HENRYK SIENKIEWICZ

HENRYK SIENKIEWICZ

POTOPUL

Vol. 2

Capitolul I.

Credinciosul Soroka îşi duse polcovnicul prin păduri neumblate; nici el nu ştia unde să meargă, ce să facă, încotro s-o apuce.

Pe lângă că era rănit, Kmicic mai era şi asurzit de împuşcătură. Din când în când, Soroka muia cârpa în găleata agăţată de targă şi îi spăla faţa; la răstimpuri se oprea să ia apă proaspătă din pâraiele şi bălţile pădurii, dar nici apa, nici popasurile, nici umbletul cailor nu-l readuseră la viaţă pe jupân Andrzej, zăcea ca un mort, aşa că oştenii care-l însoţeau, mai puţin pricepuţi în răni decât Soroka, se arătară foarte îngrijoraţi de viaţa lui.

— Trăieşte, răspunse Soroka, peste trei zile o să meargă călare ca oricare dintre noi.

Într-adevăr, după vreun ceas, Kmicic deschise ochii şi printre buze îi scăpă un singur cuvânt:

— Apă!

Soroka îi lipi de buze plosca de tinichea cu apă curată, dar jupân Andrzej nu putu să deschidă gura din pricina durerii şi rămase însetat. Nu-şi mai pierdu cunoştinţa, însă nu întrebă nimic, ca şi când nu-şi mai aducea aminte de nimic; ţinea ochii larg deschişi şi privea fără gânduri la adâncurile pădurii, la fâşiile cerului albastru, care se vedeau printre ramuri deasupra capului şi la însoţitorii săi; privea ca un om trezit din somn sau din mahmureala beţiei, lăsându-l fără să scoată o vorbă pe Soroka să-i oblojească rana. Nu gemu nici când îi desfăcu legăturile, dimpotrivă, apa rece cu care

vagmistrul îi spăla rana, părea să-i facă plăcere, fiindcă, din vreme în vreme, ochii îi râdeau de mulţumire.

Soroka îl mângâie:

— Jupâne polcovnic, mâine o să treacă ameţeala. Cu ajutorul lui Dumnezeu scăpăm noi şi din asta.

Vorbele i se adeveriră, căci spre seară ameţeala începu să-i treacă; înainte de scăpătatul soarelui, Kmicic privi în jur cu mai multă înţelegere şi întrebă deodată:

— Ce-i zgomotul ăsta?

— Care zgomot? Nu se aude nimic, răspunse Soroka.

Pesemne că zgomotul răsuna numai în capul lui jupân Andrzej, pentru că seara era liniştită. Soarele care apunea, străpungând desişul cu raze piezişe, umplea mohoreala pădurii de luciri aurii, chenăruind trunchiurile roşietice ale pinilor. Nu bătea vântul, doar ici şi colo tufele de aluni, mesteceni şi carpeni îşi scuturau frunzele pe pământ sau vreun animal sălbatic foşnea abia auzit, fugind speriat dinaintea călăreţilor spre bungetul pădurii.

Seara era răcoroasă, cu toate acestea, se vede că fierbinţeala începea să-l cuprindă iarăşi pe jupân Andrzej, fiindcă repetă de câteva ori:

— Luminăţia ta, între noi, de-acum, pe viaţă şi pe moarte!

În cele din urmă, se întunecă de-a binelea, şi Soroka se gândi să poposească undeva, dar pentru că pământul mustea de apă şi copitele fleşcăiau prin noroi, merseră mai departe, vrând să ajungă la un loc mai ridicat şi mai uscat.

Călăriră vreun ceas, două, fără a izbuti să iasă din mlaştină. Între timp, răsărise luna plină şi cerul se luminase. Deodată, vagmistrul care mergea în frunte sări din şa şi se uită cu luare-aminte pe jos:

— Pe aici au trecut cai, spuse. Se văd urmele în noroi.

— Cine putea să treacă pe aici, de vreme ce nu se află nici un drum? rosti unul dintre oştenii care-l sprijineau pe jupân Kmicic.

— Dar urme sunt şi încă o mulţime! Uite, colo printre pini se văd ca-n palmă.

— Poate că a fost vreun tamazlâc de vite.

— Nu cred. Vitele nu mai stau în pădure acum, copitele se văd destul de bine; pe aici au trecut oameni. Bine-ar fi dacă am găsi măcar o colibă în pădure.

— Să ne luăm după urme.

— Înainte!

Soroka încălecă din nou şi porniră. Urmele de copite continuau să se vadă destul de bine în clisa de turbă, iar unele, după cât se putea desluşi la lumina lunii, păreau foarte proaspete. Totuşi, caii se afundau până la genunchi şi mai sus în noroi. Oştenii începeau să se teamă că nu vor mai putea ieşi din aceste mlaştini, că înaintea lor se află ochiuri de apă şi mai adânci, dar după vreo jumătate de ceas simţiră în nări mirosul de fum şi răşină.

— Trebuie să fie vreo smolărie prin apropiere! zise Soroka.

— Uite, colo, se văd scântei! întări un oştean.

Şi, într-adevăr, în depărtare se arătă o dâră de fum roşietică, străpunsă de limbile flăcărilor, în jurul căreia săreau scânteile focului, care ardea într-o groapă. Când se apropiară, oştenii zăriră o colibă, fântâna şi un şopron mare, durat din bârne de pin. Caii, trudiţi de drum, începură să necheze; din şopron le răspunseră alţii, mulţi la număr. În acelaşi timp, înaintea călăreţilor se ivi o făptură îmbrăcată într-un cojoc întors pe dos.

— Aveţi cai mulţi? întrebă cel cu cojocul pe umeri.

— Omule, a cui e smolăria? spuse Soroka.

— Cine sunteţi? De unde-aţi răsărit? întrebă iarăşi păcurarul cu un glas în care se simţea spaima şi uimirea.

— Nu te teme! răspunse Soroka. Nu suntem tâlhari!

— Vedeţi-vă de drum, n-aveţi ce căuta aici!

— Tacă-ţi gura şi du-ne la colibă cât te rugăm cu binele. Nu vezi, necioplitule, că avem un rănit!

— Cine sunteţi?

— Vezi să nu-ţi răspund cu flinta. Oricum, nu suntem de-o seamă cu tine, argatule. Du-ne la colibă, că de nu, te

fierbem în propria smoală.
— De unul singur nu pot să vă vin de hac, dar vom fi mai mulţi. Aici veţi muri.
— Şi noi vom fi mai mulţi. Hai odată!
— Putem să mergem, nu-i treaba mea.
— Dacă ai ceva de mâncare, dă-ne mai repede şi adu şi horilcă. Ducem un şleahtic rănit, care-ţi va plăti.
— Numai să plece viu de aici.
Tot împungându-se cu vorba, intrară în colibă, pe vatra căreia ardea focul, iar din oalele aşezate pe pirostrii ieşea miros de carne înăbuşită. Înăuntru era destulă lărgime. Soroka băgă de seamă de la început că pe lângă pereţi se aflau şase laviţe aşternute din belşug cu piei de oaie.
— Aici stă o ceată întreagă! mormăi spre însoţitori. Încărcaţi flintele şi staţi de veghe! Aveţi grijă de necioplitul ăsta, să nu spele putina. În noaptea asta, gazdele vor trebui să doarmă afară, fiindcă noi nu mai ieşim de aici.
— Stăpânii nu mai vin astăzi! zise păcurarul.
— Cu atât mai bine, n-o să ne mai batem pentru cvartir, iar mâine plecăm, răspunse Soroka. Acum răstoarnă carne în strachină, că suntem tare flămânzi, şi nu te zgârci la ovăz pentru cai.
— Păi de unde ovăz aici, la smolărie, înălţimea ta!
— Am auzit caii nechezând în şopron; trebuie să fie şi ovăz, că doar nu le dai smoală să mănânce.
— Nu sunt caii mei.
— Ai tăi sau ai altuia, mănâncă şi ei tot ce mănâncă şi ai noştri. Repede, necioplitule, repede, dacă ţii la pielea ta.
Păcurarul nu mai zise nimic. În acest timp, oştenii îl întinseră pe laviţă pe jupân Andrzej care adormise, apoi se aşezară la cină şi mâncară pe săturate carnea înăbuşită şi tocătura de varză din oala uriaşă pe care o găsiră pe vatră. Avură la masă şi fiertură de mei, iar în hruba alăturată Soroka găsi şi un urcior pântecos plin de horilcă.
Trase însă numai o înghiţitură şi nu le îngădui nici oştenilor să bea, deoarece hotărâse să fie cu ochii în patru

în timpul nopţii. Coliba asta goală, cu laviţe pentru şase bărbaţi şi şopronul în care necheza o întreagă herghelie de cai, i se părea ciudată şi-i stârnea tot felul de bănuieli. Credea că e vreun adăpost de tâlhari, cu atât mai mult cu cât în hruba din care adusese urciorul, văzuse o mulţime de arme agăţate pe pereţi, un butoiaş de pulbere şi felurite gioarse, jefuite pesemne din conacele şleahticilor. În cazul că stăpânii colibei se întorceau, nu se puteau aştepta din partea lor să fie bucuroşi de oaspeţi; mai mult, nu se puteau aştepta nici măcar la milă, aşa că Soroka hotărî să ocupe coliba cu puterea armelor şi să rămână în ea cu forţa sau cu ajutorul negocierilor.

Era silit să facă astfel din pricina sănătăţii lui Kmicic pentru care călătoria putea deveni primejdioasă, dar şi pentru siguranţa tuturor. Soroka era un oştean trecut prin ciur şi prin dârmon, care nu se temea de nimic. Cu toate acestea, acum când îşi amintea de prinţul Bogusław, îl cuprindea spaima. Slujindu-l de multă vreme pe Kmicic, ajunsese să creadă orbeşte nu numai în vitejia, ci şi în norocul tânărului stăpân; de nenumărate ori fusese martor la fapte nemaipomenite, a căror cutezanţă se învecina cu nebunia; în toate izbutise şi scăpase nevătămat, îl însoţise pe Kmicic în toate harţurile cu Chowański, luase parte la toate încăierările, atacurile, încălcările şi răpirile lui şi ajunsese la convingerea că nimic nu e prea greu pentru tânăru-i stăpân, că scapă din orice bucluc, biruind pe oricine-i stă împotrivă. Pentru el, Kmicic întruchipa puterea neînfrântă şi norocul, dar se vede că acum nimerise peste unul pe măsura lui. Îşi găsise şi el naşul. Cum era cu putinţă? Un singur bărbat, care se aflase în mâinile lui Kmicic, răpit, fără apărare, izbutise să-i scape şi, mai mult, să-l doboare pe însuşi Kmicic, să-i căsăpească oamenii şi să-i înfricoşeze într-atâta încât fugiseră de teamă să nu se întoarcă asupra lor? Era mai mare minunea şi Soroka îşi pierdea capul gândindu-se la cele întâmplate, deoarece s-ar fi aşteptat la orice pe lumea asta, dar să se afle cineva care

să-l doboare pe jupân Kmicic nu; asta n-ar fi crezut-o în ruptul capului.

— Să se fi sfârşit oare norocul nostru? mormăi de unul singur, uitându-se mirat împrejur.

Aşadar, cu toate că nu o dată îl urmase cu ochii închişi pe Kmicic, când hărţuiau tabăra lui Chowański, înconjurată de o armie de optzeci de mii de oameni, acum, când îi venea în minte prinţul acesta cu părul lung, cu ochi de jupâniţă şi faţa trandafirie, îl cuprindea o spaimă superstiţioasă. Nu mai ştia nici el ce să facă. Îl înfricoşa gândul că mâine sau poimâine va fi nevoit să meargă pe drumurile umblate, pe care putea să se întâlnească oricând cu înspăimântătorul prinţ sau cu urmăritorii lui. Tocmai de aceea pornise prin păduri, iar acum dorea să rămână în această colibă, până ce prigonitorii aveau să le piardă urma şi să-i lase în plata Domnului.

Dar, din alte pricini, nici adăpostul acesta nu i se părea lipsit de primejdii. Voia să ştie ce are de făcut, aşa că dădu poruncă oştenilor săi să stea de strajă la uşă şi la ferestrele colibei, iar el se adresă păcurarului:

— Ia un felinar şi hai cu mine.

— Înălţimea ta, iau o aşchie aprinsă, pentru că n-avem felinar.

— Fă cum vrei, dar ai să dai foc la şopron şi la cai, mie mi-e totuna!

La asemenea dictum{1} felinarul se găsi numaidecât în hruba ce ţinea loc de cămară. Soroka îi porunci păcurarului să meargă înainte, iar el porni în urma lui cu pistolul în mână.

— Cine locuieşte în colibă? Îl întrebă pe drum.

— Stăpânii mei; sunt şleahtici.

— Cum îi cheamă?

— Asta nu mi-e îngăduit să spun.

— Mi se pare că vrei să te pocnesc în scăfârlie!

— Înălţimea ta, răspunse păcurarul, aş putea să-ţi spun alt nume şi ai fi prea mulţumit.

— Adevărat! sunt mulţi şleahticii ăştia?
— Păi, e stăpânul mai în vârstă cu cei doi fii şi doi slujitori.
— Şi zici că sunt şleahtici?
— Sigur că sunt.
— Şi locuiesc aici?
— Şi aici şi în altă parte. Dumnezeu ştie unde!
— Dar caii de unde sunt?
— Îi aduc stăpânii, dar nu ştiu de unde.
— Spune drept, nu cumva stăpânii tăi jefuiesc la drumul mare?
— Ştiu şi eu, înălţimea ta? Mi se pare şi mie că trebuie să ia caii de undeva, dar de unde, nu e treaba mea.
— Şi ce fac cu caii?
— Câteodată îi iau pe toţi câţi sunt, zece-doisprezece şi-i mână de aici, da nu ştiu unde-i duc.
Vorbind astfel, ajunseră la şopronul în care se auzeau caii sforăind şi intrară înăuntru.
— Luminează! porunci Soroka.
Păcurarul ridică felinarul şi lumină caii legaţi la rând lângă perete. Soroka îi privi unul după altul, cu ochi de cunoscător, clătină din cap, ţâţâi din limbă şi mormăi:
— Ce s-ar mai fi bucurat răposatul Zend… sunt cai polonezi, moscoviţi… iar ăsta scopit e nemţesc… ca şi iapa de colo… Buni cai! Ce le daţi să mănânce?
— Înălţimea ta, ca să nu mint, de cu primăvară am semănat două tarlale cu ovăz.
— Stăpânii tăi aduc caii primăvara?
— Nu, dar mi-au trimis poruncă printr-un slujitor.
— Tu eşti de-al lor?
— Am fost, înainte de a pleca la război.
— La care război?
— Ştiu eu, înălţimea ta! Au plecat de anul trecut undeva departe şi s-au întors astă-vară.
— Şi acum al cui eşti?
— Aici e pădurea regelui.
— Cine te-a pus la smolărie?

— Pădurarul regal, rudă cu stăpânii, aduceau caii împreună, dar odată, când a plecat, nu s-a mai întors.

— Stăpânii tăi n-au primit oaspeţi niciodată?

— Nimeni nu nimereşte aici, fiindcă de jur împrejur sunt mlaştini, nu e decât un loc de trecere. Mă şi mir, înălţimea ta, cum aţi nimerit drumul cel bun, că cine nu-l află e înghiţit de mlaştină.

La început, Soroka vru să-i răspundă că şi pădurea, şi locul de trecere le cunoaşte foarte bine, dar după o clipă de gândire, se hotărî să tacă mai bine şi întrebă:

— Pădurea e mare?

Păcurarul nu pricepu întrebarea.

— Cum vine asta?

— Se întinde până departe?

— Oho, păi cine a ajuns la capătul ei! Se sfârşeşte una şi începe alta, numai Dumnezeu ştie până unde se întinde, că eu n-am ajuns până acolo.

— Bine! zise Soroka.

Şi îi porunci păcurarului să se întoarcă, după care reveni şi el la colibă. Pe drum se gândea ce se cuvine să facă şi stătea la îndoială. Pe de o parte, îl încerca dorinţa să se folosească de lipsa gazdelor, să ia caii şi să fugă cu prada. Câştigul ar fi fost destul de mare, căci caii îi plăcuseră tare mult oşteanului, dar îşi învinse ispita. De luat, era uşor să-i ia, dar pe urmă? De jur împrejur mlaştina, numai un loc de trecere cum să dea peste el? O dată îi slujise norocul, dar a doua oară putea să se întâmple altfel. N-avea nici un rost să meargă pe urmele copitelor, fiindcă, mai mult ca sigur, cei de aici avuseseră şi ei atâta minte, încât să lase la vedere drumuri înşelătoare care duceau de-a dreptul în locurile adânci. Soroka cunoştea prea bine tertipurile oamenilor, care furau caii sau îi luau pradă de luptă.

Se gândea, dar, şi chibzuia în toate felurile; deodată se lovi cu pumnul în cap:

— Nătărău mai sunt! murmură. Am să-l leg pe păcurar şi am să-i poruncesc să ne scoată la drumul mare.

Dar se cutremură numaidecât.

— La drumul mare? Acolo ne aşteaptă prinţul şi urmăritorii…

„Trebuie să pierd cincisprezece cai! îşi spuse în gând oşteanul cu atâta jale, de parcă el îi crescuse de mici. Altfel nu se poate, s-a sfârşit cu norocul nostru. Trebuie să stăm în colibă până se înzdrăveneşte jupân Kmicic, cu voia sau fără voia stăpânilor, iar ce-o fi pe urmă, îl priveşte pe polcovnic.”

Tot cumpănind astfel, ajunse la colibă. Oştenii păzeau la uşă şi, deşi văzuseră de departe felinarul licărind în întuneric, acelaşi cu care plecaseră Soroka şi păcurarul, le cerură să spună cine sunt, înainte de a le da drumul înăuntru. Soroka le porunci să se schimbe la miezul nopţii, iar el se lungi pe laviţă lângă Kmicic.

În colibă se lăsă liniştea, numai greierii îşi începură ţârâiala obişnuită, iar în cămara alăturată şoarecii se zbenguiau prin grămada de lucruri. Din vreme în vreme, rănitul se trezea şi se vede că visa cuprins de fierbinţeală, pentru că Soroka îi auzea vorbele învălmăşite:

— Măria ta, iartă… Ceilalţi trădători… Am să-ţi spun toate tainele lor… Republica e o bucată de postav roşu… Aha, acum eşti în mâna mea, luminăţia ta… Ţine-l!… Măria ta!… Pe aici, fiindcă acolo e trădare!

Soroka se ridică în capul oaselor pe laviţă şi ascultă, dar bolnavul mai strigă o dată, de două ori şi adormi, apoi se trezi iarăşi şi ţipă:

— Oleńka! Oleńka, nu te supăra…!

Abia spre miezul nopţii se linişti cu totul şi căzu într-un somn adânc. Soroka începu şi el să moţăie, dar îl trezi o bătaie înceată în uşa colibei. Oşteanul deschise ochii îndată şi, sărind în picioare, ieşi afară, – Ce s-a întâmplat? întrebă.

— Jupâne vagmistru, a fugit păcurarul.

— O sută de diavoli! O să vină cu tâlharii asupra noastră. Cine l-a păzit?

— Bilous.

— L-am luat să adăpăm caii, se dezvinovăţi Bilous. I-am poruncit să scoată apă din fântână, eu ţineam caii de căpăstru…

— Ei şi! A sărit în fântână?

— Nu, jupâne vagmistru, s-a repezit printre trunchiurile aruncate claie peste grămadă lângă fântână şi pe urmă a pierit în gropile rămase de la copacii scoşi. Am lăsat caii, chiar dacă s-ar fi rătăcit, am fi găsit alţii aici, şi am dat fuga după el, dar m-am împiedicat şi am căzut în prima groapă. Cum era noapte şi întuneric beznă, iar el ştia locul, a şters-o… Lovi-l-ar ciuma!

— O să ne aducă lotrii pe cap, asta-i… Trăsni-l-ar…!

Vagmistrul se opri, iar după un timp scurt zise:

— Nu ne mai culcăm, trebuie să stăm de veghe până la ziuă; pot să sosească în orice clipă.

Şi, vrând să slujească drept pildă pentru ceilalţi, se aşeză pe pragul colibei, cu muscheta în mână, iar oştenii şezură şi ei în jurul lui, sporovăind încet, îngânând cu jumătate de glas vreun cântec sau ascultând cu sufletul la gură să desluşească printre zgomotele pădurii tropotitul şi sforăitul cailor care se apropiau.

Era o noapte senină şi cu lună, dar plină de larmă. În bungetele codrului clocotea viaţa. Era vremea boncăluitului şi pădurea răsuna împrejur de mugetele ameninţătoare ale cerbilor. Sunetele groase, scurte şi răguşite, pline de mânie şi îndârjire, se auzeau din toate părţile, departe în adâncurile pădurii şi mai aproape, uneori atât de aproape, încât păreau la o sută de paşi de colibă.

— Dacă vin, o să boncăluiască şi ei, ca să ne înşele, zise Bilous.

— E, în noaptea asta n-au când să mai vie. Înainte de a ajunge păcurarul la ei, se face ziuă! spuse alt oştean.

— Jupâne vagmistru, la lumina zilei n-ar fi rău să cotrobăim prin colibă şi să săpăm pe lângă pereţi, că dacă stăpânii ei sunt tâlhari de drumul mare, trebuie să aibă şi niscaiva lucruri de preţ.

— Cea mai mare comoară e în grajdul de colo, răspunse Soroka, arătând cu mâna spre şopron.
— O s-o luăm cu noi?
— Prost mai eşti, şi pe unde mai ieşim, că împrejur sunt numai mlaştini.
— Pe unde am venit.
— Ne-a călăuzit Dumnezeu. Până aici nu pătrunde şi nu iese nici picior de om, dacă nu cunoaşte drumul.
— O să-l găsim, când s-o lumina de ziuă.
— N-o să-l găsim, fiindcă au lăsat înadins urme înşelătoare. Nu trebuia să-l lăsaţi pe păcurar să fugă.
— Ştiu că până la tractul cel mare e o zi de mers, zise Bilous. Uite, într-acolo. Apoi arătă cu mâna spre partea de răsărit a pădurii.
— Mergem drept, până ajungem, asta e!
— Şi crezi că dacă ai să ajungi la tractul cel mare, ai să scapi? E mai bine să mori aici de plumbul tâlharului, decât să atârni acolo în streang.
— Cum aşa, tătucule? se miră Bilous.
— Bine, pentru că acolo ne caută.
— Cine, tătucule?
— Prinţul.
Soroka tăcu deodată, iar după el tăcură şi ceilalţi, înfioraţi de spaimă.
— Of Doamne! se văită Bilous. Aici e rău şi nici acolo nu-i mai bine, încearcă şi scapă, dacă mai poţi!
— Am căzut ca nişte lupi în capcană; aici tâlharii, iar acolo prinţul! spuse alt oştean.
— Aprinde-i-ar trăsnetul! Mai bine să am de-a face cu nişte tâlhari decât cu un diavol împielițat, răspunse Bilous. Că prinţul ăsta nu e om ca toţi oamenii. Zawratyński se lua la trântă cu ursul, şi el i-a smuls sabia din mâna ca la un copil. Altfel nu se poate, cred că l-a vrăjit, fiindcă am mai văzut că atunci când s-a aruncat asupra lui Witkowski, a crescut în ochii mei cât un pin. Dacă nu era aşa, nu l-aş fi lăsat eu să-mi scape.

— Şi aşa ai fost un mare prost că n-ai sărit asupra lui.

— Ce era să mai fac, jupâne vagmistru? M-am gândit şi eu: are cel mai bun cal, aşa că dacă vrea, fuge, iar dacă mă atacă, nu sunt în stare să mă apăr, pentru că un om nu se poate măsura cu puterea necuratului. Îţi piere dinaintea ochilor sau se învăluie în nori de pulbere…

— Adevărat, întări Soroka. Când am tras în el, parcă l-a acoperit ceaţa… şi nu l-am nimerit… De pe cal oricine poate să dea greş, dar de jos nu mi s-a mai întâmplat de zece ani.

— Ce să mai vorbim! zise Bilous. Mai bine să facem socoteala: Lubieniec, Witkowski, Zawratyński şi polcovnicul pe toţi i-a doborât un singur om, care nici măcar nu era înarmat; şi toţi oşteni de nădejde, fiecare în stare să ţină piept la patru inşi. Prinţul nu putea să facă asemenea ispravă fără ajutorul diavolului.

— Să ne încredinţăm sufletul lui Dumnezeu, pentru că dacă prinţul e în cârdăşie cu necuratul, acesta o să-i arate drumul încoace.

— Şi aşa are mâna lungă. Un magnat ca el…

— Tăcere! porunci Soroka deodată. Se aude ceva foşnind.

Oştenii tăcură şi ascultară cu luare-aminte. Nu departe se auziră într-adevăr paşi greoi sub care frunzele căzute foşneau desluşit.

— Se aud cai, şopti Soroka.

Dar paşii se depărtară de colibă şi curând după aceea răsună mugetul răguşit şi ameninţător al cerbului.

— Sunt cerbi! Căpriorul îşi vesteşte suratele sau încearcă să-l înfricoşeze pe vreun nechemat.

— Toată pădurea nunteşte, ca şi când s-ar fi însurat diavolul.

Tăcură iarăşi şi începură să moţăie, doar vagmistrul îşi înălţa capul la răstimpuri, asculta o clipă, apoi îl lăsa să cadă greoi pe piept. Aşa se scurse un ceas, două, până când pinii din apropiere se făcură cenuşii, iar vârfurile albeau tot mai mult, de parcă le tivea cineva cu argint topit. Boncăluitul cerbilor conteni şi liniştea deplină se înstăpâni

în adâncurile pădurii. Treptat începură să se reverse zorile, lumina albă şi palidă se întări cu luciri aurii şi roşietice până când se făcu ziuă de-a binelea, arătând feţele trudite ale oştenilor, care dormeau tun înaintea colibei.

Deodată, uşa se deschise, Kmicic se ivi în prag şi strigă:

— Soroka, la mine!

Oştenii zvâcniră în sus…

— Pentru Dumnezeu! înălţimea ta, te-ai şi sculat din pat? se miră Soroka.

— Iar voi aţi dormit ca nişte butuci; puteau să vă taie capetele la toţi şi să vă arunce peste gard, până să vă treziţi voi.

— Am stat de veghe până în zori, jupâne polcovnic; am aţipit abia când s-a crăpat de ziuă.

Kmicic îşi aruncă privirile împrejur.

— Unde suntem?

— În pădure, jupâne polcovnic.

— Asta văd şi eu. A cui e coliba?

— Nu ştim nici noi.

— Vino la mine! spuse jupân Andrzej.

Şi se retrase înăuntru. Soroka intră în urma lui.

— Ascultă, zise Kmicic aşezându-se pe laviţă. Prinţul a tras în mine?

— Întocmai.

— Şi ce s-a întâmplat cu el?

— A scăpat.

Urmă o clipă de tăcere.

— Asta nu e bine! zise Kmicic. E chiar foarte rău. Era mai bine să-l fi omorât, decât să-l lăsaţi să scape.

— Aşa am vrut şi noi, dar…

— Dar ce?

Soroka îi povesti pe scurt ce se întâmplase. Kmicic îl ascultă peste măsură de liniştit, doar ochii începură să-i ardă şi în cele din urmă rosti:

— Acum a ieşit el deasupra, dar o să ne mai întâlnim noi. De ce te-ai abătut de la drumul mare?

— M-am temut de urmărire.

— Bine ai făcut, cred că ne-au căutat şi ei. Acum suntem prea puţini pentru puterea lui Bogusław… Al dracului de puţini!… Pe de altă parte, el a luat-o spre ţinuturile prusiene şi acolo nu-l putem urmări, trebuie să mai aşteptăm.

Soroka răsuflă uşurat. Se vede că jupân Kmicic nu se temea chiar atât de mult de prinţul Bogusław, de vreme ce vorbea de urmărire. Încrederea lui îl înrâuri pe dată şi pe vechiul oştean învăţat să gândească cu mintea polcovnicului său şi să simtă cu inima lui. Jupân Andrzej, care se cufundase în gânduri, se trezi deodată şi începu să caute ceva cu mâinile pe lângă el.

— Unde sunt scrisorile mele? întrebă.

— Care scrisori?

— Scrisorile pe care le aveam la mine… Erau băgate în cingătoare. Unde-i cingătoarea? întrebă iar jupân Andrzej în grabă.

— Înălţimea ta, cingătoarea ţi-am descheiat-o chiar eu, ca să răsufli mai uşor. Uite-o colo!

— Dă-o încoace!

Soroka îi dădu brâul de piele, căptuşit cu iră, în care erau cusute cu aţă câteva buzunare mici. Kmicic le cotrobăi şi scoase toate hârtiile.

— Uite ţidulele de trecere pentru căpeteniile suedeze, dar unde sunt scrisorile? spuse cu glasul plin de îngrijorare.

— Care scrisori? repetă Soroka.

— Mii de tunete! Scrisorile hatmanului către regele suedez, către jupân Lubomirski şi toate celelalte pe care le aveam la mine.

— Dacă nu sunt în cingătoare, apoi nu mai sunt nicăieri. Le-am pierdut pe drum.

— Încălecaţi şi căutaţi-le! strigă Kmicic cu glas înfricoşător.

Înainte ca Soroka, uluit de-a binelea, să părăsească încăperea, jupân Andrzej se prăbuşi pe laviţă, ca şi când l-

ar fi lăsat puterile, şi luându-şi capul în mâini, începu să repete gemând:

— Vai mie… scrisorile, scrisorile mele…!

În acest timp, oştenii plecară, afară de unul, căruia Soroka îi poruncise să stea de pază lângă colibă. Kmicic rămase singur înăuntru şi începu să se gândească la starea lui de acum, care nu era vrednică de invidiat. Bogusław scăpase. Asupra lui jupân Andrzej avea să se abată negreşit răzbunarea înfricoşătoare a puternicilor Radziwiłłi. Şi nu numai asupra lui, ci asupra tuturor fiinţelor care-i erau dragi, pe scurt, asupra Oleńkăi. Kmicic ştia că prinţul Bogusław nu va şovăi să-l lovească acolo unde rana putea să-l doară mai tare, adică să se răzbune pe jupâniţă. Iar Oleńka se afla la Kiejdany, la bunul plac al înspăimântătorului magnat, a cărui inimă nu cunoştea nici o milă. Pe măsură ce se gândea la situaţia lui, ajungea tot mai mult la convingerea că era pur şi simplu îngrozitoare. După răpirea lui Bogusław, Radziwiłłii aveau să-l socotească drept trădător; sprijinitorii lui Jan Kazimierz, oamenii lui Sapieha şi confederaţii răzvrătiţi din Podlasie îl credeau şi ei tot trădător din cauza sufletului blestemat al lui Radziwiłł. Printre numeroasele tabere, facţii şi oştiri străine care se aflau în această clipă pe pământurile Republicii, nu era nici una care să nu-l socotească drept cel mai mare şi mai îndârjit vrăjmaş. Chowański pusese un preţ mare pe capul lui, acum vor pune şi Radziwiłłii şi suedezii, şi cine ştie dacă nu vor face acelaşi lucru şi partizanii nefericitului Jan Kazimierz.

„Am semănat vânt şi acum trebuie să culeg furtună!” cugetă Kmicic. Îl răpise pe prinţul Bogusław, ca să-l arunce la picioarele confederaţilor, să-i convingă astfel că s-a lepădat de Radziwiłłi, să se răscumpere şi să dobândească dreptul de a lupta pentru rege şi ţară. Pe de altă parte, Bogusław; în mâinile lui era chezăşia siguranţei Oleńkăi. Acum însă, când Bogusław îl doborâse pe Kmicic şi fugise, nu numai că Oleńka se găsea în mare primejdie, dar tânărul

polcovnic pierduse şi dovada că-l părăsise definitiv pe hatman. Fără îndoială, avea drumul deschis spre confederaţi; dacă nimerea peste steagul lui Wołodyjowski şi al polcovnicilor, prietenii lui, poate că aveau să-l lase în viaţă, dar îl vor privi oare ca tovarăş de luptă, îl vor crede, nu se vor gândi că a venit să-i cerceteze pe furiş sau să descurajeze oamenii şi să-i atragă de partea lui Radziwiłł? Aici îşi aduse aminte că asupra lui apasă sângele confederaţilor; că el fusese primul care-i biruise pe ungurii şi dragonii răsculaţi la Kiejdany; că risipise steagurile răzvrătite sau le silise să se predea; că împuşcase căpeteniile îndărătnice şi tăiase oştenii, că înconjurase şi întărise Kiejdany cu şanţuri de apărare, asigurându-i astfel izbânda lui Radziwiłł în Samogiţia…

„Cum să mă mai duc acolo? se gândi. Ciuma le-ar fi un oaspete mai drag decât mine!… Cu Bogusław, legat cu arcanul lângă şa, ar fi fost altceva, dar aşa, numai cu vorbe şi cu mâinile goale…!”

Dacă măcar ar fi avut scrisorile acelea, cu toate că nu s-ar fi putut răscumpăra cu ele faţă de confederaţi, l-ar fi avut cel puţin în mână pe prinţul Janusz, deoarece scrisorile i-ar fi făcut până şi pe suedezi să-şi piardă încrederea în hatman… Cu preţul lor putea s-o scape pe Oleńka…

Dar parcă un duh rău îşi băgase coada, şi scrisorile se pierduseră. Când şi le închipui în minte pe toate, Kmicic îşi luă din nou capul în mâini.

— Sunt un trădător pentru Radziwiłł, un trădător pentru Oleńka, pentru confederaţi, trădător pentru rege… Mi-am pierdut faima şi cinstea, m-am pierdut pe mine şi pe Oleńka…!

Rana de la faţă îl ardea şi acum, dar iadul din suflet era de o sută de ori mai dureros. Pentru că, în ciuda tuturor aşteptărilor, mai suferea şi din pricina ambiţiei lui de oştean. Fusese bătut în chip ruşinos de Bogusław. Crestăturile pe care i le făcuse la Lubicz jupân Wołodyjowski nu mai însemnau nimic. Acolo îl biruise un

bărbat înarmat, pe care îl chemase în luptă dreaptă în vreme ce prinţul era un ostatic fără arme, pe care-l avea în puterea lui.

Cu fiecare clipă care trecea, Kmicic înţelegea tot mai bine cât de ruşinoasă era situaţia lui. Cu cât se gândea mai mult, cu atât vedea mai bine grozăvia; tot mai multe erau ungherele întunecate din care îl priveau ruşinea, ocara, pierzania lui şi a Oleńkăi, paguba ţării; în cele din urmă fu cuprins de spaimă şi uluire.

— Eu am făcut oare toate acestea? se întrebă. Şi părul i se ridică vâlvoi în vârful capului.

— Nu se poate! Se vede că încă n-am scăpat de febris{2}! strigă. Maică Preacurată, nu e cu putinţă…!

„Zvânturat neghiob şi orb! îi spunea conştiinţa. Nu era mai bine să lupţi pentru rege şi ţară, nu era mai bine s-o asculţi pe Oleńka!”

Şi-l năpădeau amare păreri de rău. Ehei, dacă şi-ar fi putut spune: „Suedezii sunt duşmanii ţării şi eu al lor; Radziwiłł e duşmanul regelui, aşa că voi fi împotriva lui.” Şi-ar fi simţit sufletul uşurat şi mintea limpede. Şi-ar fi adunat o ceată de ucigaşi înrăiţi şi s-ar fi zbenguit cu ei ca ţiganul la iarmaroc, i-ar fi hărţuit pe suedezi şi i-ar fi tăiat cu inima şi conştiinţa curată, iar când ar fi ajuns să se scalde în slavă, ca în lumina soarelui, s-ar fi dus înaintea Oleńkăi şi i-ar fi spus:

— Nu mai sunt un blestemat, ci defensor patriae, îndrăgeşte-mă şi tu, cum te-am îndrăgit şi eu!

Acum însă?

Sufletu-i mândru se obişnuise să se arate îngăduitor, aşa că nu voia să-şi recunoască vina dintr-o dată. Radziwiłłii erau vinovaţi, ei îl duseseră la pierzanie, îl acoperiseră de ruşine, îi legaseră mâinile prin jurământ, îi mânjiseră cinstea şi dragostea.

Jupân Kmicic scrâşni din dinţi, întinse braţele spre Samogiţia, deasupra căreia Janusz, hatmanul, ca lupul pe stârv, şi începu să strige cu glasul înăbuşit de turbare:

— Răzbunare. Răzbunare!

Se aruncă deznădăjduit în genunchi în mijlocul odăii şi începu să vorbească:

— Isuse, mă jur înaintea ta să-i asupresc pe aceşti vânzători, să-i calc!... să-i urmăresc cu legea, focul şi sabia până la ultima suflare, cât oi trăi pe lumea asta! Aşa să-mi ajuţi, Rege din Nazaret! Amin!

Un glas dinăuntru îi spuse în aceeaşi clipă: „Slujeşte-ţi ţara, răzbunarea după aceea...!”

Ochii lui jupân Andrzej ardeau de fierbinţeală, avea buzele uscate şi tremura tot ca de friguri; dădea din mâini şi, vorbind tare de unul singur, mergea sau mai degrabă alerga prin odaie, se lovea de laviţe până când, în cele din urmă, căzu încă o dată în genunchi:

— Trimite-mi, Doamne, gândul cel bun şi călăuzeşte-mi paşii, ca să nu înnebunesc!

Deodată auzi o împuşcătură pe care ecoul pădurii o zvârli din pin în pin, până când ajunse ca un tunet în colibă.

Kmicic sări în picioare şi, înhăţând sabia, ieşi afară.

— Ce-a fost asta? îl întrebă pe oşteanul care stătea lângă uşă.

— O împuşcătură, jupâne polcovnic.

— Unde-i Soroka?

— S-a dus să caute scrisorile.

— În care parte s-a tras?

Oşteanul arătă spre răsărit, unde printre copaci creşteau tufărişuri dese.

— Acolo!

În clipa aceea se auzi tropot de copite; caii nu se vedeau.

— Păzea! strigă Kmicic.

Dar dintre tufe se ivi Soroka gonind din răsputeri, urmat de încă un oştean.

Amândoi ajunseră în faţa colibei şi, descălecând în grabă de pe cai, îşi îndreptară muschetele dinapoia lor, ca dinapoia unui val de apărare, spre tufe.

— Ce-i acolo? întrebă Kmicic.

— O ceată de oameni vine asupra noastră răspunse Soroka.

Capitolul II.

Se aşternu liniştea, dar curând, în tufele din apropiere, se auziră zgomote, de parcă trecea o turmă de mistreţi; pe măsură ce se apropiau, trosnetele înaintau tot mai mult.

Apoi iarăşi se înstăpâni liniştea.

— Câţi sunt? întrebă Kmicic.

— Să tot fie vreo şase sau poate chiar opt; că n-am putut să-i număr bine, răspunse Soroka.

— Atunci e bine! Nu pot să ne ţină piept!

— Nu pot, jupâne polcovnic, dar trebuie să prindem unul viu şi să-l încălzim la tălpi, ca să ne arate drumul.

— Avem vreme destulă. Păzea!

Abia apucă Kmicic să rostească: „păzea!”, când o dâră de fum. albicios înflori în tufe şi parcă un stol de păsări fâşâiră prin iarba din apropiere, la vreo treizeci de paşi de colibă.

— Au tras cu sfărâmături de fier! zise Kmicic. Dacă nu au muschete, nu pot să ne facă nici un rău, pentru că sfărâmăturile nu ajung până aici.

Ţinând cu o mână muscheta rezemată de şaua calului înaintea lui, Soroka şi-o duse pe cealaltă pâlnie la gură şi strigă:

— Arată-te careva din tufe şi te răstorn cu picioarele în sus!

Urmă o clipă de linişte, după care în tufe răsună o voce ameninţătoare:

— Cine sunteţi?

— Unii mai presus decât cei care tâlhăresc la drumul mare.

— Cu ce drept ne-aţi ocupat coliba?

— Lotrul vorbeşte de drepturi! O să vă înveţe călăul ce-i dreptatea, duceţi-vă la el!

— O să vă afumăm ca pe bursuci!

— N-ai decât! Dar vezi să nu te înăbuşi singur!

Glasul din tufe tăcu; se vede că atacatorii se sfătuiau. Soroka îi şopti lui Kmicic:

— Trebuie să-l atragem pe vreunul încoace şi să-l legăm; o să avem astfel un ostatic şi o călăuză.

— Ba nu! se împotrivi Kmicic. Pentru că va veni numai după ce ne dăm cuvântul.

— A, avem de-a face cu nişte hoţi, aşa că putem să ne călcăm cuvântul.

— Mai bine să nu-l dăm! spuse Kmicic.

Întrebările porniră iarăşi dinspre tufe:

— Ce vreţi?

De astă dată răspunse Kmicic:

— Cum am venit, aşa am fi şi plecat, dacă ştiai să te porţi, bădărane, şi nu începeai să tragi în noi.

— N-ai să faci purici aici, diseară vom fi peste o sută de inşi.

— Înaintea lor vor ajunge aici două sute de dragoni şi n-o să te apere nici mlaştinile, fiindcă sunt printre ei oameni care le vor trece, cum le-am trecut şi noi.

— Sunteţi oşteni?

— Doar nu tâlhari.

— Din ce steag?

— Da' ce, tu eşti hatman? N-o să-ţi dăm ţie socoteală!

— O să vă roadă lupii oasele pe-aici.

— Iar pe voi o să vă ciugulească corbii.

— Pe o sută de draci, spuneţi odată ce vreţi! De ce-aţi dat buzna în coliba noastră?

— Vino să afli singur! N-o să-ţi mai spargi pieptul zbierând din desiş. Vino mai aproape!

— Îţi dai cuvântul că…

— Cuvântul e pentru cavaleri, nu pentru nişte tâlhari ca voi. Dacă vrei, crede, dacă nu vrei, nu crede!

— Putem să venim doi inşi?

— Puteţi!

În curând, din tufele aflate la vreo sută de paşi de colibă ieşiră la vedere doi oameni înalţi şi spătoşi. Unul dintre ei,

puţin aplecat, trebuia să fie un om în vârstă, dar celălalt mergea drept, întinzându-şi curios gâtul spre colibă; amândoi aveau cojoace fără mâneci îmbrăcate cu postav cenuşiu, cum purtau şleahticii mai mărunţi, cizme înalte din piele de căprioară şi căciuli îndesate pe ochi.

— Ba pe dracu! mormăi Kmicic, uitându-se cu luare-aminte la cei doi bărbaţi.

— Jupâne polcovnic, strigă Soroka, mai mare minunea, ăştia sunt oamenii noştri!

În acest timp, ceilalţi se apropiară la câţiva paşi, dar nu puteau să-i recunoască pe cei dinaintea colibei, fiindcă erau acoperiţi de cai.

Deodată Kmicic ieşi înainte.

Dar nu-l recunoscură nici acum din pricina feţei oblojite. Se opriră totuşi şi începură să-l măsoare, curioşi şi neliniştiţi.

— Unde-ţi este celălalt fiu, jupâne Kiemlicz? întrebă jupân Andrzej. Nu cumva s-a prăpădit?

— Cine-i? Ce va să zică asta? Cine vorbeşte? îngăimă bătrânul cu un glas ciudat, înspăimântat parcă.

Şi încremeni cu gura căscată şi ochii holbaţi. Deodată fiul care fiind mai tânăr avea privirea mai ageră, îşi smulse căciula de pe cap.

— O, Doamne, Isuse!… Tată, e jupânul polcovnic! strigă.

— Isuse, o dulce Isuse! repetă bătrânul, păi ăsta e jupân Kmicic!

Şi amândoi rămaseră nemişcaţi, ca nişte oşteni care întâmpină căpetenia; pe chipurile lor se citea spaima, uimirea fără margini.

— Aşa, împieliţaţilor! le spuse jupân Andrzej zâmbind. Îmi uraţi bun venit cu flinta?

Bătrânul îşi reveni şi începu să strige:

— Hei, veniţi cu toţii aici? Veniţi aici!

Din tufe ieşiră câţiva oameni, printre care al doilea fiu al bătrânului şi păcurarul; toţi veneau în goană, cu armele

pregătite, deoarece nu ştiau ce se întâmplase, dar bătrânul strigă iarăşi la ei:

— În genunchi, nemernicilor, în genunchi! Asta e jupân Kmicic! Care-i prostălăul care a tras? Aduceţi-l aici!

— Tu ai tras, tată, spuse tânărul Kiemlicz.

— Minţi! Minţi ca un câine! Jupâne polcovnic, cine putea să ştie că înălţimea ta eşti în coliba noastră! Pe legea mea, nu-mi vine să-mi cred ochilor!

— Eu sunt, chiar eu însumi! zise Kmicic, întinzându-i mâna.

— O, Isuse! se cruci bătrânul, asemenea oaspete în pădure! Nu-mi cred ochilor! Cu ce să te primim noi aici, înălţimea ta? Dacă ştiam, dacă ne-am fi aşteptat…!

Aici se întoarse spre cei doi feciori.

— Să se ducă unul din voi să aducă mied din beci!

— Dă-mi cheia de la încuietoare! se rugă unul dintre ei.

Bătrânul începu să se caute la brâu, privindu-l în acelaşi timp bănuitor pe cel care vorbise.

— Cheia de la încuietoare. Păi, cum! Te cunosc eu, fiu de ţigan; mai mult ai să gâlgâi singur, decât ai să aduci aici. Ce? Mai bine mă duc eu; hm, i s-a făcut poftă de cheia de la încuietoare! Haideţi să daţi trunchiurile la o parte, că deschid eu şi aduc miedul!

— După cum văd, Jupâne Kiemlicz, ai un beci acoperit cu trunchiuri! zise Kmicic.

— Păi, mai pot să păstrez ceva cu tâlharii ăştia! răspunse bătrânul, arătând spre fiii lui. Sunt în stare să-l mănânce şi pe tatăl lor. Mai sunteţi aici?! Duceţi-vă şi daţi trunchiurile la o parte. Aşa-l ascultaţi pe cel care v-a dat viaţă?

Flăcăii se repeziră în spatele colibei, spre grămezile de trunchiuri.

— Tot în gâlceavă cu feciorii, ca şi mai înainte? întrebă Kmicic.

— Cine poate să trăiască în pace cu ei… Se pricep să se bată, să ia pradă, dar când e vorba să împartă cu tatăl lor, sunt nevoit să le smulg cu de-a sila partea mea… Asta mi-e

mângâierea! Au crescut ca nişte tauri! Pe legea mea, asemenea oaspete, asemenea oaspete! Când te-am slujit pe înălţimea ta, am luat mai multă pradă decât am strâns acum într-un an întreg… Pică slab, vremurile sunt tot mai grele, iar bătrâneţea nu-i nici ea vreo bucurie!… Pofteşte înăuntru, înălţimea ta. Pe viul Dumnezeu, la una ca asta nu m-aş fi aşteptat…!

Bătrânul Kiemlicz vorbea foarte repede cu un glas plângător, aruncând totodată priviri hoţeşti şi neliniştite în toate părţile. Era un bătrân osos şi uriaş, cu faţa veşnic strâmbată de nemulţumire. Avea ochii piezişi, ca şi cei doi fii ai lui, sprâncene stufoase şi mustăţi pe aceeaşi măsură, de sub care îi ieşea mult înainte buza de jos; când vorbea, îi ajungea aproape până la nas, ca la oamenii care nu mai au dinţi. Bătrâneţea feţei nu se potrivea deloc cu sprinteneala trupului care trăda o putere neobişnuită şi multă îndemânare. Se mişca repede, de parcă era împins de arcuri, şi îşi rotea mereu capul, străduindu-se să cuprindă cu privirile tot ce-l înconjura, oamenii şi lucrurile. Lui Kmicic îi arăta tot mai multă umilinţă, pe măsură ce-i revenea ascultarea faţă de fosta căpetenie, teama ori poate admiraţia şi dragostea.

Kmicic îl cunoştea bine pe Kiemlicz şi pe feciorii lui, deoarece slujiseră în steagul lui pe vremea când se războise pe socoteala lui Chowański în Biała Ruś. Erau oşteni viteji şi la fel de îndârjiţi. Unul dintre cei doi fii, Kosma, purtase o vreme steagul în adunătura lui Kmicic, dar renunţase repede la această însărcinare de cinste, fiindcă îl împiedica să ia pradă. Printre săbierii şi chefliii care alcătuiau ceata lui Kmicic, oameni fără căpătâi, care beau ziua tot ce dobândiseră noaptea prin trudă sângeroasă de la vrăjmaş, cei trei Kiemliczi se deosebeau printr-o lăcomie fără margini. Strângeau prada şi se ascundeau prin păduri. Luau mai ales caii, pe care îi vindeau mai târziu pe la curţile magnaţilor şi prin târguri. Tatăl lupta tot atât de bine ca şi cei doi fii gemeni, dar după fiecare bătălie le smulgea cea

mai mare parte din pradă, văietându-se în gura mare că-l nedreptăţeau, ameninţându-i cu blestemul de părinte, gemând şi plângând. Feciorii se împotriveau, dar destul de mărginiţi la minte, îi îngăduiau să-i asuprească. Cu toate că se sfădeau fără încetare, în luptă se apărau unul pe altul cu înverşunare, fără să-şi cruţe sângele. Ceilalţi oşteni nu se aveau bine cu ei şi se temeau, deoarece în certurile cu alţii deveneau înfricoşători. Până şi căpeteniile îi lăsau în pace. Doar Kmicic stârnea în ei o spaimă de nedescris, iar după Kmicic, jupân Ranicki, înaintea căruia tremurau până şi Kiemliczii când i se umplea faţa de pete. Cinsteau în amândoi fala neamului, fiindcă alde Kmicic se bucurau de multă vreme de mare trecere în Orsza, iar în Ranicki curgea sânge de senator.

Printre oşteni se spunea că adunaseră comori nenumărate, dar nimeni nu ştia prea bine dacă era adevărat. Într-o bună zi, Kmicic îi trimisese cu câţiva slujitori să aducă o herghelie de cai de pradă şi de atunci dispăruseră. Kmicic credea că muriseră, iar oştenii ziceau că au fugit cu caii, fiindcă era o ispită prea mare pentru sufletele lor. Acum, când îi vedea sănătoşi, când în şopronul de lângă colibă se auzea nechezatul cailor, iar bucuria şi umilinţa bătrânului se amestecau cu neliniştea, jupân Andrzej se gândi că oştenii avuseseră dreptate.

De aceea, după ce intrară în colibă, se aşeză pe laviţă şi punându-şi mâinile în şolduri, îl privi în albul ochilor pe bătrân şi-l întrebă:

— Kiemlicz, unde sunt caii mei?

— O, Isuse, dulce Isuse! gemu bătrânul. I-au luat oamenii lui Zoltareńko, ne-au bătut, ne-au rănit, ne-au împrăştiat şi ne-au gonit şaisprezece mile; abia am scăpat cu viaţă. O, Maică Precestă! N-am mai putut să te găsim nici pe înălţimea ta, nici pe oşteni. Ne-au gonit până aici, în pădurile astea, în mlaştinile astea, unde trăim în sărăcie şi foame în coliba asta. Dumnezeu e milostiv că înălţimea ta trăieşti şi eşti sănătos, deşi văd că eşti rănit. Poate că ar fi

bine să oblojim rana cu ierburi care să tragă umflătura… Feciorii mei s-au dus să dea trunchiurile la o parte şi duşi au fost. Ce fac nemernicii ăştia acolo? sunt în stare să scoată uşa din ţâţâni, ca să ajungă la mied. Aici e numai foame şi sărăcie, altceva nimic! Noi ne hrănim cu ciuperci, dar pentru înălţimea ta o să găsim ceva de mâncare şi băuturică!… Caii aceia ni i-au răpit, ne-au jefuit… Ce să mai vorbim! Ne-au lipsit astfel şi de slujba la înălţimea ta; am ajuns să n-am o bucăţică de pâine la bătrâneţe, poate că înălţimea ta ai să te înduri de noi şi ai să ne primeşti iarăşi în slujbă.

— S-ar putea întâmpla! răspunse Kmicic.

În clipa aceea intrară feciorii bătrânului, Kosma şi Damian, gemeni, flăcăi ca bradul, cam neciopliţi, cu capetele mari, acoperite cu un păr des şi ţepos care stătea înfoiat pe lângă urechi şi se răvăşea în vâlvoaie nemaipomenite în creştet. Intrară şi se opriră lângă uşă, pentru că nu cutezau să stea jos în faţa lui Kmicic, şi Damian zise:

— Intrarea e slobodă.

— Bine, răspunse bătrânul Kiemlicz, mă duc să aduc miedul. Şi îşi privi feciorii într-un fel anume. Iar caii aceia i-au luat oamenii lui Zoltareńko spuse apăsat.

Şi ieşi afară.

Kmicic se uită la cele două matahale care stăteau lângă uşă, cioplite parcă din topor, şi întrebă deodată:

— Ce faceţi voi acum?

— Luăm cai! răspunseră într-un glas gemenii.

— De la cine?

— De la cine se nimereşte.

— Dar de cele mai multe ori?

— De la oamenii lui Zoltareńko.

— Asta-i bine, de la vrăjmaşi puteţi să luaţi, dar dacă luaţi şi de la ai noştri, atunci sunteţi nişte tâlhari, nu şleahtici. Şi ce faceţi cu caii?

— Îi vinde tata în Prusia{3}.

— Dar de la suedezi s-a întâmplat să luaţi vreodată? Pentru că nu prea departe de aici sunt garnizoane suedeze. I-aţi pândit?

— I-am pândit.

— Şi aţi năvălit asupra lor când erau câte unul singur sau în grupuri mici. Dar când s-au apărat, ce-aţi făcut?

— I-am pocnit.

— Aha, i-aţi pocnit! Asta înseamnă că sunteţi trecuţi pe răboj şi la oamenii lui Zoltareńko şi la suedezi, şi mai mult ca sigur că n-aţi scăpa cu faţa curată, dacă aţi cădea în mâinile lor.

Kosma şi Damian tăcură.

— Duceţi o viaţă plină de primejdii şi mai potrivită pentru nişte tâlhari decât pentru şleahtici. Pe de altă parte, nu se poate să nu vă ameninţe şi niscaiva osândiri mai vechi?!

— Cum nu, chiar aşa e! răspunseră Kosma şi Damian.

— Aşa am crezut şi eu. De unde sunteţi?

— De aici.

— Unde trăia tatăl vostru mai înainte?

— La Borowiczek.

— Era satul lui?

— Jumătate al lui, jumătate al lui Kopystyński.

— Şi ce s-a întâmplat cu el?

— L-am tăiat.

— Şi a trebuit să fugiţi de judecată. E rău de voi, flăcăi, o să sfârşiţi agăţaţi de crengile copacilor. De mâna călăului, altfel nu se poate!

Uşa colibei se deschise, scârţâind şi bătrânul intră aducând un urcior de mied şi două pahare. Privi neliniştit la feciori şi la jupân Kmicic, apoi spuse:

— Duceţi-vă şi puneţi trunchiurile la loc.

Gemenii ieşiră numaidecât, iar bătrânul turnă mied într-un pahar, aşteptând îngăduinţa lui Kmicic de a bea cu el.

Dar Kmicic nu putea să bea nici el, căci şi de vorbit, vorbea cu mare greutate din pricina rănii care-ldurea. Văzând aceasta, bătrânul zise:

— Miedul nu e bun pentru rană, poate numai dacă am turna peste ea, ca să treacă mai repede. Înălţimea ta, îngăduie-mi să mă uit şi să te oblojesc, că mă pricep la fel de bine ca şi un doftor.

Kmicic se învoi şi Kiemlicz îi desfăcu legăturile şi începu să-l cerceteze cu grijă.

— Numai pielea e ruptă, o nimica toată! Plumbul a trecut pe deasupra osului, s-a umflat rana.

— Tocmai de aceea mă şi doare.

— Nu sunt nici două zile de când s-a întâmplat. Maică Precestă! Trebuie să fi tras cineva în înălţimea ta foarte de aproape.

— Ce te face să crezi asta?

— Păi n-a apucat să ardă toată pulberea şi grăunţele au intrat în piele. Asta n-o să mai treacă. Acum trebuie să punem deasupra miez de pâine amestecat cu pânză de păianjen. Grozav de aproape a tras, bine că nu te-a omorât înălţimea ta.

— Se vede că mi-e scris să mai trăiesc. Jupâne Kiemlicz, amestecă pâinea cu pânză de păianjen şi pune-mi-o mai repede pe rană, pentru că am de vorbit cu tine şi mă dor fălcile.

Bătrânul se uită bănuitor la polcovnic, pentru că în inima lui se temea că acesta vrea să aducă iarăşi vorba despre caii luaţi chipurile de cazaci, şi se apucă de treabă; frământă mai întâi miezul de pâine umezit cu apă şi, pentru că nu era prea greu să adune pânzele de păianjeni de prin colţuri, îl obloji pe Kmicic cât ai bate din palme.

— Acum mi-e mai bine, zise jupân Andrzej. Şezi, jupâne Kiemlicz!

— La poruncă, jupâne polcovnic! răspunse bătrânul, aşezându-se pe marginea laviţei şi plecându-şi nelinişti capul cărunt şi lăţos spre Kmicic.

Kmicic însă în loc să-l întrebe sau să vorbească cu el, îşi luă capul în mâini şi căzu adânc pe gânduri. După un răstimp, se sculă din pat şi începu să umble prin încăpere;

din când în când, se oprea înaintea lui Kiemlicz şi se uita la el cu privirea goală, chibzuia ceva pesemne, se lupta cu gândurile. Se scurse astfel ca la o jumătate de ceas; bătrânul nu mai putea sta locului de teamă.

Deodată, Kmicic se opri în faţa lui.

— Jupâne Kiemlicz spuse, care din steagurile răzvrătite împotriva prinţului voievod de Wilno se află mai aproape de aici şi unde?

Bătrânul începu să clipească bănuitor din ochi.

— Înălţimea ta vrei să te duci la ele?

— Eu nu te poftesc să mă întrebi, ci să-mi răspunzi.

— Oamenii vorbesc că un steag e cartiruit la Szczuczyn, acela care a trecut nu demult pe aici venind din Samogiţia.

— Cine ţi-a spus?

— Chiar oştenii din acel steag.

— Cine-i conducea?

— Jupân Wołodyjowski.

— Bine. Cheamă-l pe Soroka!

Bătrânul ieşi şi se întoarse îndată cu vagmistrul.

— Au găsit scrisorile? întrebă Kmicic.

— Nu le-am găsit, jupâne polcovnic, răspunse Soroka.

Kmicic îşi trosni degetele.

— Ehei, ăsta-i necazul! Poţi să pleci, Soroka. Meritaţi ştreangul pentru, că aţi pierdut scrisorile. Poţi să pleci. Jupâne Kiemlicz, ai ceva pe ce să scriu?

— Cred că se găseşte, răspunse bătrânul.

— Măcar vreo două foi şi pene.

Bătrânul dispăru pe uşa de la cămară, care se vedea că e un fel de magazie pentru tot felul de lucruri, şi căută multă vreme. Între timp, Kmicic umbla prin încăpere şi vorbea cu el însuşi.

— Hatmanul, îşi spunea, n-are de unde şti dacă am pierdut scrisorile, dacă le mai am, şi se va teme să nu le dau în vileag. E în mâna mea… Viclenie contra viclenie! O să-l ameninţ că le voi trimite voievodului de Witebsk. Asta e! Trag nădejde că se va înfricoşa.

Gândurile îi fură întrerupte de bătrânul Kiemlicz care, ieşind din cămară, spuse:

— Am găsit trei foi de hârtie, dar pene şi cerneală n-am.

— Nu sunt pene? Dar păsări nu sunt în pădurea asta? Am putea să împuşcăm vreuna cu muscheta.

— E un erete mort pe acoperişul şopronului.

— Adu-mi aripa, repede!

Kiemlicz alergă într-un suflet, deoarece în glasul lui Kmicic răsuna nerăbdarea şi parcă fierbinţeala. În curând se întoarse cu aripa eretelui. Kmicic o luă în mână, smulse pana din vârf şi începu s-o ascută cu jungherul.

— O să meargă! zise privind-o în lumină, dar e mai lesne să retezi capetele oamenilor, decât să ascuţi o pană! Acum mai trebuie doar cerneală.

Spunând acestea, îşi suflecă mâneca, se înţepă cu vârful jungherului şi muie pana în sânge.

— Jupâne Kiemlicz, poţi să pleci! porunci. Lasă-mă singur!

Bătrânul ieşi din colibă, iar jupân Andrzej începu îndată să scrie.

„Mă lepăd de slujba luminăţiiei tale, fiindc ă nu mai vreau s ă slujesc ni şte tr ăd ători şi netrebnici. Dumnezeu o s ă m ă ierte c ă am jurat pe cruce s ă nu te p ăr ăsesc niciodat ă; chiar dac ă nu se va îndura de mine, mai bine s ă ard în focul iadului pentru gre şeala mea, decât pentru tr ădarea pe fa ţă şi cu bun ă ştiin ţă a ţării şi a regelui meu. Lumin ăţia ta m-ai în şelat şi am fost în mâna lumin ăţiei tale ca un palo ş orb, gata s ă verse oricând sângele de frate. De aceea te chem, lumin ăţia ta, la judecata lui Dumnezeu, ca s ă ne judece şi s ă se afle care dintre noi a tr ădat şi care a fost mânat de gânduri bune. Iar dac ă ne vom mai întâlni, atunci, cu toate c ă neamul Radziwi łł este preaputernic şi poate s ă mu şte de moarte nu numai un om de rând ca mine, ci întreaga Republic ă, cu toate c ă eu n-am decât sabia în mân ă, îmi voi cere drepturile şi te voi urm ări, lumin ăţia ta, pân ă în pânzele albe, lucru pentru care p ărerea de r ău şi necazurile mele îmi vor da puterea de care

am nevoie. Iar lumin ăţia ta ştii dac ă sunt în stare sau nu s ă te p ăgubesc; chiar f ăr ă steaguri, f ăr ă castele şi f ăr ă tunuri. Voi c ăuta s ă m ă r ăzbun pân ă la ultima suflare, a şa c ă nu vei mai cunoa şte nici o zi, nici un ceas de lini şte. A şa va fi, dup ă cum cerneala cu care scriu este sângele meu. Am scrisorile lumin ăţiei tale, care pot s ă te piard ă nu numai înaintea regelui Poloniei, ci chiar a suedezilor, pentru c ă din ele se vede limpede tr ădarea Republicii, precum şi c ă e şti gata s ă-i p ăr ăse şti pe suedezi la caz de cump ăn ă. De-a ţi fi de dou ă ori mai puternici, pierzania voastr ă este la voia mea, deoarece cu to ţii vor fi sili ţi s ă dea crezare isc ăliturilor şi pece ţilor. Îţi spun dar, lumin ăţia ta, c ă dac ă m ăcar un fir de p ăr se va clinti din capetele care-mi sunt dragi şi care au r ămas la Kiejdany, atunci voi trimite scrisorile şi actele jupânului Sapieha, iar copiile voi da porunc ă s ă le scrie în tiparni ţă şi s ă le r ăspândeasc ă în toat ă ţara. A şa c ă, lumin ăţia ta, faci cum vrei: fie c ă mi-i dai înapoi pe Billewiczi dup ă r ăzboi, când se va înst ăpâni lini ştea în Republic ă, iar eu am s ă-ţi întorc scrisorile, fie c ă, în caz c ă voi auzi vreo veste proast ă, jupân Sapieha le va ar ăta lui Pontus. Lumin ăţia ta pofte şti la coroan ă, dar nu ştiu dac ă vei mai avea pe ce s-o a şezi, atunci când capul î ţi va c ădea retezat de securea polonez ă sau de cea suedez ă. Gândesc c ă tot e mai bine s ă facem schimbul, fiindc ă de şi voi c ăuta s ă m ă r ăzbun mai departe, ne vom r ăfui numai privatim{4}. Te-a ş încredin ţa, lumin ăţia ta, lui Dumnezeu, dac ă n-a ş şti c ă pre ţuie şti mai mult auxilia diavolului.

Kmicic.” „P. S. Luminăţia ta n-ai să-i otr ăve şti pe confedera ţi, pentru c ă se vor g ăsi oameni care, trecând din slujba diavolului într-a lui Dumnezeu, îi vor preveni s ă nu bea bere nici la Orze ł, nici la Zabludów.”

Jupân Kmicic sări în picioare şi începu să se plimbe prin încăpere. Faţa îi ardea, se încălzea la focul propriilor cuvinte. Scrisoarea aceasta era un fel de declaraţie de război împotriva Radziwiłłilor, dar Kmicic simţea în el o

putere neobişnuită şi era gata, fie şi în această clipă, să înceapă lupta cu puternicul neam al magnaţilor, care făcea să se cutremure întreaga ţară. El, un şleahtic de rând şi un războinic neînsemnat, un nelegiuit blestemat şi urmărit de lege, el care nu aştepta ajutor de la nimeni, întrucât pretutindeni era socotit ca un vrăjmaş; el, învinsul de ieri, simţea acum în el asemenea forţă, încât vedea înaintea ochilor ca un proroc umilirea prinţilor Janusz şi Bogusław şi propria izbândă. Cum va duce lupta, unde va afla sprijinitori, în ce chip va birui – nu ştia; mai mult, nici nu se gândea la asta. Era atât de convins că va face tot ce trebuie să facă, încât dreptatea şi Dumnezeu aveau să fie de partea lui. Asta îl umplea de o încredere nemărginită. Parcă i se luase o povară de pe inimă. Parcă se deschideau înaintea lui ţinuturi noi şi întinse. Trebuia doar să încalece pe cal şi să plece acolo unde îl aşteptau cinstea, slava şi Oleńka.

— Nu i se va întâmpla nimic, îşi repeta cu o bucurie febrilă; o vor apăra scrisorile… Hatmanul o va păzi ca pe ochii din cap… cum aş păzi-o eu însumi. Da' ştiu că am întors-o bine! Nu sunt decât un vierme neputincios, dar se vor teme de muşcătura mea.

Deodată îi trecu prin cap: „Ce-ar fi să-i scriu şi ei? Trimisul care va duce scrisoarea hatmanului poate să i-o dea şi ei în taină. Cum să n-o vestesc că am rupt-o cu Radziwiłłii şi îmi caut altă slujbă?”

Gândul acesta îi umplu inima de bucurie. Înţepându-se iarăşi în mână cu vârful jungherului, muie pana în sânge şi începu să scrie: „Oleńka, eu nu mai sunt al lui Radziwiłł pentru c ă am p ătruns în sfâr şit adev ărul.” Se întrerupse însă brusc, se gândi o clipă, apoi îşi spuse:

— N-am să-i scriu; de acum înainte să vorbească faptele pentru mine, nu cuvintele!

Şi rupse hârtia.

Pe a treia foaie îi scrise pe scurt lui Wołodyjowski cele ce urmează: „Jupâne polcovnic! Mai jos iscălitul prieten v ă previne s ă ave ţi mare grij ă, atât domnia ta, cât şi ceilal ţi

polcovnici. Hatmanul i-a scris prin ţului Bogus ław şi lui jupân Harasimowicz s ă v ă otr ăveasc ă ori s ă dea porunc ă ţăranilor s ă v ă ucid ă în cvartirul unde ve ţi poposi. Harasimowicz nu mai e acolo, fiindc ă a plecat cu prin ţul Bogus ław în Prusia, la Tyl źa, dar se prea poate ca şi ceilal ţi vechili s ă fi primit asemenea porunci. Domniile voastre p ăzi ţi-v ă dar, nu primi ţi nimic de la ei şi nu dormi ţi noaptea f ăr ă straj ă. Cunosc de asemenea c ă hatmanul va porni în curând cu oastea asupra domniilor voastre; a şteapt ă doar venirea celor o mie cinci sute de c ăl ăre ţi pe care-i va trimite ghin ărarul de la Gardie. Ave ţi grij ă, deci, s ă nu v ă ia pe nea şteptate şi s ă v ă zdrobeasc ă pe rând. Cel mai bine ar fi s ă repezi ţi oameni siguri la voievodul de Witebsk, ca s ă vin ă în persoan ă cât mai repede şi s ă v ă fie tuturor c ăpetenie. Este sfatul unui binevoitor, da ţi-i crezare! Pân ă atunci ţine ţi-v ă laolalt ă, cartirui ţi steagurile nu prea departe unul de altul, ca s ă v ă pute ţi ajuta la nevoie. Hatmanul are prea pu ţin ă c ăl ărime, ceva dragoni şi oamenii lui Kmicic, care nu sunt prea siguri. Pe Kmicic nu-l mai are; se vede c ă hatmanul l-a împov ărat cu alt ă îns ărcinare, fiindc ă nu mai are încredere în el. Kmicic nu este un tr ăd ător, cum se spune, ci un în şelat. Vă încredin ţeaz ă lui Dumnezeu, Babinicz.”

Jupân Andrzej nu se iscăli la sfârşit cu propriul nume, gândind că va stârni scârba şi neîncrederea tuturor. „Dacă vor înţelege, îşi spuse, că ar fi mai bine pentru ei să se retragă dinaintea hatmanului, decât să-i ţie calea cu toate steagurile, atunci, văzându-mi numele, vor bănui îndată că vreau să-i strâng laolaltă doar pentru ca hatmanul să-i poată nimici dintr-o lovitură: o să creadă că e vorba de cine ştie ce şiretlic, pe când sfatul unui oarecare Babinicz va fi primit mai degrabă.”

Jupân Andrzej îşi luase numele de Babinicz de la târgul Babinicz. care se afla nu departe de Orsza, aparţinând din moşi strămoşi neamului Kmicic.

Scriind deci această scrisoare, la sfârşitul căreia adăugase câteva cuvinte nu prea îndrăzneţe în apărarea sa, încerca o nouă bucurie la gândul că în acest fel va fi de folos nu numai lui jupân Wołodyjowski şi prietenilor săi, ci tuturor polcovnicilor care nu voiseră să se lepede de ţară pentru Radziwiłł. Pe de altă parte, presimţea că firicelul acesta va continua. Se afla într-o situaţie deosebit de trudnică, aproape deznădăjduită, dar trebuia să existe vreo cale de ieşire, vreo cărare oricât de îngustă care să-l scoată la drumul mare.

Acum însă, când, după toate probabilităţile, Oleńka era ferită de răzbunarea prinţului voievod, iar confederaţii de un atac prin surprindere, jupân Andrzej îşi puse întrebarea ce s-ar cuveni să facă de acum înainte.

Îi părăsise pe trădători, distrusese toate punţile de legătură în urma lui, iar acum voia să-şi slujească ţara, să-i aducă jertfă puterea, sănătatea şi viaţa lui, dar ce trebuia să facă, cum să înceapă, unde să pună mâna să ajute?

Şi iarăşi îi trecu prin minte: „Mă duc la confederaţi…

Dar dacă nu mă vor primi, dacă mă vor declara trădător şi mă vor ucide sau, şi mai rău, mă vor izgoni cu ruşine?”

— Mai bine să mă ucidă! strigă jupân Andrzej şi se făcu stacojiu de ruşine la gândul propriei ruşini. Era mai uşor s-o scape pe Oleńka şi pe confederaţi, decât bunul său renume.

Abia acum începeau chinurile şi deznădejdea. Şi iarăşi sufletu-i nestăpânit începu să clocotească.

— Nu pot oare să fac ce-am făcut cu Chowański? îşi zise. Strâng o ceată de oşteni şi am să-i hăituiesc pe suedezi, am să-i tai şi am să le dau foc. Pentru mine nu e ceva nou! Nu le-a stat nimeni împotrivă, am să le stau eu, până ce va veni timpul când toată Republica se va întreba, cum s-a întrebat şi Lituania: cine-i viteazul care cutează să intre de unul singur în gura lupului? Atunci am să-mi scot căciula şi am să spun: „Iată-mă, eu sunt, Kmicic!”

Şi îl cuprinse o dorinţă atât de arzătoare de a se apuca de această muncă sângeroasă, încât era cât pe ce să iasă

afară, să poruncească Kiemliczilor, slujitorilor şi oştenilor să încalece şi să pornească.

Dar înainte de a ajunge la uşă, simţi deodată că parcă îl izbi ceva în piept şi îl întoarse din prag. Se opri în mijlocul odăii şi privi uimit înaintea lui.

— Cum aşa? Nu-mi voi şterge oare în acest chip toate vinile?

Şi începu îndată să discute cu propria conştiinţă.

„Unde-ţi este căinţa pentru toate vinile tale? întrebă conştiinţa. Aici e nevoie de altceva!” „De ce e nevoie?” întrebă Kmicic.

„Cum poţi să-ţi speli vinovăţia, dacă nu printr-o slujbă grea şi însemnată, în acelaşi timp cinstită şi curată ca lacrima?… Ce slujbă mai e şi asta să strângi o adunătură de tâlhari şi să baţi cu ei întinderile şi pădurile ca vijelia? Nu cumva vrei să faci acest lucru, fiindcă ţi-a venit poftă de nelegiuiri, ca şi câinelui de friptură? Asta-i zbenguială, nu slujbă, petrecere, nu război, jaf, nu apărarea ţării! Ai mai luptat aşa împotriva lui Chowański şi ce-ai făcut? Lotrii care bântuie prin păduri sunt gata şi ei să dea năvală asupra garnizoanelor suedeze, iar tu de unde ai să iei alţi oameni? Ai să-i sfâşii pe suedezi, dar ai să-i sfâşii şi pe şleahtici, ai să atragi răzbunarea asupra lor şi ce ai să izbândeşti? Nătărăule, cu asemenea înşelăciune vrei să scapi de trudă şi căinţă!”

Aşa-l certa conştiinţa, iar jupân Kmicic vedea că are dreptate şi îl cuprindea mânia şi jalea faţă de propriu-i cuget care-i strigase în faţă un adevăr atât de amar.

— Ce să mă fac? rosti în sfârşit. Cine să-mi dea un sfat, cine să mă scape?

Genunchii începură să i se îndoaie până când îngenunche lângă laviţă şi începu să se roage cu voce tare din toată inima:

— Isuse Christoase, stăpâne iubit, zise, îndură-te şi de mine, cum te-ai îndurat şi de tâlharul de pe cruce! Vreau să-mi spăl păcatele, să încep o viaţă nouă şi să-mi slujesc ţara cu credinţă, dar nu ştiu cum să fac, că sunt tare

mărginit. Doamne, dacă i-am slujit pe trădători, am făcut-o mai mult din prostie decât din răutate; luminează-mă, Doamne, mângâie-mă în deznădejdea mea şi scapă-mă în marea ta milostivire, că am să pier…!

Glasul lui jupân Andrzej începu să tremure, se bătu cu pumnii în pieptu-i larg de răsună încăperea şi repetă:

— Îndură-te, Doamne, de mine păcătosul! îndură-te de mine păcătosul! îndură-te de mine păcătosul!

După care îşi împreună mâinile şi, întinzându-le în sus, vorbi astfel mai departe:

— Iar tu, Maică Preasfântă, pângărită de eretici în ţara ta, apără-mă înaintea fiului tău, ajută-mă să scap, nu mă părăsi în durerea şi zbuciumul meu, ca să te pot sluji, să-ţi răzbun insulta şi în ceasul morţii să te pot avea ca apărătoare a sufletului meu nefericit!

În timp ce implora astfel îndurarea cerului, lacrimile îi curgeau şiroaie din ochi; în cele din urmă, îşi sprijini capul pe marginea laviţei şi încremeni în tăcere, aşteptând parcă rezultatul rugii sale fierbinţi. În odaie se lăsă liniştea şi doar fâşâitul pinilor apropiaţi se auzea afară. Deodată, vreascurile trozniră la fereastră sub paşi grei şi două glasuri începură să vorbească:

— Ce crezi, jupâne vagmistru, încotro o s-o apucăm?

— Ştiu şi eu?! răspunse Soroka. O să plecăm undeva departe, poate hăt! la regele care geme sub asuprirea suedeză.

— Să fie oare adevărat că l-au părăsit toţi?

— Dumnezeu nu l-a părăsit.

Kmicic se ridică în picioare, avea faţa luminoasă şi liniştită; se duse drept la uşă şi deschizând-o, porunci oştenilor:

— Caii să fie gata, e timpul să plecăm!

Capitolul III.

Oştenii începură să se pregătească de drum; erau prea bucuroşi să plece din pădure în lumea largă, fiindcă se temeau de urmărirea lui Bogusław Radziwiłł.

Bătrânul Kiemlicz intră în colibă, socotind că Kmicic va avea trebuinţă de el.

— Înălţimea ta, vrei să pleci? întrebă.

— Aşa-i. Trebuie să mă călăuzeşti prin pădure. Cunoşti toate dâlmele?

— Le cunosc, că eu sunt din partea locului… Şi unde vrei, înălţimea ta, să te duci?

— La măria sa regele.

Bătrânul se dădu înapoi uimit.

— Maică Precestă! exclamă. La care rege, înălţimea ta?

— În orice caz, nu la cel suedez.

Kiemlicz nu numai că nu-şi reveni din uimire, dar începu să-şi facă semnul crucii.

— Poate că înălţimea ta nu ştii ce vorbeşte lumea, se spune că regele şi-a găsit adăpost în Śląsk, fiindcă l-au părăsit cu toţii, iar Cracovia e împresurată.

— Atunci plecăm în Śląsk.

— Da, dar cum o să ne strecurăm printre suedezi?

— Mi-e totuna, ca nişte şleahtici ori ca ţărani, călare sau pe jos, numai să ne strecurăm!

— E nevoie de timp mai mult…

— Timp avem destul… Dar m-aş bucura să fie cât mai repede… Kiemlicz încetă să se mai mire. Era prea viclean, ca să nu ghicească îndată că în hotărârea lui jupân Kmicic se afla vreo pricină tainică, aşa că începură să i se îmbulzească în cap o mulţime de presupuneri. Dar cum oştenii lui Kmicic, cărora jupân Andrzej le poruncise să tacă, nu suflaseră nici o vorbă nimănui despre răpirea prinţului Bogusław, bătrânul Kiemlicz se gândi că este mai aproape de adevăr crezând că prinţul voievod de Wilno îl trimitea pe tânărul polcovnic cu vreo însărcinare la rege. Asemenea presupunere era întărită mai ales de credinţa că jupân Kmicic era un partizan înflăcărat al hatmanului, căruia îi adusese mari foloase; o ştia toată lumea, deoarece steagurile răzvrătite răspândiseră vestea în tot ţinutul Podlasie, unde îl socoteau cu toţii drept nelegiuit şi trădător.

„Hatmanul îşi trimite omul de încredere la rege, se gândi bătrânul, asta înseamnă că vrea să se împace cu el şi să-i părăsească pe suedezi. Trebuie să i se fi urât cu domnia lor. Altminteri de ce l-ar mai trimite…?”

Bătrânul Kiemlicz nu-şi bătu capul prea multă vreme, ca să-şi răspundă la această întrebare, întrucât pe el îl interesa cu totul altceva, vroia să ştie anume ce foloase avea să tragă el din aceste împrejurări. Dacă îl slujea pe Kmicic, îl slujea în acelaşi timp pe hatman şi pe rege, aşa că răsplata putea fi destul de însemnată. Bunăvoinţa unor stăpâni ca aceştia avea să-i prindă bine mai târziu, când avea să dea socoteală de păcatele sale. Pe deasupra, ţara avea să fie cuprinsă de vâlvătaia războiului şi atunci şi prada îi va cădea singură în mână. Toate acestea îl ademeneau pe bătrânul Kiemlicz care şi aşa se învăţase să-l asculte pe Kmicic, temându-se totodată de el ca de foc; jupân Andrzej se pricepea să-şi câştige subordonaţii, care ţineau mult la el.

— Înălţimea ta, spuse, trebuie să străbaţi toată Republica pentru a ajunge la măria sa regele. Garnizoanele suedeze nu înseamnă nimic, fiindcă putem să ocolim oraşele, mergând prin păduri… Dar şi pădurile, cum se întâmplă de obicei în vremuri neliniştite, sunt înţesate de cete prădalnice, care-i atacă pe călători, iar înălţimea ta ai oameni cam puţini…

— Jupâne Kiemlicz, dacă ai să mergi cu mine împreună cu feciorii şi oamenii pe care îi ai, atunci o să fim mai mulţi.

— Dacă înălţimea ta porunceşte, eu merg, dar sunt un om sărac. La noi e numai sărăcie lucie. Cum am să-mi las de izbelişte bruma de avere şi să-mi părăsesc singurul adăpost pe care-l am deasupra capului?

— Vei fi răsplătit pentru tot ce vei face, e mai bine şi pentru voi să plecaţi de aici, câtă vreme aveţi capetele încă pe umeri.

— Pe toţi sfinţii părinţi!… Ce spui, înălţimea ta?… Ce?… Cum aşa?… Ce primejdie poate să ameninţe aici pe un

nevinovat ca mine? Că doar nu stăm în calea nimănui…!

La acestea, jupân Andrzej:

— Vă cunoaşte toată lumea, tâlharilor! Aţi avut o proprietate cu Kopystyński şi l-aţi omorât, apoi aţi fugit de judecată şi aţi intrat în slujba mea, furându-mi o herghelie de cai dobândiţi prin luptă…

— Pentru Dumnezeu! Maică Sfântă! strigă bătrânul.

— Aşteaptă şi taci! După aceea v-aţi întors la vechiul bârlog şi aţi început să jefuiţi împrejurimile ca nişte lotri, luând caii de unde se nimerea. Nu te apăra, fiindcă eu nu sunt judecătorul tău şi tu ştii cel mai bine dacă spun adevărul sau nu… Luaţi caii de la oamenii lui Zoltareńko, foarte bine, îi luaţi de la suedezi, nici asta nu e rău. Când o să vă prindă, o să vă jupoaie de piele, dar asta e treaba lor.

— E bine, înălţimea ta, e bine pentru că luăm numai de la duşmani, răspunse bătrânul.

— Nu-i adevărat, fiindcă îi atacaţi şi pe oamenii noştri, mi-au spus-o chiar feciorii tăi, iar asta înseamnă jaf la drumul mare şi ocară adusă stării de şleahtic. Ruşine să vă fie, tâlharilor!… Nu meritaţi să fiţi şleahtici, ci nişte neciopliţi…

Vulpoiul bătrân roşi ca focul şi spuse:

— Înălţimea ta, ne judeci strâmb, pentru că noi, având în vedere starea noastră de şleahtici, nu furăm ca nişte neciopliţi de rând. Noi nu scoatem caii noaptea din grajdul nimănui. E altceva să pui mâna pe zece cincisprezece cai, gonindu-i de pe locul de păşunat sau prin luptă. Asta este îngăduit oricărui şleahtic în vreme de război fără ca să-şi păteze numele. Pentru noi, calul din grajd e lucru sfânt şi numai ţiganii, ovreii sau ţăranii pot să-l fure, şleahticii nu! Noi, înălţimea ta, nu facem una ca asta. Dar războiul e război!

— Pot să fie şi zece războaie, prada e îngăduit s-o iei numai bătându-te cu vrăjmaşul; dacă o cauţi la drumul mare, eşti un tâlhar!

— Dumnezeu e martorul nevinovăţiei noastre.

— V-aţi făcut de cap pe aici. Ce mai vorbă lungă, e mai bine să părăsiţi locurile acestea, pentru că mai devreme sau mai târziu vi se va pune juvăţul de gât Haideţi cu mine, o să va răscumpăraţi vinovăţia prin slujbă cu credinţă şi o să vă recăpătaţi bunul renume. Vă iau în slujba mea şi folosul va fi mai mare decât caii pe care mi i-aţi furat.

— Cu înălţimea ta mergem oriunde, o să te călăuzim printre suedezi şi printre tâlhari, fiindcă, la drept vorbind, grozav ne mai asupreşte aici răutatea oamenilor, şi pentru ce? Pentru ce?… Pentru sărăcia noastră… Poate că Dumnezeu va avea milă de noi şi ne va scăpa de necazuri!

Bătrânul Kiemlicz îşi frecă mâinile fără voie şi ochii îi sticliră.

„Din toate astea, se gândi, o să iasă o fierbere nemaipomenită în toată ţara şi numai un prost poate să nu profite de prilej.'

Kmicic se uita la ei cu priviri aprige.

— Numai să nu încerci să mă trădezi! rosti ameninţător, că n-ai s-o mai scoţi la capăt de astă dată; nici Dumnezeu nu te mai scapă din mâna mea!

— Până acum n-am trădat pe nimeni, răspunse Kiemlicz întunecat, şi să mă bată Dumnezeu, dacă mi-a trecut prin minte una ca asta!

— Te cred, zise Kmicic după un răstimp de tăcere, fiindcă trădarea nu e totuna cu tâlhăria; mulţi tâlhari nu sunt în stare să trădeze.

— Acum ce porunceşti, înălţimea ta? întrebă Kiemlicz.

— Mai întâi, am două scrisori care trebuie trimise fără întârziere. Ai la îndemână oameni care să se descurce?

— Unde trebuie să meargă?

— Unul să se ducă la prinţul voievod, dar nu e nevoie să-l vadă. Să dea scrisoarea primului steag pe care-l va întâlni şi să se întoarcă fără să aştepte răspuns.

— Să se ducă păcurarul, e om cu minte şi umblat.

— Bine. A doua scrisoare trebuie dusă în Podlasie; trimisul să întrebe de steagul de laudanieni ai lui jupân

Wołodyjowski şi să i-o dea polcovnicului în mână…

Bătrânul începu să clipească viclean şi îşi spuse în sinea lui: „Ehe, după câte văd, ne punem bine în toate părţile, de vreme ce ne înţelegem şi eu confederaţii; ce mai vorbă, va fi un clocot…!” După care rosti cu glas tare:

— Înălţimea ta, dacă treaba nu e prea grabnică, am putea s-o dăm cuiva pe drum, după ce ieşim din pădure. Pe aici o mulţime de şleahtici sunt de partea confederaţilor şi oricine va fi bucuros să le-o înmâneze; în acest fel ne rămâne un om la îndemână.

— Ai chibzuit bine, răspunse Kmicic, pentru că tot e mai bine ca cel ce va duce scrisoarea să nu ştie de la cine este. O să dureze mult până vom ieşi din pădure?

— Cum doreşti, înălţimea ta. Putem să mergem şi două săptămâni, dar am putea să ieşim şi mâine.

— O să mai vorbim despre asta, acum, Kiemlicz, ascultă-mă cu luare-aminte!

— Sunt numai ochi şi urechi, înălţimea ta!

— În toată Republica, zise Kmicic, sunt socotit sluga nelegiuită a hatmanului sau mai bine zis a suedezilor. Dacă regele ar şti cine sunt, n-ar mai avea încredere în mine şi mi-ar dispreţui dorinţa de a-l sluji care, Dumnezeu mi-e martor, porneşte din adâncul inimii. Bagă de seamă, Kiemlicz!

— Ascult, înălţimea ta.

— De acum înainte nu mă mai cheamă Kmicic, ci Babinicz, pricepi? Nimeni nu trebuie să-mi cunoască numele adevărat. Să nu scape nimeni o vorbă. Dacă te întreabă cineva cine sunt, îi spui că te-ai alăturat de noi pe drum şi nu ştii; poţi să-i mai spui că, dacă ţine să afle neapărat, să mă întrebe pe mine.

— E limpede, înălţimea ta.

— Aşa să le porunceşti şi feciorilor şi slujitorilor. De-ar fi să-i jupoaie de piele, să spună că mă cheamă Babinicz. Răspundeţi cu capul pentru asta!

— Aşa voi face, înălţimea ta. Mă duc să-mi lămuresc feciorii, pentru că nemernicilor ăstora trebuie să le bag mintea în cap cu lopata. De asemenea mângâiere am parte de la ei… Asta e… Înălţimea ta îmi îngăduie să mai spun o vorbă?

— Vorbeşte cu îndrăzneală.

— Mi se pare că e mai bine să nu le spunem slujitorilor şi oştenilor unde ne ducem.

— N-o să le spunem.

— Ajunge să ştie că sunt conduşi de jupân Babinicz, nu de jupân Kmicic. În al doilea rând, pornind la un drum ca ăsta, e mai bine ca Înălţimea ta să-ţi ascunzi rangul.

— Cum aşa?

— Suedezii dau scrisori de liberă trecere oamenilor de seamă, iar cine n-are, îl duc îndată la căpetenia lor.

— Eu am hârtiile de trebuinţă pentru garnizoanele suedeze!

Uimirea luci în ochii vicleni ai lui Kiemlicz, dar gândindu-se un timp, zise:

— Înălţimea ta, îngăduie-mi să-ţi spun ce cred eu!

— Numai să mă sfătuieşti de bine şi să nu pierdem vremea degeaba; vorbeşte, că văd că eşti om cu scaun la cap.

— De vreme ce avem scrisori, le putem arăta la nevoie, dar dacă înălţimea ta ai asemenea însărcinare, care trebuie să rămână ascunsă, ar fi mai bine să nu le arătăm. Nu ştiu dacă sunt scrise cu numele lui Babinicz sau al lui Kmicic, dar dacă le arătăm, vom lăsa urme după noi şi ne pot urmări cu uşurinţă.

— Ai nimerit-o cum nu se poate mai bine! exclamă Kmicic. Mai bine să păstrăm scrisorile pentru altă dată, dacă putem să ne descurcăm fără ele!

— Se poate, înălţimea ta, o să ne dăm drept ţărani sau şleahtici fără avere, ceea ce nu va fi prea greu, întrucât eu am ceva lucruri de îmbrăcăminte, căciuli şi cojoace săine din cele de care poartă şleahticii. Luăm o herghelioară de cai şi colindăm chipurile iarmaroacele, pătrunzând tot mai

departe, până hăt! la Łowicz şi la Varşovia. Lucru pe care, cu îngăduinţa înălţimii tale, l-am făcut nu o dată în vremuri de linişte, aşa că ştiu toate drumurile. Chiar acum se nimereşte să fie un iarmaroc la Sobota, la care vine multă lume de departe. La Sobota o să aflăm alte locuri în care se ţin iarmaroace şi aşa ne ducem din ce în ce mai departe. Suedezii îi bagă şi ei mai puţin în seamă pe nişte şleahtici prăpădiţi, pentru că aceştia mişună ca furnicile prin toate iarmaroacele. Dacă ne întreabă vreo căpetenie, îi spunem cine suntem, pe când cetele mai mici putem să le nimicim cu ajutorul lui Dumnezeu şi al Maicăi Precesta…

— Şi ce facem dacă ne iau caii, fiindcă rechiziţia e un lucru prea obişnuit în timp de război…

— Îi iau sau îi cumpără. Dacă ni-i cumpără, atunci ne ducem la Sobota după cai, iar dacă ni-i iau, pornim cu jalba în proţap până la Varşovia şi la Cracovia.

— Ai minte isteaţă, spuse Kmicic, şi văd că-mi vei fi de folos. Chiar dacă suedezii ne iau caii, o să se găsească vreunul care să ne plătească.

— Tot vroiam eu să plec cu cei pe care-i am în Prusia, la Ełk, se potriveşte cum nu se poate mai bine, fiindcă drumul nostru trece pe acolo. De la Ełk mergem pe hotar, apoi o luăm drept spre Ostrołeka, iar de acolo prin păduri până la Pułtusk şi Varşovia.

— Şi Sobota unde se află?

— Nu departe de Piątek{5}, înălţimea ta.

— Îţi baţi joc de mine, Kiemlicz!

— Cum aş îndrăzni? răspunse bătrânul, încrucişându-şi braţele pe piept şi înclinându-şi capul. Aşa se numesc târgurile pe acolo. Înălţimea ta, de la Łowicz mai e o bucată bună de drum.

— Şi e iarmaroc mare la Sobota?

— Nu ca la Łowicz, dar este unul acum la care se strânge multă lume, aducând cai până şi din Prusia. Nu încape îndoială că şi anul acesta o să fie mare strânsură, deoarece pe acolo e linişte. Suedezii stăpânesc pretutindeni şi au

garnizoane în toate oraşele. Chiar dacă vreunul ar avea poftă să se mişte, nu poate.

— Atunci să facem aşa! Plecăm cu caii pe care ţi-i plătesc de la început, ca să nu ai nici o pagubă.

— Înălţimea ta, îţi mulţumesc că m-ai scăpat de bucluc.

— Pregăteşte cojoacele, păturile pentru cai şi săbii drepte, fiindcă plecăm îndată. Şi spune-le feciorilor şi slujitorilor cine sunt, cum mă cheamă şi că plec cu caii la iarmaroc, iar voi veţi fi ajutoarele mele.

Iar când bătrânul porni spre uşă, jupân Andrzej mai zise:

— Nici unul din voi să nu-mi zică înălţimea ta, căpetenie sau polcovnic, ci numai domnia ta şi Babinicz!

Kiemlicz ieşi, iar după vreun ceas se aflau toţi călare, gata să pornească la drum. Jupân Kmicic, îmbrăcat într-un cojoc săin şi cu o căciulă de miel cu lâna roasă, cu faţa oblojită ca după o bătaie la cârciumă, era greu de recunoscut, căci arăta într-adevăr ca un şleahtic care colinda iarmaroacele. Era înconjurat de oameni îmbrăcaţi ca şi el, înarmaţi cu săbii drepte şi bice lungi pentru mânatul cailor şi arcane cu care prindeau caii răzleţiţi.

Oştenii îşi priveau cu mirare polcovnicul, împărtăşindu-şi în şoaptă tot felul de păreri. Li se părea ciudat că acum nu se mai numea Kmicic, ci Babinicz, că de acum încolo aveau să-i spună domnia ta; cel mai mult înălţa din umeri şi îşi muşca mustaţa bătrânul Soroka; se uita ca la un soare la înfricoşătorul polcovnic şi mormăia spre Bilous:

— Cel mai greu o să-mi iasă din gură acel domnia ta. N-are decât să mă omoare, că eu o să-i spun ca şi înainte, cum se cuvine!

— Porunca e poruncă! răspunse Bilous. Dar polcovnicul s-a schimbat grozav. Oştenii nu ştiau că jupân Andrzej îşi schimbase şi sufletul, nu numai înfăţişarea.

— La drum! strigă deodată jupân Babinicz.

Bicele pleznіră, călăreţii înconjurară caii care se strânseseră grămadă, şi porniră.

Capitolul IV.

Înaintând pe hotarul dintre ţinutul Troki şi Prusia, străbătură păduri uriaşe şi locuri sălbatice, ştiute numai de Kiemliczi, până când intrară în Prusia şi ajunseră la Łeg sau Ełk, cum îi zicea bătrânul Kiemlicz, unde aflară noutăţi despre treburile publice de la şleahticii care fugiseră de suedezi şi se adăpostiseră cu nevestele, copiii şi avutul în pământurile electorului.

Łeg arăta ca o tabără ori, mai bine zis, ca un târg, unde avea loc o adunare. Şleahticii beau prin cârciumi bere prusiană şi sporovăiau vrute şi nevrute; care cum venea, aducea alte veşti. Neîntrebând de nimic şi ascultând doar cu luare-aminte, jupân Babinicz află că oraşele bogate din Prusia regală au trecut de partea lui Jan Kazimierz şi s-au înţeles cu electorul să se apere împreună împotriva oricărui vrăjmaş. Cu toate acestea, se spunea că oraşele mai însemnate n-au vrut să primească garnizoanele electorului, de teamă că prinţul viclean, după ce-şi va aşeza oştenii înarmaţi în ele, va pofti să le supună pentru totdeauna sau va trăda şi se va uni în clipa hotărâtoare cu suedezii, lucru foarte cu putinţă dată fiind şiretenia-i înnăscută.

Şleahticii nu vedeau cu ochibuni neîncrederea orăşenilor, dar jupân Andrzej, care cunoştea uneltirile Radziwiłłilor cu electorul, îşi muşca limba, ca să nu spună ce ştia. Se stăpânea gândindu-se că nu era lipsit de primejdie să vorbeşti în Prusia electorului împotriva acestuia, iar în al doilea rând pentru că un şleahtic neînsemnat, care se ducea cu caii la iarmaroc, nu se cădea să se amestece în încurcatele treburi politiceşti cu care-şi băteau capul în zadar cârmuitorii iscusiţi.

Aşadar, după ce vândură o pereche de cai şi cumpărară alta la loc, plecară mai departe de-a lungul hotarului prusian pe drumul de la Łeg spre Szczuczyn, un târg care se afla într-un colţ al ţinutului Mazowsze, între Prusia şi ţinutul Podlasie. Jupân Andrzej nu voia să ajungă până la Szczuczyn, deoarece aflase că acolo este încartiruit unul

din steagurile confederaţilor, pe care-l conducea jupân Wołodyjowski.

Se vede că Wołodyjowski fusese nevoit să meargă mai mult sau mai puţin pe acelaşi drum, pe care mergea Kmicic, şi se oprise la Szczuczyn, fie pentru o odihnă scurtă înainte de a trece hotarul Podlasiei, fie pentru un popas mai îndelung, având în vedere că aici putea să facă rost mai uşor de hrana oamenilor şi a cailor, decât în vlăguita Podlasie.

Jupân Kmicic nu dorea să-l întâlnească pe faimosul polcovnic, întrucât socotea că, neavând alte dovezi afară de vorbe, nu va izbuti să-l convingă de îndreptarea lui şi de sinceritatea gândurilor pe care le nutrea. De aceea, la două mile de Szczuczyn, porunci să cotească spre apus, către Wąsosza. Cât priveşte scrisoarea pe care o avea pentru Wołodyjowski, hotărî să i-o trimită cu primul prilej.

Înainte de a ajunge la Wąsosza, se opriră în drum la cârciuma „Pokrzyk” şi se pregătiră pentru popasul de noapte, care făgăduia să fie mai mult decât mulţumitor, deoarece alţi oaspeţi în afară de crâşmarul prusian nu se aflau.

Dar abia apucă Kmicic să se aşeze la cină cu Soroka şi cei trei Kiemliczi, când afară se auzi uruit de roţi şi tropotul cailor.

Cum soarele nu scăpătase încă, Kmicic ieşi înaintea cârciumii să vadă cine vine; voia să ştie dacă nu e cumva vreun podghiaz suedez, dar în locul suedezilor zări o brişcă, urmată de două care înconjurate de oameni înarmaţi.

De la prima aruncătură de ochi puteai să-ţi dai seama că noul sosit era un om de vază. La brişcă erau înhămaţi patru telegari prusieni ciolănoşi şi cu grumazurile ascuţite, iar pe unul din cei dinainte călărea un flăcăiandru care ţinea de frânghie doi câini frumoşi; pe capră stătea vizitiul lângă un haiduc îmbrăcat în mundir unguresc, iar pe scaunul din spate se afla însuşi stăpânul cu mâna-n şold, într-o haină de piele de lup fără mâneci, încheiată cu o mulţime de nasturi auriţi.

Înapoia briştei veneau două care încărcate cu calabalâc, păzite fiecare de câte patru slujitori înarmaţi cu săbii şi pistoale. Stăpânul era şi el încă foarte tânăr, deşi om însemnat, abia trecuse de douăzeci şi ceva de ani. Avea faţa bucălată şi din toată înfăţişarea lui se vedea cât de colo că nu se zgârceşte cu mâncarea.

Când brişca se opri, haiducul sări să-i dea mâna stăpânului care, văzându-l pe Kmicic în prag, îi făcu semn cu mănuşa şi strigă:

— Ia vino încoace, prietene!

În loc să se apropie, Kmicic intră înăuntru, cuprins de mânie. Nu se obişnuise cu scurta cenuşie şi nu-i plăcea să i se facă semn cu mănuşa. Se întoarse la masă, se aşează şi începu iarăşi să mănânce. Necunoscutul veni în urma lui.

Intrând, îşi miji ochii, deoarece în încăpere era cam întuneric, nu lumina decât focul care troznea pe vatră.

— De ce nu vine nimeni să mă întâmpine? întrebă necunoscutul.

— Pentru că hangiul s-a dus în cămară, răspunse Kmicic, iar noi suntem nişte călători, ca şi domnia ta.

— Mulţumesc de lămurire, dar ce fel de călător eşti domnia ta?

— Sunt şleahtic, duc caii la iarmaroc.

— Iar ceilalţi sunt tot şleahtici?

— Deşi săraci, sunt şi ei şleahtici.

— Atunci mă închin domniilor voastre. Încotro mergeţi?

— Batem şi noi drumurile de la un iarmaroc la altul, până când scăpăm de cai.

— Dacă înnoptaţi aici, mâine vreau să-i văd şi eu, poate aleg vreunul. Acum însă, îngăduiţi-mi, domniile voastre, să mă aşez şi eu la masă.

Necunoscutul întrebă într-adevăr, dacă-i îngăduie să se aşeze, dar cu asemenea ton, de parcă nu se îndoia nici o clipă de încuviinţarea lor; nu se înşela, deoarece tânărul negustor de cai îi răspunse cuviincios:

— Pofteşte, domnia ta, deşi nu prea ai la ce, fiindcă numai cu mazăre şi cârnaţi te putem cinsti.

— Am la mine bunătăţi mai alese, răspunse nu fără semeţie tinerelul, dar am gusturi de oştean şi mazărea cu cârnaţi îmi place mai mult decât orice, numai să fie stropită din belşug cu băutură.

Spunând acestea – vorbea foarte rar, deşi avea privirea ageră şi isteaţă – se aşează pe laviţă, iar când Kmicic se trase mai la o parte, să-i facă loc, adăugă binevoitor:

— Domnia ta, nu vreau să te stânjenesc. Când călătoreşti, nu prea ţii seama de ranguri, iar dacă o să mă atingi cu cotul, n-o să-mi cadă coroana din cap.

Kmicic care tocmai îi întindea necunoscutului farfuria cu mazăre şi care, cum spuneam, nu era obişnuit cu asemenea purtare, ar fi făcut-o ţăndări în capul trufaşului tinerel, dacă în semeţia acestuia n-ar fi fost ceva care-l înveselea, aşa că îşi înfrânse pornirea şi spuse:

— Domnia ta, trăim astfel de vremuri, când coroanele cad şi din capetele celor suspuşi, exemplum regele nostru Jan Kazimierz pe care legea îl învredniceşte să poarte două şi nu are nici una, afară poate de cea de spini…

Necunoscutul privi cu luare-aminte la Kmicic, apoi oftă şi zise:

— E, despre asemenea lucruri se poate vorbi doar între prieteni.

Iar după un răstimp adăugă:

— Dar bine le-ai mai adus din condei, domnia ta. Pesemne că ai slugărit la niscaiva magnaţi cu creştere aleasă, pentru că vorbirea domniei tale nu se potriveşte deloc cu starea în care te afli.

— Tot umblând printre oameni, am mai învăţat şi eu una-alta, dar n-am slugărit pe nimeni.

— Din ce loc te tragi?

— Dintr-o aşezare de şleahtici din ţinutul Troki.

— Lucrul de căpetenie e să fii şleahtic. Ce se mai aude prin Lituania?

— Ca şi mai înainte, nu ducem lipsă de trădători.
— De trădători zici, domnia ta? Ce fel de trădători, rogute?
— Din aceia care s-au lepădat de rege şi de Republică.
— Dar prinţul voievod de Wilno ce face?
— Lumea vorbeşte că e bolnav, îl înecă astma.
— Să-i dea Dumnezeu sănătate, e un stăpân vrednic!
— Pentru suedezi e tare vrednic, fiindcă le-a deschis porţile la perete.
— Văd că domnia ta nu eşti de partea lui?!
Kmicic băgă de seamă că necunoscutul îl cerceta, deşi se prefăcea nepăsător.
— Ce-mi pasă mie! răspunse. Alţii să-şi bată capul cu treburile astea… Mie mi-e frică să nu-mi ia suedezii caii.
— Trebuia să scapi de ei mai demult. În Podlasie se află steagurile care s-au răsculat împotriva hatmanului şi care mai mult ca sigur că au nevoie de cai.
— Asta nu ştiu, că n-am fost acolo, cu toate că un şleahtic mi-a dat pe drum o scrisoare, ca s-o înmânez la cel dintâi prilej unuia dintre polcovnici.
— Cum putea acel călător să-ţi dea scrisoarea, când domnia ta nu te duci în Podlasie?
— La Szczuczyn se află unul din steagurile confederaţilor, aşa că şleahticul acela mi-a spus: „Îl duci domnia ta sau îl dai vreunuia care trece pe la Szczuczyn.
— Se nimereşte bine, pentru că eu mă duc la Szczuczyn,
— Şi domnia ta fugi de suedezi?
În loc să-i răspundă, necunoscutul se uită la Kmicic şi întrebă cu nepăsare:
— De ce şi eu, de vreme ce domnia ta nu numai că nu fugi de ei, dar te şi duci să le vinzi caii, dacă nu ţi-i vor lua cu de-a sila?
Kmicic ridică din umeri.
— Am spus şi domnia ta, pentru că la Łeg am văzut o mulţime de şleahtici care au fugit acolo din pricina lor, iar în ce mă priveşte, n-au decât să-i slujească toţi, cum vreau să-i

slujesc eu, ca să nu încălzească locul prea multă vreme pe aici…

— Nu te temi să vorbeşti aşa? întrebă necunoscutul.

— Nu mă tem, că nu sunt prea sperios din fire, iar în al doilea rând, domnia ta mergi spre Szczuczyn, prin părţile acelea toată lumea spune ce gândeşte, aşa că să dea Dumnezeu să treacă mai repede de la vorbă la faptă.

— Hm, văd că domnia ta eşti mai ager la minte decât arătţi! repetă necunoscutul. Dar dacă-i urăşti atât de mult pe suedezi, de ce te depărtezi de steagurile care s-au răzvrătit împotriva hatmanului? Că doar nu s-au pus în poară cu hatmanul pentru leafă sau din samavolnicie, ci pentru că n-au vrut să-l slujească pe hatman şi pe suedezi. Bieţii oşteni, pentru ei era mai bine să rămână sub ocrotirea hatmanului, dar au preferat să fie numiţi răzvrătiţi, au preferat să îndure foamea, truda şi tot felul de încercări grele, decât să lupte împotriva regelui. Nici vorbă că se va ajunge la luptă între ei şi suedezi şi poate că s-ar fi ajuns până acum, dacă ar fi pătruns până acolo… Stai să-i calce pe coadă şi atunci ai să vezi, domnia ta!

— Tot aşa cred şi eu că de aici va începe războiul! zise Kmicic.

— Dacă crezi aşa şi nu-i poţi suferi pe suedezi – ţi se citeşte în ochi că spui adevărul, fiindcă eu mă pricep la asta – de ce nu te alături acestor oşteni vrednici? Nu e oare timpul cel mai potrivit, n-au oare nevoie de braţe şi de săbii? Nu sunt puţini şleahtici care slujesc acum acolo, care au preferat să rămână cu domnul lor, şi vor fi din ce în ce mai mulţi. Domnia ta vii din acele părţi, unde oamenii încă nu i-au cunoscut pe suedezi, dar cei care au văzut ce le poate pielea plâng cu lacrimi cât pumnul. În Wielkopolska, cu toate că li s-au supus de bunăvoie, au început să le răsucească degetele şleahticilor la cocoaşele muschetelor, să ia cu japca, să rechiziţioneze tot ce le cade în mână… Şi nu se poartă mai bine nici în ţinutul acesta. De la ghinărarul Steinbok a ieşit poruncă scrisă că oricine va sta liniştit la

casa lui nu se va atinge nimeni de el şi de avutul lui. Aş, ţi-ai găsit! Ghinărarul cu ale lui, căpeteniile mai mici cu ale lor, aşa că nimeni nu mai e sigur dacă va mai apuca ziua de mâine sau dacă nu-i vor lua tot ce are. Tot omul vrea să se bucure de ceea ce are în linişte, vrea să-i fie bine. Dar poate? Că vine primul venetic şi-i cere: „Dă-mi”! Dacă nu dai, îţi găsesc ei vreo vină, ca să te lase în sapă de lemn, sau îţi taie gâtul chiar şi fără nici o pricină. Sunt destui care plâng cu lacrimi amare, aducându-şi aminte de vechiul stăpân, şi toţi cei asupriţi cată spre confederaţi, aşteptând scăparea ţării şi a şleahticilor de la ei…

— Domnia ta, rosti Kmicic, văd că nu le doreşti suedezilor mai bine ca mine.

Necunoscutul se uită împrejur cu anume teamă, dar se linişti repede şi vorbi mai departe:

— Le doresc să moară de ciumă până la unul şi nu mă ascund faţă de domnia ta, fiindcă mi se pare că eşti un om cinstit şi, la urma urmei, chiar dacă n-ai fi, n-ai să mă duci legat suedezilor, fiindcă n-am să-ţi îngădui una ca asta, atâta vreme cât am sabia la şold şi slujitori înarmaţi

— Domnia ta, poţi să fii sigur că n-am să fac aşa ceva; dimpotrivă, curajul domniei tale este pe gustul meu. Îmi mai place că n-ai şovăit să-ţi părăseşti avutul pe care vrăjmaşul îl va jefui, ca să se răzbune. Asemenea dragoste de ţară e vrednică de toată lauda.

Fără să vrea, Kmicic vorbea cu un ton proteguitor, cum ar fi vorbit cu unul dintre oştenii lui; nu se gândea că asemenea cuvinte puteau să pară ciudate în gura unui negustor de cai, dar se vede că nici tinerelul nu-şi dădea seama de schimbare, deoarece începu să clipească din ochi cu viclenie şi răspunse:

— Păi, ce sunt prost? La mine porunca dintâi e să nu-mi pierd avutul, fiindcă darul lui Dumnezeu trebuie păzit cu sfinţenie. Mi-am văzut liniştit de treburi până când am sfârşit cu bătutul grâielor. Abia după ce am vândut în Prusia toată recolta, vitele şi lucrurile mai mari, mi-am zis: Acum e

timpul s-o iau din loc! N-au decât să se răzbune, să ia tot ce le place.

— Oricum, domnia ta ai lăsat pământul şi acareturile.

— Ba nu, fiindcă am luat în arendă starostia de la Wąsosza de la voievodul de Mazowsze, iar înţelegerea dintre noi a luat sfârşit tocmai acum. N-am apucat să plătesc rata din urmă şi nici n-am s-o mai plătesc, pentru că, după câte am auzit, şi voievodul de Mazowsze s-a dat cu suedezii. De aceea, o să-l păgubesc de suma ce i-o datorez, fiindcă şi eu am nevoie de bani gheaţă.

Kmicic izbucni în râs.

— Bătu-te-ar să te bată, domnia ta! Văd că nu eşti numai un cavaler viteaz, ci şi un om prevăzător.

— Cum altfel? răspunse necunoscutul. Prevederea e temelie! Dar nu despre asta vorbeam cu domnia ta… Te întrebam de ce, dacă te doare suferinţa ţării şi a milostivului nostru stăpân, nu te duci să te înrolezi alături de oştenii din Podlasie? Astfel îl slujeşti pe Dumnezeu şi, cine ştie, poate să fie şi spre folosul domniei tale, întrucât s-a întâmplat de multe ori ca un pârlit de şleahtic să iasă din război un om de seamă. Se vede cât de colo că domnia ta eşti un om cutezător şi hotărât, iar dacă naşterea nu-ţi stă împotrivă, poţi să ajungi repede la oarecare avere cu prada pe care ai s-o agoniseşti cu ajutorul lui Dumnezeu. Dacă nu risipeşti nimic din tot ce-ţi cade în mână, se umflă punga. Nu ştiu dacă ai vreo nevoie sau nu, dar ai putea să ai; cu o pungă plină nu e prea greu să capeţi o arendă, iar de la arendă la proprietate nu e prea departe. Pe când aşa, începând de la slujitor, poţi să mori oştean de elită sau în vreo dregătorie la oraş, numai să nu te arăţi leneş, fiindcă pe cine dă din mâini, şi Dumnezeu îl ajută.

Kmicic îşi rodea mustaţa, pentru că era gata să izbucnească în hohote de râs; faţa îi tremura, dar din când în când i se strâmba şi de durere de la rana care nu se vindecase de tot. Necunoscutul vorbi mai departe:

— De primit, o să te primească, deoarece au mare nevoie de oameni; află, domnia ta, că mi-ai plăcut şi te iau sub oblăduirea mea, aşa că poţi să fii sigur că ai să înaintezi repede.

Tinerelul îşi înălţă cu semeţie faţa bucălată şi începu să-şi mângâie mustăţile; în sfârşit, spuse:

— N-ai vrea să fii scutierul meu? Ai să-mi duci sabia în urma mea şi vei fi mai-mare peste slujitori.

Kmicic nu se mai putu stăpâni şi îşi arătă toţi dinţii într-un hohot de râs molipsitor.

— De ce râzi, domnia ta? îl întrebă necunoscutul, încruntându-şi sprâncenele.

— De bucurie pentru slujba pe care mi-o oferi.

Dar tinerelul se simţi adânc jignit şi spuse:

— Domnia ta, acela care te-a învăţat să te porţi astfel a fost un prostănac şi bagă de seamă cu cine stai de vorbă, să nu întreci măsura.

— Iartă-mă, domnia ta! răspunse Kmicic cu veselie, dar nici măcar nu ştiu înaintea cui mă aflu.

— Sunt jupân Rzędzian de Wąsosza, spuse cu mândrie.

Kmicic deschise gura, ca să-şi spună numele de împrumut, dar în aceeaşi clipă Bilous intră repede în încăpere.

— Înălţimea…

Oşteanul se întrerupse, oprit de privirea ameninţătoare a lui Kmicic, se fâstâci şi în cele din urmă bâigui cu greutate:

— Domnia ta, se apropie nişte călăreţi.

— Dincotro?

— Dinspre Szczuczyn.

Acum fu rândul lui jupân Kmicic să se sperie, dar îşi ascunse repede încurcătura şi răspunse:

— Aveţi grijă! sunt mulţi?

— Să tot fie vreo zece.

— Pregătiţi-vă pistoalele. Du-te!

Apoi, după ce oşteanul ieşi, se întoarse spre jupân Rzędzian de Wąsosza şi întrebă:

— N-or fi cumva suedezi?

— Păi, domnia ta parcă te duceai la ei! răspunse Rzędzian – care de la o vreme se uita cu mirare la tânărul şleahtic – aşa că mai devreme sau mai târziu trebuia să-i întâlneşti.

— Mai bine să fie suedezi decât niscaiva tâlhari de care sunt pline drumurile… Cine are cai, trebuie să călătorească înarmat şi cu mare grijă, pentru că acum caii sunt la mare preţ.

— Dacă e adevărat că la Szczuczyn se află jupân Wołodyjowski, răspunse Rzędzian, trebuie să fie un podghiaz de-al lui. Înainte de a se încartirui, vor să se convingă dacă nu-i ameninţă vreo primejdie, întrucât în vecinătatea suedezilor nu e prea greu să dai de bucluc.

Auzind acestea, jupân Andrzej se învârti prin încăpere şi se aşează în colţul cel mai întunecat, acolo unde acoperişul vetrei arunca o fâşie de umbră peste colţul mesei, în acest timp, de afară se auziră tropotele şi sforăitul cailor şi în curând intrară înăuntru câţiva oameni.

Cel care păşea în frunte, un bărbat de statură uriaşă, bocănea cu piciorul de lemn în scândurile cu care era podită odaia. Kmicic se uită la el şi inima începu să-i bată cu putere.

Era Józwa Butrym, zis Beznogi.

— Unde-i cârciumarul? întrebă, oprindu-se în mijlocul încăperii.

— Aici sunt! răspunse acesta. La porunca domniei voastre.

— Ovăz pentru cai!

— Eu n-am ovăz, numai dacă domniile lor ar binevoi să dea cu împrumut. Spunând acestea, cârciumarul arătă spre Rzędzian şi spre negustorii de cai.

— Cine sunteţi? întrebă Rzędzian.

— Dar domnia ta cine eşti?

— Starostele de Wąsosza.

De obicei slujitorii îl numeau pe Rzędzian staroste, având în vedere că era arendaşul stărostiei, şi tot aşa îşi spunea şi el în împrejurări deosebite.

Józwa Butrym se zăpăci, când auzi cu ce persoană însemnată avea de-a face, aşa că îşi scoase căciula şi spuse cu glasul îmblânzit:

— Închinăciune, domnia ta… Pe întuneric nu se pot deosebi rangurile.

— Cine sunteţi? repetă Rzędzian, punându-şi mâinile în şolduri.

— Laudanieni din steagul lui jupân Wołodyjowski, mai demult al polcovnicului Billewicz.

— Pentru Dumnezeu! jupân Wołodyjowski e la Szczuczyn?

— Este, împreună cu polcovnicii care au venit din Samogiţia.

— Slavă Domnului, slavă Domnului! repetă starostele bucuros. Şi care polcovnici sunt acuma cu jupân Wołodyjowski?

— A fost jupân Mirski, dar l-a lovit damblaua pe drum, răspunse Butrym, aşa că au rămas jupân Oskierko, jupân Kowalski şi cei doi Skrzetuski…

— Oare Skrzetuski? strigă Rzędzian. Nu cumva unul din ei este jupân Skrzetuski de la Burzec?

— Nu ştiu de unde este, răspunse Butrym, dar ştiu că unul a fost la Zbaraż.

— Aoleu! Ăsta-i jupânul meu!

Rzędzian înţelese însă, cât de ciudate păreau aceste cuvinte în gura unui staroste şi adăugă:

— Am vrut să spun cumătrul meu.

Starostele nu înflorea lucrurile, fiindcă fusese a doua pereche la botezul lui Jaremka, primul băiat al lui Skrzetuski. În acest timp, lui Kmicic, care stătea în colţul întunecat al încăperii, începură să i se îmbulzească în cap tot felul de gânduri. La început, îl cuprinse mânia la vederea groaznicului şleahtic şi mâna i se aşează fără voie pe mânerul săbiei. Kmicic ştia prea bine că îndeosebi Józwa era vinovat de căsăpirea însoţitorilor săi, tot el fiind şi duşmanul lui cel mai îndârjit. Kmicic, cel de altădată, ar fi poruncit numaidecât să pună, mâna pe el şi să-l târască

legat de şa, dar Babinicz, cel de acum, se stăpâni. Mai mult, îl năpădiră temerile la gândul că dacă şleahticii îl recunoşteau, ar putea să iasă de aici felurite primejdii pentru planurile lui… Se hotărî, aşadar, să nu se lase recunoscut şi se trase şi mai în umbră; în cele din urmă, îşi sprijini coatele pe masă, îşi luă capul în mâini şi se prefăcu că doarme.

În acelaşi timp, însă, îi şopti vagmistrului care sta lângă el:

— Dă fuga la grajd, caii să fie gata. Plecăm în noaptea asta!

Soroka se ridică şi ieşi.

Kmicic se prefăcea mai departe că doarme. Tot felul de amintiri i se bulucirăîn minte. Oameniiaceştia îi aduceau aminte de Lauda, de Wodokty şi de trecutul scurt care se spulberase ca un vis. Când Józwa spusese mai înainte că fac parte din steagul mai demult al lui Billewicz, jupân Andrzej, la auzul acestui nume, îşi simţise inima bătându-i cu putere în piept. Îşi aduse aminte că într-o seară ca asta focul ardea pe vatră, ca şi aici, când sosise pe neaşteptate la Wodokty şi o văzuse prima oară pe Oleńka în odaia slujitorilor înconjurată de torcătoare.

O vedea acum aievea pe jupâniţa luminoasă şi liniştită; îşi aminti de tot ce se întâmplase, cum vroise ea să-i fie înger păzitor, să-l întărească pe calea cea bună, să-l apere de rău şi să-i arate drumul drept şi cinstit. Dacă ar fi ascultat-o atunci… Ea ştia de care parte să treacă; ştia unde se află cinstea şi datoria, l-ar fi luat de mână şi l-ar fi călăuzit, dacă ar fi vrut să-i dea ascultare.

Dragostea stârnită de aduceri aminte irumpse deodată în inima lui jupân Andrzej şi ar fi fost gata să-şi verse tot sângele, ca să cadă la picioarele jupâniţei, iar în această clipă n-ar fi şovăit să-l ia în braţe până şi pe ursul ăsta din Lauda, care-i tăiase însoţitorii numai pentru că era de prin partea locului, îl ţinea minte pe Billewicz şi o vedea din când în când pe Oleńka.

Se trezi din îngândurare la auzul numelui său repetat de câteva ori de Józwa Butrym. Arendaşul de la Wąsosza îl întrebase de cunoscuţii lui, aşa că Józwa îi povestea ce se petrecuse la Kiejdany după faimoasa înţelegere a hatmanului cu suedezii. Vorbi dar de împotrivirea oştirii, de întemniţarea polcovnicilor, trimiterea la Birże şi scăparea lor. Fireşte, numele lui Kmicic fu rostit nu o dată cu acest prilej, acoperit de ruşinea trădării şi de cruzime. Józwa nu ştia că jupân Wołodyjowski, cei doi Skrzetuski şi Zagłoba îi datorau viaţa lui Kmicic, în schimb, relată după cum urmează cele ce se întâmplaseră la Billewicze:

— Polcovnicul nostru l-a prins pe acest trădător la Billewicze ca pe o vulpe în vizuină şi a poruncit numaidecât să fie dus la moarte; l-am însoţit chiar eu, bucurându-mă că l-a ajuns braţul lui Dumnezeu, şi-i luminam mereu faţa să văd dacă nu arată căinţă. Dar nici pomeneală! Mergea înainte cu îndrăzneală, fără să ia aminte că avea să se înfăţişeze la judecata lui Dumnezeu. Atât era de îndrăcit. Iar când l-am sfătuit să-şi facă măcar semnul crucii, mi-a răspuns: „Tacă-ţi fleanca, slujitorule, nu-i treaba ta!” L-am dus afară din sat sub un păr şi începusem să dau porunca, dar a venit jupân Zagłoba şi a poruncit să-l căutăm prin buzunare, că s-ar putea să aibă vreo scrisoare. Aşa a şi fost. S-a găsit asupra lui o scrisoare, jupân Zagłoba mi-a zis: „Luminează-mi!” şi s-a apucat să citească. Abia a început însă, că s-a şi luat cu mâinile de cap: „Isuse, Marie! înapoi cu el la conac!” A încălecat pe cal şi a plecat, iar noi l-am condus înapoi, gândind că vor să-l ardă înainte de moarte, ca să-i stoarcă cine ştie ce destăinuiri. Când colo, ce să vezi! I-au dat drumul trădătorului. Nu mă ajută mintea să ghicesc ce-au aflat din scrisoare, dar eu nu l-aş fi lăsat slobod.

— Păi ce scria? întrebă arendaşul de la Wąsosza.

— Nu ştiu nici eu ce scria; bănuiesc însă că mai multe căpetenii se aflau în puterea prinţului voievod care ar fi poruncit să fie împuşcate, dacă Kmicic ar fi fost omorât. Sau

poate că polcovnicul nostru s-a milostivit de lacrimile jupâniţei Billewicz, fiindcă se pare că a leşinat, de au trebuit s-o readucă la viaţă… Ce mai tura-vura, nu cutez să-mi dau cu părerea, dar n-au făcut bine; cât rău a putut să facă omul ăsta, nici Lucifer nu s-ar simţi ruşinat, dacă ar fi în locul lui. Toată Lituania plânge din pricina lui, şi câte văduve, orfani şi sărmani îl blestemă, numai unul Dumnezeu poate să ştie! Cine-i va stinge viaţa, acela va fi răsplătit în cer şi pe pământ, ca unul care va ucide un câine turbat.

Apoi veni iarăşi vorba de jupân Wołodyjowski, de jupân Skrzetuski şi de steagurile din Podlasie.

— E mare lipsă de pământ, spuse Butrym, fiindcă moşiile prinţului hatman au fost pustiite cu totul, nici oamenii şi nici caii n-au ce pune în gură, iar şleahticii îşi văd de sărăcie pe la casele lor, ca şi la noi în Samogiţia. Polcovnicii au hotărât să împartă steagurile în cete mai mici de câte o sută de oameni care să stea la o milă, două, una de alta. Când o veni iarna, nu ştiu cum o să ne descurcăm.

Kmicic, care ascultase cu răbdare câtă vreme se vorbise despre el, se mişcă şi deschise gura să spună din colţul lui întunecat:

— Dacă sunteţi împrăştiaţi, hatmanul o să vă culeagă câte unul ca pe racii dintr-un sac.

Dar în clipa aceea se deschise uşa şi în prag se ivi vagmistrul pe care Kmicic îl trimisese să pregătească repede caii de drum. Lumina focului cădea drept pe chipul aspru al lui Soroka. Józwa Butrym se uită la el, îl cercetă mai îndelung, apoi se întoarse spre Rzędzian şi întrebă:

— E omul domniei tale?… Parcă-l cunosc de undeva!

— Nu, răspunse Rzędzian, sunt şleahtici care umblă cu caii pe la iarmaroace.

— Unde vă duceţi? întrebă Józwa.

— La Sobota, răspunse bătrânul Kiemlicz.

— Pe unde vine asta?

— Nu departe de Piątek.

Józwa, ca şi Kmicic înaintea lui, socoti răspunsul drept o glumă nepotrivită şi zise, încruntându-şi sprâncenele:

— Răspunde, când te întreb!

— Cu ce drept mă întrebi?

— Pot să-ţi spun şi asta, pentru că am fost trimis să văd dacă nu se află oameni care dau de bănuit prin împrejurimi. După câte văd, am dat peste unii care nu vor să spună unde se duc.

Temându-se să nu iasă vreo gâlceavă, Kmicic spuse din colţul lui întunecat:

— Nu te supăra jupâne oştean, pentru că Piątek şi Sobota sunt nişte târguri ca oricare altele, în care se ţin totdeauna iarmaroace de cai. Dacă nu crezi, întreabă-l şi pe jupân staroste, care trebuie să ştie.

— Aşa-i! întări Rzędzian:

La acestea, Butrym:

— Dacă-i aşa, se schimbă socoteala. Dar de ce să vă duceţi până acolo? Puteţi să vindeţi caii şi la Szczuczyn, fiindcă ducem mare lipsă; cei pe care am pus mâna la Pilwiszki nu mai sunt buni de nimic, pentru că i-a ros şaua.

— Fiecare se duce unde-i convine, iar noi ne cunoaştem drumul, răspunse Kmicic.

— Nu ştiu ce-ţi convine domniei tale, dar nouă nu ne convine să vinzi caii suedezilor şi să le duci veşti despre noi.

— Mi se pare ciudat, zise arendaşul de la Wąsosza, că oamenii aceştia îi vorbesc de rău pe suedezi, dar se grăbesc să ajungă la ei.

Aici se întoarse spre Kmicic:

— Iar domnia ta nu prea semeni a negustor de cai, fiindcă am văzut că ai în deget un inel de preţ, de care nu s-ar ruşina nici un magnat…

— Dacă domniei tale îţi place atât de mult, poţi să-l cumperi, am dat două orte{6} pe el la Łeg, răspunse Kmicic.

— Două orte?… Te pomeneşti că e fals, dar e foarte frumos… Arată-mi-l, domnia ta!

— Vino să-l vezi, domnia ta.

— Dar ce, domnia ta nu poţi să te mişti din loc?… Eu să vin?

— Sunt tare trudit.

— Ei, frăţioare, s-ar zice că nu vrei să-ţi arăţi faţa!

Auzind acestea, Józwa se apropie fără o vorbă de vatră, luă un retevei aprins şi, ţinându-l sus deasupra capului, veni drept la Kmicic şi-i lumina chipul.

Jupân Andrzej se ridică într-o clipă cât era de înalt şi un răstimp se priviră în lumina ochilor; deodată, reteveiul căzu din mâna lui Józwa, împrăştiind mii de scântei pe podea.

— Isuse, Marie! strigă Butrym, ăsta e Kmicic…!

— Eu sunt! răspunse jupân Andrzej, văzând că nu mai poate să se ascundă.

Józwa strigă la oştenii care rămăseseră afară:

— Veniţi aici! Puneţi mâna pe el!

După care se întoarse către jupân Andrzej:

— Tu eşti, făptură a iadului, vânzătorule?! Tu eşti, diavole împieliţat?! Mi-ai căzut o dată din mână, iar acum ţi-ai schimbat hainele şi te duci la suedezi? Tu eşti, iudă, ucigaş de bărbaţi şi femei, te-am prins!

Spunând acestea, îl înhaţă de gât pe jupân Andrzej, iar jupân Andrzej îl înşfacă pe el; mai înainte însă feciorii lui Kiemlicz, Kosma şi Damian, se ridicară de pe laviţă, atingând tavanul cu capetele lăţoase, şi Kosma întrebă:

— Îl pocnim, tată?

— Pocniţi-l! îngădui Kiemlicz, scoţându-şi sabia.

În aceeaşi clipă, uşa fu trântită de perete şi oştenii lui Józwa se năpustiră înăuntru urmaţi de aproape de slujitorii lui Kiemlicz.

Józwa îl luă de gât cu stânga pe jupân Andrzej, iar cu dreapta în care ţinea rapiera începu să împrăştie fulgere în jurul lui. Kmicic însă, deşi nu avea tot atâta putere, îl apucă şi el de beregată, strângându-l ca într-un cleşte. Lui Józwa îi ieşiră ochii din orbite, vru să-i zdrobească braţul lui Kmicic cu mânerul rapierei, dar nu mai avu când, fiindcă acesta îl

pocni în moalele capului cu garda săbiei. Degetele lui Józwa, care strângeau grumazul potrivnicului, slăbiră şi uriaşul se dădu înapoi, clătinându-se. Kmicic îl îmbrânci, ca să-şi facă loc, şi îl izbi cu toată puterea cu sabia peste gură. Józwa căzu pe spate, ca un stejar, lovindu-se cu capul de podea.

— Loveşte! strigă Kmicic în care se trezi dintr-o dată vechiul săbier.

Dar nu mai era nevoie de îndemnul lui, pentru că în încăpere era o îmbulzeală grozavă. Feciorii lui Kiemlicz mânuiau avan săbiile, împungând din când în când cu capul înainte, ca doi tauri, şi culcând cu fiecare lovitură câte un om la pământ; în urma lor venea bătrânul, chircindu-se mereu, mijindu-şi ochii şi străpungând cu vârful săbiei pe sub braţele feciorilor.

Soroka însă, învăţat cu încăierările prin cârciumi şi la îmbulzeală, făcea cel mai mare prăpăd. Îi înghesuia atât de tare pe potrivnici, încât aceştia nu mai puteau să-l lovească cu săbiile; îşi descărcase mai întâi pistoalele în grămadă, iar acum izbea cu mânerul în capete, zdrobind nasuri, scoţând dinţi şi ochi. Slujitorii Kiemliczilor şi cei doi oşteni al lui Kmicic îşi ajutau cu sârg stăpânii. De la masă, vâltoarea se mută în celălalt colţ al încăperii. Laudanienii se apărau cu înverşunare, dar din clipa în care Kmicic, doborându-l pe Józwa, se repezi în învălmăşeală şi culcă la pământ pe al doilea Butrym, izbânda începu să încline de partea lui.

Slujitorii lui Rzędzian dădură şi ei buzna înăuntru înarmaţi cu săbii şi sâneţe{7}, dar cu toate că stăpânul le porunci: „Loveşte!” se opriră descumpăniţi, deoarece nu puteau să-i deosebească pe potrivnici, căci laudanienii nu purtau mundire ostăşeşti. Totuşi, în îmbulzeală, îşi căpătară şi ei partea lor şi de la unii şi de la ceilalţi.

Rzędzian se ţinea prevăzător în afara luptei, căznindu-se să-l vadă pe Kmicic şi să-l arate vreunui slujitor, ca să-l împuşte, dar, la lumina slabă a vreascurilor, Kmicic îi pierea

mereu dinaintea ochilor; aci se ivea ca un diavol plin de sânge, aci dispărea în întuneric.

Împotrivirea laudanienilor slăbea cu fiecare clipă, căderea lui Józwa şi numele înfricoşător al lui Kmicic îi făcuseră să-şi piardă curajul. Luptau însă cu turbare mai departe. În acest timp, cârciumarul se strecură pe lângă luptători şi stinse focul cu o găleată de apă. Încăperea se cufundă în beznă; luptătorii se strânseră grămadă, de se puteau lovi cu pumnii; un răstimp strigătele conteniră, se auzeau gâfâituri şi tropote învălmăşite. Deodată, prin uşa scoasă din ţâţâni, ţâşniră afară slujitorii lui Rzędzian, urmaţi de laudanieni şi de oamenii lui Kmicic.

Începu urmărirea în tindă, prin urzicile dinaintea cârciumii şi prin şopron. Răsunară câteva împuşcături, apoi strigăte şi nechezatul cailor. Lupta se încinse lângă carele lui Rzędzian, sub care se adăpostiseră slujitorii acestuia; laudanienii fugiră şi ei tot acolo, dar oamenii lui Rzędzian, luându-i drept duşmani, traseră de câteva ori în ei.

— Predaţi-vă! strigă bătrânul Kiemlicz, băgându-şi vârful săbiei printre spiţele roţii şi împungând orbeşte oamenii ascunşi sub car.

— Stai, ne predăm! răspunseră câteva glasuri.

Slujitorii de la Wąsosza aruncară săbiile şi sâneţele, apoi fură scoşi de sub care de feciorii lui Kiemlicz, până când bătrânul strigă:

— Suiţi-vă în care şi luaţi tot ce găsiţi! Haide, mai iute!

Tinerii nu aşteptară să li se repete porunca a doua oară şi se repeziră să dezlege prelata care acoperea tot calabalâcul lui Rzędzian. Începuseră să arunce desagii jos, când răsună glasul lui Kmicic:

— Stai!

Şi Kmicic, sprijinindu-şi vorba cu fapta, începu să-i lovească cu latul săbiei pline de sânge.

Kosma şi Damian săriră în lături.

— Înălţimea ta!… nu se poate? întrebă bătrânul cu umilinţă.

— Nu! strigă Kmicic. Caută-l pe staroste!

Kosma şi Damian pieriră cât ai bate din palme, urmaţi de tatăl lor, şi se întoarseră după un sfert de ceas cu Rzędzian care, văzându-l pe Kmicic, îi făcu o plecăciune adâncă şi zise:

— Să-mi fie cu iertare, domnia ta, mi se face o nedreptate, fiindcă eu n-am căutat ceartă cu nimeni; mă duceam să vizitez nişte prieteni şi asta îi este îngăduit oricui…

Kmicic, rezemat în sabie, răsufla greu şi tăcea, aşa că Rzędzian vorbi mai departe:

— Eu nu le-am făcut nici o stricăciune, nici suedezilor şi nici prinţului hatman, mă duceam numai la jupân Wołodyjowski pe care-l cunosc demult şi cu care am făcut războiul în Rutenia… De ce să caut eu nod în papură?! Eu n-am fost la Kiejdany şi nu mă priveşte ce s-a întâmplat acolo… Eu n-am altă grijă, decât să scap cu faţa curată şi să nu-mi pierd averea… Pentru că n-am furat-o, ci am câştigat-o cu sudoarea frunţii… N-am nimic cu povestea asta! Aşa că domnia ta să mă lase să-mi văd de drum…

Kmicic răsufla greu, uitându-se întruna la Rzędzian, dar parcă cu gândurile în altă parte.

— Te rog cu umilinţă, domnia ta! începu iarăşi starostele. Domnia ta ai văzut că nu-i cunosc pe oamenii aceştia şi nu sunt prietenul lor. Au năvălit asupra domniei tale şi au căpătat ce li se cuvine, dar eu de ce să sufăr, de ce să-mi pierd avutul? Ce vină am eu? Dacă nu se poate altfel, am să mă răscumpăr de la oştenii domniei tale, deşi ca om sărac ce mă aflu, nu pot să le dau prea mult… Am să le dau câte un taler, ca să nu le fie osteneala degeaba… Le dau şi câte doi… iar domnia ta vei primi de la mine…

— Acoperiţi carele la loc cu prelatele! porunci Kmicic deodată, iar domnia ta ia răniţii şi du-te dracului!

— Mulţumesc cu umilinţă, domnia ta, se ploconi arendaşul de la Wąsosza.

Bătrânul Kiemlicz se apropie, scoţându-şi înainte buza de jos cu dinţii care-i mai rămăseseră, şi spuse gemând:

— Înălţimea ta… carele sunt ale noastre… Aşa e cu dreptate… sunt ale noastre…

Kmicic îl privi în aşa fel, încât bătrânul se îndoi până la pământ şi nu cutează să mai scoată nici un cuvânt.

Slujitorii lui Rzędzian se repeziră să înhame caii, iar Kmicic se întoarse iarăşi spre staroste:

— Ia toţi morţii şi răniţii de aici, du-i lui jupân Wołodyjowski şi spune-i din partea mea că nu-i sunt duşman, ci poate chiar un prieten mai bun decât crede… Am vrut să-l ocolesc, fiindcă nu e timpul să ne întâlnim. Poate va veni şi vremea aceea odată, dar acum el nu mi-ar da crezare, iar eu n-aş avea cu ce să-l conving… Mai târziu, însă… Bagă de seamă, domnia ta! Să-i spui că oamenii lui m-au atacat şi am fost nevoit să mă apăr.

— Ce e drept, aşa a şi fost! adeveri Rzędzian.

— Aşteaptă… mai spune-i lui jupân Wołodyjowski să stea cu toţi laolaltă, pentru că Radziwiłł aşteaptă doar venirea călărimii făgăduite de Pontus, ca să pornească asupra lor, dacă n-a şi pornit până acum. Împreună cu prinţul comis{8} uneltesc cu electorul şi e prea primejdios să stea aproape de hotar. Înainte de toate, să se strângă toţi la un loc, altfel vor pieri fără nici un folos. Voievodul de Witebsk vrea să răzbească în Podlasie… Să-i iasă în întâmpinare şi să-l ajute la nevoie.

— Voi spune totul întocmai, ca şi cum aş fi plătit să fac asta.

— Cu toate că cel care-l previne este Kmicic, să-i dea crezare, să chibzuiască împreună cu ceilalţi polcovnici şi să se gândească dacă nu sunt mai puternici laolaltă.

Repet, hatmanul a pornit încoace, iar eu, nu-i vreau răul lui jupân Wołodyjowski.

— Dacă aş avea vreun semn de la domnia ta, ar fi mai uşor, zise Rzędzian.

— Ce nevoie ai de semn?

— Jupân Wołodyjowski s-ar încrede mai lesne în dragostea domniei tale şi ar gândi că trebuie să fie ceva adevărat, de

vreme ce-i trimiţi un semn de recunoaştere.

— Uite inelul ăsta cu pecete, spuse Kmicic, deşi oamenii pe care ai să-i duci la jupân Wołodyjowski poartă destule semne de la mine.

Spunând acestea, îşi scoase inelul din deget. Rzędzian îl primi în grabă şi zise:

— Mulţumesc cu umilinţă domniei tale!

Un ceas mai târziu, Rzędzian, cu carele încărcate şi cu slujitorii, ce-i drept, cam pleoştiţi, mergea liniştit spre Szczuczyn, ducând cu ei trei morţi şi pe ceilalţi răniţi printre care se afla şi Józwa Butrym cu faţa spintecată şi cu capul spart. Privea la inelul a cărui piatră strălucea de minune la lumina lunii şi se gândea la omul acesta ciudat şi înspăimântător care, deşi făcuse atâta rău confederaţilor şi atâta bine suedezilor şi lui Radziwiłł, vroia acum să scape de la pierzanie steagurile răzvrătite.

„Sfaturile lui porneau din inimă, îşi spuse Rzędzian. Totdeauna e mai bine când sunt mai mulţi la un loc. Dar de ce-i previne el? Poate că din dragoste pentru jupân Wołodyjowski, fiindcă l-a lăsat în viaţă la Billewicze. Chiar aşa, din prietenie! Da, dar prietenia asta poate fi în paguba prinţului hatman. Ce om ciudat, îl slujeşte pe Radziwiłł, dar vrea binele oamenilor noştri… Şi se duce la suedezi… Asta n-o mai pricep…

Iar după o clipă adăugă: „E un şleahtic darnic, dar nu trebuie să-i stai în drum.”

Tot aşa de greu îşi bătea capul şi bătrânul Kiemlicz, vrând să afle răspunsul la” întrebarea: pe cine slujeşte Kmicic?

„Merge la rege, dar îi bate pe confederaţii care au rămas alături de el.

Ce înseamnă asta? N-are încredere nici în suedezi, pentru că se ascunde de ei… Ce se va întâmpla cu noi?”

Neputând ajunge la vreo încheiere mulţumitoare, se adresă cu răutate feciorilor:

— Netrebnicilor! O să muriţi fără binecuvântarea mea! Nu puteaţi măcar morţii să-i cotrobăiţi?

— Ne-a fost frică! răspunseră Kosma şi Damian.

Numai Soroka era mulţumit; călărea în urma polcovnicului său.

„A trecut ceasul rău, gândea, de vreme ce i-am bătut. Sunt curios pe cine o să mai batem acum?”

Lui îi era totuna, aşa cum nu-i păsa nici unde merge. Nimeni nu îndrăznea să se apropie de Kmicic şi să-l întrebe ceva, deoarece tânărul polcovnic călărea posomorât ca noaptea. Se chinuia grozav că fusese silit să-i omoare pe oamenii aceştia, alături de care ar fi luptat cu mare bucurie. Chiar dacă s-ar fi predat în mâinile lor şi le-ar fi îngăduit să-l ducă la jupân Wołodyjowski, ce-ar fi gândit micul viteaz când ar fi aflat că se strecura spre suedezi în haine şi cu scrisori de liberă trecere către căpeteniile garnizoanelor?

‚Mă urmăresc vechile păcate şi nu-mi dau pace… Îşi spuse în gând. Trebuie să fug cât mai departe, călăuzeşte-mă, Doamne…!”

Şi începu să se roage fierbinte şi să-şi liniştească conştiinţa care-i repeta: „Iarăşi ai lăsat oameni morţi în urma ta, şi nu erau suedezi…” „Doamne, îndură-te de mine!… răspundea Kmicic, mă duc la stăpânul meu şi acolo îmi voi începe slujba…”

Capitolul V.

Rzędzian nu vroia să rămână pentru noapte la Pokrzyk, fiindcă de la Wąsosza nu era departe până la Szczuczyn; dorea numai să lase caii să se odihnească, mai ales pe cei care trăgeau carele încărcate. Aşa că atunci când Kmicic îi îngădui să plece mai departe, Rzędzian nu mai pierdu vremea şi după un ceas intră pe întuneric în Szczuczyn; vestind străjile cine este, poposi în piaţă, întrucât casele erau toate ocupate de oştenii care şi aşa nu încăpuseră toţi. Szczuczyn era socotit drept oraş, dar în fapt nu era, căci pe atunci nu avea nici valuri de apărare, nici casa obştei, nici tribunal şi nici catedrala piarilor, care a fost ridicată abia în timpul domniei lui Jan al III-lea{9}; case erau destul de puţine şi arătau mai mult a colibe, dar aşezarea era numită

oraş pentru că erau aşezate în formă de pătrat şi alcătuiau un fel de piaţă la mijloc, aproape tot atât de plină de noroi ca şi iazul pe marginea căruia se afla târgul.

Dormind sub blana călduroasă de lup, Rzędzian se trezi cu noaptea în cap şi se duse îndată la jupân Wołodyjowski care, nevăzându-l de multă vreme, îl primi cu bucurie şi porunci să-i cheme la cvartirul lui pe cei doi Skrzetuskişi pe jupân Zagłoba. Rzędzian izbucni în plâns la vederea fostului stăpân pe care slujindu-l cu credinţă atâţia ani şi trecând împreună prin atâtea peripeţii, ajunsese în cele din urmă să facă avere. Fără să se ruşineze de vechea slujbă, începu să-i sărute mâinile lui Jan şi să repete cu înduioşare:

— Stăpâne… stăpâne… În ce vremuri ne e dat să ne întâlnim iarăşi…!

Începură cu toţii să se plângă de vremurile grele, până când jupân Zagłoba zise:

— Ehei, Rzędziene, băiete, tu stai mereu la sânul norocului şi, cum văd, ai ajuns cineva. Mai ţii tu minte prorocirea mea? Nu ţi-am spus eu că, dacă nu te spânzură, ai să ajungi om mare. Ce se întâmplă cu tine acum?

— De ce să mă spânzure, domnia ta, dacă n-am făcut nimic împotriva lui Dumnezeu şi a legii. Am slujit cu credinţă, iar dacă am trădat pe cineva, apoi acela a fost vrăjmaşul nostru, faptă pe care o socotesc un merit. Dacă ici şi colo am omorât câte un tâlhar prin viclenie, vreun răzvrătit sau pe vrăjitoarea aceea – îţi aduci aminte, domnia ta – nici acesta nu e un păcat şi, chiar dacă ar fi, nu e al meu, ci al domniei tale, fiindcă de la domnia ta am învăţat tot felul de vicleşuguri.

— Oho, nu se poate!… Ia uitaţi-vă la el! se miră jupân, Zagłoba. Dacă vrei ca după moarte să urlu eu pentru păcatele tale, atunci dă-mi fructa lor în timpul vieţii. Tu te lăfăieşti singur în bogăţiile pe care le-ai adunat printre cazaci, aşa că tot singur ai să te perpeleşti şi în tigaia iadului!

— Dumnezeu e milostiv, domnia ta, cu toate că nu-i adevărat că m-am bucurat de avere, fiindcă mai întâi i-am adus în sapă de lemn pe vecini şi am avut grijă de părinţi. Acum stau liniştiţi la Rzędziany, fără să mai fie supăraţi de nimeni, căci alde Jaworski au plecat cu traista-n băţ, iar eu mă descurc şi eu cum pot, nu prea departe de ei.

— Nu mai stai la Rzędziany? întrebă Jan Skrzetuski.

— La Rzędziany trăiesc părinţii mei, ca şi mai înainte, iar eu stau la Wąsosza şi nu mă pot plânge, fiindcă Dumnezeu m-a ajutat. Dar când am aflat că domniile voastre sunteţi la Szczuczyn, n-am mai putut sta locului, pentru că mi-am zis:Se vede că a venit timpul să mă călătoresc! Dacă-i război, război să fie!”

— Recunoaşte, îl încolţi Zagłoba, că ai dat bir cu fugiţii de la Wąsosza de frica suedezilor…

— Suedezii n-au pus încă piciorul în olatul acela, afară de podghiazurile care vin cu mare grijă şi pleacă îndată, deoarece ţăranii sunt grozav de porniţi împotriva lor.

— Mi-aduci o veste bună. se bucură Wołodyjowski, fiindcă ieri am trimis înadins o ceată de oşteni, ca să afle ştiri despre suedezi; nu ştiam dacă pot să fac popas la Szczuczyn fără primejdie. Ei te-au adus aici, nu-i aşa?

— Ceata domniei tale pe mine? Din contră, eu i-am adus sau mai degrabă i-am cărat, pentru că nici unul dintre oamenii aceia nu mai e în stare să stea singur pe cal!

— Cum aşa?… Ce tot vorbeşti?… Ce s-a întâmplat? întrebă Wołodyjowski.

— Au mâncat o chelfăneală zdravănă! lămuri Rzędzian.

— De la cine?

— De la jupân Kmicic.

Cei doi Skrzetuski şi Zagłoba mai că zvâcniră de pe laviţă, întrebând toţi deodată:

— Jupân Kmicic? Ce să caute el pe aici?… Să-l fi trimis oare prinţul hatman? Haide, spune odată ce s-a întâmplat?

Wołodyjowski se năpusti ca o furtună afară, vrând să vadă cu ochii lui grozăvia nenorocirii şi să cerceteze oamenii, aşa

că Rzędzian zise:

— Gândesc că e mai bine să aşteptăm întoarcerea lui jupân Wołodyjowski, pentru că pe el îl priveşte cel mai mult şi e păcat să-mi bat gura de două ori.

— L-ai văzut pe Kmicic cu ochii tăi? întrebă jupân Zagłoba.

— Aşa cum te văd şi pe domnia ta!

— Şi ai vorbit cu el?

— Cum să nu vorbesc, când ne-am întâlnit la Pokrzyk, nu departe de aici; eu îmi odihneam caii, iar el poposise pentru noapte. Am stat de vorbă mai bine de un ceas, fiindcă n-aveam altceva de făcut. Eu i-am ocărit pe suedezi, dar i-a ocărât şi el…

— Pe suedezi? I-a ocărât şi el? întrebă Skrzetuski.

— Ca pe nişte răufăcători, deşi se ducea printre ei.

— Avea mulţi oşteni cu el?

— N-avea nici unul, numai vreo câţiva slujitori, e adevărat, înarmaţi şi cu asemenea chipuri, aspre şi hâde, cum nu cred să fi avut nici cei care au tăiat pruncii din porunca lui Irod. Mi-a spus că e un şleahtic fără avere, care duce caii la iarmaroc. Eu nu l-am crezut, deşi aveau vreo cincisprezece cai de vânzare, pentru că înfăţişarea şi purtările nu erau ale unui negustor de cai, iar în deget avea un inel de preţ… Uite ăsta!

Aici Rzędzian le arătă ascultătorilor piatra scumpă, iar jupân Zagłoba se lovi peste pulpă şi strigă:

— I l-a şi cerut! Rzędziene, băiete, după asta te-aş cunoaşte şi la capătul lumii!

— Ba să-mi fie cu iertăciune, domnia ta, nu l-am cerut, că sunt şi eu şleahtic ca oricare altul, un ţigan, cu toate că trăiesc din arendă până când mi-o ajuta Dumnezeu să am moşia mea. Inelul acesta mi l-a dat Kmicic în semn că, ce mi-a spus, e adevărat. Am să-i repet vorbele, pentru că mi se pare că e vorba de pielea noastră.

— Cum aşa? întrebă Zagłoba.

Tocmai atunci intră şi Wołodyjowski, cătrănit şi palid de mânie, îşi zvârli căciula pe masă şi strigă:

— Asta întrece orice închipuire! Trei morţi şi Józwa Butrym cu faţa tăiată, abia mai răsuflă!

— Józwa Butrym?… Păi ăsta are o putere de urs! se miră Zagłoba.

— A fost primul pe care jupân Kmicic l-a doborît sub ochii mei, se amestecă Rzędzian.

— M-am săturat de Kmicic ăsta, strigă Wołodyjowski furios. Unde se arată omul acesta, lasă numai morţi în urma lui, ca ciuma. Ajunge! Sânge pentru sânge, viaţă pentru viaţă… Acum însă e altă socoteală… Mi-a tăiat oamenii, a atacat nişte oşteni de treabă… Asta am să i-o trec pe răboj, până când am să-l întâlnesc…

— La drept vorbind, nu i-a atacat el, ci ei au început, pentru că el se aşezase în cel mai întunecat colţ, ca să nu-l recunoască, zise Rzędzian.

— După ce că n-ai sărit în ajutorul oamenilor mei, acum îl mai şi aperi! îl certă cu asprime Wołodyjowski.

— Eu spun ce-a fost… cât despre ajutor, slujitorii mei au vrut să-i ajute, dar n-au avut cum, pentru că în învălmăşeală nu ştiau nici ei pe cine să lovească şi pe cine să cruţe; dealtminteri şi-au primit şi ei porţia. Numai lui jupân Kmicic am a-i mulţumi că am plecat de acolo nevătămat şi cu calabalâcul neatins, fiindcă ascultaţi şi domniile voastre ce s-a întâmplat.

Şi Rzędzian începu să povestească în amănunt despre încăierarea de la Pokrzyk, fără a lăsa nimic la o parte, iar când le spuse şi ce-i poruncise Kmicic să le aducă la cunoştinţă, rămaseră cu toţii uimiţi.

— Chiar el ţi-a spus asta? întrebă Zagłoba.

— Chiar el, răspunse Rzędzian. „Eu, zice, nu sunt duşmanul lui jupân Wołodyjowski şi nici al confederaţilor, cu toate că ei cred altfel. Mai târziu se va arăta cine are dreptate, dar acum, pe viul Dumnezeu, să stea toţi la un loc, că altfel voievodul de Wilno o să-i culeagă câte unul, cum alegi racii dintr-un sac.”

— Şi a spus că voievodul a pornit încoace? întrebă Jan Skrzetuski.

— El a zis că aşteaptă doar ajutoarele suedeze şi va pleca îndată spre Podlasie.

— Ce gândiţi, domniile voastre, despre toate acestea? întrebă Wołodyjowski, privindu-şi tovarăşii.

— De mirare lucru! răspunse Zagłoba. Omul ăsta ori îl trădează pe Radziwiłł, ori ne întinde vreo capcană. Dar ce fel? Ne sfătuieşte să stăm laolaltă, ce pagubă putem avea din asta?

— Vom muri de foame, răspunse Wołodyjowski. Am primit veste că-şi Żeromski, şi Kotowski, şi Lipnicki îşi vor împărţi steagurile în cete de câteva zeci de oameni şi le vor risipi în tot ţinutul, pentru că toţi la un loc n-au ce mânca.

— Şi dacă Radziwiłł se apropie într-adevăr? întrebă Stanisław Skrzetuski, cine îi va ieşi înainte?

Nimeni nu era în stare să răspundă la asemenea întrebare, pentru că era limpede ca lumina zilei că, dacă venea marele hatman şi găsea forţele confederaţilor împrăştiate, avea să le nimicească foarte uşor.

— Lucru de mirare! repetă Zagłoba.

Iar după o clipă de tăcere adăugă:

— Totuşi, Kmicic a arătat că ne vrea binele cu adevărat. Aş crede că l-a părăsit pe Radziwiłł… Atunci de ce fuge în haine schimbate şi unde? La suedezi…

Aici se întoarse spre Rzędzian:

— Ţi-a spus el că se duce la Varşovia?

— Întocmai! dădu răspuns Rzędzian.

— E, păi acolo sunt suedezii.

— Dacă a mers toată noaptea, până acum trebuie să se fi întâlnit cu ei, zise Rzędzian.

— Aţi mai văzut vreodată un astfel de om? întrebă Zagłoba, uitându-se la cei de faţă.

— Nu mai încape vorbă că în el binele se amestecă cu răul, cum se amestecă grăunţele cu pleava, zise Jan Skrzetuski, dar nu cred că în sfatul pe care ni-l dă acum să se ascundă

vreo înşelăciune. Nu ştiu unde se duce şi de ce se furişează în straie schimbate, mi-aş bate capul degrabă să aflu, pentru că aici e o taină la mijloc… Dar ne sfătuieşte de bine, ne previne cu gânduri bune, pot să jur; singura noastră scăpare e să-i dăm ascultare. Cine ştie dacă nu-i datorăm iarăşi sănătatea şi viaţa noastră.

— Pentru Dumnezeu! strigă Wołodyjowski, cum poate Radziwiłł să vie încoace, când îi ţin calea oamenii lui Zoltareńko şi pedestrimea lui Chowański? Cu noi e altceva! Un steag se strecoară mai uşor, cu toate că la Pilwiszki şi noi am fost nevoiţi să ne deschidem drum cu săbiile. Tot aşa e şi cu Kmicic care fuge cu câţiva oameni, dar cum poate să treacă de ei prinţul hatman cu toată oastea? Numai dacă-i nimiceşte pe ei mai întâi…

Wołodyjowski nu apucă să-şi sfârşească vorba, că uşa se deschise şi intră un slujitor:

— A venit un trimis cu o scrisoare către înălţimea ta, spuse.

— Adu-l aici! porunci Wołodyjowski.

Slujitorul ieşi, iar după o clipă se întoarse cu scrisoarea. Jupân Michał rupse repede pecetea şi începu să citească: „Ce n-am apucat să-i spun ieriarendaşului din Wąsosza, vă scriu aici. Hatmanul are şi aşa destulă oaste, ca să lupte împotriva voastră, dar aşteaptă înadins întăririle suedeze, ca să pornească asupra voastră în numele regelui suedez. Pentru că, dacă în asemenea împrejurare l-ar lovi septentrionii, i-ar lovi şi pe suedezi, ceea ce ar însemna războiul cu regele Suediei. Lucru pe care nu va cuteza să-l facă fără poruncă anume, întrucât se tem de suedezi şi nu vor lua asupra lor răspunderea izbucnirii războiului. Şi-au dat seama că Radziwiłł se acoperă peste tot cu suedezii; numai să împuşte sau să taie vreunul şi războiul e gata. Acum, când Lituania s-a predat, nici septentrionii nu prea ştiu ce să facă; stau pe loc şi aşteaptă să vadă ce se va întâmpla. Din această pricină îl vor lăsa în pace pe Radziwiłł, care va veni drept asupra voastră şi vă va zdrobi

pe rând, dacă nu vă veţi aduna laolaltă. Pe legea mea, faceţi cum vă spun şi chemaţi degrabă pe voievodul de Witebsk, pentru că şi lui îi este mai lesne să vie acum, când septentrionii stau ca prostiţi. Vroiam să vă previn sub alt nume, ca să mă credeţi mai uşor, dar pentru că s-a aflat cine vă trimite ştirea, mă iscălesc cu numele-mi adevărat. Veţi pieri, de nu-mi veţi da crezare, pentru că nici eu nu mai sunt cel care am fost şi, cu ajutorul lui Dumnezeu, o să auziţi alte lucruri despre mine. Kmicic”.

— Doreai să ştii cum o să ajungă Radziwiłł la noi, iată răspunsul! zise Jan Skrzetuski.

— E adevărat… Lămuririle lui sunt întemeiate! răspunse Wołodyjowski.

— Ce-i asta, întemeiate?! sunt sfinte! strigă Zagłoba. Nu mai e nici o îndoială. Am fost cel dintâi care mi-am dat seama ce zace în omul ăsta şi, cu toate că nu e blestem care să nu fi fost rostit asupra capului său, eu vă spun că va trebui să-l binecuvântăm. Mie îmi ajunge să mă uit o dată la om, ca să văd câte parale face. Vă aduceţi aminte cum mi-a căzut cu tronc la Kiejdany? Şi el ţine la noi, ca la nişte oşteni de ispravă, iar când a auzit prima dată de numele meu, cât pe ce să mă înăbuşe în braţe şi prin mine v-a scăpat pe toţi.

— Nu te-ai schimbat deloc, domnia ta, observă Rzędzian, de ce să te ridice Kmicic în slăvi pe domnia ta mai mult decât pe stăpânul meu sau pe jupân Wołodyjowski?

— Eşti un mare prost! răspunse Zagłoba. A priceput de la început ce-ţi poate pielea şi dacă-ţi zice arendaşul şi nu nătărăul de la Wąsosza, o face numai din pricina creşterii alese.

— Atunci poate că şi cu domnia ta s-a întâmplat la fel? răspunse Rzędzian.

— Ia te uită cum se repede cu coarnele în pâine; însoară-te, jupâne arendaş, şi vei împunge şi mai bine… Las-pe mine!

— Toate sunt bune, zise Wołodyjowski, dar dacă sfatul lui porneşte din inimă, de ce n-a venit el însuşi aici, în loc să se furişeze ca lupul pe lângă noi şi să ne muşte oamenii?

— Las-o baltă, jupâne Michał, îl dojeni Zagłoba. Tu să faci ce socotim noi că e bine şi n-ai să ieşi în pagubă. Dacă mintea ţi-ar fi pe măsura săbiei, ai fi ajuns mare hatman în locul lui Rewera Potocki{10}. De ce trebuia Kmicic să vie aici?… Ca să nu-l crezi nici pe el, aşa cum nu crezi în scrisoarea lui; s-ar fi ajuns îndată la bătaie, pentru că ştii că se supără repede. Dar să zicem că tu l-ai fi crezut, ce-ar fi spus ceilalţi polcovnici, Kotowski, Żeromski sau Lipnicki?… Ce-ar fi gândit oamenii tăi din Lauda? N-ar fi sărit să-l taie cu săbiile, când nu te-ai fi uitat la ei?

— Tătuca are dreptate, zise Skrzetuski, nu putea să vie aici.

— Atunci de ce se duce la suedezi? repetă jupân Michał cu îndărătnicie.

— Dracu să-l ştie, dacă s-a dus la suedezi sau în altă parte, cine ştie ce i-a mai trăznit prin mintea-i înfierbântată! Nu ne priveşte, noi să profităm de sfatul lui, dacă vrem să scăpăm cu viaţă.

— Asta-i, ce să mai stăm pe gânduri! spuse Stanisław Skrzetuski.

— Trebuie să-i vestim degrabă pe Kotowski, Żeromski, Lipnicki şi pe celălalt Kmicic! interveni Jan Skrzetuski. Michał, dă-le de ştire cât poţi de repede, dar să nu le scrii cine ne-a prevenit, pentru că mai mult ca sigur că n-au să se încreadă în el.

— O să ştim numai, noi al cui e meritul şi la vremea potrivită n-o să întârziem s-o spunem! strigă Zagłoba. Haide, Michał, mai iute!

— Iar noi să pornim spre Białystok, hotărând acolo locul de strânsură. De l-ar aduce Dumnezeu mai repede pe voievodul de Witebsk! rosti Jan.

— La Białystok va trebui să-i trimitem o deputăţie din partea oştenilor. Cu ajutorul Celui de Sus, zise Zagłoba, îl

vom întâmpina pe hatmanul de Lituania cu o putere tot atât de mare ca şi a lui, dacă nu şi mai mare. Noi nu ne putem măsura cu el, dar voievodul de Witebsk e altă socoteală. E un stăpân cinstit şi plin de virtuţi, cum nu mai găseşti altul în Republică!

— Domnia ta îl cunoşti pe jupân Sapieha? întrebă Stanisław Skrzetuski.

— Dacă-l cunosc? îl ştiu de copil, nu era mai mare decât sabia mea. Dar era un înger.

— Şi-a jertfit nu numai moşiile, nu numai argintăria şi podoabele de preţ, dar a topit până şi cataramele de la harnaşamentele cailor, ca să facă bani şi să strângă cât mai multă oştire împotriva vrăjmaşului, spuse Wołodyjowski.

— Slavă Domnului că mai avem măcar unul ca el! răspunse Stanisław. Vă aduceţi aminte câtă încredere am avut în Radziwiłł?

— Nu huli, domnia ta! îl certă Zagłoba. Voievodul de Witebsk? Nu şi iar nu! Să trăiască voievodul de Witebsk!… Iar tu, Michał, du-te şi repede gonacii! N-au decât să rămâie nevătămaţi toţi ţiparii de la Szczuczyn, noi să mergem la Białystok, unde poate o să găsim alt soi de peşte… Ovreii coc acolo de sabat nişte colăcei grozavi. Ehei, bine că începe războiul. Mi se făcuse dor… După ce-l vom îmbrânci pe Radziwiłł, o să ne aruncăm asupra suedezilor. Le-am mai arătat noi de ce suntem în stare!… Haide, Michał, pentru că periculum în mora.

— Iar eu mă duc să adun steagul şi să-l pregătesc de drum! zise Jan.

Un ceas mai târziu, peste zece olăcari goneau din răsputeri spre Podlasie; puţin în urma lor porni şi steagul laudanian. Căpeteniile călăreau în frunte, sfătuindu-se asupra celor ce aveau de făcut, în timp ce oştenii erau conduşi de jupân Roch Kowalski. Se îndreptară spre Osowiec şi Goniądz, scurtând drumul spre Białystok, unde aveau să aştepte venirea celorlalte steaguri ale confederaţilor.

Capitolul VI.

Scrisorile în care Wołodyjowski îi vestea de marşul lui Radziwiłł găsiră ascultare la toţi polcovnicii împrăştiaţi în ţinutul Podlasie. Unii îşi împărţiseră steagurile în cete mai mici, ca să ierneze mai uşor, alţii îngăduiseră şleahticilor să plece pe la casele lor, aşa că sub fiecare flamură mai rămăseseră numai zece-cincisprezece oşteni de elită şi câteva zeci de călăreţi de rând. Polcovnicii consimţiseră, pe de o parte, de teama foametei, iar pe de altă parte, din pricina greutăţii de a păstra disciplina în steagurile care, o dată răzvrătite împotriva fostei căpetenii, erau gata la cel dintâi prilej să nu-şi mai asculte nici conducătorii de acum. Dacă s-ar fi găsit o căpetenie de rang mare care să le ducă în lupta împotriva oricăruia dintre cei doi vrăjmaşi sau chiar împotriva lui Radziwiłł, ascultarea lor ar fi fost pilduitoare. Aşa însă, lâncezind în Podlasie, unde îşi petreceau vremea cucerind cetăţuile lui Radziwiłł, jefuind bunurile prinţului voievod şi negociind cu prinţul Bogusław, disciplina slăbise mult. În asemenea împrejurări, oştenii se învăţau cu samavolniciile şi asuprirea locuitorilor liniştiţi. O parte dintre ei, nu prea mulţi, mai ales cei de rând, şi dintre slujitori, fugiseră şi alcătuiseră cete prădalnice care se îndeletniceau cu jaful la drumul mare. În felul acesta, oştirea care nu se alăturase nici unui duşman, rămânând singura nădejde a regelui şi a iubitorilor, de ţară, se destrăma din ce în ce mai mult. Împărţirea steagurilor în grupuri mai mici adâncise şi mai mult delăsarea. Sigur că laolaltă le era mai greu să găsească hrană, dar poate că teama de foame era umflată înadins, pentru că era vreme de toamnă şi recoltele fuseseră bogate, mai ales că nici un vrăjmaş nu trecuse ţinutul prin foc şi sabie. Îl sărăciseră întrucâtva tocmai jafurile confederaţilor, aşa cum trândăvia slăbise ascultarea oştenilor.

Deşi părea ciudat, întâmplarea făcuse ca duşmanul să nu se atingă până acum de aceste steaguri. Revărsându-se dinspre apus şi îndreptându-se spre miazăzi, suedezii nu

ajunseseră încă în intrândul pe care-l forma ţinutul Podlasie între Mazowsze şi Lituania. Pe de altă parte, hoardelelui Chowański, Trubecki şi Srebrny stăteau liniştite în pământurile ocupate, şovăind sau mai degrabă neştiind ce să facă. În Rutenia, Buturlin şi Chmielnicki luptau caşi mai înainte şi tocmai atunci zdrobiseră la Grodek un pâlc de oaste condus de marele hatman al coroanei, jupân Potocki{11}. Iar Lituania se afla sub oblăduirea suedezilor. Pustiirea ei însemna, cum bine scria Kmicic, începutul războiului cu spăimoşii suedezi de care tremura o lume. „Septentrionii îşi îngăduiau deci o clipă de răgaz”, şi unii oameni cu experienţă povesteau că în curând se vor întoarce ca aliaţi ai lui Jan Kazimierz şi ai Republicii împotriva regelui suedez, a cărui putere, dacă ar fi cucerit toată Republica, ar fi fost cea mai mare din Europa.

Aşa că Chowański nu năvălea în Podlasie şi nu căuta pricină steagurilor confederate care, la rândul lor, fără căpetenie şi împrăştiate, nu atacau şi nu erau în stare să atace pe nimeni ori să întreprindă ceva mai de soi decât jefuirea moşiilor lui Radziwiłł. În schimb, scădeau în putere. Cu toate acestea, scrisorile lui Wołodyjowski şi vestea despre marşul ameninţător al lui Radziwiłł îi treziră pe polcovnici din amorţeală. Începură să-şi adune steagurile şi să trimită în toate părţile porunci scrise care chemau oştenii sub steag, ameninţându-i cu pedepse aspre pe cei care nu se vor înfăţişa. Cel dintâi care porni fără întârziere spre Białystok fu Żeromski, cel mai însemnat dintre polcovnici, al cărui steag se afla în cea mai bună stare; la o săptămână după el sosi Jakub Kmicic, ce-i drept, numai cu o sută douăzeci de oameni, după care începură să se adune oştenii lui Kotowski şi Lipnicki. Câte unul sau în grupuri; veniră de bunăvoie şi şleahticii din aşezările de prin împrejurimi, ca alde Zięcinek, Świderski, Jaworski, Rzędzian şi Mazowiecki; veniră volintiri până şi din ţinutul Lublinului, neamurile Karwowski sau Tur; din când în când îşi făcea apariţia şi câte un şleahtic mai răsărit cu ceata de

slujitori bine înarmaţi. Steagurile trimiseră împuterniciţi să ridice bani şi hrană cu iscălitură, într-un cuvânt, oamenii începură să se frământe pretutindeni şi să se pregătească de luptă, astfel că atunci când sosi Wołodyjowski cu steagul din Lauda, la Białystok se aflau sub arme câteva mii de oşteni, cărora numai căpetenia le mai lipsea.

Peste tot domnea încă neorânduiala şi neascultarea, dar nici una, nici cealaltă nu mai erau atât de mari ca printre şleahticii care, cu câteva luni în urmă, trebuiau să apere trecerea de la Ujście, în Wiekopolska, împotriva suedezilor. Oştenii din Podlasie, Lublin şi Lituania erau oameni învăţaţi cu războiul şi nici măcar printre volintiri nu se afla nici unul, afară de copilandri, care să nu fi mirosit praful de puşcă şi „să nu fi tras tutun pe nas din tabacherea lui Marte.” Luptaseră cu toţii împotriva cazacilor, a turcilor sau a tătarilor; unii dintre ei ţineau minte şi războaiele cu suedezii. Mai presus de toţi, prin experienţa în luptă şi vorba iscusită, era jupân Zagłoba care se bucura din toată inima că se află în mijlocul atâtor oşteni; aici nici un sfat nu se ţinea cu gâtlejul uscat. Faima lui întrecea cu mult pe a celor mai însemnaţi dintre polcovnici.

Laudanienii povesteau că, dacă nu era el, Wołodyjowski, cei doi Skrzetuski, Mirski şi Oskierko ar fi pierit de mâna lui Radziwiłł care-i trimisese să-i omoare la Birże. Nici el nu-şi ascundea meritele şi îşi făcea partea leului, ca să ştie cu toţii cu cine stau de vorbă.

— Nu-mi place să mă laud, spunea, şi nici să înfloresc lucrurile, pentru că la mine adevărul e temelie, ceea ce poate întări şi nepotul meu.

Aici se întorcea spre jupân Roch Kowalski care se ivea dinapoia lui jupân Zagłoba şi rostea apăsat:

— Unchiul… nu… minte!

Şi răsuflând adânc, îşi rostogolea privirile peste cei de faţă, căutându-l pe îndrăzneţul care ar fi cutezat să se împotrivească.

Dar nu se împotrivea nimeni niciodată, aşa că jupân Zagłoba începea să-şi istorisească isprăvile de demult: cum încă pe vremea când trăia jupân Koniecpolski contribuise de două ori la înfrângerea lui Gustav Adolf, cum după aceea îl lăsase cu buzele umflate pe Chmielnicki, ce făptuise la Zbaraż, cum i se supunea şi-l asculta în toate prinţul Jeremi, cum îi încredinţa conducerea ieşirilor din întărituri asupra vrăjmaşului…

— Şi după fiecare năvală, spunea, când tăiam vreo cinci sau zece mii de nemernici, Chmielnicki se lovea cu capul de pereţi şi repeta: „Numai diavolul acela de Zagłoba a putut s-o facă”, iar după ce s-a încheiat înţelegerea de la Zbórow, hanul însuşi s-a uitat la mine ca la o minune şi mi-a cerut portretul, vrând să i-l trimită în dar sultanului.

— Acum avem mai multă nevoie ca oricând astfel de oameni! repetau ascultătorii.

Or, cum nu erau puţini cei care auziseră dinainte de isprăvile neobişnuite ale lui jupân Zagłoba, despre care se dusese buhul în toată Republica, când întâmplările proaspete de la Kiejdany – eliberarea polcovnicilor şi ciocnirea de la Klewany cu suedezii – întăriră vechea faimă a viteazului, slava lui crescu şi mai mult; jupân Zagłoba se făcea ca un soare în văzul tuturor, mai luminos şi mai vajnic decât toţi ceilalţi.

— Dacă Republica avea o mie de oameni ca el, nu se ajungea la cele întâmplate! repetau prin tabără.

— Să-i mulţumim lui Dumnezeu că avem măcar unul printre noi!

— El a fost primul care l-a făcut trădător pe Radziwiłł.

— Şi a scăpat nişte oameni destoinici din mâna lui, iar pe drum i-a nimicit pe suedezi la Klewany, de n-a mai rămas niciunul în viaţă.

— El a obţinut prima biruinţă!

— Cu ajutorul lui Dumnezeu, nu şi ultima!

Polcovnicii Żeromski, Kotowski, Jakub Kmicic şi Lipnicki se purtau şi ei cu mult respect faţă de jupân Zagłoba. Şi-l

smulgeau unul altuia şi-i cereau sfatul în toate, minunându-se de înţelepciunea lui, care era pe măsura vitejiei.

Acum tocmai stăteau la sfat într-o treabă însemnată. Trimiseseră într-adevăr o deputăţie lavoievodulde Witebsk, ca să vie să ia conducerea asupra lor, dar pentru că nu ştia nimeni unde se află voievodul în clipa aceea, solii plecaseră şi parcă intraseră în pământ. Se zvonea că au fost prinşi de podghiazurile lui Zoltareńko, care ajungeau până la Wołkowysk, jefuind pe socoteala lor.

În astfel de împrejurări, polcovnicii hotărâseră să aleagă la Białystok o căpetenie peste întreaga tabără, care să ţină locul lui jupân Sapieha. Nu mai e nevoie să spunem că, afară de Wołodyjowski, fiecare polcovnic se gândea la el însuşi.

Începură tot felul de lucrături pentru câştigarea oamenilor. Oştenii se arătară dornici să ia parte la alegeri, dar nu prin delegaţi, ci în adunarea cea mare care se alcătui îndată în acest scop.

Wołodyjowski, după ce se sfătui cu prietenii săi, îl propuse pe jupân Żeromski, un om cinstit şi cu mare trecere, care impunea prin frumuseţea şi barba-i de senator până la brâu. Pe deasupra, era un războinic ager şi cu experienţă. Acesta însă, drept recunoştinţă, îl propuse pe Wołodyjowski, dar Kotowski, Lipnicki şi Jakub Kmicic se arătară împotrivă, spunând că nu pot să aleagă pe cel mai tânăr dintre ei, deoarece înlocuitorul căpeteniei trebuie să reprezinte puterea supremă şi înaintea marilor magnaţi.

— Dar cine-i cel mai vârstnic aici? întrebară glasuri numeroase.

— Unchiul e cel mai vârstnic! strigă deodată jupân Roch Kowalski cu glasul tunător şi toţi îşi întoarseră capetele spre el.

— Păcat numai că n-are nici un steag, spuse Jachowicz care-l înlocuia pe Żeromski. Alţii începură să strige şi ei.

— Şi ce-i cu asta?! E neapărată nevoie să alegem un polcovnic?… Nu stă oare numai în puterea noastră? Nu

alegem oare în liberis suffragiis? De vreme ce orice şleahtic poate să ajungă rege, ce să mai vorbim de înlocuitorul marii căpetenii…

Atunci jupân Lipnicki, care nu-l suferea pe Żeromski şi nu-l vroia ales în ruptul capului, luă cuvântul:

— Aşa-i, pe legea mea! Domniile voastre sunteţi liberi să alegeţi pe cine vă place! Ba, e chiar mai bine să nu alegeţi un polcovnic, fiindcă nu va mai fi nici unul nedreptăţit şi invidios.

Se iscă o larmă grozavă. Glasuri numeroase strigară:

— Să punem la vot, să punem la vot!

— Cine-l întrece în slavă pe jupân Zagłoba?

— Cine-i cel mai viteaz?

— Cine are mai multă experienţă?

— Pe jupân Zagłoba îl vrem…

— Să trăiască jupân Zagłoba! Trăiască locţiitorul căpeteniei!

— Trăiască, trăiască! răcneau tot mai multe gâtlejuri.

— Să-i luăm în săbii pe cei ce se împotrivesc!… strigară cei mai înflăcăraţi.

— Nu se împotriveşte nimeni, unanimitate! răspunse mulţimea.

— Să ne trăiască! El l-a biruit pe Gustav Adolf! El i-a tăbăcit pielea lui Chmielnicki!

— Şi i-a scăpat pe polcovnici!

— I-a bătut pe suedezi la Klewany!

— Vivat,vivat! Zagłoba dux! Vivat, vivat!

Şi oştenii începură să-şi arunce căciulile în sus şi să alerge prin tabără în căutarea lui jupân Zagłoba.

El însă rămase uimit şi descumpănit la început, pentru că nu vroise rangul, pentru el, ci pentru Skrzetuski; la asemenea întorsătură de lucruri nu se aştepta. De aceea, când mulţimea de câteva mii de oameni începu să-i strige numele, roşi ca sfecla.

Oştenii îlÎnconjurară şi, văzându-i încurcătura, o socotiră drept semn al modestiei şi începură să strige:

— Ia te uită, s-a îmbujorat ca o jupâniţă! E tot atât de modest, pe cât e de viteaz! Să trăiască şi să ne conducă la izbândă!

În acest timp, sosiră şi polcovnicii şi vrând-nevrând îl firitisiră pentru alegere; unii dintre ei din toată inima, întrucât nu fusese ales un rival. Numai Wołodyjowski mişca din mustăcioară, tot atât de uluit ca şi jupân Zagłoba, în vreme ce Rzędzian, cu gura căscată şi ochii holbaţi, se uita cu îndoială, dar şi cu anume respect la jupân Zagłoba care îşi revenea treptat din tulburare; în cele din urmă, îşi puse mâinile în şolduri şi îşi înălţă capul, primind cum se cuvine urările.

Cel dintâi îl firitisi Żeromski din partea polcovnicilor, apoi vorbi în numele oştenilor un cavaler din steagul lui Kotowski, jupân Żymirski, folosind sentinţe din marii înţelepţi ai lumii.

Zagłoba asculta, încuviinţând din cap; în cele din urmă, când vorbitorul sfârşi, înlocuitorul marii căpetenii spuse cele ce urmează:

— Domniile voastre! Chiar dacă cineva ar vrea să înece meritul adevărat în oceanul nemărginit sau să-l îngroape sub Carpaţii înalţi până la cer, el tot va ieşi la suprafaţă, din apă şi din pământ, ca să spună oamenilor: „Eu sunt acela care nu mă cutremur la lumină, nu mă tem de judecată şi-mi aştept răsplata.” Dar pentru că virtutea se cuvine să fie înrămată în modestie, ca piatra scumpă în aur, vă întreb, domniile voastre: m-am lăudat eu vreodată cu meritele mele? Nu le-am păzit întotdeauna ca pe ochii din cap? M-am lăsat oare ispitit de rangul cu care m-aţi împodobit? Domniile voastre mi-aţi aflat singuri meritele, fiindcă eu sunt gata să le neg şi să vă spun: aici se află mulţi mai vrednici decât mine, cum e jupân Żeromski, jupân Kotowski, jupân Lipnicki, jupân Kmicic, jupân Oskierko, jupân Skrzetuski sau Jupân Wołodyjowski, toţi războinici de frunte cu care nu s-ar ruşina nici vremurile de altădată… De ce dar m-aţi ales pe mine şi nu pe oricare dintre ei? Încă nu e

timpul pierdut… Luaţi această mare cinste de pe umerii mei şi împodobiţi cu această mantie pe unul mai vrednic!

— Nu se poate, nu se poate! răcniră sute de mii de glasuri.

— Nu se poate! repetară polcovnicii, bucuroşi de laudă în auzul tuturor, vrând să-şi arate şi ei modestia înaintea oştirii.

— Văd şi eu că altfel nu se poate! răspunse Zagłoba. Să se împlinească atunci voia domniilor voastre. Vă mulţumesc din toată inima, fraţii mei, şi trag nădejde că mă va ajuta Dumnezeu să nu vă dezamăgesc în încrederea pe care mi-o arătaţi. Vă făgăduiesc că voi fi alături de domniile voastre până în clipa din urmă şi, dacă drumurile necercetate ale sorţii ne vor aduce izbânda sau pieirea, nici moartea nu ne va despărţi, pentru că slava ne va uni pe toţi şi după aceea.

O însufleţire grozavă se înstăpâni în adunare. Unii puseră mâna pe săbii, alţii începură să lăcrimeze; chelia lui jupân Zagłoba se acoperi de broboane de sudoare, dar înflăcărarea îi crescu şi mai mult.

— Vom lupta pentru regele nostru legiuit, pe care l-am ales, şi pentru ţară! strigă. Pentru rege şi pentru ţară vom trăi şi vom muri! Domniile voastre, de când e ţara asta, niciodată nu s-au abătut asupra ei asemenea nenorociri. Trădătorii au deschis porţile şi nu mai e nici o palmă de pământ, afară de ţinutul acesta, în care să nu fi pătruns vrăjmaşul. În domniile voastre este nădejdea ţării, iar în mine nădejdea domniilor voastre, toată Republica are ochii îndreptaţi asupra noastră! Să-i arătăm că nu degeaba îşi întind braţele spre noi. Aşa cum domniile voastre îmi cereţi mie vitejie şi credinţă, tot aşa vă cer şi eu supunere şi ascultare; dacă vom fi uniţi, pilda noastră va deschide ochii acelora care au fost înşelaţi de vrăjmaş şi jumătate din Republică va veni la noi! Toţi acei care cred în Dumnezeu vor fi alături de noi, puterile cerului ne vor ajuta şi cine va mai putea să ne ţină piept?!

— Aşa va fi, pe legea mea, aşa va fi! Solomon înţeleptul vorbeşte prin gura lui!… Loveşte, ucide! strigară glasuri

tunătoare.

Iar jupân Zagłoba îşi întinse mâinile spre miazănoapte şi începu să strige:

— Acum poţi să vii, fârtate Radziwiłł! Pofteşte, jupâne hatman, ereticule, voievod al lui Lucifer! Te aşteptăm cu toţii, laolaltă, nu fărâmiţaţi în grupuri, nu împărţiţi de discordie, ci în bună înţelegere, nu cu hârţoage şi negocieri, ci cu paloşul în mână! Te aşteaptă oastea vitează şi eu, conducătorul ei. Haide, arată-te, ieşi înaintea lui Zagłoba! Cheamă-ţi diavolii într-ajutor şi vino să ne încercăm puterile!… Haide!

Se întoarse apoi spre oşteni şi continuă să strige cu glas mare, de se auzea în toată tabăra:

— Pentru Dumnezeu, domniile voastre! Simt în mine duhul prorociei! Numai să fim uniţi şi îi vom bate pe nemernicii ăştia de nădrăgari, ciorăpari, mâncători de peşte şi alţi păduchioşi, bărboşi şi cojocari care umblă vara cu sania!… O să le tragem o chelfăneală, de n-o să mai ştie pe unde să scoată cămaşa. Să-i nimicim pe câinii ăştia, haidem cu toţii, cine crede în Dumnezeu, cui i-e dragă virtutea şi ţara, să mă urmeze!

Câteva mii de săbii străluciră deodată. Mulţimile îl înconjurară pe jupân Zagłoba, îmbulzindu-se, îmbrâncindu-se şi răcnind:

— Călăuzeşte-ne, călăuzeşte-ne!

— Mâine să fiţi gata! porunci Zagłoba înflăcărat.

Alegerea avu loc de dimineaţă, iar după-amiază căpetenia trecu în revistă oştirea. Toate steagurile se aflau aliniate pe întinderea de la Choroszcz, unul lângă altul în mare rânduială cu polcovnicii şi steagarii în frunte, iar pe dinainte trecea călare jupân Zagłoba, sub tui, cu buzduganul aurit în mână şi cu pana de stârc la căciulă. Părea hatman înnăscut! Şi aşa cercetă pe rând toate steagurile, cum îşi cercetează păstorul turma, iar oştenilor le creştea inima la vederea acestei staturi impunătoare. Polcovnicii veneau pe rând înaintea lui, iar el vorbea cu

fiecare, lăuda şi dojenea în acelaşi timp, aşa că până şi aceia care la început nu se arătaseră prea mulţumiţi de alegere fură nevoiţi să recunoască în sinea lor că noua căpetenie se pricepe la treburile ostăşeşti, iar îndatoririle de conducător nu sunt o noutate pentru el.

Numai Wołodyjowski îşi mişcă în chip ciudat mustăcioara, când jupân Zagłoba îl bătu pe umeri faţă de ceilalţi polcovnici, şi-i zise:

— Jupâne Michał, sunt mulţumit de domnia ta, fiindcă steagul arată mai bine decât oricare altul. Dă-ţi silinţa şi de acum înainte şi poţi fi sigur că n-am să te uit!

— Pe legea mea! îi şopti Wołodyjowski lui Skrzetuski pe când se întorceau de la cercetarea oştilor, ce altceva putea să-mi spună un hatman adevărat?

În aceeaşi zi, jupân Zagłoba trimise podghiazuri în toate părţile, iar când se întoarseră a doua zi de dimineaţă, ascultă cu grijă toate ştirile, după care se duse la cvartirul lui Wołodyjowski care sta împreună cu cei doi Skrzetuski.

— Faţă de oşteni trebuie să mă port potrivit rangului meu, spuse cu bunăvoinţă, dar între noi putem să rămânem ca şi înainte… Aici suntem prieteni, nu căpetenie şi supuşi! N-am să mă ruşinez să primesc chiar sfaturi de la voi, cu toate că am şi eu mintea mea, pentru că ştiu că sunteţi oameni cu experienţă, cum puţini se află în Republică.

Îl primiră deci ca şi mai înainte şi în curând orice deosebire se şterse; doar Rzędzian nu mai cuteza să se arate tot atât de îndrăzneţ şi stătea pe un colţ de laviţă.

— Ce ai de gând să faci, tătucă? întrebă Jan Skrzetuski.

— Înainte de toate vreau să păstrez rânduiala şi ascultarea; oştenii trebuie să aibă ceva de făcut, altminteri îşi face loc delăsarea. Jupâne Michał, am văzut eu prea bine că mormăiai în barbă, când am repezit podghiazurile în cele patru părţi ale lumii, dar trebuia s-o fac, ca să învăţ oamenii cu truda, pentru că au lâncezit destul. Asta o dată, iar în al doilea rând, de ce avem noi nevoie? De oameni, nu, fiindcă avem destui şi o să se strângă şi mai mulţi. Şleahticii care

au fugit din ţinutul Mazowsze în Prusia, de frica suedezilor, vor veni şi ei tot aici. De oameni şi de săbii nu vom duce lipsă, hrana însă nu va ajunge, iar fără hrană nici o oştire din lume nu poate să dureze. De aceea, am de gând să poruncesc podghiazurilor să ia şi să aducă aici tot ce le cade în mână: vite, oi, porci, grâie şi fân, din Podlasia ca şi din Mazowsze, căci nici acolo n-a călcat vrăjmaşul şi au de toate din belşug.

— Da, dar şleahticii vor face mare tărăboi, băgă de seamă Skrzetuski, dacă li se vor lua vitele şi recolta.

— Pentru mine oştirea înseamnă mai mult decât şleahticii. N-au decât să ţipe cât poftesc! La urma urmei, nu le vor lua degeaba, am să poruncesc să le dea hârtie la mână; am iscălit atâtea azi-noapte, încât ar ajunge pentru jumătate din Republică. N-am bani, dar după război şi după alungarea suedezilor, Republica va plăti. Ce-mi spuneţi voi mie! Şleahticii o păţesc mai rău, când sunt jefuiţi de oşteni înfometaţi. Mă gândesc, de asemenea, să cercetez pădurile, am auzit că mulţi ţărani au fugit cu vitele prin codri. Oştirea să-i mulţumească lui Dumnezeu că i-a dat gândul cel bun să mă aleagă pe mine căpetenie, pentru că nimeni altul nu s-ar fi descurcat mai bine.

— Ce să mai vorbim, domnia ta ai o minte de senator! zise Rzędzian.

— Ce, cum! se bucură Zagłoba de laudă. Lasă, împieliţatule, că nici cu tine nu mi-e frică. Că mâine am să te fac porucinic, numai să se ivească vreun vacans{12}.

— Mulţumesc cu umilinţă, domnia ta… răspunse Rzędzian.

— Iată planul meu! vorbi mai departe Zagłoba. Mai întâi să strângem atâta proviant, ca şi când ar trebui să facem faţă la o împresurare, apoi o să ridicăm întărituri şi după aceea n-are decât să vină Radziwiłł cu suedezii sau cu diavolii lui. Nemernic să fiu, dacă n-am să fac aici un al doilea Zbaraż!

— Pe viul Dumnezeu, ar fi grozav! strigă Wołodyjowski. Dar de unde o să luăm tunuri?

— Jupân Kotowski are două săcăluşe, Kmicic un treasc, la Białystok sunt patru tunuri mici pe care trebuiau să le trimită la castelul de la Tykocin; fiindcă domniile voastre nu ştiţi că jupân Wiesiołowski a hotărât ca cei din Białystok să întreţină cetatea de la Tykocin, iar tunurile astea le-au cumpărat din dările strânse anul trecut, mi-a spus jupân Stępalski, ajutorul de staroste. Au şi pulbere pentru o sută de ghiulele fiecare. O să ne descurcăm noi, domniile voastre, dar sprijiniţi-mă din toată inima, fără a-mi uita nici trupul care ar primi bucuros o băuturică; ar fi timpul, nu-i aşa?

Wołodyjowski porunci să se aducă de băut şi sporovăiră mai departe la un pahar.

— Aţi crezut că veţi avea o căpetenie de paie, zise Zagłoba, sorbind încet miedul vechi. Nunquam{13}! N-am poftit la rangul ăsta, dar dacă mi-aţi făcut cinstea să mi-l daţi, trebuie să fie rânduială şi ascultare. Eu ştiu ce înseamnă asemenea însărcinări şi veţi vedea că am să le fac faţă. Am să fac aici al doilea Zbaraż, asta-i, al doilea Zbaraż! O să le rămân în gât lui Radziwiłł şi suedezilor, dacă vor încerca să mă înghită. Aş vrea să se lase ispitit şi Chowański, l-aş îngropa atât de adânc, de nu l-ar mai găsi nici la judecata de apoi. N-au decât să vie, că nu sunt prea departe, să încerce! Mied, jupâne Michał!

Wołodyjowski îi umplu paharul, jupân Zagłoba îl bău dintr-o dată, se încruntă şi rosti, ca şi când şi-ar fi adus aminte de ceva:

— Despre ce vorbeam? Ce vroiam? Aha, mied, jupâne Michał!Wołodyjowski îi turnă din nou.

— Am auzit, zise Zagłoba, că şi lui jupân Sapieha îi cam place să tragă la măsea, când are cu cine. Nu e de mirare, cărui om vrednic nu-i place. Numai vânzătorii care se gândesc la pierzania ţării se tem de vin, ca să nu se trădeze. Radziwiłł bea o fiertură din coajă de mesteacăn, iar după moarte o să bea smoală. Aşa să-mi ajute Dumnezeu! Cred că o să ne împrietenim, fiindcă semănăm ca două picături

de apă sau ca o pereche de cizme. Şi unde mai pui că e şi el tot căpetenie, ca şi mine; am să le rânduiesc pe toate, ca atunci când vine, să găsească totul gata. Am o groază de treburi pe cap, dar ce să fac. Dacă nu se mai află altul care să gândească în ţara asta, fă-o tu, bătrâne Zagłoba, cât te mai ţin puterile. Ce e mai rău, e că n-am cancelarie.

— Ce-ţi trebuie cancelarie, tătucă? întrebă Skrzetuski.

— Păi, regele de ce îşi are cancelarul său? De ce fiecare oştire are un pisar al ei? Şi aşa voi fi nevoit să trimit să-mi facă o pecete la oraş.

— Pecete?… repetă Rzędzian cu încântare, uitându-se la jupân Zagłoba cu tot mai mult respect.

— Şi ce-o să pecetluieşti, domnia ta? întrebă Wołodyjowski.

— Jupâne Michał, când suntem între prieteni, poţi să-mi spui ca şi mai înainte „domnia ta”… N-am să pun eu pecetea, ci cancelarul meu… Asta s-o ţineţi minte în primul rând!

Şi Zagłoba se uita cu semeţie la cei de faţă; Rzędzian sări de pe laviţă, iar Stanisław Skrzetuski murmură:

— Honores mutant mores{14}!

— Auzi, ce-mi trebuie cancelarie? urmă Zagłoba. Mai întâi aflaţi că nenorocirile care s-au abătut asupra ţării noastre nu se datoresc decât destrăbălării, samavolniciei şi risipei – mied, Jupâne Michał – şi risipei, zic, care ne macină pe dinăuntru ca ciuma. Înainte de toate însă, ereticilor care terfelesc din ce în ce mai mult credinţa cea adevărată în dauna Preasfintei noastre Apărătoare, care putea să se îmbolnăvească de dreaptă mânie…

— Aşa este! adeveriră toţi în cor. Ei s-au dus cei dintâi la duşmani şi cine ştie dacă nu i-au adus tot ei.

— Exemplum marele hatman de Lituania!

— Dar cum şi în acest ţinut, unde mă aflu căpetenie, sunt destui eretici, la Tykocin sau în alte locuri, pentru a dobândi binecuvântarea cerului în cele ce vom întreprinde, am să poruncesc ca toţi cei care trăiesc în rătăcire, să se îndrepte

în trei zile; cei care nu vor asculta, li se vor lua averile în folosul oştirii.

Cavalerii se uitară miraţi unul la altul. Cunoşteau iscusinţa şi viclenia lui jupân Zagłoba, dar nu se aşteptau să se priceapă tot atât de bine şi la judecarea treburilor publice.

— Şi voi mă întrebaţi, spuse Zagłoba triumfător, de unde am să iau banii pentru oaste?… Dar averile luate pe acest temei, dar toate bunurile lui Radziwiłł, care vor deveni proprietatea oştirii?

— Legea va fi de partea noastră? strecură Wołodyjowski.

— În vremurile pe care le trăim, cel care are sabia, acela are şi legea de partea lui! Ce drept au suedezii şi ceilalţi neprieteni să hălăduiască în hotarele Republicii?

— Asta aşa-i! răspunse convins jupân Michał.

— Dar nu numai atât! strigă Zagłoba înflăcărându-se. A doua poruncă scrisă va chema la oaste pe şleahticii din Podlasie şi din judeţele ţinuturilor învecinate care nu se află în puterea duşmanului. Trebuie să-şi înarmeze şi slujitorii, ca să nu ducem lipsă de pedestraşi. Ştiu că nu puţini sunt aceia care ar veni bucuroşi, dar nu ştiu de cine să asculte mai întâi. Acum au să aibă şi stăpânire şi poruncă…

— Domnia ta ai într-adevăr tot atâta minte câtă are marele cancelar al coroanei! strigă Wołodyjowski.

— Mied, Jupâne Michał!… A treia scrisoare am să i-o trimit lui Chowański, să se ducă dracului, că de nu, o să-i facem vânt din toate oraşele şi cetăţile. E adevărat că acum stă liniştit în Lituania şi nu mai atacă nici o fortăreaţă, dar cazacii lui Zoltareńko jefuiesc cu miile. Să facă bine să-i strunească, altfel n-o să mai rămână nici picior din ei.

— Asta am putea s-o facem, spuse Jan Skrzetuski. Oştenii n-ar mai trândăvi prin tabără.

— Mă gândesc şi eu la asta, chiar astăzi am să trimit alte podghiazuri spre Wołkowysk, dar et haec facienda, et haec non omittenda{15}. A patra scrisoare vreau să i-o trimit regelui, bunul nostru stăpân, ca să-i aduc mângâiere în urgia care s-a abătut asupra lui, vestindu-l că nu l-au

părăsit chiar toţi, că mai sunt inimi şi săbii gata să-l urmeze. Să aibă şi el o bucurie printre străini, părintele nostru, stăpânul nostru iubit, sângele Jagiełłonilor noştri, care a ajuns pribeag prin… Jupân Zagłoba se înecă, fiindcă se ameţise bine, şi îl podidi plânsul de mila regelui, iar jupân Michał îi ţinu isonul cu glasu-i subţirel. Rzędzian lacrimă şi el sau se prefăcea că lăcrimează, în vreme ce Jan şi Stanisław Skrzetuski îşi sprijiniseră capetele în mâini şi tăceau.

Un răstimp domni liniştea. Deodată, jupân Zagłoba se înfurie.

— Ce-mi pasă mie de elector! strigă. Dacă s-a înţeles cu oraşele prusiene, n-are decât să pornească lupta împotriva suedezilor, să nu unelteaască mereu cu amândouă părţile, să facă ce trebuie să facă un vasal credincios, venind în ajutorul stăpânului său.

— Cine poate şti, dacă nu vă trece alături de suedezi? zise Stanisław Skrzetuski.

— Să treacă alături de suedezi? Am să-i arăt eu! Hotarul cu Prusia nu e prea departe, iar eu am câteva mii de săbii la îndemână! Pe Zagłoba n-o să-l ducă el de nas! Aşa cum mă vedeţi, căpetenie a unei oştiri vrednice, am, să-l vizitez cu focul şi sabia. N-avem proviant, prea bine! O să găsim destul în hambarele prusiene!

— Maică Sfântă! exclamă Rzędzian uluit. Înălţimea ta eşti în stare să înfrunţi şi capetele încoronate.

— Am să-i scriu numaidecât: „Jupâne elector! Destul ai tras mâţa de coadă! Destul cu viclenia şi zăbava! Porneşte împotriva suedezilor, altminteri te vizitez eu în Prusia. Altfel nu poate fi…” Cerneală, pene şi hârtie! Rzędzian tu ai să duci scrisoarea!

— Am s-o duc! răspunse arendaşul de la Wąsosza; bucuros de noua însărcinare.

Dar înainte de a-i aduce lui jupân Zagłoba cerneală, pene şi hârtie, se iscă larmă înaintea casei şi mulţimea oştenilor

înnegri la ferestre. Unii strigau „Vivat!”, alţii „Allah! Allah!” Zagłoba şi tovarăşii săi ieşiră să vadă ce se petrece.

Se arătă că tocmai atunci aduceau cele patru tunuri mici despre care vorbise jupân Zagłoba; la vederea lor se bucurau acum inimile oştenilor. Jupân Stępalski, ajutorul starostelui de Białystok, se apropie de jupân Zagłoba şi-i zise:

— Prea mărită căpetenie! De pe vremea când neuitatul mareşal al Marelui Principat al Lituaniei a hotărât ca din veniturile Białystokului să se înzestreze castelul Tykocin, eu, ca ajutor de staroste peste aceste venituri, am adunat cu credinţă şi cinste toate dările şi le-am cheltuit în folosul numitei cetăţi, lucru pe care pot să-l dovedesc înaintea întregii Republici cu răboajele mele. Aşa s-au scurs douăzeci de ani, timp în care am trimis la Tykocin pulbere, tunuri şi proviant, respectând îndatorirea sfântă ca fiecare para să meargă acolo unde a poruncit preamăritul mareşal al Marelui Principat al Lituaniei. Dar, atunci când în curgerea sorţii schimbătoare cetatea Tykocin a devenit cel mai puternic sprijin al vrăjmaşului din acest ţinut, l-am întrebat pe Dumnezeu şi propria conştiinţă dacă trebuie să-i sporesc puterea mai departe, dacă nu se cuvine ca hrana şi armele cumpărate cu dările din acest an să le dau în mâna înălţimii tale…

— Ba aşa se cuvine… îl întrerupse jupân Zagłoba.

— Rog dar pe înălţimea ta ca în faţa întregii oştiri să-mi dea în schimb hârtie iscălită, cum că nimic din acele venituri n-am cheltuit în folosul meu, dând totul Republicii înfăţişate aici cu vrednicie de puterea preamăritei căpetenii.

Zagłoba dădu din cap în semn că îi va îndeplini rugămintea şi începu să cerceteze socotelile. Se arătă că, în afară de tunuri, în podurile hambarelor erau ascunse şi trei sute de muschete nemţeşti în bună stare, două sute de bardişe moscovite pentru pedestraşi, bune la apărarea zidurilor şi a şanţurilor, şi şase mii de zloţi bani gheaţă.

— Banii vor fi împărţiţi oştenilor, spuse Zagłoba, iar muschetele şi bardişele…

— Jupâne Oskierko, zise, ai să le iei domnia ta şi ai să întocmeşti un steag de pedestrime… Avem şi aici ceva pedestraşi, cei care au fugit de la Radziwiłł, ce nu-ţi ajunge, ai să împlineşti dintre morari.

După care se întoarse către cei de faţă:

— Domniile voastre! Avem bani, avem tunuri, vom avea pedestrime şi proviant… Acesta e doar începutul!

— Iar acum, domniile voastre, toţi oştenii de rând să dea fuga prin sate şi să vie cu hârleţe, lopeţi şi sape. Trebuie să ridicăm întărituri, ca la Zbaraż. Şleahtic sau nu, să nu se ruşineze de lopată şi de muncă!

Apoi căpetenia plecă la cvartirul său însoţită de uralele mulţimii.

— Pe legea mea, omul acesta are totuşi capul pe umeri, îi spuse Wołodyjowski lui Jan Skrzetuski, treburile încep să meargă mai bine.

— Numai să nu vie Radziwiłł prea repede, se amestecă Stanisław, fiindcă un conducător ca el nu mai afli în toată Republica. Jupân Zagłoba e bun să strângă proviantul, dar nu se poate măsura cu asemenea războinic.

— Adevărat! răspunse Jan. La o adică o să-l ajutăm, cu sfaturile noastre, pentru că se pricepe mai puţin în treburile războiului. Dealtfel, însărcinarea lui va lua sfârşit, când va veni jupân Sapieha.

— Între timp însă, poate să facă multe lucruri bune, spuse Wołodyjowski.

Oştirea avea nevoie într-adevăr de o căpetenie, fie aceasta chiar jupân Zagłoba, deoarece din ziua alegerii lui, în tabără începu să se înstăpânească rânduiala. A doua zi începu săparea şanţurilor pe marginea bălţilor de la Białystok. Jupân Oskierko, care slujise în oştirea străină şi cunoştea meşteşugul ridicării valurilor de apărare, conducea munca tuturor. În trei zile apăru o întăritură care semăna întrucâtva cu cea de la Zbaraż, pentru că laturile şi

spatele erau apărate de smârcuri. La vederea ei, inimile oştenilor tresăltară de bucurie; întreaga oaste se simţea acum mai apărată. Curajul crescu şi mai mult, odată cu ivirea primelor rezerve de hrană aduse de podghiazuri puternice. În fiecare zi mânau în întărituri boi, oi şi porci, în fiecare zi intrau care încărcate cu grâie şi fân. Unele veneau tocmai din pământul Lukówului, altele de la Widzka. Soseau de asemenea tot mai mulţi şleahtici, mai mărunţi sau mai răsăriţi, deoarece de când se răspândise vestea că a luat fiinţă o oştire care are o căpetenie, oamenii deveniseră mai încrezători. Locuitorilor le venea greu să întreţie toată armia, dar jupân Zagłoba nu-i întreba pe ei, iar în al doilea rând, tot era mai bine să dea oştenilor jumătate din ce aveau, păstrându-şi cealaltă jumătate în linişte, decât să fie jefuiţi de cetele samavolnice care se înmulţiseră ca ciupercile şi pe care jupân Zagłoba poruncise podghiazurilor să le urmărească şi să le nimicească.

— Dacă se va arăta un hatman tot atât de bun, pe cât e de gospodar – se vorbea prin tabără despre noua căpetenie – Republica nu ştie încă ce mare bărbat are.

Şi jupân Zagłoba se gândea cu anume nelinişte la sosirea lui Radziwiłł. Îşi aducea aminte de toate biruinţele voievodului şi atunci făptura hatmanului creştea uriaşă în închipuirea noii căpetenii care-şi spunea: „Ehei, cine poate să i se împotrivească acestui balaur!… Ziceam că o să-i rămân în gât, dar o să mă înghită cum înghite somnul răţuşca sălbatică.”

Şi îşi făgăduia sub jurământ să nu primească lupta pe viaţă şi pe moarte cu Radziwiłł. „Mă va împresura, gândea, dar asta durează multă vreme. Şi pe urmă, voi încerca să negociez, iar în acest timp va veni şi jupân Sapieha”.

În cazul când n-avea să vie, jupân Zagłoba hotărî să-l asculte în toate pe Jan Skrzetuski, deoarece îşi amintea cât de mult preţuia Jeremi iscusinţa războinică a acestui oştean.

— Tu, Jupâne Michał, îi spuse jupân Zagłoba lui Wołodyjowski, eşti făcut anume pentru atac şi pot să te trimit şi cu vreun podghiaz mai acătării, pentru că te pricepi să te repezi la vrăjmaş ca lupul în turmă; dacă te-ar pune însă hatman peste întreaga oştire, n-ai fi în stare de nimic, fiindcă nu te ajută mintea, pe când Jan are cap de conducător şi, dacă n-aş fi eu, numai el ar putea să-mi ţină locul.

În acest timp, veştile se băteau cap în cap; o dată se zvoni că vine prin Prusia electorului, a doua oară că a zdrobit armia lui Chowański şi a cucerit Grodno, de unde se apropie cu toată puterea; mai erau şi din aceia care susţineau că nu Radziwiłł, ci Sapieha îl biruise pe Chowański cu ajutorul prinţului Michał Radziwiłł. Cu toate acestea, podghiazurile nu aduseră alte ştiri sigure, afară de aceea că la Wołkowysk se aflau două mii dintre cazacii lui Zoltareńko, care ameninţau oraşul. Pârjolul cuprinsese împrejurimile.

A doua zi, după întoarcerea podghiazurilor, începură să sosească şi fugarii care întăriră ştirile, adăugând că orăşenii trimiseseră solie la Chowański şi la Zoltareńko, rugându-l să aibă milă de oraş. Chowański înapoiase răspuns că e vorba de o ceată fără căpătâi, care nu are nici o legătură cu oastea lui. Cât despre Zoltareńko, acesta îi sfătuia pe orăşeni să se răscumpere, dar aceştia, sărăciţi de pojarul care trecuse nu demult peste ei şi de jafuri, nu mai aveau cu ce.

Implorau deci mila căpeteniei, rugându-l să le sară într-ajutor câtă vreme se târguiau pentru banii de răscumpărare, căci pe urmă nu va mai fi timp. Jupân Zagłoba alese o mie cinci sute de oşteni de nădejde, printre care şi steagul din Lauda, şi chemându-l pe Wołodyjowski, îi spuse:

— Ei, jupâne Michał, e timpul să arăţi ce ştii! Te duci la Wołkowysk şi-mi ştergi de pe faţa pământului pe tâlharii aceia care ameninţă un oraş fără apărare. Nu e prima oară

când faci asemenea ispravă şi cred că socoteşti drept o dovadă de bunăvoinţă însărcinarea pe care ţi-o dau.

Se întoarse apoi spre ceilalţi polcovnici:

— Eu trebuie să rămân în tabără, pentru că întreaga răspundere apasă pe umerii mei, iar în al doilea rând, nu se potriveşte cu rangul meu să pornesc asupra unor tâlhari. Să vie Radziwiłł şi atunci se va vedea care e mai bun în luptă, hatmanul sau căpetenia domniilor voastre…

Wołodyjowski plecă bucuros, pentru că i se ura în tabără şi i se făcuse dor de vânzoleala bătăliei. Steagurile alese ieşiră cântând din tabără, trecură prin faţa căpeteniei care sta călare pe valul de apărare şi îi binecuvânta pe cei care plecau la drum, făcând asupra lor semnul crucii. Unii se mirau că jupân Zagłoba trimite cu atâta alai podghiazul, dar el îşi aducea aminte că şi Zółkiewski{16} şi alţi hatmani aveau obiceiul să facă semnul crucii asupra steagurilor care porneau la luptă. Pe de altă parte, îi plăcea să facă totul sărbătoreşte, ca să crească în ochii oştenilor.

Totuşi, abia pieriră steagurile în ceaţa depărtării, că începu să se neliniştească din pricina lor.

— Jane, întrebă, poate n-ar fi rău să-i mai trimit lui Wołodyjowski o mână de oameni?

— E, dă-i pace, tătucă, răspunse Skrzetuski. A-i da lui Wołodyjowski asemenea însărcinare, e ca şi când l-ai pune să înfulece o strachină de ouă prăjite. Doamne sfinte, păi toată viaţa n-a făcut altceva.

— Da, dar dacă năvăleşte asupra lui o putere prea mare?… Nec Hercules contra plures.

— Ce să mai vorbim, un oştean ca el va cerceta totul înainte de a lovi, iar dacă va întâlni o putere prea mare, va rupe şi el ce va putea şi se va întoarce sau va cere ajutoare. Poţi să dormi liniştit, tătucă.

— Aha, am ştiut eu pe cine să trimit; gândesc că Michał ăsta m-a vrăjit în vreun fel, de ţin la el atât de mult. Afară de răposatul jupân Podbipięta şi de tine, n-am îndrăgit pe

nimeni în asemenea măsură… Nu se poate, prizăritul ăsta mi-a făcut ceva.

Se scurseră trei zile.

În tabără intrau mereu carele cu proviant, soseau volintiri, dar jupân Michał parcă intrase în pământ. Neliniştea lui Zagłoba creştea din ce în ce mai mult şi, cu toate lămuririle lui Skrzetuski, cum că Wołodyjowski n-avea cum să se întoarcă de la Wołkowysk, jupân Zagłoba trimise o sută de călăreţi din piatihorenii lui Kmicic să-i aducă veşti.

Dar podghiazul plecă şi iarăşi trecură două zile fără nici o ştire.

În sfârşit, abia a şaptea zi, spre seară, oştenii trimişi după hrană la Bobrowniki se întoarseră degrabă în tabără cu vestea că văzuseră o oştire care ieşea din pădurea de dincolo de Bobrowniki.

— E jupân Michał! strigă Zagłoba cu bucurie.

Dar oştenii tăgăduiră. Nu le ieşiseră în întâmpinare tocmai pentru că zăriseră flamuri străine pe care jupân Wołodyjowski nu le avea. Pe de altă parte, oastea era mai numeroasă. Oştenii de rând, ca oştenii de rând, nu erau în stare să spună cam câte polcuri erau; unii ziceau că vreo trei mii de oameni, alţii văzuseră cinci mii sau şi mai mulţi.

— Iau douăzeci de călăreţi şi mă duc în întâmpinarea lor, se oferi rotmistrul Lipnicki.

Şi plecă.

Se scurse un ceas, două până când se dădu de ştire că se apropie nu numai podghiazul, ci întreaga oştire.

Şi nu se ştie de ce, vestea căzu ca un trăznet asupra taberei:

— Vine Radziwiłł!

Întreaga tabără se cutremură şi începu să fiarbă; oştenii se repeziră pe întărituri, pe chipurile unora se citea spaima; nu se mai respecta nici o rânduială; doar pedestraşii lui Oskierko îşi ocupară locurile lor. În schimb, la început, printre volintiri se iscă panică. Veşti dintre cele mai felurite zburau din gură în gură.

— Radziwiłł l-a zdrobit cu totul pe Wołodyjowski, iar celălalt a împrăştiat podghiazul lui Kmicic, spuneau unii.

— N-a scăpat nici picior de om, ziceau alţii.

Iar jupân Lipnicki parcă a intrat în pământ.

— Unde-i căpetenia, unde-i căpetenia?

Polcovnicii veniră în grabă să facă ordine şi pentru că, afară de prea puţini volintiri, ceilalţi erau oşteni cu experienţă, rânduială se înstăpâni repede, tot aşteptând să vadă ce se va întâmpla.

Când auzi strigătul „Vine Radziwiłł!”, jupân Zagłoba se sperie de-a binelea, deşi la început nu prea-i venea să creadă. Ce să se fi întâmplat cu Wołodyjowski? Să se fi lăsat învăluit în aşa chip, încât să nu mai poată scăpa nici un om? Dar podghiazul celălalt? Dar jupân Lipnicki?

„Nu se poate! îşi repetă jupân Zagłoba, ştergându-şi fruntea care i se îmbrobonase de sudoare. Diavolul ăsta, balaurul ăsta mâncător de oameni, să fi izbutit oare să ajungă de la Kiejdany până aici? Se apropie oare ceasul din urmă?!”

În acest timp, tot mai numeroase erau glasurile care strigau: „Radziwiłł! Radziwiłł!” jupân Zagłoba încetă să se mai îndoiască. Sări în picioare şi dădu buzna în cvartirul lui Skrzetuski.

— Scapă-mă, Jane, acum e timpul!

— Ce s-a întâmplat? întrebă Skrzetuski.

— Vine Radziwiłł! Las totul în seama ta, fiindcă prinţul Jeremi spunea că eşti o căpetenie înnăscută. O să am şi eu grijă, dar tu sfătuieşte-mă şi preia conducerea!

— Nu se poate să fie Radziwiłł, răspunse Skrzetuski. Dincotro vine oştirea?

— Dinspre Wołkowysk. Se vorbeşte că l-a prins pe Wołodyjowski, iar podghiazul celălalt, pe care l-am trimis pe urmă, a păţit-o la fel.

— Wołodyjowski să se lase prins? Nu-l cunoşti, tătucă. El trebuie să fie cel care vine, altcineva nu poate fi.

— Da, dar se spune că oştirea e mult mai mare.

— Slavă Domnului, se vede că a sosit jupân Sapieha.

— Pentru Dumnezeu, ce vorbeşti? Ne-ar fi trimis vreo veste, Lipnicki a plecat să-l întâmpine…

— Tocmai asta e o dovadă că nu Radziwiłł este cel care vine. Şi-au dat seama cine este, i s-au alăturat şi se întorc împreună. Să mergem, să mergem!

— Am spus eu! strigă Zagłoba. Toţi şi-au pierdut cumpătul, dar eu mi-am zis: nu se poate! De la bun început. Haidem repede, Jane, repede! Ceilalţi s-au speriat… Hm!

Ieşiră amândoi în grabă şi, urcându-se pe valul de apărare, care gemea de oşteni, o luară de-a lungul lui. Faţa lui Zagłoba era luminoasă, se oprea des şi striga în gura mare, ca să-l audă cu toţii:

— Domniile voastre, avem musafiri, să nu vă pierdeţi cumpătul! Dacă e Radziwiłł, am să-i arăt drumul înapoi spre Kiejdany!

— O să i-l arătăm! strigară oştenii.

— Aprindeţi bobotăile pe valul de apărare! Să nu ne ascundem, n-au decât să ne vadă, suntem gata! Aprindeţi bobotăile!

Se aduseră îndată vreascuri, şi, după un sfert de ceas, întreaga tabără se lumină şi cerul se înroşi ca în revărsatul zorilor. Întorcându-şi faţa de la lumină, oştenii priveau în întuneric spre Bobrowniki. Unii spuneau, că aud clinchetul fierului şi tropote.

În întuneric răsunară în depărtare împuşcături de muschetă. Jupân Zagłoba îl trase de pulpana straiului pe Jan Skrzetuski.

— Încep să tragă! spuse neliniştit.

— Nu, trag de bucurie, răspunse Skrzetuski.

Împuşcăturile fură urmate într-adevăr de strigăte de bucurie. Nu mai era nici o îndoială; după o clipă sosi pe caii înspumaţi o ceată de vreo cincisprezece călăreţi.

— Jupân Sapieha, voievodul de Witebsk!

Abia auziră oştenii, că se revărsară de pe întărituri, cum se revarsă râul umflat peste maluri, şi alergară înainte

lărmuind; cine i-ar fi auzit, ar fi crezut că are de-a face cu strigătele locuitorilor din vreun târg măcelăriţi de duşmani.

Zagłoba încălecă şi ieşi în fruntea polcovnicilor înaintea valului de apărare cu toate însemnele puterii sale: sub tui, cu buzduganul de căpetenie şi cu pana de stârc la căciulă.

După o clipă, voievodul de Witebsk apăru în cercul de lumină în fruntea căpeteniilor sale, având-l alături şi pe jupân Wołodyjowski. Era un om în puterea vârstei, de statură mijlocie, cu faţa nu prea frumoasă, dar înţeleaptă şi blajină. Avea mustaţa cărunţie, tăiată scurt deasupra buzei de sus, şi o barbă nu prea mare care-l făcea să semene cu un străin, deşi se purta în haine poloneze. Cu toate că era vestit prin faptele-i războinice, arăta mai mult ca un cârmuitor de stat, decât ca un luptător; cei care-l cunoşteau mai de aproape spuneau şi ei că pe chipul voievodului precumpăneşte Minerva asupra lui Marte. Dar, pe lângă Minerva şi Marte, faţa îi mai era împodobită şi de o floare rară în acele vremuri, cinstea, care, izvorând din suflet, i se răsfrângea în ochi, cum se răsfrânge lumina soarelui în apă. De la prima aruncătură de ochi, cunoscură cu toţii că era un bărbat virtuos şi drept.

— Te-am aşteptat ca pe un părinte! strigau oştenii.

— A venit, în sfârşit conducătorul nostru! repetau alţii cu înduioşare.

— Vivat, vivat!

Jupân Zagłoba se repezi în fruntea polcovnicilor spre voievodul care îşi struni calul şi începu să se încline în toate părţile cu calpacul de râs în mână.

— Preamărite voievod! îşi începu Zagłoba cuvântarea. De-aş fi tot atât de iscusit la vorbă ca vechii romani, ca însuşi Cicero sau, gândindu-mă la timpuri şi mai vechi, ca acel atenian vestit, Demostene, tot nu m-aş pricepe să dau glas bucuriei care ne umple inimile la vederea luminăţiei tale. Prin noi tresaltă de bucurie întreaga Republică, întâmpinându-l pe cel mai înţelept senator şi pe cel mai vrednic fiu, bucurie cu atât mai mare, cu cât este

neaşteptată. Stăteam în aceste întărituri cu mâna pe arme, pregătiţi de luptă, nu de urale… Ne aşteptam să auzim bubuitul tunurilor, nu strigăte de bucurie… Să ne vărsăm sângele, nu lacrimile!… Aşadar, când faima cea cu o sută de limbi ne-a dat de ştire că nu se apropie un trădător, ci apărătorul patriei, nu marele hatman de Lituania, ci voievodul de Witebsk, nu Radziwiłł, ci Sapieha…

Dar pesemne că jupân Sapieha se grăbea să intre în tabără, pentru că dădu din mână cu o nepăsare binevoitoare de mare magnat şi spuse:

— O să vie şi Radziwiłł în două zile o să fie aici!

Jupân Zagłoba se poticni, mai întâi pentru că îi întrerupse firul vorbirii, iar în al doilea rând, fiindcă vestea despre Radziwiłł făcu o impresie adâncă asupra lui. Rămase deci o clipă descumpănit înaintea lui jupân Sapieha, neştiind ce să mai spună, dar îşi reveni repede şi, scoţând repede buzduganul de la cingătoare, spuse cu glas mare, aducându-şi aminte cum se petrecuseră lucrurile la Zbaraż:

— Pe mine oştirea m-a ales căpetenia ei, dar încredinţez acest însemn în mâini mai vrednice decât ale mele, dând astfel pildă celor mai tineri cum trebuie să se lepede de măriri pro publico bono.

Oştenii începură să strige, dar jupân Sapieha se mulţumi să zâmbească şi rosti:

— Jupâne şi frate, numai să nu creadă Radziwiłł că-mi dai buzduganul de frica lui… Ce s-ar mai bucura!

— Mă cunoaşte el prea bine, răspunse Zagłoba, şi nu mă poate bănui de una ca asta, pentru că la Kiejdany am fost cel dintâi care i-am strigat în faţă ce i se cuvenea, îndemnându-i astfel şi pe ceilalţi.

— Dacă-i aşa, călăuzeşte-mă în tabără, zise Sapieha. Wołodyjowski mi-a spus pe drum că domnia ta eşti un gospodar grozav şi ai hrană destulă, iar noi suntem trudiţi şi flămânzi.

Spunând acestea, îşi îmboldi calul cu pintenii şi porni urmat de ceilalţi, intrând în tabără într-o bucurie de

nedescris. Jupân Zagłoba îşi aduse aminte că despre jupân Sapieha se spunea că-i cam plac chefurile şi băutura, aşa că hotărî să cinstească ziua venirii lui cum se cuvine. Într-adevăr, puse la cale un ospăţ, cum nu mai fusese niciodată în tabără. Mâncară şi băură cu toţii. La masă, Wołodyjowski povesti ce se petrecuse la Wołkowysk, cum îl înconjuraseră deodată forţe cu mult mai mari, pe care le trimisese în ajutor vânzătorul Zoltareńko, cum se îngroşase gluma până când sosise pe neaşteptate jupân Sapieha şi schimbase apărarea deznădăjduită într-o mare biruinţă.

— Ştiu că i-am învăţat minte, spuse. De acum încolo, n-o să mai scoată nasul din tabără.

După care veni vorba despre Radziwiłł. Voievodul de Witebsk avea veşti proaspete şi ştia prin oameni de încredere tot ce se întâmplă la Kiejdany. Printre altele, spuse că hatmanul de Lituania îl trimisese pe un oare care Kmicic cu scrisori la regele suedez şi cu rugămintea de a porni în acelaşi timp din două părţi asupra Podlasiei.

— Minune a minunilor! strigă jupân Zagłoba. Dacă n-ar fi fost acest Kmicic, nu ne-am mai fi adunat laolaltă şi dacă ar fi venit Radziwiłł, ne-ar fi ronţăit unul după altul, ca pe covrigii de Siedlce.

— Am aflat de la Jupân Wołodyjowski, răspunse Sapieha. Gândesc că ţine foarte mult la domniile voastre. Păcat că nu ţine tot atâta şi la Republică. Dar oamenii de teapa lui, care nu mai văd nimic în afara lor, nu slujesc pe nimeni cu credinţă şi sunt gata să trădeze pe oricine, cum îl trădează Kmicic pe Radziwiłł.

— Printre noi nu se află trădători şi toţi suntem gata să ne jertfim viaţa alături de luminăţia ta! spuse Żeromski.

— Cred că aici sunt numai oşteni de nădejde, răspunse voievodul, şi nu mă aşteptam să găsesc asemenea rânduială şi îndestulare, lucru pentru care trebuie să-i fiu recunoscător lui jupân Zagłoba.

Jupân Zagłoba aproape că roşi de mulţumire, deoarece i se părea că, deşi voievodul îi arăta destulă bunăvoinţă, nu-l

trata totuşi cu seriozitatea pe care şi-ar fi dorit-o fosta căpetenie. Începu deci să istorisească ce făcuse, câte rezerve adunase, cum adusese tunurile şi alcătuise steagul de pedestraşi, în sfârşit, câte scrisori trebuise să scrie.

Şi nu fără anume semeţie, aminti de scrisorile pe care le trimisese regelui alungat, lui Chowański şi electorului.

— În urma scrisorii mele, electorul va fi nevoit să spună limpede de partea cui este, spuse cu mândrie.

Voievodul de Witebsk avea însă o fire veselă, poate că se şi afumase puţin, aşa că îşi mângâie mustaţa, zâmbi cu răutate şi întrebă:

— Frăţioare, dar împăratului nemţesc nu i-ai scris?

— Nu! răspunse Zagłoba uimit.

— Mare păcat! făcu voievodul. Ar fi avut de-a face cu unul de o seamă cu el.

Polcovnicii izbucniră în hohote puternice, dar jupân Zagłoba le arătă îndată că dacă voievodul voia să glumească, apoi îşi găsise naşul.

— Luminăţia ta, spuse, electorului pot să-i scriu, pentru că eu însumi, ca şleahtic, sunt alegător şi nu prea demult am votat pentru Jan Kazimierz.

— Ai ticluit-o bine, domnia ta! răspunse voievodul de Witebsk.

— Dar unei mărimi ca împăratul nemţesc, îşi urmă vorba Zagłoba, nu pot să-i scriu, ca să nu mi se spună şi mie proverbul pe care l-am auzit în Lituania…

— Care proverb?

— Orice cap de prostălău e numai din Witebsk, zău!” răspunse Zagłoba fără să-şi piardă cumpătul.

La auzul acestor vorbe cutezătoare, polcovnicii îngheţară, dar voievodul de Witebsk se rezemă de spătarul scaunului şi îşi puse mâinile în şolduri izbucnind în râs:

— Da ştiu că mi-ai zis-o!… Domnia ta, vino să te strâng în braţe!… când o să vreau să-mi rad barba, o să împrumut limba domniei tale!

Ospăţul se prelungi până noaptea târziu; se întrerupse abia după venirea câtorva şleahtici de la Tykocin care aduseră vestea că podghiazurile lui Radziwiłł au ajuns până acolo.

Capitolul VII.

Radziwiłł ar fi încălcat demult Podlasie, dacă n-ar fi fost reţinut la Kiejdany din diferite pricini. Înainte de toate aştepta întăririle suedeze cu trimiterea cărora Pontus de la Gardie întârzia înadins. Cu toate că ghinărarul suedez era unit prin legături de rudenie cu însuşi regele, nu putea sta alături de magnatul Lituaniei nici prin strălucirea neamului, nici prin rangul său, nici prin legăturile de sânge, iar în ceea ce priveşte averea, deşi acum visteria lui Radziwiłł era goală, dacă ghinărarilor suedezi li s-ar fi împărţit numai jumătate din moşiile prinţului, s-ar fi socotit destul de bogaţi. De aceea, când soarta rânduise ca Radziwiłł să depindă de Pontus, ghinărarul nu putuse renunţa la mulţumirea de a-i da să înţeleagă acestui magnat că este mai însemnat decât el.

Radziwiłł n-avea nevoie de întăriri, ca să-i învingă pe confederaţi, pentru aceasta avea şi singur destule forţe, avea însă trebuinţă de ei din pricinile pe care le amintise Kmicic în scrisoarea către jupân Wołodyjowski. În calea lui Radziwiłł spre Podlasie se aflau hoardele lui Chowański, care puteau să-l împiedice; dacă Radziwiłł ar fi fost însoţit de oştile suedeze, ar fi venit aşadar în numele regelui Suediei, orice întreprindere duşmănoasă din partea lui Chowański, ar fi fost socotită ca o jignire adusă lui Carol Gustav. În adâncul sufletului, Radziwiłł ar fi dorit să se întâmple aşa, de aceea aştepta cu nerăbdare sosirea măcar a unui steag suedez şi, mâniindu-se pe Pontus, le spunea adesea curtenilor săi:

— Cu câţiva ani în urmă ar fi fost foarte măgulit să primească o scrisoare de la mine şi ar fi lăsat-o moştenire urmaşilor, iar acum face pe căpetenia cu mine!

La care un şleahtic, cunoscut prin împrejurimi ca bun de gură şi dintr-o bucată, îşi îngădui să-i răspundă:

— Luminăţia ta, cum zice şi proverbul: „Cum îţi aşterni, aşa dormi!”

Radziwiłł răbufni înfuriat şi porunci să-l închidă în turn, dar a doua zi îi dădu drumul şi-i dărui un nasture aurit, pentru că auzise că şleahticul are bani gheaţă şi vroia să împrumute de la el cu iscăliturǎ. Şleahticul primi nasturele, dar nu-i dădu bani.

Ajutoarele suedeze sosiră în cele din urmă; vreo opt sute de raitieri. Trei sute de pedestraşi şi o sută de călăreţi uşori îi trimise Pontus la castelul Tykocin, vrând să-şi aibă acolo garnizoana lui pentru orice împrejurare.

Oştile lui Chowański lăsară să treacă fără nici o stricăciune cetele suedeze, care ajunseră astfel la Tykocin; toate acestea se întâmplau în timp ce steagurile confederate erau risipite prin toată Podlasie şi se îndeletniceau numai cu jefuirea bunurilor lui Radziwiłł.

Toţi se aşteptau ca, după sosirea întăriturilor, prinţul să pornească îndată, dar el îşi mai amâna o vreme plecarea. Pricina erau ştirile din Podlasie despre neorânduiala care domnea în acest ţinut, despre lipsa de unire dintre confederaţi şi neînţelegerile care izbucniseră între Kotowski, Lipnicki şi Jakub Kmicic.

— Trebuie să-i las să se încaiere, spunea prinţul. Îşi vor veni de hac unul altuia şi puterea lor se va spulbera fără luptă; în acest timp, noi îl vom lovi pe Chowański.

De la o vreme însă, începură să sosească veşti potrivnice; polcovnicii nu numai că nu se mai ciorovăiau între ei, dar se adunaseră cu toţii la Białystok. Prinţul se da de ceasul morţii să afle pricina acestei schimbări. În cele din urmă, numele lui Zagłoba, căpetenia aleasă, ajunse la urechile prinţului. Află şi de ridicarea întăriturilor şi strângerea proviantului, de tunurile pe care Zagłoba şi le însuşise la Białystok, de sporirea puterii confederaţilor şi de volintirii care soseau din afară. Prinţul Janusz fu cuprins de o mânie

năprasnică şi Ganchof, un oştean neînfricat, nu cutează o zi şi o noapte să se apropie de el.

În sfârşit, steagurile primiră porunca să se pregătească de drum. Într-o singură zi întreaga armie era gata de plecare; un polc de pedestraşi nemţi, două de scoţieni şi unul lituanian; jupân Korf conducea artileria; Ganchof luase conducerea călărimii. Afară de dragonii lui Charłamp şi de raitierii suedezi, mai era steagul de călărime uşoară a lui Niewiarowski şi un steag de elită al prinţului, al cărui porucinic era Ślizień. Era o putere destul de mare, alcătuită numai din veterani. Cu o oştire mai mică, în timpul războiului cu Chmielnicki, prinţul repurtase acele izbânzi care-i împodobiseră numele cu o faimă nemuritoare; cu o putere mai mică îl nimicise pe Półksieźyc, pe Nebaba; zdrobise armia de câteva zeci de mii de oameni ai faimosului Krzeczowski, cucerise Mozyrz, Turów, luase cu asalt Kiev şi îl îmbulzise într-atâta pe Chmielnicki în stepă, încât acesta fusese nevoit să-şi caute scăparea în negocieri.

Dar se vede că steaua acestui puternic luptător apusese, deoarece nici el nu avea presimţiri bune. Îşi aţintea privirile în viitor şi nu vedea nimic limpede. Va pleca în Podlasie şi va călca în picioarele cailor pe răzvrătiţi, va porunci să-l jupoaie de piele pe nemernicul de Zagłoba şi apoi? Ce va urma? Care-i va fi soarta? Îl va lovi oare atunci pe Chowański, va răzbuna înfrângerea de la Cybichów şi îşi va încununa fruntea cu alţi lauri? Prinţul spunea că aşa se va întâmpla, dar se îndoia şi el, deoarece începuse să umble zvonul că hoardele de la miazănoapte, temându-se de creşterea prea mare a puterii suedezilor, aveau să înceteze lupta, unindu-se chiar cu Jan Kazimierz. Sapieha mai lupta încă şi le distrugea pe unde putea, dar în acelaşi timp începuse negocierile. Planuri asemănătoare avea şi jupân Gosiewski.

În cazul că Chowański avea să cedeze, Radziwiłł pierdea şi acest din urmă prilej de a-şi arăta puterea; iar dacă Jan Kazimierz izbutea să se alieze cu duşmanii de până acum şi

să-i împingă împotriva suedezilor, atunci balanţa norocului ar fi înclinat spre partea lui, în dauna suedezilor şi totodată a lui Radziwiłł.

Din Republică prinţul primise într-adevăr cele mai bune veşti. Izbânzile suedezilor întreceau orice aşteptări. Ţinuturile se supuneau unele după altele; în Wielkopolska domneau ca şi în Suedia; iar la Varşovia tăia şi spânzura Radziejowski; Małopolska nu opunea nici o rezistenţă; Cracovia avea să cadă de la o zi la alta; regele părăsit de oştire şi de şleahtici, pierzându-şi încrederea în poporul său, fugise în Śląsk şi însuşi Carol Gustav se mira de uşurinţa cu care îngenunchease acea putere care până atunci ieşise întotdeauna biruitoare în luptele cu suedezii.

Radziwiłł vedea însă tocmai în această uşurinţă o primejdie pentru ele, fiindcă presimţea că suedezii, orbiţi de biruinţă, nu vor mai conta pe el, nu-l vor mai lua în seamă, mai ales că nu se arătase atât de puternic şi de ascultat nici măcar în Lituania, cum crezuseră cu toţii şi chiar el însuşi.

Aşadar, regele suedez avea să-i dea lui Lituania sau măcar Biała Ruś?! Nu se va mulţumi oare să închidă gura unui vecin veşnic flămând cu vreo fâşie de pământ în răsărit, ca să aibă mâinile slobode în restul Poloniei?

Erau întrebări care-l chinuiau pe prinţul Janusz. Se zbuciuma zile şi nopţi în şir. Se gândea că nici Pontus de la Gardie n-ar fi îndrăznit să se poarte cu el cu atâta semeţie, aproape dispreţuitor, dacă n-ar fi crezut că regele nu-l va dojeni pentru asemenea purtare, sau mai rău, dacă n-ar fi primit chiar porunci anume.

„Câtă vreme mă aflu în fruntea câtorva mii de oameni, cugeta Radziwiłł, o să trebuiască să le pese de mine, dar când nu voi mai avea bani şi când polcurile de lefegii se vor împrăştia, ce va fi?”

Şi, ca un făcut, tocmai acum veniturile moşiilor uriaşe întârziau; o mare parte din proprietăţi, risipite prin Lituania

întreagă până hăt în Polesia Kievului, zăceau în părăsire, iar pe cele din Podlasie le pustiiseră confederaţii.

Erau clipe când prinţului i se părea că se prăbuşeşte într-o prăpastie. Din toată osteneala şi uneltirile lui n-avea să-i rămână decât denumirea de trădător – altceva nimic.

Pe deasupra, îl mai înfricoşa şi spectrul morţii. Aproape în fiecare noapte i se arăta înaintea baldachinului de la pat şi îi făcea semn cu mâna, de parcă ar fi vrut să-i spună: Haide în întuneric, de cealaltă parte a râului necunoscut…

Dacă s-ar fi aflat în culmea gloriei, dacă şi-ar fi pus coroana râvnită cu atâta ardoare pe cap măcar pentru o zi sau pentru un ceas, ar fi privit cu ochi neînfricat vedenia tăcută şi ameninţătoare. Dar să mori şi să laşi după tine doar ruşinea şi dispreţul oamenilor, însemna pentru acest magnat trufaş să îndure iadul în timpul vieţii.

Nu o dată, când se afla singur sau numai cu astrologul său, în care avea toată încrederea, îşi lua capul în mâini şi repeta cu glas înăbuşit:

— Vai mie, mă prăpădesc, vai mie!

În aceste împrejurări, se pregătea să pornească în Podlasie, când, cu o zi înainte de plecare, i se aduse ştirea că prinţul Bogusław plecase la Taurogi.

Numai la auzul acestei veşti, înainte de a-şi vedea vărul, prinţul Janusz parcă îşi recăpătă puterile, deoarece Bogusław aducea cu el tinereţea şi credinţa oarbă în viitor. Prin el avea să renască ramura de la Birże şi numai pentru el se străduia prinţul Janusz.

Aflând că soseşte, vroia neapărat să-i iasă înainte. Dar pentru că obiceiurile de la curte nu-i îngăduiau să întâmpine pe unul mai tânăr ca el, trimise o caleaşcă aurită şi întreg steagul lui Niewiarowski să-l aducă, iar din şanţurile săpate de Kmicic şi de la castel porunci să tragă mortierele{17} întocmai ca la venirea regelui.

Cei doi rămaseră, în sfârşit, singuri; Janusz îl luă pe Bogusław în braţe şi începu să repete cu glasul înduioşat:

— Parcă mi s-a întors iarăşi tinereţea şi sănătatea!

Dar prinţul Bogusław îl privi cu luare-aminte şi rosti:

— Ce ai, luminăţia ta?

— Să nu ne mai luminăţim atâta, de vreme ce nu ne aude nimeni… Ce am? Mă roade boala şi am să mă prăbuşesc ca un copac scorburos… Dar să nu mai vorbim de asta! Cum se simte soţia mea şi Maryśka?

— Au plecat de la Taurogi la Tylża. Sunt sănătoase amândouă, iar Marie e ca un boboc de trandafir; va fi un trandafir minunat când va înflori… Ma foi! nimeni pe lume n-are un picior atât de frumos, iar cosiţele îi ajung până la pământ…

— Aşa de frumoasă ţi s-a părut? Bine că ţi-a trimis Dumnezeu gândul să vii aici. Mă simt mai bine când te văd!… Dar ce noutăţi îmi aduci?… Ce-i cu electorul? Ştii că s-a aliat cu oraşele prusiene?

— Ştiu.

— Numai că nu prea au încredere în el. Oraşul Gdańsk n-a vrut să-i primească garnizoana… Nemţii au nas bun.

— Şi asta ştiu. Nu i-ai scris? Ce gândeşte despre noi?

— Despre noi? repetă prinţul Bogusław cu nepăsare.

Şi începu să se uite prin încăpere, după care se ridică; prinţul Janusz se gândi că vărul lui caută ceva, dar acesta alergă la oglinda care se afla în colţ şi, mişcând-o până se văzu, începu să-şi pipăie faţa cu degetele mâinii drepte, în sfârşit, spuse:

— Mi s-a cam umflat pielea pe drum, dar până mâine o să-mi treacă… Ce gândeşte electorul despre noi? Nimic… Mi-a scris că nu ne va uita.

— Cum adică nu ne va uita?

— Am scrisoarea la mine, o să ţi-o arăt… Scrie că orice s-ar întâmpla, el nu ne va uita… Eu îl cred, pentru că aşa îi cere folosul lui. Electorul se îngrijeşte de Republică, aşa cum mă îngrijesc eu de o perucă veche, ar da-o cu plăcere suedezilor, dacă astfel ar pune mâna pe ţinuturile prusiene; dar puterea suedeză începe să-l neliniştească, aşa că şi-ar

pregăti bucuros un aliat pentru viitor şi îl va avea, dacă tu vei urca pe tronul Lituaniei.

— Măcar de s-ar întâmpla aşa!… Nu vreau acest tron pentru mine!

— Poate că la început n-o să putem căpăta toată Lituania, ar fi bine dacă am dobândi, o bucată bună pe care s-o împlinim cu Biała Ruś şi Samogiţia.

— Şi suedezii?

— Suedezii vor fi şi ei bucuroşi să ne aşeze între ei şi răsărit.

— Îmi torni balsam pe rană…

— Balsam! Aha… La Taurogi, un vrăjitor a vrut să-mi vândă un balsam despre care spunea că cine se unge cu el nu mai poate fi rănit de sabie şi de suliţă. Am poruncit să-l ungă numaidecât şi să-l împungă un trabant cu suliţa. Ei bine, închipuieşte-ţi că l-a străpuns dintr-o parte în alta…!

Prinţul Bogusław începu să râdă, arătându-şi dinţii albi ca fildeşul. Dar lui Janusz nu-i plăceau asemenea vorbe, aşa că începu iarăşi de publicis.

— I-am scris regelui suedez şi altor mari dregători de-ai noştri, spuse. Cred că ai primit şi tu scrisoarea mea prin Kmicic.

— Ia stai! Întrucâtva am venit până aici şi din pricina lui. Tu ce crezi despre Kmicic?

— Se aprinde repede, e un om primejdios care nu poate să rabde zăbala, dar e unul din acei oameni rari care ne slujesc cu credinţă.

— Mai încape vorbă, răspunse Bogusław. Pe mine era cât pe ce să mă trimită în împărăţia cerului.

— Cum aşa? întrebă Janusz neliniştit.

— Vere, se spune că te înăbuşi la cea mai mică supărare. Făgăduieşte-mi că vei asculta cu răbdare şi vei rămâne liniştit, iar eu am să-ţi povestesc ceva despre Kmicic al tău, după care ai să-l cunoşti mai bine decât l-ai cunoscut până acum.

— Bine, voi avea răbdare, dar începe odată.

— Numai printr-o minune am scăpat din mâinile acestui diavol, răspunse prinţul Bogusław.

Şi începu să istorisească despre toate câte se întâmplaseră la Pilwiski.

Printr-o minune la fel de mare prinţul Janusz nu se înecă din pricina astmei, în schimb era cât pe-aci să moară de apoplexie. Tremura tot, scrâşnea din dinţi şi îşi apăra ochii cu degetele; în cele din urmă, începu să strige cu glasul răguşit:

— Aşa…?! prea bine!… A uitat se vede că jupâniţa e în mâinile mele…

— Pe viul Dumnezeu, stăpâneşte-te şi ascultă mai departe! îl dojeni Bogusław. M-am purtat cu el destul de cavalereşte şi, dacă n-am să trec în jurnal această întâmplare şi n-am să mă laud cu ea, e numai pentru că mi-e ruşine că m-am lăsat dus de nas ca un copil de acest necioplit, eu, despre care Mazarin spunea că în intrigi şi viclenie nu mă întrece nimeni la curtea din Franţa. Dar să lăsăm asta… La început am crezut că l-am ucis pe Kmicic al tău, dar acum am dovada că s-a vindecat.

— Nu-i nimic, o să-l găsim, o să-l scoatem fie şi din pământ! între timp, am să-i dau aici o lovitură mai dureroasă decât dacă aş porunci să-l jupoaie de viu.

— N-ai să faci nimic, îţi primejduieşti doar sănătatea. Ascultă! Venind încoace, am văzut un prăpădit pe un cal bălţat care se ţinea mereu nu prea departe de caleaşca mea. Am băgat de seamă tocmai pentru că fugarul era bălţat şi, în cele din urmă, am dat poruncă să-l cheme. „Unde te duci?” „La Kiejdany.” „Ce duci acolo?” „O scrisoare către prinţul voievod.” I-am spus să-mi dea mie scrisoarea şi, pentru că între noi nu este nici o taină, am citit-o… Iat-o!

Spunând acestea, îi înmână prinţului Janusz scrisoarea lui Kmicic, pe care acesta o scrisese înainte de a porni la drum eu cei trei Kiemliczi.

Prinţul îşi aruncă ochii peste ea, mototolind-o cu turbare, apoi începu să strige:

— Adevărat, pe legea mea, e prea adevărat! El are scrisorile mele, iar acolo sunt lucruri pentru care regele suedez nu numai că va intra la bănuială, dar se va simţi jignit de moarte…

Îl apucă sughiţul şi criza de astm începu. Deschise gura largă, înghiţind aerul repede, şi îşi rupse veşmântul la gât; văzând acestea, prinţul Bogusław bătu din palme, iar când veniră slujitorii, le spuse:

— Ajutaţi-l pe stăpânul vostru, iar când îşi va recăpăta răsuflarea, rugaţi-l să vină în odaia mea; în acest timp, am să mă odihnesc puţin.

Şi ieşi.

După două ceasuri, Janusz, cu ochii năpădiţi de sânge, cu pleoapele lăsate şi faţa vânătă, ciocăni la uşa lui Bogusław. Acesta îl primi culcat în pat cu faţa unsă cu lapte de migdale, care avea să-i redea pielii prospeţimea şi luciul. Fără perucă, fără pomadă şi cu sprâncenele neînnegrite, arăta mult mai în vârstă, dar prinţul Janusz nu băgă de seamă.

— M-am gândit totuşi, spuse, că Kmicic nu poate să publice scrisorile acelea, întrucât, dacă ar face-o, ar iscăli astfel osânda la moarte a jupâniţei. A priceput şi el că numai aşa mă are la mână, dar nici eu nu pot să mă răzbun şi asta mă roade, de parcă aş avea un câine turbat în piept.

— Scrisorile trebuie să le căpătăm neapărat înapoi! zise Bogusław.

— Da, dar quo modo?{18}

Trebuie să trimiţi la el un om îndemânatic; să lege prietenie cu el şi la cel dintâi prilej să pună mâna pe scrisori şi să-l înjunghie. Să-i făgăduim o răsplată mare…

— Cine să facă una ca asta?

— La Paris sau la nemţi, într-o singură zi ţi-aş fi găsit o sută de amatori, dar-în această ţară asemenea marfă lipseşte.

— E nevoie de un om de-al nostru, fiindcă de străini se fereşte şi el.

— Las' pe mine, poate că am să găsesc eu pe cineva potrivit în Prusia.

— Ehei, dacă l-ai prinde viu şi mi l-ai da pe mână! I-aş plăti pentru toate o dată. Îţi spun eu, cutezanţa acestui om a întrecut orice măsură. Tocmai de aceea l-am trimis cu scrisorile, începuse să mă încurce, se repezea la mine din te miri ce, ca un câine, vrând să-mi impună voinţă lui în tot ce făceam… Pe puţin de o sută de ori mi-a stat pe limbă să poruncesc să-l împuşte… Dar n-am putut, n-am putut…

— Spune-mi, e adevărat că se înrudeşte cu noi…?

— Se înrudeşte cu neamul Kiszka, iar prin el şi cu noi.

— E un diavol împielițat… şi un potrivnic foarte primejdios!

— El? Puteai să-i porunceşti să se ducă la Ţarigrad şi să-l dea jos de pe tron pe sultan sau să-i smulgă barba regelui suedez şi să-l aducă la Kiejdany! Câte n-a făptuit în timpul războiului!

— Aşa şi arată. A făgăduit să lupte împotriva noastră până la ultima suflare. Din fericire, a învăţat de la mine că nu-i va fi prea uşor să se pună în poară cu noi. Recunoaşte că m-am purtat cu el ca un Radziwiłł; dacă vreun cavaler din Franţa s-ar putea lăuda cu asemenea faptă, ar înflori lucrurile zile întregi, afară de ceasurile de somn, de masă şi de sărutat; pe acolo, când se adună mai mulţi la un loc, mint de îngheaţă apele…

— E drept că l-ai cam strâns cu uşa, dar aş vrea mai bine să nu se fi întâmplat.

— Iar eu aş dori să-ţi alegi mai bine oamenii de încredere dintre cei care nutresc mai mult respect pentru stirpea Radziwiłłilor.

— Ah, scrisorile, scrisorile acelea.

Cei doi tăcură un răstimp, apoi Bogusław întrebă cel dintâi:

— Cine-i jupâniţa aceea?

— Billewiczówna.

— Billewiczówna ori Mieleszkówna, amândouă-mi sunt totuna. Ia aminte că mi-e tot atât de uşor să alcătuiesc stihuri, cum îi e altuia să scuipe. Eu însă nu te întreb cum o cheamă, ci dacă e frumoasă?

— Eu nu mai iau seama la astfel de lucruri, dar un lucru e sigur, nici regina Poloniei nu s-ar ruşina, dacă ar fi tot atât de frumoasă.

— Regina Poloniei? Maria Ludovica? Pe vremea lui Cinq-Mars poate că era într-adevăr frumoasă, dar acum urlă câinii la vederea ei. Dacă Billewiczówna ta e la fel, păstreaz-o pentru tine… Dar dacă e cu adevărat frumoasă, dă-mi-o la Taurogi, ca să ne gândim împreună să-l pedepsim pe Kmicic.

Janusz căzu pe gânduri.

— Nu ţi-o dau, răspunse în sfârşit, pentru că tu ai s-o iei cu forţa şi atunci Kmicic va face cunoscute scrisorile.

— Eu să folosesc forţa împotriva ciocârliei voastre?… Fără să mă laud, am avut de-a face cu altele mai de soi şi tot nu le-am luat cu de-a sila… Doar o dată, în Flandra… Era o proastă… fiica unui aurar… Au venit pe urmă pedestraşii spanioli şi am pus totul pe seama lor.

— Tu n-o cunoşti pe fata asta… E dintr-o familie aleasă, întruparea virtuţii, parcă e călugăriţă.

— Mă pricep eu şi la călugăriţe…

— Şi unde mai pui că ne şi urăşte, fiindcă hic mulier{19} e patrioată înfocată… Ea l-a convertit şi pe Kmicic… Printre femeile noastre nu se află prea multe ca ea… Are minte cât un bărbat… şi-l sprijină din toată inima pe Jan Kazimierz.

— Atunci o să-i înmulţim apărătorii.

— Nu e cu putinţă, pentru că Kmicic va arăta scrisorile… Trebuie s-o păzesc ca pe ochii din cap… până când i se va împlini sorocul. După aceea, am să ţi-o dau ţie ori dragonilor tăi, mi-e totuna!

— Atunci îţi dau cuvântul de cavaler că nu voi folosi forţa, iar cuvântul pe care mi-l dau în particular mi-l ţin întotdeauna. În treburile politiceşti e altă socoteală… Mi-ar

fi şi ruşine, dacă n-aş ajunge la nimic numai prin mine însumi.

— N-ai să ajungi.

— În cel mai rău caz, am să primesc un bobârnac, dar, cum vine de la o femeie, nu-i nimic înjositor… Tu tot pleci în Podlasie, ce-ai să faci cu ea? Doar n-o s-o iei cu tine şi n-o s-o laşi nici aici, pentru că vor veni suedezii şi e nevoie ca fata să rămână comme otage{20} în mâinile noastre… Nu-i mai bine oare s-o iau la Taurogi… iar la Kmicic să trimit nu un ucigaş, ci un sol cu o scrisoare în care să-i propun: dă-mi scrisorile şi-ţi dau fata.

— E adevărat! consimţi prinţul Janusz. Mijlocul e bun.

— Iar dacă, vorbi mai departe Bogusław, am să i-o înapoiez nu tocmai cum a fost, acesta va fi începutul răzbunării noastre.

— Mi-ai dat cuvântul că n-ai să te foloseşti de forţă!

— Ţi l-am dat şi repet încă o dată că mi-ar fi ruşine…

— Atunci trebuie să-l iei şi pe unchiul ei, spătarul de Rosienie, care o însoţeşte.

— Nu-mi convine. Mai mult ca sigur că şleahticul poartă cizme cu urechi, după obiceiul vostru, şi eu nu pot suferi aşa ceva.

— Singură n-o să vrea să meargă.

— O să mai vedem. Pofteşte-i pe amândoi astă-seară la cină, ca s-o văd şi să-mi dau seama dacă merită osteneala; între timp, eu mă voi gândi cum să mă port cu ea. Numai, pentru Dumnezeu,să nu-i spui nimic de îndrăzneala lui Kmicic, pentru că va creşte în ochii ei şi o va hotărî să-i păstreze credinţă. Să nu negi nimic din ce voi spune eu. Ai să-mi cunoşti şiretlicurile şi ai să-ţi aduci aminte de anii tinereţii.

Prinţul Janusz dădu din mână a lehamite şi ieşi, iar prinţul Bogusław îşi împreună mâinile sub cap şi începu să se gândească.

Capitolul VIII.

La cină, afară de spătarul de Rosienie şi de Oleńka, fură poftiţi polcovnicii mai însemnaţi de la Kiejdany şi câţiva curteni ai prinţului Bogusław. El însuşi veni în straie bogate şi atât de frumos, de lua ochii tuturor. Avea peruca pieptănată în bucle vălurite; culoarea şi moliciunea feţei aminteau de lapte şi trandafiri; mustăcioara-i semăna cu firele de mătase, iar ochii cu stelele. Era îmbrăcat în negru, într-un caftan din fâşii de mătase şi catifea cu mânecile tăiate adânc şi încheiate de-a lungul braţului. La gât purta un guler lat din cea mai frumoasă dantelă de Brabant, de mare preţ, iar la mâini manşete de acelaşi fel. Un lanţ de aur îi cădea pe piept, iar de pe umărul drept îi cobora de-a curmezişul pieptului până la şoldul stâng cureaua de la spadă, din piele de Olanda, atât de des bătută cu diamante, încât părea o fâşie de lumina care făcea ape-ape. Şi mânerul spadei strălucea de diamante, iar pe cataramele încălţărilor îţi luau ochii două nestemate mari cât nişte alune. Întreaga înfăţişare era semeaţă şi tot atât de aleasă, pe cât de frumoasă.

Într-o mână ţinea o batistă de dantelă, iar cu cealaltă pălăria agăţată de mânerul spadei, cum se purta pe atunci; pălăria era împodobită cu pene de struţ negre şi foarte lungi.

Toţi, chiar şi prinţul Janusz, se uitau la el cu mirare şi admiraţie. Prinţului voievod îi veniră în minte anii tinereţii, când îi lăsa în umbră prin frumuseţe şi bogăţie pe toţi cavalerii de la curtea franceză. Anii aceştia rămăseseră departe în urmă, dar acum hatmanului i se părea că reînviase în acest războinic care purta acelaşi nume.

Prinţul Janusz se învioră şi, trecând pe lângă Bogusław, atinse pieptul vărului cu degetul arătător.

— Răspândeşti lumina în jurul tău ca un soare, îi spuse. Nu cumva te-ai gătit aşa pentru Billewiczówna?

— Soarele ar putea pătrunde uşor pretutindeni, răspunse Bogusław fălos.

Şi începu să vorbească cu Ganchof, alături de care se oprise poate înadins, ca să iasă şi mai mult în evidenţă, deoarece polcovnicul era un bărbat ciudat de urât; avea faţa negricioasă şi ciupită de vărsat, nasul coroiat, ca ciocul de erete, şi mustăţile răsucite în sus; arăta ca un duh al întunericului, iar Bogusław, pe lângă el, ca un duh al luminii.

Tocmai atunci intrară şi femeile, jupâneasa Korf şi Oleńka. Bogusław îi aruncă o privire ageră şi, înclinându-se înaintea jupânesei Korf, aproape că-şi duse degetele la gură, ca să-i trimită după obiceiul cavalerilor un sărut, dar văzându-i frumuseţea distinsă, mândră şi aşezată, îşi schimbă planul numaidecât. Apucă pălăria cu mâna dreaptă şi, apropiindu-se de jupâniţă, se înclină atât de adânc, încât aproape că se frânse în două, buclele perucii i se răsfirară pe amândoi umerii, spada se ridică drept în sus, iar el sta aşa înaintea Oleńkăi, mişcându-şi pălăria şi măturând podeaua cu penele de struţ în semn de cinstire. O închinăciune mai aleasă n-ar fi putut face nici înaintea reginei Franţei. Billewiczówna, care ştia de sosirea lui, ghici numaidecât cine se afla în faţa ei şi, apucându-şi rochia cu vârfurile degetelor, îi făcu o plecăciune la fel de adâncă.

Admirară cu toţii frumuseţea şi purtările alese ale celor doi tineri; asemenea obiceiuri nu erau prea cunoscute la Kiejdany, deoarece soţia prinţului Janusz era o moldoveancă şi punea mai mare preţ pe luxul oriental, decât pe curtenie, iar fiica lor era încă prea mică.

Bogusław îşi înălţă capul, îşi îndreptă cârlionţii perucii pe umeri şi se apropie repede de Oleńka cu paşi de danţ; în acelaşi timp, îi aruncă pajului pălăria şi-i oferi braţul jupâniţei.

— Nu pot să-mi cred ochilor… gândesc că visez, că ceea ce văd nu-i adevărat, îi spuse, conducând-o la masă. Spune-mi frumoasă zeiţă, prin ce minune ai coborât din Olimp la Kiejdany?

— Cu toate că sunt o şlahtiancă de rând şi nu o zeiţă, răspunse Oleńka, nu sunt chiar atât de mărginită, încât să socotesc vorbele luminăţiei tale drept altceva decât o măgulire curtenitoare.

— Chiar dacă aş fi cum nu se poate mai curtenitor, oglinda îţi va spune, jupâniţă, mai mult decât mine.

— Mai mult nu, dar cu mai multă sinceritate da, răspunse, şnuruindu-şi buzele după obiceiul de atunci.

— Dacă în încăperea asta ar fi măcar o oglindă, te-aş conduce înaintea ei… Acum însă priveşte în ochii mei şi cunoaşte dacă admiraţia lor porneşte din inimă!

Bogusław îşi înclină capul şi Oleńka îi văzu ochii mari, lucioşi şi negri ca noaptea, dar dulci, pătrunzători şi totodată arzători. Sub înrâurirea căldurii lor, faţa jupâniţei se acoperi de rumeneală, îşi coborî pleoapele şi se depărtă puţin, pentru că simţi că Bogusław îi strângea braţul, lipindu-i cotul de şoldul lui.

Ajunseră la masă. El se aşeză alături de ea şi se vedea cât de colo că frumuseţea ei îl fermecase. Fireşte, se aştepta să dea peste o şlahtiancă sprintenă ca o căprioară, roşie ca floarea de mac, care râdea şi sporovăia ca o coţofană, dar găsise o jupâniţă mândră, ale cărei sprâncene negre trădau o voinţă de neclintit; în ochi i se citeau înţelepciunea şi statornicia, iar pe chip o linişte copilărească; avea o înfăţişare atât de încântătoare şi de minunată, încât, la curtea oricărui rege, cei mai vestiţi cavaleri s-ar fi întrecut în măguliri curtenitoare.

Frumuseţea-i neasemuită stârnea admiraţia şi poftele, dar măreţia pe care o răspândea în jurul ei le înfrâna, aşa că Bogusław se gândi aproape fără voie: „Prea devreme i-am strâns braţul… cu una ca asta trebuie să te porţi cu mănuşi, nu să dai de-a dreptul!”

Dar cu atât mai mult se hotărî să-i câştige inima şi încercă o bucurie sălbatică la gândul că va veni o vreme când această semeţie feciorelnică şi această frumuseţe neîntinată vor cădea pradă poftelor lui. Chipul ameninţător al lui

Kmicic stătea de-a curmezişul acestor visuri, dar pentru tânărul îndrăzneţ, acesta era încă un îndemn. Sub înrâurirea acestor gânduri, se înflăcăra, sângele începu să fiarbă în el, ca într-un armăsar oriental, toate simţurile i se ascuţiră şi răspândea în jur lumina mai abitir ca diamantele cu care se împodobise.

La masă, vorbeau cu toţii sau mai degrabă îl lăudau în cor pe Bogusław care îi asculta zâmbind, dar fără acea mulţumire de prisos, ca pe un lucru prea obişnuit. Se vorbi mai întâi de isprăvile-i războinice şi de dueluri. Numele prinţilor învinşi, ale margrafilor şi ale baronilor curgeau cu nemiluita. El însuşi mai adăuga cu nepăsare câte unul, din când în când. Ascultătorii se mirau, prinţul Janusz îşi mângâia mustaţa lungă cu mulţumire; în sfârşit, Ganchof zise:

— Chiar dacă averea şi naşterea nu mi-ar sta împotrivă, n-aş vrea să mă aşez în calea luminăţiei tale, mă mir numai că se mai găsesc asemenea cutezători.

— Ce să-i faci, Jupâne Ganchof! răspunse prinţul. Sunt unii oameni cu faţa împietrită şi cu privirea de râs, la vederea cărora se sperie cu toţii, dar pe mine nu m-a dăruit Dumnezeu cu asemenea chip… De obrazul meu nu se teme nici o jupâniţă.

— Tot aşa cum nu se tem gângăniile de flacără, până când nu se ard, răspunse zâmbind şi înclinându-se jupâneasa Korf.

Bogusław izbucni în râs, iar jupâneasa Korf vorbi mai departe înclinându-se mereu:

— Jupânii oşteni se arată interesaţi mai mult de dueluri, dar noi, femeile, am asculta bucuroase câte ceva în legătură cu dragostele luminăţiei tale, despre care a ajuns veste până aici.

— Pe nedrept, jupâneasa, pe nedrept… Toate au fost înflorite pe drum… Că m-au peţit, e adevărat… Regina Franţei s-a arătat atât de bună cu mine…

— Încât a vrut să te lege de prinţesa de Rohan, se amestecă Janusz.

— Nu, cu alta, cu de la Force, adăugă Bogusław, dar, cum nici măcar regele nu poate porunci inimii să iubească, iar avuţii, slavă Domnului, n-am nevoie să caut în Franţa, nu s-a ajuns la nimic… Erau jupâniţe de neam, ce-i drept, şi peste măsură de frumoase, dar la noi sunt şi mai frumoase… şi n-aş avea nevoie să ies din această încăpere, ca să aflu una…

Aici aruncă o privire lungă spre Oleńka Billewicz care, prefăcându-se că nu aude, începu să-i spună ceva spătarului de Rosienie, iar jupâneasa Korf vorbi din nou:

— Nu ducem lipsă nici aici de jupâniţe chipeşe, dar n-ai să găseşti nici una care să poată sta alături de luminăţia ta prin neam şi avere.

— Jupânească şi binefăcătoare a mea, îngăduie-mi să mă împotrivesc, răspunse repede Bogusław. Mai întâi, pentru că nu cred că o şlahtiancă poloneză poate fi mai prejos ca o de Rohan sau de la Force, iar în al doilea rând, nu ar fi prima dată când un Radziwiłł s-ar căsători cu o fiică de şleahtic, istoria ne oferă destule pilde de acest fel. Apoi, te asigur, jupânească, că şlahtiancă aceea care ar ajunge soţia unui Radziwiłł, va fi cea dintâi şi printre prinţesele de la curtea Franţei.

— E om bun!… îi şopti Oleńkăi spătarul de Rosienie.

— Aşa am gândit întotdeauna, îşi urmă vorba Bogusław, cu toate că nu o dată mi-a fost ruşine pentru şleahticii polonezi, când i-am pus alături cu cei străini; Acolo nu s-a întâmplat niciodată ce s-a întâmplat aici, unde şi-au părăsit, cu toţii stăpânul, fiind în stare chiar să ridice mâna asupra lui. Un şleahtic din Franţa face tot felul de rele, dar nu-şi trădează regele…

Cei de faţă începură să privească miraţi unii la alţii şi toţi la prinţ. Prinţul Bogusław se încruntă, iar Oleńka îşi pironi ochii albaştri pe faţa lui Bogusław, cu admiraţie şi mulţumire în acelaşi timp.

— Iartă-mă, luminăţia ta! se întoarse Bogusław spre Janusz care nu izbutise să-şi vină în fire, ştiu că n-ai putut face altfel, că toată Lituania ar fi pierit, dacă mi-ai fi ascultat sfatul; cinstindu-te şi iubindu-te ca pe un frate mai mare, n-am să încetez să mă cert cu luminăţia ta pentru Jan Kazimierz. Suntem între noi, aşa că spun ce gândesc: e un stăpân bun, binevoitor şi cucernic, la care eu ţin mai mult decât alţii. Eu am fost primul dintre polonezi care l-am însoţit, când a ieşit din temniţă în Franţa. Pe atunci eram aproape un copil, dar n-am să uit niciodată şi mi-aş vărsa cu plăcere sângele, ca să-l apăr de cei care uneltesc să-l ucidă.

Lui Janusz, care începea să înţeleagă jocul lui Bogusław, i se părea totuşi prea îndrăzneţ şi prea primejdios pentru un scop atât de neînsemnat, aşa că rosti fără să-şi ascundă nemulţumirea:

— Pentru Dumnezeu, despre ce pregătiri împotriva fostului nostru rege vorbeşti, luminăţia ta? Cine le întreprinde? Unde s-a putut afla un asemenea monstrum în poporul polonez?... Pe legea mea, aşa ceva nu s-a mai întâmplat niciodată în Republică!

Bogusław îşi lăsă capul pe piept.

— Nu mai demult decât cu o lună în urmă, spuse cu tristeţe în glas, când veneam din Podlasie în Prusia electorului la Taurogi, s-a înfăţişat la mine un şleahtic... de neam... Acel şleahtic, necunoscându-mi pesemne adevăratele simţăminte pentru milostivul nostru stăpân, m-a crezut duşmanul lui şi s-a oferit pentru o răsplată însemnată să se ducă în Śląsk, să-l răpească pe Jan Kazimierz şi să-l predea suedezilor viu sau mort...

Cu toţii încremeniră de groază.

— Iar când eu am respins cu mânie şi scârbă asemenea propunere, sfârşi Bogusław, omul acela cu fruntea arămie mi-a spus: „Am să mă duc la Radziejowski, acesta mă va plăti cu aur...”

— Eu nu sunt prietenul fostului rege, zise Janusz, dar dacă mi-ar fi făcut mie asemenea propunere, aş fi dat poruncă

să-l pună la zid fără nici o judecată cu şase muşchetari înarmaţi dinainte.

— La început am vrut să fac şi eu tot aşa, răspunse Bogusław, dar nu mai fusese nimeni de faţă la vorba noastră, aşa că pe urmă s-ar fi ridicat cu toţii împotriva tiraniei şi samavolniciei Radziwiłłilor. Am încercat să-l înfricoşez, spunându-i că şi Radziejowski, şi regele suedez, ba chiar Chmielnicki, nu vor întârzia să-i taie capul; într-un cuvânt, l-am convins pe acel ucigaş să renunţe la planu-i ticălos.

— Asta nu înseamnă nimic, un astfel de om nu trebuia lăsat slobod, pentru că merita cel puţin să fie tras în ţeapă! strigă Korf.

Bogusław se întoarse brusc spre Janusz.

— Trag şi eu nădejdea că nu va scăpa de pedeapsă; voi fi cel dintâi care va cere să nu moară de moarte obişnuită. Numai luminăţia ta poţi să-l pedepseşti, fiindcă e curteanul şi polcovnicul luminăţiei tale…

— Pentru Dumnezeu, e curteanul meu?… Polcovnicul meu? Cine-i acela…?! Cine?… Spune, luminăţia ta!

— Se numeşte Kmicic! zise Bogusław.

— Kmicic…?! repetară toţi îngroziţi.

— Nu-i adevărat! strigă deodată Billewiczówna, ridicându-se de pe scaun cu ochii scânteietori.

Se aşternu o tăcere surdă. Unii încă nu-şi reveniseră după înspăimântătoarea veste adusă de Bogusław, alţii se mirară de cutezanţa acestei jupâniţe care îndrăznea să-i strige tânărului prinţ minciuna în faţă; spătarul de Rosienie începu să bâlbâie; „Oleńka, Oleńka!”, iar Bogusław îşi luă o înfăţişare tristă şi spuse fără mânie:

— Dacă e ruda sau logodnicul domniei tale, îmi pare tare rău că ţi-am adus asemenea noutate, dar leapădă-l din inimă, pentru că nu e vrednic de domnia ta…

Jupâniţa rămase o clipă îndureratâ, cu obrajii în flăcări şi înfricoşată, dar faţa i se linişti treptat, devenind rece şi palidă; se lăsă să cadă în scaun şi zise:

— Mă rog de iertare, luminăţia ta… N-am avut dreptate să mă împotrivesc… Omul acesta e în stare de orice…

— Să mă pedepsească Dumnezeu, dacă simt altceva pentru el afară de milă, răspunse blând prinţul Bogusław.

— A fost logodnicul acestei jupâniţe, spuse prinţul Janusz, şi chiar eu i-am peţit-o. Era tânăr, viforos, îşi cam făcuse de cap… L-am scăpat de judecată, pentru că era un oştean destoinic. Ştiam că este un zvânturat şi aşa avea să rămână… Dar nu mă aşteptam în ruptul capului ca un şleahtic să se încumete la asemenea nelegiuire.

— Era un om rău, mi-am dat seama demult! adăugă Ganchof.

— Şi nu m-ai prevenit? De ce? întrebă cu dojana în glas Janusz.

— Pentru că m-am temut că luminăţia ta ai să crezi că-l pizmuiesc, fiindcă mi-o lua totdeauna înainte.

— Horribile dictu et auditu{21}, rosti Korf.

— Domniile voastre, strigă Bogusław, să nu mai vorbim despre asta! Dacă domniilor voastre vă vine greu să ascultaţi asemenea lucruri, ce să mai zic de jupâniţa Billewicz!

— Luminăţia ta, binevoieşte şi nu lua seama la mine, răspunse Oleńka. Acum pot să ascult orice.

Dar şi cina se apropia de sfârşit; se aduse apă pentru spălatul mâinilor, după care prinţul Janusz se ridică primul şi-i dădu braţul jupânesei Korf, iar prinţul Bogusław Oleńkăi.

— Trădătorul a fost pedepsit de Dumnezeu, îi spuse, fiindcă cine te-a pierdut pe domnia ta, a pierdut raiul… Nu sunt nici două ceasuri de când te cunosc, frumoasă jupâniţă, dar aş face orice să nu te mai văd îndurerată şi cu lacrimi în ochi; aş vrea să te bucuri şi să fii fericită…

— Mulţumesc, luminăţia ta! răspunse Oleńka.

După ce se despărţiră de jupânese, bărbaţii se întoarseră la masă spre a-şi căuta mângâierea în paharele pe care le goliră cu sârg. Prinţul Bogusław bea cu sete, fiindcă era

tare mulţumit de sine, în timp ce prinţul Janusz vorbea cu spătarul de Rosienie.

— Mâine eu am să plec cu oastea în Podlasie, îi spuse. La Kiejdany va sosi o garnizoană suedeză. Dumnezeu ştie când mă voi întoarce… Aşa că domnia ta nu poţi să rămâi aici cu jupâniţa; nici nu se cuvine să stea printre atâţia oşteni. O să vă duceţi amândoi la Taurogi cu prinţul Bogusław; acolo o să-şi găsească un loc printre jupâniţele soţiei mele.

— Luminăţia ta! răspunse spătarul de Rosienie. Avem şi noi adăpostul nostru, de ce să pribegim prin ţări străine. Luminăţia ta dai dovadă de multă bunăvoinţă, amintindu-ţi de noi… Nu se cade să profităm prea mult de bunătatea luminăţiei tale, de aceea am vrea să ne întoarcem la casa noastră.

Prinţul nu putea să-i destăinuie spătarului toate pricinile pentru care nu vroia nicidecum s-o scape din mâna pe Oleńka, dar o parte tot i le împărtăşi cu îndrăzneala obraznică a magnatului:

— Dacă domnia ta vrei s-o iei ca o dovadă de bunăvoinţă, cu atât mai bine… Dar eu îţi spun domniei tale că e vorba şi de altceva; acolo vei fi un fel de ostatic şi vei răspunde pentru toţi cei din neamul Billewicz, care ştiu prea bine că nu se numără printre prietenii mei şi sunt gata să ridice toată Samogiţia în lipsa mea… Domnia ta sfătuieşte-i să stea liniştiţi şi să nu-i supere pe suedezi, fiindcă vei răspunde cu capul domniei tale şi al jupâniţei.

Se vede că spătarul îşi pierduse răbdarea, pentru că răspunse repede:

— Gândesc că e zadarnic să mai amintesc de drepturile mele de şleahtic. Puterea se află de partea luminăţiei tale aşa că mi-e totuna în ce temniţă am să lâncezesc; e chiar mai bine acolo decât aici!

— Destul! rosti prinţul ameninţător.

— Dacă-i destul, destul să fie! răspunse spătarul. Cu ajutorul lui Dumnezeu se vor sfârşi odată şi samavolniciile şi

va domni iarăşi legea. Pe scurt, luminăţia ta să nu mă ameninţi, că nu mă tem.

Pesemne că Bogusław văzu fulgere de mânie pe faţa lui Janusz, astfel că se apropie repede.

— Despre ce e vorba? întrebă, venind între ei.

— Tocmai îi spuneam hatmanului, răspunse spătarul aţâţat, că prefer temniţa de la Taurogi celei de la Kiejdany.

— La Taurogi nu e nici o temniţă, e doar casa mea în care domnia ta n-ai să fii un străin. Ştiu că hatmanul e înclinat să te socotească un ostatic, eu însă te socotesc un oaspete prea plăcut.

— Mulţumesc luminăţiei tale! răspunse spătarul.

— Eu îţi mulţumesc domniei tale! Hai să ciocnim şi să bem împreună, căci se spune că prietenia trebuie udată numaidecât, ca să nu se ofilească abia încolţită.

Spunând acestea Bogusław îl conduse pe spătar la masă şi începură să dea de duşcă paharele, unul după altul.

După vreun ceas, spătarul se întoarse clătinându-se în odaia lui repetând cu jumătate glas:

— E un stăpân bun şi cinstit! Poţi să cauţi cu lumânarea şi unul mai bun n-ai să găseşti… Aur, aur curat… Mi-aş vărsa şi sângele pentru el.

În acest timp, cei doi veri rămaseră singuri. Mai aveau multe să-şi spună, mai ales că veniseră şi nişte scrisori, aşa că trimiseră un fecior să le aducă de la Ganchof.

— Fireşte, spuse Janusz, nu e nici o boabă de adevăr în tot ce ai spus despre Kmicic?

— Fără îndoială… Ştii doar prea bine cum stau lucrurile. Dar, haide, recunoaşte, n-a avut dreptate Mazarin? Dintr-o lovitură să te răzbuni cumplit pe vrăjmaş şi să faci şi o spărtură în această fortăreaţă minunată… Ei, cine-ar mai fi în stare de una ca asta?… Asta se cheamă uneltire vrednică de cel mai îndemânatic curtean din lume! Iar Billewiczówna asta e o adevărată frumuseţe; şi semeaţă de parcă ar fi de sânge princiar! cât pe ce să-mi pierd cumpătul.

— Ţine minte că ţi-ai dat cuvântul… Ţine minte că amândoi vom fi pierduţi, dacă celălalt va arăta scrisorile.

— Ce sprâncene! Ce privire regească, îţi impune respect de la început… De unde măreţia asta aproape regească la o jupâniţă ca ea?… La Antwerpia am văzut-o o dată cusută cu măiestrie pe un gobelin pe Diana asmuţindu-şi câinii pe curiosul Acteon… Seamănă ca două picături de apă!

— Ai grijă să nu arate Kmicic scrisorile, că atunci o să ne muşte câinii de moarte.

— Nu-i adevărat! Eu am să-l preschimb pe Kmicic în Acteon şi am să las câinii să-l sfâşie. L-am întrecut în două rânduri cu un cap şi gândesc că ne vom mai întâlni.

Vorbirea le fu întreruptă de un fecior care aduse o scrisoare.

Voievodul de Wilno luă scrisoarea în mână şi făcu semnul crucii asupra ei. Aşa făcea întotdeauna, ca să gonească veştile rele; apoi, în loc s-o deschidă, începu s-o cerceteze cu luare-aminte.

Deodată se schimbă la faţă.

— Pecetea poartă însemnele lui Sapieha! strigă. E de la voievodul de Witebsk.

— Deschide-o odată! îl grăbi Bogusław.

Hatmanul despături scrisoarea şi începu să citească, întrerupându-se din când în când şi strigând:

— Se duce în Podlasie!… Întreabă dacă n-am să-i dau vreo poruncă s-o ducă la Tykocin!… Mă sfidează!… Şi mai rău, ascultă ce scrie mai departe: „Luminăţia ta vrei război civil, vrei să înfigi încă un jungher în pieptul Republicii? Atunci vino în Podlasie, te aştept acolo şi cred că Dumnezeu mă va ajuta şi-ţi va pedepsi trufia cu mâinile mele… Dar dacă ai milă de ţară şi conştiinţa a început să te mustre, dacă luminăţia ta te lepezi de nelegiuirile de până acum şi vrei să te îndrepţi, calea ţi-e deschisă. În loc să începi războiul civil, cheamă şleahticii la arme, ridică-i pe ţărani şi loveşte-i pe suedezi, atâta vreme cât Pontus nu se aşteaptă la nimic şi nu se pregăteşte. Chowański nu te va împiedica, fiindcă am

auzit de la moscoviţi că ei înşişi se gândesc să pornească spre Letonia, cu toate că se pregătesc în mare taină. În sfârşit, dacă Chowański ar vrea să întreprindă ceva, îl voi ţine eu în frâu şi te voi ajuta, numai să fiu sigur că luminăţia ta vei lupta cu toată puterea pentru scăparea ţării. Totul atârnă de voia luminăţiei tale, fiindcă mai ai vreme să te întorci din drum şi să-ţi răscumperi vinovăţia. Atunci se va arăta limpede că luminăţia ta n-ai primit proteguirea suedezilor pentru propriul folos, ci pentru a scăpa Lituania de nenorocire. Mă rog lui Dumnezeu în fiecare zi să-ţi trimită gândul cel bun, cu toate că luminăţia ta mă învinuieşti de invidie.

P. S. Am auzit că vrăjmaşul nu mai împresoară Nieśwież şi că prinţul Michał vrea să ni se alăture îndată după ce-şi reface pagubele. Ia aminte cum se poartă cei mai vrednici din neamul luminăţiei tale şi urmează-le pilda; oricum, gândeşte-te că acum ai prilejul să te îndrepţi.”

— Ei, ai auzit? întrebă prinţul Janusz după ce sfârşi de citit.

— Am auzit… şi ce-i cu asta? răspunse Bogusław, uitându-se cu luare-aminte la vărul său.

— Ar trebui să renunţ la toate, să-mi sfărâm lucrarea cu propriile mâini…

— Şi să te pui în poară cu Carol Gustav, iar pribeagului Kazimierz să-i îmbrăţişezi picioarele, ca să binevoiască să te ierte şi să te primească iarăşi în slujbă… Ba vei fi nevoit să-i cerşeşti îndurarea şi lui jupân Sapieha…

Sângele năvăli în obrajii prinţului Janusz.

— Bagă de seamă cum îmi scrie: „îndreaptă-te şi am să te iert”, ca o căpetenie unui supus!

— Altfel ar scrie dacă şase mii de săbii i-ar ameninţa grumazul.

— Cu toate că… prinţul Janusz se posomorî şi căzu pe gânduri.

— Cu toate că ce?

— Pentru ţară ar fi mai bine să fac cum mă sfătuieşte Sapieha.

— Dar pentru tine, pentru mine? Pentru neamul Radziwiłł…?

Janusz nu răspunse nimic, îşi sprijini capul în pumni îngândurat.

— Fie şi aşa! rosti după un răstimp. N-are decât să se împlinească…

— Ce-ai hotărât?

— Mâine plec în Podlasie, iar peste o săptămână îl atac pe Sapieha.

— Iată-l pe Radziwiłł! se bucură Bogusław.

Şi îşi strânseră mâinile.

În curând, Bogusław se duse să se odihnească. Janusz rămase de unul singur. Străbătu de câteva ori încăperea cu paşi grei, apoi bătu din palme.

Slujitorul intră.

— Peste un ceas să vie astrologul la mine cu horoscopul pregătit! porunci.

Feciorul ieşi, iar prinţul începu să se plimbe din nou şi să-şi rostească rugăciunile lui calvineşti. După care începu să îngâne cu jumătate de glas un psalm, întrerupându-se deseori, pentru că i se oprea răsuflarea, şi privind din când în când pe fereastră la stelele care licăreau pe bolta cerească.

La castel, luminile se stingeau una după alta, dar afară de prinţ şi de astrolog mai era o fiinţă care veghea fără somn în odaia ei – Oleńka Billewicz. Îngenunchind înaintea patului, îşi împreunase mâinile pe cap şi şoptea cu ochii închişi:

— Ai milă de noi… Ai milă de noi!

Era pentru prima oară după ce plecase Kmicic, când nu vroia, nu putea să se roage şi pentru el.

Capitolul IX.

Kmicic avea într-adevăr scrisorile lui Radziwiłł către toate căpeteniile suedeze şi înlocuitorii lor, ca să-l lase să treacă

pretutindeni fără stricăciune, dar nu cuteza să se folosească de ele. Se temea că prinţul Bogusław repezise gonaci în toate părţile, încă de la Pilwiski, prevenindu-i pe suedezi de cele întâmplate şi poruncindu-le să-l prindă. Tocmai de aceea jupân Andrzej îşi luase alt nume şi îşi schimbase şi rangul. Ocolind deci Lomża şi Ostrołeka, unde puteau să ajungă mai întâi olăcarii prinţului, îşi mâna caii spre Przasnysz, de unde vroia să răzbată la Varşovia prin Pułtusk.

Cu toate acestea, înainte de a ajunge la Przasnysz, făcu un ocol pe la hotarul prusian, trecând prin Wąsosz, Kolno şi Myszyniec, deoarece Kiemliczii, cunoscând bine pădurile din acele locuri, ştiau toate potecile şi, afară de asta, îşi aveau prietenii lor printre kurpieni,care i-ar fi putut ajuta în caz de nevoie.

În cea mai mare parte, ţinuturile de la hotar erau cotropite de suedezi, care se mulţumiseră să ocupe oraşele mai însemnate, neîndrăznind să se afunde în pădurile fără margini, locuite de oameni înarmaţi, vânători, care nu-şi părăsiseră niciodată sălaşele, trăind aproape ca nişte sălbatici. Abia cu un an în urmă Maria Ludovica poruncise să se zidească o biserică la Myszyniec şi adusese aici călugări iezuiţi, care aveau să îmblânzească pe pădureni şi să-i înveţe obiceiurile creştineşti.

— Câtă vreme n-o să ne întâlnim cu suedezii, spuse bătrânul Kiemlicz, n-o să ne doară capul.

— Până la urmă tot va trebui să dăm ochii cu ei, răspunse jupân Andrzej.

— Dacă se întâlnesc cu cineva în apropierea unui oraş mai acătării, se tem să-i facă vreun rău, deoarece acolo se află o stăpânire şi o căpetenie mai mare la care s-ar putea plânge. Am întrebat oamenii şi mi-au spus că regele suedez a dat porunci care nu îngăduie samavolnicia şi prădăciunile. Dar podghiazurile mai mici, scăpate de sub supraveghere, nu mai respectă asemenea porunci şi jefuiesc pe oricine.

Ţinură deci drumul prin păduri, neîntâlnindu-se nicăieri cu suedezii şi înnoptând pe la păcurării sau prin aşezările pădurenilor. Printre kurpieni, cu toate că nici unul din ei nu văzuse până, atunci vreun suedez, se zvonea în fel şi chip despre încălcarea ţării. Se spunea că a venit un norod de peste mare, care pricepe graiul oamenilor, nu crede în Christos şi e grozav de prădalnic. Unii vorbeau că vrăjmaşii se lăcomeau din cale-afară la vite, piei, nuci, miere şi ciuperci uscate, şi dacă li se refuzau, dădeau foc la pădure. Alţii ziceau, dimpotrivă că sunt un neam de vârcolaci care se hrăneau bucuroşi cu carne de om, mai ales de fecioare.

Sub înrâurirea acestor ştiri ameninţătoare, care răzbiseră până în adâncurile codrilor, kurpienii începuseră să se cheme şi să se strângă prin păduri. Cei care trăgeau pucioasă şi smoală, cei care se îndeletniceau cu culesul hameiului, lemnarii, pescarii, care îşi aşezau vârşele în apele năpădite de verdeaţă ale Rosogăi, şi păsărarii, vânătorii, crescătorii de albine şi cei care prindeau castori se adunau deci prin aşezările mai mari, împărtăşindu-şi noutăţile şi chibzuind cum să-l zdrobească pe vrăjmaş, dacă acesta s-ar fi arătat în pădure.

Kmicic întâlni de mai multe ori cete mai mici sau mai mari de pădureni îmbrăcaţi în cămăşi de tort şi piei de lup de vulpe sau de urs. Nu o dată îi tăiau calea pe la trecători şi-l întrebau:

— Cine eşti? Nu cumva eşti suedez?

— Nu! răspundea jupân Andrzej.

— Dumnezeu să te aibă în pază!

Jupân Andrzej se uita curios la aceşti oameni care trăiau în desişurile umbroase ale pădurii; faţa lor nu fusese văzută niciodată de soarele dogoritor al câmpiei; le admira statura, îndrăzneala privirii, curăţenia graiului şi curajul neobişnuit.

Kiemliczii, care-i cunoşteau, îl asigurau pe jupân Andrzej că sunt cei mai buni ţintaşi din Republică. Kmicic vedea şi el că toţi aveau flinte bune pe care le plăteau cu piei în Prusia. Le poruncea să-şi arate îndemânarea şi rămânea uimit.

„Dacă aş avea nevoie de oameni, aici ar trebui să viu,” îşi spunea.

La Myszyniec, găsi o strânsură destul de mare. Peste o sută de puşcaşi străjuiau biserica, fiindcă se temeau că suedezii aveau să se arate în primul rând aici, mai ales că starostele de Ostrołeka poruncise să taie copacii ca să deschidă „drum spre lume” preoţilor.

Culegătorii de hamei, care îşi duceau marfa cunoscuţilor berari din Przasnysz şi din această pricină treceau drept oameni umblaţi, povesteau că la Lomża, la Ostrołeka şi la Przasnysz mişună suedezii care se gospodăresc acolo ca la ei acasă, strângând şi dările.

Kmicic încercă să-i convingă pe kurpieni să nu mai aştepte să vie suedezii la ei în pădure, ci să atace Ostrołeka şi să înceapă războiul; se oferi să-i conducă chiar el. S-ar fi găsit destui amatori, dar cei doi preoţi nu le îngăduiră asemenea faptă nesăbuită, spunându-le să aştepte până când se va ridica toată ţara şi să nu atragă prea devreme asupra lor răzbunarea cumplită a vrăjmaşului. Jupân Andrzej plecă, deşi îi părea tare rău că pierduse prilejul. Se mângâia totuşi cu convingerea că dacă răscoala va porni, Republica şi regele nu vor duce lipsă de apărători prin aceste părţi. „Dacă şi prin alte părţi e tot aşa, am putea să începem”, se gândea. Şi firea-i năvalnică îl îndemna spre fapte grabnice, dar judecata îi spunea: „Numai kurpienii nu pot să-i înfrângă pe suedezi… Ai să străbaţi câteva ţinuturi, ai să vezi cum stau lucrurile şi ai să asculţi porunca regelui.”

Aşa că mergea mai departe când ajunse la marginea pădurii, în locuri cu aşezări mai dese, văzu prin toate satele o forfotă neobişnuită. Drumurile gemeau de şleahtici în brişte, şarete, căleşti sau călare. Toţi se îndreptau spre oraşele şi târgurile apropiate, ca să depună jurământ de credinţă noului stăpân. Căpătau, în schimb, o hârtie la mână, care avea să le apere viaţa şi avutul. În oraşele mai mari din plăşi şi judeţe, se vestiseră condiţiile supunerii,

care asigurau libertatea credinţei şi privilegiile cuvenite stării şleahticilor.

Se duceau cu toţii să rostească jurământul nu atât de bunăvoie, cât de teama pedepselor care-i ameninţau pe cei îndărătnici; cel mai adesea confiscarea sau jefuirea averii. Se vorbea că ici şi colo suedezii începuseră să-şi facă de cap, ca şi în Wielkopolska, ţintuind degetele celor bănuiţi sub cocoaşele muschetelor. Se spunea cu teamă că aruncau bănuiala înadins asupra celor mai bogaţi, ca să-i prade.

În asemenea împrejurări, era lucru cu primejdie să rămâi în sat. De aceea, cei mai căpătuiţi se mutau la oraş, unde, aflându-se sub privegherea căpeteniilor suedeze, nu mai puteau fi bănuiţi de uneltiri împotriva noului rege.

Jupân Andrzej trăgea cu urechea la ce spuneau şleahticii şi, cu toate că nu prea vroiau să stea de vorbă cu el, din pricina „sărăciei” lui, înţelese că nici măcar vecinii de mejdină, cunoscuţii sau prietenii nu-şi arătau unul altuia gândurile adevărate pe care le nutreau faţă de suedezi şi noua stăpânire. Se văicăreau într-adevăr în gura mare împotriva „rechiziţionărilor” şi aveau şi de ce, fiindcă fiecare târg, fiecare sat primise poruncile căpeteniilor de a aduce multe grâie, pâine, sare, vite şi bani. Deseori poruncile întreceau posibilităţile şleahticilor, mai ales atunci când lipseau unele rezerve, cereau altele, iar cine nu-şi achita datoriile prevăzute, veneau împuterniciţii şi-i luau de trei ori pe atâta.

Nu mai erau timpurile de altădată! Fiecare se străduia cât putea, îşi lua de la gură şi plătea, văietându-se şi gemând, spunându-şi în gând că mai demult era altfel. Se mângâiau întrucâtva cu gândul că, atunci când se va sfârşi războiul, nu li se va mai lua cu japca avutul. Aşa făgăduiau şi suedezii, spunând că, după ce regele va cuceri toată ţara, va stăpâni ca un părinte.

Şleahticilor care se lepădaseră de regele legiuit şi de ţară, care până nu de mult îl numeau tiran pe bunul Jan Kazimierz, bănuindu-l că vrea absolutum dominium, care i

se împotriveau în toate, protestând la adunările mari şi mici, iar în dorinţa de noutate şi schimbare ajunseseră până acolo că îl recunoscuseră pe năvălitor aproape fără împotrivire, le era ruşine acum să se mai plângă. Li se împliniseră voile; Carol Gustav îi scăpase de tiran, ei îşi părăsiseră regele nesiliţi de nimeni şi aveau acum schimbarea pe care o râvniseră atâta.

Iată de ce nici cei mai apropiaţi nu spuneau ce gândeau cu adevărat despre schimbarea petrecută, ascultându-i cu plăcere pe cei care spuneau că încălcările, rechiziţiile, jafurile şi confiscările sunt onera{22} trecătoare şi necesare, care se vor sfârşi atunci când Carolus Gustavus va urca pe tronul Poloniei.

— E greu, frăţioare, tare greu, îşi spuneau adesea şleahticii, dar şi aşa ar trebui să ne bucurăm de noul stăpân. E un rege puternic şi un mare războinic; îi va scurta de cap pe cazaci, va pune zăbală turcului şi-i va izgoni din ţară pe septentrioni, iar noi vom înflori alături de Suedia.

— Chiar dacă nu ne-am bucura, răspundea câte unul, ce putem face împotriva unei asemenea puteri? Nu putem lupta cu săpăliga împotriva soarelui…

Uneori venea vorba şi de jurământul pe care abia îl rostiseră. Kmicic fierbea în el, ascultându-i, iar o dată, când un şleahtic de lângă el spuse într-un han că trebuie să fii credincios celui ce i-ai jurat, jupân Andrzej sări în sus şi-i zise:

— Domnia ta trebuie să ai două guri, una pentru jurăminte drepte şi alta pentru cele strâmbe, fiindcă şi lui Jan Kazimierz i-ai jurat!

Erau de faţă destui şleahtici, deoarece întâmplarea se petrecea nu departe de Przasnysz. Auzind vorbele lui Kmicic, începură să se ferească; pe chipurile unora se citea admiraţia pentru cutezanţa lui jupân Andrzej, alţii se făcură stacojii, iar cel mai aşezat dintre ei rosti:

— Nimeni nu şi-a călcat jurământul faţă de fostul rege. El însuşi ne-a slobozit de el, când a fugit din ţară pe care nu se

simţea în stare s-o apere.

— Bătu-v-ar să vă bată! strigă Kmicic. Dar regele Lokietek de câte ori a fost nevoit să fugă din ţară, dar s-a întors, pentru că norodul nu l-a părăsit, temându-se de Dumnezeu? Nu Jan Kazimierz a fugit, ci vânzătorii s-au îndepărtat de el, iar acum muşcă în dreapta şi-n stânga, ca să-şi şteargă vina în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor.

— Flăcăule, vorbeşti cu prea multă îndrăzneală. De unde eşti tu care vrei să ne înveţi pe noi, oamenii din partea locului, ce e frica lui Dumnezeu? Ai grijă să nu te audă suedezii!

— Dacă vreţi să ştiţi, apoi aflaţi că sunt din Prusia electorului… Dar îmi curge în vine sânge de şleahtic, ţin la ţara asta şi mi-e ruşine pentru îndărătnicia norodului.

Uitând de mânie, şleahticii făcură cerc în jurul lui şi-l năpădiră cu întrebări:

— Domnia ta eşti din Prusia electorului?… Haide, spune ce ştii! Ce face prinţul elector? Nu se gândeşte să ne scape de asuprire?

— De care asuprire?… Dacă vă bucuraţi de noul stăpân, nu mai vorbiţi de asuprire. Cum v-aţi aşternut, aşa dormiţi.

— Ne bucurăm, pentru că n-avem încotro. Stau cu paloşele asupra capetelor noastre. Dar domnia ta vorbeşte ca şi când nu ne-am bucura.

— Daţi-i ceva să bea, să i se dezlege limba. Spune cu curaj, printre noi nu se află nici un trădător.

— Toţi sunteţi nişte trădători! tună jupân. Andrzej, şi nu vreau să beau cu voi, slugoi suedezi!

Spunând acestea, ieşi din încăpere trântind uşa, iar ei rămaseră ruşinaţi şi uluiţi; nici unul nu puse mâna pe sabie, nici unul nu plecă după Kmicic, ca să răzbune jignirea.

Tânărul polcovnic porni drept spre Przasnysz. La câteva verste de oraş, fu înconjurat de un podghiaz suedez, care-l duse la căpetenia garnizoanei. Podghiazul era alcătuit numai din şase raitieri, la care se adăuga conducătorul, aşa că Soroka şi cei trei Kiemliczi începură să se uite cu lăcomie

la ei, cum se uitau lupii la oi, apoi îl întrebară din ochi pe Kmicic dacă nu le porunceşte să se repeadă asupra lor.

Jupân Andrzej era şi el ispitit să încerce, mai ales că nu departe curgea Węgierka cu malurile acoperite de stufărişuri, dar se stăpâni şi se lăsă condus fără împotrivire.

Îi spuse căpeteniei că e din Prusia electorului şi vine în fiecare an cu caii la iarmarocul de la Sobota. Kiemliczii aveau şi ei hârtii la mână, de care făcuseră rost la Łęg, unde aveau prieteni. Căpetenia, un neamţ din Prusia, nu le făcu nici o greutate, îi întrebă doar cu mare grijă ce cai au şi dori să-i vadă.

Iar când slujitorii îi aduseră. Îi cercetă cu luare-aminte şi spuse:

— Îi cumpăr eu. Dacă era altul, îi luam pe degeaba, dar pentru că eşti din Prusia, nu vreau să te păgubesc.

Kmicic se cam sperie: dacă se ajungea la vânzare nu mai avea chipurile de ce să meargă mai departe şi trebuia să se întoarcă în Prusia. Aşa că ceru un preţ aproape de două ori mai mare decât făceau caii. În ciuda tuturor aşteptărilor, căpetenia nu se supără şi nu se târgui.

— Bine, încuviinţă. Mânaţi caii în şopron, iar eu vă aduc banii numaidecât.

Kiemliczii se bucurau în sinea lor, dar jupân Kmicic se mânie şi începu să înjure. Nu mai putea face altceva, decât să asculte porunca, altfel ar fi fost bănuit că face negoţ cu cai numai de formă.

În acest timp căpetenia se întoarse şi-i dădu lui Kmicic o hârtie scrisă.

— Ce-i asta? întrebă jupân Andrzej.

— Bani sau aproape acelaşi lucru, o chitanţă

— Şi unde-i voi primi?

— La cvartirul ghinărarului.

— Unde-i cvartirul ghinărarului?

— La Varşovia, răspunse căpetenia, zâmbind cu răutate.

— Noi vindem numai pe bani gheaţă… Cum aşa, ce va să zică asta?… începu să se văicărească bătrânul Kiemlicz.

Poartă a raiului!

Dar Kmicic se întoarse spre el, îl privi amenințător şi-i spuse:

— Pentru mine cuvântul căpeteniei înseamnă bani, peşin, aşa că ne ducem bucuroşi la Varşovia, pentru că la armenii de acolo o să găsim mărfuri de tot felul, care au multă căutare în Prusia.

Apoi, după ce căpetenia plecă, jupân Andrzej îi mângâie pe Kiemlicz:

— Tăcere, netrebnicule! Hârtia asta e cea mai bună scrisoare de trecere, putem să ajungem şi la Cracovia cu jalbă că nu vor să plătească. Mai repede storci apă din piatră, decât bani de la suedezi… Dar asta-mi convine şi mie. Nădrăgarul crede că ne-a tras pe sfoară, habar n-are ce ajutor ne-a dat… Ţie am să-ţi plătesc caii din banii mei, ca să nu fii în pagubă.

Bătrânul răsuflă uşurat şi numai din obişnuinţă se mai văicări o vreme:

— Ne-au jecmănit, ne-au distrus, ne-au adus în sapă de lemn!

Jupân Andrzej se bucura, văzând drumul deschis înaintea lui; înţelegea prea bine că nu va căpăta banii la Varşovia şi nici în alt loc, aşa că putea să meargă tot mai departe, chipurile căutându-şi dreptatea, fie şi până la regele suedez care se afla la Cracovia, ocupat cu asedierea fostului oraş de scaun.

Prin urmare, se hotărî să înnopteze la Przasnysz, să lase caii să se odihnească şi, fără a-şi schimba numele de împrumut, să-şi lepede îmbrăcămintea de şleahtic sărac. Băgase de seamă că un biet geambaş de cai era dispreţuit de toţi şi nu s-ar fi dat nimeni în lături să-l asuprească, ştiind că nedreptăţirea unui sărăntoc nu se pedepseşte prea aspru. Pe de altă parte, ca neguţător de cai, îi era mai greu să se apropie de şleahticii bogaţi şi să afle în ce ape se scaldă.

Se îmbrăcă deci în haine potrivite cu rangul şi naşterea lui şi se duse la cârciumă să stea de vorbă cu fraţii şleahtici. Dar cele auzite nu-l bucurară deloc. Prin cârciumi şi hanuri şleahticii beau în sănătatea regelui Suediei; ciocneau cu căpeteniile suedeze, urând proteguitorului şi râzând de glumele pe care aceştia şi le îngăduiau pe seama regelui Jan Kazimierz şi a lui Czarniecki.

Frica pentru propria piele şi avere înjosise într-atâta oamenii, încât ajunseseră să-i linguşească pe năvălitori, ca să le întreţină voia bună. Dar şi umilinţele îşi aveau marginile lor. Şleahticii îi lăsau să-şi bată joc de ei, de rege, de hatmani şi de Czarniecki dar nu şi de credinţă. Când un hotnog{23} suedez spuse că religia lui Luter e tot atât de bună ca şi cea catolică, jupân Grabkowski, care şedea lângă el, nu mai putu răbda şi-l lovi cu baltagul în tâmplă, apoi, folosindu-se de învălmăşeală, se strecură afară şi pieri în mulţime.

Începură să-l caute, dar sosiră veşti însemnate care atraseră luarea-aminte în altă parte. Olăcarii aduseră ştirea că şi Cracovia a căzut, că jupân Czarniecki se află în robie şi ultima stavilă împotriva stăpânirii suedeze era distrusă.

Şleahticii încremeniră, dar suedezii începură să se veselească şi să strige: Trăiască! La biserica Sfintei Treimi, la cea a bernardinilor şi la cea a călugăriţelor bernardine, zidită nu demult de jupâneasa Mostowska, răsună dangătul clopotelor. Pedestrimea şi raitierii dădură buzna în piaţă, ieşind de prin cârciumi, se aşezară în ordine de bătaie şi începură să tragă cu tunurile şi muschetele. După care se aduseră butoiaşe cu horilcă, mied şi bere pentru oşteni şi târgoveţi, se aprinseră căldări cu smoală şi cheful ţinu până noaptea târziu. Suedezii scoaseră fetele orăşenilor de prin case, ca să dănţuiască, să se veselească şi să-şi facă de cap cu ele. Printre oştenii dezlănţuiţi, rătăceau grupuri de şleahtici care beau cu raitierii, siliţi să se bucure şi ei de supunerea Cracoviei şi de înfrângerea lui jupân Czarniecki.

Cuprins de scârbă, Kmicic se culcă devreme în cvartirul său de la marginea târgului, dar nu putu să închidă ochii. Toropit de fierbinţeală şi năpădit, de îndoieli, se întreba dacă nu se întorsese din drum prea târziu, acum când toată ţara se afla în puterea suedezilor. Îi trecu prin minte că totul e pierdut şi Republica nu se va mai ridica niciodată după asemenea prăbuşire.

„Nu mai este vorba doar de un război nefericit, se gândea, care se poate sfârşi cu pierderea vreunei provincii, ci de pieirea întregii Republici care avea să devină o provincie suedeză… Noi înşine am pus umărul, iar eu mai mult decât oricare altul!”

Gândul acesta îl chinuia, îl mustra conştiinţa. Somnul fugea de el… Nici el nu mai ştia ce să facă: să meargă mai departe, să rămână pe loc sau să se întoarcă?… Dacă ar strânge o ceată şi ar începe să-i hărţuiască pe suedezi, l-ar urmări ca pe un tâlhar, nu l-ar mai socoti un oştean îndreptăţit să lupte pentru ţara lui. Dealtminteri, se afla într-un ţinut în care nu-l cunoştea nimeni. Cine va veni alături de el?

În Lituania, oamenii neînfricaţi alergaseră la chemarea lui, după ce se umpluse de faimă, pe când aici, chiar dacă cineva auzise de Kmicic, îl socotea un trădător şi prieten al suedezilor, iar pe Babinicz mai mult ca sigur că nu-l cunoştea nimeni.

Nu mai avea nici un rost, tot aşa cum nu mai avea nici un rost să se ducă la rege, pentru că era prea târziu… sau în Podlasie, unde confederaţii îl socoteau drept trădător. Nu mai putea să se întoarcă în Lituania, pentru că acolo stăpânea Radziwiłł, aşa cum nu putea rămâne nici aici, unde nu mai era nimic de făcut. Cel mai bine ar fi fost să-şi dea duhul, ca să nu mai vadă lumea asta, şi să scape de zbucium. Dar oare pe lumea cealaltă avea să le fie mai bine acelora care, păcătuind, nu-şi răscumpăraseră vinovăţia în nici un fel, care aveau să se înfăţişeze cu toate păcatele înaintea judecăţii dumnezeieşti? Kmicic se zvârcolea în

aşternut, de parcă se afla pe patul de tortură. Asemenea chinuri cumplite nu încercase nici în coliba Kiemliczilor.

Se simţea puternic şi sănătos, firea-i întreprinzătoare îl îndemna să facă ceva, dar aici toate drumurile erau închise; oricât şi-ar fi bătut capul, era zadarnic, altă ieşire, altă scăpare nu mai avea, orice nădejde se spulberase.

Se zbuciumă toată noaptea, iar când se crăpă de ziuă, sări în picioare, îşi trezi oamenii şi plecară mai departe. Se ducea la Varşovia, dar nici el nu ştia prea bine în ce scop. Deznădăjduit, ar fi fugit la Sici, dacă timpurile nu s-ar fi schimbat şi Chmielnicki împreună cu Buturlin nu l-ar fi îmbulzit pe marele hatman al coroanei la Grodek, lăţind focul şi sabia în ţinuturile de miazăzi şi de răsărit ale Republicii şi trimiţându-şi cetele prădalnice până aproape de Lublin.

Pe drumul spre Pułtusk, jupân Andrzej întâlni pretutindeni podghiazuri suedeze care însoţeau carele cu hrană, grâie, pâine, bere şi ciurdele de vite de tot felul. Pe lângă care şi turme, mergeau grupuri de ţărani ori de şleahtici săraci, jeluindu-se, deoarece îi sileau să facă podvezi de multe mile. Cei cărora li se îngăduia să se întoarcă acasă cu carele, lucru care nu se întâmpla întotdeauna, se socoteau norocoşi, fiindcă după ce duceau proviantul, îi puneau de-a valma, ţărani şi şleahtici la munci felurite; refăceau întăriturile cetăţilor, înălţau şoproane, magazii…

Jupân Kmicic văzu că, în apropiere de Pułtusk, suedezii se purtau mai aspru cu oamenii, decât la Przasnysz şi, neputând înţelege pricina, ceru lămuriri şleahticilor pe care-i întâlni pe drum.

— Domnia ta, cu cât ai să mergi mai departe spre Varşovia, îi răspunse unul, ai să vezi că asupritorii sunt cu atât mai răi. La început, când intră într-un ţinut şi nu sunt prea siguri pe ei, se arată mai blânzi, fac cunoscute tuturor poruncile regelui împotriva jefuitorilor. Acolo unde se simt puternici, unde şi-au lăsat garnizoanele în cetăţile de prin apropiere, îşi calcă toate făgăduielile, nu mai ţin seama de

nimic, nedreptăţesc, jefuiesc, fură, ridicându-şi mâinile până şi asupra bisericilor, a duhovnicilor şi a sfintelor fecioare. Aici nu e nimic pe lângă cele ce se întâmpla în Wielkopolska, limba omenească n-are destule cuvinte să le spună pe toate…

Şi şleahticul începu să povestească ce se petrecea în Wielkopolska, ce jafuri, încălcări şi ucideri făptuia vrăjmaşul; cum ţintuia degetele cu cocoaşele flintelor şi cum ucidea oamenii în chinuri; cum îl omorâse pe preotul Branecki la Poznań şi cum punea la cazne atât de înfricoşătoare pe cei de jos, încât ţi se făcea părul măciucă în cap, numai când te gândeai.

— Pretutindeni vor ajunge să facă la fel, spuse şleahticul. Pedeapsa lui Dumnezeu… Se apropie judecata de apoi… E din ce în ce mai rău şi scăparea nu se vede venind de nicăieri…!

— Mă mir numai, spuse Kmicic, fiindcă eu nu sunt de pe aici şi nu cunosc obiceiurile oamenilor, cum de răbdaţi domniile voastre asemenea asupriri, ca şleahtici şi oameni de arme ce vă aflaţi?

— Cum să ne ridicăm împotrivă? răspunse şleahticul. Cum?… Ei au castele, cetăţi şi tunuri, pulbere şi muschete, iar nouă ne-au luat până şi puştile de vânătoare. Ne pusesem nădejdea în jupân Czarniecki, dar câtă vreme el e în robie, iar regele în Śląsk, cine să se mai gândească la împotrivire?… Mâini ar fi, dar n-avem arme şi ne lipseşte şi o căpetenie…

— V-aţi pierdut şi nădejdea! rosti Kmicic surd.

Îşi întrerupseră vorba, pentru că ajunseră din urmă un podghiaz suedez, care însoţea care de povară, şleahtici mărunţi şi lucruri „rechiziţionate”. Priveliştea era de-a dreptul ciudată. Raitierii mustăcioşi şi bărboşi călăreau pe cai puternici şi bine hrăniţi; fiecare avea mâna dreaptă în şold, pălăria pe o parte, zeci de gâşte şi găini agăţate de oblâncul şeii şi înainta într-un nor de pene. Văzându-le feţele bătăioase şi semeţe, era lesne de înţeles cât de veseli

erau şi ce bine se simţeau ca stăpâni, în vreme ce şleahticii săraci mergeau pe jos pe lângă care, mulţi desculţi, cu capetele lăsate pe piept, înfricoşaţi şi nu o dată îndemnaţi cu biciul să se grăbească.

Lui Kmicic începură să-i tremure buzele ca de fierbinţeală şi-i şopti de mai multe ori şleahticului cu care vorbea:

— Ehei, mă mănâncă mâinile, mă mănâncă mâinile!

— Tăcere, domnia ta, pentru mila lui Dumnezeu! îl domoli şleahticul. Ai să ne pierzi pe toţi; pe domnia ta, pe mine şi pe copiii mei!

De mai multe ori jupân Andrzej întâlni privelişti şi mai ciudate. Ici şi colo, printre cetele de raitieri, văzu grupuri mai mici sau mai mari de şleahtici, însoţiţi de slujitori înarmaţi, veselindu-se şi cântând ameţiţi de băutură laolaltă cu suedezii şi cu nemţii.

— Cum aşa? întrebă Kmicic. Cu unii se poartă ca fraţii, iar pe alţii îi prigonesc cu toată asprimea? Gândesc că aceia pe care-i văd amestecaţi cu oştenii sunt vânzători de ţară, nu-i aşa?

— Mai rău decât vânzători, pentru că sunt şi eretici! răspunse şleahticul. Ei se poartă şi mai urât cu noi, catolicii, decât suedezii; ei jefuiesc cel mai mult, dau foc la conace, răpesc jupâniţele şi îşi răzbună vechile ranchiune. Toată ţara se teme de ei, deoarece scapă întotdeauna nepedepsiţi; mai repede poţi să afli dreptate înaintea căpeteniilor suedeze împotriva oştenilor suedezi, decât împotriva ereticilor. Ajunge să murmuri o vorbă şi orice căpetenie îţi va răspunde: „N-am dreptul să-l pedepsesc, fiindcă nu e omul meu. duceţi-vă la tribunalele voastre.” Dar ce tribunale mai sunt acum, ce pedepse, când totul se află în mâna suedezilor? Pe unde suedezul nu nimereşte, singur, îl duc de mână ereticii, asmuţindu-l mai ales împotriva duhovnicilor şi a sfintelor lăcaşuri. Astfel îşi plătesc datoria aceluia care, în timp ce în alte ţări erau prigoniţi pe bună dreptate pentru obiceiurile lor pângărite, le-a oferit adăpost şi le-a îngăduit libertatea credinţei…

Şleahticul se întrerupse şi privi neliniştit la jupân Kmicic.

— Domnia ta spui că eşti din Prusia electorului, nu cumva eşti luteran?

— Doamne fereşte! răspunse jupân Andrzej. Sunt din Prusia, dar mă trag din neam de catolici get-beget care au venit aici din Lituania.

— Slavă celui prea înalt, începuse să-mi fie teamă. Domnia ta, quod attinet{24} Lituania, sunt şi acolo destui calvini care îşi au mai-marele în preaputernicul Radziwiłł, iar acesta s-a arătat un trădător de teapa lui Radziejowski.

— Scoate-i-ar diavolii sufletul pe gât înainte de Anul Nou! strigă Kmicic cu înverşunare.

— Amin! întări şleahticul, şi la fel să paţă şi slugile, ajutoarele şi călăii lui despre care ajuns vestea până la noi, că fără ei n-ar fi cutezat el să pradă ţara.

Kmicic păli şi nu răspunse nici un cuvânt. Nu mai întrebă, nu mai cutează să întrebe, la care ajutoare, slugi şi călăi se referea şleahticul.

Călărind la pas, ajunseră seara târziu la Pułtusk, unde Kmicic fu chemat la palatul episcopal, alias castel, să se înfăţişeze înaintea căpeteniei.

— Strâng cai pentru măria sa regele suedez, zise jupân Andrzej şi am hârtie la mână cu care mă duc la Varşovia să mi se dea banii.

Polcovnicul Izrael – aşa se chema căpetenia – zâmbi pe sub mustaţă şi spuse:

— Oho, grăbeşte-te, domnia ta, grăbeşte-te; la întoarcere să iei şi un car, ca să ai în ce duce banii!

— Mulţumesc pentru sfat, răspunse jupân Andrzej, înţeleg prea bine că înălţimea ta îţi baţi joc de mine… Dar mă duc după dreptul meu, de-ar fi să ajung până la măria sa!

— Du-te, nu te lăsa nedreptăţit! făcu suedezul. Ţi se cuvine o sumuliţă frumoasă.

— Va veni vremea când o să-mi plătiţi! spuse Kmicic la plecare.

În oraş era sărbătoare, pentru că bucuria pricinuită de căderea Cracoviei avea să dureze trei zile. Află însă că la Przasnysz izbânda suedezilor fusese umflată cu bună ştiinţă; castelanul de Kiev nu căzuse în robie, ci căpătase dreptul de a ieşi din oraş cu oastea, armele şi fitilurile aprinse la tunuri. Se spunea că avea să pornească spre Śląsk. Nu era o mângâiere prea mare, dar oricum.

La Pułtusk se aflau oşti însemnate care aveau să plece sub conducerea lui Izrael spre hotarul cu Prusia, ca să-l sperie pe elector; aşa că nici oraşul, nici cetatea, deşi foarte încăpătoare, şi nici carele de, la margine nu puteau să adăpostească atâta amar de oşteni. Aici văzu Kmicic pentru prima oară oşteni cartiruiţi în biserică. În minunatul colegiu gotic al canonicilor, ridicat cu două sute de ani în urmă de episcopul Giżycki, se afla pedestrimea mercenarilor nemţi. Lăuntrul sfântului lăcaş era luminat ca în noaptea învierii, deoarece la mijloc ardeau bobotăi uriaşe. Cazanele fumegau deasupra focului. În jurul butoaielor cu bere, se buluceau lefegii străini, jefuitori pricepuţi, care călcaseră în picioare toată ţara nemţească şi mai mult ca sigur că nu înnoptau pentru prima dată în biserică. Înăuntru se auzeau larmă şi strigăte. Glasuri răguşite îngânau cântece ostăşeşti; răsunau ţipetele şi râsul femeilor care pe atunci însoţeau orice oştire.

Kmicic se opri în uşa deschisă; prin fum, printre flăcările roşietice zări feţele mustăcioase şi aprinse de băutură ale simbriaşilor care şedeau pe butoaie şi beau bere; unii dau cu zarurile sau jucau cărţi, alţii vindeau odăjdii preoţeşti, iar câţiva strângeau în braţe târfele îmbrăcate în rochii ţipătoare. Zarva, râsetele, zgomotul halbelor şi al muschetelor, ecourile care se rostogoleau ca nişte tunete pe sub bolţi îl asurziră. Capul i se întoarse, ochii nu vroiau să creadă ceea ce vedeau, răsuflarea îi muri în piept; iadul l-ar fi înfricoşat mai puţin.

În cele din urmă, se apucă cu mâinile de păr şi fugi, repetând ca un nebun:

— Doamne, ajută-ne! Scapă-ne, Doamne!

Capitolul X.

La Varşovia, suedezii se aflau de multă vreme ca la ei acasă. Deoarece Wittemberg, adevăratul conducător al oraşului şi căpetenia garnizoanei, se afla la Cracovia, îl înlocuia Radziejowski. Nu mai puţin de două mii de oşteni stăteau în oraşul propriu-zis, înconjurat de ziduri de apărare, şi prin aşezările de alături, împodobite cu impunătoare clădiri bisericeşti şi laice. Cetatea şi oraşul erau în bună stare, deoarece jupân Wessel, starostele, le predase fără luptă, el însuşi dând bir cu fugiţii, odată cu garnizoana, de teama răzbunării lui Radziejowski, vrăjmaşul său.

Dar când Kmicic se uită mai de aproape şi cu luare-aminte, văzu că multe case purtau urmele mâinilor prădalnice. Erau casele locuitorilor care fugiseră din oraş, nevrând să primească stăpânirea străină, sau ale celor care se împotriviseră când suedezii se căţărau pe zidurile de apărare.

Dintre palatele magnaţilor, îşi păstraseră vechea strălucire doar acelea ai căror stăpâni se vânduseră cu trup şi suflet suedezilor. Printre acestea se aflau palatul Kazanowski, cruţat de Radziejowski, şi al acestuia, al stegarului Koniecpolski şi acela pe care îl înălţase Władyslaw al IV-lea{25}, dar care după aceea fusese numit al lui Kazimierz. În schimb, ale prelaţilor fuseseră distruse în cea mai mare parte. Palatul Denhof era pe jumătate dărâmat cel al cancelarului Ossołinski, de pe uliţa Reformacka, era jefuit în întregime. Prin ferestre se vedeau lefegiii nemţi, iar acele mobile costisitoare, pe care răposatul cancelar le adusese din Italia cu atâta cheltuială, acele piei florentine, goblenuri olandeze, măsuţe de scris încrustate cu sidef, tablouri, statui de bronz şi de marmură, ceasuri veneţiene şi de la Gdańsk, sticlărie de preţ şi atâtea altele erau aruncate în curte claie peste grămadă sau aşteptau împachetate să fie trimise în Suedia, pe Vistula, cu cel dintâi prilej. Toate

aceste bogăţii erau străjuite de oşteni, dar le stricau soarele şi ploaia.

În multe alte locuri, priveliştea era asemănătoare şi, cu toate că oraşul de scaun se predase fără luptă, treizeci de cutere uriaşe aşteptau pe Vistula să încarce prăzile.

Parcă te aflai într-un oraş străin. Pe uliţe se vorbea mai mult în alte limbi, decât în cea polonă, peste tot întâlneai oşteni suedezi, nemţi, mercenari francezi, englezi şi scoţieni, în uniforme felurite, cu pălării sau coifuri. În tunici şi platoşe, ori purtând ciorapi sau cizme cu carâmburi largi. Pretutindeni pestriţătură străină, haine străine, chipuri şi cântece străine. Până şi caii arătau altfel, decât cei cu care se obişnuiseră polonezii.

Se adunaseră o mulţime de oameni cu feţe negricioase şi părul negru, acoperit cu tichii: aceştia veniseră să cumpere prăzile.

Dar lumea se mira cel mai mult de numărul foarte mare de ţigani care, nu se ştie de ce, se grăbiseră să-i urmeze pe suedezi în oraşul de reşedinţă. Îşi ridicaseră şetrele de-a lungul palatului Ujazdowski şi în jurul colegiului canonicilor, alcătuind parcă un oraş aparte de corturi înăuntrul celui din piatră şi cărămidă.

Printre aceste mulţimi care sporovăiau în alte limbi, orăşenii aproape că nu se mai vedeau; pentru că se temeau pentru viaţa lor, se închideau prin case, ieşind foarte rar şi strecurându-se grăbiţi pe uliţe. Arareori caleaşca vreunui magnat care trecea repede pe Krakowskie Przedmieście spre cetate, înconjurată de haiduci, paici sau oşteni în straie poloneze, aducea aminte că Varşovia era un oraş polonez.

Numai duminica şi în zilele de sărbătoare, când clopotele vesteau începutul slujbei, mulţimile ieşeau din case şi oraşul îşi relua vechea înfăţişare, cu toate că şi atunci înaintea bisericilor se îmbulzeau simbriaşii străini să se uite la femei, să le tragă de rochii, când treceau cu ochii plecaţi, să râdă şi câteodată să cânte măscări, tocmai atunci când înăuntru se ţinea sfânta slujbă.

Toate acestea se perindară ca nişte vedenii prin faţa ochilor uimiţi ai lui jupân Andrzej care nu încălzi prea mult locul la Varşovia, deoarece necunoscând pe nimeni, n-avea cui să-şi deschidă sufletul. Kmicic nu legă prietenie nici măcar cu şleahticii polonezi care se aflau în oraş şi ocupau hanurile zidite în timpul regelui Zygmunt al III-lea pe uliţa Długa. Încercă să intre în vorbă cu unul şi cu altul, ca să afle noutăţi, dar nimeri peste sprijinitori înfocaţi ai suedezilor, care, aşteptând întoarcerea lui Carol Gustav, nu se mai dezlipeau de Radziejowski şi de căpeteniile suedeze, în nădejdea că vor căpăta vreo stărostie, moşiile confiscate de la magnaţi şi de la biserici sau vreuna din averile cu drept de răscumpărare. Toţi meritau să fie scuipaţi în albul ochilor, faptă de la care Kmicic nu se da în lături.

Doar orăşenii, după câte auzi Kmicic, regretau timpurile de altădată, nenorocirea ţării şi soarta bunului rege. Suedezii îi prigoneau fără milă, le luau casele, îi puneau să plătească dări de tot felul, îi întemniţau.

Se mai spunea că breslele aveau arme ascunse, mai ales armurierii, măcelarii, blănarii şi puternica breaslă a cizmarilor, că aşteptau mereu întoarcerea lui Jan Kazimierz, nu-şi pierdeau nădejdea şi la cel mai mic ajutor dinafară erau gata să-i lovească pe suedezi.

Auzind toate acestea, lui Kmicic nu-i venea să-şi creadă urechilor şi nu putea să-şi închipuie că nişte oameni din stările de jos arătau mai multă dragoste de ţară şi credinţă pentru stăpânul legiuit; decât şleahticii, care trebuiau să aibă din născare aceste simţăminte.

Dar tocmai şleahticii şi marii magnaţi se alăturaseră suedezilor, în timp ce norodul de rând se arăta gata să se împotrivească. Se întâmpla nu o dată ca, atunci când suedezii mânau prostimea la tot felul de munci pentru întărirea Varşoviei, oamenii aceştia de rând vroiau mai bine să fie biciuiţi, întemniţaţi sau chiar omorâţi, decât să ajute la întărirea puterii suedeze.

Dincolo de Varşovia, ţara întreagă era în mare fierbere. Toate drumurile, oraşele şi târgurile gemeau de oşteni, de cetele de magnaţi şi de şleahtici aflaţi în slujba suedezilor. Luau totul, jefuiau, ucideau şi se purtau de parcă Republica ar fi fost a lor dintotdeauna.

Jupân Andrzej nu mai întâlnea alţi oameni afară de suedezi, sprijinitori ai suedezilor sau sărmani deznădăjduiţi, încredinţaţi în adâncul inimii că totul se sfârşise. Nimeni nu se gândea la împotrivire, grăbindu-se să îndeplinească în tăcere asemenea porunci care mai demult, pe jumătate sau măcar a zecea parte din ele, ar fi stârnit proteste înverşunate. Spaima era atât de mare, încât până şi cei care fuseseră nedreptăţiţi îl lăudau în gura mare pe milostivul proteguitor al Republicii.

Altădată, se întâmpla de multe ori ca şleahticul să întâmpine cu flinta în mână în fruntea slujitorilor înarmaţi pe împuterniciţii obşteşti sau ai oştirii, care veneau să strângă dările de cuviinţă. Acum, suedezii hotărau birurile după bunul plac, iar şleahticii se lăsau jumuliţi ca supunere, cum se lasă oile tunse. Nu o dată, aceeaşi dare era strânsă de două ori. Zadarnic mai arăta şleahticul chitanţele; totul se sfârşea cu bine dacă mai-marele oştenilor nu muia hârtia în vin şi nu-i poruncea s-o înghită. Dar treacă şi asta! Şleahticul striga „Vivat-protector!” iar după ce plecau oştenii, poruncea slujitorului să se urce pe acoperiş şi să vadă dacă nu veneau alţii. Şi dacă ar fi fost numai birurile suedezilor, tot ar fi fost bine, dar şi aici, la fel ca pretutindeni, mai răi decât vrăjmaşul se arătau vânzătorii. Îşi răzbunau vechile zavistii şi mutau movilele de hotar, însuşindu-şi luncile şi pădurile potrivnicului; fireşte, dacă erau prietenii suedezilor, habar nu aveau de pedeapsa legilor. Cei mai răi însă dintre toţi erau ereticii. Şi mai mult, oamenii loviţi de nenorocire, deznădăjduiţi, samavolnicii, ucigaşii alcătuiau cete înarmate care atacau aşezările ţăranilor şi şleahticilor, ajutaţi de oştenii suedezi sau nemţi, rămaşi în urmă, şi de tot felul de inşi fără căpătâi. Ţara era

mistuită de pojaruri; oraşele gemeau sub pumnul înarmat al oşteanului, iar prin păduri îşi făceau de cap tunarii. Nimeni nu se gândea la îndreptarea şi scăparea Republicii, la sfărâmarea jugului… Nimeni nu mai avea nici o speranţă…

La Sohaczew, o adunătură de suedezi şi nemţi îl încercuise pe jupân Łuszczewski, starostele, surprinzându-l la moşia lui de la Strugi. Acesta, fiind un om de mare curaj, deşi în vârstă, se apăra cu vitejie. Tocmai atunci nimeri şi jupân Kmicic şi, pentru că răbdarea îi tot copsese ca puroiul gata să spargă în orice clipă, sparse tocmai la Strugi. Le îngădui celor trei Kiemliczi să „dea la mir” şi îi lovi cu atâta putere pe atacatori, încât îi răzbi şi-i tăie, nelăsând pe nimeni în viaţă; porunci să fie înecaţi până şi prinşii. Starostele, căruia ajutorul îi picase ca din cer, îl primi pe izbăvitor cu multă mulţumire şi-l omeni îndată, iar jupân Andrzej, văzând că are înainte un dregător priceput la politicale şi pe deasupra şi un om mai în vârstă, îi mărturisi ura împotriva suedezilor şi-l întrebă ce gândea despre viitorul Republicii, în nădejdea că vorbele starostelui aveau să fie un balsam pentru rănile din sufletul lui.

Starostele avea însă altă părere despre cele petrecute, aşa că spuse:

— Domnia ta, nu ştiu ce ţi-aş fi răspuns, dacă m-ai fi întrebat pe vremea când aveam mustaţa roşcovană şi mintea întunecată de poftele trupului, dar acum am mustaţă căruntă şi duc în spate experienţa a şaptezeci de ani, prevăd întâmplările viitoare, fiindcă sunt aproape de mormânt, de aceea îţi spun că nu numai noi, chiar dacă ne-am îndrepta greşelile, dar nici toată Europa n-ar putea să frângă puterea suedezilor…

— Cum se poate una ca asta? De ce? strigă Kmicic când a fost Suedia asemenea putere? Nu suntem oare mai mulţi ca ei, nu putem să strângem o oştire mai mare? S-au lăsat oare vreodată oştenii noştri mai prejos de suedezi?

— Suntem de zece ori mai mult ca ei; Dumnezeu ne-a dat atâta belşug, că în stărostia mea creşte mai mult grâu decât

în toată Suedia, iar în ceea ce priveşte vitejia, apoi eu am fost la Kircholm, unde trei mii de husari de ai noştri au călcat în picioare optsprezece mii din cei mai buni oşteni suedezi.

— Păi dacă-i aşa, se înfierbântă Kmicic – căruia i se luminară ochii la amintirea bătăliei de la Kircholm – care sunt acele pricini pământeşti pentru care n-am putea să-i învingem şi acum?

— Mai întâi, vorbi bătrânul cu glas domol, pentru că noi am scăzut, iar ei au crescut, pentru că pe noi ne-au înfrânt ajutaţi de ai noştri, aşa cum i-au înfrânt mai înainte pe nemţi cu ajutorul nemţilor. Asta-i vrerea lui Dumnezeu şi, repet, nu se află putere care să le poată sta acum împotrivă!

— Dar dacă şleahticii o să-şi vie în fire, şi o să se strângă în jurul regelui, dacă toţi vor pune mâna pe arme, domnia ta ce-ai să faci şi ce crezi că ar trebui să facă alţii?

— Am să merg şi eu cu ceilalţi, am să pier şi pe oricine l-aş sfătui să facă la fel, pentru că pe urmă vor veni asemenea timpuri la care mai bine să nu ne gândim…

— Mai rele decât cele de acum nu pot să fie, pe legea mea!… Asta nu se poate!… se oţărî Kmicic,

— Vezi, domnia ta, spuse starostele, înainte de sfârşitul lumii şi înaintea judecăţii de apoi va veni anticrist; stă scris că atunci cei răi îi vor asupri pe cei drepţi, iar diavolii vor umbla prin lume, propovăduind altă credinţă decât cea adevărată şi încercând să atragă oamenii de partea lor. Cu îngăduinţa lui Dumnezeu, răul va izbândi pretutindeni până în clipa în care îngerii vor trâmbiţa sfârşitul lumii…

Starostele se rezemă de spătarul jilţului pe care şedea, închise ochii şi vorbi mai departe cu glasul moale şi tainic:

— Stă scris, de asemenea, că vom cunoaşte şi semne prevestitoare… În soare s-au văzut semne în formă de mână şi paloş. Doamne, îndură-te de noi păcătoşii!… Cei răi vor fi deasupra celor drepţi, pentru că suedezii şi sprijinitorii lor vor învinge… Credinţa cea adevărată decade, fiindcă

luteranii ridică fruntea… Oameni buni, oare nu vedeţi că dies irae, dies illa{26} se apropie… Eu am şaptezeci de ani, mă aflu pe malul Styxului şi aştept luntraşul să vină… Eu văd…!

Starostele tăcu, iar Kmicic privi cu frică la el, deoarece argumenta i se păreau întemeiate, iar judecăţile destul de îndreptăţite; cuprins de temeri, căzu adânc pe gânduri.

Dar starostele nu se uita decât înaintea lui; într-un târziu zise:

— Cum poţi să-i înfrângi pe suedezi, când asta e voinţa lui Dumnezeu, voinţă limpede, prevestită de proroci… Ehei, oameni buni, la Częstochowa, la Częstochowa…

Şi starostele tăcu iarăşi.

Soarele tocmai apunea, pătrunzând în încăpere cu ultimele raze care se răsfrângeau în curcubeie în geamurile în rame de plumb şi aşterneau pe podea fâşii în cele şapte culori. Restul odăii era cufundat în umbră. Kmicic era tot mai speriat şi în răstimpuri i se părea că, după lăsarea întunericului, îngerii vor vesti îndată începerea judecăţii.

— Despre ce prevestiri vorbeşti, domnia ta? îl întrebă, în sfârşit, pe staroste, deoarece tăcerea i se părea şi mai greu de îndurat.

În loc să-i răspundă, starostele se întoarse spre uşa de la odaia vecină şi strigă:

— Oleńka, Oleńka!

— Pentru Dumnezeu! sări Kmicic, pe cine chemi, domnia ta…?

În aceeaşi clipă, crezu totul, crezu că Oleńka lui, adusă printr-o minune de la Kiejdany, se va ivi înaintea lui.

Şi uită de toate, îşi pironi privirile pe uşă şi aşteptă cu răsuflarea tăiată.

— Oleńka, Oleńka! repetă starostele.

Uşa se deschise, dar nu intră Billewiczówna, ci o jupâniţă frumoasă, zveltă şi înaltă, a cărei faţă serioasă şi liniştită aducea puţin cu aceea a Oleńkăi. Era palidă, poate bolnavă sau poate înspăimântată de atacul dinainte, şi mergea cu

ochii plecaţi şi atât de uşor şi de lin, de parcă o purta o adiere molcomă.

— Asta este fiica mea, spuse starostele. Feciorii nu sunt acasă. sunt alături de stăpânul Cracoviei şi luptă împreună pentru nefericitul nostru rege.

După care se întoarse spre fiică:

— Jupâniţă, mulţumeşte-i mai întâi acestui cavaler viteaz, pentru că ne-a scăpat de la necaz, iar după aceea citeşte-ne prorocia sfintei Brygida.

Jupâniţa se înclină înaintea lui jupân Andrzej şi ieşi, înapoindu-se în curând cu câteva foi în mână; se aşeză apoi în lumina aceea de curcubeu şi începu sa citească cu glasul limpede şi dulce:

— Prorocia sfintei Brygida: „Am să-ţi arăt mai întâi cinci regi şi ţările lor: Gustav, fiul lui Erik, e un măgar leneş, deoarece, nepăsându-i de legea cea dreaptă, a trecut la cea strâmbă. Lepădându-se de credinţa apostolilor, a împământenit în ţară religia de la Augsburg, pătându-şi slava sa. Vezi Ecleziastul care spune despre Solomon că şi-a mânjit slava sa, rugându-se la chip cioplit”…

— Auzi, domnia ta? întrebă starostele, arătându-i lui Kmicic degetul mare de la mâna stângă, cu celelalte aşteptând să urmeze socoteala.

— Aud.

„Eryk, fiul lui Gustav, e un lup din pricina lăcomiei neostoite, citi jupâniţa, cu care şi-a atras ura tuturor oamenilor şi a fratelui său Jan. Bănuindu-l de uneltiri cu danezul şi cu Polonia, l-a supărat cu război, apoi, prinzându-l împreună cu soţia, l-a ţinut în temniţă patru ani. Ajutat de soarta schimbătoare şi scos în sfârşit din temniţă, Jan l-a învins pe Eryk, i-a smuls coroana şi l-a băgat în neagra pivniţă pe viaţă. Iată ce întâmplare neaşteptată!”

— Ia aminte, spuse starostele. Asta e al doilea!

Jupâniţa citi mai departe: „Jan, fratele lui Eryk, e un vultur semeţ, de trei ori învingător asupra lui Eryk, a danezului şi a septentrionului. Fiul lui, Zygmunt, a fost ales pe tronul

Poloniei; vrednicia şi virtutea sălăşluiesc în inima lui. Slavă urmaşilor lui!”

— Pricepi? întrebă starostele.

— Dumnezeu să sporească numărul anilor lui Jan Kazimierz! răspunse Kmicic.

„Karol, prinţ de Sudermania, e un berbec, căci aşa cum berbecii conduc turma, aşa i-a condus şi el pe suedezi spre nelegiuire. Tot el şi-a făcut râs de dreptate.”

— Al patrulea! o întrerupse starostele.

„Al cincilea, Gustav Adolf, citi jupâniţa, e un mieluşel împieliţat dar nu fără pată, al cărui sânge a fost pricină de obidă şi neînţelegere.”

— Aşa-i, ăsta e Gustav Adolf, zise starostele. Krystyna nu e pomenită, fiindcă aici scrie numai despre partea bărbătească. Acum, jupâniţă, citeşte încheierea care se leagă de timpurile pe care le trăim.

Jupâniţa citi cele ce urmează: „Acum am să ţi-l arăt pe al şaselea, acela care va învrăjbi uscatul şi marea, întristându-i pe cei de jos… care va aduce pe pământ vremea mâniei mele. Dacă nu-şi va îndeplini menirea, se va abate asupra lui judecata mea şi va lăsa ţara în lacrimi, întâmplându-se cum stă scris: se va înstăpâni discordia, iar necazurile şi durerea vor scârbi lumea. Nu numai că voi veni în această ţară cu oraşe bogate şi puternice, pentru că a fost chemat şi flămândul care le va prăda avutul. Nu va lipsi răul dinăuntru şi se vor înmulţi gâlcevile. Vor stăpânii proştii, iar înţelepţii şi bătrânii nu vor putea ajunge la cuvânt. Cinstea şi adevărul vor decade, până când va veni cel care-mi va ostoi mânia şi nu-şi va cruţa sufletul pentru dragostea de adevăr.”

— Poftim, domnia ta! spuse starostele.

— Toate se potrivesc atât de bine încât numai un orb s-ar mai putea îndoi! răspunse Kmicic.

— Tocmai de aceea suedezii nu pot fi învinşi, adăugă starostele.

— Până când nu va veni cel care nu-şi va cruţa sufletul pentru dragostea de adevăr! strigă Kmicic. Prorocia ne lasă o speranţă! Aşa dar nu judecata, ci mântuirea ne aşteaptă!

— Sodoma ar fi fost cruţată, dacă s-ar fi găsit cel puţin zece oameni drepţi în ea, răspunse starostele, dar nici măcar atâţia nu s-au aflat. Tot aşa nu se va găsi nici aici acela care să nu-şi cruţe sufletul pentru dragostea de adevăr şi ceasul judecăţii va bate.

— Nu se poate, jupâne staroste! zise Kmicic.

Înainte ca starostele să răspundă, se deschise uşa şi intră un om care nu mai era tânăr, în platoşe şi cu muscheta în mână.

— Jupân Szczerbicki? întrebă starostele.

— Întocmai, răspunse noul sosit. Am auzit că înălţimea ta ai fost împresurat de netrebnici şi m-am grăbit să-ţi vin într-ajutor cu slujitorii.

— Fără voia lui Dumnezeu nu se clinteşte nici un fir de păr din capul omului, zise starostele. Cavalerul ăsta m-a scăpat de la cumpănă… Domnia ta de unde vii?

— De la Sochaczew.

— Ai auzit vreo noutate?

— Noutăţile nu pot fi decât proaste, jupâne staroste. O nouă nenorocire…

— Ce s-a întâmplat?

— Ţinutul Cracoviei, Sandomierz, Rutenia, Lublin, Belż, Wołynia şi Kievul s-au predat lui Carol Gustav. Pactul a fost iscălit de soli şi de Carol Gustav.

Starostele clătină din cap şi se întoarse spre Kmicic

— Vezi, spuse, şi domnia ta tot mai crezi că se va găsi acela care să nu-şi cruţe sufletul pentru dragostea de adevăr!

Kmicic începu să-şi smulgă părul din cap.

— Te apucă deznădejdea, deznădejdea! repetă în neştire.

Iar jupân Szczerbicki urmă:

— Se spune, de asemenea, că oştenii care i-au mai rămas hatmanului Potocki nu mai vor să-l asculte şi cer să treacă de partea suedezilor. Se pare că sănătatea şi viaţa

hatmanului sunt în primejdie, aşa că musai să le facă pe voie.

— Se va înstăpâni discordia, iar necazurile şi durerea vor scârbi lumea, spuse starostele. A venit vremea celor care vor să se căiască pentru păcatele făptuite.

Dar Kmicic nu mai era în stare să asculte alte prorocii şi noutăţi; vroia să încalece cât mai repede şi să se răcorească în şuierul vântului. Se ridică dar şi începu să-şi ia rămas bun de la staroste.

— Dar unde te grăbeşti aşa? îl întrebă bătrânul.

— La Częstochowa, pentru că am şi eu destule păcate!

— Atunci nu te mai întârzii, cu toate că aş fi bucuros de asemenea oaspete, dar treaba domniei tale nu suferă amânare, căci ziua judecăţii nu e prea departe.

Kmicic ieşi urmat de jupâniţă care voia să conducă oaspetele în locul starostelui, deoarece pe acesta îl cam dureau picioarele.

— Rămâi sănătoasă şi cu bine, jupâniţă! îi spuse Kmicic. Nici nu ştii cât de mult îţi doresc binele!

— Dacă domnia ta îmi doreşti într-adevăr binele, răspunse jupâniţa, îndeplineşte-mi o rugăminte. Te duci la Częstochowa… uite un zlot de aur… ia-l şi să-l dai pentru o slujbă la capelă.

— Pentru cine? întrebă Kmicic.

Jupâniţa lăsă ochii în jos, tristeţea i se revărsă pe faţă, obrajii i se îmbujorară uşor şi răspunse cu un glas abia auzit, aidoma foşnetului frunzelor:

— Pentru Andrzej, ca să-l întoarcă Dumnezeu pe drumul cel bun…

Kmicic se dădu doi paşi înapoi, holbă ochii de uimire, o clipă nu mai fu în stare să rostească o vorbă.

— Pe rănile lui Christos! exclamă în sfârşit. Ce casă-i asta? Unde mă aflu? Numai prorocii, prevestiri şi semne… Pe domnia ta te cheamă Oleńka şi plăteşti o slujbă pentru păcătosul Andrzej!… Asta nu poate fi numai o întâmplare,

aici e mâna lui Dumnezeu… Înnebunesc!… Pe legea mea că înnebunesc…!

— Ce ai, domnia ta?

Dar el îi apucă mâinile şi începu să le scuture.

— Proroceşte-mi mai departe, vorbeşte până la capăt!… Dacă acel Andrzej se va îndrepta şi îşi va răscumpăra vinovăţia, Oleńka îi va păstra credinţă?… Spune-mi, pentru că nu plec de aici fără răspuns…!

— Ce ai, domnia ta?

— Oleńka îi va păstra credinţă? repetă Kmicic.

Jupâniţei i se umplură ochii de lacrimi.

— Până la ultima suflare, până în ceasul din urmă! răspunse suspinând.

Nu apucă să-şi sfârşească vorba, că Kmicic se prăpăstui cât era de lung la picioarele ei. Vru să fugă, dar cavalerul nu-i dădu drumul şi, sărutându-i încălţările, se destăinui:

— Şi pe mine mă cheamă tot Andrzej, şi eu am păcătuit şi vreau să mă îndrept!… Şi eu am pe Oleńka mea dragă. Fie ca alesul domniei tale să se îndrepte, iar jupâniţa mea să-mi păstreze credinţă… Fie ca vorbele domniei tale să se împlinească… Balsam alinător şi nădejde ai turnat în sufletu-mi chinuit… Dumnezeu să te răsplătească! Dumnezeu să te răsplătească!

Capitolul XI.

Cuvintele fiicei starostelui de Sochaczew îl îmbărbătară mult pe jupân Kmicic şi timp de trei zile nu-i ieşiră din minte. Ziua pe cal şi noaptea în pat se gândea întruna la cele întâmplate, spunându-şi de fiecare dată că nu putea fi vorba numai de o întâmplare obişnuită, ci mai degrabă de un semn al lui Dumnezeu, de prevestirea că, dacă nu se va abate din drumul pe care i-l arătase Oleńka, jupâniţa avea să-i păstreze credinţă, dăruindu-l cu dragostea dinainte.

„Pentru că, dacă fiica starostelui, cugetă jupân Kmicic, îi va păstra credinţă lui Andrzej al ei, care încă nu începuse să se îndrepte, atunci putea să nădăjduiască şi el, fiindcă

nutrea cele mai bune gânduri de a sluji ţara, virtutea şi regele!”

Dar, pe de altă parte, jupân Andrzej era cuprins de îngrijorare. Era într-adevăr însufleţit de cele mai bune intenţii, dar nu era oare prea târziu? Mai există vreun mijloc, vreo cale de scăpare? Cu fiecare zi Republica părea că se prăbuşeşte tot mat mult şi-i era greu să închidă ochii în faţa groaznicului adevăr: nu mai era nici o scăpare. Kmicic nu-şi mai dorea decât să întreprindă ceva dar nu vedea oamenii care l-ar fi urmat. În timpul călătoriei, se perindaseră o mulţime de chipuri pe dinaintea lui, dar vederea lor, discuţiile pe care le auzise îi spulberaseră orice nădejde.

Unii trecuseră cu trup şi suflet în tabăra suedezilor, urmărindu-şi propriul interes; aceştia beau, chefuiau şi se veseleau ca la parastas, înecându-şi în vin şi deşănţare ruşinea şi cinstea de şleahtic.

Alţii trăncăneau într-o orbire de neînţeles despre puterea care va lua naştere din unirea Republicii cu Suedia sub sceptrul celui mai mare războinic din lume şi aceştia erau cei mai primejdioşi, deoarece erau sincer convinşi că orbis terrarum{27} trebuie să-şi plece grumazul în faţa unei asemenea puteri.

Câte unii, cum era starostele de Sochaczew, oameni vrednici care vroiau binele Republicii, cercetau semnele de pe pământ şi de pe cer, repetau prorociile şi, văzând în toate câte se întâmplaseră voinţa lui Dumnezeu şi a sorţii neînduplecate, ajungeau la concluzia că nu mai e nici o speranţă, nici o scăpare, că se apropie sfârşitul lumii, aşa că ar fi curată nebunie să se gândească la izbăvirea pământească şi nu la cea din ceruri. În sfârşit alţii se ascundeau prin păduri sau treceau hotarul şi fugeau printre străini.

Iată de ce, jupân Kmicic nu întâlnise în drumul lui decât oameni certaţi cu legea, tâlhari, nebuni, înspăimântaţi sau

disperaţi; nu întâlnise nici unul care să mai creadă în izbândă.

În acest timp, suedezilor le surâdea mereu norocul. Vestea că rămăşiţele oştirii se răscoală, se unesc, ameninţă pe hatmani şi vor să treacă la suedezi, se adeverea tot mai mult. Zvonul că stegarul Koniecpolski se supusese lui Carol Gustav cu toate polcurile lui căzu ca trăznetul şi se răspândi în toate colţurile Republicii, izgonind şi bruma de încredere ce mai rămăsese în inimi, deoarece jupân Koniecpolski era luptător de la Zbaraż. Îi mai urmară pilda starostele de Jaworów şi prinţul Dymitr Wiśniowiecki care nu se mai gândi la slava nepieritoare a numelui său.

Oamenii începeau să se îndoiască şi de mareşalul Lubomirski. Cei care-l cunoşteau bine susţineau că ambiţia îi întrecea înţelepciunea şi dragostea de ţară şi că stătuse până acum alături de rege numai pentru că se simţea măgulit că toţi ochii erau aţintiţi asupra lui; şi unii şi alţii trăgeau de el şi-l rugau să treacă de partea lor, spunându-i că soarta Republicii se află în mâinile lui. Faţă de norocul suedezilor, Lubomirski începu într-adevăr să şovăie, să amâne şi, împins de trufie, să-l facă să simtă pe nefericitul Jan Kazimierz că stă în puterea lui să-l scape sau să-l piardă cu totul.

Regele pribeag stătea la Głogowa şi din mâna de oameni credincioşi, care-i împărtăşeau soarta, se desprindea mereu câte unul, alăturându-se suedezilor. Aşa se frâng cei slabi în clipele de cumpănă; chiar şi acela cărora primul imbold al inimii le porunceşte să aleagă drumul cinstit şi plin de spini. Carol Gustav îi primea cu braţele deschise, îi răsplătea, făgăduindu-le marea cu sarea, îi chema şi-i ademenea şi pe ceilalţi, lăţindu-şi stăpânirea din ce în ce mai mult; norocul îi îndepărta toate piedicile din cale, cucerea Polonia cu ajutorul oştilor polone, învingea fără luptă.

Voievozi, castelani, dregători din Polonia şi din Lituania, mulţimi de şleahtici înarmaţi, steaguri întregi ale

neîntrecutei călărimi polone se aflau în tabăra lui, privind în ochii noului stăpân, gata să pornească la un semn al lui.

Oştile, coroanei îi strigau tot mai stăruitor hatmanului:Du-te şi pleacă-ţi capul cărunt înaintea măreţiei lui Carol… Du-te, pentru că vrem să fim ai suedezilor!”

— La suedezi, la suedezi!

Şi în sprijinul vorbelor străluceau mii de săbii.

În acelaşi timp, prăpădul războiului se întindea mereu în răsărit. Înfricoşătorul Chmielnicki împresurase iarăşi Lwów, iar hoardele aliaţilor lui, trecând pe apă pe lângă zidurile necucerite ale cetăţii Zamość, se revărsau peste ţinutul Lublinului, ajungând până la oraşul voievodal.

Lituania se afla în mâinile suedezilor şi ale lui Chowański. Radziwiłł începuse războiul în Podlasie, iar electorul întârzia, întărindu-se între timp în Prusia regală; putea să dea oricând Republicii lovitura din urmă.

Din toate părţile veneau solii la regele suedez să-l firitisească pentru cuceririle sale.

Se apropia iarna, frunzele cădeau din copaci, cârduri de ciori, corbi şi stănci părăseau pădurile, ridicându-se deasupra satelor şi oraşelor Republicii.

Dincolo de Piotrków, Kmicic intră iarăşi printre pâlcurile suedeze care înţesau toate şleahurile şi drumurile. Unele, după cucerirea Cracoviei, mărşăluiau spre Varşovia, deoarece se spunea că regele Carol Gustav, primind jurământul de credinţă al ţinuturilor de la miazăzi şi răsărit şi iscălind supunerea lor, aştepta doar predarea oştilor de sub conducerea lui jupân Potocki şi Lanckoroński, după care avea să pornească îndată spre Prusia; tocmai de aceea îşi trimitea polcurile înainte. Jupân Andrzej nu fu oprit nicăieri din drum, fiindcă şleahticii nu stârneau bănuieli şi o mulţime de călăreţi înarmaţi mergeau alături de suedezi; unii se duceau la Cracovia să se închine noului domn, ca să capete ceva de la el, aşa că nimeni nu era întrebat de scrisori de liberă trecere sau de alte hârtii doveditoare, cu atât mai mult, cu cât în apropierea lui Carol, care se

prefăcea binevoitor cu toţi, nu cutezau să facă stricăciuni nimănui.

Ultimul popas, înainte de a ajunge la Częstochowa, îl făcu jupân Andrzej la Kruszyna, dar nici nu apucă să se pregătească bine pentru noapte, că sosiră noi oaspeţi. Mai întâi veni o roată de suedezi, numărând vreo sută de călăreţi, conduşi de o căpetenie însemnată. Era un bărbat de vârstă mijlocie cu o-înfăţişare destul de arătoasă, înalt, puternic, spătos şi cu privirea ageră. Cu toate că purta veşminte străine şi părea de altă naţie, când intră în cârciumă, i se adresă lui jupân Andrzej în cea mai curată polonă, întrebându-l cine este şi încotro se duce.

De astă dată, jupân Andrzej se dădu drept şleahtic din Sochaczew, deoarece ar fi părut ciudat ca un supus al electorului să călătorească atât de departe. În schimb, aflând că jupân Andrzej se duce să se plângă regelui suedez că nu i se plătiseră banii cuveniţi pentru cai, căpetenia spuse:

— Totdeauna e mai bine să te rogi la altarul cel mare şi domnia ta nu faci rău că te duci la rege. Deoarece, cu toate că are o mie de treburi pe cap, ascultă pe toată lumea, iar cu voi şleahticii se arată atât de îndatoritor, încât suedezii au ajuns să vă pizmuiască.

— Numai să aibă bani în vistierie…

— Carol Gustav nu e ca fostul vostru rege, Jan Kazimierz, care era silit să împrumute până şi de la ovrei, fiindcă dăruia tot ce avea primului venit. Dealtfel, vistieria nu va fi goală, dacă va izbuti planul nostru.

— Despre care plan vorbeşti, domnia ta?

— Jupâne cavaler, ne cunoaştem prea puţin, ca să-ţi dezvălui taina. Află că peste o săptămână sau două vistieria regelui suedez va fi tot atât de plină ca şi a sultanului.

— Ehe, numai un alchimist i-ar putea face atâţia bani, fiindcă în ţara asta nu văd de unde i-ar putea lua.

— În ţara asta? Ajunge să întinzi mâna cu îndrăzneală, iar noi nu ducem lipsă de aşa ceva. Dovadă că ne aflăm aici.

— Adevărat, adevărat! consimţi Kmicic, suntem foarte bucuroşi, mai ales dacă ne învăţaţi şi pe noi cum să facem bani din nimic…

— Asta puteaţi s-o faceţi şi voi, dar aţi fi vrut mai bine să muriţi de foame, decât să luaţi de acolo.

Kmicic se uita cu vioiciune la căpetenie.

— Pentru că sunt asemenea locuri, asupra cărora până şi tătarii se tem să ridice mâna! zise.

— Eşti prea isteţ, jupâne cavaler, răspunse suedezul. Nu uita că la suedezi te duci să-ţi capeţi banii nu la tătari.

Vorbirea le fu întreruptă de sosirea altor călăreţi. Se vede că suedezul îi aştepta, fiindcă ieşi în grabă afară. Kmicic ieşi după el şi se opri în uşa de la tindă, ca să vadă cine venea.

Înaintea cârciumii trase o caleaşcă închisă cu patru cai, înconjurată de o ceată de raitieri suedezi. Căpetenia cu care vorbise Kmicic se apropie repede şi, deschizând uşa, făcu o plecăciune adâncă celui care se afla înăuntru.

„Trebuie să fie cineva de soi…”, se gândi Kmicic.

În acest timp, din cârciumă se aduseră torţe aprinse. Din carâtă coborî o persoană însemnată, îmbrăcată în negru, în haine străine; purta o mantie lungă până la genunchi, căptuşită cu blană de vulpe, şi o pălărie cu pene.

Căpetenia luă torţa din mâna unui raitier şi, înclinându-se încă o dată, spuse:

— Pe aici, luminăţia ta!

Kmicic se retrase cât putu de repede în cârciumă, iar ei intrară în urma lui. Căpetenia se ploconi a treia oară şi zise:

— Luminăţia ta, sunt Weyhard Wrzeszczowicz, ordinarius proviant magister{28} măriei sale Carol Gustav; am fost trimis cu oşteni de pază în întâmpinarea luminăţiei tale.

— Sunt bucuros să cunosc un cavaler atât de vrednic, rosti omul îmbrăcat în negru, răspunzându-i la fiecare plecăciune.

— Luminăţia ta, vrei să te opreşti mai mult aici sau pleci îndată mai departe?… Măria sa doreşte să te vadă cât mai repede.

— Aveam de gând să mă opresc la Częstochowa pentru slujbă, răspunse noul sosit, dar la Wieluń am primit veste că măria sa îmi porunceşte să mă grăbesc, aşa că mă odihnesc puţin şi pornesc mai departe. Domnia ta, mulţumeşte rotmistrului din partea mea şi trimite înapoi oştenii care m-au însoţit până aici.

Căpetenia ieşi să dea poruncile de cuviinţă. Jupân Andrzej îl opri în drum.

— Cine este? întrebă.

— Baronul Lisola, trimisul împăratului, care vine la regele nostru de la curtea din Brandenburg, răspunse suedezul.

Apoi ieşi, dar se întoarse curând.

— Porunca luminăţiei tale a fost îndeplinită, îi spuse baronului.

— Mulţumesc! răspunse Lisola.

Şi cu mare bunăvoinţă, deşi nu fără anume semeţie, îi arătă lui Wrzeszczowicz un loc înaintea lui.

— Afară a început să şuiere vântul şi ploaia s-a înteţit, spuse. Poate că va trebui să poposim mai mult timp aici. Dar să mai stăm de vorbă înainte de cină. Ce se aude pe aici? Mi s-a spus că ţinuturile din Małopolska s-au supus regelui suedez.

— Aşa este luminăţia ta. Măria sa aşteaptă să se predea şi oştile care au mai rămas, după care va pleca numaidecât la Varşovia şi spre Prusia.

— E sigur oare că se vor preda?

— Deputăţiile oştenilor au venit la Cracovia. Dealtminteri, nu pot să facă altfel fiindcă n-au de ales. Dacă nu trec de partea noastră, o să-i nimicească Chmielnicki până la unul.

Lisola îşi lăsă capul în piept.

— E nemaipomenit, îngrozitor! spuse.

Vorbeau nemţeşte, dar lui Kmicic nu-i scăpă nici o vorbă.

— Luminăţia ta, răspunse Wrzeszczowicz, s-a întâmplat ce trebuia să se întâmple.

— E cu putinţă, dar nu se poate să nu compătimeşti această putere care s-a prăbuşit sub ochii noştri; afară de

suedezi, toţi ceilalţi s-ar cuveni să se înduioşeze de soarta ei.

— Eu nu sunt suedez, dar de vreme ce nici polonezii nu se lasă înduioşaţi, de ce m-aş lăsa eu? răspunse Wrzeszczowicz.

Lisola îl privi cu luare-aminte.

— E adevărat că numele domniei tale nu e suedez. De ce naţie eşti, domnia ta?

— Sunt ceh.

— Ia te uită! aşadar, supus al împăratului nemţesc?… Slujim acelaşi stăpân.

— Eu mă aflu în slujba măriei sale regele Suediei, răspunse Wrzeszczowicz cu o plecăciune.

— Nici nu-mi trece prin minte să te dojenesc, zise Lisola, dar asemenea slujbe sunt trecătoare, aşa că fiind supusul milostivului nostru împărat, oriunde te-ai afla şi oricui ai sluji, nu poţi să-ţi nesocoteşti adevăratul stăpân.

— Asta aşa-i.

— Ţi-o spun dar din toată inima, domnia ta, stăpânului nostru îi pare rău de această Republică înfloritoare, de soarta regelui ei şi nu poate privi cu ochi binevoitori la aceia dintre supuşii lui care ajută la nimicirea unei ţări prietene. Ce ţi-au făcut polonezii domniei tale, de ce te arăţi atât de pornit împotriva lor…?

— Luminăţia ta, aş putea să-ţi spun o mulţime de lucruri, dar mă tem să nu profit prea mult de răbdarea luminăţiei tale.

— Domnia ta, îmi pari a fi nu numai o căpetenie destoinică, dar şi un om înţelept, iar însărcinarea mea îmi porunceşte să văd, să ascult şi să întreb; aşa că, domnia ta, vorbeşte cât mai pe larg şi nu te teme că ai să-mi pui răbdarea la încercare. Dimpotrivă, dacă ai să vrei să intri în slujba împăratului, ceea ce îţi doresc să se întâmple cât mai repede, ai să găseşti în mine un prieten de nădejde care te va sprijini şi va lămuri pricinile slujbei de acum, în caz că cineva ţi-ar lua-o în nume de rău.

— Atunci am să spun tot ce-mi stă pe limbă. Asemenea multor şleahtici, fii mai mici la părinţii lor, am fost nevoit şi eu să-mi caut norocul printre străini. Am venit deci aici, unde poporul e înrudit cu al meu, iar străinii sunt primiţi în slujbe cu bucurie.

— Pe domnia ta cum te-au primit?

— La început mi s-au dat în grijă minele de sare. În felul acesta, am găsit drumul spre avere, spre oameni şi spre rege. Acum îi slujesc pe suedezi şi, cu toate acestea, dacă cineva m-ar socoti nerecunoscător, aş fi nevoit să mă împotrivesc.

— Şi din care pricină, rogu-te?

— Păi, din care pricină mi se poate cere mie mai mult decât polonezilor? Unde sunt polonezii acum! Unde se află senatorii acestui regat, prinţii, magnaţii, şleahticii şi cavalerii, dacă nu în tabăra suedeză? Ei ar trebui să ştie cei dintâi ce se cuvine să facă, unde-i izbăvirea şi unde-i pierzania Republicii. Eu am făcut ce au făcut şi ei, aşa că nici unul dintre ei n-are dreptul să mă numească nerecunoscător. De ce eu, un străin, sunt dator să păstrez credinţă regelui polonez şi Republicii, iar ei nu? De ce-aş dispreţui o slujbă spre care ei înşişi dau buzna?

Lisola nu răspunse nimic. Îşi sprijini capul în pumn şi căzu pe gânduri. Părea că ascultă şuierul vântului şi răpăiturile ploii de toamnă, care începuse să bată în ferestrele cârciumii.

— Vorbeşte, domnia ta, vorbeşte mai departe, rosti în sfârşit. Spui lucruri vrednice de tot interesul.

— Eu îmi caut norocul acolo unde pot să-l găsesc, zise Wrzeszczowicz, şi nu trebuie să-mi bat capul cu pieirea acestui popor mai mult decât polonezii. Dealtfel, ar fi zadarnic, fiindcă tot trebuie să piară!

— Cum aşa?

— Mai întâi, pentru că asta vor cu toţii, iar în al doilea rând, pentru că merită. Luminăţia ta, mai e vreo ţară, în care să domnească atâta neorânduială şi samavolnicie?…

Ce fel de stăpânire mai e şi asta? Regele nu cârmuieşte, fiindcă nu-l lasă… Seimul nu poate face nimic, fiindcă-l întrerup mereu… Nu există oştire, pentru că nu vor să plătească dările; nu există ascultare, pentru că ascultarea stânjeneşte libertatea; nu există dreptate, pentru că n-are cine împlini hotărârile pe care le încalcă toţi cei avuţi; în acest popor nu mai există credinţă, fiindcă iată că şi-au părăsit cu toţii regele; nu există dragoste de ţară, pentru că au supus-o suedezilor în schimbul făgăduielii că nu-i va împiedica să trăiască în samavolnicie, ca şi până acum…

Unde s-a mai pomenit una ca asta? Care popor de pe lume ar putea ajuta vrăjmaşul să-i cucerească ţara? Cine şi-ar mai părăsi regele nu din pricina tiraniei şi a faptelor nesăbuite, ci pentru că a venit unul mai puternic? Unde-i acela care să aibă în vedere interesul propriu în dauna celui obştesc? Ce au ei, luminăţia ta?… Să-mi arate cineva măcar una dintre virtuţi; sunt oare statornici, înţelepţi, îndemânatici, stăruitori sau cumpătaţi? Ce au ei? Călărime bună? Aşa-i, nimic altceva… Dar şi Numidia era vestită prin călărimea ei, şi Galia, cum se poate citi în cărţile istoricilor romani, avea călăreţi neîntrecuţi, şi unde sunt? Au pierit, tot aşa cum vor pieri şi aceştia. Cine mai vrea să-i scape, îşi pierde vremea, fiindcă ei înşişi nu mai vor să se mântuie!… Numai nebunii, samavolnicii, răii şi vânzătorii mai locuiesc în ţara asta!

Wrzeszczowicz rosti ultimele cuvinte cu o adevărată izbucnire de ură, neînţeleasă la un străin care mâncase din pâinea acestui popor, dar Lisola nu se miră. Priceput cum era în treburile diplomaticeşti, cunoştea lumea şi oamenii, ştia că cine nu-şi poate răsplăti binefăcătorul cu dragoste, acela îi caută cu lumânarea vinovăţia cu care să-şi acopere nerecunoştinţa. Sau poate că îi da dreptate lui Wrzeszczowicz, pentru că nu se împotrivi, în schimb întrebă brusc:

— Jupâne Weyhard, domnia ta eşti catolic?

Wrzeszczowicz rămas descumpănit,

— Sunt luminăţia ta! răspunse.

— La Wieluń am aflat că unii îl îndeamnă pe măria sa Carol Gustav să ocupe mânăstirea de pe Jasna Góra… Să fie oare adevărat?

— Luminăţia ta, mânăstirea e foarte aproape de hotarul silezian şi Jan Kazimierz poate primi ajutoare însemnate de aici. Suntem siliţi s-o ocupăm, ca să nu se întâmple una ca asta… Eu am fost cel dintâi care i-am deschis ochi măriei sale şi tocmai de aceea mi-a încredinţat mie această însărcinare.

Aici Wrzeszczowicz se întrerupse dintr-o dată, aducându-şi aminte de Kmicic care stătea în celălalt colţ al încăperii; se apropie de el şi-l întrebă:

— Jupâne cavaler, înţelegi nemţeşte?

— Nici o boabă, de m-ar jupui de viu! răspunse jupân Andrzej.

— Mare păcat, fiindcă vroiam să te poftesc să stăm de vorbă împreună.

Apoi se întoarse spre Lisola:

— E un şleahtic străin, dar nu pricepe nemţeşte, aşa că putem să vorbim nestânjeniţi.

— N-am nimic de ascuns, răspunse Lisola, dar pentru că sunt şi eu catolic, n-aş vrea ca sfântul lăcaş să cunoască vreo stricăciune… Şi fiindcă nu mă îndoiesc că şi împăratul nutreşte aceleaşi simţăminte, am să-l rog pe măria sa regele să-i cruţe pe călugări. Prin urmare, domnia ta să nu întreprinzi nimic până când nu afli noua hotărâre.

— Deşi tainice, am porunci limpezi în această privinţă, pe care nu le ascund înaintea luminăţiei tale, întrucât doresc să slujesc cu credinţă pe stăpânul meu, împăratul. Luminăţia ta poţi să fii liniştit, sfântul lăcaş nu va fi pângărit. Eu sunt catolic şi…

Lisola zâmbi şi, vrând să scoată tot adevărul de la un om mai puţin iscusit, îl întrebă în glumă:

— Dar nu-i aşa că veţi goli vistieria călugărilor? Fără asta nu se va putea, ai?

— S-ar putea întâmpla, răspunse Wrzeszczowicz. Sfânta Fecioară n-are trebuinţă de talerii din cufărul priorului. De vreme ce toţi plătesc, să plătească şi călugării.

— Şi dacă se vor apăra?

Wrzeszczowicz izbucni în râs:

— În ţara asta nu se va apăra nimeni, astăzi nu mai poate nimeni să se apere, chiar dacă ar vrea. Au avut tot timpul, dar acum e prea târziu.

— E, prea târziu! repetă Lisola.

Şi cu acestea, vorbirea luă sfârşit. După cină plecară. Kmicic rămase singur. Petrecu aici cea mai cumplită noapte de când plecase de la Kiejdany.

Ascultând cuvintele lui Weyhard Wrzeszczowicz, se străduise în fel şi chip să se stăpânească, să nu strige: „Minţi câine!” şi să nu se repeadă asupra lui cu sabia N-o făcuse pentru că, din nefericire, simţise şi cunoscuse că vorbele veneticului spuneau adevărul, înfricoşător şi dureros ca împunsătura de jungher, dar adevărul curat.

„Ce-aş fi putut să-i răspund? se gândea, ce argumenta aş fi putut întrebuinţa în afară de pumni, cum i-aş fi dovedit că minte?… A spus adevărul în toată goliciunea lui… Trăzni-l-ar!… Până şi omul împăratului recunoscuse că e prea târziu pentru orice împotrivire.”

Poate că jupân Kmicic suferea atâta tocmai pentru că acel „prea târziu” însemna nu numai pieirea ţării, ci şi spulberarea fericirii lui. Se chinuise destul; nu mai avea putere să îndure, fiindcă de săptămâni întregi nu auzea decât că totul e pierdut, că nu mai e timp, că e prea târziu. Nici o rază de nădejde nu-i înviora sufletul nicăieri.

Călărind tot mai departe, se grăbise zi şi noapte, ca să scape de aceste văicăreli, să găsească un loc sau vreun om care să-i toarne măcar o picătură de încredere peste focul inimii. Pretutindeni nu aflase decât decădere şi descurajare. Iar cuvintele lui Wrzeszczowicz umpluseră paharul acesta de amărăciune şi fiere; îi arătaseră limpede ceea ce până

atunci presimţise doar nedesluşit: nu atât suedezii, septentrionii şi cazacii pierduseră ţara, cât întregul popor.

„Numai nebunii, samavolnicii, mişeii şi vânzătorii locuiesc în ţara asta, repeta jupân Kmicic după Wrzeszczowicz. Alţii nu mai sunt!… Nu ascultă de rege, întrerup adunările, nu-şi plătesc dările şi ajută duşmanul să cucerească Republica. Trebuie să piară!

Pentru Dumnezeu, de-ar fi putut să-i dovedească măcar o singură minciună! Afară de călărime să nu mai fie oare nimic vrednic de laudă la noi, nici o virtute, numai rău pretutindeni?”

Jupân Kmicic căuta răspunsul înlăuntrul lui. Era atât de trudit de drum şi de griji, de toate întâmplările prin care trecuse, încât începu să vadă negru înaintea ochilor. Simţi că e bolnav şi îl cuprinse o sfârşeală de moarte. Mintea i se învălmăşea tot mai mult. Vedea chipuri cunoscute şi necunoscute, unele pe care le ştia mai demult, altele pe care le întâlnise pe drum.

Vedeniile acelea discutau ca în adunarea Seimului, rosteau sentinţe, prorocii şi toate se refereau la Oleńka. Ea aştepta s-o scape Kmicic, dar Wrzeszczowicz îl ţinea de mâini şi-i repeta, privindu-l în ochi: „Prea târziu, ce-i al suedezilor va rămâne al suedezilor! iar Bogusław Radziwiłł râdea şi-i ţinea isonul lui Wrzeszczowicz. După care începeau să strige cu toţii: „Prea târziu, prea târziu, prea târziu!” şi luând-o pe Oleńka, dispăreau cu ea în bezna nepătrunsă.

Lui Kmicic i se părea că Oleńka e totuna cu ţara şi le pierduse pe amândouă, dându-le de bunăvoie suedezilor. Atunci îl cuprindea o jale nemărginită, de se trezea şi privea uimit împrejur sau asculta vântul care şuiera în horn, prin pereţi şi pe acoperiş pe multe glasuri, cântând prin toate crăpăturile ca la orgă.

Vedeniile se întorceau. Oleńka şi Republica se contopeau iarăşi în mintea lui într-o singură fiinţă pe care Wrzeszczowicz o ducea cu el spunând: „Prea târziu, prea târziu!”

Jupân Andrzej aiura aşa toată noaptea. În clipele când judecata i se limpezea, cugeta că va cădea la pat şi vroia să-l cheme pe Soroka să-i sloboadă sânge. Dar începu să se lumineze de ziuă; Kmicic zvâcni în picioare şi ieşi înaintea hanului.

Primele luciri trandafirii împrăştiau întunericul, prevestind o zi senină; norii se clădăriseră în fâşii lungi spre apus, dar la răsărit cerul era curat; pe bolta care pălea cu încetul licăreau stelele neînceţoşate de abureala zilei. Kmicic îşi trezi oamenii, se îmbrăcă în veşminte de sărbătoare, pentru că era duminică, şi porniră la drum.

După noaptea chinuitoare de nesomn, Kmicic îşi simţea trupul, istovit şi sufletul gol.

Nici măcar dimineaţa de toamnă, palidă, dar proaspătă, înrourată şi senină, nu putea să împrăştie tristeţea care-i apăsa inima cavalerului. Nădejdile i se spulberaseră treptat, ca o lampă care se stinge cu încetul pentru că nu mai are gaz. Ce avea să-i aducă ziua de azi? Nimic! Aceeaşi mâhnire, aceleaşi griji care-l vor împovăra şi mai mult.

Călărea, în tăcere cu privirile aţintite într-un punct care strălucea puternic la marginea zării. Caii sforăiau a vreme bună, oamenii începură să îngâne cu glasuri somnoroase rugăciunea de dimineaţă.

Se lumina din ce în ce mai mult, din palid cerul se făcu verzui şi auriu, iar punctul acela de la marginea zării începu să strălucească atât de tare, încât ochii se mijeau, apărându-se de potopul de raze.

Oamenii încetară litania şi priviră cu toţi spre lumina aceea; în sfârşit, Soroka zise:

— Să fie oare o minune?… Acolo e apusul, dar parcă răsare soarele!

Într-adevăr, lumina se mărea văzând cu ochii; punctul crescu cât o roată, apoi se făcu şi mai mare; de departe se putea crede că cineva aşezase deasupra pământului o stea uriaşă care răspândea raze nenumărate.

Kmicic şi oamenii lui priveau cu uimire la apariţia aceea luminoasă, tremurătoare, neştiind ce să creadă.

Dinspre Kruszyna se apropia un ţăran într-un car cu loitre lungi. când se întoarse, spre el, Kmicic văzu că ţăranul îşi ţinea căciula în mână şi, privind la lumina din depărtare, se ruga.

— Omule întrebă jupân Andrzej ce luminează acolo?

— Biserica de la Jasna Góra! răspunse ţăranul.

— Slavă Sfintei Fecioare! strigă Kmicic şi îşi scoase căciula; ceilalţi făcură şi ei la fel.

După atâtea zile de zbucium, de îndoieli şi dezamăgiri, jupân Andrzej înţelese deodată că se petrece un lucru de mirare. Abia îi răsunaseră în urechi cuvintele: „Biserica de la Jasna Góra!” şi mâhnirea lui pierise, de parcă i-o luase cineva cu mâna.

O teamă nedesluşită puse stăpânire pe cavaler, teamă plină de respect pios, dar în acelaşi timp şi o bucurie, cum nu mai încercase. Dinspre biserica ce strălucea pe înălţime în primele raze ale soarelui venea speranţa, pe care jupân Kmicic n-o mai cunoscuse de multă vreme, curajul căutat în zadar, forţa de neînvins care avea să-i fie reazim. Parcă intrase în el o viaţă nouă care-i curgea prin vine odată cu sângele. Răsuflă adânc, ca un bolnav care se trezeşte din aiureala fierbinţelilor.

Iar biserica strălucea tot mai puternic, ca şi când ar fi luat toată lumina soarelui. Câmpul i se întindea la picioare, iar ea privea de pe înălţime ca un străjer proteguitor.

Multă vreme Kmicic nu putu să-şi desprindă ochii de la această lumină care îi ogoia rănile din suflet. Chipurile oamenilor erau serioase şi cuprinse de teamă.

Deodată, dangătul clopotului răsună în aerul liniştit al dimineţii.

— Descălecaţi! porunci jupân Andrzej.

Săriră cu toţii din şa şi, îngenunchind în pulberea drumului, începură să se roage. Kmicic rostea cuvintele, iar oştenii repetau în cor. În acest timp, sosiră şi alte care;

ţăranii, văzând oamenii care se rugau în mijlocul drumului, li se alăturară; grupul se făcea din ce în ce mai mare.

După ce sfârşiră rugăciunea, jupân Andrzej se ridică urmat de oamenii săi şi porniră pe jos mai departe, ducând caii de frâu şi cântând: „Poarta cerului, lumina…”

Jupân Andrzej mergea atât de sprinten, de parcă îi crescuseră aripi la umeri. Biserica aci dispărea, aci se ivea din nou la cotiturile drumului. Când n-o mai vedea din pricina colinelor sau a vreunei râpe, lui Kmicic i se părea că beznele se lasă peste pământ, dar când strălucea iarăşi, toate chipurile se luminau.

Merseră aşa multă vreme. Biserica, mânăstirea şi zidurile înconjurătoare se vedeau tot mai limpede, apărând din ce în ce mai frumoase şi mai impunătoare. În cele din urmă, zăriră în depărtare şi oraşul, iar la poalele colinei şirurile de case şi colibe care păreau nişte cuiburi de păsări pe lângă biserica uriaşă.

Era zi de duminică, aşa că atunci când soarele se ridică de-o suliţă pe bolta cerească, drumul se umplu de căruţe şi de norodul care venea pe jos la sfânta slujbă. În turnurile înalte începură să bată clopotele mai mari şi mai mici şi văzduhul răsuna de dangăte sărbătoreşti. În această privelişte şi în aceste glasuri de bronz se simţea o putere neînţeleasă, o măreţie fără seamăn, dar şi o tihnă alinătoare. Împrejurimile de la poalele Jasnei Góra nu semănau deloc cu restul ţării.

Mulţimea norodului înnegrea în jurul zidurilor bisericii. La picioarele colinei se aflau sute de căruţe, brişte, căleşti; glasurile oamenilor se amestecau cu nechezatul cailor priponiţi de părugeni. Mai încolo, spre dreapta, de-a lungul drumului care ducea în sus, se vedeau şiruri de tarabe în care se vindeau figurine de metal şi de ceară, lumânări, icoane şi scapularii. Oamenii mişunau pretutindeni.

Porţile erau deschise la perete, intra şi ieşea oricine; pe ziduri şi la tunuri nu se vedea nici un oştean. Biserica şi mânăstirea erau păzite se vede de sfinţenia locului ori

poate se încredeau cu toţii în scrisorile lui Carol Gustav care făgăduise că nu se va atinge nimeni de aşezământul călugărilor.

Capitolul XII.

De la poarta zidului de apărare, ţărani şi şleahtici, orăşeni de pretutindeni, oameni de toate vârstele şi din toate stările, bărbaţi şi femei, se apropiau de biserică mergând în genunchi şi îngânând cântece cucernice. Râul acesta de oameni înainta foarte încet şi se oprea întruna, atunci când îmbulzeala trupurilor era prea mare. Sfintele flamuri fluturau pe deasupra ca nişte curcubeie. La răstimpuri, cântecele conteneau şi mulţimea începea să rostească rugăciuni, iar atunci tunetul vorbelor răsuna de la un cap la altul. După fiecare cântec şi după fiecare rugăciune, mulţimea tăcea şi bătea mătănii sau se prăpăstuia cu faţa la pământ în formă de cruce; atunci se auzeau doar glasurile rugătoare şi ascuţite ale cerşetorilor care, aşezaţi pe amândouă marginile râului omenesc, îşi descopereau în văzul tuturor mădularele schiloade. Tânguirile lor se amestecau cu clinchetul paralelor aruncate în străchinile de tinichea sau de lemn. Şi iarăşi râul de capete curgea mai departe şi iarăşi răsunau cântecele.

Pe măsură ce valul de oameni se apropia de uşa bisericii, înflăcărarea creştea, preschimbându-se în patimă. Braţele şi ochii se înălţau spre cer, feţele păleau de emoţie sau se îmbujorau de evlavie.

Deosebirile dintre stări piereau; sumanele ţăranilor se amestecau cu contăşele şleahticilor, scurtele de piele ale oştenilor cu surtucele târgoveţilor.

În uşa bisericii, îmbulzeala era şi mai mare. Trupurile oamenilor nu mai semănau cu un râu, ci cu un pod peste care ai fi putut trece, călcând pe capete şi pe umeri, fără să atingi pământul cu picioarele. Piepturile simţeau nevoia de aer, trupurile se striveau, dar credinţa care-i însufleţea le dădea puterea să reziste. Se rugau cu toţii, nimeni nu se mai gândea la altceva; fiecare răbda înghesuiala şi

greutatea tuturor, dar nici unul nu cădea şi, împins de miile de oameni, simţea în el puterea miilor de credincioşi cu care răzbea înainte, adâncit în rugăciune şi îmbătat de evlavie.

Kmicic, care se târa în genunchi cu oştenii lui în primele rânduri, intră printre cei dintâi în biserică, apoi fu împins spre capela minunilor, unde mulţimea se prăbuşea cu faţa în jos, plângând şi sărutând lespezile cu înflăcărare. Jupân Andrzej făcu şi el la fel, iar când îndrăzni să-şi ridice capul, fu cuprins de un simţământ de încântare şi fericire, amestecat cu o spaimă de moarte, din pricina căruia era aproape să-şi piardă cunoştinţa.

În capelă domnea un întuneric roşietic pe care flăcările lumânărilor aprinse înaintea altarului nu izbuteau să-l împrăştie cu totul. Lumina colorată pătrundea şi prin ferestre şi toate luciturile acelea roşii, albăstrui şi aurii tremurau pe pereţi, alunecau peste sculpturi şi adâncituri, pătrundeau în firidele întunecate, scoţând la iveală lucruri nedesluşite, cufundate parcă în somn. Licăririle tainice se pierdeau treptat, înfrăţindu-se cu întunericul pe nesimţite, în aşa fel, încât pierea orice deosebire între lumină şi umbră. Lumânările de la altar aveau nimburi aurii. Fumul cădelniţelor se închega într-o ceaţă purpurie; rantia albă a călugărului care făcea slujba juca în culori de curcubeu. Văzute numai pe jumătate, toate păreau nepământene; străluciri şi întuneric de pe altă lume, tainică, sărbătorească, binecuvântată, plină de evlavie, sfântă…

Din naosul cel mare al bisericii, răzbătea murmurul nedesluşit al glasurilor omeneşti, asemenea talazurilor mării, dar aici domnea liniştea adâncă, întreruptă doar de călugărul care cânta liturghia.

Icoana era şi acum tot acoperită, aşa că mulţimea aştepta cu răsuflarea tăiată. Se vedeau numai ochi pironiţi într-un loc anume, chipuri neclintite, desprinse parcă de viaţa pământească, şi mâini împreunate la gură, ca la îngerii zugrăviţi pe icoane.

Glasul călugărului era însoţit de orga care scotea sunete blânde şi dulci, asemenea unor flaute nepământene. Din când în când, aminteau susurul apei de izvor, apoi iarăşi răsunau blajine şi dese, ca o ploaie repezită de mai.

Deodată, se auzi bubuitul tobelor şi sunetul trâmbiţelor; inimile se înfiorară. Perdeaua care acoperea icoana alunecă în amândouă părţile şi un potop de lumină ţâşni de sus asupra credincioşilor.

Gemete, plânsete şi strigăte răsunară în capelă.

— Salve Regina, tunară şleahticii, monstra te esse matrem{29}, în timp ce ţăranii strigau şi ei:

— Sfântă Fecioară! Regină a îngerilor, scapă-ne, ajută-ne, mângâie-ne în durerea noastră şi îndură-te de noi!

Strigătele acestea, amestecate cu suspinele femeilor, vaietele nefericiţilor şi rugăminţile bolnavilor sau ale schilozilor de a-i vindeca printr-o minune nu conteniră multă vreme.

Kmicic aproape că nu mai ştia de el: simţea doar că are dinainte nemărginirea în faţa căreia totul piere şi pe care el nu putea s-o cuprindă şi s-o înţeleagă. Ce mai însemnau îndoielile lui faţă de această încredere pe care n-o putea cuprinde o lume; ce era suferinţa lui faţă de această bucurie; puterea suedeză faţă de această apărare; răutatea oamenilor faţă de asemenea oblăduire…?

Nu se mai gândi la nimic, lăsându-se în seama acestor simţăminte: uită de el, nu-şi mai dădu seama cine este şi unde se află… I se părea că murise şi sufletul îi zboară odată cu sunetele orgii, amestecându-se cu fumul cădelniţelor; mâinile, învăţate cu sabia şi vărsarea de sânge, şi le întinse în sus şi îngenunche îmbătat de fericire.

În acest timp, slujba se sfârşi. Fără să-şi dea seama jupân Andrzej ajunse iarăşi în naosul cel mare. Preotul rostea predica, dar Kmicic nu auzi şi nu pricepu nimic multă vreme, ca omul care se trezeşte din somn şi nu înţelege de la început unde se termină visul şi unde începe lumea adevărată.

Primele cuvinte pe care le auzi fură: „Aici se schimbă inimile şi sufletele se îndreaptă, deoarece nici suedezul nu poate înfrânge această putere, cum nici cei ce sălăşluiesc în întuneric nu pot să biruie lumina cea adevărată!” „Amin!” sfârşi Kmicic în gând şi începu să se bată cu pumnii în piept în semn de căinţă, fiindcă i se părea că păcătuise greu, socotind că nu mai e nimic de făcut, că nu mai e nici o scăpare de nicăieri.

După ce se sfârşi predica, îl opri pe primul călugăr, pe care-l întâlni, şi-i spuse că vrea să-l vadă pe prior într-o treabă care privea biserica şi mânăstirea.

Priorul îl chemă numaidecât. Era un om în vârstă, care începea să se încovoaie sub povara anilor. Avea faţa senină. Barba neagră şi deasă îi înrăma obrazul, iar ochii îi erau albaştri, liniştiţi şi pătrunzători. În rantia-i albă semăna cu un sfânt. Kmicic îi sărută mâneca, iar el îi luă capul în mâini şi-l întrebă cine este şi de unde vine?

— Vin din Samogiţia, răspunse jupân Andrzej, ca să intru în slujba Sfintei Fecioare, a ţării urgisite şi a nefericitului nostru rege, împotriva cărora am păcătuit greu până acum; am să mărturisesc totul în amănunt la sfânta spovedanie, de aceea, îngăduie-mi, părinte, să mă spovedesc chiar astăzi sau mâine de dimineaţă, căci aşa îmi porunceşte căinţa pentru vinovăţia mea. Am să-ţi spun, părinte, şi numele-mi adevărat, dar numai sub taina spovedaniei, fiindcă i-aş pune pe oameni împotriva mea şi asta m-ar putea împiedica să mă îndrept. În faţa oamenilor, vreau să mă cheme Babinicz, după o moşie a mea încălcată de vrăjmaşi. Acum îţi aduc părinte o veste însemnată pe care te rog s-o asculţi cu răbdare, fiindcă e vorba de acest sfânt aşezământ şi de mânăstire.

— Dorinţa domniei tale de a-ţi îndrepta viaţa e vrednică de toată lauda, răspunse priorul Kordecki. Cât priveşte spovedania, nu mă voi arăta leneş în a-ţi îndeplini rugămintea, iar acum te ascult cu luare-aminte.

— Am umblat mult, începu Kmicic, am văzut o mulţime de lume şi am suferit grozav… Pretutindeni s-a întărit vrăjmaşul, pretutindeni ereticii înalţă capul şi până şi catolicii se duc în tabăra duşmanului care, încurajat astfel, ca şi de cucerirea celor două oraşe de scaun, cutează acum să ridice mâna-i pângăritoare asupra Jasnei Góra.

— De la cine ai domnia ta asemenea veste? întrebă preotul Kordecki.

— În noaptea din urmă, am poposit la Kruszyna. Au venit acolo Weyhard Wrzeszczowicz şi Lisola, trimisul împăratului, care se întorcea de la curtea din Brandenburg, ducându-se la regele suedez.

— Regele suedez nu mai e la Cracovia, îl întrerupse preotul, privindu-l cu vioiciune în ochi.

Dar jupân Andrzej nu-şi plecă privirile şi vorbi astfel mai departe:

— Eu nu ştiu dacă este sau nu mai este acolo… Ştiu doar că Lisola se ducea la el, iar Wrzeszczowicz a fost trimis cu oameni de pază, ca să-l însoţească mai departe. Amândoi au vorbit în faţa mea nemţeşte, fără să se ferească de mine, deoarece credeau că nu înţeleg nimic, dar eu, ştiind limba încă din copilărie, tot atât de bine ca şi pe cea polonă, am priceput tot: Weyhard l-a îndemnat pe rege să ocupe mânăstirea şi să pună mâna pe vistierie, iar acesta i-a dat chiar lui această însărcinare.

— Ai auzit cu urechile domniei tale?

— Întocmai, aşa cum mă aflu aici.

— Se va face voia Domnului! rosti preotul liniştit.

Kmicic începu să se teamă. Credea că preotul numeşte voia Domnului porunca regelui suedez şi nu se gândeşte să-i stea împotrivă, aşa că spuse descumpănit:

— La Pułtusk am văzut o biserică în mâna suedezilor, oşteni jucând cărţi în sfântul lăcaş, butoaie de bere în altare şi femei neruşinate, tăvălindu-se cu oştenii.

Preotul se uita mereu în ochii cavalerului.

— Lucru de mirare, spuse, în ochii domniei tale citesc adevărul…

Kmicic se făcu stacojiu.

— Să mor pe loc, dacă nu-i adevărat tot ce spun!

— Oricum, sunt veşti însemnate, asupra cărora se cade să ne sfătuim. Domnia ta, îngăduie-mi să poftesc aici pe sfinţii părinţi mai în vârstă şi pe câţiva şleahtici care se află acum la noi şi ne ajută cu sfatul în aceste vremuri de cumplire. Domnia ta ai să-mi îngădui…

— Nu mă dau în lături să repet totul în faţa lor.

Preotul Kordecki ieşi şi, după un sfert de ceas, se întoarse cu cei patru călugări.

Curând după aceea intrară jupân Różyc Zamoyski, spătarul de Sieradz, un om aşezat; jupân Okielnicki, stegarul de Wieluń; jupân Piotr Czarniecki, un cavaler tânăr cu faţa ameninţătoare şi bătăioasă, puternic şi înalt ca un stejar, şi alţi câţiva şleahtici de vârste diferite. Preotul Kordecki îl prezentă pe jupân Babinicz din Samogiţia, după care repetă de faţă cu toţi ştirile aduse de Kmicic. Rămaseră foarte miraţi şi începură să-l măsoare din ochi pe jupân Andrzej, cercetător şi bănuitor în acelaşi timp; cum nimeni nu vroia să vorbească cel dintâi, preotul Kordecki spuse:

— Să mă ferească Dumnezeu să-l bănuiesc pe acest cavaler de cine ştie ce uneltire sau de minciună, dar noutăţile pe care le-a adus par atât de ciudate, încât am crezut de cuviinţă să le cercetăm împreună. Chiar dacă ne doreşte numai binele, cavalerul putea să se înşele, să nu audă bine, să înţeleagă greşit sau să fie păcălit cu bună ştiinţă de niscaiva eretici. Să ne umple inimile de spaimă, să răspândească panică în sfântul lăcaş, şi să împiedice ţinerea slujbei – iată o mare bucurie pentru ei, de care, în răutatea lor, n-ar vrea să se lipsească nici unul.

— Se prea poate, răspunse părintele Nieszkowski, cel mai bătrân dintre toţi.

— Mai întâi ar trebui să aflăm dacă acest cavaler nu e şi el vreun eretic, se amestecă Piotr Czarniecki.

— Sunt catolic, ca şi domnia ta! răspunse Kmicic.

— S-ar cuveni să chibzuim asupra împrejurărilor, îşi dădu cu părerea jupân Zamoyski.

— Trăim asemenea vremuri, răspunse preotul Kordecki, încât numai Dumnezeu şi Sfânta-i Familie puteau să-l orbească pe vrăjmaş într-atâta, încât să întreacă măsura nelegiuirilor. Altminteri nu s-ar fi încumetat niciodată să ridice paloşul asupra acestui sfânt aşezământ. N-a cucerit Republica numai cu forţele lui, ci ajutat fiind de fiii ei. Dar cu toate că poporul nostru a căzut atât de jos, cu toate că se bălăceşte în păcat, este şi aici o margine pe care n-ar îndrăzni s-o treacă. S-a lepădat de rege, s-a lepădat de Republică, dar n-a încetat să-şi cinstească pe Mama, Ocrotitoarea şi Stăpâna lui. Vrăjmaşul ne batjocoreşte şi ne arată dispreţ, întrebând ce ne-a mai rămas din vechile virtuţi. Am să-i răspund aşa: Toate au pierit, dar tot a mai rămas ceva, fiindcă ne-a rămas credinţa în Sfânta Fecioară, iar pe această temelie putem să le înălţăm iarăşi pe toate celelalte. Văd limpede, dacă măcar un suedez va zgâria aceste ziduri sfinte, atunci până şi cei mai crânceni îi vor părăsi. Prietenii se vor preschimba în duşmani care vor ridica săbiile asupra lor. Dar şi suedezii ştiu şi înţeleg prea bine din ce parte le-ar putea veni pieirea… De aceea, chiar dacă Dumnezeu i-a orbit într-adins, nu vor cuteza niciodată să atace Jasna Góra, deoarece în ziua aceea norocul îi va părăsi, iar noi ne vom veni în fire.

Kmicic asculta cu uimire vorbele preotului Kordecki, care erau totodată şi un răspuns la cele ce spusese Wrzeszczowicz despre poporul polonez. Se stăpâni însă şi cuvântă astfel:

— Sfinte părinte, de ce n-am putea crede că însuşi Dumnezeu i-a orbit pe vrăjmaşii noştri? Dacă vom ţine seamă de îngâmfarea lor, de lăcomia pentru bunurile pământeşti, de povara asupririi şi de birurile pe care le pun

până şi asupra duhovnicilor, atunci vom înţelege cum nu se poate mai bine că nu se vor da în lături de la nimic.

Preotul Kordecki nu răspunse de-a dreptul la întrebarea lui Kmicic, ci, întorcându-se către cei de faţă, le vorbi după cum urmează:

— Cavalerul acesta spune că l-a văzut pe Lisola, ducându-se la regele suedez; cum se poate una ca asta, când eu am veste sigură de la călugării paulini din Cracovia că regele nu se mai află acolo şi nici în altă parte în Małopolska, deoarece a plecat, la Varşovia îndată după predarea oraşului…

— Nu e cu putinţă, spuse Kmicic şi cea mai bună dovadă e că aşteaptă supunerea oştilor regale care se află sub conducerea lui jupân Potocki.

— Actul de supunere va fi primit în numele regelui de ghinărarul Duglas, răspunse preotul, aşa mi s-a scris de la Cracovia.

Kmicic tăcu; nu ştia nici el ce să zică.

— Dar să presupunem, urmă preotul, că regele suedez n-a vrut să-l vadă pe trimisul împăratului şi s-a încrucişat înadins cu el pe drum. Lui Carol îi cam place să vie şi să plece pe nepusă masă; pe de altă parte, nu-i convine mijlocirea împăratului, aşa că socotesc mai degrabă că a plecat, prefăcându-se că n-are ştiinţă de venirea solului. Nu mă mir că l-a trimis în întâmpinarea lui Lisola pe graful Wrzeszczowicz, o persoană atât de suspusă, deoarece se prea poate să fi vrut să îndulcească dezamăgirea trimisului printr-o purtare aleasă, dar cum pot să cred că Wrzeszczowicz s-a grăbit să-i destăinuiască planurile regelui baronului Lisola, care-i catolic şi arată multă bunăvoinţă Republicii şi regelui nostru izgonit?

— Nu e cu putinţă! consimţi părintele Nieszkowski.

— Nici eu nu pot să cred, adăugă spătarul de Sieradz.

— Iar Wrzeszczowicz e şi catolic şi ne-a făcut mult bine, spuse alt pater.

— Cavalerul spune că a auzit cu urechile lui? întrebă jupân Piotr Czarniecki cu asprime.

— Domniile voastre, adăugă priorul, mai gândiţi-vă că eu am hârtie la mână de la însuşi Carol Gustav, cum că mânăstirea şi biserica nu vor fi ocupate niciodată pentru folosul oştilor.

— Trebuie să recunoaştem, spuse grav jupân Zamoyski, că veştile aduse nu se prea leagă între ele. În loc să câştige ceva, suedezii ar avea numai de suferit, dacă ar ataca Częstochowa, regele nu e la Cracovia, aşa că Lisola nu putea să se ducă la el, iar Wrzeszczowicz n-avea cum să i se destăinuiască; pe deasupra, nu e un eretic, ci catolic, aşadar nu vrea răul mânăstirii, ci e binefăcătorul ei şi, chiar dacă l-ar îndemna însuşi diavolul, n-ar cuteza să atace lăcaşul împotriva poruncii şt făgăduielii regelui.

Aici se întoarse spre Kmicic:

— Ce mai ai de spus cavalere, în ce scop vrei să-i sperii pe sfinţii părinţi şi pe noi cei de faţă?

Kmicic stătea ca un osândit în faţa judecăţii. Pe de o parte, îl apuca deznădejdea, gândindu-se că dacă nu-i vor da crezare, mânăstirea va fi prădată de vrăjmaş, pe de altă parte, îi ardeau obrajii de ruşine, căci înţelegea şi el că toate se împotriveau veştilor aduse de el, aşa că nu era prea greu să fie socotit un mincinos. La gândul acesta se cutremură de furie, se trezeau în el vechile porniri nestăpânite, ambiţia călcată în picioare, Kmicic cel de altădată. Dar se stăpânea din răsputeri şi făcea fete-feţe, chemându-şi în ajutor întreaga răbdare şi repetându-şi: „Pentru păcatele mele, pentru păcatele mele…!

— Repet încă o dată ce-am auzit: Weyhard Wrzeszczowicz va ataca mânăstirea. Nu ştiu când, dar gândesc că va fi foarte curând… Eu vă previn, domniile voastre veţi purta răspunderea, dacă nu-mi veţi da ascultare…!

La acestea, jupân Piotr Czarniecki răspunse apăsat:

— Domol, cavalere, domol. Să nu ridici glasul!

După care se întoarse către ceilalţi

— Îngăduiţi-mi vrednici părinţi, să-i pun câteva întrebări acestui cavaler…

— Domnia ta, n-ai dreptul să mă umileşti! strigă Kmicic.

— Nici nu doresc, răspunse rece jupân Piotr. Dar aici e vorba de mânăstire şi despre Maica Precestă, despre lăcaşul ei. Iată de ce domnia ta trebuie să laşi supărarea dacă nu la o parte, cel puţin pentru altă dată, pentru că te asigur că nu voi da înapoi. Domnia ta ai adus veşti, noi dorim să le cercetăm, iar dacă nu vrei să răspunzi, vom gândi că te temi să nu te încurci.

— Prea bine, întreabă, domnia ta! consimţi Babinicz printre dinţii încleştaţi.

— Aşa mai merge. Domnia ta zici că eşti din Samogiţia?

— Întocmai.

— Şi ai venit aici, pentru că nu vrei să slujeşti pe suedezi şi pe trădătorul Radziwiłł?

— Întocmai.

— Acolo mai sunt şi alţii care nu-i slujesc şi luptă pentru ţară, sunt steagurile răzvrătite, e jupân Sapieha, de ce nu te-ai dus la ei?

— Asta e treaba mea!

— Aha, e treaba domniei tale! spuse Czarniecki. Atunci poate îmi vei răspunde la altă întrebare?

Mâinile lui jupân Andrzej tremurau, îşi pironi ochii pe clopoţelul greu de aramă, care se afla pe masă în faţa lui, apoi şi-l mută pe capul celui care întreba. Avea o poftă nebună, nestăpânită, să ia clopoţelul şi să-l arunce în tigva lui jupân Czarniecki. Vechiul Kmicic ieşea iarăşi învingător în lupta cu piosul şi umilitul Babinicz. Dar se înfrânse încă o dată şi zise:

— Întreabă!

— Dacă eşti cu adevărat din Samogiţia, trebuie să ştii ce se petrece la curtea trădătorului. Spune-mi-i pe cei care l-au ajutat să piardă ţara, spune-mi numele polcovnicilor care au rămas alături de el.

Kmicic păli ca ceara, înşiră totuşi câteva nume. Jupân Czarniecki ascultă spuse:

— Am un prieten care se află alături de rege, jupân Tyzenhauz. El mi-a vorbit de încă unul, cel mai însemnat. Nu ştii nimic despre acest tâlhar?

— Nu ştiu…

— Cum se poate? N-ai auzit de acela care, asemenea lui Cain, a vărsat sânge de frate?… Vii din Samogiţia şi n-ai auzit de Kmicic?

— Sfinţi părinţi! strigă deodată jupân Andrzej, tremurând ca de friguri. Îndur orice, numai să mă întrebe unul dintre voi… Dar, pe viul Dumnezeu, nu-i mai îngăduiţi acestui prăpădit de şleahtic să mă chinuiască…!

— Dă-i pace, domnia ta! rosti preotul Kordecki, întorcându-se spre jupân Piotr. Acum nu e vorba de acest cavaler.

— Doar o întrebare vreau să-i mai pun, zise spătarul de Sieradz şi întorcându-se spre Kmicic, îl întrebă:

— Domnia ta nu te aşteptai să nu dăm crezare veştilor?

— Fără îndoială! răspunse jupân Andrzej.

— Şi ce răsplată gândeai că ai să capeţi?

În loc să răspundă, jupân Andrzej îşi băgă amândouă mâinile în săculeţul de piele care-i atârna de cingătoare şi, scoţându-le, vărsă pe masă doi pumni de perle, smaragde, turcoaze şi alte pietre scumpe.

— Uite ce e!… spuse gâfâind. N-am venit aici după bani!… Nu pentru răsplată!… Iată perle şi alte pietricele… Toate sunt pradă de luptă, le-am smuls din calpacele boiereşti!… Acum vedeţi că n-am nevoie de răsplată?… Vroiam să le dăruiesc Sfintei Fecioare… după spovedanie… cu inima curată!… Luaţi-le… nu-mi trebuie răsplată… Mai am şi altele… Bătu-v-ar…!

Tăcură cu toţii cuprinşi de uimire; vederea pietrelor de preţ, vărsate ca boabele de mei dintr-un sac, făcu o impresie adâncă asupra lor. Fiecare se întreba în sinea lui:

ce pricină putea avea omul acesta să mintă, dacă nu vroia nici o răsplată?

Jupân Piotr Czarniecki rămase descumpănit, ca tot omul uluit de puterea şi bogăţia altuia. În cele din urmă, se spulberară şi bănuielile lui; cum putea presupune că asemenea magnat, care risipea în dreapta şi-n stânga pietre scumpe, vroia să-i înfricoşeze pe călugări cu gândul la vreo răsplată?

Cei de faţă se uitau unii la alţii, în timp ce el stătea cu capul sus, ca un vulturaş zădărât, cu flăcări în priviri şi rumeneala în obraji. Rana proaspătă, care-i brăzda tâmpla şi obrazul, se învineţi şi jupân Babinicz arăta înspăimântător cu privirea-i ameninţătoare îndreptată, mai ales spre Czarniecki.

— Prin mânia domniei tale răzbate adevărul, rosti preotul Kordecki. Ascunde pietrele astea, deoarece Sfânta Fecioară nu poate primi ce i se oferă la mânie şi, pe bună dreptate. Dealtfel, cum spuneam, nu e vorba de domnia ta, ci de veştile care ne-au umplut de groază. Dumnezeu, ştie dacă nu e vreo neînţelegere la mijloc sau vreo greşeală, fiindcă ai văzut şi domnia ta că nu prea se leagă una cu alta. Cum putem să-i gonim pe credincioşi, să ştirbim cinstirea Sfintei Fecioare şi să ţinem porţile închise ziua şi noaptea?

— Închideţi porţile, pentru mila lui Dumnezeu! Închideţi porţile!… strigă Kmicic, frângându-şi mâinile, de-i trozniră degetele de la încheieturi.

În glasul lui era atâta adevăr şi deznădejde neprefăcută, încât cei de faţă se înfiorară fără voie, de parcă primejdia era aproape, iar jupân Zamoyski zise:

— Şi aşa veghem asupra împrejurimilor şi dregem zidurile. Ziua putem să lăsăm oamenii la slujbă, dar trebuie să fim prevăzători, fie şi pentru că regele Carolus a plecat, iar Wittemberg conduce cu mână de fier la Cracovia, asuprindu-i pe toţi deopotrivă.

— Deşi nu cred într-un atac, n-am nimic împotriva prevederii! răspunse jupân Piotr Czarniecki.

— Iar eu am să trimit călugări la Wrzeszczowicz, adăugă preotul Kordecki, să-l întrebe dacă porunca scrisă a regelui mai înseamnă ceva?

Kmicic răsuflă uşurat.

— Slavă Domnului, slavă Domnului! strigă.

— Jupâne cavaler! îi spuse preotul Kordecki. Dumnezeu să-i răsplătească gândurile bune… Dacă ne-ai prevenit cu temei, Sfânta Fecioară şi ţara îţi vor pomeni meritele în veci; să nu te miri că nu ţi-am dat crezare de la început. Nu o dată ne-au speriat degeaba; unii din vrăjmăşie faţă de credinţa noastră şi ca să-i împuţineze slava Sfintei Fecioare, alţii din lăcomie, pentru răsplată, iar câţiva numai ca să aducă şi ei vreo veste şi să capete însemnătate în ochii oamenilor. Poate că unii au fost înşelaţi, cum presupunem că s-a întâmplat şi cu domnia ta. Diavolul este grozav de pornit împotriva acestui lăcaş şi se străduieşte în fel şi chip să împiedice slujba şi să împuţineze numărul credincioşilor care vin să se roage. Nimic nu înfurie mai tare diavoleasca hoardă ca cinstirea aceleia care a zdrobit capul şarpelui… E timpul să începem vecernia. Să implorăm dar îndurarea ei, să ne încredinţăm milei ei şi fiecare să meargă liniştit la culcare, căci unde poate fi tihnă şi loc fără primejdie, dacă nu sub aripa-i ocrotitoare?

Plecară cu toţii.

După vecernie însuşi preotul Kordecki îl chemă pe jupân Andrzej şi-l spovedi îndelung în biserica pustie; apoi jupân Andrzej se întinse cu faţa în jos înaintea uşii de la capelă şi stătu aşa până la miezul nopţii.

La miezul nopţii, se întoarse în chilia lui şi-i porunci lui Soroka să-l biciuiască înainte de culcare până când spinarea şi umerii i se umplură de sânge.

Capitolul XIII.

A doua zi de dimineaţă, în toată mânăstirea domnea o mişcare neobişnuită. Porţile erau deschise într-adevăr şi credincioşii puteau să intre; slujba se ţinu ca de obicei, dar după predică toţi cei dinafară primiră poruncă să

părăsească incinta mânăstirii. Însuşi preotul Kordecki, însoţit de spătarul de Sieradz şi de jupân Piotr Czarniecki, cercetă în amănunt parapetele şi contraforturile dinăuntru şi dinafară zidurilor. Ici şi colo, porunciră să se facă îndreptările de cuviinţă; fierarii din oraş primiră poruncă să pregătească cârlige înfipte în vârful unor prăjini lungi, suliţe, coase întărite în prelungirea cozilor de lemn, măciuci şi ghioage grele ghintuite. Şi pentru că se ştia că la Jasna Góra sunt rezerve însemnate de asemenea arme, prin oraş se împrăştie zvonul că mânăstirea se aşteaptă să fie atacată în curând. Poruncile care veneau una după alta păreau să întărească aceste presupuneri.

Două sute de oameni trebăluiră toată noaptea de-a lungul zidurilor. Cele douăsprezece tunuri grele, trimise de jupân Warszycki, castelanul de Cracovia, înainte de împresurarea oraşului, fură întărite pe afete noi şi pregătite de tragere.

Din magaziile mânăstirii, călugări şi slujitori cărară ghiulele, pe care le aşezară în grămezi lângă tunuri; se aduse pulberea şi se împărţiră muschete oamenilor. La turnuri şi la coturile zidurilor, urcară străjerii care aveau să vegheze zi şi noapte asupra împrejurimilor. În plus, oamenii trimişi în cercetare se răspândiră pretutindeni până la Przystajń, Kłobuck, Krzepice, Kruszyna şi Mstów.

În cămările şi aşa destul de pline ale mânăstirii, se aduseră rezerve de hrană din oraş, de la Częstochowa şi din alte sate care ţineau de mânăstire.

Zvonul se răspândi ca fulgerul în tot ţinutul. Târgoveţii şi ţăranii începură să se adune şi să chibzuiască ce-i de făcut. Multora nu le venea să creadă că vreun vrăjmaş ar cuteza să atace Jasna Góra.

Se spunea că numai Częstochowa avea să fie ocupată, dar era de ajuns, ca să se răzvrătească cu toţii, mai ales când unii îşi aduseră aminte că suedezii sunt eretici şi nu se vor da în lături să pângărească altarul Sfintei Fecioare.

Aşa că şovăiau, aci credeau, aci se îndoiau. Unii îşi frângeau mâinile, aşteptând prevestiri înfricoşătoare pe cer

şi pe pământ, semne vădite ale mâniei dumnezeieşti, alţii se adânceau într-o disperare mută şi fără leac sau erau cuprinşi de o furie neomenească, de parcă luau foc. Şi, ca de fiecare dată când închipuirea omenească îşi ia zborul, începură să umble tot felul de zvonuri, care mai de care mai înfricoşătoare.

Aşa cum mişună roiul de furnici, se învălătuceşte, răsfirându-se şi adunându-se neliniştit, atunci când cineva înfige băţul în muşuroi sau aruncă jar, tot aşa începură să fiarbă oraşul şi satele dimprejur.

După-amiază, grupuri de târgoveţi şi ţărani cu neveste şi copii înconjurară zidurile mânăstirii, de parcă vroiau, să dea năvală asupra lor, plângând şi suspinând… În scăpatul soarelui, ieşi la ei preotul Kordecki şi, pierzându-se în mulţime, întrebă:

— Ce căutaţi aici, oameni buni?

— Vrem să luptăm pentru mânăstire, s-o apărăm pe Născătoarea lui Dumnezeu! strigară bărbaţii, înălţându-şi îmblăciele, furcile şi alte arme.

— Vrem s-o mai vedem o dată pe Sfânta Fecioară! se văietară femeile.

Preotul Kordecki se opri pe un colţ de stâncă mai ridicat şi spuse:

— Urdiile iadului nu vor frânge puterile cerului. Liniştiţi-vă şi aveţi încredere că piciorul ereticilor nu va călca în acest sfânt lăcaş, iar eresurile luterane sau calvineşti nu vor răsuna în acest aşezământ al virtuţii şi credinţei. Nu ştiu dacă vrăjmaşul va cuteza să vie până aici, dar ştiu că dacă va veni, musai să plece cu ruşine şi umilinţă, pentru că puterea lui va fi sfărâmată de o putere mai mare, înverşunarea i se va frânge, va fi nimicit şi norocul lui se va schimba. Umpleţi-vă inimile de încredere! O veţi vedea şi altă dată pe Ocrotitoarea noastră înconjurată de o slavă şi mai mare. Veţi avea parte şi de alte minuni. Nu vă pierdeţi cu firea, ştergeţi-vă lacrimile şi întăriţi-vă în credinţă, deoarece vă zic vouă, iar prin mine vorbeşte Duhul Sfânt,

suedezul nu va păşi nicicând înăuntrul acestor ziduri; va spori doar slava lui Dumnezeu, căci bezna nu poate întuneca lumina, aşa cum noaptea care se apropie nu poate împiedica venirea zilei de mâine.

Tocmai amurgea. Mohoreala înserării acoperise împrejurimile, doar biserica lucea roşietic în ultimele raze ale soarelui. Văzând aceasta, oamenii îngenunchează în jurul zidurilor şi încrederea umplu inimile. În acest timp, clopotele din turnuri începură să bată de Angelus. Preotul Kordecki începu să cânte Îngerul Domnului, iar mulţimea îi urmă pilda. Şleahticii şi oştenii de pe ziduri îşi uniră glasurile cu ale lor, clopotele cele mari şi cele mici răsunară, aşa că se părea că toată colina cântă ca o orgă uriaşă, auzindu-se până departe în cele patru părţi ale lumii.

Cântară până târziu; preotul Kordecki îi binecuvântă pe cei care plecau la drum, apoi spuse:

— Aceia dintre bărbaţi care au fost la război ştiu să mânuiască armele şi îşi simt inima vitează să se înfăţişeze la mânăstire mâine dimineaţa.

„Eu am fost!… Eu am slujit ca pedestraş!… Vin şi eu!” strigară glasuri numeroase.

Şi mulţimile se împrăştiară cu încetul. Noaptea se scurse în linişte. Se treziră cu toţii în strigăte de bucurie: „N-au venit suedezii!” Cu toate acestea, meşteşugarii cărară toată ziua armele arvunite.

Negustorii de mărunţişuri, care-şi ţineau tarabele mai ales în faţa zidului dinspre răsărit primiră şi ei poruncă să-şi aducă marfa înăuntrul mânăstirii, unde se muncea mereu la zidul de apărare. Se întăreau îndeosebi acele deschizături înguste numite „treceri”, care nu erau închise cu porţi şi puteau sluji la ieşiri împotriva duşmanului. Jupân Różyc Zamoyski porunci să fie astupate cu scânduri, cărămidă şi băligar în aşa fel, ca la nevoie să poată fi descoperite cu uşurinţă dinăuntru.

Toată ziua veniră care încărcate cu proviant şi sosiră şi câteva familii de şleahtici speriaţi de vestea apropierii vrăjmaşului, Pe la amiază se întoarseră oamenii trimişi cu o zi înainte în cercetare, dar nici unul nu văzuse suedezi şi nici măcar nu auzise de alţii, afară de cei care stăteau la Krzepice.

Cu toate acestea, la mânăstire pregătirile nu conteniră nici o clipă. La porunca preotului Kordecki, veniră târgoveţii şi ţăranii care slujiseră mai înainte ca pedestraşi şi cunoşteau meşteşugul armelor. Conducerea lor i se încredinţa lui jupân Zygmunt Mosiński care avea în pază turnul dinspre miazănoapte şi răsărit. Iar jupân Zamoyski îşi petrecu toată ziua aşezând oamenii la locurile lor, învăţându-l pe fiecare ce avea de făcut sau sfătuindu-se cu sfinţii părinţi la trapezărie.

Kmicic privea cu bucurie la pregătirile de luptă, la muştrul oştenilor şi la tunuri, la grămezile de muschete, suliţe şi cuţitoaie. Asta era lumea lui. Printre gurile de foc ameninţătoare, în vălmăşagul pregătirilor şi fierbinţeala luptei, se simţea cum nu se poate mai bine, era uşor şi vesel. Îşi uşurase sufletul la spovedanie de toate păcatele făptuite, ca tot omul înainte de a muri şi, în ciuda tuturor aşteptărilor, fusese iertat, deoarece duhovnicul avusese în vedere dorinţa lui sinceră de a se îndrepta şi hotărârea cu care păşise pe drumul cel bun.

Jupân Andrzej scăpase astfel de povara care era cât pe ce să-l doboare. I se hotărâse caznă aspră şi în fiecare seară gârbaciul lui Soroka îi sângera spinarea; i se poruncise, de asemenea, să se arate umil, ceea ce era şi mai greu, deoarece inima lui era plină de trufie deşartă; îndeplinea mai lesne a treia poruncă, aceea de a-şi dovedi îndreptarea prin fapte bune. Nici el nu-şi dorea altceva. Sufletu-i tânăr îl îndemna la fapte pe care le înţelegea ca pe o luptă necurmată şi fără milă împotriva suedezilor. Spre asemenea isprăvi, vrednice de toată lauda, avea acum drumul deschis. Avea să-i bată pe suedezi nu numai pentru a-şi apăra ţara şi

regele, căruia îi jurase credinţă, ci şi pentru a o apăra pe Regina îngerilor: era un noroc pe care nu-l merita.

Unde era vremea când se afla parcă la o răspântie şi se întreba încotro s-o apuce, unde era vremea când nu ştia ce să facă, când întâlnea pretutindeni descurajarea şi începea să-şi piardă speranţa?

Aici, călugării aceştia în rantii albe şi mâna de ţărani şi de şleahtici se pregăteau să se apere, să lupte pe viaţă şi pe moarte. Era singurul loc de acest fel în toată Republica şi jupân Andrzej nimerise tocmai aici, călăuzit parcă de steaua-i norocoasă. Chiar dacă suedezii aveau să împresoare aceste ziduri, credea cu sfinţenie în izbândă. De aceea, inima îi era plină de rugăciuni, bucurie şi recunoştinţă.

În asemenea stare sufletească se preumbla pe ziduri, cerceta totul şi vedea că treaba merge bine. Cu ochi de cunoscător, îşi dădea seama dintr-o dată că pregătirile erau făcute de oameni cu experienţă, care abia la nevoie aveau să arate ce ştiau. Îi plăcea liniştea preotului Kordecki pe care îl admira din toată inima, îi plăcea statornicia spătarului de Sieradz şi nu-i întorcea spatele nici măcar lui jupân Czarniecki, deşi nu-l putea suferi. Acesta, în schimb, îl privea cu asprime şi, întâlnindu-l pe întărituri a doua zi după întoarcerea din cercetare a oamenilor, îi spuse:

— Suedezii parcă nu s-ar vedea, jupâne cavaler, iar dacă nu vor veni deloc, bunul domniei tale renume va fi vrednic de dat la câini.

— Decât să vie şi să aducă vreo pagubă sfântului lăcaş, mai bine să-mi mănânce mie câinii bunul renume! răspunse Kmicic.

— Nu prea vrei să vezi cum miroase pulberea lor. Cunoaştem noi şi asemenea cavaleri care au cizmele căptuşite cu piele de iepure!

Kmicic lăsă ochii în pământ ca o jupâniţă.

— Haide, domnia ta, lasă cearta, spuse împăciuitor. Ce ţi-am făcut? Eu am uitat jignirea, uit-o şi domnia ta.

— Ai spus că sunt un şleahtic prăpădit, se burzului jupân Piotr. Mă rog, domnia ta cine eşti? Cu ce e mai bun Babinicz decât Czarniecki?… Te tragi din vreun neam de senatori?

— Domnia ta,răspunse vesel Kmicic, dacă n-ar fi umilinţa care mi s-a poruncit la spovedanie, dacă n-ar fi şfichiuiturile gârbaciului care-mi vrâstează spinarea în fiecare seară, ţi-aş mai spune şi altele, dar mi-e teamă să nu cad iarăşi în vechiul păcat. Cât priveşte întrebarea dacă Babinicz e mai bun decât Czarniecki, asta se va arăta, când vor veni suedezii.

— Păi ce însărcinare crezi că ai să primeşti?… Gândeşti oare că vei fi una dintre căpetenii?

Kmicic se posomorî.

— M-aţi bănuit că vreau răsplată, iar acum domnia ta vorbeşti de însărcinare. Află dar că n-am venit aici după ranguri, fiindcă în altă parte puteam sa ajung şi mai sus. Voi sluji ca oştean de rând, fie şi la porunca domniei tale.

— De ce „fie şi”?

— Pentru că domnia ta mă judeci strâmb şi m-ai putea prigoni.

— Hm, ce să zic! Frumos din partea domniei tale că vrei să lupţi ca oştean de rând, văd că eşti grozav de isteţ şi nu-ţi vine prea uşor să te umileşti. Ai fi bucuros să te baţi?

— Se va arăta, când vor veni suedezii, cum am spus.

— Ei, şi dacă suedezii n-o să vină?

— Atunci ştii ce, domnia ta? Vom merge să-i căutăm împreună! zise Kmicic.

— A, da ştii că-mi placi! strigă jupân Piotr Czarniecki. Am putea aduna o ceată pe sprânceană… Aici nu suntem prea departe de Śląsk, aşa că oşteni s-ar găsi numaidecât. Căpeteniile şi-au dat cuvântul, ca şi unchiul meu, că nu vor mai lupta, dar oştenii nu s-au legat prin nimic. La cel dintâi semn s-ar aduna cu nemiluita!

— Ar fi o bună pildă şi pentru alţii! întări Kmicic cu înflăcărare. Am şi eu o mână de oameni… De i-ai vedea la treabă!

— Pe legea mea! nu se mai putu stăpâni jupân Piotr. Lasă-mă să te îmbrăţişez!

— Pofteşte, domnia ta! se bucură Kmicic.

Şi fără să mai stea pe gânduri, se aruncară unul în braţele celuilalt.

Tocmai trecea preotul Kordecki care, văzând ce se petrece, începu să-i binecuvânteze, iar ei îi mărturisiră legământul lor. Preotul se mulţumi să zâmbească şi plecă mai departe, vorbind de unul singur.

— Bolnavul începe să se însănătoşească.

Până seara sfârşiră toate pregătirile şi fortăreaţa era gata de apărare. Avea de toate din belşug; pulbere, tunuri, ziduri destul de puternice şi o mulţime de luptători.

Częstochowa, mai degrabă Jasna Góra, cu toate că era greu de cucerit din pricina aşezării şi a întăriturilor, era socotită una dintre fortăreţele mai mici şi mai slabe ale Republicii. Cât priveşte oştenii, putea să aibă oricâţi, dar preoţii nu chemaseră înadins prea mulţi, gândindu-se să le ajungă rezervele cât mai mult timp.

Cu toate acestea, erau unii, mai ales printre tunarii nemţi, care credeau că Częstochowa nu se va putea apăra.

Proştii! Socoteau că mânăstirea nu e apărată decât de ziduri; nu ştiau ce înseamnă oamenii însufleţiţi de credinţă. Preotul Kordecki, temându-se să nu împrăştie îndoiala printre apărători, îi îndepărtă pe toţi, afară de unul care trecea drept meşter neîntrecut.

În aceeaşi zi, veni la Kmicic bătrânul Kiemlicz cu cei doi feciori, rugându-l să-i sloboadă din slujbă.

Jupân Andrzej fu cuprins de mânie.

— Câinilor, îi certă, vă lepădaţi de bunăvoie de asemenea noroc şi nu vreţi s-o apăraţi pe Sfânta fecioară!… Prea bine, fie şi aşa! Plata pentru cai aţi primit-o, veţi căpăta îndată şi restul ce vi se cuvine.

Scoase o pungă din sipet şi le-o zvârli la picioare,

— Iată-vă leafa! Credeţi că e mai bine să căutaţi prada în afara zidurilor! Vreţi mai degrabă să fiţi tâlhari decât

apărătorii Mariei…?! Pieriţi din ochii mei! Nu sunteţi vrednici să staţi aici, nu sunteţi vrednici să vă' aflaţi printre creştini, nu meritaţi să muriţi de moartea care ne aşteaptă pe noi aici!… Afară, afară!

— Nu suntem vrednici, răspunse bătrânul, desfăcându-şi braţele şi plecându-şi capul, nu suntem vrednici să vedem frumuseţile de la Jasna Góra. Poartă a raiului! Luceafăr de ziuă! Alinare a păcătoşilor! Nu suntem vrednici, nu suntem vrednici! Apoi făcu o plecăciune adâncă, atât de adâncă încât aproape că se frânse în două, şi în acelaşi timp cu mâna-i slabă, răşchirată, luă punga de jos.

— Dar nici în afara zidurilor, adăugă, nu vom înceta să slujim… Înălţimea ta… La nevoie, o să te vestim de tot ce se întâmplă… Ne ducem unde trebuie… Vom face tot ce trebuie. Înălţimea ta o să ai oameni gata să te slujească şi dincolo de ziduri.

— Afară! repetă jupân Andrzej.

Ieşiră toţi trei ploconindu-se până la pământ; spaima le tăia răsuflarea şi erau fericiţi că totul se sfârşise cu bine. În faptul serii nu mai erau în fortăreaţă.

Se lăsă o noapte neagră şi ploioasă. Era ziua de opt noiembrie. Iarna începea de timpuriu şi odată cu stropii de ploaie cădeau pe pământ primii fulgi de zăpadă muiată. Liniştea era întreruptă doar de chemările prelungi ale străjilor care strigau de la un turn la altul: „Păzeaaa!” Ici şi colo se iţea, strecurându-se prin întuneric, rantia albă a preotului Kordecki. Kmicic nu dormea; se afla pe ziduri împreună cu jupân Czarniecki şi tăifăsuiau despre luptele la care luaseră parte. Kmicic povestea desfăşurarea ciocnirilor cu Chowański, nepomenind, fireşte, nici o vorbă despre isprăvile lui, iar jupân Piotr istorisea încăierările cu suedezii de la Przedbórze, Zarnowce şi prin împrejurimile Cracoviei, cu care prilej se cam fălea spunând:

— Am făcut şi eu ce-am putut. Când izbuteam să dobor un suedez, făceam un nod la eşarfa săbiei. Până acum am şase noduri şi cu ajutorul lui Dumnezeu vor fi şi mai multe!

Tocmai de aceea port sabia din ce în ce mai sus… Nu peste multă vreme eşarfa nu va mai fi bună la nimic, dar nu voi dezlega nodurile, ci am să înfig în ele câte o turcoază şi am s-o duc în dar la icoana Maicii Domnului. Domnia ta, ai vreun suedez pe conştiinţă?

— Nu! răspunse Kmicic ruşinat. Nu departe de Sochaczew am zdrobit o ceată, dar erau tâlhari de drumul mare…

— În schimb, cred că ai doborît o groază de hiperborei?

— E, din ăştia ar fi câţiva!

— Cu suedezii e mai greu, fiindcă mai toţi sunt vrăjitori… Au învăţat de la finlandezi să se slujească de diavoli şi fiecare are câte doi-trei scrădiţi care-l ajută; sunt şi din aceia care au câte şapte. Grozav îi mai păzesc în timpul încăierărilor… Dar dacă vor veni aici, împieliţaţii nu le vor fi de nici un ajutor, deoarece puterea diavolească nu poate să facă nici un rău acolo unde se văd turnurile mânăstirii. Domnia ta, ai auzit de asta!

Kmicic nu răspunse, clătină din cap şi începu să asculte cu luare-aminte.

— Vin! spuse deodată.

— Ce? Pentru Dumnezeu! Ce vorbeşti, domnia ta?

— Aud călărimea.

— E ropotul ploii învârtejite de vânt.

— Pe rănile lui Christos, asta nu e ploaie, sunt cai! Nu mă înşală auzul. Vin mulţi călăreţi… şi sunt aproape, dar nu se aud din pricina ploii. Păzea, păzea!

Glasul lui Kmicic trezi străjile care moţăiau de frig prin apropiere, dar nici nu apucă să se stingă în ropotul ploii, când în întunericul din vale se auziră sunetele ascuţite ale trâmbiţelor care începură să ţiuie prelung, jalnic, înfricoşător. Zvâcniră cu toţii înspăimântaţi şi se întrebară unul pe altul:

— Nu sunt cumva trâmbiţele care vestesc judecata de apoi în noaptea asta surdă…?

Călugării, oştenii şi şleahticii începură să se strângă pe medean. Clopotarii alergară la turnuri şi în curând dangătul

clopotelor umplu văzduhul; băteau toate, cele mari, mijlocii şi cele mici de tot, ca de foc, amestecându-şi gemetele cu glasul trâmbiţelor care sunau mereu.

Aprinseră fitiluri în butoaiele cu smoală, pregătite înadins şi legate cu lanţuri, pe care le traseră după aceea în sus pe scripete. Lumina roşie se revărsă peste povârnişul stâncos şi cei de pe întărituri văzură la poale mai întâi grupul trâmbiţaşilor călări, care se aflau mai aproape cu trâmbiţele la gură, iar înapoia lor şirurile lungi ale raitierilor cu flamurile desfăşurate.

Trâmbiţele mai răsunară o vreme, de parcă vroiau să arate prin aceste sunete de aramă toată puterea suedeză şi să înfricoşeze de moarte pe călugări. În cele din urmă, tăcură; unul din trâmbiţaşi se desprinse din rând şi se apropie de poartă, fluturând o năframă albă deasupra capului.

— În numele măriei sale, strigă, prealuminatul rege al suedezilor, goţilor şi vandalilor, mare prinţ de Finlanda, Estonia, Carelia, Brema, Wereda, Szczecin, Pomerania, Caşubia şi Wandalia, prinţ de Rugia, stăpân peşte Ingria, Wismark şi Bavaria, graf palatin de Rin, Juliah, Kliwia,Berg… deschideţi!

— Lăsaţi-l să intre! se auzi glasul preotului Kordecki.

Se deschise doar uşiţa din poarta cea mare. Călăreţul şovăi o clipă, apoi coborî de pe cal, intră în incinta zidurilor şi, văzând mai multe rantii albe, întrebă:

— Care dintre voi este mai-mare peste călugări?

— Eu! răspunse preotul Kordecki.

Călăreţul îi dădu o scrisoare cu peceţi şi spuse:

— Graful Wrzeszczowicz aşteaptă răspunsul la biserica Sfintei Barbara.

Preotul Kordecki chemă îndată călugării şi şleahticii la sfat.

Pe drum, jupân Czarniecki îi zise lui Kmicic:

— Hai şi tu!

— Merg, dar numai aşa, ca să văd ce este, consimţi jupân Andrzej, pentru că altminteri n-am ce căuta acolo! De-acum nu cu gura vreau s-o slujesc pe Sfânta Fecioară!

Când se adunară cu toţii în trapezărie, preotul Kordecki rupse peceţile şi citi cele ce urmează: „Cinstiţi părinţi, cunoaşteţi prea bine ce gânduri bune am nutrit în inima mea pentru acest lăcaş şi pentru frăţia voastră, ca şi statornicia cu care v-am ocrotit, copleşindu-vă cu binefaceri. De aceea, aş dori să fiţi convinşi că bunăvoinţa şi dărnicia mea au rămas aceleaşi şi în timpurile de acum. Nu ca vrăjmaş vin astăzi la voi, ci ca prieten, lăsaţi deci fără teamă mânăstirea în grija mea, cum o cer vremurile şi împrejurările de acum. Astfel veţi dobândi liniştea pe care o doriţi şi veţi trăi fără primejdie. Vă făgăduiesc cu mâna pe inimă că nu se va atinge nimeni de lucrurile sfinte, bunurile voastre nu vor suferi stricăciune, dimpotrivă, voi spori avutul mânăstirii, luând toate cheltuielile asupra mea. Prin urmare, chibzuiţi bine câte foloase veţi avea, dacă mă veţi mulţumi şi-mi veţi încredinţa mânăstirea. Mai luaţi aminte că vă paşte o nenorocire şi mai mare din partea ghinărarului Miller, ale cărui porunci vor fi cu atât mai apăsătoare, cu cât el este un eretic şi urăşte credinţa cea adevărată. De va veni el, veţi fi siliţi să vă supuneţi şi să-i împliniţi voile; atunci în zadar veţi arăta căinţă cu durerea în suflet că n-aţi dat ascultare sfatului meu.”

Călugării fură adânc mişcaţi, aducându-şi aminte de binefacerile lui Wrzeszczowicz. Unii dintre ei aveau încredere în bunăvoinţa lui şi gândeau că, dacă-i vor urma sfatul, vor îndepărta nenorocirile viitoare.

Dar nu îndrăznea nici unul să vorbească, aşteptând să vadă ce va spune preotul Kordecki; o vreme priorul tăcu, mişcându-şi buzele în şoapta rugăciunii, apoi rosti:

— Un prieten adevărat ar veni oare pe timp de noapte şi ar speria cu glasul înfricoşător al surlelor şi al trâmbiţelor pe slugile lui Dumnezeu? Ar veni oare în fruntea miilor de oşteni înarmaţi care aşteaptă acum în faţa zidurilor? N-a

venit de unul singur, n-a venit numai cu zece oameni, deşi ca binefăcător al nostru putea să se aştepte la o primire bucuroasă. Ce pot să însemne aceste cete năprasnice, dacă nu o ameninţare pentru împrejurarea când n-am vrea să predăm mânăstirea?... Fraţilor dragi, nu uitaţi că vrăjmaşul acesta nu şi-a respectat niciodată cuvântul dat, jurămintele şi făgăduielile. Deşi nu i-au cerut-o regele ne-a trimis hârtie în care stă scris negru pe alb că mânăstirea nu va fi ocupată, iar acum oştenii se află înaintea întăriturilor, trâmbiţându-şi minciuna cu uriaşe glasuri de aramă. Fraţilor dragi, înălţaţi-vă inimile spre cer, ca să vă lumineze Sfântul Duh, şi fiecare să-şi spună părerea după cum îi porunceşte conştiinţa şi binele sfântului aşezământ.

Deodată, se auzi glasul lui Kmicic:

— La Kruszyna, spuse, l-am auzit pe Lisola întrebând: „Dar nu-i aşa că veţi goli vistieria călugărilor?” la care Wrzeszczowicz, cel care stă acum înaintea zidurilor, a răspuns: „Maica Domnului n-are trebuinţă de talerii din cufărul priorului.” Acum acelaşi Wrzeszczowicz vă scrie, cinstiţi părinţi, că va lua toate cheltuielile asupra lui, sporindu-vă şi mai mult avutul. Vedeţi cât e de prefăcut!

Îi răspunse preotul Mielecki, unul dintre cei mai vârstnici din adunare şi pe deasupra fost oştean:

— Noi trăim în sărăcie, iar banii se păstrează în faţa altarului spre slava Sfintei Fecioare. Chiar dacă i-am lua de acolo, ca să răscumpărăm tihna sfântului lăcaş, cine ar pune chezăşie că-şi vor ţine făgăduiala, că nu vor smulge darurile şi sfintele odăjdii cu mâinile lor pângărite, că nu vor pune mâna pe lucrurile bisericii”? Ne putem încrede oare în nişte mincinoşi?

— Nu putem hotărî nimic în lipsa episcopului, căruia îi suntem datori ascultare! spuse părintele Dobrosz.

Iar preotul Tomicki adăugă:

— Războiul nu e treaba noastră, să ascultăm, aşadar, ce spun cavalerii care s-au adăpostit la mânăstire.

Ochii tuturor se îndreptară spre jupân Zamoyski, cel mai mare ca vârstă, bogăţie şi rang, care se ridică şi vorbi cele ce urmează:

— E vorba de soarta voastră, cinstiţi părinţi. De aceea, puneţi alături puterea vrăjmaşului cu împotrivirea de care sunteţi în stare cu forţele şi mijloacele avute la îndemână, şi faceţi cum credeţi de cuviinţă. Ce sfat putem să vă dăm noi, ca oaspeţi ce ne aflăm? Totuşi, de vreme ce ne întrebaţi şi pe noi ce-i de făcut, eu zic aşa…:departe de noi gândul de a ne preda, atâta timp cât nu suntem siliţi s-o facem. Nu ne putem îngădui să cumpărăm o pace nesigură printr-o supunere ruşinoasă de la un vrăjmaş care-şi calcă jurămintele. Ne-am adăpostit aici de bunăvoie cu femeile şi copiii noştri, lăsându-ne în grija Sfintei Fecioare, şi am hotărât cu nezdruncinată credinţă să trăim alături de voi, iar dacă asta va fi voia Domnului, să murim împreună cu voi. E mai bine aşa decât să primim o robie ruşinoasă şi să fim de faţă la pângărirea lucrurilor sfinte… Nu încape îndoială că Maica celui prea înalt, care ne-a înflăcărat inimile cu dorinţa de a o apăra împotriva ereticilor nemernici şi fără Dumnezeu, va veni în ajutorul slugilor sale cucernice şi va sprijini lupta noastră dreaptă! Spătarul de Sieradz tăcu; cumpăneau cu toţii vorbele lui întărindu-se în credinţă, iar Kmicic, care se gândea totdeauna după ce făcea, se repezi şi duse la buze mâna bătrânului.

Cei de faţă căpătară curaj la această privelişte şi înflăcărarea tânărului fu socotită de toţi ca o prevestire bună aşa că dorinţa de apărare a mânăstirii crescu şi umplu inimile.

Deodată, se arătă încă un semn bun; la fereastra trapezăriei răsună pe neaşteptate glasul tremurător al cerşetoarei Konstancja care îngâna un cântec pios:

În zadar ameninţarea-ţi zvârli spre mine, husit aspru, În zadar chemi să te-ajute ale diavolului coarne.

Arzând totul împrejuru-ţi, în zadar împroşti cu sânge, Pe mine nu mă vei frânge!

De-ar veni aici păgânimea toată-n stoluri.

Oştiri falnice şi fameni zburători pe cei balauri, Paloşul, focul şi truda şi vitejii n-au dobânda.

A mea doar va fi izbânda!

— Iată sfatul, spuse preotul Kordecki, pe care ni-l trimite Dumnezeu prin gura bătrânei cerşetoare. Să ne apărăm, fraţilor, fiindcă nici o cetate împresurată n-a avut ajutorul pe care-l vom primi noi!

— Suntem gata să ne dăm viaţa! strigă jupân Piotr Czarniecki.

— Să nu ne încredem în aceşti călcători de jurăminte! Să nu ne încredem în eretici şi în acei catolici care au intrat în slujba necuratului! strigară alte glasuri, nelăsându-i să vorbească pe cei care vroiau să se împotrivească.

Hotărâră să trimită doi preoţi la Wrzeszczowicz, care să-i aducă la cunoştinţă că porţile vor rămâne închise, iar asediaţii se vor apăra, îndreptăţiţi fiind de făgăduiala regelui.

Pe de altă parte, trimişii aveau să-l roage cu umilinţă pe Wrzeszczowicz să se lase păgubaş sau măcar să amâne negocierile până când călugării vor cere îngăduinţa părintelui Teofil Broniewski, mai-marele ordinului, care se află în Śląsk.

Trimişii, părintele Benedykt Jaraczewski şi Marceli Tomicki, ieşiră pe poartă, iar ceilalţi rămaseră să-i aştepte cu sufletul la gură în trapezărie. Neobişnuiţi cu războiul, călugării se temeau că le-a bătut ceasul de pe urmă şi a venit timpul când trebuiau să aleagă între datorie şi mânia şi răzbunarea vrăjmaşului.

Nu se scursese decât o jumătate de ceas, când cei doi călugări se arătară iarăşi înaintea sfatului. Stăteau cu capetele în piept, iar pe chipurile palide se citea tristeţea. Îi întinseră în tăcere preotului Kordecki o nouă scrisoare de la Wrzeszczowicz, iar acesta o luă şi o citi cu glas tare. Erau cele opt puncte prin care Wrzeszczowicz le punea în vedere călugărilor să se supună.

După ce sfârşi de citit, priorul se uită îndelung la cei de faţă, apoi rosti cu glas solemn:

— În numele Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Duh! În numele Preacuratei şi Sfintei Născătoare de Dumnezeu! Pe ziduri, fraţi iubiţi!

— Pe ziduri, pe ziduri! îi răspunseră toţi în cor.

Curând după aceea, flăcările luminară poalele povârnişului pe care se afla mânăstirea. Wrzeszczowicz dăduse foc la clădirile din jurul bisericii sfintei Barbara. Pojarul, cuprinzând acareturile vechi, se întindea cu fiecare clipă. Spre cer se învălătuciră stâlpi de fum roşu, printre care jucau limbile focului. În cele din urmă, jariştea flăcărilor se revărsă asupra norilor.

La lumina focului, se vedeau cetele de călăreţi, mişcându-se cu iuţeală dintr-un loc în altul. Începeau jafurile oştenilor. Raitierii scoteau din ocoale vitele care fugeau speriate, umplând văzduhul cu mugete jalnice; oile, strânse ciopor, se îmbulzeau orbeşte spre foc. Mirosul de ars se împrăştia în toate părţile, ajungând până la zidurile mânăstirii. Mulţi dintre apărători vedeau întâia oară faţa sângeroasă a războiului şi li se strângea inima la vederea oamenilor urmăriţi de oşteni şi hăcuiţi cu paloşele sau a femeilor târâte de păr pe medean. În strălucirile sângerii ale pârjolului, se vedea totul ca-n palmă. Strigăte şi vorbe răzleţe ajungeau la urechile asediaţilor.

Deoarece tunurile mânăstirii nu trăseseră până acum, raitierii descălecară şi se apropiară până la piciorul praporului, scuturându-şi paloşele şi muschetele deasupra capului.

În fiecare clipă, câte un vlăjgan în tunică verde de raitier se apropia şi, ducându-şi mâinile pâlnie la gură, îi ocăra şi-i ameninţa pe asediaţii care ascultau răbdători, stând lângă tunurile cu fitilurile aprinse.

Jupân Kmicic se afla alături de jupân Czarniecki în dreptul bisericii şi vedea totul foarte bine. Obrajii i se rumeniseră ca para focului, iar ochii îi semănau cu două torţe aprinse;

ţinea în mână un arc grozav, moştenit de la tatăl său, care-l cucerise la Hotin de la un agă faimos. Ascultă ameninţările şi mascările, iar când, în cele din urmă, raitierul uriaş se apropie de stâncă şi începu să zbiere, jupân Andrzej se întoarse către Czarniecki:

— Pentru Dumnezeu, huleşte împotriva Sfintei Fecioare… Eu înţeleg limba nemţilor… spune vorbe înfricoşătoare!… Nu mai pot să rabd!

Şi coborî arcul, dar jupân Czarniecki îl lovi peste mână.

— Dumnezeu îl va pedepsi pentru vorbele-i de ocară, spuse. Preotul Kordecki nu îngăduie să tragem noi cei dintâi, aşa că să-i lăsăm să deschidă ei focul.

Abia sfârşi, că raitierul îşi lipi patul muschetei de faţă, împuşcătura porni, dar plumbul nu ajunse până la ziduri, pierzându-se printre crăpăturile stâncii.

— Acum se poate? strigă Kmicic.

— Se poate! răspunse Czarniecki.

Ca un adevărat om al războiului, Kmicic se linişti într-o clipă. Raitierul, ducându-şi mâna streaşină la ochi, se uita pe urma plumbului. Tânărul încorda arcul şi ciupi coarda cu degetul, de ciripi ca o rândunică, apoi se aplecă şi strigă:

— Moarte, moarte!

În acelaşi timp, răsună şuierul jalnic al groaznicei săgeţi; raitierul dădu drumul la muschetă, îşi ridică amândouă braţele, înălţă capul şi se prăbuşi pe spate. Un timp se zbătu ca peştele pe uscat, bătând pământul cu picioarele, apoi se încordă deodată şi rămase nemişcat.

— Ăsta-i primul! spuse Kmicic.

— Fă un nod la eşarfă! îl îndemnă jupân Piotr.

— N-o să-mi ajungă nici frânghia din clopotniţă, dacă mi-o ajuta Dumnezeu! strigă jupân Andrzej.

Tocmai atunci se apropie de raitierul doborât un altul, vrând să vadă ce are sau să-i ia punga, dar săgeata şuieră din nou şi vrăjmaşul nimerit căzu peste cel dinainte.

În acest timp, bubuiră tunurile mici de câmp, pe care Wrzeszczowicz le adusese cu sine. Nu putea să dărâme

fortăreaţa cu ele, tot aşa cum nu putea gândi s-o cucerească numai cu călărimea, dar porunci să se tragă, ca să-i sperie pe călugări. Începutul era făcut.

Preotul Kordecki se ivi lângă jupân Czarniecki aducându-l şi pe părintele Dobrosz care avea în grijă tunurile mânăstirii în timp de pace şi trăgea cu ele de sărbători, faptă pentru care trecea drept cel mai bun tunar printre călugări.

Priorul făcu semnul crucii asupra tunului şi i-o arătă părintelui Dobrosz, iar acesta îşi suflecă mânecile şi îndreptă ţeava spre locul dintre două clădiri, unde se aflau vreo cincisprezece călăreţi conduşi de o căpetenie cu rapiera în mână. Părintele Dobrosz ochi îndelung, fiindcă era în joc renumele-i de cel mai bun tunar în sfârşit, luă fitilul şi-l lipi de deschizătură.

Bubuitura cutremură văzduhul şi fumul acoperi vederea. După o clipă îl împrăştie vântul. Între cele două case nu mai era nici un călăreţ. Câţiva zăceau pe jos sfârtecaţi împreună cu caii, iar ceilalţi pieriseră.

Călugării începură să cânte pe întărituri. Cântecul lor era însoţit de troznetele clădirilor care se prăbuşeau în jurul bisericii" sfintei Barbara. Întunericul se făcu şi mai negru, doar jerbele uriaşe de scântei împroşcate de bârnele care se prăvăleau se înălţau în văzduh.

Trâmbiţele sunară iarăşi în rândurile suedezilor care începură să se depărteze. Pojarul se stingea. La picioarele colinei coborâră beznele. Ici şi colo, se mai auzea nechezatul cailor, dar tot mai departe şi din ce în ce mai slab. Wrzeszczowicz se retrăgea spre Krzepice.

Preotul Kordecki îngenunche pe zidul de apărare.

— Marie! Maică a lui Dumnezeu! rosti cu glas puternic. Fie ca cel ce va veni după ei să plece tot aşa cu ruşinea şi mânia deşartă în suflet.

În timp ce se ruga, norii se desfăcură deasupra capului său şi strălucirea lunii albi turnurile, zidurile, pe priorul

îngenuncheat; şi dărâmăturile arse ale clădirilor de lângă biserica Sfintei Barbara.

Capitolul XIV.

În ziua următoare, la poalele Jasnei Góra domnea liniştea. Călugării se folosiră de acest prilej pentru a sfârşi pregătirile de apărare. Se făcură ultimele îndreptări pe ziduri şi la apărători şi se aduseră şi mai multe arme care aveau să slujească la respingerea năvălitorilor.

De la Zdebów, Krowodrza, Lgota şi Grabówka veniră încă cincisprezece ţărani care slujiseră mai demult ca pedestraşi. Fură primiţi cu toţii şi amestecaţi printre ceilalţi apărători. Preotul Kordecki trebăluia cât doi-trei la un loc. Lua parte la slujbă şi la sfat, supraveghea corurile de zi şi de noapte, iar în clipele de răgaz umbla pe ziduri cu şleahticii şi sătenii. Pe faţă şi în toată înfăţişarea i se citea atâta linişte, cum numai chipurile cioplite din piatră pot să aibă. Privindu-i obrazul palid de neodihnă, se putea crede că omul acesta doarme somn dulce şi uşor, dar resemnarea tăcută şi veselia care-i ardeau în priviri, buzele care i se mişcau rostind rugăciuni spuneau că veghează şi cugetă, se roagă şi se jertfeşte pentru toţi. Din sufletul acesta cu puterile încordate spre Dumnezeu curgea izvorul adânc şi liniştit al credinţei; sorbeau cu toţii şi cine avea sufletul bolnav, acela se înzdrăvenea. Acolo unde albea rantia lui, tihna senină se aşeza pe chipuri, ochii râdeau şi buzele rosteau: „Bunul nostru părinte şi apărător, mângâierea şi speranţa noastră.” Îi sărutau mâinile, iar el zâmbea ca aurora dimineţii şi trecea mai departe, răspândind în juru-i încredere şi seninătate.

Cu toate acestea, nu neglija nici mijloacele pământeşti de mântuire; călugării care intrau în chilia lui îl găseau fie în genunchi, fie aplecat peste scrisorile pe care le trimitea în toate părţile. Îi scrise astfel lui Wittemberg, căpetenia supremă de la Cracovia, rugându-l să aibă milă de sfântul lăcaş; lui Jan Kazimierz, care în ultima vreme făcea sforţări la Opole pentru scăparea norodului nerecunoscător;

castelanului de Kiev, pe care propriul legământ îl ţinea înlănţuit la Siewierz; lui Wrzeszczowicz şi polcovnicului Sadowski, ceh şi luteran, care-l slujea pe Miller şi care, având un suflet ales, se străduia să abată gândul ghinărarului de la cucerirea mânăstirii.

În preajma lui Miller se înfruntau doi sfetnici. Wrzeszczowicz, aţâţat de împotrivirea pe care o cunoscuse la opt noiembrie, se străduia în fel şi chip să-l convingă pe ghinărar să pornească asupra mânăstirii; făgăduia, în schimb, comori nenumărate, spunând că în toată lumea nu sunt decât câteva biserici care să-şi poată măsura bogăţiile cu cele de la Częstochowa vel Jasna Góra. Iar Sadowski se împotrivea astfel:

— Luminăţia ta, îi spunea lui Miller, care ai cucerit atâtea cetăţi însemnate, încât oraşele nemţeşti te-au numit cu drept cuvânt Poliocertes, ştii de câtă vărsare de sânge şi timp este nevoie pentru supunerea unei fortăreţe oricât de slabe, dacă apărătorii vor să lupte pe viaţă şi pe moarte până la ultima suflare.

— Călugării nu se vor împotrivi, nu-i aşa? întrebă Miller.

— Eu cred că dimpotrivă. Bogaţi fiind, se vor apăra cu mai multă înverşunare, încrezători nu numai în puterea armelor, ci şi în sfinţenia locului, pe care eresul catolic din această ţară îl socoteşte ca inviolatum. Ajunge să ne aducem aminte de războiul cu nemţii; călugării au dovedit adesea curaj şi îndârjire, chiar atunci când oştenii, se îndoiau de izbândă. Se va întâmpla şi acum la fel, cu atât mai mult, cu cât fortăreaţa nu e chiar atât de neputincioasă, cum o socoteşte graful. E înălţată pe un povârniş stâncos în care nu se pot săpa tuneluri; spărturile zidurilor au fost şi ele astupate până acum, iar în ceea ce priveşte rezervele de arme, pulbere şi hrană, acestea trebuie să fie foarte mari la o mânăstire atât de bogată. Fanatismul va îmbărbăta inimile şi…

— Şi crezi, jupâne polcovnic, că mă vor sili să fac cale-întoarsă?

— Asta nu cred, dar sunt de părere că vom fi nevoiţi să pierdem prea multă vreme sub zidurile mânăstirii şi să trimitem după tunuri mai mari decât acelea pe care le avem, iar luminăţia ta musai să porneşti spre Prusia. Trebuie să socotim bine de cât timp avem nevoie la Częstochowa, pentru că, dacă măria sa ne va chema în Prusia pentru treburi mai grabnice, călugării nu vor întârzia să împrăştie vestea că te-au gonit. Atunci gândeşte-te şi luminăţia ta ce ştirbire va suferi faima luminăţiei tale de Poliocertes! Nu mai vorbesc că potrivnicii din toată ţara vor afla o pildă de urmat! Şi aşa… Sadowski coborî glasul, când se va afla că împresurăm mânăstirea, vom ajunge de pomină. Luminăţia ta nu ştii, cum nu poate să ştie nici un străin care nu e catolic, ce înseamnă Częstochowa pentru acest popor. Avem tot interesul să nu ne punem rău cu şleahticii, care s-au predat atât de uşor, cu magnaţii şi oştile regale care au trecut de partea noastră odată cu hatmanii. Fără ei n-am fi făcut tot ce-am făcut. Am cuprins aceste pământuri pe jumătate sau chiar mai mult cu mâinile lor, dar când va răsuna prima împuşcătură la Częstochowa… cine ştie… poate că nici un polonez nu va mai rămâne alături de noi… atât de mare este puterea eresului!… S-ar putea să înceapă un alt război cumplit!

În sinea lui, Miller îi da dreptate lui Sadowski; mai mult, pe toţi călugării, pe cei de la Częstochowa îndeosebi, îi socotea nişte vrăjitori, iar de vrăji ghinărarul suedez se temea mai mult decât de tunuri. Cu toate acestea, vrând să-l zădărască în glumă sau poate doar să lungească vorba, spuse:

— Domnia ta vorbeşti, ca şi când ai fi priorul mânăstirii de la Częstochowa sau… ca şi când ar începe plata răscumpărării cu domnia ta…

Sadowski era un războinic cutezător, iute din fire şi, pentru că ştia cât preţuieşte, se supăra foarte uşor:

— Nu mai scot nici o vorbă! spuse cu semeţie.

Miller se simţi şi el jignit de tonul cu care fuseseră rostite aceste cuvinte.

— Nici eu nu te rog, domnia ta! răspunse. Îmi ajunge sfatul grafului Weyhard care cunoaşte mai bine ţara asta.

— Rămâne de văzut! se împotrivi Sadowski şi ieşi din încăpere.

Weyhard îi luă locul, într-adevăr. Aduse scrisoarea pe care o primi între timp de la Warszycki din Cracovia, care-l ruga să lase mânăstirea în pace; dar nepriceput cum era, socoti altfel cele scrise şi spuse:

— Se roagă, aşadar ştiu prea bine că nu sunt în stare să se apere!

În ziua următoare, la Wieluń, se hotărî marşul asupra Częstochowei.

Cum nu făcea nimeni o taină din asta, părintele Jacek Rudnicki, călugăr de la mânăstirea din Wieluń, avu destul timp să ducă vestea la Częstochowa. Bietul călugăr nu credea nici el în ruptul capului că cei de la Jasna Góra aveau să se apere. Vroia doar să-i prevină, ca să ştie ce au de făcut şi să capete condiţii mai bune. Ştirea semăna într-adevăr descurajarea în inimile sfinţilor părinţi. Unii începură să şovăie. Dar preotul Kordecki îi îmbărbăta, pe cei abătuţi îi înflăcăra cu căldura inimii lui, vesti că se vor făptui adevărate minuni, făcând plăcută până şi vedenia morţii; îi convinse pe toţi cu puterea credinţei lui şi, aproape fără să ştie, începură să se pregătească de luptă cu năvălitorii, cum se pregăteau de obicei pentru sărbătorile bisericii, cu bucurie şi solemnitate.

În acelaşi timp, căpeteniile mirene ale apărătorilor, spătarul de Sieradz şi jupân Piotr Czarniecki, făceau şi ei ultimele pregătiri. Dădură foc la toate tarabele lipite de-a lungul zidurilor, care puteau să înlesnească năvala vrăjmaşului; nu fură cruţate nici măcar clădirile mai apropiate de la poale, aşa că toată ziua un inel de foc învălui fortăreaţa; tarabele, bârnele şi scândurile se prefăcură în cenuşă, aşa că tunurile mânăstirii aveau acum înainte o întindere pustie, neîngrădită de nici o piedică. Gurile negre scrutau depărtarea, aşteptând parcă nerăbdătoare venirea

duşmanului, pe care vroiau să-l întâmpine cu bubuituri înfricoşătoare.

Iarna înainta cu paşi repezi. Dinspre miazănoapte sufla un vânt tăios care întărea noroaiele; dimineaţa băltoacele erau acoperite de pojghiţa de gheaţă; preotul Kordecki; mergând de-a lungul zidurilor, îşi freca mâinile învineţite de frig şi spunea:

— Dumnezeu ne trimite gerul în ajutor! Vrăjmaşilor le va fi greu să sape locaşurile pentru tunuri şi şanţuri; în vreme ce voi o să vă lăfăiţi în încăperi călduroase, lor o să li se facă lehamite de împresurare.

Tocmai de aceea Burchard Miller vroia să sfârşească totul cât se poate de repede. Aducea cu el nouă mii de oşteni, cei mai mulţi pedestraşi, şi douăsprezece tunuri. Mai avea şi două steaguri de călărime polonă, dar nu putea conta pe ea, mai întâi, fiindcă nu putea folosi călărimea pentru cucerirea unei fortăreţe aşezate pe un povârniş stâncos, iar în al doilea rând, fiindcă oştenii se arătaseră împotrivă şi declaraseră de la început că nu vor lua parte la lupte. Veneau cu el mai degrabă pentru a feri mânăstirea de lăcomia învingătorilor, în caz că avea să fie cucerită; cel puţin aşa le spuseseră polcovnicii oştenilor; mai veneau şi pentru că cei care porunceau erau suedezii, fiindcă toată oştirea Republicii se afla în tabăra lor şi trebuia să se supună.

De la Wieluń la Częstochowa nu era drum lung. În ziua de 18 noiembrie avea să înceapă împresurarea. Dar ghinărarul suedez socotea că nu va dura mai mult de câteva zile şi va ocupa fortăreaţa pe calea negocierilor.

Între timp, preotul Kordecki îi pregătea sufleteşte pe apărători. Se ţinu o slujbă ca la sărbătorile de mare bucurie şi, dacă n-ar fi fost teama şi paloarea de pe feţele unora, s-ar fi putut crede că se apropie acel vesel şi solemn Aleluia. Însuşi priorul celebră liturghia, apoi bătură toate clopotele. După liturghie, slujba continuă cu o procesiune impunătoare care ieşi pe întărituri.

Preotul Kordecki, care purta sfântul potir, era condus de braţ de spătarul de Sieradz şi de jupân Piotr Czarniecki. Înaintea lor păşeau copii în cămăşi albe cu cădelniţe în care fumega smirna şi tămâia. În faţa şi înapoia baldachinului mergeau călugări în rantii albe, cu ochii ridicaţi spre cer; oameni de vârste diferite, începând cu bătrâni încovoiaţi şi sfârşind cu tineri abia intraţi la noviciat. Flăcăruile galbene ale lumânărilor jucau în vânt, iar ei mergeau şi cântau adânciţi în credinţă, de parcă nu mai trăiau pe această lume. În urma lor se vedeau capetele tunse scurt ale şleahticilor şi feţele femeilor plânse, dar liniştite totuşi sub boabele lacrimilor şi însufleţite de credinţă. Veneau apoi ţăranii în sumane şi cu părul lung, asemenea primilor creştini; copii mici, fete şi flăcăi îşi uneau glasurile îngereşti cu ale celorlalţi. Şi Dumnezeu asculta acest cântec, această revărsare a inimilor, această fugă de sub poverile pământeşti la adăpostul aripilor dumnezeirii. Vântul stătu, văzduhul se linişti, cerul devenea tot mai albastru, iar soarele de toamnă îşi revărsa lumina blândă, palid aurie, caldă încă, peste pământ.

Procesiunea făcu înconjurul întăriturilor, dar nu se întoarse şi nici nu se împrăştie, ci merse mai departe. Strălucirea sfântului potir cădea pe faţa priorului, care părea o auroră ce împrăştia raze. Preotul Kordecki ţinea ochii închişi, iar pe buze avea un zâmbet aproape nepământesc de fericire, dulceaţă şi încântare; sufletul lui era în ceruri, în lumină, veşnică veselie şi linişte netulburată. Dar, ca şi când acolo primea poruncă să nu uite de această biserică de pe pământ, de oameni şi de fortăreaţă, de ceasul încercării ce avea să vie, se oprea din când în când, deschidea ochii, înălţa sfântul potir şi rostea binecuvântări.

Blagoslovi norodul, oştenii şi flamurile ca nişte flori, care jucau în culori de curcubeie; apoi blagoslovi zidurile şi înălţimea care privea la întinderile depărtate, tunurile mici şi pe cele mari, ghiulelele de plumb şi de fier, cutiile cu

pulbere, parapetele de lemn şi grămezile de arme care slujeau la respingerea atacurilor; după aceea blagoslovi satele din depărtare şi toate cele patru părţi ale lumii: răsăritul şi apusul, miazăzi şi miazănoapte, de parcă vroia să răspândească puterea dumnezeiască asupra împrejurimilor şi a pământului întreg…

Bătură ceasurile două după-amiază şi procesiunea se afla încă pe ziduri când deodată, la marginea zării, acolo unde cerul părea că se împreună cu pământul şi se întindeau ceţuri alburii, se ivi ceva şi începu să se mişte; forme nedesluşite se apropiau târâş, la început tulburi, se întăreau treptat şi deveneau tot mai limpezi.

— Suedezii, vin suedezii!

Apoi se întronă liniştea, de parcă inimile şi limbile încremeniseră; doar clopotele băteau mai departe. Glasul preotului Kordecki răsună puternic, deşi liniştit.

— Fraţilor, să ne bucurăm, se apropie ceasul izbânzii şi al minunilor!

Iar după aceea:

— Sub ocrotirea ta alergăm, Maică, Stăpână şi Regină a noastră!

În acest timp, norul suedez se preschimbase într-un şarpe fără sfârşit, care aluneca din ce în ce mai aproape. I se zăreau inelele înfricoşătoare. Se răsucea, se îndrepta la loc, în răstimpuri răsfrângea lumina în pojghiţa lucitoare a oţelelor sau se înnegrea, ieşind din abureala depărtării…

În curând, cei care priveau de pe ziduri puteau să vadă totul în amănunt. În faţă venea călărimea, urmată de polcurile de pedestraşi; fiecare polc alcătuia un dreptunghi lunguieţ, deasupra căruia se înălţă unul mai mic, format din suliţe; mai departe, hăt! îndărătul pedestrimii, se târau tunurile cu ţevile întoarse înapoi şi aplecate spre pământ.

Trupurile lor greoaie şi leneşe, negre sau gălbui, luceau ameninţătoare în soare; în urma lor duruiau pe drumul cu hârtoape căruţele cu pulbere şi un şirag nesfârşit de care încărcate cu corturi şi tot felul de scule de război…

Apropierea acestei oştiri regulate care trecea prin faţa apărătorilor, vrând parcă să-i sperie, oferea o privelişte de toată frumuseţea, deşi ameninţătoare. Călărimea se desprinse de grosul trupelor şi porni la trap, tălăzuind ca un lan bătut de vânt. Se fărâmiţă repede în cete mai mici şi mai mari. Unele se apropiară de fortăreaţă, altele se risipiră cât ai clipi din ochi prin satele dimprejur după pradă, iar câteva porniră să înconjure zidurile, cercetând locul şi ocupând clădirile mai apropiate. Călăreţi singuratici se desprindeau mereu din grupele mai mari şi goneau spre pâlcurile de pedestraşi, vestind căpeteniile unde să se aşeze.

Tropotele şi nechezatul cailor, strigătele şi chemările, lărmuiala câtorva mii de glasuri şi huruitul surd al tunurilor ajungeau la urechile apărătorilor care stătuseră până atunci liniştiţi pe întărituri, privind uimiţi la alergătura şi foiala oştilor vrăjmaşe.

În cele din urmă, ajunseră şi polcurile de pedestrime şi începură să umble de colo-colo în jurul fortăreţei, căutând locurile cele mai potrivite pentru a se întări pe poziţii, între timp, loviră Częstochówka, o moşioară care ţinea de mânăstire, cu toate că aici nu se aflau oşteni; rămăseseră doar ţăranii încuiaţi prin colibe. Polcul de finlandezi, care ajunse primul acolo, se repezi cu înverşunare asupra prostimii neînarmate. Îi scoaseră din colibe, târându-i de păr, iar pe cei care se împotriveau îi hăcuiră cu săbiile. Toţi ceilalţi fură goniţi afară din conac, călărimea dădu năvală asupra lor şi-i risipi în cele patru vânturi.

Solul lui Miller, care cerea mânăstirii să se supună, trâmbiţase mai dinainte în faţa porţilor, dar apărătorii, la vederea măcelului şi cruzimii oştenilor la Częstochówka, îi răspunseră cu focul tunurilor.

Acum, când populaţia din partea locului fusese izgonită din toate aşezările mai apropiate, pe care le ocupaseră suedezii, se cuvenea să le dărâme cât mai repede, pentru ca vrăjmaşul adăpostit în ele să nu facă stricăciuni

mânăstirii. Întăriturile se acoperiră de jur împrejur de fum, asemenea unei corăbii învăluite de furtună şi atacate de tâlhari. Bubuitul tunurilor cutremura văzduhul şi zidurile, la biserică şi prin clădirile apropiate zăngăneau geamurile. Ghiulele de foc, ca nişte norişori alburii, înscriau arcuri ameninţătoare, cădeau pe adăposturile suedezilor şi frângeau grinzile, dărâmând acoperişuri şi pereţi; în locurile în care nimereau, se înălţau îndată stâlpi de fum.

Vâlvătaia cuprindea aşezările.

Abia cartiruite, polcurile suedeze ieşeau în goană de prin case şi, nesigure de poziţiile lor, se împrăştiau în toate părţile. Neorânduiala începea să-şi facă loc. Tunurile neînţepenite în lăcaşuri de tragere, erau trase înapoi pentru a le feri de ghiulele. Miller rămase uimit, nu se aştepta la asemenea primire şi nici ca Jasna Góra să aibă astfel de tunari.

Cum se lăsă întunericul şi trebuia să înstăpânească ordinea, trimise un trâmbiţaş cu propunerea de încetare a focului.

Călugării căzură lesne la învoială. Cu toate acestea, în timpul nopţii aprinseră un hambar uriaş cu rezerve de proviant, unde se adăpostise polcul vestlandez. În timp ce ghiulele nimereau una după alta în locul ochit, flăcările cuprinseră clădirea atât de repede, că vestlandezii nu mai avură vreme să scoată muschetele şi muniţia sări în aer, împrăştiind până departe în jur torţe aprinse.

Suedezii nu închiseră ochii toată noaptea; se pregătiră în fel şi chip, săpară locaşuri pentru tunuri, umplură coşuri uriaşe cu pământ, pe scurt, îşi rânduiră tabăra. Deşi oştenii bătuseră multe războaie şi căpătaseră multă experienţă, deşi răzbătători şi stăruitori din fire, nu aşteptau cu bucurie ziua de mâine. Prima zi însemnase cât o înfrângere.

Tunurile mânăstirii făcură pagube atât de mari printre oameni, încât luptătorii mai vârstnici se îngrijorară foarte, punându-le pe seama împresurării lipsite de prevedere a fortăreţei şi a apropierii prea mari de întărituri.

Dar acel mâine, chiar dacă avea să aducă izbânda, nu făgăduia să aducă şi slava, pentru că ce putea să însemne supunerea unei fortăreţe fără importanţă şi a unei mânăstiri pentru cuceritorii atâtor oraşe de seamă de o sută de ori mai puternice? Doar prada bogată şi lăcomia îi mai însufleţeau, fiindcă teama înăbuşitoare cu care steagurile poloneze aliate veniseră la faimoasa Jasna Góra se împărtăşise şi suedezilor. Numai că unii erau înspăimântaţi la gândul pângăririi, pe când ceilalţi se temeau din pricini nedesluşite, de care nici ei nu-şi dădeau seama prea bine şi pe care le numeau farmece. De vreme ce credea în ele Burchard Miller, cum puteau să nu creadă oştenii de rând?

Doar văzură cu toţii că atunci când Miller se apropie de biserica sfintei Barbara, calul se opri deodată sub el, se trase îndărăt, ciuli urechile şi, sforăind cu frică pe nările fremătânde, nu mai vru să meargă înainte. Ghinărarul nu arătă că se teme, dar a doua zi îi porunci prinţului Weski să ocupe acest loc, iar el se mută cu tunurile în partea de miazănoapte a mânăstirii, spre satul Częstochowa. Acolo săpă şanţuri toată noaptea, ca să atace din ele a doua zi.

Aşadar, îndată după răsăritul soarelui, începu sfada tunurilor; de astă dată începură să tragă tunurile suedeze. Deocamdată vrăjmaşul nu se gândea să facă spărturi în zid, prin care să dea năvală în întărituri; vroia doar să-i înfricoşeze pe apărători, să trimită o grindină de ghiulele asupra bisericii şi a mânăstirii, să işte pojaruri, să sfărâme tunurile, să omoare oamenii şi să răspândească panica.

Pe zidurile mânăstirii se ivi iarăşi o procesiune, deoarece nimic nu-i întărea pe luptători ca vederea Sfântului Potir şi a călugărilor care-l însoţeau în linişte. Tunurile mânăstirii răspundeau pe cât puteau de fiecare dată cu bubuituri şi fulgere, tunarii zoreau din răsputeri. Pământul părea că se cutremură din temelie. Norii de fum acopereau mânăstirea şi biserica.

Ce clipe de neuitat, ce privelişte pentru oamenii care nu văzuseră niciodată chipul sângeros al războiului; în fortăreaţă erau mulţi din aceştia.

Mugetul necontenit, fulgerele, fumul, vuietul ghiulelelor care sfâşiau văzduhul, fâşâitul înfiorător al grenadelor, scrâşnetul ghiulelelor pe piatră, bufniturile surde în pereţi, zăngănitul geamurilor sparte, exploziile ghiulelelor aprinse, şuieratul schijelor, troznetele şi pârâiturile afetelor, vălmăşagul, prăpădul, iadul…!

În această vânzoleală fără preget, fără pic de odihnă pentru oamenii înăbuşiţi de fum, stoluri întregi de ghiulele îşi luau zborul, iar strigătele învălmăşite şi îngrozite porneau din toate părţile fortăreţei, ale bisericii şi ale mânăstirii.

— Arde, apă, apă!

— Pe acoperişuri cu securile!… Mai multe prelate!

În vreme ce pe întărituri răsunau răcnetele oştenilor înfierbântaţi de luptă:

— Ochiţi mai sus!… mai sus!… printre clădiri… foc…!

Pe la amiază, nimicirea se înteţi. Se părea că atunci când fumul se va împrăştia, ochii suedezilor vor zări doar un morman de ghiulele şi grenade în locul mânăstirii. Pulberea de var, iscată din pereţii loviţi de ghiulele; se amesteca cu fumul şi acoperea lumea. Preoţii ieşiră cu sfintele moaşte, ca să înlăture pulberea care îi împiedica pe apărători. Bubuitul tunurilor urmă cu întreruperi, dar atât de des, ca răsuflarea gâfâită a unui balaur.

Deodată, în turnul abia refăcut după pojarul de anul trecut, răsună glasul înfiorător al trâmbiţelor în măsurile unui cântec cucernic. Melodia pornea de sus şi se auzea pretutindeni în împrejurimi, ajungând până la tunurile suedeze.

La sunetele trâmbiţelor se adăugară în curând glasurile oamenilor şi printre mugete, şuierături, troznete şi pocnetele muschetelor se desluşeau cuvintele:

Maica Domnului, Fecioară, De Dumnezeu slăvită Marie!

Aici răbufniră mai multe grenade; troznetul şindrilei şi al grinzilor, apoi strigătul. „Apă!” împunse auzul şi… cântecul se scurse liniştit mai departe:

Fiul tău, stăpânul nostru, Să ne dea şi să ne-aducă Roadă multă, grâie multe.

Kmicic, stând pe întărituri lângă tunul dinspre satul Częstochowa, în care se afla poziţia lui Miller şi de unde trăgeau cele mai multe guri de foc, îl dădu la o parte pe tunarul nu prea îndemânatic şi-i luă locul. Şi trudi cu atâta înflăcărare, încât în curând, cu toate că era noiembrie şi ziua era friguroasă, se dezbrăcă de scurta de vulpe şi de ilic, rămânând numai în cămaşă şi nădragi.

Oamenilor neînvăţaţi cu războiul le creştea inima la vederea acestui luptător de meserie, pentru care tot ce se întâmpla – mugetul tunurilor, stolurile de ghiulele, moartea – păreau să fie viaţa de toate zilele, aşa cum era focul pentru salamandră.

Avea sprâncenele încruntate, flăcări în priviri, obrajii îmbujoraţi şi o bucurie sălbatică pe chip. Se pleca mereu asupra tunului, ochind cu luare-aminte, preocupat numai de luptă, nevăzând nimic din cele ce se petreceau în jurul lui; ochea, cobora sau urca ţeava, în sfârşit striga „Foc!” iar când Soroka lipea fitilul de deschizătură, el fugea pe metereze, privea şi exclama din când în când:

— La pământ, la pământ!

Ochii-i vultureşti străpungeau fumul şi pulberea; când vedea printre clădiri mai multe pălării sau coifuri la un loc, le nimicea îndată sau le împrăştia cu câte o ghiulea bine ţintită.

La răstimpuri, când prăpădul era mai mare, izbucnea în râs. Ghiulelele zburau deasupra şi în jurul lui, dar nu le lua în seamă; deodată, după ce împuşcătura porni, se repezi pe metereze, scrută depărtările şi strigă:

— Un tun l-am sfărâmat! Au mai rămas doar trei…!

Până la amiază nu avu nici o clipă de răgaz. Sudoarea îi şiroia pe frunte, cămaşa îi aburea; avea faţa înnegrită de

funingine, iar ochii îi scânteiau.

Însuşi jupân Piotr Czarniecki îi admira priceperea, spunându-i de câteva ori în clipele de acalmie:

— Războiul nu e o noutate pentru domnia ta! Se vede numaidecât! Unde ai învăţat să lupţi atât de bine?

Pe la trei ceasuri după-amiază tăcu al doilea tun suedez, sfărâmat de o lovitură bine ochită a lui Kmicic. Celelalte fură scoase din lăcaşuri puţin mai târziu. Se vede că suedezii socoteau această poziţie cu neputinţă de păstrat.

Kmicic răsuflă uşurat.

— Odihneşte-te! îl îndemnă Czarniecki.

— Bine, mi-era şi foame, răspunse oşteanul. Soroka, dă-mi ce ai la îndemână!

Bătrânul vagmistru se descurcă la repezeală. Îi aduse horilcă în plosca de tinichea şi peşte afumat. Jupân Kmicic începu să înfulece cu vrednicie, ridicând ochii din când în când şi privind la grenadele care zburau prin apropiere ca nişte ciori.

Şi erau destul de multe, nu dinspre Częstochowa, ci dinspre partea opusă; mai ales acestea treceau peste mânăstire şi biserică.

— Tunarii lor nu fac două parale, ridică ţeava prea sus, spuse jupân Andrzej mâncând înainte. Toate trec pe deasupra şi ajung până la noi.

Îl auzi vorbind astfel un călugăraş tinerel, flăcău de vreo şaptesprezece ani, care abia începuse noviciatul. Mai înainte cărase ghiulele fără istov, cu toate că tremura tot de spaimă, pentru că vedea războiul pentru întâia oară. Kmicic îi impunea grozav prin liniştea lui; acum, auzindu-i vorbele, se ghemui fără să vrea lângă ei, vrând parcă să caute adăpost în apropierea acestui om puternic.

— Ar putea oare să ajungă până la noi din cealaltă parte? întrebă.

— De ce nu? întări jupân Andrzej. Dar ce, frăţioare dragă, şi ţie ţi-e teamă?

— Domnia ta, răspunse flăcăiandrul tremurând, mi-am zis şi eu că războiul nu e floare la ureche, dar nu mi-am închipuit să fie atât de cumplit!

— Nu orice ghiulea ucide, altfel, n-ar mai rămâne nimeni pe lume, căci mamele n-ar mai pridid să nască atâţia oameni.

— Cel mai mult mă tem de ghiulelele acelea luminoase, de grenade. De ce se sparg cu atâta zgomot?… Sfântă Născătoare, scapă-mă!… şi rănesc atâţia oameni…?

— Am să te lămuresc, părinţele, şi ai să capeţi experienţă. Pe deasupra ghiuleaua e de fier, dar înăuntru e scobită şi umplută cu pulbere. Într-un loc are o găurică în care se află o teacă de hârtie sau câteodată de lemn.

— Isuse din Nazaret, o teacă?

— Întocmai, iar în teacă sunt câlţi îmbibaţi cu pucioasă, care se aprind când porneşte lovitura. Ghiuleaua trebuie să cadă cu teaca în jos, ca să intre înăuntru şi focul să ajungă la pulberea care sparge învelişul de fier. Totuşi, o mulţime de ghiulele nu cad cu teaca în jos, dar asta nu înseamnă nimic, fiindcă şi aşa flacăra tot ajunge şi urmează explozia…

Deodată, Kmicic întinse mâna şi începu să vorbească repede:

— Uite, uite colo, acum ai să vezi!

— Isuse! Marie! Sfinte Jozef! strigă călugăraşul la vederea grenadei care venea în zbor.

În acest timp, grenada căzu pe medean şi, sfârâind şi troznind, începu să sară pe lespezi, lăsând în urmă o dâră de fum albăstrui; se rostogoli o dată, de două ori până la picioarele zidului pe care şedeau, se adânci în grămada de nisip, înălţată până aproape de podina de lemn şi, pierzându-şi iuţeala, rămase pe loc.

Din fericire, căzu cu teaca în sus, dar fitilul nu se stinse, pentru că firicelul de fum se înălţă numaidecât.

— La pământ!… Cu faţa la pământ!… strigară glasuri înspăimântate. La pământ, la pământ!

Dar Kmicic alunecă în aceeaşi clipă pe grămada de nisip, apucă fitilul cu o mişcare fulgerătoare, trase, îl smulse şi, ridicând mâna cu câlţii care ardeau, începu să strige;

— Ridicaţi-vă! Acum e ca un câine fără dinţi, nici o muscă nu mai e în stare să omoare!

Spunând acestea, lovi ghiuleaua cu piciorul. Cei de faţă încremeniseră, văzând acest curaj nemaipomenit şi o vreme nu cutează nici unul să scoată o vorbă; în cele din urmă, Czarniecki strigă:

— Om nebun, dacă exploda, te făcea praf!

Jupân Andrzej izbucni în râs, arătându-şi dinţii ca de lup.

— Păi nu tot avem nevoie de pulbere? Aţi fi încărcat tunul cu mine şi i-aş fi hărtănit pe suedezi şi după moarte!

— Bătu-te-ar ghiulelele! Unde ţi-e teama, omule?

Călugăraşul îşi împreunase mâinile şi privea la Kmicic, mut de admiraţie. Preotul Kordecki, care tocmai se apropia, văzu şi el isprava. Veni la el, îi luă capul în mâini, apoi făcu semnul crucii asupra lui.

— Asemenea luptători nu vor preda Jasna Góra! rosti, dar îţi poruncesc să nu-ţi mai pui viaţa în primejdie. Bubuiturile se răresc şi vrăjmaşul îşi ia tălpăşiţa; cât despre ghiulea, scoate-i pulberea, apoi du-o Maicii Domnului la capelă. Va fi pentru ea un dar mai plăcut decât perlele şi pietrele scumpe pe care i le-ai dăruit!

— Părinte! se bâlbâi Kmicic înduioşat. Ce mare scofală!… Pentru Sfânta Fecioară eu aş… mi se-ncurcă limba în gură!… Aş îndura chinuri, moartea. Nici nu ştiu ce n-aş face, ca s-o slujesc…

Şi lacrimile luciră în ochii lui jupân Andrzej, iar preotul Kordecki zise:

— Du-i şi aceste lacrimi, până nu se usucă. Îndurarea ei va coborî asupră-ţi, te va linişti, te va mângâia şi te va împodobi cu cununa de slavă şi virtute!

Îl luă de braţ şi porniră amândoi spre biserică, iar jupân Czarniecki privi în urma lor un răstimp, apoi spuse:

— Am văzut o mulţime de cavaleri curajoşi la viaţa mea care-şi băteau joc de pericole, dar acest lituanian parcă ar fi diavo…

Aici jupân Piotr se lovi cu palma peste gură, ca să nu rostească numele necuratului în acest loc sfânt.

Capitolul XV.

Gâlceava tunurilor nu împiedica deloc negocierile. Sfinţii părinţi erau hotărâţi să se folosească de fiecare dată de ele, vrând să-l amăgească pe vrăjmaş şi să-l întârzie; între timp, puteau să primească vreun ajutor sau aveau să se pună gerurile. Cât despre Miller, el nu înceta să creadă că apărătorii vroiau doar să dobândească nişte condiţii mai bune.

Aşa că seara, după ce bubuiturile conteniră, îl trimise din nou pe polcovnicul Kuklinowski la mânăstire să-i someze pe călugări să se supună. Priorul îi arătă acestui Kuklinowski hârtia iscălită de regele suedez, cu care-i închise gura numaidecât. Dar Miller avea porunca de acum a lui Carol Gustav de a ocupa Bolesław, Wieluń, Krzepice şi Częstochowa.

— Domnia ta, du-le această poruncă, îi spuse lui Kuklinowski. Gândesc că acum n-o să mai găsească altă pricină de zăbavă.

Greşea însă.

Preotul Kordecki declară că, dacă porunca se referea la Częstochowa, ghinărarul nu are decât s-o ocupe; poate să fie sigur că nu va întâmpina nici o piedică din partea mânăstirii. Dar Częstochowa nu este Jasna Góra, iar aceasta din urmă nu este pomenită în porunca cea nouă.

Auzind aceasta, Miller înţelese că are de-a face cu oameni mai iscusiţi decât el; el era cel care nu mai avea argumente, rămânându-i numai tunurile.

Cu toate acestea, întreruperea focului se prelungi toată noaptea. Suedezii trudiră din greu la ridicarea unui parapet puternic, iar apărătorii Jasnei Góra cercetară pagubele de ieri, convingându-se cu mirare că nu prea aveau ce face.

Doar, ici şi colo, un acoperiş spart şi grinzile frânte sau bucăţi de tencuială căzute de pe ziduri. Nu murise nici un om, nici unul nu era rănit. Preotul Kordecki, în timp ce făcea înconjurul întăriturilor, le spuse apărătorilor zâmbind:

— Ei, vedeţi că duşmanul nu e chiar, atât de înfricoşător pe cât se spune; şi nici bombardele lui! Nu o dată, după hram, sunt mai multe stricăciuni. Dumnezeu are grijă de noi şi ne păzeşte, să stăruim în credinţă şi vom vedea minuni şi mai mari!

Veni şi duminica închinată Maicii Domnului. Slujba se ţinu ca de obicei, fiindcă Miller aştepta ultimul răspuns pe care călugării făgăduiseră să-l dea după-amiază.

Aducându-şi aminte de slova scripturii: pentru înfricoşarea filistenilor, Izrael purtă arca lui Dumnezeu în jurul taberei, asediaţii ieşiră iarăşi cu Sfântul Potir pe ziduri.

Scrisoarea o trimiseră pe la ceasurile două, dar nu era vorba de supunere; era acelaşi răspuns pe care-l căpătase Kuklinowski: biserica şi mânăstirea poartă numele de Jasna Góra, iar Częstochowa nu ţine de mânăstire.

„De aceea, te rugăm, luminăţia ta, scria preotul Kordecki, să binevoieşti a da pace frăţiei noastre şi bisericii închinate lui Dumnezeu şi Sfintei Fecioare; cinstirea lui Dumnezeu să rămână neîntinată şi în viitor, iar noi ne vom ruga pentru sănătatea măriei sale. Socotindu-ne nevrednici să aducem rugăminţile noastre, ne lăsăm în seama bunăvoinţei tale, încrezându-ne în bunătatea pe care gândim că ne-o vei arăta şi în viitor.”

La citirea scrisorii, erau de faţă Wrzeszczowicz, Sadowski, Horn, mai-mare la Krzepice, de Fossis, priceput la inginerie, în sfârşit, prinţul Heski, un tânăr trufaş care, deşi asculta de Miller, îi făcea plăcere să-i arate ghinărarului că nu sunt de-o seamă. Zâmbind cu răutate, Heski repetă apăsat încheierea scrisorii:

— Se încred în bunătatea pe care le-o vei arăta şi în viitor; e vorba de un dar, luminăţia ta. Domniile voastre, vă pun o întrebare: călugării se roagă oare mai bine decât trag?

— Adevărat! întări Horn. În aceste zile am pierdut o groază de oameni, cât într-o bătălie în toată regula!

— În ce mă priveşte, continuă prinţul Heski, n-am nevoie de bani, n-o să mă acopăr aici de slavă, iar pe deasupra o să-mi degere picioarele în colibele astea. Ce păcat că n-am plecat în Prusia; ţară bogată, veselă, oraşe îndestulate.

Miller, al cărui braţ o lua întotdeauna înaintea judecăţii, abia acum înţelese tâlcul scrisorii, aşa că se roşi şi spuse:

— Domniile voastre, călugării îşi bat joc de noi!

— N-au vrut asta, dar totuna e! răspunse Horn!

— Aşadar, în şanţuri! Nu le-au ajuns focul şi ghiulelele de ieri!

Poruncile străbătură în zbor întăriturile suedeze de la un capăt la celălalt! Şanţurile se umplură de fumul albicios, iar mânăstirea răspunse numaidecât cu aceeaşi tărie. De astă dată, tunurile suedeze, aşezate mai bine, începură să facă stricăciuni mai mari. Trăgeau cu ghiulele încărcate cu pulbere, care lăsau în urma lor cozi de flăcări, dar aruncau şi torţe aprinse sau şomoioage de cânepă îmbibate cu răşină.

Cârdurile acestor soli de foc cădeau pe turnurile bisericii şi pe acoperişurile de şindrilă ale clădirilor asemenea stolului de cocori călători care, istoviţi de drum, năpădesc câte o colină mai înaltă. Cei care nu luau parte la luptă nu se vânzoleau pe lângă tunuri, se aflau pe acoperişuri. Unii scoteau apă din fântâni, alţii trăgeau găleţile cu frânghii sau înăbuşeau focul cu prelate ude. Câte o ghiulea, rupând scândurile ori vreo grindă, cădea în pod, iar fumul şi mirosul de ars se răspândea în toate încăperile. Dar şi podurile erau supravegheate de apărători cu butoaie pline cu apă. Ghiulelele mai grele străpungeau până şi tavanele. Cu toate strădaniile supraomeneşti, cu toată grija oamenilor, se părea că, mai devreme sau mai târziu, vâlvătaia va cuprinde mânăstirea. Torţele şi şomoiagele de cânepă, împinse cu prăjinile de pe acoperişuri, ardeau grămadă pe lângă pereţi. Geamurile plezneau din pricina căldurii, iar femeile şi copiii dinăuntru se înăbuşeau de fum şi dogoare.

Abia apucau să stingă focul într-un loc, abia se scurgea apa, că veneau în zbor alte cârduri de ghiulele, ghemotoace aprinse, scântei şi foc viu. Toată mânăstirea era acoperită de această grindină de foc, de credeai că s-a deschis cerul deasupra şi ploua cu trăznete; cu toate acestea, lumina, dar nu ardea, se aprindea din loc în loc, dar nu se dărâma; mai mult, în marea de flăcări, fortăreaţa începu să cânte aidoma acelui tânăr în cuptorul încins.

Ca şi în ziua dinainte, din turn răsună cântecul cucernic întovărăşit de glasul trâmbiţelor. Pentru apărătorii de pe întărituri şi cei de lângă tunuri, care puteau să creadă în fiecare clipă că înapoia lor totul arde şi se surpă, cântecul era un balsam alinător, deoarece le dădea de ştire că mânăstirea şi biserica se află în picioare, că focul nu învinsese încă strădania oamenilor. Se înstăpânea astfel obiceiul de a îndulci vitregia împresurării şi a feri auzul femeilor de răcnetele oştenilor înfierbântaţi prin asemenea cântece pioase.

Zvonul cântecelor făcu o impresie puternică şi în tabăra suedeză. La început, oştenii din şanţuri ascultară cu mirare, apoi cu o teamă superstiţioasă.

— Cum se poate? vorbeau între ei, am aruncat peste coteţul ăsta de, găini atâta fier şi foc, încât nu puţine fortăreţe s-ar fi prefăcut în scrum până acum, ei însă cântă de bucurie… Ce va să zică asta…?

— Farmece! răspundeau alţii.

— Ghiulelele nu dărâmă zidurile. Grenadele se rostogolesc de pe acoperişuri ca nişte gogoloaie de pâine. Farmece! farmece! repetau. Nu ne aşteaptă nimic bun aici!

Căpeteniile erau gata să creadă că sunetele acestea au şi alte rosturi tainice. Câte unii însă le tălmăceau altfel şi Sadowski rosti cu voce tare înadins, ca să-l poată auzi Miller:

— Trebuie s-o ducă tare bine, de vreme ce se veselesc; cu alte cuvinte, până acum am risipit în zadar atâta pulbere.

— Şi aşa n-aveam prea multă, adăugă prinţul Heski.

— Îl avem în schimb pe Poliocertes, răspunse Sadowski pe asemenea ton, încât nu se putea înţelege dacă glumeşte sau vrea să-l linguşească pe Miller.

Acesta socoti vorbele împotriva lui, deoarece îşi muşcă mustaţa.

— O să vedem, dacă o să mai cânte peste un ceas! rosti întorcându-se spre ceilalţi şi porunci să se înteţească focul tunurilor.

Dar poruncile fură îndeplinite cu prea multă înflăcărare; din pricina grabei, oştenii ridicară ţevile prea sus, aşa că ghiulelele începură să treacă pe deasupra ţintei. Unele, zburând peste biserică şi mânăstire, ajungeau în şanţurile suedeze din cealaltă parte, rupând afetele, aruncând în văzduh parapetele îngrădite şi omorând oamenii.

Se scurse un ceas, apoi al doilea. În turnul bisericii răsuna mereu cântecul de sărbătoare.

Miller se uita cu ocheanul din Częstochowa. Privi îndelung. Cei de faţă băgară de seamă că mâna cu care ţinea

ocheanul îi tremura tot mai tare; în cele din urmă, se întoarse spre celelalte căpetenii şi strigă:

— Ghiulelele nu fac nici o stricăciune!

Bătrânul războinic fu cuprins de o mânie cumplită. Dădu cu ocheanul de pământ, de se făcu ţăndări.

— Cântecul ăsta mă înnebuneşte! zbieră.

Tocmai atunci veni în galop de Fossis.

— Luminăţia ta, zise, nu putem săpa tunelul. Sub stratul de pământ începe stânca. Aici e nevoie de mineri.

Miller înjură, dar nici nu apucă să sfârşească bine, că sosi iarăşi în goana calului o căpetenie din şanţurile de la Częstochowa, salută ostăşeşte şi spuse:

— Ne-au sfărâmat cel mai mare tun! Să aducem altul de la Lgota?

Focul slăbise întrucâtva şi cântecul se auzea acum mai limpede.

Miller se îndreptă fără o vorbă spre cvartirul său. Nu porunci să se oprească lupta. Era hotărât să-i istovească pe asediatori. Mânăstirea era apărată numai de două sute de oameni, pe când el avea destui oşteni de schimb.

Se lăsă noaptea, dar tunurile bubuiau fără încetare; apărătorii răspundeau acum mai des decât în timpul zilei, fiindcă focurile suedezilor le arătau mai bine unde să ţintească. De multe ori, abia izbuteau oştenii să se aşeze în jurul bobotăii, deasupra căreia atârna cazanul, că din întuneric şi venea în zbor dinspre mânăstire ghiuleaua aducătoare de moarte. Focul împroşca văzduhul cu vreascuri şi snopi de scântei, iar oştenii se împrăştiau cu ţipete îngrozite, căutându-şi adăpost alături de alţi tovarăşi sau rătăcind îngheţaţi, flămânzi şi înfricoşaţi prin bezna nopţii.

Pe la mijlocul nopţii, focul apărătorilor se înteţi atât de mult, încât nu mai era cu putinţă să aprinzi nici o mână de vreascuri în bătaia tunurilor. Se părea că cei împresuraţi vor să spună în graiul tunurilor: „Vreţi să ne obosiţi… Încercaţi, haideţi să ne luăm la întrecere!”

Se scurse un ceas, apoi al doilea. Începu să cadă o ploaie măruntă, ca o ceaţă rece şi pătrunzătoare, care se îndesea pe alocuri, alcătuind parcă stâlpi, coloane şi poduri ce păreau roşii în lumina focului.

Printre stâlpii aceia neobişnuiţi şi arcurile ploii se vedeau în răstimpuri zidurile ameninţătoare ale mânăstirii care se preschimba văzând cu ochii; o dată părea mai înaltă decât de obicei, apoi iarăşi parcă se prăbuşea într-o prăpastie. Între şanţuri şi ziduri se arcuiau parcă bolţi nedesluşite şi coridoare, alcătuite din ceţuri şi întuneric, prin care veneau în zbor ghiulelele morţii. Uneori văzduhul se limpezea deasupra mânăstirii, ca luminat de fulgere. Atunci întăriturile, pereţii semeţi şi turnurile albeau strălucitor, apoi se stingeau.

Oştenii începură să privească înaintea lor cu temeri mohorâte, superstiţioase. Din când în când se înghionteau între ei şoptind:

— Ai văzut? Mânăstirea asta apare şi dispare ca la poruncă... Nu e lucru curat!

— Eu am văzut şi altceva, spuse altul. În timp ce ocheam cu tunul care a fost sfărâmat, fortăreaţa a început deodată să sară şi să dănţuiască, ca şi când o trăgea cineva cu frânghia când în sus, când în jos. Mai nimereşte, dacă eşti în stare!

Spunând acestea, oşteanul zvârli peria tunului şi după o clipă adăugă:

— Degeaba stăm aici!... Nu punem noi mâna pe bănuţii lor... Brr, da frig mai e! Aveţi acolo o căldare cu smoală, daţi-i foc, să ne încălzim măcar mâinile!

Unul dintre oşteni se apucă să dea foc la smoală cu ajutorul unei feştile muiate în pucioasă. O aprinse mai întâi la un capăt, apoi începu s-o cufunde încet în smoală.

— Stingeţi lumina! tună glasul căpeteniei.

Dar aproape în acelaşi timp răsună explozia ghiulelei, un ţipăt scurt, întrerupt, şi lumina se stinse.

Noaptea aduse pagube mari suedezilor. Pieriră o mulţime de oameni pe lângă focuri; în câteva locuri se risipiră în toate părţile, astfel încât unele polcuri, o dată împrăştiate, nu se mai alcătuiră la loc până dimineaţa. Asediaţii, vrând parcă să arate că n-au nevoie de somn, trăgeau înainte cu sârg.

Zorii luminară pe ziduri feţele supte, palide de nesomn, dar înviorate de fierbinţeală. Preotul Kordecki îşi petrecu toată noaptea în biserică întins în formă de cruce; odată cu ivirea zorilor, apăru pe întărituri şi glasu-i blajin se auzi lângă tunuri, la parapete şi la poartă:

— Se-face dimineaţă, copii… Fie binecuvântată lumina Domnului! Nu sunt stricăciuni nici la biserică, nici la clădirile celelalte… Focul a fost stins şi n-a murit nimeni. Jupâne Mosiński, o ghiulea a căzut sub leagănul copilului domniei tale şi s-a stins fără să-i facă vreun rău. Mulţumeşte-i Sfintei Fecioare şi dă-ţi osteneala în semn de recunoştinţă.

— Să-i fie numele cinstit în veci! răspunse Mosiński. Fac tot ce pot!

Priorul porni mai departe. Când ajunse la Czarniecki şi la Kmicic, se luminase de-a binelea. Pe Kmicic nu-l văzu, pentru că acesta trecuse de cealaltă parte să cerceteze armătura de lemn, atinsă puţin de o ghiulea suedeză. Preotul întrebă numaidecât:

— Dar Babinicz unde e? Nu cumva doarme?

— Eu să dorm într-o noapte ca asta! răspunse jupân Andrzej, căţărându-se pe zid. Nu m-ar lăsa cugetul! Mai bine veghez la porunca Sfintei Fecioare.

— E mai bine, e mai bine, slugă credincioasă! întări preotul Kordecki.

Dar jupân Andrzej zări în aceeaşi clipă o luminiţă, care licărea departe în tabăra suedeză, şi strigă:

— Uite colo un foc, ocheşte, saltă mai sus, trageţi în feciorii de câini!

Preotul Kordecki zâmbi ca un arhanghel, văzând asemenea vrednicie, şi se întoarse la mânăstire, ca să le trimită celor trudiţi fiertură de bere amestecată din belşug cu bucăţi de brânză.

După vreo jumătate de ceas, se apropiară femeile, călugării şi cerşetorii bisericii, purtând în mâini străchini şi găleţi aburinde.

Oştenii le apucară în grabă şi în curând de-a lungul întăriturilor se auziră sorbituri lacome. Lăudară cu toţii fiertura, spunând:

— Hrană pe cinste, nu răbdăm de foame în slujba Sfintei Fecioare!

— Mai rău de suedezi! adăugară alţii. În noaptea asta nu şi-au putut fierbe ciorba, iar în cea următoare va fi şi mai rău.

— S-au săturat până în gât, câinii! Mai mult ca sigur că o să ne lase să ne odihnim în timpul zilei. Cred că şi tunurile le-au răguşit de atâta strănutat.

Oştenii se înşelau, fiindcă ziua nu avea să le aducă odihna râvnită.

Când căpeteniile veniră dimineaţa cu rapoartele şi-i spuseră lui Miller că, deşi trăseseră toată noaptea, nu făcuseră nici o stricăciune, suferind, în schimb pagube însemnate în oameni, ghinărarul se îndârji şi porunci să continue focul.

— Până la urmă tot trebuie sa obosească! îi spuse prinţului Heski.

— Facem mare risipă de pulbere! răspunse acesta.

— Şi ei nu fac?

— Ei trebuie să aibă din belşug rezerve de silitră şi pucioasă, iar cărbuni o să le dăm noi, dacă izbutim să aprindem măcar o clădire. La adăpostul nopţii m-am furişat la picioarele zidului de apărare şi, cu tot zgomotul, am auzit uruitul unei mori; nu poate fi decât o moară care face pulbere.

— Am să dau poruncă să se tragă până la asfinţitul soarelui cu aceeaşi tărie ca şi ieri. O să ne odihnim la noapte. Să vedem dacă nu trimit vreo solie.

— Luminăţia ta, ştii că au trimis la Wittemberg?

— Ştiu, o să trimit şi eu după balimezurile{30} cele mari. Dacă nu putem să-i înfricoşăm sau să iscăm pojarul în incinta zidurilor, va trebui să facem o spărtură.

— Aşadar, luminăţia ta, gândeşti că feldmareşalul va încuviinţa împresurarea?

— Feldmareşalul îmi cunoaşte planul şi n-a zis nimic, răspunse Miller cu asprime. Dacă nenorocul va continua să mă prigonească, feldmareşalul mă va certa, în loc să mă laude, şi va lăsa toată vina în spinarea mea. Iar regele, o ştiu prea bine, o să-i dea lui dreptate. Nu puţine am avut de suferit din pricina dispoziţiei proaste a feldmareşalului, de parcă eu sunt vinovat că-l chinuie mal francese, cum zic italienii.

— Nu mă îndoiesc că va arunca toată vina în spinarea luminăţiei tale, mai ales când se va arăta că Sadowski a avut dreptate.

— Ce fel de dreptate? Sadowski ţine partea călugărilor, ca şi când s-ar afla în slujba lor! Dar el ce spune?

— Spune că aceste bubuituri se vor auzi în toată ţara, de la Marea Baltică până la pragul Carpaţilor.

— În asemenea împrejurare, măria sa n-are decât să poruncească să-l jupoaie pe Wrzeszczowicz şi să-i trimită pielea în dar acestei mânăstiri, pentru că el a pus la cale împresurarea.

Miller îşi luă capul în mâini.

— Musai să sfârşim cât mai repede! Îmi spune mie ceva că la noapte vor trimite pe cineva să negocieze. Acum însă tunurile să vorbească!

Ziua se scurse, aşadar, ca şi cea de ieri, plină de bubuituri, fum şi flăcări. Multe altele aveau să mai treacă la fel peste Jasna Góra. Apărătorii stingeau pojarul şi trăgeau şi ei cu

tot atâta vrednicie. Jumătate din oşteni se odihneau, iar cealaltă jumătate se afla pe întărituri.

Oamenii începură să se obişnuiască treptat cu bubuiturile care nu mai conteneau, mai ales când se convinseră că nu făceau pagube mari. Pe cei cu mai puţină experienţă îi întărea credinţa, dar erau printre ei şi oşteni, vechi, dedaţi cu războiul, care luptau ca nişte oameni de meserie. Aceştia îi înconjurau şi pe ţărani.

Soroka se bucura de multă trecere printre ei, deoarece, petrecându-şi o mare parte din viaţă în război, se arăta atât de nepăsător faţă de zgomotele năprasnice, ca şi hangiul la ţipetele beţivilor. Seara, când bubuiturile conteneau, le povestea celorlalţi despre asediul de la Zbaraż. El nu fusese acolo, dar aflase totul de la oştenii care scăpaseră cu viaţă şi le istorisea:

— La Zbaraż tăbărâseră atâţia cazaci, tătari şi turci, că numai bucătarii şi erau mai mulţi decât suedezii de aici. Şi ai noştri tot nu s-au supus. Afară de asta, duhurile rele n-au aici nici o putere, pe când acolo numai vinerea, sâmbăta şi duminica nu-i ajutau pe netrebnici, căci în celelalte zile îi înspăimântau pe apărători în fiecare noapte. Trimiteau moartea în întărituri, ca să se arate oştenilor şi să-i descurajeze. Ştiu asta de la unul care a văzut-o cu ochii lui.

— Cum a văzut-o? întrebară sătenii curioşi, îngrămădindu-se în jurul vagmistrului.

— Cu ochii lui! Tocmai se întorcea de la săpatul unei fântâni, fiindcă duceau mare lipsă de apă; bălţile miroseau îngrozitor. Merge el ce merge şi deodată zăreşte o făptură îmbrăcată în negru, care venea spre el.

— În negru, nu în alb?

— În negru; în timp de război moartea se îmbracă în negru. Se întuneca. Oşteanul se apropie şi întreabă: „Werdo?”{31} dar ea nimic. Trage de linţoliu şi vede un… schelet.,Ce cauţi aici?” întreabă. „Eu”- răspunde ea, „sunt moartea şi am să vin să te iau peste o săptămână.” Oşteanul a înţeles că nu-i a bună. „De ce, întreabă, abia peste o

săptămână, mai repede nu poţi?” Iar ea: „Nu pot să-ţi fac nimic înainte de a trece o săptămână, aşa sună porunca.” Oşteanul îşi spune atunci în gând: „De, n-am ce face, dar dacă acum nu poate să-mi facă nici un rău, măcar să-i plătesc cum se cuvine.” Şi unde nu mi ţi-o învăluie în linţoliu şi începe s-o trântească de pietre! Ea începe să strige şi să-l roage: „O să vin peste două săptămâni.” „Nu se poate!” „O să vin peste trei, peste patru, peste zece, când se va sfârşi asediul, peste un an, peste doi, peste cincisprezece!” „Nu se poate!” „Vin peste cincizeci de ani!” Oşteanul se opreşte şi cugetă: „Acum am cincizeci şi cu încă cincizeci ajung suta. E destul!” I-a dat drumul şi trăieşte şi astăzi; la bătălie se duce ca la nuntă, ce-i pasă!

— Dacă-i era frică, se ducea pe copcă?

— De moarte nu e bine să te temi niciodată! răspunse Soroka. Oşteanul acela a făcut bine şi la alţii, fiindcă atâta a sfărâmat-o şi a căznit-o, că nu şi-a venit în fire trei zile, iar în acest răstimp n-a mai murit nimeni în tabără, deşi au ieşit la năvală asupra duşmanului.

— Nu ieşim şi noi în vreo noapte asupra suedezilor?

— Asta nu-i treaba noastră, răspunse Soroka. Întrebarea din urmă şi răspunsul le auzi şi Kmicic, care se afla nu prea departe, şi se lovi cu palma peste frunte. După aceea, se uită la şanţurile suedeze. Se lăsase întunericul. De vreun ceas se înstăpânise o linişte adâncă. Se vede că oştenii trudiţi adormiseră lângă tunuri.

Departe, la două bătăi de tun, licăreau focurile, dar în şanţurile cele mari domneau beznele nopţii.

— Nici nu le trece prin minte, nu bănuiesc nimic, n-au cum să bănuiască! şopti Kmicic de unul singur.

Şi se duse drept la jupân Czarniecki care, stând lângă afet, număra boabele mătăniilor şi îşi lovea unul de altul picioarele îngheţate.

— E un frig straşnic, rosti, văzându-l pe Kmicic, şi-mi plezneşte capul din pricina bubuiturilor; două zile şi o noapte fără întrerupere! îmi vâjâie urechile întruna.

— Cui nu i-ar vâjâi de atâta zgomot! Azi însă ne vor da pace. Dorm cu toţii buştean. Am putea să-i prindem în bârlogul lor, ca pe urs; cred că nu i-ar trezi nici împuşcăturile flintelor.

— Oho! făcu Czarniecki, ridicându-şi capul, la ce te gândeşti?

— Mă gândesc la Zbaraż, acolo asediaţii au făcut multă stricăciune, dând năvală asupra gloatelor.

— Tu eşti ca lupul noaptea, nu te gândeşti decât la sânge!

— Pe viul Dumnezeu şi pe rănile lui, hai să năvălim asupra lor! O să-i tăiem cum se taie şi o să le ţintuim tunurile. Nu se aşteaptă la nimic.

Jupân Czarniecki sări în picioare.

— Şi mâine o să-şi piardă minţile de furie! Se gândesc pesemne că ne-au înfricoşat destul şi aşteaptă să ne supunem. Vor avea răspunsul. Pe legea mea, îmi place gândul tău, asta zic şi eu ispravă vrednică de nişte viteji. Cum de nu mi-a trecut şi mie prin cap! Trebuie să-l vestim pe părintele Kordecki. El porunceşte aici!

Plecară.

Preotul Kordecki se sfătuia în trapezărie cu spătarul de Sieradz. Auzind paşi, înălţă capul şi, dând la o parte lumânarea, întrebă:

— Cine-i acolo? S-a întâmplat ceva?

— Eu sunt, Czarniecki. răspunse jupân Piotr, şi cu mine se află şi Babinicz. Nu putem să dormim, pentru că grozav mai miros suedezii ăştia. Babinicz, părinte, e un zvânturat care nu poate sta locului. Se tot învârte şi se răsuceşte, pentru că tare ar vrea să se ducă la suedezi, să-i întrebe dacă mâine vor trage la fel sau ne vor lăsa liniştiţi.

— Cum aşa? întrebă preotul Kordecki fără să-şi ascundă uimirea. Babinicz vrea să iasă din fortăreaţă…?

— Însoţit, însoţit, se grăbi să adauge jupân Piotr, de mine şi de câteva zeci de oameni. Se pare că cei din şanţuri dorm somn de piatră; nu se văd focuri şi nici străji. Ne cred tare neputincioşi.

— O să ţintuim tunurile! adăugă Kmicic cu înflăcărare.

— Daţi-l încoace pe Babinicz ăsta! strigă spătarul, că vreau să-l îmbrăţişez. Te mănâncă acul, bărzăune, ai vrea să înţepi şi noaptea? Asta e o treabă nemaipomenită, care se poate sfârşi cu mare folos. Dumnezeu ne-a dat un singur lituanian, dar e turbat rău şi colţos. Eu încuviinţez asemenea ispravă; nimeni nu se va pune împotrivă şi sunt gata să merg şi eu!

Preotul Kordecki, care se înspăimântase la început, temându-se de vărsarea-de sânge, mai ales că el nu-şi punea viaţa în primejdie, cercetă îndeaproape propunerea şi o socoti vrednică de apărătorii Mariei.

— Lăsaţi-mă să mă rog! spuse.

Şi, îngenunchind înaintea icoanei Maicii Domnului, se rugă o vreme cu braţele desfăcute, apoi se ridică înseninat.

— Acum rugaţi-vă şi voi, le zise, iar după aceea duceţi-vă!

Un sfert de ceas mai târziu, ieşiră tuspatru şi plecară pe întărituri. Şanţurile suedeze dormeau în depărtare. Noaptea era întunecoasă.

— Câţi oameni vrei să iei, domnia ta? îl întrebă preotul Kordecki pe Kmicic.

— Eu?... se miră jupân Andrzej. Eu nu sunt conducător şi nu cunosc locurile aşa de bine ca jupân Czarniecki. Merg şi eu cu sabia, dar oamenii să-i conducă jupân Czarniecki. Aş vrea să-l iau şi pe Soroka, fiindcă e tare priceput la treburi de astea.

Lui jupân Czarniecki şi priorului le plăcu răspunsul, în care văzură limpede dovada umilinţei. Se apucară îndată de treabă. Aleseră oamenii, poruncirăă tuturor să păstreze tăcere deplină şi începură să dea la o parte bulumacii, pietroaiele şi cărămizile care astupau locul de trecere.

Toate acestea durară aproape un ceas. În sfârşit, deschizătura era gata şi oamenii începură să coboare în adâncul îngust. Aveau săbii, pistoale, unii flinte, iar câţiva dintre ţărani – coase cu ascuţişul în prelungirea cozii de

lemn, arme pe care le mânuiau cu cea mai mare îndemânare.

După ce ieşiră cu toţii în afara întăriturilor, se numărară; jupân Czarniecki trecu în frunte, Kmicic rămase la urmă şi porniră în tăcere de-a lungul zidului de apărare, ţinându-şi răsuflarea; ca lupii care se furişează la oi.

Cu toate acestea, se auzea uneori zăngănitul coaselor lovite una de alta sau scrâşnetul pietrei sub picior, care vesteau că merg mai departe. Ajungând aproape de poale, jupân Czarniecki se opri. Lăsă aici o parte,din oameni, nu departe de şanţuri, sub conducerea lui Janicz, un oştean ungur priceput, poruncindu-le să se arunce la pământ, iar el o luă puţin spre dreapta şi, călcând peste pământul moale care înăbuşea zgomotul paşilor, porni mai repede în fruntea celorlalţi. Vroia să ocolească şanţul, să-i lovească din spate pe suedezii adormiţi şi să-i împingă spre mânăstire în locul în care aşteptau oamenii lui Janicz. Aşa îl sfătuise Kmicic care, mergând acum lângă el cu sabia scoasă, îi şopti:

— Nu încape îndoială că între şanţ şi grosul taberei locul e pustiu. Străjile, dacă sunt, se află înaintea şanţului, nu de partea cealaltă… Aşa că îi înconjurăm nestingheriţi şi năvălim asupra lor dinspre tabără, de unde se aşteaptă cel mai puţin la un atac.

— Bine, răspunse jupân Piotr, nu trebuie să scape nici unul dintre ei!

— Domnia ta, dacă strigă vreunul după ce ajungem în spatele lor, mai spuse jupân Andrzej, să-mi îngădui să răspund eu… Mă pricep să ciripesc nemţeşte ca şi în polonă, aşa că o să creadă că vine cineva de la ghinărar din tabără.

— Numai să nu fie străji dincolo de şanţ.

— Dacă sunt, tragem şi dăm năvală îndată. Până să înţeleagă ce şi cum, am ajuns la ei.

— E timpul să cotim, se vede capătul şanţului, spuse jupân Czarniecki.

Se întoarse şi porunci încet:

— La dreapta, la dreapta!

Şiragul îndeplini porunca în tăcere. Deodată, luna tivi cu aur marginea norilor şi văzduhul se lumina puţin. Văzură întinderea pustie dinafară şanţului. După cum prevăzuse Kmicic, nu erau străji; la ce bun să mai pună oameni de pază între propriile şanţuri şi tabără care se afla mai departe. Nici cea mai pătrunzătoare căpetenie nu putea să-şi închipuie că din această parte avea să vie vreo primejdie.

— Acum să înaintăm în cea mai mare tăcere! porunci jupân Czarniecki. Se văd corturile.

— În două din ele este lumină… Oamenii veghează încă… Trebuie să fie căpeteniile.

— Intrarea din spate musai să fie destul de largă.

— Fără îndoială, adeveri Kmicic. Pe acolo intră tunurile şi oştenii… Uite că începe valul de apărare. Aveţi grijă să nu zăngănească armele… Ajunseră la valul înălţat în spatele şanţurilor. Se aflau, aici căruţele cu care aduceau pulberea şi ghiulelele, Nu le păzea nimeni, aşa că trecură de ele şi începură să se caţere fără greutate pe valul de pământ; panta era lină, cum prevăzuseră şi bine bătătorită. Aşa ajunseră la corturi şi se opriră cu armele pregătite în apropiere. În două licăreau într-adevăr luminiţe. Kmicic schimbă câteva cuvinte cu Czarniecki, apoi spuse:

— Întâi mă duc eu la cei care nu s-au culcat încă… Aşteptaţi să trag cu pistolul şi vă repeziţi asupra lor!

Spunând acestea, plecă.

Izbânda atacului era asigurată, aşa că nu se mai strădui să meargă fără cel mai mic zgomot. Trecu pe lângă câteva corturi cufundate în întuneric; nu se trezi nimeni, nu-l întreba nimeni: „Werda?”

Oştenii de la Jasna Góra auzeau hârşâitul paşilor îndrăzneţi şi bătaia propriilor inimi: Kmicic ajunse la cortul luminat, ridică pulpana care ţinea loc de uşă şi, intrând, se opri cu pistolul în mână şi cu sabia atârnând de lanţug.

Se opri, deoarece îl orbi o lumina puternică; pe o măsuţă de campanie se afla un sfeşnic cu şase braţe în care ardeau lumânări strălucitoare.

La măsuţă şedeau trei căpetenii aplecate deasupra hărţilor. Cea din mijloc lucra cu atâta râvnă, încât părul lung îi odihnea pe foile albe. Auzind că intra cineva, îşi înălţă capul şi întrebă cu glas liniştit:

— Cine-i acolo?

— Un oştean, răspunse Kmicic.

Atunci şi celelalte două căpetenii îşi îndreptară privirile spre el.

— Ce oştean, de unde? întrebă primul; era de Fossis care conducea lucrările de împresurare.

— De la mânăstire, răspunse Kmicic.

În glasul lui răsuna ameninţarea.

De Fossis zvâcni în picioare şi îşi feri ochii de lumină. Kmicic sta drept şi neclintit ca o vedenie, doar chipu-i ameninţător, semănând cu capul unei păsări, de pradă, prevestea primejdia.

Cu toate acestea, prin mintea lui de Fossis fulgeră gândul că poate să fie un fugar de la mânăstire, aşa că îl mai întrebă repezit:

— Şi ce pofteşti de la noi?

— Iată ce poftesc! tună Kmicic.

Şi trase cu pistolul drept în pieptul suedezului.

Atunci strigăte năprasnice, însoţite de împuşcături, răsunară în întărituri. De Fossis se prăbuşi, cum se prăbuşeşte pinul lovit de trăznet, a doua căpetenie se repezi cu spada la Kmicic, dar acesta îl izbi cu sabia între ochi, de se auzi scrâşnetul oţelului sfărâmând osul; al treilea suedez se aruncă la pământ, vrând să se strecoare pe sub peretele cortului, dar Kmicic sări după el, îi puse piciorul pe spinare şi-l ţintui la pământ cu o împunsătură de sabie.

În acest timp, noaptea liniştită se preschimbase în ziua judecăţii de apoi. Îndemnurile sălbatice: „Loveşte, ucide!”

se amestecau cu urletul şi strigătele de ajutor ale suedezilor, înnebuniţi de spaimă, oştenii ieşeau afară din corturi, neştiind încotro s-o apuce şi pe unde să fugă. Unii, neînţelegând de la început din ce parte venea atacul, se repezeau orbeşte spre cei de la Jasna Góra şi piereau de săbii, coase şi securi, înainte de a izbuti să strige „pardon”. Alţii îşi străpungeau pe întuneric cu spadele proprii tovarăşii sau, neînarmaţi, îmbrăcaţi numai pe jumătate, fără pălării, încremeneau cu braţele ridicate; alţii, în sfârşit, cădeau la pământ printre corturile răsturnate. O mică parte vroiau să se apere, dar mulţimea înspăimântată îi împingea, îi răsturna şi-i călca în picioare. Gemetele muribunzilor, strigătele sfâşietoare ale suedezilor, care cerşeau îndurare, măreau şi mai mult învălmăşeala.

În cele din urmă, când ţipetele arătară limpede că năvala nu venise dinspre mânăstire, ci din spate, dinspre partea în care se aflau suedezii, oştenii din şanţuri, fură cuprinşi de o adevărată nebunie. Credeau pesemne că steagurile polone aliate îi atacaseră pe neaşteptate.

Pâlcuri întregi de pedestraşi săriră din şanţuri şi alergară spre mânăstire, de parcă vroiau să-şi afle adăpost între zidurile ei. Dar strigătele arătară că nimeriseră peste ceata ungurului Janicz, care-i tăie pe toţi la poalele fortăreţei.

Oştenii de la Jasna Góra, izbind, împingând şi călcând în picioare, ajunseră la tunuri. Oamenii cu piroanele pregătite se repeziră îndată la ele, iar ceilalţi îşi continuară truda sfâşietoare. Ţărani, care n-ar fi putut ţine piept luptătorilor muştruluiţi, se aruncau acum câte patru-cinci inşi asupra unor grupuri mult mai mari.

Viteazul polcovnic Horn, staroste de Krzepice, se strădui să adune în jurul lui oştenii risipiţi. Sări deci afară de şanţ şi începu să strige şi să facă semne cu spada. Suedezii îl recunoscură şi începură să se strângă din toate părţile, dar în spatele lor, şi odată cu ei, veneau şi atacatorii care nu puteau fi deosebiţi în bezna nopţii.

Deodată, se auzi şuieratul înfricoşător al coasei şi glasul lui Horn se frânse brusc. Oştenii se risipiră iarăşi ca frunzele bătute de vânt. Kmicic şi jupân Czarniecki se aruncară cu vreo cincisprezece oameni asupra lor şi-i hăcuiră până la cel din urmă.

Întăritura era cucerită.

Dar în tabăra suedeză trâmbiţele începură să sune de alarmă. Tunurile de la Jasna Góra bubuiră şi ghiulelele aprinse începură să zboare dinspre mânăstire, ca să lumineze drumul oştenilor. Aceştia se întorceau gâfâind şi năclăiţi de sânge, ca lupii care, făcând prăpăd printre oile de la stână, o iau la sănătoasa la auzul vânătorilor care se apropie. Jupân Czarniecki mergea în frunte, iar Kmicic încheia şirul.

După o jumătate de ceas, se reîntâlniră cu ceata lui Janicz, care nu răspunse la chemare; era singurul om care plătise cu viaţa această ieşire, fiindcă se îndepărtase urmărind o căpetenie suedeză şi fusese nimerit de un plumb tras de oamenii lui.

Oştenii intrară în incinta zidurilor de apărare în bubuitul tunurilor şi la lumina flăcărilor. La spărtură îi aştepta preotul Kordecki care-i număra pe măsură ce se strecurau prin deschizătură. Nu lipsea nici unul, afară de Janicz.

Doi oameni plecară să-l aducă şi, o jumătate de ceas mai târziu, se întoarseră cu trupul neînsufleţit; preotul Kordecki vroia să-l înmormânteze cu cinstea cuvenită.

Liniştea nopţii, o dată întreruptă, nu se mai înstăpâni până în faptul zilei. Pe ziduri trăgeau tunurile, în timp ce printre suedezi domnea o neorânduială cumplită. Vrăjmaşul, necunoscându-şi pagubele şi neştiind dincotro putea veni năvala, părăsi şanţurile cele mai apropiate de mânăstire. Polcuri întregi rătăciră cu deznădejdea în suflet până dimineaţa, nu o dată luându-i pe ai lor drept duşmani şi deschizând focul. Până şi în tabăra suedeză oştenii şi căpeteniile ieşiră din corturi, aşteptând sub cerul liber să treacă această noapte de groaza. Zvonuri temătoare

zburau din gură în gură. Unii spuneau că ajutorul sosise, alţii susţineau că toate şanţurile apropiate fuseseră cucerite.

Miller, Sadowski, prinţul Heski, Wrzeszczowicz şi toate celelalte căpetenii făceau sforţări supraomeneşti să aducă la ordine polcurile înspăimântate. Totodată, tunurile suedeze începură să răspundă cu ghiulele aprinse, ca să împrăştie întunericul şi să îngăduie oştenilor risipiţi să-şi vie în fire.

O ghiulea căzu pe capelă, dar lovind acoperişul înclinat, se întoarse sfârâind spre tabără, împrăştiind prin văzduh jerbe de flăcări.

În cele din urmă, se sfârşi şi această noapte de pomină. Mânăstirea şi tabăra suedeză se liniştiră. Dimineaţa începu să albească acoperişurile bisericii, şindrila împrumută treptat ape roşietice, se lumina de ziuă.

Miller, însoţit de celelalte căpetenii, veni la şanţul cucerit. Cei de la mânăstire puteau să-l vadă şi să tragă în el, dar bătrânul ghinărar nu mai lua seama la nimic. Vroia să cerceteze cu ochii lui toate stricăciunile, să numere morţii. Ajutoarele călăreau în urma lui; erau cu toţii descumpăniţi, cu chipurile triste şi posomorâte. Ajungând la întăritură, descălecară şi începură să urce. Urmele luptei se vedeau pretutindeni; mai jos, nu departe de tunuri, se aflau corturile răsturnate; unele erau încă în picioare, pustii, tăcute.

Mormanele de morţi se înălţau mai ales prin corturi, trupurile pe jumătate goale, sfâşiate, cu ochii holbaţi şi spaima îngheţată în pupilele moarte, alcătuiau o privelişte cumplită. Se vede că toţi oamenii aceştia fuseseră surprinşi în timp ce dormeau adânc; unii nici nu erau încălţaţi, prea puţini strângeau spadele în mâinile înţepenite şi aproape nici unul nu avea coiful sau pălăria pe cap. Unii zăceau prin corturi, mai ales spre ieşire, se vede că aceştia abia izbutiseră să se trezească; alţii erau întinşi lângă aripile corturilor, omorâţi în clipa în care vroiau să scape prin fugă.

Peste tot atâtea trupuri, iar în câteva locuri asemenea mormane, încât se putea crede că oştenii muriseră din pricina vreunui cataclism al naturii, dar rănile adânci de pe feţe şi piepturi, unele chipuri înnegrite de împuşcături atât de apropiate, încât nu mai apucase să ardă pulberea, vădeau cu prisosinţă că prăpădul fusese făcut de mâna omenească.

Miller urcă mai sus, spre tunuri; stăteau surde, ţintuite cu piroane, tot atât de ameninţătoare ca nişte biete trunchiuri de copaci; pe o ţeava atârna trupul unui tunar aproape retezat în două de o groaznică tăietură de coasă. Sângele se scursese peste afet, alcătuind sub el o băltoacă destul de întinsă. Miller cercetă totul în amănunt, în tăcere şi cu sprânceana încruntată. Nimeni nu cuteza să întrerupă această tăcere.

Dealtminteri, cum puteau să ogoiască mânia bătrânului ghinărar care, din pricina lipsei de prevedere, fusese bătut ca un începător. Nu era vorba numai de o înfrângere, ci şi de ruşine, pentru că el însuşi numise fortăreaţa coteţ de găini şi făgăduise s-o sfărâme între degete. El avea nouă mii de oşteni, iar garnizoana număra abia două sute. Pe de altă parte, ghinărarul era un războinic de meserie care lupta împotriva unor călugări.

Ziua nu începea prea bine pentru Miller.

Între timp, sosiră pedestraşii şi începură să care morţii. Patru dintre ei se opriră fără poruncă înaintea ghinărarului; pe năsălie se afla un trup omenesc.

Miller se uită şi îşi acoperi ochi!

— De Fossis... rosti surd.

Abia plecară aceştia, că se apropiară alţii; de astă dată Sadowski porni spre ei şi strigă de departe:

— E Horn!

Horn mai trăia încă şi mai avea înainte multe zile de chinuri îngrozitoare. Ţăranul care-l lovise îl ajunsese doar cu vârful coasei, dar tăietura îi deschise cuşca pieptului. Cu toate acestea, rănitul nu-şi pierduse cunoştinţa. Văzându-l

pe Miller şi pe celălalt zâmbi, vru să spună ceva, dar, în locul glasului, îi ieşi din gură o spumă roşie, după care începu să clipească repede din ochi şi leşină.

— Duceţi-l în cortul meu! porunci Miller, şi doftorul meu să-l oblojească numaidecât.

Apoi căpeteniile îl auziră vorbind de unul singur:

— Horn, Horn… L-am visat azi-noapte… Îndată după ce m-am culcat… Ciudat lucru…

Şi, aţintindu-şi privirile în pământ, căzu adânc pe gânduri: deodată, glasul înfricoşat al lui Sadowski îl trezi din îngândurare:

— Luminăţia ta, priveşte acolo… mânăstirea…

Miller se uită şi încremeni uluit.

Se luminase bine de ziuă, fâşiile de ceaţă se întindeau peste pământ, dar cerul era senin şi trandafiriu în lucirile dimineţii. O trâmbă alburie învăluia vârful Jasnei Góra şi după rânduială firii trebuia să acopere biserica; în pofida aşteptărilor însă, biserica şi turnul se înălţau nu numai deasupra stâncii, ci şi deasupra ceţurilor, sus, tot mai sus, ca şi când se desprindeau de temelie şi atârnau în tăriile albastre.

Strigătele oştenilor vestiră că şi ei văzuseră minunea.

— Ceaţa înşeală ochii! strigă Miller.

— Ceaţa e sub biserică! răspunse Sadowski.

— Lucru de mirare, dar biserica se află acum de zece ori mai sus decât era ieri, şi atârnă în văzduh, întări prinţul Heski.

— Şi urcă şi mai sus, din ce în ce mai sus! exclamară oştenii. Se pierde din ochi…!

Într-adevăr, ceaţa care acoperea stânca începu să se ridice spre cer, asemenea unui stâlp de fum uriaş, iar biserica, înfiptă parcă în vârful acelui stâlp, părea că se înalţă tot mai sus. În acelaşi timp, sus de tot, aproape sub nori, turnul dispărea în abureala albicioasă; parcă se topea şi se tulbura, până când pieri cu totul.

Miller se întoarse spre celelalte căpetenii; în ochi i se citea uimirea amestecată cu o spaimă superstiţioasă.

— Domniile voastre, spuse, vă mărturisesc că în viaţa mea n-am văzut aşa ceva. E cu totul împotriva firii şi numai vrăjitoriile catolicilor pot să…

— I-am auzit, îl întrerupse Sadowski, pe oşteni strigând: „Cum poţi să mai nimereşti o fortăreaţă ca asta!” Într-adevăr, nici eu nu ştiu cum!

— Şi ce-o să se întâmple acum, domniile voastre? întrebă prinţul Heski. Biserica mai e acolo în ceaţă ori nu mai e?

Stătură multă vreme uimiţi şi tăcuţi până când prinţul Heski spuse:

— Chiar dacă întâmplarea este în firea lucrurilor, nu vesteşte nimic bun pentru noi. Uitaţi-vă şi domniile voastre, de când am venit aici, n-am făcut nici un pas mai departe!

— Ehei, se amestecă Sadowski, dacă ar fi numai atât! La drept vorbind, am suferit o înfrângere după alta… iar noaptea care a trecut a fost cea mai rea din toate. Oştenii îşi pierd curajul şi încep să lupte fără tragere de inimă. Domniile voastre habar n-aveţi ce se vorbeşte prin polcuri. Pe de altă parte, se întâmplă şi alte lucruri de neînţeles; de la o vreme, nimeni nu mai poate să iasă din tabără de unul singur sau în doi, căci cine cutează parcă-l înghite pământul. Îţi vine să crezi că lupii dau târcoale Częstochowei. Am trimis nu demult un stegar cu trei oameni la Wieluń după îmbrăcăminte mai groasă şi de atunci n-am mai auzit nimic de ei…!

— O să fie şi mai rău când se va aşeza iarna; de pe acum nopţile sunt destul de friguroase, adăugă prinţul Heski.

— Se răreşte ceaţa! spuse deodată Miller.

Într-adevăr, se iscase vântul şi începuse să se împrăştie abureala. În norii alburii, începu să licărească ceva, în sfârşit, răsări soarele şi văzduhul se limpezi.

Zidurile mânăstirii se iviră treptat, apoi apăru biserica, mânăstirea întreagă. Toate se aflau la locul lor. Fortăreaţa era liniştită şi tăcută, ca şi când ar fi fost pustie.

— Luminăţia ta, zise prinţul Heski repezit, mai încearcă să negociezi cu ei. Trebuie să sfârşim odată!

— Şi dacă negocierile nu vor duce la nimic, domniile voastre sunteţi de părere să ridicăm asediul? întrebă Miller posomorât.

Căpeteniile tăcură. Abia după o clipă, Sadowski începu să vorbească:

— Luminăţia ta, ştii mai bine ce se cuvine să faci.

— Ştiu, răspunse Miller trufaş, dar vă spun: blestem ziua şi ceasul în care am venit aici, ca şi pe sfetnicii care au pus la cale această împresurare, aici îl străpunse cu privirea pe Wrzeszczowicz. Aflaţi totuşi că, după cele întâmplate, nu voi pleca de aici, până când nu voi preface această fortăreaţă blestemată într-un morman de dărâmături sau voi muri eu însumi!

Pe chipul prinţului Heski se răsfrângea supărarea. Niciodată nu-l respectase prea mult pe Miller, iar vorbele de mai înainte le socotea drept lăudăroşenie deşartă, nepotrivită cu întăritura nimicită, cu morţii şi tunurile ţintuite. Se întoarse deci spre el şi-i răspunse batjocoritor:

— Luminăţia ta, nu poţi să făgăduieşti una ca asta, pentru că vei pleca la cea dintâi poruncă a regelui sau a mareşalului Wittemberg. Câteodată împrejurările ştiu să poruncească mai bine chiar decât regii şi mareşalii.

Miller îşi încruntă sprâncenele stufoase; Wrzeszczowicz, care-l văzu întunecându-se, spuse în grabă:

— Deocamdată să încercăm cu negocierile. O să se supună. Nu poate fi altfel!

Vorbele îi fură acoperite de glasul vesel al clopotului care chema la slujba de dimineaţă în biserica de la Jasna Góra. Ghinărarul întovărăşit de celelalte căpetenii, porni încet spre Częstochowa, dar n-apucă să ajungă în tabără, când sosi un trimis pe calul plin de spumă.

— Vine de la mareşalul Wittemberg! spuse Miller.

Călăreţul îi întinse o scrisoare. Ghinărarul rupse peceţile, îşi aruncă privirile pe scrisoare şi rosti încurcat:

— Nu! E de la Poznań… veşti proaste. În Wielkopolska se ridică şleahticii şi norodul se uneşte cu ei… În fruntea mişcării se află Krzysztof Źegocki care vrea să vie în ajutorul Częstochowei.

— Am spus eu că bubuiturile de aici se vor auzi din Carpaţi până la Marea Baltică, mormăi Sadowski. Poporul acesta e foarte schimbător. Nu-i cunoaşteţi încă pe polonezi, o să vedeţi mai târziu de ce sunt în stare.

— Bine, bine, o să vedem! răspunse Miller. Mai bine un vrăjmaş pe faţă, decât un aliat prefăcut… S-au predat de bunăvoie, iar acuma pun mâna pe arme… Prea bine, o să cunoască şi ei puterea armelor noastre!

— Şi noi pe a lor, se repezi Sadowski. Luminăţia ta, să sfârşim cu Częstochowa asta pe calea negocierilor; să primim orice condiţii… Nu mai e vorba de o fortăreaţă, ci de stăpânirea măriei sale în această ţară.

— Călugării se vor supune, zise Wrzeszczowicz. Azi, mâine se vor supune!

Astfel se sfădeau între ei, în vreme ce la mânăstire, după slujba de dimineaţă, domnea o bucurie nemărginită. Cei care nu luaseră parte la năvală îi întrebau pe cei ce se întorseseră cum a fost, iar aceştia se făleau grozav, ridicând în slavă vitejia lor şi pierderile duşmanului.

Curiozitatea se înstăpâni până şi printre călugări şi femei. Rantiile albe şi veşmintele femeieşti înfloriră pe ziduri. Era o zi frumoasă, de bucurie deplină. Nevestele se îmbulziră în jurul lui jupân Czarniecki, strigând:

— Izbăvitorul şi ocrotitorul nostru!

El se apără din răsputeri, mai ales când vrură să-i sărute mâinile, şi le spuse, arătând spre Kmicic:

— Mulţumiţi-i şi lui! El e Babinicz, dar nu seamănă deloc cu o babă! N-o să vă lase să-i sărutaţi mâinile pentru că sunt încă lipicioase de atâta sânge, dar dacă vreuna din cele mai tinerele va îndrăzni să-l sărute pe gură, gândesc că nu se va arăta scârbit.

Cele mai tinere aruncau priviri ruşinate şi şăgalnice totodată spre jupân Andrzej, admirându-i boiul frumos: el însă nu răspunse din ochi la întrebările acelea mute, deoarece vederea acestor jupâniţe îi aduse aminte de Oleńka.

„Ei, draga mea dragă, se gândi, dacă ai şti că mă aflu la porunca Sfintei Fecioare, că o apăr împotriva vrăjmaşilor pe care spre nenorocul meu i-am slujit mai demult…”

Îşi făgădui să-i scrie lui Kiejdany îndată după ridicarea împresurării şi să-l trimită pe Soroka cu scrisoarea. „Acum nu-i trimit numai vorbe goale şi făgăduieli, fiindcă stau mărturie faptele mele pe care, fără laudă deşartă, am să le înfăţişez în amănunt. Să afle că e meritul ei şi să se bucure!”

Îl cuprinse o bucurie atât de mare, încât nici nu băgă de seamă jupâniţele care-şi şopteau, depărtându-se:

— E un cavaler vrednic, dar pesemne că nu-i stă gândul decât la război şi e tare posac…

Capitolul XVI.

La cererea celorlalte căpetenii, Miller începu iarăşi negocierile. Din tabăra suedeză veni la mânăstire un şleahtic polonez de vază, mai în vârstă şi cu vorba aşezată. Apărătorii îl primiră cu bucurie, socotind că numai pro forma şi de nevoie va aduce vorba de supunerea mânăstirii, în fapt, îmbărbătându-i şi întărind noutăţile care ajunseseră până la ei despre răzvrătirea din Wielkopolska, neînţelegerile dintre oştile regale şi suedezi şi despre negocierile lui Jan Kazimierz cu cazacii care se arătau înclinaţi să se întoarcă la vechiul stăpân, în sfârşit, despre înfricoşătoarea ameninţare a hanului tătarilor că vor veni în, ajutorul regelui izgonit, urmărind cu foc şi sabie pe toţi vrăjmaşii lui.

Dar mare fu dezamăgirea călugărilor, când şleahticul aduse într-adevăr noutăţi numeroase, însă care de care mai înspăimântătoare, în stare să reteze orice înflăcărare, să

frângă orice hotărâre şi să clatine cea mai fierbinte credinţă.

Tăcuţi şi plini de luare-aminte, călugării şi şleahticii se strânseră ciopor în jurul lui în trapezărie; tot ce-i ieşea din gură părea sinceritate şi durere pricinuită de soarta crudă a ţării. Adesea îşi lua capul alb în mâini, vrând parcă să stăpânească răbufnirea de deznădejde, privea la crucifix, îl podideau lacrimile şi spunea cu glas domol, întrerupt, cele ce urmează:

— Ah ce vremuri a ajuns să trăiască biata ţară! Nu mai e nimic de făcut; trebuie să ne supunem regelui suedez… Cinstiţi părinţi şi fraţi şleahtici, pentru cine aţi pus mâna pe săbii? Pentru cine vă jertfiţi odihna şi sângele? Pentru cine, printr-o împotrivire zadarnică, din nefericire, vă primejduiţi viaţa, abătând asupra sfântului lăcaş răzbunarea înfricoşătoare a oştilor suedeze neînfrânte? Pentru Jan Kazimierz? când el însuşi şi-a dispreţuit domnia! Nu ştiţi oare că a ales belşugul, ospeţele vesele şi bucuria tihnită, în locul coroanei care-i dădea atâta bătaie de cap, abdicând în folosul lui Carol Gustav?

Voi nu vreţi să-l părăsiţi, dar el s-a lepădat de voi; voi n-aţi vrut să vă călcaţi jurământul, dar el şi l-a călcat; voi sunteţi gata să muriţi pentru el, dar lui nu-i pasă de voi… Regele nostru legiuit este acum Carol Gustav! Vedeţi să nu atrageţi asupra capetelor voastre nu numai nimicirea, mânia şi răzbunarea suedezilor, ci şi pe aceea a cerului, păcătuind asupra crucii şi a Sfintei Fecioare, pentru că nu asupra năvălitorilor cutezaţi a ridica braţul înarmat, ci asupra propriului stăpân…

Se aşternu o linişte adâncă, de parcă în trapezărie se simţea suflarea îngheţată a morţii.

Ce puteţi fi mai rău decât ştirea despre abdicarea lui Jan Kazimierz? Era într-adevăr o veste înşelătoare, dar bătrânul şleahtic o spusese cu lacrimi în ochi înaintea crucii şi a icoanei Sfintei Fecioare.

Dacă însă era adevărată, atunci orice împotrivire nu mai avea nici un rost.

Şleahticii îşi acoperiră ochii cu mâinile, iar călugării îşi traseră glugile peste cap şi tăcerea de mormânt continuă: doar preotul Kordecki începu să se roage în şoaptă fierbinte cu buzele palide, în timp ce ochii lui liniştiţi, adânci, luminoşi şi pătrunzători erau aţintiţi asupra şleahticului.

Acesta simţi asupră-i privirea cercetătoare şi începu să se frământe; vru să-şi păstreze înfăţişarea serioasă de bunătate, virtute îndurerată şi bunăvoinţă, dar nu fu în stare; începu deci să arunce priviri neliniştite spre ceilalţi călugări, iar după o clipă, vorbi astfel mai departe:

— Nimic nu poate fi mai rău decât să stârneşti înverşunarea cuiva, profitând de răbdarea lui. Împotrivirea voastră va duce la nimicirea sfintei biserici şi, Doamne fereşte! la impunerea unor condiţii aspre pe care veţi fi siliţi să le ascultaţi. Armele călugărilor trebuie să fie scârba şi depărtarea de treburile lumeşti. Ce legătură aveţi cu vâltoarea războiului voi, pe care îndatoririle de călugări vă îndeamnă la singurătate şi tăcere? Fraţilor cinstiţi şi dragi părinţi! Nu luaţi asupra voastră asemenea înfricoşătoare răspundere!... Nu voiaţi ridicat acest sfânt aşezământ, nu e numai al vostru! Îngăduiţi să înflorească şi să binecuvânteze acest pământ veacuri de-a rândul spre bucuria copiilor şi a nepoţilor voştri!

Trădătorul îşi împreună mâinile şi lacrimă din belşug; şleahticii şi călugării tăceau; îndoiala puse stăpânire pe toţi, sufletele erau trudite şi aproape de deznădejde, amintirea sforţărilor, irosite zadarnic apăsa inimile ca plumbul.

— Aştept răspunsul vostru, sfinţi părinţi! spuse vânzătorul, plecându-şi capul pe piept.

Deodată, preotul Kordecki se ridică şi cu un glas în care nu se simţea nici cea mai mică şovăială, rosti ca un prooroc:

— Domnia ta spui că Jan Kazimierz ne-a părăsit şi s-a lepădat de tron în folosul lui Carol! E o minciună! În sufletul stăpânului nostru izgonit a încolţit nădejdea şi nicicând n-a

trudit cu atâta înflăcărare să scape ţara, să recapete tronul şi să vină în ajutorul nostru!

Masca pieri dintr-o dată de pe chipul vânzătorului, pe care se răsfrângeau acum mânia şi dezamăgirea, cei doi balauri ieşiţi din ungherele sufletului, unde stătuseră ascunşi.

— De unde această veste? De unde această siguranţă? întrebă.

— De aici! răspunse preotul Kordecki, arătându-i crucea mare de pe perete. Haide, pune degetul pe picioarele rănite ale lui Christos şi repetă încă o dată ce-ai spus?

Trădătorul începu să se încovoaie, ca sub apăsarea unui braţ de fier; din cotloanele sufletului îi urca în obraji un nou balaur: spaima.

Dar preotul Kordecki aştepta ameninţător, ca Moise; capu-i părea încununat de raze.

— Haide, repetă! îl îndemnă, fără să coboare mâna, cu glasul atât de puternic, de se cutremurară bolţile trapezăriei şi repetară parcă înfricoşate:

— Haide, repetă…

Urmă o tăcere surdă, în sfârşit, se auzi glasul înăbuşit al trimisului:

— Eu mă spăl pe mâini…

— Ca Pilat! sfârşi preotul Kordecki.

Vânzătorul se ridică şi ieşi din trapezărie. Trecu repede prin curtea mânăstirii, iar când ajunse în afara porţilor, aproape că începu să fugă, ca şi când îl gonea cineva din urmă.

În acest timp, jupân Zamoyski se apropie de Czarniecki şi Kmicic, care nu fuseseră la trapezărie, ca să le spună şi lor ce se petrecuse acolo.

— Ei, a adus vreo veste bună? întrebă jupân Piotr. Avea o faţă cinstită…

— Dumnezeu să ne păzească de asemenea cinste! răspunse spătarul de Sieradz.

— Ce-a spus? întrebă şi Kmicic, ridicând puţin fitilul aprins pe care-l ţinea în mână.

— A vorbit ca un vânzător plătit.

— Poate că de aceea se grăbeşte aşa acum! zise Piotr Czarniecki. Ia uitaţi-vă, domniile voastre, mai că aleargă spre suedezi. Ei, ce-aş mai trimite o ghiulea după el…

— Prea bine! spuse Kmicic pe neaşteptate.

Şi lipi fitilul aprins de deschizătură.

Tunul bubui înainte ca Zamoyski şi Czarniecki să priceapă ce se întâmpla. Zamoyski se luă cu mâinile de cap.

— Pentru Dumnezeu! strigă, ce-ai făcut?… Era un sol!

— Am făcut rău, răspunse Kmicic, privind în depărtare, pentru că nu l-am nimerit. S-a ridicat şi fuge mai departe. Ehei, cred că a tras o spaimă!

Aici se întoarse spre Zamoyski:

— Jupâne spătar, chiar dacă-l nimeream în şerteaţă, tot n-aveau cum dovedi că am tras înadins în el, pe legea mea, n-am mai putut să mă stăpânesc. Fitilul a coborât singur. N-aş trage niciodată într-un sol suedez, dar la vederea polonezilor vânzători, mi se-ntorc măruntaiele pe dos!

— Ehei, caută să te stăpâneşti. Ar fi fost rău de tot; acum o să-i asuprească şi ei pe trimişii noştri.

Jupân Czarniecki era prea mulţumit în inima lui, fiindcă Kmicic îl auzi mormăind pe sub nas:

— Trădătorul ăsta nu va mai îndrăzni să vie a doua oară ca sol.

Îl auzi şi Zamoyski şi răspunse:

— Nu va fi ăsta, se vor găsi alţii, iar domniile voastre nu puneţi piedici negocierilor; nu trebuie să le întrerupeţi în chip samavolnic, fiindcă tărăgănarea lor e spre binele nostru. Oastea, dacă ne-o va trimite Dumnezeu în ajutor, va avea timp să se întocmească, iar pe deasupra se apropie şi gerul iernii, care va îngreuia şi mai mult asediul. Timpul se scurge în paguba lor şi în folosul nostru.

Spunând acestea, plecă la trapezărie, unde sfatul continua şi după plecarea solului. Cuvintele trădătorului îi înspăimântaseră pe călugări şi stăteau cu toţii abătuţi. E adevărat că nu crezuseră în abdicarea lui Jan Kazimierz,

dar trimisul le adusese, aminte de puterea suedeză de care zilele norocoase dinainte le îngăduiseră să uite. Acum se înfăţişa iarăşi în toată grozăvia ei, care înfricoşase cetăţi şi oraşe mult mai însemnate. Poznań, Varşovia şi Cracovia, fără să mai socotim o mulţime de castele, îşi deschiseseră porţile înaintea învingătorului; cum putea să se apere Jasna Góra, când potopul nenorocirilor se revărsase peste întreaga Republică?

„O să ne mai apărăm o săptămână, două, trei, se gândeau unii dintre şleahtici şi călugări, dar pe urmă, care va fi sfârşitul acestor sforţări?”

Toată ţara semăna cu o corabie cufundată în adâncuri; doar mânăstirea se mai înălţa ca un catarg deasupra valurilor. Se mai puteau gândi oare naufragiaţii agăţaţi de acest catarg la scăparea lor, ca să nu mai vorbim de mântuirea întregii corăbii?

După judecata oamenilor, nu mai puteau.

Cu toate acestea, în clipa în care jupân Zamoyski intră în trapezărie, preotul Kordecki spunea:

— Fraţii mei! Veghez şi eu alături de voi, mă rog şi eu odată cu voi de Ocrotitoarea noastră să ne apere. Osteneala, truda şi slăbiciunea mă încearcă şi pe mine, ca şi pe voi; răspunderea la fel apasă şi asupra mea, poate chiar mai mult decât asupra voastră! De ce dar eu cred, iar voi se pare că vă îndoiţi?… Veniţi-vă în fire; ochii voştri, orbiţi de puterea pământească, nu mai văd oare altă forţă mai mare decât a suedezilor? Credeţi oare că nici o apărare nu mai poate fi de folos, că nimic nu va înfrânge puterea lor? Dacă-i aşa, fraţii mei, păcătuiţi prin gândurile voastre şi huliţi împotriva milostivirii lui Dumnezeu, împotriva atotputerniciei stăpânului nostru, împotriva acestei Ocrotitoare, ale cărei slugi suntem. Cine dintre voi va cuteza să spună că Regina Sfântă nu e în stare să ne apere şi să ne trimită izbânda? Să ne rugăm dar, s-o implorăm zi şi noapte, până când prin statornicia noastră, prin umilinţa şi lacrimile noastre, prin jertfa trupurilor şi a vieţii noastre,

îi vom îndupleca inima şi vom dobândi iertarea pentru păcatele noastre.

— Părinte! spuse unul dintre şleahtici, nu ne gândim la viaţa noastră, la nevestele şi copiii noştri, dar ne cutremurăm la gândul că sfânta icoană va fi pângărită dacă duşmanul va cuceri fortăreaţa prin luptă.

— Şi nu vrem să ne luăm asemenea răspundere! adăugă altul.

— Pentru că nimeni nu are dreptul să şi-o ia, nici măcar priorul! aruncă al treilea.

Şi împotrivirea creştea, câştigând sufletele, mai ales că mulţi călugări tăceau.

În loc să răspundă de-a dreptul, priorul începu iarăşi să se roage:

— Maică Precestă! rosti, înălţându-şi ochii şi braţele, dacă ne-ai învrednici cu harul sfânt, ca să dăm pildă altora în lăcaşul tău de statornicie, vitejie şi credinţă faţă de tine, faţă de ţară şi de rege… dacă ai ales acest loc, ca să trezeşti conştiinţa oamenilor şi să izbăveşti Republica – îndură-te de aceia care vor să oprească izvorul bunăvoinţei tale, să împiedice împlinirea minunilor şi să se împotrivească vrerii tale sfinte…

Rămase o vreme în extaz, apoi se întoarse spre călugări şi şleahtici:

— Cine va lua pe umerii lui asemenea răspundere? Cine vrea să împiedice minunile Mariei, bunăvoinţa ei, scăparea ţării şi a credinţei catolice?

— În numele Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Duh! se auziră câteva glasuri. Să ne ferească Dumnezeu de una ca asta!

— Nimeni nu va cuteza! strigă jupân Zamoyski.

Aceia dintre călugări, în inima cărora se strecurase îndoiala, începură să se bată cu pumnii în piept, cuprinşi de spaimă. Nici unul dintre cei care luau parte la sfat nu se mai gândi în seara aceea la supunere.

Dar, cu toate că inimile vârstnicilor se întăriseră în credinţă, sămânţa aruncată de vânzător avea să dea roade

otrăvite.

Ştirea despre abdicarea lui Jan Kazimierz şi despre neputinţa de a primi vreun ajutor se răspândi printre şleahtici, de la aceştia ajunse la femei, apoi la slujitori care o împrăştiară în rândul oştenilor, descurajându-i.

Ţăranii se speriară cel mai puţin, în schimb, oştenii de meserie, învăţaţi să judece mersul războiului numai după socotelile lor, începură să-şi piardă înflăcărarea, să-şi lămurească unul altuia neputinţa de a se apăra mai departe, să se plângă de îndărătnicia călugărilor nepricepuţi, în sfârşit, să se înţeleagă între ei şi să murmure.

Un tunar neamţ, de credinţă îndoielnică, era de părere ca oştenii să hotărască singuri şi să negocieze cu suedezii supunerea fortăreţei. Unii primiră propunerea cu bucurie, dar se găsiră şi din aceia care nu numai că se arătară împotriva trădării, ci îl vestiră îndată pe preotul Kordecki.

Priorul, care ştia să împletească încrederea neclintită în puterea cerului cu prevederea şi iscusinţa, înăbuşi în faţă răscoala care se lăţea pe ascuns.

Mai întâi izgoni din fortăreaţă pe conducătorii răzvrătirii în frunte cu tunarul neamţ; nu se temea că vor arăta suedezilor părţile slabe ale întăriturilor. După aceea, îndoi leafa oştenilor, punându-i să jure că vor apăra mânăstirea până la ultima picătură de sânge.

Îndoi, de asemenea, supravegherea, hotărând să-i cerceteze mai bine pe simbriaşi, ca şi pe şleahtici şi chiar pe călugări. Sfinţii părinţi mai vârstnici fură puşi să cânte în corurile de noapte, iar cei mai tineri, afară de slujba la biserică, primiră însărcinarea de a face slujba şi pe întărituri. A doua zi, avu loc cercetarea pedestrimii; toate turnurile căpătară spre apărare câte un şleahtic cu slujitorii săi, zece călugări şi doi tunari de nădejde. Toţi aceştia aveau datoria să stea zi şi noapte la posturile încredinţate.

Aşadar, în turnul dinspre răsărit şi miazănoapte se aşează jupân Zygmunt Mosiński, oştean destoinic, acela al cărui

copil scăpase nevătămat, ca prin minune, deşi ghiuleaua nimerise tocmai sub leagăn. Cu el se afla părintele Hilary Sławoszewski. La cel apusean se duse părintele Mielecki, însoţit de şleahticul Mikołaj Krzysztoporski un om ursuz şi posomorât, dar neînfricat. Turnul dinspre răsărit şi miazăzi îl ocupară Piotr Czarniecki şi Kmicic, împreună cu părintele Adamus Stypulski care slujise mai demult într-un steag de husari. La nevoie, acesta îşi sufleca bucuros mânecile rantiei şi pregătea tunul pentru tragere, iar de ghiulelele care zburau pe sus nu se temea mai mult decât vagmistrul Soroka. În sfârşit, turnul dinspre apus şi miazăzi i se încredinţa lui jupân Skórzewski şi călugărului Daniel Rychtalski care putea să nu doarmă, două-trei nopţi la rând, fără să se simtă trudit.

Mai-mari peste străjeri fură desemnaţi Dobrosz şi părintele Zachariasz Małachowski. Cei care nu erau în stare să lupte fură trimişi să vegheze acoperişurile, iar încăperile de arme şi toate sculele de război fură date în grija părintelui Lassota. Tot lui i se încredinţa şi conducerea focului de care se ocupa înainte părintele Dobrosz. În timpul nopţii, trebuia să lumineze întăriturile, ca să nu se poată apropia pedestrimea vrăjmaşă, şi să pregătească coşuri şi crăcane de fier pe turnuri, în care să aprindă noaptea vreascuri şi facle.

Într-adevăr, în fiecare noapte toate turnurile semănau cu, nişte torţe uriaşe. Uşurau astfel tragerea suedezilor, dar slujeau şi ca semn că fortăreaţa se apără, în cazul în care vreo oştire ar fi venit în ajutorul asediaţilor.

În acest fel, nu numai că planurile de supunere se spulberară, dar înflăcărarea oştenilor crescu şi mai mult. A doua zi, preotul Kordecki făcu ocolul întăriturilor, asemenea unui păstor care-şi cercetează turma, văzu că totul merge bine şi zâmbi blajin, aducând laude căpeteniilor şi oştenilor; când ajunse la jupân Czarniecki, îi spuse străluminat:

— Şi spătarul de Sieradz, conducătorul nostru drag, se bucură în inima lui împreună cu mine; crede că acum

suntem de două ori mai puternici decât la început. Curajul şi încrederea au coborât iarăşi în inimi, iar ce mai rămâne de făcut va împlini bunăvoinţa Sfintei Fecioare; voi relua negocierile. Vom căuta să întârziem, să tărăgănăm lucrurile cât mai mult, pentru că astfel vom cruţa viaţa oamenilor.

La acestea, Kmicic:

— Ei, cinstite părinte, ce dobândim cu negocierile! Pierdem vremea de pomană! Mai bine să dăm iar năvală la noapte şi să-i căsăpim pe nemernici.

Dar preotul Kordecki, care era bine dispus, zâmbi, cum zâmbeşte mama copilului care nu conteneşte cu hârjoana, apoi luă frânghia de lângă tun şi se prefăcu că-l bate cu ea pe spinare.

— Lituanian neastâmpărat, lup nesăţios de sânge, îi spuse în glumă, iată-ţi plata pentru că vrei să dai pildă de nesupunere, na, na!

Iar Kmicic, înveselit ca un învăţăcel, se ferea ba la stânga, ba la dreapta, repetând parcă înadins:

— Să-i lovim pe suedezi, să-i batem, să-i batem!

Asemenea bucurii îşi îngăduiau, având sufletele fierbinţi şi închinate ţării. Preotul Kordecki nu neglija negocierile, văzând că Miller le doreşte şi se foloseşte de orice prilej. Priorul se bucura, deoarece ghicea că vrăjmaşul nu se simţea prea în largul său, de vreme ce vroia atât de mult să sfârşească.

Zilele începură să se scurgă una după alta; tunurile şi flintele răsunau mereu, dar cel mai mult lucrau penele. În acest fel, asediul întârzia, în timp ce iarna se apropia cu paşi repezi. Pe culmile munţilor Tatra, norii cloceau în cuiburile prăpăstioase viscolul, gerurile şi zăpada, rostogolindu-se asupra ţării, urmaţi de progenitura îngheţată. Noaptea, suedezii se ghemuiau pe lângă focuri, preferând să piară de ghiulelele mânăstirii, decât să îngheţe de frig.

Pământul tare îngreuia înălţarea valurilor de apărare şi săparea şanţurilor de apropiere. Asediul nu înainta. Nu

numai căpeteniile, ci şi toţi oştenii n-aveau pe buze decât un cuvânt: „Negocieri.”

Călugării se prefăcură mai întâi că vor să se supună.

Trimiseră ca soli la Miller pe părintele Marceli Dobrosz şi pe învăţatul călugăr Sebastian Stawicki. Aceştia îl făcură să creadă pe Miller că s-ar putea înţelege.

Cum auzi una ca asta, ghinărarul mai să-i îmbrăţişeze de bucurie. Pentru că acum nu mai era vorba numai de Częstochowa, ci de întreaga Republică. Supunerea Jasnei Góra ar fi spulberat nădejdile patrioţilor şi ar fi îmbrâncit toată ţara în stăpânirea regelui suedez, pe când împotrivirea, şi încă una biruitoare, ar fi putut să îmbărbăteze inimile şi să pricinuiască un nou război. Prin împrejurimi, semnele erau vădite. Miller ştia şi el aceasta şi înţelegea în ce bucluc intrase, cât de mare era răspunderea care apăsa asupra lui; ştia că-l aşteaptă bunăvoinţa regelui, buzduganul de mareşal, ranguri şi titluri sau decăderea totală. Şi pentru că începea să se convingă şi el că nu „putea înghiţi această stâncă”, îi primi pe călugări cu mare cinste, ca pe nişte trimişi ai împăratului sau ai sultanului. Poftindu-i la ospăţ, închină în sănătatea lor, a priorului şi a spătarului de Sieradz; le dărui peşte pentru mânăstire şi le oferi condiţii de supunere atât de blânde, încât nu se îndoia nici o clipă că se vor grăbi să le primească.

Călugării îi mulţumiră cu umilinţa cuvenită unor purtători de rantie, luară hârtia şi plecară. La opt ceasuri de dimineaţă vesti deschiderea porţilor.

În tabăra suedeză se iscă o bucurie de nedescris. Oştenii părăsiră şanţurile, se apropiară de ziduri şi începură să vorbească cu apărătorii.

Dar de la mânăstire se dădu de ştire că într-o treabă atât de însemnată priorul trebuie să adune întregul sfat şi să-i ceară părerea, aşa că cer încă o zi de zăbavă. Miller consimţi fără să se gândească prea mult. În acest timp, în trapezărie, chibzuiră până noaptea târziu.

Deşi Miller era un războinic trecut prin multe, deşi în toată armia suedeză poate că nu se mai găsea alt ghinărar care să fi negociat de atâtea ori cu felurite oraşe, ca acest Poliocertes, a doua zi dimineaţă inima începu să-i bată neliniştită, când văzu cele două rantii albe care se apropiau de cvartirul lui.

Nu mai erau aceiaşi călugări; înainte păşea, părintele Maciej Błeszyński, dascăl de filozofie, care aducea o scrisoare cu peceţi; în urma lui venea părintele Zachariasz Małachowski, cu braţele încrucişate pe piept, capul plecat şi faţa palidă.

Ghinărarul îi primi înconjurat de toţi polcovnicii săi şi, răspunzând cu bunăvoinţă la plecăciunea adâncă a părintelui Błeszyński, îi luă repede scrisoarea din mână, rupse peceţile şi începu să citească.

Se schimbă la faţă numaidecât; valul de sânge i se urcă la cap, ochii i se bulbucară, grumazul i se încordă şi o mânie înfricoşătoare îi ridică părul sub perucă. O vreme nu fu în stare să rostească nici o vorbă, îi arătă cu mâna scrisoarea prinţului Heski care se uită peste ea şi, întorcându-se spre polcovnici, spuse liniştit:

— Călugării ne aduc la cunoştinţă că nu pot să se lepede de Jan Kazimierz, până când primatul nu va vesti pe noul rege, cu alte cuvinte, nu vor să-l recunoască pe Carol Gustav.

Prinţul Heski izbucni în râs, Sadowski îşi aţinti privirea batjocoritoare asupra lui Miller, iar Wrzeszczowicz începu să se tragă de barbă cu mânie. Un murmur ameninţător se iscă printre cei de faţă.

Deodată, Miller se lovi cu palma peste genunchi şi începu să strige:

— La mine, la mine!

Cât ai bate din palme, patru muşchetari bărboşi se iviră în uşă.

— Luaţi prăjinile astea rase în cap şi băgaţi-le la răcoare! porunci ghinărarul.

— Domnia ta, Jupâne Sadowski, vei trâmbiţa la poarta mânăstirii că, la primul foc de tun de pe ziduri, voi porunci să-i spânzure numaidecât pe cei doi călugări!

Părintele Błeszyński şi părintele Małachowski fură conduşi în râsetele şi batjocura oştenilor. Muşchetarii le puneau pălăriile lor pe cap, mai degrabă le înfundau până peste ochi, călăuzindu-i peste tot felul de piedici, iar când vreunul dintre călugări se poticnea sau cădea, atunci grupurile de oşteni izbucneau în hohote de râs; cel căzut era ridicat cu patul muschetei; sprijinindu-l, chipurile, îl înghionteau cu sârg în spinare. Unii aruncau în ei cu baligă de cal, alţii luau zăpadă în pumn şi le frecau creştetele rase sau le-o băgau pe sub rantie. Câţiva desfăcură cureluşele de la trâmbiţe şi, legându-i de gât, trăgeau de celălalt capăt; se prefăceau că duc vitele la iarmaroc şi strigau preţul în gura mare.

Cei doi călugări mergeau tăcuţi, cu mâinile încrucişate pe piept şi rugându-se. În cele din urmă, îngheţaţi de frig şi batjocoriţi, fură închişi într-o şură păzită de străji cu muschete.

Între timp, Sadowski trâmbiţase porunca sau mai degrabă ameninţarea lui Miller.

Inimile sfinţilor părinţi se umplură de spaimă, întreaga oştire încremeni de groază. Tunurile tăcură; sfatul adunat nu mai ştia ce să facă. Nu puteau să-i lase pe călugări în mâinile barbarilor, iar dacă trimiteau alţii, Miller avea să-i închidă şi pe aceştia. Totuşi, după câteva ceasuri, ghinărarul repezi un sol să-i întrebe pe călugări ce-au de gând să facă…

I se răspunse că atâta vreme cât nu va da drumul ostaticilor, nu vor avea loc nici un fel de negocieri. Cum mai puteau să creadă apărătorii că ghinărarul avea să-şi îndeplinească făgăduielile, când el, în ciuda legii tuturor popoarelor, arestuia trimişii respectaţi până şi de barbari.

Răspunsul întârzia, inimile călugărilor se strânseră de teamă, iar înflăcărarea oştenilor scăzu.

Suedezii, în schimb, feriţi de primejdia tunurilor de la mânăstire prin întemniţarea solilor, trudeau de zor, încercând să prelungească şanţurile spre fortăreaţa neînvinsă până atunci. Săpau în mare grabă alte şanţuri, înălţau îngrădituri pe care le umpleau cu pământ şi trăgeau tunurile în noile lăcaşuri. Oştenii obraznici se apropiau de ziduri la mai puţin de o bătaie de flintă, ameninţând biserica şi pe apărători. Pe jumătate ameţiţi de băutură, strigau, înălţându-şi braţele spre întărituri:

— Dacă nu vă supuneţi, călugării voştri vor fi spânzuraţi!

Unii huleau cumplit împotriva Maicii Domnului şi a credinţei catolice. Asediaţii, gândindu-se la viaţa ostaticilor, erau nevoiţi să asculte cu răbdare. Lui Kmicic i se tăia răsuflarea de furie. Îşi smulgea părul din cap, îşi rupea hainele şi, frângându-şi mâinile, îi repeta lui jupân Piotr Czarniecki:

— Vezi, domnia ta, iată la ce duc negocierile cu nişte tâlhari, am spus eu! Acum stai şi rabdă, în timp ce ei ţi se bagă în ochi şi hulesc!… Sfântă Fecioară, îndură-te de mine şi dă-mi răbdare!… Pe legea mea, în curând o să se caţere şi pe ziduri!… Ţineţi-mă, legaţi-mă ca pe un hoţ, că nu mai pot!

Vrăjmaşii veneau tot mai aproape, ocărând cu şi mai multă îndrăzneală.

Cam în acest timp, avu loc o nouă întâmplare care spori şi mai mult deznădejdea apărătorilor. Castelanul de Kiev, predând Cracovia, hotărâse să plece cu toată oastea în Śląsk şi să rămână acolo până la sfârşitul războiului. Şapte sute de pedestraşi regali din această oştire, sub conducerea polcovnicului Wolf, se aflau în apropiere, la hotar; încrezători în puterea înţelegerilor încheiate nu se mai fereau de nimeni.

Wrzeszczowicz însă îl convinse pe Miller să pună mâna pe ei. Acesta îl trimise chiar pe Wrzeszczowicz cu două mii de raitieri care, trecând hotarul în timpul nopţii, năvăliră asupra oştenilor adormiţi şi-i prinseră pe toţi. Aduşi în

tabăra suedeză, ghinărarul porunci să fie plimbaţi în jurul zidurilor, ca să le arate călugărilor că oastea de la care aşteptau ajutor avea să lupte împotriva Częstochowei.

La vederea acestor oşteni arătoşi din garda regală, împinşi de-a lungul zidurilor, asediaţii se înfricoşară; nimeni nu se îndoia că Miller îi va sili să pornească cei dintâi la atac.

Printre apărători se iscă iarăşi panica; unii începură să-şi sfărâme armele, socotind că nu mai e nimic de făcut şi că trebuie să se predea cât mai repede. Descurajarea îşi făcu loc şi printre şleahtici.

Câţiva dintre ei se duseră iarăşi la Kordecki şi-l rugară să aibă milă de copiii lor, de sfântul lăcaş, de icoană şi de călugări. Cu toată hotărârea priorului şi a lui jupân Zamoyski, răzmeriţa fu potolită cu greutate.

Preotul Kordecki, gândindu-se înainte de toate la eliberarea călugărilor, se folosi de cel mai bun mijloc, scriindu-i lui Miller că îi jertfeşte pe amândoi pentru binele bisericii. Aşa că ghinărarul n-are decât să-i osândească la moarte; vor afla astfel cu toţii la ce pot să se aştepte din partea lui şi câtă încredere trebuie să aibă în făgăduielile date. Miller era bucuros, socotind că se apropie sfârşitul. Cu toate acestea, nu dădu crezare cuvintelor lui Kordecki în privinţa jertfirii călugărilor. Aşa că trimise la mânăstire pe părintele Błeszyński, unul dintre ei, punându-l să jure înainte că se va întoarce de bunăvoie, oricare va fi răspunsul pe care îl va aduce. Îl sili să jure, de asemenea, că va lăuda puterea suedeză şi va încerca să convingă pe călugări de neputinţa de a se apăra până la capăt.

Călugărul repetă totul potrivit făgăduielii, deşi ochii lui spuneau altceva, iar la sfârşit zise:

— Viaţa mea preţuieşte mai puţin decât binele sfinţilor părinţi, aşa că aştept hotărârea sfatului. Voi repeta întocmai cererile voastre înaintea vrăjmaşului.

I se porunci să spună că mânăstirea doreşte să negocieze, dar nu poate avea încredere într-un ghinărar care

întemniţează solii. A doua zi, veni la mânăstire al doilea călugăr, Małachowski, şi se întoarse cu acelaşi răspuns.

Amândoi îşi auziră condamnarea la moarte.

Se aflau în cvartirul lui Miller, fiind de faţă şi celelalte căpetenii şi polcovnici mai însemnaţi. Priveau cu toţii cu luare aminte la chipurile călugărilor, dornici să vadă ce impresie va face asupra lor osândirea la moarte. Nu mică le fu uimirea, când citiră pe feţele lor o bucurie atât de mare şi nepământească, de parcă li se vestise cea mai mare fericire. Obrajii palizi ai călugărilor se rumeniră, ochii se umplură de lumină şi părintele Małachowski rosti mişcat:

— Ah, de ce nu murim chiar astăzi, de vreme ce ne-a fost hărăzit să fim jertfiţi pentru Dumnezeu şi pentru rege…!

Miller porunci să fie scoşi afară numaidecât. Căpeteniile şi polcovnicii se uitau unii la alţii, până când unul cutează:

— E greu să luptăm cu astfel de înverşunare.

Iar prinţul Heski:

— Asemenea credinţă aveau numai primii creştini… Asta ai vrut să spui şi domnia ta, nu-i aşa?

Apoi se întoarse spre Wrzeszczowicz.

— Jupâne Weyhard, zise, aş fi bucuros să aflu ce gândeşti despre aceşti călugări?

— Nu mai e nevoie să-mi bat şi eu capul cu ei, răspunse arţăgos Wrzeszczowicz, ajunge că s-a gândit ghinărarul.

Deodată Sadowski veni la mijlocul încăperii şi se opri înaintea lui Miller.

— Luminăţia ta, n-ai să porunceşti să-i piardă pe călugării aceştia! spuse hotărât.

— Şi de ce mă rog?

— Pentru că atunci nu mai poate fi vorba de nici un fel de negocieri, iar apărătorii fortăreţei vor fi cuprinşi de dorinţa răzbunării şi vor prefera să moară cu toţii, decât să se supună…

— Wittemberg o să-mi trimită tunurile cele mari.

— Luminăţia ta, n-ai să faci una ca asta, stărui Sadowski. Sunt soli care au venit aici pe încredere!

— Nici eu nu voi porunci să-i atârne de încredere ci de spânzurătoare.

Se va duce buhul în toată ţara, inimile se vor răzvrăti şi se vor întoarce de la noi.

— Mai dă-mi pace cu buhul domniei tale!… Am mai auzit asta de o sută de ori.

— Luminăţia ta, n-ai să faci una ca asta fără ştirea măriei sale!

— Domnia ta n-ai dreptul să-mi aduci aminte de datoria mea faţă de rege!

— Am, în schimb, dreptul să cer scoaterea din slujbă şi să înfăţişez pricina măriei sale. Vreau să fiu oştean, nu călăul…

Prinţul Heski veni şi el la mijlocul încăperii şi spuse în auzul tuturor:

— Jupâne Sadowski, dă-mi mâna. Domnia ta eşti un adevărat şleahtic şi un om cinstit!

— Ce-i, ce va să zică asta?! mugi Miller, zvâcnind în picioare.

— Luminăţia ta, răspunse prinţul Heski cu răceală, îmi îngădui să cred că Sadowski este un om cumsecade şi socotesc că asta nu ştirbeşte cu nimic ascultarea de oştean!

Miller nu-l putea suferi pe prinţul Heski, dar felul acesta rece de a vorbi, propriu celor de neam ales, îi impunea şi lui, ca mai tuturor oamenilor care veneau de jos. Miller se străduia în fel şi chip să-şi însuşească asemenea purtare, dar nu izbutea. Se stăpâni totuşi să nu răbufnească şi zise liniştit:

— Călugării să fie spânzuraţi mâine.

— Asta nu mă priveşte, răspunse prinţul Heski, dar în acest caz, luminăţia ta porunceşte să-i lovească astăzi pe cei două mii de polonezi care se află în tabăra noastră, pentru că, dacă n-ai s-o faci, mâine vor veni ei asupra noastră… Şi aşa oştenii suedezi trec mai lesne prin mijlocul unei haite de lupi, decât printre corturile lor. Asta-i tot ce vroiam să spun, iar acum, luminăţia ta, îţi urez izbândă…

Spunând acestea, ieşi.

Miller înţelese că se avântase prea departe, dar nu schimbă poruncile şi în aceeaşi zi se înălţară spânzurătorile în văzul întregii mânăstiri. În acelaşi timp, oştenii, profitând de încetarea focului, se bulucirăşi mai aproape de ziduri, sfidând, batjocorind şi hulind fără încetare. Foarte mulţi se căţărară pe povârniş, de parcă vroiau să dea năvală asupra întăriturilor.

Atunci, jupân Kmicic, pe care nu-l legaseră, cum se rugase, nu se mai putu stăpâni şi trase cu tunul în plin cu atâta folos, încât culcă la pământ toţi oştenii care se aflau în dreptul lui. Ca la un semn, fără nici o poruncă şi împotriva hotărârilor luate, bubuiră toate tunurile şi pocniră muschetele şi flintele.

Suedezii, descoperiţi din toate părţile, o luară la fugă urlând şi zbierând, presărând drumul cu trupurile lor.

Czarniecki se repezi la Kmicic.

— Ştii că pentru asta poţi să te alegi cu un plumb în scăfârlie?

— Ştiu, dar mi-e totuna! Trăzni…

— Atunci ţinteşte bine!

Kmicic ţintea într-adevăr foarte bine.

În curând, nu mai avea în cine să tragă. În acest timp, tabăra suedeză începu să se frământe, dar era atât de limpede că suedezii călcaseră înţelegerea, încât până şi Miller, în sinea lui, recunoştea că dreptatea era de partea celor de la Jasna Góra.

Mai mult, Kmicic nu se aştepta ca ghiulelele lui să scape viaţa ostaticilor, dar Miller se convinse astfel că apărătorii sunt gata să-i jertfească pe cei doi călugări pentru binele bisericii şi al mânăstirii. Bubuiturile îi mai băgară în cap că, dacă va ridica mâna asupra solilor, atunci din partea mânăstirii n-avea să mai audă decât mugetul gurilor de foc.

Aşa că a doua zi îi pofti la prânz pe cei doi ostatici, iar în ziua următoare le îngădui să plece înapoi.

Preotul Kordecki plânse, când îi văzu; îi îmbrăţişară cu toţii şi rămaseră uimiţi, auzind din gura lor că scăpaseră cu

viaţă tocmai datorită tunurilor. Priorul, care mai înainte se mâniase pe Kmicic, îl chemă îndată şi-i zise:

— Eram tare supărat, gândindu-mă că va trebui să moară, dar se vede că Sfânta Fecioară ţi-a trimis gândul cel bun. E un semn al îndurării cereşti, bucură-te…!

— Părinte scump şi iubit, nu-i aşa că acum s-a isprăvit cu negocierile? întrebă Kmicic, sărutându-i mâinile.

Nu apucă să-şi sfârşească vorba, că la poartă răsună glasul trâmbiţei şi un nou trimis al lui Miller intră în incinta zidurilor.

Era jupân Kuklinowski, polcovnicul steagului de volintiri, care se afla alături de suedezi.

Steagul era alcătuit din cei mai mari zvânturaţi, fără cinste şi credinţă, şi în parte din luterani, arieni şi calvini. Aşa se lămurea prietenia lor cu suedezii, deşi se alăturaseră năvălitorilor mai ales din dorinţa de a jefui. Această adunătură, întocmită din şleahtici osândiţi de lege, oameni fugiţi din temniţe sau din mâinile călăului şi din slujitori scăpaţi de streang, semăna întrucâtva cu foştii ortaci ai lui Kmicic. Numai că aceia se băteau ca nişte lei, pe când aceştia preferau să prade, să ruşineze fetele prin conacele şleahticilor şi să spargă grajdurile şi cuferele cu lucruri de preţ. Iar Kuklinowski semăna şi mai puţin cu Kmicic. Vârsta îi încărunţise părul, iar faţa îi era ofilită, trufaşă şi obraznică. Ochii, bulbucaţi şi cruzi, arătau o fire nestăpânită. Era unul din acei oşteni care, petrecându-şi viaţa în chefuri şi lupte necurmate, îşi pierduse conştiinţa. O mulţime de asemenea neisprăviţi rătăceau după războiul de treizeci de ani prin ţara nemţească şi Polonia. Erau gata să slujească oricui şi uneori simpla întâmplare hotăra de partea cui aveau să lupte.

Se arătau cu totul nesimţitori faţă de patrie, credinţă, într-un cuvânt, faţă de lucrurile sfinte pentru orice om. Recunoşteau numai viaţa ostăşească, în care căutau petrecerile, destrăbălarea, câştigul şi uitarea. Cu toate acestea, atunci când alegeau o tabără, slujeau cu credinţă,

pentru că nu vroiau să-şi strice faima şi un fel de cinste de oşteni. Aşa era şi Kuklinowski. Curajul nebun şi înverşunarea îi câştigaseră respectul acestor mişei. Strângea cu uşurinţă oamenii în jurul lui. Îşi trecuse viaţa, slujind în felurite tabere şi arme. Fusese ataman la Sici şi polcovnic în Moldova; în ţara nemţească înrolase volintiri în timpul războiului de treizeci de ani şi dobândise oarecare faimă ca polcovnic de călărime. Picioarele-i strâmbe, încovoiate asemeni cobiliţei, arătau că îşi petrecuse cea mai mare parte din viaţă pe cal. Pe deasupra, mai era şi slab ca un ţâr şi puţin cocoşat din pricina deşănţării. Avea mult sânge pe conştiinţă, pe care-l vărsase nu numai în războaie. Totuşi nu era prea rău din fire. Câteodată făptuia şi lucruri bune, era însă stricat până în măduva oaselor şi nu mai ţinea seamă de nimic. El însuşi obişnuia să spună adesea la beţie tovarăşilor de încredere: „Am făcut multe rele la viaţa mea, pentru care se cuvenea să, mă lovească trăznetul, dar uite că nu m-a lovit.”

Din această pricină, nu mai credea în dreptatea şi pedeapsa lui Dumnezeu, nu numai în timpul vieţii, dar nici măcar după moarte, cu alte cuvinte, nu mai credea în Dumnezeu, crezând, în schimb, în diavol, vrăjitoare, astrologi şi alchimie.

Purta veşminte poloneze, socotindu-le cele mai potrivite pentru călăreţi; numai mustaţa încă neagră şi-o tundea ca suedezii, răsucindu-i sfârcurile în sus. Când vorbea, folosea foarte mult diminutive, ca un copil, lucru de mirare în gura unui diavol împieliţat, care vărsase atâta sânge omenesc. Vorbea mult şi fălos, socotindu-se o persoană însemnată şi unul dintre cei mai buni polcovnici de călărime din lume.

Miller care, deşi de altă mărime, făcea parte din acelaşi soi de oameni, îl preţuia mult şi-i plăcea mai ales să-l aibă la masa lui. De astă dată, Kuklinowski se oferise singur să-l ajute, făgăduind că vorba-i iscusită îi va ajuta pe călugări să-şi bage minţile în cap.

Mai înainte, când după arestuirea călugărilor, jupân Zamoyski, spătarul de Sieradz, vroise să vie în tabăra lui Miller şi ceruse un ostatic, Miller îl trimisese pe Kuklinowski, dar spătarul şi preotul Kordecki nu-l primiseră, socotind că rangul lui era prea mic.

De atunci, jignit în mândria lui, Kuklinowski îi ura de moarte pe apărătorii Jasnei Góra, împotriva cărora hotărâse să se răzbune.

Plecă deci ca sol mai întâi pentru însărcinarea în sine, apoi pentru a vedea totul cu ochii lui şi a semăna ici şi colo sământa cea rea. Deoarece îl cunoştea de mult pe jupân Czarniecki, se apropie de poarta păzită de acesta; jupân Czarniecki dormea însă, aşa că-l înlocuia Kmicic care-l băgă înăuntru pe oaspete şi porni cu el spre trapezărie.

Kuklinowski aruncă spre jupân Andrzej o privire de cunoscător şi rămase mirat nu numai de înfăţişarea tânărului, ci şi de hainele şi armele acestuia.

— Un oştean adevărat cunoaşte dintr-o dată că are de-a face cu unul de-ai lui, spuse, ducându-şi mâna la calpac. Nu mă aşteptam ca părinţeii să aibă asemenea oameni. Care ţi-e numele, domnia ta…?

Kmicic, care arăta râvna oricărui proaspăt convertit pe calea cea bună, era scârbit mai ales de polonezii care-i slujeau pe suedezi. Cu toate acestea, îşi aduse aminte de supărarea preotului Kordecki, de însemnătatea pe care o aveau negocierile pentru el, şi răspunse cu răceală, dar liniştit:

— Babinicz mă cheamă, am fost polcovnic în oştirea lituaniană, iar acum sunt volintir în slujba Sfintei Fecioare.

— Pe mine Kuklinowski. Şi eu sunt tot polcovnic. Gândesc c-ai auzit de mine, pentru că de multe ori s-a vorbit de numele meu şi de săbioara asta, aici puse mâna pe mâner, nu numai aici, în Republică, ci şi în alte ţări.

— Închinăciune, domnia ta! spuse Kmicic, sigur că am auzit.

— Ei, vezi… domnia ta eşti din Lituania!… Şi pe acolo sunt oşteni cu faimă… Noi ştim unii de alţii, fiindcă trâmbiţa slavei răsună în toată lumea… Domnia ta ai auzit de un oarecare Kmicic?

Întrebarea căzu pe neaşteptate şi jupân Andrzej rămase împietrit.

— Dar domnia ta de ce întrebi de el?

— Fiindcă ţin la el, deşi nu-l cunosc; semănăm ca două picături de apă… de-aia şi spun întotdeauna, domnia ta să mă ierţi, că în Republică nu sunt decât doi războinici adevăraţi: eu în ţinuturile coroanei şi Kmicic în Lituania… Straşnică pereche, nu-i aşa?! L-ai cunoscut, cumva?

„Trăzni-te-ar!” gândi Kmicic.

Dar amintindu-şi de însărcinarea de sol a lui Kuklinowschi, răspunse:

— Personaliter, nu l-am cunoscut… Dar acum pofteşte, domnia ta, şi intră, că sfatul aşteaptă.

Spunând acestea, îi arătă uşa pe care tocmai ieşea un călugăr în întâmpinarea oaspetelui. Kuklinowski se duse cu el la trapezărie; înainte însă se întoarse spre Kmicic:

— Jupâne cavaler, aş fi bucuros ca la întoarcere să mă însoţeşti tot domnia ta.

— Te voi aştepta aici, domnia ta, răspunse jupân Kmicic. Şi rămase singur. După un răstimp, începu să umble încoace şi încolo cu paşi repeziţi. Fierbea de mânie şi de ciudă.

— Nici smoala nu se lipeşte de haine, ca pata de nume! mormăi. Lotrul şi şarpele ăsta, vânzătorul ăsta îndrăzneşte să mă socotească fratele şi tovarăşul lui. Uite ce-am ajuns! Toţi mişeii mă cred prietenul lor, dar nici un om de treabă nu-mi pomeneşte numele fără scârbă. N-am făcut destul bine, o, nu!… Măcar dacă aş putea să-l învăţ minte pe netrebnicul ăsta… Altfel nu se poate, las' pe mine…

Sfatul din trapezărie dură multă vreme. Întunericul cobora treptat.

Kmicic continua să aştepte.

În cele din urmă, se ivi şi jupân Kuklinowski. Jupân Andrzej nu putu să-i vadă faţa, dar judecând după răsuflarea mânioasă, înţelese că nu izbutise să facă nimic, ba mai mult, solia lui nu fusese pe placul călugărilor, pricină pentru care nu prea mai avea chef de vorbă. Merseră un timp în tăcere. Kmicic se hotărî să afle adevărul şi spuse, prefăcându-se că-l compătimeşte:

— Nu încape îndoială că domnia ta te întorci cu mâna goală… Călugării noştri sunt încăpăţânaţi şi, între noi fie vorba, aici coborî glasul, nu fac bine, fiindcă nu ne putem apăra o veşnicie.

Jupân Kuklinowski se opri şi-l trase de mânecă.

— Domnia ta crezi cu adevărat că fac rău? Văd că-ţi umblă bine mintea! Părinţeii vor fi făcuţi harcea-parcea, asta o spun eu! Nu vor să-l asculte pe Kuklinowski, o să asculte de sabia lui.

— Vezi, domnia ta, mie nu-mi pasă de ei, răspunse Kmicic, ci de locul ăsta sfânt, ce mai încoace şi-ncolo… care, cu cât se va supune mai târziu, cu atât condiţiile vor fi mai grele… Măcar de-ar fi adevărat ce se zvoneşte; aud că în ţară izbucnesc răzmeriţe, că ici şi colo încep să-i spârcuiască pe suedezi şi că hanul ne vine într-ajutor. Dacă-i aşa, apoi Miller musai să ridice asediul.

— Domniei tale pot să-ţi spun; e adevărat că în ţară şi printre oşteni creşte pofta de sânge suedez!… Despre han se vorbeşte, de asemenea, dar Miller nu va părăsi lupta. Peste câteva zile ne vin tunurile cele mari… O să scoatem vulpile astea din vizuină şi, pe urmă, fie ce-o fi!… Dar domnia ta eşti om cu scaun la cap!

— Uite că am ajuns şi la poartă! zise Kmicic. Aici trebuie să-mi iau rămas bun de la domnia ta… Doar dacă vrei să te însoţesc şi pe povârniş?

— Ba bine că nu! Acum câteva zile aţi tras după un sol…!

— Ia te uită! Ce vorbeşti, domnia ta?!

— Poate că din greşeală… Hai cu mine, domnia ta… tot vroiam să-ţi spun câteva cuvinte.

— Şi eu domniei tale.

— Atunci e bine.

Ieşiră pe poartă şi pieriră în întuneric. Kuklinowski se opri şi, apucându-l iarăşi pe Kmicic de mânecă, începu să vorbească:

— Jupâne cavaler, domnia ta îmi pari un om cu mintea întreagă şi pe deasupra un oştean de meserie… La dracu, de ce trebuie să ţii cu preoţii şi nu cu oştenii, de ce să fii sluga călugărilor?… Alături de noi ai găsi o tovărăşie mai bună, vin, zaruri, femei… Pricepi, nu?

Şi-i strânse braţul.

— Casa asta, spuse, arătând fortăreaţa cu degetul, arde… Numai un prost nu fuge dintr-o casă cuprinsă de flăcări. Poate că domnia ta te temi să nu fii socotit trădător?… Scuipă pe toţi aceia care vor crede aşa ceva! Vino alături de noi… Îţi propun eu, Kuklinowski. Vrei, bine… nu vrei, iar bine… fără supărare. Ghinărarul te va primi cu braţele deschise, ţi-o spun eu, iar mie mi-ai căzut cu tronc şi-ţi vorbesc aşa numai pentru că-ţi vreau binele. A, ce tovarăşi veseli! Unde mai pui libertatea de a sluji cui vrei. Ce nevoie ai domnia ta de călugări? Dacă nu te lasă virtutea, dă-i cu piciorul! Nu uita la noi sunt şi oameni cinstiţi. O groază de şleahtici, magnaţi şi hatmani… De ce să fii mai bun decât ei? Cine-a mai rămas alături de Kazimierek al nostru? Nimeni. Doar Sapieha îl mai asupreşte pe Radziwiłł.

Kmicic deveni curios.

— Domnia ta spui că Sapieha îl asupreşte pe Radziwiłł?

— Chiar aşa. I-a tras o chelfăneală zdravănă în Podlasie, iar acum îl asediază la Tykocin. Noi nu ne amestecăm!

— Cum aşa?

— Regele suedez vrea să se mănânce între ei. Radziwiłł n-a fost niciodată prea sigur, se gândea numai la el… Pe de altă parte, s-aude că abia îşi mai trage sufletul. Cine se lasă împresurat, s-a zis cu el…

— Şi suedezii nu-i dau ajutor?

— Nu prea are cine! Regele se află în Prusia, ţinut acolo de treburi însemnate… Electorul s-a tot strecurat ca un ţipar până acum, dar i s-a înfundat. În Wielkopolska sunt lupte, de Wittemberg e nevoie la Cracovia, lui Duglas îi dau de furcă muntenii, aşa că l-au lăsat pe Radziwiłł să se descurce singur. N-are decât să-l înghită Sapieha. Ce s-a mai umflat şi Sapieha ăsta!… Dar o să vină şi rândul lui. După ce va isprăvi cu prusienii, Carolică al nostru o să-i reteze coarnele şi lui Sapieha. Acum nu poate să-i facă nimic, fiindcă toată Lituania e alături de el.

— Dar Samogiţia?

— Samogiţia e-n labele lui Pontus de la Gardie, grele labe, că-l cunosc!

— Să fi căzut oare Radziwiłł atât de jos, el care era puternic ca un rege?

— Acum nu mai e nimic, nimic…

— Neînţelese sunt vrerile Domnului!

— Soarta războiului e schimbătoare, dar să lăsăm asta! Ei, ai să te gândeşti la propunerea pe care ţi-am făcut-o? N-o să-ţi pară rău! Vino la noi! Dacă socoteşti că astăzi e prea curând, mai gândeşte-te până mâine sau poimâine, când o să vină tunurile cele mari. Pesemne că ei au încredere în domnia ta, de vreme ce poţi să ieşi în afara zidurilor, ca acum… Poţi să vii cu scrisori şi să nu te mai întorci…

— Domnia ta mă tragi de partea suedezilor, fiindcă eşti trimisul lor, spuse Kmicic deodată, şi nu se cade să faci altfel, dar cine ştie ce e în sufletul domniei tale. Sunt unii care-i slujesc pe suedezi, deşi în inima lor le vor răul.

— Ai cuvântul meu de cavaler, răspunse Kuklinowski, că nu-ţi ascund nimic şi nu pentru că aş fi sol. În afara întăriturilor nu mai sunt sol, dar dacă vrei, mă lepăd de însărcinare şi-ţi vorbesc ca din partea mea: lasă dracului fortăreaţa asta păcătoasă!

— Asta mi-o spui ca din partea domniei tale?

— Întocmai.

— Şi pot să-ţi răspund şi eu tot aşa?

— Fără îndoială, chiar te rog.

— Atunci ascultă la mine Jupâne Kuklinowski, aici se aplecă şi-l privi pe ucigaş în albul ochilor, eşti un nemernic, un trădător, un tâlhar şi un câine nărăvit! Îţi ajunge sau vrei să te scuip şi în ochi?

Kuklinowski rămase năuc şi o vreme se aşternu tăcerea.

— Ce-i asta?… Cum aşa?… Am auzit bine?

— Ţi-ajunge, câine, sau vrei să te mai scuip şi în ochi?

Kuklinowski scoase sabia, dar Kmicic îi apucă pumnul în mâna-i de fier, îi răsuci braţul, îi smulse sabia, apoi îl plezni o dată peste obraz, de se auzi în întuneric, încă o dată de partea cealaltă, îl răsuci ca pe o sfârlează şi, dându-i un picior în spate, strigă:

— Asta-i porţia domniei tale, nu a solului…!

Kuklinowski se rostogoli în jos ca o piatră zvârlită din praştie, iar jupân Andrzej porni liniştit spre poartă. Toate acestea avură loc într-o adâncitură a povârnişului, aşa că de pe ziduri era greu să-i vadă cineva. La poartă, Kmicic se întâlni cu preotul Kordecki care-l aştepta; duhovnicul îl luă deoparte şi-l întrebă:

— Ce-ai făcut atâta vreme cu Kuklinowski?

— Ne-am făcut mărturisiri, răspunse jupân Andrzej.

— Şi ce ţi-a spus?

— Mi-a spus că-i adevărat ce se vorbeşte despre venirea hanului.

— Slavă Domnului care ştie să schimbe inimile păgânilor şi să facă prieteni din duşmani!

— Mi-a spus că Wielkopolska s-a ridicat…

— Slavă Domnului!

— Că oştile regale nu stau de plăcere alături de suedezi şi că voievodul de Witebsk l-a scuturat bine în Podlasie pe trădătorul Radziwiłł, având pe toţi şleahticii cumsecade de partea lui. Toată Lituania se află alături de el, afară de Samogiţia, pe care a cucerit-o Pontus…

— Slavă Domnului! Altceva n-aţi mai vorbit?

— M-a îndemnat şi pe mine să trec de partea suedezilor.

— Mă aşteptam la una ca asta, spuse preotul Kordecki. E un om rău. Şi tu ce i-ai răspuns?

— Păi, să vezi, cinstite părinte, mi-a zis aşa: „Mă lepăd de însărcinare, care şi aşa se sfârşeşte în afara întăriturilor, şi-ţi vorbesc ca din partea mea.” Ca să fiu mai sigur, l-am întrebat dacă pot să-i răspund şi eu tot aşa. A zis: „Bine!” şi atunci…

— Atunci ce?

— Atunci l-am lovit peste bot de s-a dus de-a berbeleacul la vale.

— În numele Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Duh!

— Nu te supăra, părinte… Am făcut-o cu multă gingăşie şi nu va scoate o vorbă faţă de nimeni!

Preotul tăcu un răstimp.

— Ştiu că eşti de bună-credinţă! spuse după o clipă. Sunt îngrijorat însă că ţi-ai făcut un nou duşman… E un om îngrozitor!

— E, unul mai mult sau mai puţin, nu mai contează!… Îl linişti Kmicic.

După care se aplecă la urechea preotului.

— Prinţul Bogusław da, ăsta duşman! Ce înseamnă pentru mine unul de teapa lui Kuklinowski! Nici nu mă uit la el.

Capitolul XVII.

Cam în această vreme, veni veste de la groaznicul Arfuid Wittemberg. O căpetenie însemnată îi aduse scrisoarea la mânăstire cu porunca pentru sfinţii părinţi de a preda fortăreaţa lui Miller. „Dacă din contră, scria Wittemberg, nu veţi înceta împotrivirea şi nu vă veţi supune ghinărarului pomenit, fiţi convinşi că aspră pedeapsă vă aşteaptă, care va sluji drept pildă şi altora. Vina însă va fi numai a voastră.”

După primirea scrisorii, călugării hotărâră să tărăgăneze lucrurile ca şi mai înainte, înfăţişând mereu tot felul de piedici. Şi iarăşi începură să se scurgă zilele, în timpul cărora bubuitul tunurilor întrerupea negocierile şi dimpotrivă.

Miller declară că doreşte să-şi aşeze garnizoana la mânăstire numai pentru a o feri de primejdia cetelor samavolnice.

Sfinţii părinţi răspunseră că, de vreme ce apărătorii dovediseră că pot să se apere împotriva unei căpetenii atât de puternice, cum era ghinărarul, se vor descurca şi mai bine cu nişte adunături samavolnice. Îl implorau deci pe Miller, chemând în ajutor toate cele sfinte, respectul pe care-l nutreşte poporul acestui lăcaş, pe Dumnezeu şi neîntinarea Mariei, să se întoarcă la Wieluń sau oriunde îi va plăcea. Dar suedezii ajunseseră şi ei la capătul răbdării. Umilinţa apărătorilor, care cerşeau îndurare şi în acelaşi timp înteţeau focul tunurilor, îi aduse în cele din urmă la disperare.

La început, Miller nu putea să priceapă de ce se mai apără mânăstirea, când toată ţara se predase, ce forţă îi sprijină, în numele căror nădejdi nu vor să se supună aceşti călugări, unde voiau să ajungă şi ce mai aşteptau?

Timpul care se scurgea aducea răspunsuri tot mai limpezi la aceste întrebări. Împotrivirea care începuse aici se lăţea ca pârjolul.

Cu toată mintea-i mărginită, ghinărarul înţelese până la urmă ce vroia preotul Kordecki; dealtminteri îl lămuri cum nu se poate mai bine Sadowski. Era vorba, aşadar, nu de cuibul acesta stâncos, nu de Jasna Góra şi de bogăţiile călugărilor, nu de siguranţa lor, ci de soarta întregii Republici. Miller îşi dădu seama că preotul acela tăcut ştia prea bine ce făcea, având conştiinţa datoriei sale, că se ridicase asemenea unui proroc, ca să lumineze ţara cu pilda lui şi să strige cu glas puternic spre răsărit, spre apus, spre miazăzi şi miazănoapte: Sursum corda!{32} Prin izbânda sau prin moartea şi jertfa lui avea să trezească pe cei adormiţi, să spele păcatele tuturor şi să facă lumină în întuneric.

Înţelegând toate acestea, bătrânul războinic începu să se teamă de asemenea apărător şi de însărcinarea lui.

Deodată, „coteţul de găini” de la Częstochowa crescu în mintea lui într-un munte uriaş, apărat de un titan; el însuşi se văzu ca un nimicnic şi, pentru prima dată în viaţă, îşi socoti oştenii nişte biete gângănii. Puteau ei să ridice mâna asupra acestei puteri tainice şi cumplite, care atingea cerul? Lui Miller începu deci să-i fie frică şi îndoiala se strecura în inima lui. Ştiind că vina va fi aruncată în spinarea lui, începu şi el să caute vinovaţi şi mânia i se abătu mai întâi asupra lui Wrzeszczowicz. În tabără se iscară neînţelegeri şi discordia începu să învrăjbească inimile; asediul n-avea decât de suferit din această pricină.

Miller era însă prea obişnuit să cântărească oamenii şi întâmplările ca un oştean, prin urmare, din când în când, se mângâia totuşi cu gândul că fortăreaţa avea să se predea în cele din urmă. Şi, după judecata omenească, nu putea fi altfel. Wittemberg îi trimitea şase tunuri din cele mai mari care îşi arătaseră puterea şi la Cracovia.

„La dracu! gândea Miller, zidurile de apărare nu vor rezista, iar când acest cuib de sperietori, eresuri şi vrăjitorii se va prăbuşi, lucrurile vor lua numaidecât altă întorsătură şi toată ţara se va linişti.”

Aşadar, aşteptând tunurile cele mari, porunci să se tragă cu cele mici. Începură iarăşi zile de luptă. Dar în zadar cădeau ghiulelele aprinse pe acoperişuri, în zadar cei mai îndemânatici dintre tunari făceau sforţări supraomeneşti. Ori de câte ori vântul împrăştia norii de fum, mânăstirea se ivea neatinsă, frumoasă ca totdeauna, semeaţă, cu turnurile împungând tăriile albastre. În plus, se petreceau întâmplări care lărgeau şi mai mult spaima superstiţioasă printre năvălitori. Erau ghiulele care treceau în zbor pe deasupra mânăstirii şi vătămau oştenii din cealaltă parte; câte un tunar, care trebăluia pe lângă tun, cădea răpus pe neaşteptate; fumul lua forme ciudate şi înfricoşătoare; pulberea din căruţe lua foc deodată, aprinsă parcă de mâini nevăzute…

Pe deasupra, oştenii care ieşeau câte unul, doi sau trei din tabără, piereau fără urmă. Bănuiala căzu asupra steagurilor polone care, afară de polcul lui Kuklinowski, nu vroiau să ia parte la asediu, devenind tot mai ameninţătoare. Miller îl ameninţă pe polcovnicul Zbrożek că-i va pedepsi oamenii, dar acesta îi răspunse de faţă cu toate căpeteniile:

— Încearcă, luminăţia ta!

În schimb, oşteni de elită din steagurile polone rătăceau înadins prin tabăra suedeză, arătându-şi dispreţul şi căutând ceartă cu căpeteniile. Se ajungea deseori la dueluri în care victimele erau suedezii, mai puţin îndemânatici în mânuirea săbiei.

Miller vesti porunci aspre împotriva duelurilor şi, în cele din urmă, nu mai îngădui intrarea polonezilor în tabără. Astfel, cele două oştiri stăteau una lângă alta ca doi duşmani, aşteptând prilejul să se ia la harţă.

Iar mânăstirea se apăra din ce în ce mai bine. Se arăta că tunurile trimise de castelanul Cracoviei nu erau cu nimic mai prejos decât acelea pe care le folosea Miller, iar tunarii, trăgând mereu, ajunseseră la asemenea îndemânare, încât fiecare ghiulea făcea stricăciuni printre vrăjmaşi. Suedezii puneau aceasta pe seama farmecelor. Tunarii spuneau căpeteniilor de-a dreptul că nu sunt în stare să lupte cu o putere ca aceea care apără mânăstirea.

Într-o dimineaţă, în şanţurile dinspre răsărit şi miazăzi se iscă panică, deoarece oştenii văzură limpede o femeie în mantie albastră, care acoperea biserica şi mânăstirea. La această privelişte, se aruncară toţi cu faţa la pământ. Zadarnic veni însuşi Miller şi le spuse că ceaţa şi fumul alcătuiseră asemenea arătare, zadarnic îi ameninţă cu judecata şi pedepse de tot felul. La început, nu vroia nimeni să-l asculte, mai ales că nici ghinărarul nu putea să-şi ascundă spaima.

După această întâmplare, printre oşteni se răspândi părerea că nici unul dintre cei care luau parte, la

împresurare n-avea să moară de moarte bună. Multe căpetenii împărtăşeau această credinţă şi nici măcar Miller nu rămase nepăsător, deoarece îi chemă pe pastorii luterani şi le porunci să înlăture farmecele. Aceştia porniră prin tabără, şoptind şi îngânând psalmi, dar înfricoşarea era aşa de mare, încât nu o dată le fu dat să-i audă pe oşteni spunând: „Puterea voastră nu mai poate face nimic!”

Cu toate că tunurile nu încetară să tragă, un nou trimis al lui Miller veni la mânăstire şi fu dus înaintea preotului Kordecki şi a sfatului.

Era jupân Śładkowski, ajutorul stolniculuí{33} de Rawa, pe care podghiazurile suedeze puseseră mâna când se întorcea din Prusia. Îl primiră cu răceală şi asprime, deşi avea faţa cinstită şi privirea ca seninul cerului; călugării se obişnuiseră să vadă trădători cu chipuri virtuoase. Acesta însă nu se sperie de asemenea primire şi, trecându-şi degetele prin ciuful bălai, rosti:

— Lăudat fie numele Domnului!

— În vecii vecilor! răspunseră în cor cei adunaţi.

Iar preotul Kordecki se grăbi să adauge:

— Binecuvântaţi fie cei care-l slujesc.

— Şi eu îl slujesc, răspunse ajutorul de stolnic, şi se va vedea numaidecât, dacă nu chiar mai bine decât pe Miller… Hm, îngăduiţi-mi, cinstiţi şi dragi părinţi, să-mi dreg glasul, pentru că la început trebuie să vă spun lucruri de scârbă… M-a trimis Miller… ptiu… la voi, ca să vă îndemn… ptiu!… să vă predaţi. Am primit această însărcinare doar pentru a vă spune: apăraţi-vă şi nu vă gândiţi la supunere, deoarece suedezii şi-au pierdut ifosele şi se pierd văzând cu ochii…

Călugării şi mirenii se mirară foarte de asemenea sol; spătarul de Sieradz strigă îndată:

— Pe legea mea, iată un om cumsecade!

Şi repezindu-se la el, începu să-i scuture mâna, iar jupân Śładkowski îşi răsfiră iarăşi cârlionţii cu cealaltă mână şi vorbi mai departe:

— O să vă daţi seama numaidecât că nu sunt un netrebnic. M-am făcut solul lui Miller şi ca să vă aduc veşti noi; sunt atât de bune, încât aş vrea să vi le spun pe toate dintr-o răsuflare… Mulţumiţi-i lui Dumnezeu şi Sfintei Născătoare că v-a ales să fiţi unealta care va schimba inimile oamenilor! Învăţând din pilda şi apărarea voastră, ţara începe să lepede jugul suedez. Ce mai vorbă lungă! Ai noştri îi atacă pe suedezi în Wielkopolska şi în Mazowsze, nimicesc cetele mai mici şi împânzesc drumurile şi pădurile. În câteva locuri le-au tăbăcit bine pielea.

Şleahticii încalecă, ţăranii se adună în grupuri şi, cum pun mâna pe vreun suedez, îi şi fac de petrecanie. Praf şi pulbere, asta-i! Iată la ce s-a ajuns! Şi al cui e meritul, dacă nu al vostru?!

— Un înger vorbeşte, un înger! strigau călugării şi şleahticii, înălţându-şi braţele spre cer.

— Nu e înger, ci sluga voastră, Śładkowski, ajutorul stolnicului de Rawa… Dar asta nu-i nimic! Ascultaţi mai departe! Hanul, amintindu-şi de binefacerile regelui nostru legiuit, Jan Kazimierz, Dumnezeu să-i dea sănătate şi domnie până la adânci bătrâneţe! soseşte într-ajutor. A trecut hotarul Republicii, i-a căsăpit pe cazacii care i-au stat împotrivă şi se apropie de Lwów cu o urdie de o sută de mii de tătari, iar Chmielnicki, volens nolens{34}, îi însoţeşte.

— Pentru Dumnezeu! Pe legea mea! exclamară mai multe glasuri copleşite parcă de atâta fericire.

Iar jupân Śładkowski, năduşit, începu să dea din mâini şi să strige:

— Staţi că încă n-aţi auzit tot!… Pentru că suedezii au călcat înţelegerea încheiată cu jupân Czarniecki şi i-au luat pedestrimea condusă de Wolf, acesta nu se mai simte legat prin cuvânt şi se pregăteşte de luptă. Regele Jan Kaziemierz strânge oştire şi azi-mâine va trece hotarul, iar hatmanii, ascultaţi, sfinţi părinţi, hatmanii Potocki şi Lanckoroński, şi cu ei toată oastea, aşteaptă doar intrarea regelui în ţară ca să-i părăsească pe suedezi şi să întoarcă

săbiile împotriva lor. Deocamdată negociază cu jupân Sapieha şi cu hanul. Suedezii sunt înfricoşaţi, vâlvătaia războiului cuprinde toată ţara… pornesc cu toţii la luptă!

E greu de spus în cuvinte ce se petrecea în sufletul călugărilor şi al şleahticilor. Unii plângeau sau cădeau în genunchi, alţii repetau: „Nu e cu putinţă, nu e cu putinţă!” jupân Śładkowski se apropie atunci de-crucea mare, agăţată pe peretele trapezăriei şi vorbi astfel:

— Pun mâinile pe picioarele lui Christos străpuns de piroane, şi jur că spun adevărul curat şi numai adevărul. Vă repet numai atât: apăraţi-vă, nu vă pierdeţi curajul, nu vă încredeţi în suedezi, nu nădăjduiţi că prin umilinţă şi supunere veţi scăpa cu faţa curată. Nu respectă nici un pact, nici o înţelegere. Închişi aici în fortăreaţă, voi nu ştiţi nimic din ce se petrece în toată ţara; cum asupresc şi vatămă oamenii, cum îi ucid pe preoţi şi pângăresc lucrurile sfinte, batjocorind legile. Vor făgădui marea cu sarea, dar nu vor respecta nimic. Ţinuturile coroanei au căzut pradă oştenilor care-şi fac de cap. Până şi aceia care mai ţin cu suedezii sunt nedreptăţiţi… Dumnezeu îi pedepseşte pe trădători, pentru că şi-au călcat jurământul faţă de rege. Tărăgănaţi cât puteţi!… Eu cum mă vedeţi, dacă voi mai trăi şi voi scăpa din mâinile lui Miller, am să mă duc îndată în Śląsk la stăpânul nostru. Acolo am să-i cad la picioare şi am să-i spun: „Măria ta, scapă Częstochowa şi pe slugile tale cele mai credincioase!” Aşa că, iubiţi părinţi, să nu vă lăsaţi, pentru că în voi stă mântuirea întregii Republici.

Glasul lui jupân Śładkowski începu să tremure şi lacrimile i se prelinseră pe gene; după un răstimp, îşi continuă vorba:

— Veţi trece prin clipe grele; două sute de pedestraşi aduc tunurile cele mari de la Cracovia… Unul din ele e un balimez uriaş… Vor urma atacuri înverşunate… Dar acestea vor fi ultimele sforţări… Să nu vă pierdeţi firea, pentru că izbăvirea se apropie. Pe rănile lui Christos, regele, hatmanii, oştirea, întreaga Republică… vor veni în ajutorul

Ocrotitoarei lor… Asta-i, ce vă spun eu… scăparea, mântuirea, slava… în curând…!

Şleahticul nu se mai putu stăpâni şi izbucni în plâns, iar cei de faţă făcură şi ei la fel.

Această mână de apărători istoviţi, de slugi credincioase şi umile, aveau într-adevăr nevoie de o veste mai bună, de o mângâiere care să vie din afara zidurilor, din ţară!

Preotul Kordecki se ridică de la locul său, se apropie de jupân Śładkowski şi îşi desfăcu larg braţele.

Śładkowski i se aruncă la piept şi se îmbrăţişară; urmându-le pilda, ceilalţi începură să se strângă în braţe şi să se sărute, firitisindu-se, de parcă suedezii dăduseră bir cu fugiţii. Într-un târziu, preotul Kordecki rosti:

— Fraţii mei, să mergem la capelă!

Şi porni înainte urmat de ceilalţi. Aprinseră toate lumânările, deoarece afară se lăsase întunericul, şi traseră perdelele de la icoana făcătoare de minuni, ale cărei raze se răspândiră împrejur. Preotul Kordecki îngenunche pe trepte, iar călugării, şleahticii şi oamenii de rând mai în spate; veniră şi femeile cu copiii. Chipurile slăbite de oboseală şi ochii plânşi se înălţară spre icoană: dincolo de lacrimi înflorea un zâmbet de fericire. Un timp domni tăcerea, apoi părintele Kordecki începu:

— Sub aripa-ţi ocrotitoare grăbim, Sfântă Născătoare de Dumnezeu…” Cuvintele îi muriră pe buze; slăbiciunea, vechile suferinţe, neliniştile tăinuite şi speranţa luminoasă a mântuirii îi crescură în suflet ca un talaz uriaş. Suspinele îi cutremurară pieptul şi acest bărbat care purta pe umerii lui soarta întregii ţări se încovoie şi căzu cu faţa în jos, abia izbutind să rostească din pricina hohotelor de plâns:

— O, Marie, Marie, Sfântă Marie!

Plângeau cu toţii împreună cu ei, iar icoana împrăştia de sus raze încărcate de lumină.

Călugării şi şleahticii se întoarseră pe ziduri noaptea târziu, dar preotul Kordecki rămase până dimineaţă în capelă întins în formă de cruce. Se temeau să nu-l doboare

oboseala, dar a doua zi se arătă pe întărituri, trecu printre oşteni vesel, odihnit, repetând ici şi colo:

— Copii, Sfântă Fecioară se va arăta mai puternică şi decât tunurile de asediu, apoi grijile şi truda noastră vor lua sfârşit.

În aceeaşi dimineaţă, Jacek Brzuchański, un târgoveţ din Częstochowa, îmbrăcându-se în haine suedeze, se apropie de ziduri, ca să întărească ştirea venirii tunurilor mari de la Cracovia şi totodată sosirea hanului în fruntea urdiei. Tot el aruncă şi o scrisoare de la părintele Antoni Paszkowski din Cracovia, în care acesta, înfăţişând cruzimile înspăimântătoare şi jafurile suedezilor, îi încuraja şi-i implora pe călugării de la Jasna Góra să nu se încreadă în făgăduiala vrăjmaşului şi să apere cu râvnă sfântul lăcaş împotriva cutezanţei pagânilor.

„Pentru că suedezii, scria părintele Paszkowski, nu au nici o credinţă, nici o religie. N-au nimic sfânt din ce-i al lui Dumnezeu, şi al oamenilor; nu obişnuiesc să-şi ţină nici o făgăduială făcută în scris sau prin viu grai."

Era tocmai ziua Neîntinatei Zămisliri. Vreo cincisprezece căpetenii şi oşteni din steagurile polone aliate, după rugăminţi stăruitoare, căpătară îngăduinţa lui Miller de a se duce la slujba de la mânăstire. Miller se gândea poate că se vor împrieteni cu apărătorii şi, ducându-le vestea despre tunurile de asediu, vor împrăştia panica. Sau poate că nu vroia să mai toarne gaz peste foc şi să înrăutăţească şi mai mult legăturile dintre polonezi şi suedezi care erau şi aşa din ce în ce mai primejdioase. De ce, de nece, destul că-i învoi să plece.

Cu ei veni şi un tătar, un credincios al lui Mahomed dintre tătarii polonezi. În ciuda tuturor aşteptărilor, acesta îi îndemnă pe călugări să nu închine lăcaşul sfânt unor spurcaţi, susţinând cu tărie că suedezii vor pleca în curând cu ruşine şi umilinţă. Acelaşi lucru îl repetară şi cei din oastea regală, adeverind ştirile aduse de jupân Śładkowski.

Apărătorilor le veni inima la loc; nu se mai temeau acum nici de tunurile cele mari şi glumeau pe socoteala lor.

După slujbă, focul începu din amândouă părţile. Un oştean suedez tot venea lângă ziduri şi hulea cu glasu-i gros împotriva Maicii Domnului. Apărătorii trăseseră de mai multe ori în el, dar nu-l nimeriseră. Lui Kmicic, când îl prinsese o dată în cătarea arcului, îi pleznise coarda, aşa că suedezul se obrăznicise şi mai mult, fiindu-le pildă şi altora prin curajul său. Se vorbea că are şapte diavoli în slujba lui, care-l feresc şi-l acoperă.

În acea zi, veni din nou să-şi zvârle mascările, şi apărătorii socotind că în ziua Neîntinatei Zămisliri farmecele vor avea o putere mai mică, hotărâră să-l pedepsească neapărat. Traseră în el de mai multe ori, dar degeaba, până când o ghiulea, respinsă de valul de pământ îngheţat, sări ca o pasăre, îl izbi în crucea pieptului şi-l rupse în două. Asediaţii se bucurară şi strigară semeţi: „Ei, care vrea să mai hulească împotriva ei?” dar suedezii fugiră înspăimântaţi la şanţurile lor.

Năvălitorii trăgeau în ziduri şi acoperişuri, dar ghiulelele lor nu-i înfricoşau pe apărători.

Bătrâna cerşetoare Konstancja, care trăia într-o scobitură a stâncii, cutreiera tot povârnişul, parcă spre necazul suedezilor, strângând ghiulelele în poală şi amenințându-i din când în când pe vrăjmaşi cu băţul. Aceştia, crezând-o vrăjitoare, fură cuprinşi de frică să nu-i farmece, mai ales când băgară de seamă că ghiulelele nu se ating de ea.

Se scurseră două zile de bubuituri zadarnice. Vrăjmaşii aruncară pe acoperişuri frânghii de corăbii, îmbibate cu smoală, care zburau prin văzduh ca nişte şerpi de foc. Dar oameni, rânduiţi anume, înlăturau la timp primejdia. Până când veni o noapte atât de întunecoasă, încât, cu toate bobotăile, butoaiele cu smoală şi ghiulelele aprinse ale preotului Lassota, apărătorii nu mai văzură nimic.

Printre suedezi domnea o mişcare neobişnuită. Se auzea scârţâit de roţi, larmă de glasuri omeneşti, uneori

nechezatul cailor şi felurite alte zgomote. Oştenii de pe ziduri ghiciră îndată ce se întâmpla.

— Au sosit tunurile, altfel nu se poate! spuseră unii.

— Şi sapă alte şanţuri pentru ele, dar e o beznă de-ţi bagi degetele în ochi.

Căpeteniile chibzuiau; jupân Czarniecki era de părere să năvălească asupra suedezilor, dar spătarul de Sieradz se împotrivea, susţinând pe bună dreptate că pentru asemenea treabă însemnată vrăjmaşul şi-a luat toate măsurile de prevedere, ţinând pedestrimea pregătită. Aşa că deschiseră focul spre miazănoapte şi miazăzi, de unde se auzea larma, deşi nu puteau să-şi dea seama de pagubele pe care le făceau.

În sfârşit, se lumină de ziuă şi apărătorii văzură lucrările suedezilor. Spre miazănoapte şi miazăzi se întindeau întăriturile la care trudeau mii de oameni. Se înălţau atât de sus, încât asediaţilor li se părea că valul de pământ se ridica până la linia zidurilor, în tăieturile regulate ale crestelor, se zăreau gurile uriaşe ale tunurilor şi oştenii care stăteau înapoia lor, semănând de departe, cu un roi de viespi galbene.

În biserică, încă nu se isprăvise slujba de dimineaţă, când o bubuitură neobişnuită cutremură văzduhul, geamurile zăngăniră, câteva se desprinseră din rame, spărgându-se cu zuruituri ascuţite pe lespezile de piatră şi toată biserica se umplu de praful ridicat de tencuiala căzută.

Tunurile de asediu îşi spuneau cuvântul.

Începu o grindină de foc, cum nu mai încercaseră apărătorii. După ce se sfârşi slujba, ieşiră cu toţii pe întăritori şi pe acoperişuri. Ghiulelele trase înainte păreau nişte jocuri nevinovate faţă de această ploaie de foc şi fier.

Tunurile mai mici, de câmp, trăgeau odată cu cele de asediu, zvârlind spre mânăstire ghiulele uriaşe şi grenade, şomoioage muiate în smoală, torţe şi frânghii aprinse. Ghiulelele de douăzeci şi şase de funţi sfărâmau parapetele zidurilor şi izbeau pereţii; unele rămâneau acolo, dar altele

deschideau spărturi uriaşe, împrăştiind tencuiala, mortarul şi cărămizile. Zidurile care înconjurau mânăstirea începură să crape ici şi colo: bătute fără încetare de ghiulele, ameninţau să se surpe. Suedezii trăgeau cu sârg în clădirile mânăstirii.

Cei care cântau în turn simţeau cum se clatină. Biserica se cutremura de bubuiturile care nu mai conteneau; la câteva altare, lumânările începură să cadă din sfeşnice.

Apa turnată cu nemiluita în locurile unde izbucnea focul, peste facle, frânghii şi ghiulele aprinse, alcătuia laolaltă cu fumul şi praful nori de aburi atât de deşi, încât nu se mai vedea nimic. Începură să se vadă stricăciuni la clădiri şi la zidurile de apărare. Strigătul „Arde!” răsuna tot mai des printre bubuiturile de tun şi şuierul gloanţelor. La turnul dinspre miazănoapte, fură sfărâmate roţile unui tun, iar altul, lovit în plin, amuţi. O ghiulea nimeri într-un grajd, omorî trei cai şi dezlănţui focul. Nu numai ghiulelele, ci şi schijele grenadelor răpăiau ca grindina pe acoperişuri, pe turnuri şi pe zidurile de apărare.

Curând se auziră gemetele răniţilor. Printr-o întâmplare ciudată, muriră trei tineri pe care-i chema Jan. Apărătorii cu acelaşi nume se înspăimântară, dar asediaţii luptară cu un avânt vrednic de sforţările suedezilor. Ieşiră pe întărituri până şi femeile, copiii şi bătrânii. Oştenii trudeau pe ziduri cu inimi neînfricate, prin foc şi fum, prin ploaia de ghiulele, răspunzând cu înverşunare la focul vrăjmaşului. Unii trăgeau tunurile în locurile cele mai primejdioase, alţii astupau spărturile din zid cu pietre, trunchiuri, bârne, gunoaie şi pământ.

Femeile cu părul despletit şi aprinse la faţă dădeau pildă de curaj; unele alergau cu găleţile de apă după grenadele care ţopăiau pe lespezi gata să explodeze în orice clipă înflăcărarea creştea mereu, de parcă mirosul de pulbere şi de fum, bubuiturile de foc şi fier aveau darul s-o stârnească din ce în ce mai mult. Zoreau cu toţii fără să mai asculte poruncile care se pierdeau în zgomotul îngrozitor. Doar

rugăciunile, cântate în biserică, acopereau până şi mugetul tunurilor.

Pe la amiază, focul încetă. Răsuflară cu toţii uşuraţi, dar înaintea porţilor se auzi darabana şi toboşarul trimis de Miller se apropie şi întrebă dacă sfinţii părinţi s-au săturat şi vor să se predea. Preotul Kordecki îi răspunse că se vor gândi până mâine. Când auzi răspunsul, Miller porunci numaidecât să tragă tunurile şi focul începu iarăşi cu îndârjire îndoită.

Din când în când, şirurile adânci ale pedestrimii înaintau spre colină, de parcă încercau o năvală, dar, împuţinate de tunuri şi flinte, se întorceau de fiecare dată repede şi în neorânduială lângă propriile guri de foc. Aşa cum talazul mării se revarsă peste mal şi, când se retrage, lasă pe nisip alge, scoici şi tot felul de sfărâmături, tot aşa fiecare din aceste valuri suedeze, retrăgându-se, lăsa în urmă-i trupurile risipite pe povârniş.

Miller nu porunci să se tragă în turnuri, ci în zidurile de apărare care se înălţau între ele, ştiind că acolo împotrivirea era mai slabă. Din loc în loc, se iviseră spărturi, dar nu destul de mari ca pedestrimea să poată pătrunde prin ele în incinta mânăstirii.

Deodată avu loc o întâmplare care puse capăt focului.

Era spre seară; lângă unul din tunurile cele mari se afla un tunar suedez cu fitilul aprins. Tocmai când se pregătea să-l apropie de ţeava, o ghiulea de la mânăstire îl nimeri drept în piept, dar pentru că sărise mai înainte de câteva ori pe gheaţa îngrămădită pe valul de apărare, îl aruncă cu fitil cu tot la vreo cincisprezece paşi înapoi. Fitilul căzu într-o căruţă în care mai era destulă pulbere. În aceeaşi clipă, răsună o bubuitură grozavă şi norii de fum acoperiră întăritura. Când se risipiră, se arătă că cinci tunari îşi pierduseră viaţa, roţile tunului fuseseră sfărâmate, iar restul oştenilor încremeniseră de spaimă. Focul din această întăritura încetă şi, pentru că între timp se lăsase o ceaţă deasă, încetă şi în celelalte.

A doua zi era duminică.

Pastorii luterani îşi psalmodiau slujbele prin întărituri, iar tunurile tăceau. Miller îi întrebă iarăşi pe sfinţii părinţi dacă nu le ajunge, dar aceştia îi răspunseră că pot îndura şi mai mult.

La mânăstire se cercetau stricăciunile. Erau destul de însemnate. Afară de morţi, văzură că şi zidurile avuseseră de suferit. Cel mai mare prăpăd îl făcuse un balimez uriaş care se afla în partea dinspre miazăzi. Bătuse zidul cu atâta râvnă, doborâse atâtea pietre şi cărămizi, încât era lesne de prevăzut că, dacă focul avea să mai continue câteva zile, o mare parte din zid se va nărui.

Spărtura care s-ar fi făcut în asemenea împrejurare n-ar mai fi putut fi astupată nici cu bârne, nici cu pământ sau cu bălegar. De aceea, preotul Kordecki privea îngrijorat la aceste pagube pe care n-avea cum să le împiedice.

Iar luni focul începu din nou şi tunul uriaş continuă să lărgească spărtura. Suedezii aveau şi ei destule pierderi, în amurgul zilei, un tunar suedez ucise pe loc pe nepotul lui Miller, la care ghinărarul ţinea ca la propriul fiu, dorind să-i lase totul: numele, faima de războinic şi averea. Inima bătrânului luptător se umplu de şi mai multă ură.

Zidul de lângă turnul de miazăzi crăpase atât de mult, încât noaptea se făcură pregătiri pentru năvala pedestraşilor. Pentru ca oştenii să se poată apropia de fortăreaţă fără primejdie, Miller porunci ca în toate şanţurile mici din apropierea povârnişului să se stingă toate focurile. Noaptea era însă luminoasă, iar strălucirile albe ale zăpezii trădau mişcările vrăjmaşului. Tunurile de la Jasna Góra împrăştiau pe acei suedezi care se îndeletniceau cu înălţarea parapetelor alcătuite din faşine, garduri, îngrădituri de nuiele şi scânduri.

În zori, jupân Czarniecki văzu un turn de luptă, pe care-l împingeau spre ziduri. Apărătorii îl distruseră cu tunurile fără greutate, omorând o groază de oameni, astfel că ziua

putea fi socotită ca o biruinţă a lor, dacă n-ar fi fost balimezul care sfărâma zidul cu străşnicie.

În zilele următoare, vremea se încălzi şi ceţurile se ridicară atât de dese, încât călugării le puseră pe seama duhurilor necurate. Nu se mai zăreau nici turnurile de luptă, nici parapetele şi nici chiar întăriturile suedeze. Vrăjmaşii se apropiară de zidurile mânăstirii. Seara, Czarniecki, când priorul cercetă zidurile ca de obicei, îl trase la o parte şi-i şopti:

— E rău, cinstite părinte. Zidul nostru nu durează mai mult de o zi.

— Poate că ceţurile astea îi vor împiedica şi pe ei să tragă, răspunse preotul Kordecki, iar noi, între timp, o să dregem cumva stricăciunile.

— Lor nu le pasă de ceţuri, fiindcă balimezul, o dată îndreptat spre ţintă, poate să tragă şi pe întuneric, pe când aici crăpăturile se lărgesc întruna.

— Nădejdea noastră e în Dumnezeu şi în Sfânta Fecioară.

— Aşa-i, dar ce-ar fi să încercăm o ieşire?… I-am mai împuţina pe suedezi şi poate că am izbuti să ţintuim şi balaurul ăsta diavolesc?!

În ceaţă înnegri o făptură omenească şi Babinicz se ivi alături de cei care vorbeau.

— Vroiam să ştiu cine este, în abureala asta nu se vede nici la doi paşi, spuse. Seara bună, cinstite părinte! Despre ce e vorba?

— Despre tunul cel mare. Jupân Czarniecki propune o năvală… Necuratul ridică parcă înadins ceţurile astea… am dat poruncă să facă slujbe de afurisenie…

— Părinte iubit! zise jupân Andrzej. De când a început, balimezul ăsta să ne împroaşte zidul, nu mă gândesc decât la el; am un gând… Năvala nu foloseşte la nimic… Haideţi undeva înăuntru să vă împărtăşesc planul meu.

— Bine, consimţi preotul, să mergem în chilia mea.

Curând după aceea se aşezară la masa de pin în chilia sărăcăcioasă a priorului. Preotul Kordecki şi jupân Piotr

Czarniecki îşi pironiră privirile pe faţa tânără a lui Babinicz care începu să vorbească:

— De astă dată năvala nu mai e de nici un folos. Suedezii i-ar simţi pe atacatori şi i-ar respinge. Acum numai un singur om poate să se descurce.

— Cum aşa? întrebă jupân Czarniecki.

— E nevoie de un om, care să se ducă şi să arunce balimezul în aer cu pulbere. Şi poate s-o facă atâta vreme cât stăruie ceaţa. Cel mai bine ar fi să-şi schimbe hainele. Avem aici tunici de piele asemănătoare cu ale suedezilor. Dacă nu va putea face altfel, o să se furişeze printre vrăjmaşi, iar dacă nu păzeşte nimeni în faţa tunului, cu atât mai bine.

Pentru Dumnezeu, ce poate să facă un singur om?

— Nu trebuie decât să bage un săculeţ de pulbere în botul balimezului, cu un fitil pe care să-l aprindă după aceea. Pulberea va lua foc şi tunul… va crăpa!

— Ei, ce tot vorbeşti, băiete? Păi nu-l înfundă mereu cu pulbere, de ce nu crapă?

Kmicic izbucni în râs şi sărută mâneca preotului.

— Cinstite părinte, ai o inimă sfântă şi mare, de viteaz…

— Ei, lasă asta! îl întrerupse preotul.

— De viteaz, repetă Kmicic, dar la tunuri nu te pricepi. Altceva e când pulberea se aprinde în partea dinapoi a ţevii, fiindcă atunci împinge ghiuleaua şi toată puterea iese înainte; dar dacă pulberea e aşezată în gura tunului, nu se află ţeava care să nu crape. Întreabă-l şi pe jupân Czarniecki. Până şi o flintă, dacă îi astupi vârful ţevii, când ia foc pulberea, se sparge, atât de mare e această forţă diavolească! Ce să mai vorbim de un săculeţ întreg care se aprinde în gura tunului… Întreabă-l şi pe jupân Czarniecki.

— Aşa este, sunt lucruri pe care le ştie orice oştean! întări Czarniecki.

— Dacă am strica balimezul ăsta, îşi urmă vorba Kmicic, toate celelalte sunt floare la ureche!

— Mi se pare că e cu neputinţă, zise preotul Kordecki. Cine se va încumeta la o treabă ca asta?

— Un zvânturat nevoie mare, răspunse jupân Andrzej. Un cavaler hotărât care se numeşte Babinicz.

— Tu? se mirară deodată preotul şi jupân Czarniecki.

— Ehei, bunule părinte! M-ai spovedit şi ţi-am destăinuit toate isprăvile mele. Unele din ele n-au fost mai puţin primejdioase decât cea de acum; cum poţi dar să te mai îndoieşti? Nu mă cunoşti oare destul de bine?

— E un viteaz între viteji, pe legea mea! izbucni Czarniecki.

Şi apucându-l pe Kmicic de gât vorbi mai departe:

— Lasă-mă să te îmbrăţişez, fie şi numai pentru dorinţa ta de a te duce!

— Arătaţi-mi alt remedium şi nu mă duc, zise Kmicic, gândesc însă că mă voi descurca. Nu uitaţi că vorbesc nemţeşte ca şi cum aş fi făcut negoţ cu doage la Gdańsk. Asta înseamnă foarte mult, fiindcă dacă-mi mai schimb şi hainele, cu greu o să descopere că nu sunt din tabăra lor. Cred că nimeni nu stă de strajă la gura tunului, pentru că e tare primejdios, aşa că până să bage ei de seamă, eu am să isprăvesc toată treaba.

— Jupâne Czarniecki, domnia ta ce gândeşti? întrebă priorul.

— Dintr-o sută, unul tot trebuie să scape cu faţa curată, răspunse jupân Piotr, dar audaces fortuna juvat!{35}

— Am scăpat eu din altele şi mai rele, spuse Kmicic, nu voi păţi nimic, căci aşa mi-e scris! Mai demult îmi puneam capul în primejdie doar aşa, din trufie deşartă, dar acum o voi face în cinstea Sfintei Fecioare. Şi pe urmă, chiar dacă va fi să-mi dau viaţa, ceea ce nu cred, spuneţi şi domniile voastre, şi-ar putea dori cineva o moarte mai plină de slavă decât aceasta…?

Preotul tăcu îndelung, apoi rosti:

— Dacă ai face-o doar ca să te acoperi de faimă, aş stărui, te-aş ruga şi nu ţi-aş îngădui să pleci, dar dreptatea e de

partea ta, aici e vorba de cinstea Sfintei Fecioare, de lăcaşul ăsta sfânt şi de ţara întreagă! Fiul meu, de te vei întoarce cu noroc ori de vei muri, slava, fericirea supremă şi izbăvirea vor fi ale tale. Îţi spun dară, împotriva inimii mele, du-te, eu nu te opresc!… Rugăciunile noastre şi grija lui Dumnezeu te vor însoţi…

— Cu asemenea tovarăşi mă duc fără frică şi mai bucuros!

— Întoarce-te, oştean al lui Dumnezeu, întoarce-te cu noroc, pentru că noi te-am îndrăgit din toată inima. Să te călăuzească sfântul Rafał şi să te aducă înapoi, copilul meu, fiul meu iubit…!

— Atunci încep pregătirile, spuse vesel jupân Andrzej, îmbrăţişându-l, mă îmbrac ca un suedez în tunică de piele şi cizme largi, pregătesc pulberea, iar domnia ta, părinte, opreşte afurisenia în noaptea asta, fiindcă vor fi având suedezii nevoie de ceaţă, dar avem şi noi.

— Nu vrei să te spovedeşti înainte de plecare?

— Cum de nu! Altminteri n-aş mai pleca, fiindcă necuratul s-ar putea apropia de mine.

— Atunci să începem cu asta.

Jupân Piotr ieşi din chilie, iar Kmicic îngenunche înaintea preotului şi se curăţă de păcate. După aceea, uşor ca pasărea, se duse să se pregătească.

După un ceas ori două, în liniştea adâncă a nopţii, bătu iarăşi la uşa de la chilia priorului, unde-l aştepta şi jupân Czarniecki.

Abia îl recunoscură pe Kmicic care arăta acum ca un suedez sadea. Îşi răsucise mustăţile până sub ochi, răsfirându-le sfârcurile, şi îşi pusese pălăria pe-o ureche, semănând cu o căpetenie de raitieri de neam mare.

— Pe legea mea că-mi vine să pun mâna pe sabie, când mă uit la el! exclamă jupân Piotr.

— Daţi lumânarea mai încolo, le spuse Kmicic, vreau să vă arăt ceva…!

Şi după ce preotul Kordecki îndepărtă în grabă lumânarea, jupân Andrzej puse pe masă un săculeţ lung de

vreo palmă şi jumătate şi gros cât braţul unui bărbat puternic, cusut din pânză muiată în smoală şi îndesat bine cu pulbere. La un capăt avea un fitil de cânepă răsucită, îmbibat cu pucioasă.

— Ehei, zise, când o să vâr leacul ăsta în gura balimezului şi o să dau foc la fitil, o să-i pleznească burta!

— Şi Lucifer ar plezni! strigă jupân Czarniecki.

Dar îşi aduse aminte că nu trebuie să pomenească numele necuratului şi se lovi peste gură.

— Cu ce-ai să aprinzi fitilul? Întrebă preotul Kordecki.

— Aici e toată primejdia, fiindcă va trebui să scapăr. Am cremene bună, iască uscată şi un amnar de oţel pe cinste, dar o să se audă hârşcâiturile şi s-ar putea să intre la bănuială. Trag nădejde să nu-mi stingă fitilul, pentru că va atârna la gura ţevii şi le va fi greu să-l zărească, mai ales că va arde destul de repede. Pe mine însă pot să mă urmărească, iar eu nu pot să fug spre mânăstire.

— De ce nu poţi? întrebă preotul.

— Pentru că m-ar omorî explozia. După ce fitilul va lua foc, trebuie să fug într-o parte cât mă ţin picioarele şi la cincizeci de paşi să mă arunc la pământ la poalele valului de apărare. Abia după aceea voi putea fugi spre mânăstire.

— Doamne, Doamne, ce de primejdii! se sperie priorul, înălţând ochii spre cer.

— Părinte iubit, sunt atât de sigur că mă voi întoarce, încât nici nu pot să mă înduioşez, cum s-ar cuveni în asemenea împrejurare. Dar nu-i nimic,! Rămâneţi sănătoşi şi rugaţi-vă să mă ajute Dumnezeu. Duceţi-mă numai până la poartă!

— Cum aşa? Chiar acum vrei să pleci? întrebă jupân Czarniecki.

— Să aştept oare să se lumineze de ziuă sau să se ridice ceaţa? Viaţa mi-e scumpă şi mie!

Dar Kmicic nu plecă în noaptea aceea, fiindcă tocmai când ajunseră la poartă, parcă în ciuda lor, întunericul începu să se rărească. Pe deasupra, la balimez se auzea un murmur nedesluşit.

A doua zi de dimineaţă, împresuraţii se convinseră că tunul cel mare fusese aşezat în alt lăcaş.

Se vede că suedezii aflaseră de undeva că puţin mai încolo, la cotitură, lângă turnul dinspre miazăzi, zidul era şi mai slab şi hotărâseră să-şi îndrepte ghiulelele în acel loc. Poate că preotul Kordecki nu era cu totul străin de această schimbare, deoarece în ziua dinainte bătrâna Kostucha fusese văzută ieşind din mânăstire; se foloseau de ea atunci când vroiau să răspândească veşti înşelătoare printre suedezi. Oricum, era o greşeală din partea lor, fiindcă apărătorii puteau să dreagă în acest timp stricăciunile zidului, iar până să facă o nouă spărtură, aveau să mai treacă iarăşi câteva zile.

Urmară zile de vânzoleală şi nopţi luminoase. Tunurile trăgeau de mama focului. Îndoiala crescu iarăşi în inimile apărătorilor. Printre şleahtici erau unii care se gândeau să se supună; până şi unii dintre călugări îşi pierduseră curajul. Tot mai mulţi erau cei care nu mai vroiau să lupte. Preotul Kordecki le ţinea piept cu hotărâre, dar sănătatea începu să i se şubrezească. În acest timp, suedezii primeau noi ajutoare şi care cu muniţii de la Cracovia; mai ales ghiulele alungite ca nişte ţevi, încărcate cu pulbere şi sfărâmătură de plumb, care lărgeau şi mai mult spaima şi pagubele printre asediaţi.

De când luase hotărârea să arunce balimezul în aer, lui Kmicic i se ura în fortăreaţă. Se uita în fiecare zi cu jind la săculeţul cu pulbere. După ce se mai gândi o vreme, îl făcu şi mai mare, aşa că acum era lung de un cot şi gros cât carâmbul unei cizme.

Seara arunca priviri lacome spre tunul cel năprasnic şi cerceta cerul ca un astrolog. Dar luna, care făcea zăpada să strălucească, îi zădărnicea mereu planurile.

Până când veni pe neaşteptate dezgheţul, norii acoperiră zăpezile şi noaptea deveni atât de întunecoasă, încât nu vedeai nici să-ţi bagi degetele în ochi. Jupân Andrzej se înveseli, de parcă ar fi încălecat pe şoimanul sultanului, şi

abia bătu miezul nopţii, că se şi înfăţişă la jupân Czarniecki în hainele de raitier şi cu săculeţul sub braţ.

— Mă duc! spuse.

Aşteaptă să-i dau de veste priorului.

— Prea bine, jupâne Piotr, lasă-mă să te strâng în braţe şi du-te după preotul Kordecki!

Czarniecki îl îmbrăţişă cu bucurie şi plecă. Abia apucase să facă vreo treizeci de paşi, că albi înainte-i părintele Kordecki. Ghicise că o să plece Kmicic şi venea să-şi ia rămas bun.

— Babinicz e gata. Te aşteaptă doar pe sfinţia ta

— Haidem repede! răspunse preotul. Maică Precistă, ajută-l şi scapă-l!

Curând se opriră amândoi lângă deschizătură, unde Czarniecki îl lăsase pe Kmicic. Dar aici nici urmă de jupân Andrzej.

— A plecat…?! se miră priorul.

— A plecat! răspunse jupân Czarniecki.

— Pezevenghiul… spuse preotul Kordecki înduioşat, vroiam să-i agăţ la gât iconiţa asta…

Tăcură amândoi; împrejur domnea liniştea, fiindcă din pricina întunericului focul contenise de amândouă părţile. Deodată, jupân Czarniecki şopti repede:

— Pe legea mea, nici nu se străduieşte să meargă fără zgomot! Sfinţia ta auzi paşii? Scârţâie zăpada.

— Sfântă Fecioară, apără pe sluga ta! repetă priorul.

O vreme ascultară amândoi cu luare-aminte, până când scârţâitul zăpezii se pierdu în depărtare.

— Ştii ce sfinţia ta? şopti Czarniecki, adesea mă gândesc că va izbuti şi nu mă mai tem pentru el. A plecat, împieliţatul, ca şi când s-ar fi dus să bea horilcă la cârciumă… Ce curaj nemaipomenit! Sau va muri de timpuriu, sau va ajunge hatman. Hm, dacă n-aş şti că e slujitorul credincios al Mariei, aş crede că are pe… Dă-i Doamne, noroc, că asemenea viteaz nu se mai află în toată Republica…

— Şi e atât de întuneric, atât de întuneric! spuse preotul Kordecki. De când cu năvala domniei tale, suedezii se păzesc şi ei. Poate să nimerească peste vreo ceată de oşteni şi atunci…

— Asta nu cred; e adevărat că pedestraşii sunt acolo şi au pus străji dese, dar ei stau în şanţuri, nu înaintea întăriturilor, şi nici în faţa propriilor tunuri. Dacă nu-i aud paşii, se poate strecura aşa până la poalele valului de apărare, iar pe urmă nu mai au cum să-l vadă… Of!

Aici jupân Czarniecki răsuflă adânc şi se întrerupse, inima începu să-i bată de teamă ca un ciocan şi i se tăie răsuflarea.

Preotul făcu semnul crucii asupra întunericului.

Curând veni lângă ei încă un om. Era spătarul de Sieradz.

— Ce-i acolo? întrebă

— Babinicz s-a dus de bunăvoie să arunce balimezul în aer cu pulbere.

— Cum aşa?

— A luat săculeţul cu pulbere, un fitil, amnarul… şi a plecat.

Jupân Zamoyski îşi luă capul în mâini.

— Isuse, Marie! Isuse, Marie! se miră. De unul singur?

— De unul singur.

— Cine i-a îngăduit? E cu neputinţă!

— Eu! Pentru puterea lui Dumnezeu totul e cu putinţă, chiar şi întoarcerea lui! răspunse preotul Kordecki.

Zamoyski nu mai zise nimic. Czarniecki nu mai putea sta locului.

— Să ne rugăm! îi îndemnă preotul.

Îngenunchează toţi trei şi începură să se roage. Neliniştea ridică părul vâlvoi în capul celor doi cavaleri. Se scurse un sfert, o jumătate de ceas, apoi un ceas şi încă unul, care dură o veşnicie.

— Acum gândesc că nu va mai fi nimic! spuse jupân Piotr Czarniecki.

Şi răsuflă iarăşi adânc.

Deodată, în depărtare se înălţă un stâlp uriaş de foc şi o bubuitură, ca şi când tunetele cerului s-ar fi prăvălit peste pământ, cutremură zidurile, biserica şi mânăstirea.

— L-a aruncat în aer, a izbutit! începu să strige jupân Czarniecki.

Vorbele îi fură întrerupte de alte explozii.

Preotul se aruncă în genunchi şi ridicându-şi braţele, strigă spre cer:

— Maică Precistă! Ocrotitoarea noastră, ajută-l să se întoarcă!

Pe ziduri oamenii începură să lărmuiască. Neştiind ce se petrecea, apărătorii puseră mâna pe arme. Călugării ieşiră din chilii. Nu mai dormea nimeni. Până şi femeile se sculaseră din somn. Întrebările şi răspunsurile începură să se încrucişeze ca fulgerele.

— Ce s-a întâmplat?

— Dau năvală!

— Balimezul suedez a fost sfărâmat! strigă un tunar.

— Minune! Minune!

— Tunul cel mare a fost sfărâmat! Balimezul!

— Unde-i părintele Kordecki?

— Pe ziduri! Se roagă! El a făcut-o!

— Babinicz a aruncat tunul în aer! strigă jupân Czarniecki.

— Babinicz, Babinicz! Slavă Fecioarei Preasfinte! Acum n-o să ne mai facă nici o stricăciune!

În acelaşi timp, răsunară strigătele de spaimă şi în tabăra suedeză. În toate şanţurile se aprinseră focuri.

Zarva se înteţea. La lumina bobotăilor se vedeau cete de oşteni care umblau de colo-colo fără rost; se auziră trâmbiţele, tobele duruiau întruna; la ziduri ajungeau strigăte în care se simţea spaima.

Preotul Kordecki se ruga mereu în genunchi.

În cele din urmă, noaptea începu să pălească, dar Babinicz nu se mai întoarse în fortăreaţă.

Capitolul XVUI.

Ce se întâmplase cu jupân Andrzej şi cum izbutise să-şi ducă planul la bun sfârşit?

După ce ieşi în, afara zidurilor, merse o vreme cu pasul sigur şi prevăzător. Când ajunse la picioarele povârnişului, se opri şi ascultă. Împrejur era linişte, prea multă linişte, astfel că paşii i se auzeau scârţâind pe zăpadă. Pe măsură ce se depărta de ziduri, înainta cu tot mai mare grijă. Se opri din nou şi ascultă. Se temea să nu alunece şi să cadă, udând astfel săculeţul preţios, aşa că scoase spada şi se folosi de ea ca de un toiag. Asta îi fu de mare ajutor.

Tot pipăind drumul înaintea lui, după vreo jumătate de ceas auzi un murmur uşor.

„Aha, veghează… Se vede că năvala noastră le-a fost de învăţătură!” gândi. Şi merse mai departe şi mai încet. Era bucuros că nu se rătăcise, fiindcă întunericul era atât de des. Încât nu putea să-şi vadă nici vârful rapierei.

— Întăriturile celelalte sunt mult mai departe… aşa că sunt pe drumul cel bun! şopti.

Nu se aştepta nici el să dea peste străji în faţa şanţurilor, pentru că, la drept vorbind, n-aveau ce să caute acolo, mai ales noaptea. Puteau să fie niscaiva oşteni de pază aşezaţi la o sută de paşi ori chiar mai puţin unul de altul, dar nădăjduia să treacă lesne de ei pe asemenea beznă.

Sufletul îi tresălta de bucurie.

Kmicic nu numai că era un om curajos, dar simţea şi înflăcărarea cutezanţei. Gândul că va arunca balimezul în aer îl bucura până în adâncul inimii, nu numai ca faptă vitejească, nu numai ca un ajutor nepreţuit pe care-l aducea apărătorilor, ci şi ca o festă pe care avea să le-o joace suedezilor. Îşi închipuia cât vor fi de înspăimântaţi, cum avea să mai scrâşnească Miller din dinţi, uitându-se neputincios la zidurile mânăstirii, şi-l pufnea râsul.

Şi, cum mărturisea mai înainte, nu simţea nici îndoioşare, nici frică sau nelinişte, nici nu-i trecea prin minte cât de mare era primejdia spre care se îndrepta. Se ducea, cum se duce şcolarul să fure mere din grădina vecinului. Îşi aduse

aminte de timpurile de altădată, când îl hărţuia pe Chowański şi se furişa noaptea în tabăra de treizeci de mii de luptători numai cu două sute de haidamaci ca şi el.

Îi veniră în minte foştii tovarăşi: Kokosinski, uriaşul Kulwiec-Hippocentaurus. Ranicki, cel cu faţa pătată, care se trăgea din neam de senatori şi ceilalţi, aşa că oftă din adânc.

„Nemernicii, mi-ar fi fost de mare folos acum! se gândi. Într-o singură noapte aş putea sfărâma şase tunuri."

Un răstimp îşi simţi inima strânsă din pricina singurătăţii. Deodată, amintirea i-o aduse înaintea ochilor pe Oleńka. Dragostea se deşteptă în el cu puteri nebănuite. II cuprinse înduioşarea… Daca măcar ea l-ar putea vedea, inima i s-ar umple de bucurie. Poate gândeşte că şi acum îi slujeşte tot pe suedezi… Frumos îi mai slujeşte, nimic de zis! În curând vor cunoaşte foloasele! Ce va fi când Oleńka va afla de aceste isprăvi primejdioase?… Ce-o să gândească? Îşi va spune fără îndoială: „E viforos, dar dacă-i vorba de fapte pe care alţii nu sunt în stare să le facă, el nu se dă în lături; acolo unde nu se duc alţii, se duce el!… Ăsta-i Kmicic!" „Am să mai fac eu şi alte isprăvi de seamă!' îşi spuse jupân Andrzej cu semeţie.

Cu toate acestea, nu uită unde se află, încotro merge, ce vrea să facă şi începu să se apropie, cum se furişează noaptea lupul la oi. Privi înapoi o dată, de două ori. Biserica şi mânăstirea nu se mai vedeau. Beznele acopereau totul. După cât mersese, îşi dădu seama că era destul de departe şi şanţurile duşmane trebuiau să fie pe aproape.

„Tare aş vrea să ştiu dacă au pus străji?" se gândi.

Dar nu apucă să mai facă nici doi paşi, când deodată auzi înainte mersul măsurat al oştenilor şi câteva glasuri întrebară ici şi colo:

— Cine-i?

Jupân Andrzej înmărmuri. Îl luă cu călduri.

— De-al nostru, răspunseră alte glasuri.

— Parola?

— Upsala!
— Răspunsul…!
— Coroana…!
Kmicic înţelese îndată că se schimbau străjile.
— Vă arăt eu vouă Upsala şi coroană, mormăi.
Şi se bucură. Pentru el era într-adevăr o împrejurare neaşteptat de prielnică, fiindcă putea să treacă linia străjilor în timp ce acestea se schimbau: paşii lui erau acoperiţi de cei ai suedezilor.
Aşa şi făcu, fără nici o greutate, mergând cu îndrăzneală pe urma oştenilor care plecau până aproape de şanţuri. Aici suedezii cotiră, ca să ocolească întăritura, iar el înaintă repede şi se ascunse în şanţul dinaintea valului de apărare.
Între timp, se mai lumină puţin. Jupân Andrzej mulţumi cerului, pentru că pe întuneric nu putea să găsească balimezul. Acum, scoţând capul din şanţ şi întorcându-şi privirea, zări deasupra creasta neagră a valului şi marginile la fel de negre ale îngrăditurilor umplute cu pământ, între care se aflau tunurile.
Vedea până şi gurile ţevilor ridicate deasupra şanţului. Înaintând cu mare grijă de-a lungul şanţului, descoperi în sfârşit balimezul. Atunci se opri şi începu să asculte.
Din întăritura se auzeau murmure. Pesemne că pedestraşii aşteptau pregătiţi lângă tunuri. Kmicic era acoperit de înălţimea valului de apărare; puteau să-l audă, dar nu puteau să-l vadă. Avea să izbutească oare să ajungă de jos la gura tunului, care se înălţa sus deasupra capului său?
Din fericire, marginile şanţului nu erau prea abrupte; pe de altă parte, pământul reavăn, deşi stropit cu apă, nu apucase să îngheţe, deoarece timpul se încălzise.
Dându-şi seama de toate acestea, Kmicic începu să scobească fără zgomot povârnişul valului şi să se caţere încet spre tun.
După un sfert de ceas de trudă, izbuti să se agate cu mâna de gura ţevii. O clipă atârnă în aer, dar forţa-i ieşită din

comun îi îngădui să rămână aşa până când băgă săculeţul cu pulbere în ţeava.

— Câine, acum o să te saturi de cârnaţi! murmură. Dar vezi să nu-ţi rămână în gât!

Spunând acestea, îşi dădu drumul jos şi începu să caute fitilul care, cusut la un capăt al săculeţului, atârna în şanţ.

Îl găsi destul de repede. Dar acuma venea lucrul cel mai greu, pentru că trebuia să scapere şi să aprindă fitilul!

Kmicic aşteptă un răstimp să crească murmurele oştenilor din întăritură.

În cele din urmă, lovi uşor cremenea cu amnarul.

În aceeaşi clipă, deasupra capului, auzi o întrebare în limba nemţească:

— Cine-i în şanţ?

— Eu sunt, Hans! răspunse Kmicic numaidecât. Mi-au aruncat diavolii vergeaua în şanţ şi scapăr s-o găsesc.

— Bine, bine, răspunse tunarul. Ai noroc că nu tragem, că suflul te-ar fi lăsat fără cap.

„Aha, se gândi Kmicic, aşadar balimezul, afară de săculeţul meu, îşi are şi încărcătura lui. Cu atât mai bine."

În aceeaşi clipă, fitilul cu pucioasă se aprinse şi scânteile gingaşe începură să alerge în sus.

Era timpul s-o şteargă. Kmicic porni în fugă de-a lungul şanţului cât îl ţineau picioarele, fără să-i mai pese de zgomotul pe care-l făcea. Se depărtase la vreo douăzeci de paşi, dar curiozitatea învinse teama de primejdie.

„Dacă s-a stins fitilul din pricina umezelii din aer!" îşi spuse în gând. Şi se opri. Aruncându-şi privirea înapoi zări scânteile, dar cu mult mai sus, decât le lăsase.

„Ei, nu cumva sunt prea aproape?"' se gândi şi-l cuprinse frica.

O luă iarăşi la goană, dar se împiedică de o piatră şi căzu. Un bubuit înfricoşător sfâşie văzduhul; pământul se cutremură, sfărâmături de lemn şi de fier, pietre, bucăţi de gheaţă şi de pământ îi vâjâiră pe lângă urechi şi îşi pierdu simţirea.

Apoi răsunară şi alte bubuituri. Lăzile cu pulbere, care se aflau nu departe de balimez, săreau în aer din pricina zdruncinăturii.

Dar jupân Kmicic nu le mai auzea, fiindcă zăcea fără simţire în şanţ.

Nu mai auzi nici gemetele, ţipetele şi strigătele de ajutor ale oamenilor, care izbucniră după o clipă de linişte încremenită. La locul întâmplării se strânse aproape jumătate din oştirea suedeză şi steagurile polone; sosi până şi Miller întovărăşit de căpeteniile sale.

Larma şi neorânduiala durară multă vreme, până când ghinărarul suedez să afle din veştile învălmăşite că balimezul fusese sfărâmat de cineva înadins. Dădu poruncă îndată să se cerceteze împrejurimile. Spre dimineaţă, oştenii îl descoperiră pe Kmicic care zăcea în şanţ.

Se arătă că era numai asurzit de bubuitură şi îşi pierduse cunoştinţa din pricina suflului. Nu-şi veni în fire nici în ziua următoare, deşi îl îngrijiră cum nu se poate mai bine. Abia spre seară îşi recăpătă puterile.

Miller porunci să fie adus fără zăbavă înaintea lui.

Ocupă locul din mijloc la masă în cvartirul său, iar lângă el, într-o parte şi alta, se aşezară prinţul Heski, Wrzeszczowicz. Sadowski, toţi polcovnicii suedezi mai însemnaţi, iar dintre polonezi Zbrożek, Kaliński şi Kuklinowski.

Cel din urmă se făcu vânăt la vederea lui Kmicic şi ochii îi scânteiară ca doi cărbuni aprinşi, iar mustăţile începură să-i tremure. Aşa că nu mai aşteptă întrebările ghinărarului şi spuse:

— Eu cunosc pasărea asta… E din garnizoana de la Częstochowa. Se numeşte Babinicz!

Kmicic tăcea.

Pe chipu-i palid se vedea istovirea, dar avea privirea mândră şi faţa liniştită.

— Tu ai aruncat balimezul în aer? întrebă Miller.

— Eu! răspunse Kmicic.

— Cum ai izbutit?

Kmicic îi povesti totul pe scurt, fără să ascundă nimic. Căpeteniile se priviră cu uimire.

— E un viteaz!… şopti prinţul Heski la urechea lui Sadowski.

Iar acesta se plecă spre Wrzeszczowicz:

— Jupâne Weyhard, întrebă, o să cucerim o fortăreaţă cu astfel de apărători?… Ce crezi, o să se supună?

Dar Kmicic zise:

— În fortăreaţă mai sunt şi alţii care nu se dau în lături de la asemenea fapte. Şi nu cunoaşteţi ziua şi ceasul când…

— Şi eu mai am şi alte frânghii în tabără! îl întrerupse Miller.

— Asta o ştim şi noi. Dar nu veţi cuceri Jasna Góra câtă vreme se va mai afla un om viu pe întărituri!

Se aşternu tăcerea. Apoi Miller întrebă mai departe:

— Babinicz te cheamă?

Jupân Andrzej se gândi că, după cele ce făptuise şi înaintea morţii apropiate, venise vremea când nu mai avea nevoie să-şi ascundă adevăratul nume. Oamenii trebuie să uite nelegiuirile, aducându-şi aminte de jertfa şi curajul lui.

— Nu mă cheamă Babinicz, răspunse nu fără anume semeţie, ci Andrzej Kmicic, fost polcovnic al propriului steag în oştirea lituaniană.

Abia auzi Kuklinowski, că sări ca opărit, holbă ochii, deschise gura, începu să se bată cu mâinile peste pulpe, apoi strigă:

— Luminăţia ta, vreau să-ţi spun o vorbă, acum, numaidecât!

Printre polcovnicii polonezi se iscară murmure pe care suedezii le ascultau cu mirare, deoarece lor nu le spunea nimic numele lui Kmicic. Pricepură însă că nu putea fi un oştean de rând, de vreme ce Zbrożek se ridică şi, apropiindu-se de prins, îi spuse:

— Jupâne polcovnic! în nevoia în care te afli nu pot să te ajut cu nimic, dar te rog să-mi dai mâna…!

Kmicic îşi înălţă capul cu mândrie, nările îi fremătară şi răspunse:

— Nu dau mâna cu trădătorii care luptă împotriva Republicii!

Faţa lui Zbrożek deveni stacojie.

Kaliński, care-l urmase, se retrase şi el; căpeteniile suedeze făcură cerc în jurul lor, întrebându-i cine era acest Kmicic, al cărui nume stârnise atâta vâlvă.

Între timp, în odaia alăturată, Kuklinowski îl trase pe Miller la fereastră şi-i spuse:

— Pentru luminăţia ta, numele lui Kmicic nu înseamnă nimic, dar acesta este cel mai destoinic oştean şi polcovnic din întreaga Republică. Toată lumea a auzit de el şi-i cunoaşte numele! Cândva îl slujea pe Radziwiłł şi pe suedezi, dar acum se vede că a trecut de partea lui Jan Kazimierz. Altul ca el nu se mai află, afară de mine. Numai unul ca el putea să facă o ispravă ca asta. Hm, să vii de unul singur şi să sfărâmi balimezul! Numai după această faptă şi poţi să-ţi dai seama câte parale face. Pe Chowański atâta l-a hărţuit, încât a fost silit să pună un preţ mare pe capul lui. După înfrângerea de la Szkłów, numai cu două sute de oameni, a luptat de unul singur, până când ceilalţi s-au refăcut şi au început să faţă stricăciuni vrăjmaşului după pilda lui. E cel mai primejdios om din toată Republica.

— Ce tot îl lauzi, domnia ta? îl întrerupse Miller. Văd şi eu că e primejdios, după paguba pe care mi-a făcut-o.

— Luminăţia ta, ce vrei să faci cu el?

— L-aş spânzura, dar sunt oştean şi ştiu să preţuiesc curajul… Pe deasupra, mai e şi şleahtic de neam mare… De aceea, am să poruncesc să-l împuşte chiar astăzi.

— Luminăţia ta… Nu sunt vrednic să învăţ eu pe cel mai iscusit oştean şi conducător al timpului nostru ce să facă, dar fie-mi îngăduit să spun că omul acesta e prea însemnat pentru asemenea pedeapsă. Dacă luminăţia ta vei porunci să-l împuşte, steagurile lui Zbrożek şi Kaliński vor trece în aceeaşi zi alături de Jan Kazimierz.

— Dacă-i aşa, am să dau poruncă să-i taie pe toţi înainte de a mă părăsi! strigă Miller.

— Luminăţia ta, răspunderea e prea mare, pentru că nimicirea a două steaguri nu poate fi ascunsă, iar vestea se va împrăştia pretutindeni şi atunci toată oastea polonă se va lepăda de Carol Gustav. Luminăţia ta ştii prea bine că şi aşa nu sunt prea siguri, ca şi hatmanii. Jupân Koniecpolski cu şase mii din cei mai buni călăreţi se află alături de măria sa… Nu-i de glumă… Doamne fereşte, să se întoarcă împotriva noastră şi a regelui! Fortăreaţa se apără şi ea, iar pe de altă parte, nici tăierea steagurilor lui Zbrożek şi Kaliński nu e fără primejdie, pentru că aici e şi pedestrimea lui Wolf. S-ar putea înţelege toţi trei cu garnizoana şi atunci…

— Pe o sută de diavoli! îl întrerupse Miller. Kuklinowski, nu cumva vrei să-i dăruiesc viaţa? Asta nu se poate!

— Aş vrea, răspunse Kuklinowski, ca luminăţia ta să mi-l dăruieşti mie.

— Şi tu ce-ai să faci cu el?

— Eu… am să-l jupoi viu de piele…

— Înainte nu-i cunoşteai nici măcar numele adevărat. Ce ai împotriva lui?

— L-am cunoscut abia la Częstochowa, când m-am dus a doua oară ca sol la călugări.

— Ai vreo pricină de răzbunare?

— Luminăţia ta! Am vrut să-l ademenesc să vie alături de noi… Iar el, folosindu-se de făgăduiala mea de a lăsa solia la o parte, m-a jignit atât de cumplit, pe mine, Kuklinowski, cum n-a mai cutezat nimeni până acum.

— Ce ţi-a făcut?

Kuklinowski începu să tremure şi să scrâşnească din dinţi…

— Mai bine să nu mai vorbim despre asta… Dă-mi-l mie, luminăţia ta… Oricum, tot va trebui să moară, vreau să mă joc puţin cu el înainte… Cu atât mai mult, cu cât acest om e Kmicic la care mă uitam ca la Dumnezeu şi care m-a

răsplătit astfel… Dă-mi-l, luminăţia ta! Aşa va fi mult mai bine, deoarece Zbrożek şi Kaliński, şi odată cu ei toţi oştenii polonezi, nu se vor mai burzului împotriva luminăţiei tale când îi voi stinge viaţa, ci numai împotriva mea, iar eu am să mă descurc… Nu va mai fi nici o supărare, nici răzmeriţe… Totul se va săvârşi între mine şi Kmicic, a cărui piele voi porunci s-o întindă pe darabană…

Miller căzu pe gânduri; deodată, bănuiala îi sticli în ochi

— Kuklinowski! spuse. Nu cumva vrei să-l scapi?

Kuklinowski râse încet, dar râsul lui era atât de înfricoşător, că Miller încetă să se mai îndoiască.

— Poate că sfatul tău e într-adevăr cel mai bun! consimţi.

— Nu cer decât această răsplată pentru toate meritele mele!

— Dacă-i aşa, ia-l!

După aceea, intrară amândoi în încăperea în care erau adunate celelalte căpetenii şi Miller spuse de faţă cu toţi:

— Dăruiesc prinsul lui jupân Kuklinowski, pentru meritele lui… Să facă ce pofteşte cu el.

Se aşternu o clipă de tăcere, după care jupân Zbrożek îşi puse mâinile în şolduri şi întrebă cu anume batjocură în glas:

— Şi jupân Kuklinowski ce vrea să facă cu prinsul?

Kuklinowski, de obicei cocoşat, se îndreptă brusc, gura i se lărgi într-un zâmbet ameninţător, iar pupilele începură să-i tremure.

— Cui n-o să-i placă ce fac cu el, zise, acela ştie unde trebuie să mă caute.

Şi lovi cu palma garda săbiei.

— Am cuvântul domniei tale, jupâne Kuklinowski; se bucură Zbrożek.

— Îl ai, îl ai!

Apoi se apropie de Kmicic.

— Hai, viermişorule, cu mine, hai, voinicelule plin de faimă… Eşti cam slăbit şi ai nevoie de îngrijiri Hai că te îngrijesc eu!

— Ticălosule! răspunse Kmicic.

— Bine, prea bine, sufleţel semeţ… Haide odată!

Căpeteniile rămaseră înăuntru, iar Kuklinowski încălecă în faţa casei. Porunci unuia dintre cei trei oşteni pe care-i avea cu el, să-l lege cu arcanul pe Kmicic şi porniră cu toţii la Lgota, unde se afla polcul lui Kuklinowski.

Tot drumul Kmicic se rugă fierbinte. Înţelegea că i-a bătut ceasul din urmă şi îşi încredinţa sufletul lui Dumnezeu. Era atât de adâncit în rugăciuni, încât nu auzi nimic din cele ce-i spunea Kuklinowski; nu ştia nici măcar dacă drumul fusese lung sau scurt.

Se opriră, în sfârşit, la o şură pustie, pe jumătate dărâmată, care se afla prea departe de cvartirul polcului lui Kuklinowski, în plin câmp, iar el se întoarse spre unul dintre oşteni.

— Du-te în tabără, îi spuse, şi adu frânghii şi o căldare cu smoală aprinsă.

Oşteanul sări pe cal şi după un sfert de ceas se întoarse într-un suflet cu încă un tovarăş. Amândoi aduceau lucrurile cerute.

— Dezbrăcaţi-l frumuşelul ăsta până la piele! porunci Kuklinowski. Legaţi-i mâinile şi picioarele la spate cu o frânghie şi agăţaţi-l în grindă!

— Ticălosule! repetă Kmicic.

— Bine, bine, mai vorbim noi, că avem vreme destulă…

În acest timp, unul dintre oşteni urcă pe grindă, iar ceilalţi îl dezbrăcară pe Kmicic. După aceea, cei trei călăi îl culcară cu faţa în jos, îi legară mâinile şi picioarele cu o frânghie lungă, apoi, înfăşurându-i-o în jurul trupului, aruncară un capăt oşteanului de pe grindă.

— Acum ridicaţi-l şi înţepeniţi frânghia de grindă cu nod! îi grăbi Kuklinowski.

Porunca fu îndeplinită cât ai bate din palme.

— Daţi-i drumul! se auzi glasul polcovnicului.

Frânghia se întinse şi jupân Andrzej rămase agăţat la câţiva coţi deasupra ariei.

Atunci Kuklinowski muie un şomoiog în smoala aprinsă, se apropie de el şi-i zise:

— Ei, jupâne Kmicic?… Nu ţi-am spus eu că în toată Republica nu sunt decât doi polcovnici: eu şi tu?! Tu însă n-ai vrut să fii prieten cu Kuklinowski şi i-ai dat un picior în spate!… Prea bine viermişorule, ai avut dreptate! Prietenia lui Kuklinowski nu-i pentru tine, căci Kuklinowski e mai bun. Ehei, Kmicic e un polcovnic vestit, dar Kuklinowski îl are în mână şi o să-i pârporească şolduleţele…

— Ticălosule! repetă Kmicic pentru a treia oară.

— Uite aşa… o să-i frigă şolduleţele! sfârşi Kuklinowski.

Şi atinse şoldul lui Kmicic cu şomoiogul aprins, apoi spuse:

— Nu prea mult dintr-o dată, numai aşa câte puţin, că avem timp destul…

Deodată, la uşa şurii se auzi tropotul câtorva cai.

— Cine dracu mai vine? întrebă polcovnicul.

Poarta scârţâi şi intră un oştean.

— Jupâne polcovnic, spuse, ghinărarul Miller pofteşte să te vadă numaidecât.

— A, tu erai, bătrâne! răspunse Kuklinowski. Ce dracu de treabă are cu mine?

— Ghinărarul te pofteşte să te duci la el fără întârziere

— Cine a venit de la ghinărar?

— O căpetenie suedeză, dar a plecat în goana calului.

— Bine! spuse Kuklinowski.

După care se întoarse spre Kmicic:

— Tot îţi era prea cald, viermişorule. Răcoreşte-te puţin, că mă întorc repede, mai avem multe să ne spunem.

— Ce facem cu prinsul? întrebă unul dintre oşteni.

— Lăsaţi-l aşa. Mă întorc îndată. Unul să vie cu mine!

Polcovnicul ieşi urmat de oşteanul care stătea pe grindă. Rămaseră doar trei inşi, dar curând mai veniră încă trei.

— Vă puteţi duce la culcare, spuse cel care îi adusese lui Kuklinowski porunca lui Miller, polcovnicul ne-a lăsat pe noi să facem de strajă.

Kmicic se înfioră la auzul acestui glas. I se părea cunoscut.

— Mai bine rămânem şi noi, răspunse unul dintre cei dinainte, să privim la minunea asta, pentru că…

Din gâtlej îi ţâşni un răcnet neomenesc, înfricoşător, care semăna cu cârâitul cocoşului. Îşi desfăcu mâinile şi căzu ca lovit de trăznet.

În acelaşi timp, răsună în şură strigătul: „Loviţi-i la mir!” şi alţi doi din cei care veniseră se repeziră ca nişte râşi asupra celorlalţi. Se încinse o luptă scurtă, înfiorătoare, luminată de flăcările căldării cu smoală aprinsă. După o clipă, două trupuri se prăbuşiră pe paie, un timp se auzi hârâitul muribunzilor, apoi răsună iarăşi glasul care i se păruse cunoscut lui Kmicic:

— Înălţimea ta, sunt eu Kiemlicz, cu feciorii! De azi dimineaţă de când aşteptăm prilejul potrivit.

Bătrânul se întoarse către feciori:

— Ce mai staţi, împieliţaţilor, dezlegaţi-l repede pe jupânul polcovnic!

Şi, înainte ca Kmicic să înţeleagă ce se petrece, se iviră lângă el capetele pletoase ale lui Kosma şi Damian, aidoma cu două fuioare răvăşite. Tăiară nodurile într-o clipită şi Kmicic fu pus pe picioare. La început se clătină puţin. Abia izbuti să strecoare printre buzele strânse:

— Voi sunteţi?… Mulţumesc…

— Noi suntem! răspunse bătrânul. Maică Precestă, oho, haide, înălţimea ta, îmbracă-te. Grăbiţi-vă, pungaşilor!

Şi începu să-i dea hainele lui Kmicic.

— Am lăsat caii dincolo de poartă, spuse. De aici drumul e slobod. E adevărat că sunt străji şi n-ar îngădui nimănui să treacă, dar pe noi n-o să ne împiedice, fiindcă ştiu parola. Cum te simţi, înălţimea ta?

— Mi-a fript şoldul, dar numai puţin. E mai rău cu picioarele, că n-am putere…

— Bea nişte horilcă, înălţimea ta.

Kmicic apucă lacom plosca pe care i-o întinse bătrânul şi, golind-o pe jumătate, zise:

— Am îngheţat de frig. Îmi revin îndată…

— O să te încălzeşti în şa, înălţimea ta. Caii aşteaptă.

— Îmi revin îndată, repetă Kmicic. Mă cam ustură şoldul… dar nu-i nimic! Acum mi-e bine!

Şi se aşează pe îngrăditura care despărţea aria de locul unde se ţinea grâul.

În curând îşi recapătă puterile şi se uită la chipurile ameninţătoare ale celor trei Kiemliczi, luminate de flăcările gălbui ale smoalei care ardea.

— Repede, înălţimea ta! Caii sunt gata!

Dar în jupân Andrzej se trezise cu totul Kmicic cel de altădată.

— A, nu, asta nu se poate! strigă deodată. Acum o să-l aştept eu pe trădător.

Kiemliczii se priviră uluiţi, dar nici unul nu scoase o vorbă, atât de orbeşte erau obişnuiţi să-l asculte.

Vinele de la tâmplele lui Kmicic se umflară, ochii îi scânteiau în întuneric ca două stele; clocotea de mânie şi vroia să se răzbune. Ceea ce făcea acum era o nebunie pe care putea s-o plătească cu viaţa, dar însăşi viaţa lui nu era decât un şir de asemenea nebunii. Şoldul îl ustura grozav şi punea mereu mâna pe rană, se gândea însă numai la Kuklinowski şi era gata să-l aştepte până dimineaţa.

— Ascultaţi! întrebă. Miller l-a chemat cu adevărat?

— Nu răspunse bătrânul. Asta am scornit-o eu, ca să mă descurc mai uşor cu ceilalţi. Cu toţi cinci ne-ar fi venit mai greu, fiindcă ar fi strigat vreunul după ajutor.

— Bine-ai făcut. O să se întoarcă singur sau însoţit şi de alţii. Dacă vor fi numai câţiva oameni, dăm năvală asupra lor… Pe el să-l lăsaţi în seama mea. După aceea, la cai… Are vreunul din voi pistoale?

— Eu am, răspunse Kosma.

— Dă-le încoace! sunt încărcate?

— Sunt.

— Bine. Dacă vine singur, cum intră, vă repeziţi la el şi-i astupaţi, gura. Puteţi, să-i îndesaţi în gura propria căciulă.

— La poruncă! spuse bătrânul. Înălţimea ta, acum, ne îngădui să le cotrobăim buzunarele la ceilalţi? Noi suntem nişte pârliţi de şleahtici…

Spunând acestea, arătă spre trupurile care zăceau în paie.

— Nu! Fiţi cu luare-aminte. Tot ce găsiţi la Kuklinowski va fi al vostru!

— Dacă se întoarce singur, spuse bătrânul, nu mai mi-e teamă de nimic. Stau la poartă şi chiar dacă vine cineva din tabără, îi spun că polcovnicul mi-a poruncit să nu dau drumul la nimeni…

— Aşa să faci. Ai grijă!

Afară răsună tropotul unui cal. Kmicic sări în picioare şi se lipi de perete, Kosma şi Damian se aşezară de amândouă părţile intrării, ca două pisici care pândesc şoarecii.

— E singur! rosti bătrânul, frecându-şi mâinile mulţumit.

— Singur! repetară Kosma şi Damian.

Tropotul se apropie şi încetă brusc, în schimb, de la poartă răsună un glas:

— Să vie unul dintre voi să-mi ţină calul!

Bătrânul ieşi în grabă.

Urmă o clipă de linişte, după care cei care pândeau în şură auziră cele ce urmează:

— Tu eşti, Kiemlicz? Ce dracu, ai căpiat sau te-ai prostit cu totul…?! E noapte. Miller doarme acum şi straja spune că n-a venit nici o căpetenie după mine!… Ce va să zică asta?

— Căpetenia te aşteaptă în şură, înălţimea ta. A venit îndată după plecarea Înălţimii tale… şi a zis că v-aţi încrucişat pe drum, aşa că acum stă şi aşteaptă.

— Ce înseamnă toate astea?… Dar prinsul?

— Atârnă de frânghie.

Poarta scârţâi şi Kuklinowski intră în şură, dar nu apucă să facă nici un pas, că două mâini de fier îl înhăţară de gât şi-i înăbuşiră strigătul de spaimă. Kosma şi Damian cu îndemânarea unor tâlhari adevăraţi, îl culcară la pământ, îi puseră genunchii pe piept, apăsară de-i trozniră coastele şi-i astupară gura cât ai zice peşte.

— Dezbrăcaţi-l şi agăţaţi-l de grindă! porunci Kmicic.

Kosma şi Damian începură să-l dezbrace cu atâta râvnă, de parcă vroiau să-i scoată şi pielea odată cu hainele.

După un sfert de ceas, Kuklinowski atârna de grindă, legat de mâini şi de picioare ca o gâscă jumulită numai pe jumătate.

Atunci Kmicic îşi puse mâinile în şolduri şi începu să se laude grozav.

— Ei, jupâne Kuklinowski, zise, care-i mai bun, Kmicic sau Kuklinowski…?

Apoi luă şomoiogul aprins şi făcu un pas spre el.

— Tabăra ta e la o aruncătură de săgeată, cei o mie de tâlhari gata la un semn al tău… Ghinărarul suedez nu e nici el prea departe şi, cu toate astea, tu atârni acum în acelaşi loc în care vroiai să mă frigi pe mine de viu… Află dar cine-i Kmicic! Ai vrut să fii deopotrivă cu el să te numeri printre prietenii lui, să te pui în poară cu el?… Tu, casap nemernic?… Sperietoare de babe, lepădătură!… Tu, sarsailă de la Sărsăileşti, gură strâmbă, necioplitule, nevolnicule!… Aş putea porunci să-ţi reteze beregata cu briceagul, ca la claponi, dar tot e mai bine să te frig de viu, cum vroiai tu să faci cu mine…

Spunând acestea, ridică şomoiogul şi-l lipi de şoldul nenorocitului, ţinându-l aşa până când mirosul de carne arsă începu să se răspândească în şură.

Kuklinowski se zgârci şi frânghia începu să se legene cu el. Ochii lui, aţintiţi în ochii lui Kmicic, exprimau o durere înfiorătoare, cerşind mila, iar din gura astupată îi ieşeau gemete jalnice: războaiele aspriseră inima lui Kmicic, în care nu mai era pic de milă pentru trădători.

Aşa că, îndepărtând şomoiogul de şoldul lui Kuklinowski, i-l apropie o clipă de nas; îi pârli mustăţile, genele şi sprâncenele, apoi spuse:

— Îţi dăruiesc viaţa, ca să poţi să te mai gândeşti la Kmicic. Ai să atârni aici până dimineaţa, iar acum roagă-te lui Dumnezeu să te găsească oamenii tăi până nu îngheţi.

Aici se întoarse spre Kosma şi Damian.

— Pe cai! strigă.

Şi ieşi din şură.

O jumătate de ceas mai târziu, cei patru călăreţi lăsau în urma lor coline liniştite, tăcute şi întinderi pustii. Aerul proaspăt, neîmbâcsit de fumul pulberii, le umfla pieptul. Kmicic călărea în frunte cu Kiemliczii după el. Aceştia şopăcăiau între ei, în timp ce tânărul polcovnic tăcea sau mai degrabă rostea încet rugăciunea de dimineaţă, pentru că se apropia revărsatul zorilor.

Din când în când, câte un sâsâit sau un geamăt uşor i se smulgea de pe buze, deoarece şoldul ars îl durea grozav, în acelaşi timp, însă, se simţea liber, iar gândul că sfărâmase balimezul şi scăpase din ghearele lui Kuklinowski, răsplătindu-l cum se cuvine, îl umplea de o bucurie fără margini, faţă de care durerea nu mai însemna nimic.

În acest timp, şopocăiala dintre tată şi feciori se, schimbase în văicăreală.

— Ăsta-i chimirul, bine! spuse bătrânul dojenitor, dar unde sunt inelele pe care le purta? Unul avea o piatră de cel puţin douăzeci de cervoneţi.

— Am uitat să i le scoatem! răspunse Kosma.

— Trăzni-v-ar să vă trăznească! Tu, bătrâne, trebuie să te gândeşti la toate, că diavolii ăştia n-au minte de două parale! Tâlharilor, aţi uitat inelele, ai?… Minţiţi, câinilor!

— Întoarce-te, tată, şi ai să vezi! mormăi Damian.

— Diavolilor, minţiţi amândoi, vreţi să mă duceţi de nas! Pe bătrânul vostru părinte! Mai bine nu v-aş fi zămislit! O să muriţi fără binecuvântarea mea…!

Kmicic îşi struni calul.

— Veniţi cu toţii la mine! porunci.

Sfada încetă. Cei trei Kiemliczi i se alăturară şi călăriră mai departe tuspatru în aceeaşi linie.

— Cunoaşteţi drumul până la hotarul silezian? întrebă jupân Andrzej.

— Of, Maică Precestă, îl cunoaştem, cum de nu! răspunse bătrânul…

— Cete suedeze nu sunt?

— Nu, pentru că s-au strâns toţi la Częstochowa. Câte unul s-ar putea să întâlnim, într-adevăr; n-ar fi rău deloc.

Urmă o clipă de tăcere.

— Voi aţi slujit în polcul lui Kuklinowski? întrebă iarăşi Kmicic.

— Întocmai, fiindcă ne-am gândit că, fiind prin apropiere, am putea să le fim de folos sfinţilor călugări şi Înălţimii tale. Aşa s-a şi întâmplat… Împotriva fortăreţei n-am luptat, Doamne fereşte; n-am primit nici o leafă, afară de ce găseam pe la suedezi.

— Cum la suedezi?

— Am vrut s-o slujim pe Sfântă Fecioară şi în afara zidurilor… aşa că noaptea sau chiar ziua, cum se nimerea, dam târcoale în jurul taberei şi cum vedeam un suedez singur, îl şi… Maică alinătoare a păcătoşilor, îl şi…

— Pocneam! sfârşiră Kosma şi Damian.

Kmicic zâmbi.

— Kuklinowski avea în voi slujitori de nădejde! spuse. El ştia?

— S-au făcut tot felul de cercetări… Ştia şi el, dar tâlharul ne cerea câte un taler de cap… Ne-a ameninţat că altfel ne dă în vileag… Jecmănea nişte oameni săraci!… De-aia şi noi ţi-am păstrat credinţă Înălţimii tale, că alta era slujba… Înălţimea ta ne dai ce-i al nostru, iar el ne lua câte un taler de cap pentru truda noastră… Trăzni-l-ar…!

— O să vă răsplătesc cu dărnicie pentru tot ce-aţi făcut! răspunse Kmicic. Nu mă aşteptam la una ca asta de la voi…

Deodată, o bubuitură îndepărtată îi întrerupse vorbele. Se vede că suedezii începeau să tragă odată cu zorile. După o clipă, bubuiturile se înteţiră. Kmicic îşi opri calul; i se părea că deosebeşte tunurile fortăreţei de ale suedezilor, aşa că îşi încleşta pumnul şi, ameninţând tabăra vrăjmaşă, spuse:

— Acum trageţi cât vă pofteşte inima! Unde vă e balimezul…?!

Capitolul XIX.

Sfărâmarea tunului uriaş îl învenină pe Miller din cale-afară, deoarece îşi legase toate nădejdile de acest balimez. Pedestrimea aştepta să dea năvală, se pregătiseră scări şi grămezi de faşine, iar acum era nevoit să renunţe la orice gând de atac.

Planul aruncării mânăstirii în aer cu ajutorul tunelelor se spulberase. Minerii aduşi înainte de la Olkusz scobeau stânca, apropiindu-se pieziş de mânăstire, dar treaba înainta cu greutate. Cu toate măsurile de prevedere, săpătorii cădeau răpuşi de apărători cu duiumul şi lucrau fără tragere de inimă. Mulţi preferau să piară, decât să ajute la cucerirea sfântului lăcaş.

Miller simţea că murmurele de împotrivire creşteau de la o zi la alta; din pricina gerului, oştenii abătuţi îşi pierdură şi bruma de curaj ce le mai rămăsese; spaima şi credinţa că această mânăstire nu putea fi cucerită de puterea oamenilor se lăţeau din zi în zi tot mai mult.

În cele din urmă, până şi Miller începu să-şi piardă speranţa, iar după spargerea balimezului îl cuprinse deznădejdea. Simţământul propriei neputinţe îl paraliza.

A doua zi, dis-de-dimineaţă, întruni sfatul mai mult ca să audă îndemnurile căpeteniilor de a părăsi fortăreaţa.

Începură să se adune; toţi erau abătuţi şi posomoriţi. În ochii nici unuia dintre ei nu se vedea nădejdea şi înflăcărarea ostăşească. Se aşezară tăcuţi în jurul mesei din încăperea uriaşă şi rece; aburul răsuflărilor le acoperea chipurile şi se vedeau unii pe alţii ca prin ceaţă. Fiecare se simţea vlăguit şi descurajat, fiecare îşi spunea în sinea lui că nu mai poate împărtăşi celorlalţi alt sfat, decât acela pe care nu e bine să-l înfăţişezi niciodată cel dintâi. Toţi aşteptau să vadă ce va spune Miller; acesta însă porunci

înainte de toate să se aducă din belşug vin fiert, socotind că sub înrâurirea băuturii fierbinţi îi va fi mai uşor să afle de la aceste făpturi mute gândurile ascunse şi îndemnul de a părăsi fortăreaţa.

În cele din urmă, când crezu că vinul şi-a făcut efectul, vorbi după cum urmează:

— Domniile voastre, luaţi aminte că nici unul dintre polcovnicii polonezi n-a venit la sfat, deşi i-am înştiinţat pe toţi.

— Luminăţia ta cunoşti, fără îndoială, că slujitorii din steagurile polone au găsit argintăria mânăstirii în timp ce pescuiau şi s-au încăierat cu oştenii noştri din această pricină. Au fost omorâţi aproape cincisprezece oameni.

— Cunosc. Cea mai mare parte din argintărie am izbutit s-o smulg din mâinile lor. Este aici şi o să văd ce fac cu ea.

— Se vede că asta e pricina supărării polcovnicilor. Ei zic că, de vreme ce polonezii au găsit argintăria, a lor se cuvine să rămână.

— Ce pretenţie! sări Wrzeszczowicz.

— După părerea mea, au şi ei dreptate, răspunse Sadowski. Cred că dacă ai fi găsit-o domnia ta, n-ai fi socotit de cuviinţă s-o împărţi nu numai cu polonezii, dar nici măcar cu mine care sunt ceh…

— În primul rând, n-aş împărţi bunăvoinţa pe care domnia ta o arăţi duşmanilor regelui nostru! răspunse Wrzeszczowicz întunecat.

— În schimb, noi trebuie să împărţim cu domnia ta ruşinea de a nu izbândi nimic în faţa acestei fortăreţe la care am venit sfătuiţi de domnia ta.

— Aşadar, domnia ta ai pierdut orice speranţă?

— Dar domnia ta mai ai vreuna?

— Ba bine că nu şi gândesc că domniile lor vor prefera să împartă cu mine nădejdea biruinţei, decât spaima cu domnia ta.

— Mă socoteşti cumva fricos, Jupâne Wrzeszczowicz?

— Nu socotesc că ai mai mult curaj decât arăţi.

— Eu cred însă că domnia ta ai şi mai puţin.

— Iar eu, se amestecă Miller care de la o vreme nu-l mai privea cu ochi buni pe Wrzeszczowicz din cauza acestei campanii fără noroc, hotărăsc să trimitem argintăria la mânăstire. Poate că prin bunătate şi bunăvoinţă vom dobândi mai mult de la aceşti călugări neciopliţi decât cu tunurile şi ghiulelele noastre. Să priceapă odată că vrem să cucerim fortăreaţa, nu comorile lor.

Căpeteniile priviră cu uimire la Miller; nu erau deloc obişnuite cu asemenea dărnicie din partea ghinărarului.

În sfârşit, Sadowski zise:

— E lucrul cel mai bun pe care-l putem face, pentru că în acest fel vom închide şi gura polcovnicilor polonezi care pretind că argintăria e a lor. De asemenea, nu încape îndoială că va face o bună impresie şi la mânăstire.

— Cea mai bună impresie o va face moartea acelui Kmicic, răspunse Wrzeszczowicz. Cred că Kuklinowski l-a şi jupuit de piele până acum.

— Nici eu nu cred că mai trăieşte, spuse Miller, dar numele lui îmi aduce aminte de o mare pierdere. Era cel mai mare tun din artileria măriei sale. Nu vă ascund că îmi pusesem toată nădejdea în el. Spărtura era gata şi spaima se răspândea printre apărători. Încă două-trei zile şi am fi dat năvală. Acum toată truda şi sforţările noastre sunt zadarnice. O să dreagă zidul într-o singură zi. Iar tunurile pe care le mai avem nu sunt mai bune decât cele din fortăreaţă şi pot fi sfărâmate cu uşurinţă. Altele mai mari n-avem de unde lua, fiindcă nici mareşalul Wittemberg nu mai are. Domniile voastre, cu cât socotesc mai mult, cu atât nenorocirea mi se pare mai mare!… Şi când mă gândesc că toată paguba asta a făcut-o un singur om!… Un câine! Un diavol!… Îmi vine să-mi iau câmpii, pe toţi dracii din iad…!

Miller izbi cu pumnul în masă cuprins de o furie nestăpânită; neputinţa îl făcea să turbeze.

După un răstimp scurt, întrebă:

— Ce va spune măria sa, când va auzi de această pierdere…?!

Apoi adăugă:

— Şi ce-o să facem noi?… Cu dinţii nu putem sfărâma stânca! Lovi-i-ar ciuma pe cei care m-au îndemnat să viu aici…!

Spunând acestea, înhaţă o cupă de cristal şi o trânti mînios de podele, spărgând-o în mii de cioburi.

Căpeteniile tăceau. Furia lipsită de cuviinţă a ghinărarului, mai potrivită pentru un necioplit decât pentru un războinic cu un rang atât de înalt, îi amărî şi mai mult pe toţi cei de faţă.

— Spuneţi-vă părerea, domniile voastre! strigă Miller.

— Asta putem s-o facem numai în linişte, răspunse prinţul Heski.

Miller începu să răsufle adânc şi să pufnească. După o vreme se linişti şi, alunecându-şi privirea peste cei adunaţi, spuse parcă încurajându-i din ochi:

— Domniile voastre, mă rog de iertare, dar mânia mea nu e de mirare. Nu mai pomenesc toate oraşele pe care le-am cucerit, de când am fost făcut ghinărar în locul lui Torstenson, pentru că, în nenorocirea de acum, nu vreau să mă laud cu izbânzile de altădată. Mintea omenească nu e în stare să priceapă ce se petrece aici. Trebuie totuşi să facem ceva… De aceea v-am chemat, ca să chibzuim cu toţii. Spuneţi-vă părerea şi ce va hotărî sfatul va fi lege şi pentru mine.

— Luminăţia ta, despre ce trebuie să vorbim? întrebă prinţul Heski. Numai despre cucerirea fortăreţei sau putem să ne referim şi la ridicarea asediului?

Miller nu vroia să spună lucrurilor pe nume şi nici ca acel ori aşa – ori aşa să pornească de la el, de aceea zise:

— Fiecare dintre domniile voastre să spună limpede ce gândeşte. Cu toţii trebuie să avem în vedere binele şi slava măriei sale.

Dar, cum nici una dintre căpetenii nu voia să înceapă vorba despre ridicarea împresurării, se aşternu iarăşi tăcerea.

— Jupâne Sadowski, rosti Miller după o vreme cu un glas pe care se străduia să-l facă plăcut şi binevoitor, domnia ta ai întotdeauna mai mult curaj şi spui tot ce gândeşti, deoarece bunul renume te apără de orice bănuială…

— Luminăţia ta, răspunse polcovnicul, cred că acel Kmicic era unul dintre cei mai mari oşteni ai zilelor noastre, iar situaţia noastră este de-a dreptul deznădăjduită…

— Domnia ta erai de părere să ridicăm asediul…?

— Cu îngăduinţa luminăţiei tale, eram de părere să nu începem asediul… Asta-i cu totul altceva.

— Şi acum ce crezi că trebuie să facem?

— Acum îl las să vorbească pe jupân Wrzeszczowicz…

Miller înjură ca un păgân.

— Jupân Weyhard va răspunde pentru această campanie nefericită! spuse.

— N-au fost îndeplinite toate sfaturile mele, răspunse Wrzeszczowicz cu îndrăzneală, aşa că nici răspunderea nu mai e a mea. Au fost unii care s-au pus împotrivă, iar alţii, arătând o bunăvoinţă într-adevăr ciudată şi de neînţeles faţă de călugări, te-au împiedicat pe luminăţia, ta să foloseşti mijloace mai aspre. Eu am fost de părere să-i spânzurăm pe cei doi soli de la mânăstire şi sunt… convins că dacă s-ar fi întâmplat aşa, spaima ne-ar fi deschis porţile acestui coteţ de găini.

Wrzeszczowicz se uită la Sadowski, dar înainte ca acesta să răspundă, se amestecă prinţul Heski.

— Jupâne Wrzeszczowicz, spuse, nu numi fortăreaţa coteţ de găini, deoarece cu cât îi vei scădea însemnătatea, cu atât ruşinea noastră va fi mai mare.

— Totuşi, eu am spus să-i spânzure pe cei doi soli. Spaima şi iarăşi spaima, iată ce-am repetat întruna, dar jupân Sadowski a ameninţat că-şi dă demisia şi călugării au plecat înapoi.

— Domnia ta, îi răspunse Sadowski, du-te acum la fortăreaţa şi aruncă în aer tunul lor cel mai mare, cum a făcut Kmicic cu al nostru, şi te asigur că astfel vei împrăştia mai multă spaimă, decât ucigându-le solii tâlhăreşte…

Wrzeszczowicz se întoarse spre Miller:

— Luminăţia ta! Socotesc că ne-am adunat aici ca să chibzuim, nu să facem glume!

— Domnia ta, afară de învinuiri deşarte, mai ai de spus şi altceva? întrebă Miller

— Mai am, cu toată veselia acestor jupâni, pe care ar putea să şi-o păstreze pentru vremuri mai bune.

— O, fiu al lui Laerte{36}, cunoscut prin şiretenia ta! exclamă prinţul Heski.

— Domniile voastre, răspunse Wrzeszczowicz, se ştie că nu v-aţi ales ca ocrotitoare pe Minerva, iar pentru că Marte nu v-a ajutat şi n-aţi catadicsit să vorbiţi, îngăduiţi-mi s-o fac eu.

— Muntele începe să geamă, în curând vom vedea coada unui şoricel! strecură Sadowski.

— Tăcere! porunci Miller cu asprime. Vorbeşte, domnia ta, dar nu uita că sfaturile de până acum au dat roade amare.

— Pe care, deşi e iarnă, trebuie să le ronţăim ca pe nişte pesmeţi sfoiegiţi! se amestecă şi prinţul Heski.

— Aşa se lămureşte de ce domnia ta bei atâta vin, răspunse Wrzeszczowicz, şi cu toate că vinul nu ţine loc de minte, te ajută să rumegi până şi ruşinea cu bucurie. Dar să lăsăm asta! Ştiu bine că în fortăreaţă sunt unii care doresc demult să se supună, şi numai neputinţa noastră, pe de o parte, şi îndărătnicia neomenească a priorului, de altă parte, îi ţin în frâu. Acestora spaima le va da aripi, de aceea trebuie să arătăm că nu ne pasă de pierderea balimezului şi să tragem mai departe cu tărie sporită.

— Asta-i tot?

— Chiar dacă ar fi aşa, socotesc că asemenea sfat se potriveşte mai bine cu onoarea oştenilor suedezi, decât glumele nesărate la un pahar şi somnul de după beţie. Dar

n-am isprăvit. Trebuie să răspândim printre oştenii noştri şi mai ales printre cei polonezi vestea că săpătorii care trudesc acum la tuneluri au dat peste vechea trecere pe sub pământ, care duce până la mânăstire şi biserică…

— Domnia ta ai dreptate, sfatul e bun! se bucură Miller.

— Când vestea se va împrăştia printre oştenii noştri şi cei polonezi, aceştia din urmă îi vor îndemna pe călugări să se supună, fiindcă şi ei, ca şi călugării, vor ca acest cuib de eresuri să rămână neatins.

— Pentru un catolic nu e prea rău! mormăi Sadowski.

— Dacă-i slujea pe turci, atunci numea Roma cuib de eresuri! adăugă prinţul Heski.

— Atunci polonezii vor trimite fără întârziere soli la călugări, vorbi mai departe Weyhard, cei care vor să se predea îşi vor înteţi sforţările de frică şi, cine ştie, dacă nu-l vor sili pe prior şi pe ceilalţi îndărătnici să deschidă porţile.

— Oraşul lui Priam{37} pieri-va prin viclenia zeescului fecior ai lui Laerte…”, începu să declame prinţul Heski.

— Pe legea mea repetă întâmplarea de la Troia şi i se pare că a născocit ceva nou! îl susţinu şi Sadowski.

Lui Miller sfatul îi plăcea, la urma urmei nefiind chiar atât de rău. Facţia de care pomenise Wrzeszczowicz exista cu adevărat la mânăstire. Făceau parte din ea şi unii dintre călugării mai slabi de înger. Pe de altă parte, spaima putea să se împrăştie printre apărători, cuprinzând şi pe aceia care vroiau să se apere până la ultima picătură de sânge.

— O să încercăm, o să încercăm! spuse Miller care se agăţa ca înecatul şi de un fir de pai, trecând repede de la deznădejde la speranţă. Dar Kaliński sau Zbrożek vor consimţi oare să se mai ducă la mânăstire ca soli, vor crede în tunelul acela şi vor vrea să-i vestească pe călugări?

— Kuklinowski cred că nu se va da în lături, răspunse Wrzeszczowicz, dar tot ar fi mai bine dacă ar crede şi el că săpătorii au descoperit trecerea cu adevărat.

Înaintea cvartirului răsună tropot de copite.

— Uite că a venit şi jupân Zbrożek! zise prinţul Hesky privind pe fereastră.

Curând, în tindă se auzi clinchetul pintenilor şi Zbrożek intră, mai degrabă dădu buzna înăuntru. Faţa îi era palidă, răvăşită şi, înainte ca celelalte căpetenii să apuce să-l întrebe de pricina acestei schimbări, polcovnicul strigă:

— Kuklinowski a murit!

— Cum aşa? Ce tot vorbeşti domnia ta? Ce s-a întâmplat? întrebă Miller.

— Îngăduiţi-mi să-mi trag sufletul, zise Zbrożek, pentru că ce-am văzut întrece orice închipuire…

— Spune mai repede, l-au omorât? strigară cu toţii.

— Kmicic! răspunse Zbrożek.

Căpeteniile săriră de la locurile lor şi începură să se uite la Zbrożek ca la un nebun; el însă, slobozind pe nări trâmbe de aburi, vorbi astfel:

— Dacă nu vedeam cu ochii mei, nu credeam nici eu, deoarece e cu adevărat lucru de minune. Kuklinowski mort, trei oşteni ucişi, iar Kmicic nicăieri. Ştiam că e un viteaz fără pereche. Faima lui l-a făcut cunoscut în toată Republica… Dar, fiind prins şi legat fedeleş, nu numai să scapi, ci să ucizi şi trei oşteni, iar pe Kuklinowski să-l torturezi… aşa ceva nu poate să făptuiască un singur om fără ajutorul diavolului!

— Nemaipomenit… De necrezut! şopti Sadowski.

— Kmicic ăsta a arătat de ce e-n stare! spuse prinţul Heski. Ieri nu i-am crezut pe polonezi, când ne-au spus ce pasăre rară este; credeam că umflă lucrurile ca de obicei.

— Te apucă nebunia nu alta! strigă Wrzeszczowicz.

Miller îşi sprijinise capul în mâini şi nu mai zicea nimic. Când, în cele din urmă, îşi ridică ochii, fulgerele de mânie se încrucişau în ei cu sticlirile bănuielilor.

— Jupâne Zbrożek, spuse, chiar dacă era diavol, nu om, fără nici un ajutor şi fără trădarea nimănui nu putea să facă una ca asta. Kmicic avea aici admiratorii lui care-l

duşmăneau pe Kuklinowski, iar domnia ta făceai parte dintre ei!

Zbrożek era un războinic neînfricat în adevăratul înţeles al cuvântului, prin urmare, auzind asemenea bănuială care-l ţintea de-a dreptul, păli şi mai mult, zvâcni de la locul lui, se apropie de Miller şi oprindu-se înaintea lui îl privi în albul ochilor:

— Luminăţia ta, mă bănuieşti pe mine?… Întrebă.

Se aşternu o tăcere apăsătoare. Cei de faţă nu aveau nici cea mai mică îndoială că dacă Miller nu va tăgădui, va urma ceva nemaiauzit în istoria războaielor. Toate mâinile se odihniră pe mânerele spadelor. Sadowski şi-o scoase din teacă pe a lui.

În aceeaşi clipă însă, căpeteniile văzură pe fereastră că bătătura mişuna de călăreţi polonezi. Pesemne că veniseră cu veşti despre Kuklinowski, dar în cazul unei încăierări, ar fi trecut îndată de partea lui Zbrożek. Îi văzu şi Miller şi, deşi sângele îi fugi din obraji din pricina furiei, se înfrână şi prefăcându-se că nu vede nici o sfidare în purtarea lui Zbrożek, răspunse cu un glas care voia să pară cât mai firesc:

— Domnia ta, povesteşte în amănunt ce s-a întâmplat!

Zbrożek stătu o vreme cu nările fremătânde, dar se stăpâni şi el, şi gândurile i se îndreptară în altă parte, deoarece tocmai atunci intrară şi alţi oşteni de elită.

— Kuklinowski a fost ucis! repetau unul după altul.

— Kuklinowski e mort!

— Polcul lui se risipeşte! Oştenii îşi fac de cap!

— Domniile voastre, îngăduiţi-i lui jupân Zbrożek să vorbească, deoarece el ne-a adus vestea cel dintâi! îi potoli Miller.

Se făcu linişte îndată şi jupân Zbrożek începu să vorbească astfel:

— Domniile voastre cunoaşteţi că ieri l-am chemat la luptă pe Kuklinowski. Îl admiram într-adevăr pe Kmicic, pentru că şi domniile voastre, deşi sunteţi duşmanii lui, trebuie să

recunoaşteţi că nu oricine putea, să arunce balimezul în aer. Curajul se cuvine preţuit şi când e vorba de un vrăjmaş, de aceea am vrut să-i strâng mâna; dar el n-a primit şi m-a numit trădător. Atunci mi-am zis: Kuklinowski n-are decât să facă ce pofteşte cu el… Voiam doar ca polcovnicul Kuklinowski să nu păteze cinstea de cavaler, fiindcă ruşinea s-ar fi abătut asupra tuturor polonezilor, printre alţii şi asupra mea. Iată de ce ţineam morţiş să mă bat cu Kuklinowski şi astăzi de dimineaţă am plecat cu doi tovarăşi spre tabăra lui. Ajungem la cvartirul lui… şi mi se spune că nu-i acasă. Trimit un oştean aici, dar nu e de găsit nicăieri. La cvartirul lui aflu că a lipsit toată noaptea, dar nu erau neliniştiţi, întrucât credeau că rămăsese cu luminăţia ta. Un oştean ne spune însă că a plecat noaptea cu Kmicic la o şură, în care avea să-l pârporească la foc. Mă duc la şură, poarta vraişte. Intru înăuntru şi văd un trup despuiat, agăţat de o grindă… Am crezut că e Kmicic, dar când mi s-au învăţat ochii cu întunericul, mi s-a părut că arată cam slab şi prea osos pentru un Hercule ca el… Mi-am zis că într-o noapte nu putea să se împuţineze atât de mult… M-am apropiat şi… era Kuklinowski!

— Agăţat de grindă? întrebă Miller.

— Întocmai! Mi-am făcut cruce… Am crezut că sunt niscaiva farmece sau am vedenii… Abia după ce am văzut şi trupurile celor trei oşteni, am înţeles tot adevărul. Acest om cumplit a ucis trei oameni, l-a atârnat de grindă pe Kuklinowski şi l-a chinuit cu foc, apoi a şters-o!

— Până la hotarul silezian nu e prea departe spuse Sadowski.

O vreme se aşternu tăcerea.

Din mintea lui Miller pieri orice bănuială în privinţa lui Zbrożek. Cele întâmplate însă îl puseră în încurcătură, speriindu-l şi umplându-l de temeri nedesluşite. Vedea nenorocirile îngrămădindu-se în jurul lui, mai degrabă umbrele lor, împotriva cărora nu ştia cum să lupte; simţea că lanţul nenorocului se strângea tot mai mult. Primele

verigi le avea sub ochi, dar celelalte erau învăluite în bezna viitorului. Avea impresia că trăieşte într-o casă cu zidurile crăpate, care putea să se năruie oricând peste el. Nesiguranţa îl apăsa ca o povară îngrozitoare şi se întreba ce-i rămânea de făcut?

Deodată Wrzeszczowicz se lovi cu palma peste frunte.

— Pentru Dumnezeu! exclamă. De ieri, de când l-am văzut pe Kmicic ăsta, mi s-a părut că-l cunosc de undeva. Acum iarăşi îi văd chipul şi-mi aduc aminte de sunetul glasului. Cred că l-am întâlnit vreodată seara, pe întuneric îmi umblă prin cap, dar…

Începu să-şi şteargă fruntea cu mâna.

— Ce folos? spuse Miller. Chiar dacă ai să-ţi aminteşti, tot n-ai să lipeşti balimezul la loc; şi nici pe Kuklinowski nu poţi să-l înviezi!

Apoi se întoarse spre celelalte căpetenii:

— Domniile voastre, cine vrea, să meargă cu mine la locul întâmplării!

Îl urmară cu toţii, împinşi de curiozitate.

Li se aduseră caii şi porniră în trap întins cu ghinărarul în frunte. Când se apropiară de şură, văzură câteva zeci de călăreţi polonezi împrăştiaţi pe câmp şi pe drum.

— Cine sunt oamenii aceştia? îl întrebă Miller pe Zbrożek.

— Trebuie să fie ai lui Kuklinowski. Luminăţia ta, adunătura asta a înnebunit de-a binelea…

Zbrożek făcu semn cu mâna unui călăreţ să se apropie.

— Hei, repede la mine!

Oşteanul veni în grabă.

— Sunteţi oamenii lui Kuklinowski?

— Întocmai.

— Unde sunt ceilalţi?

— S-au împrăştiat în toate părţile. Nu mai vor să lupte împotriva Jasnei Góra.

— Ce spune? întrebă ghinărarul.

Zbrożek îl lămuri.

— Domnia ta, întreabă-l unde s-au dus? spuse ghinărarul.

Zbrożek repetă întrebarea.

— Nu se ştie, răspunse oşteanul. Unii au plecat spre Śląsk. Alţii au spus că se duc să slujească sub conducerea lui Kmicic, fiindcă asemenea polcovnici nu se mai află nici printre polonezi, nici printre suedezi.

După ce Zbrożek îi traduse vorbele oşteanului, Miller căzu pe gânduri. Într-adevăr, oamenii pe care-i avea Kuklinowski erau gata oricând să treacă sub conducerea lui Kmicic. Iar atunci puteau să devină primejdioşi dacă nu pentru armata lui Miller, atunci pentru convoaiele de hrană şi podghiazurile de legătură.

Valul nenorocirilor se înălţa tot mai sus în jurul fortăreţei blestemate.

Se vede că Zbrożek gândea şi el la fel de vreme ce spuse, răspunzând parcă la gândurile lui Miller:

— Nu mai e nici o îndoială că întreaga Republică a început să se mişte. E de ajuns ca unul ca acest Kmicic să facă un semn, şi sute, mii de oşteni vor veni în jurul lui, mai ales când se va afla ce-a făcut.

— Şi care va fi folosul? întrebă Miller.

— Luminăţia ta, cată să-ţi aminteşti că acest om i-a făcut mult sânge rău lui Chowański care, împreună cu cazacii, avea de şase ori mai mulţi oameni ca noi… Nici un convoi nu va mai ajunge la noi fără îngăduinţa lui, iar conacele sunt destul de ruinate şi foamea bate la uşă. Afară de asta, Kmicic se poate uni cu Żegocki şi Kulesza şi atunci va avea la îndemână câteva mii de săbii. E un om cu greutate şi poate să devină molestissimus{38}.

— Dar domnia ta eşti sigur de oştenii pe care îi ai?

— Mai sigur decât de mine însumi, răspunse Zbrożek apăsat.

— Cum adică?

— Pentru că, la drept vorbind ne-am cam săturat cu toţii de asediul ăsta!

— Trag nădejde că se va isprăvi curând!

— Întrebarea e, cum? La urma urmelor, cucerirea acestei fortăreţe este o nenorocire tot atât de mare ca şi ridicarea asediului.

Ajunseră la şură. Miller descăleca, celelalte căpetenii făcură la fel şi intrară cu toţii înăuntru. Oştenii îl dezlegară pe Kuklinowski şi acoperindu-l cu o pătură, îl aşezară cu faţa în sus pe paie. Cele trei trupuri ale oştenilor zăceau alături întinse unul lângă celălalt.

— Oştenii au fost ucişi cu jungherele, şopti Zbrożek.

— Şi Kuklinowski?

— Kuklinowski nu are răni pe trup, numai şoldul este ars şi mustăţile pârlite. A îngheţat de frig sau s-a înăbuşit, pentru că mai ţine şi acum căciula în gură.

— Descoperiţi-l!

Un oştean ridică un colţ al păturii şi descoperi o faţă umflată, înfricoşătoare, cu ochii bulbucaţi. Pe mustăţile pârlite răsuflarea îngheţase în ţurţuri care se amestecaseră cu funinginea, alcătuind parcă nişte colţi care-i ieşeau din gură. Chipul era atât de hidos, că Miller, deşi obişnuit cu tot felul de privelişti înfricoşătoare, se cutremură şi zise:

— Acoperă-l repede! Groaznic! Groaznic!

În şură se înstăpâni o linişte mohorâtă.

— De ce-am venit aici? întrebă prinţul Heski scuipând. Toată ziua n-o să mă pot atinge de mâncare.

Miller fu cuprins deodată de o furie neobişnuită, învecinată aproape cu nebunia. Faţa i se învineţi, pupilele i se lărgiră şi începu să scrâşnească din măsele. Simţi o sete sălbatică de sânge, de răzbunare cumplită, aşa că se întoarse spre Zbrożek şi întrebă:

— Unde-i oşteanul care l-a văzut pe Kuklinowski în şură? Aduceţi-l aici; trebuie să fie şi el amestecat.

— Nu ştiu dacă oşteanul acela se mai află aici, răspunse Zbrożek. Toţi oamenii lui Kuklinowski s-au răspândit ca potârnichile.

— Atunci caută-l şi prinde-l! mugi Miller mânios.

— Prinde-l luminăţia ta! strigă Zbrożek la fel de furios.

Şi iarăşi răbufnirea înfricoşătoare atârnă de un fir de păianjen deasupra capetelor suedezilor şi ale polonezilor. Cei din urmă începură să se strângă în jurul lui Zbrożek, mişcându-şi avan mustăţile uriaşe şi zăngănindu-şi săbiile.

Deodată, afară răsunară împuşcături şi tropotul câtorva cai, şi o căpetenie de raitieri suedezi se năpusti în şură.

— Luminăţia ta! strigă, apărătorii au dat năvală iarăşi asupra noastră. Au omorât toţi săpătorii şi au împrăştiat un pâlc de pedestraşi.

— O să-mi pierd minţile! tună Miller, luându-se cu mâinile de păr. Pe cai!

După o clipă, goneau cu toţii ca vijelia spre mânăstire; bulgării de zăpadă îngheţată se risipeau ca grindina de sub copitele cailor. O sută dintre călăreţii lui Sadowski, conduşi de fratele lui, se alăturară suitei lui Miller, alergând în ajutor. Pe drum întâlniră cete de pedestraşi înfricoşaţi, fugind în neorânduială; atât de mult scăzuse curajul oştenilor suedezi cândva neîntrecuţi. Părăsiseră până şi întăriturile pe care nu le ameninţa nici o primejdie. Căpeteniile şi raitierii călcară în copitele cailor vreo cincisprezece dintre ei. Ajunseră, în sfârşit, la câteva sute de paşi, dar numai ca să vadă pe năvălitori întorcându-se teferi spre mânăstire pe colina care se vedea ca-n palmă. Cântecele, strigătele de bucurie şi râsetele ajungeau până la urechile lui Miller.

Unii dintre ei se opreau şi ameninţau căpeteniile suedeze cu săbiile mânjite de sânge. Polonezii aflaţi alături de ghinărar îl recunoscură pe însuşi Zamoyski care condusese această năvală şi care acum, văzând alaiul lui Miller, se opri şi se închină adânc, cu căciula în mână. Nu e de mirare! La adăpostul tunurilor mânăstirii nu se mai temea de nici o primejdie.

Zidul de apărare se acoperi de fum şi un cârd de ghiulele căzură sfârâind îngrozitor printre căpeteniile suedeze. Câţiva raitieri se clătinară în şa şi şuieratul fu urmat de gemete.

— Suntem în bătaia tunurilor, înapoi! porunci Sadowski.

Zbrożek apucă de frâu calul lui Miller.

— Luminăţia ta, ne retragem! Aici e primejdie de moarte.

Miller parcă încremenise, nu răspunse nici o vorbă şi se lăsă scos din bătaia ghiulelelor. Întorcându-se la cvartirul său, se închise înăuntru şi până seara nu mai vru să vadă pe nimeni.

Se gândea pesemne la faima lui de Poliocertes.

În lipsa lui, Wrzeszczowicz luă toată puterea în mână şi începu cu multă râvnă pregătirile de atac. Fură săpate noi şanţuri, în vreme ce oştenii, înlocuindu-i pe mineri, spărgeau stânca pentru aşezarea minelor. În toată tabăra suedeză domnea o frământare neobişnuită; parcă atacatorii primiseră ajutoare proaspete, care-i înflăcăraseră din nou.

Câteva zile mai târziu, în tabăra suedeză şi printre steagurile polone aliate, căzu ca un trăsnet vestea că săpătorii găsiseră o trecere pe sub pământ care ducea până sub biserică şi mânăstire, aşa că aruncarea fortăreţei în aer depindea acum numai de bunul plac al ghinărarului., O bucurie fără margini puse stăpânire pe oştenii istoviţi de foame, de trudă zadarnică şi frig.

Strigătele: „Częstochowa e a noastră!… O să dărâmăm coteţul ăsta de găini!” alergau din gură în gură. Începură ospeţele şi beţia.

Wrzeszczowicz se afla pretutindeni, încuraja oştenii întărindu-le încrederea în izbândă; adeverea de o sută de ori pe zi vestea găsirii galeriei şi îndemna pe toţi să bea şi să se veselească.

Ecourile acestei bucurii pătrunseră în cele din urmă şi în fortăreaţă. Ştirea despre minele aşezate, gata să arunce totul în aer, se răspândi cu iuţeala fulgerului de la un capăt la altul al întăritorilor. Până şi cei mai curajoşi fură cuprinşi de teamă. Femeile începură să înconjure plângând chilia priorului şi să înalţe copilaşii spre el, când se arăta pentru o clipă, şi să strige:

— Nu pierde nişte nevinovaţi!… Sângele lor va cădea asupra ta…!

Cei mai fricoşi se arătau şi cei mai îndârjiţi, îndemnându-l pe preotul Kordecki să nu primejduiască sfântul lăcaş al Maicii Domnului.

Pentru viteazul în rantie albă veniră clipe grele şi atât de chinuitoare, cum nu mai încercase până atunci. Bine că şi suedezii încetaseră focul, ca să arate celor împresuraţi că nu mai aveau nevoie să risipească ghiulelele, fiind de ajuns doar aprinderea unui fitil. Cei de la mânăstire se înfricoşară; din aceeaşi pricină. În nopţile tăcute, celor mai fricoşi li se părea că aud în pământ zgomote şi mişcări nedesluşite, că suedezii se află sub mânăstire. În cele din urmă, îşi pierdură curajul şi unii dintre călugări. Aceştia, în frunte cu părintele Stradomski, se duseră la prior, rugându-l să înceapă fără întârziere negocierile pentru a supune mânăstirea. Îi însoţeau mai mult de jumătate din oşteni şi câţiva şleahtici.

Atunci preotul Kordecki ieşi în curte, iar când mulţimea făcu cerc în jurul lui, începu să vorbească după cum urmează:

— N-am jurat oare să apărăm aşezământul sfânt până la ultima picătură de sânge? Adevăr vă zic vouă, dacă pulberea ne va arunca în văzduh, doar trupurile noastre, doar rămăşiţele noastre lumeşti vor cădea înapoi pe pământ; sufletele nu se vor mai întoarce… Cerul se va deschide înaintea lor şi acolo vor intra în veşnică veselie şi fericire fără margini. Acolo Isus Christos şi Maica Domnului le vor ieşi în întâmpinare, iar ele se vor aşeza ca nişte albine de aur pe mantia ei, se vor cufunda în lumina, şi chipul lui Dumnezeu vor privi.

Strălucirile sfinte îi înfloriră pe faţă, îşi înălţă ochii spre cer şi vorbi mai departe cu linişte aproape nepământească:

— Doamne, care stăpâneşti peste toate lumile, tu vezi ce-i în inima mea şi ştii că nu mint acest norod atunci când spun că, dacă aş râvni numai fericirea mea, aş întinde braţele

spre tine şi aş striga din adâncul sufletului meu: „Doamne, fă ca pulberea să ia foc, pentru că asemenea moarte înseamnă răscumpărarea vinilor şi a păcatelor, odihna veşnică, iar sluga ta e tare trudită şi nu mai are putere…” Cine oare n-ar vrea să primească asemenea răsplată pentru o moarte fără chinuri, scurtă ca bătaia genelor, ca fulgerul care brăzdează cerul, după care urmează veşnicia, fericirea şi bucuria neţărmurită…!

Tu mi-ai poruncit să păzesc lăcaşul tău, aşa că nu-mi este îngăduit să plec; tu m-ai pus aici de strajă, m-ai întărit cu puterea ta şi ştiu, Doamne, văd şi simt că dacă răutatea vrăjmaşului ar ajunge până sub temelia bisericii, aşezând acolo toată pulberea şi silitra nimicitoare, ar fi de ajuns să fac semnul crucii asupra lor, ca să nu se mai aprindă…

Aici se întoarse spre cei adunaţi şi le spuse:

— Dumnezeu m-a investit cu această putere, iar voi lepădaţi frica din inimile voastre! Duhul meu străpunge pământul şi vă spune: Mint vrăjmaşii voştri, sub biserică nu se află balauri de pulbere!… Voi, oameni cu inimi temătoare, în care spaima a înăbuşit credinţa, nu meritaţi să intraţi astăzi în împărăţia bunătăţii şi a tihnei veşnice, aşa că pulberea nu se află sub picioarele voastre! Dumnezeu vrea ca acest lăcaş să rămână întreg, să se ridice ca arca lui Noe deasupra potopului de nenorociri şi suferinţă, de aceea, iau mărturie numele lui şi vă spun pentru a treia oară: nu este pulbere sub biserică! Iar când vorbesc în numele Domnului, cine dintre voi va mai îndrăzni să se împotrivească, cine va cuteza să se mai îndoiască…?

Părintele Kordecki tăcu şi privi la mulţimea de călugări, şleahtici şi oşteni. În glasul lui răsuna atâta credinţă neclintită, siguranţă şi forţă, încât tăcură cu toţii. Dimpotrivă, curajul începu să se reverse iarăşi în inimi şi unul dintre oşteni, un om de jos, spuse:

— Lăudat fie numele Domnului!… De trei zile se tot laudă că pot să dărâme fortăreaţa, de ce n-o dărâmă?

— Slavă Sfintei Fecioare! De ce n-o dărâmă? repetară mai multe glasuri.

Atunci avu loc o întâmplare neînţeleasă. Împrejur se auzi pe neaşteptate fâlfâit de aripi şi stoluri întregi de păsări de iarnă se iviră în curtea mânăstirii; veneau din ce în ce mai multe de prin conacele pustiite; ciocârlii cenuşii, presuri cu pieptul galben, vrăbii rebegite, piţigoi verzui şi botgroşi năpădiră acoperişurile, colţurile pereţilor, tocurile uşilor şi cornişele bisericii; unele alcătuiau în zbor o cunună în multe culori deasupra capului priorului, bătând din picioare şi ciripind jalnic, de parcă cereau de pomană, fără nici o frică de oameni. Rămaseră cu toţii uimiţi de această privelişte, iar preotul Kordecki se rugă un răstimp, apoi spuse:

— Iată că până şi păsările pădurii vin sub ocrotirea Maicii Domnului, iar voi v-aţi îndoit de puterea ei?!

Încrederea şi speranţa se întoarseră în inimi, călugării se depărtară spre biserică, bătându-se cu pumnii în piept în semn de căinţă, iar oştenii plecară pe întărituri. Femeile aduseră grăunţe şi le aruncară păsărilor care începură să le ciugulească lacome.

Toţi tălmăciră venirea acelor mărunţi locuitori ai pădurii ca un semn bun pentru mânăstire şi rău pentru vrăjmaşi.

— Trebuie să fie nişte nămeţi grozavi, de vreme ce păsările se îmbulzesc aici fără să se mai teamă de bubuitul tunurilor, spuse unul dintre oşteni.

— Dar de ce fug de la suedezi şi vin la noi?

— Pentru ca orice făptură are atâta minte, încât poate să-l deosebească pe vrăjmaş de ai săi.

— Nu se poate, răspunse alt oştean, fiindcă şi în tabăra suedeză sunt polonezi: asta înseamnă că acolo trebuie să cam rabde de foame şi nici ovăz pentru cai nu mai au.

— Se arată astfel, adăugă al treilea, că zvonul cu pulberea aşezată sub mânăstire e minciună curată.

— Cum adică? întrebară toţi deodată.

— Bătrânii spun, răspunse oşteanul, că atunci când se prăbuşeşte vreo casă, rândunicile şi vrăbiile care şi-au făcut primăvara cuiburile sub streaşină îşi părăsesc adăposturile cu două-trei zile înainte; asta dovedeşte că au atâta minte, încât cunosc primejdia dinainte. Aşa că, dacă sub mânăstire ar fi pulbere, păsările n-ar mai fi venit aici.

— Să fie adevărat?

— Cum mă vezi şi cum te văd!

— Laudă Sfintei Fecioare! Atunci nu-i a bună cu suedezii!

În aceeaşi clipă, la poarta dinspre miazăzi şi apus răsună glasul trâmbiţei; alergară cu toţii să vadă cine vine.

Era un trâmbiţaş suedez care aducea o scrisoare din tabără.

Călugării se adunară îndată în trapezărie. Scrisoarea era de la Wrzeszczowicz care vestea că dacă fortăreaţa nu se va supune până mâine, va fi aruncată în aer.

Nici măcar aceia care înainte dovediseră mai multă spaimă nu mai dădură crezare acestei ameninţări.

— Ne sperie degeaba! strigară în cor călugări şi şleahtici.

— Să le scriem să nu ne mai cruţe. Să ne arunce în aer!

Şi scriseră într-adevăr în acest fel.

În acest timp, oştenii, strânşi în jurul trâmbiţaşului, răspundeau râzând la ameninţările suedezului:

— Prea bine! Ce mai aşteptaţi? O să ajungem mai repede în ceruri!

Iar cel care-i înmână răspunsul călugărilor îi spuse:

— Nu mai pierdeţi vremea cu vorbe!… Nu mai aveţi de nici unele, iar noi nu ducem lipsă de nimic, slavă Domnului! Până şi păsările fug de la voi.

Astfel ultima viclenie a lui Wrzeszczowicz se irosi fără să dea roadele aşteptate.

După ce se scurse încă o zi, se arătă, fără putinţă de tăgadă, cât de zadarnică fusese spaima apărătorilor şi la mânăstire se întronă iarăşi liniştea.

A doua zi, vrednicul târgoveţ din Częstochowa, Jacek Brzuchański, aruncă din nou o scrisoare, înştiinţându-i pe

călugări că suedezii pregăteau un nou atac. Tot pe această cale apărătorii aflară că Jan Kazimierz plecase din Śląsk şi întreaga Republică se ridicase împotriva cotropitorilor. Potrivit zvonurilor care umblau în tabăra vrăjmaşă, aceasta avea să fie cea din urmă încercare.

Brzuchański aduse scrisoarea într-o traistă cu peşte pe care-l dărui, sfinţilor părinţi pentru ajunul Crăciunului; se apropiase de ziduri în straie de oştean suedez.

Spre nenorocul lui, fu recunoscut şi prins. Miller porunci să-l supună la chinuri, dar bătrânul, întărit de vedeniile cereşti, zâmbea ca un copil în timpul torturii şi pe faţa lui, în loc de suferinţă, se citea o bucurie nespusă. Ghinărarul stătu alături de călăi, dar nu izbuti să scoată nici o mărturisire de la bătrânul mucenic; se convinse, în schimb, că oamenii aceştia nu pot fi clintiţi în credinţa lor, că nimic nu-i poate frânge şi i se făcu lehamite.

În acest răstimp, sosi bătrâna cerşetoare Kostucha cu o scrisoare de la preotul Kordecki care-l ruga respectuos pe ghinărar să înceteze focul în timpul slujbei din ziua de Crăciun. Străjile şi căpeteniile o întâmpinară cu hohote de râs, bătându-şi joc de asemenea trimis, dar cerşetoarea le spuse de-a dreptul:

— Altcineva n-a vrut să vie, pentru că voi vă purtaţi cu solii ca şi cu tâlharii, aşa că am venit eu, ca să câştig o bucată de pâine. N-o să mai fac umbră pământului multă vreme, de aceea nici nu mă tem de voi. Dacă nu mă credeţi, mă aveţi în mână.

Nu-i făcură totuşi nici un rău. Mai mult, Miller, dorind să încerce încă o dată calea bunei înţelegeri, îndeplini rugămintea priorului; îngădui, de asemenea, răscumpărarea lui Jacek Brzuchański, care nu murise în chinuri, şi trimise la mânăstire şi partea de argintărie pe care o găsiseră slujitorii suedezi, în ciuda lui Wrzeszczowicz care căzuse iarăşi în dizgraţie.

Veni, în sfârşit, şi noaptea de Crăciun. Odată cu prima stea, o sumedenie de lumini şi luminiţe licăriră pe întărituri.

Era o noapte liniştită, geroasă, dar senină. Oştenii suedezi, dârdâind de frig prin şanţuri, priveau de jos la zidurile negre ale fortăreţei neînfrânte şi le veneau în minte căsuţele scandinave, călduroase şi căptuşite cu muşchi, nevestele, copiii şi brăduleţele strălucind de lumânări; nu puţine piepturi oftau cu jale sub platoşe, cu dor şi deznădejde. Iar la mânăstire, adunaţi în jurul meselor acoperite cu fân, apărătorii îşi împărţeau azima sfinţită. Pe chipurile tuturor înflorea bucuria liniştită, deoarece fiecare avea presimţirea, aproape siguranţa, că suferinţele lor se vor isprăvi în curând.

— Mâine va fi încercarea din urmă, îşi repetau călugării şi oştenii. Cui îi va fi scris să moară, să mulţumească cerului că i-a îngăduit să asculte sfântă slujbă, căci porţile raiului se vor deschide înaintea lui; cine va pieri în ziua de Crăciun, acela musai să fie primit în loc cu veşnică verdeaţă.

Îşi urară deci unii altora mult noroc, viaţă lungă sau împărăţia cerului şi sufletele se uşurară, de parcă toate necazurile se sfârşiseră.

Lângă prior era un scaun gol, în dreptul căruia albea o bucată de azimă sfinţită, legată cu o panglică albastră.

Când se aşezară cu toţii şi locul rămase neocupat, spătarul de Sieradz întrebă:

— Cinstite părinte, văd că după datina cea veche ai păstrat un loc şi pentru oaspeţii care vor mai veni.

— Nu e pentru cei ce vor mai veni, răspunse preotul Augustyn, ci pentru pomenirea acelui tânăr pe care l-am îndrăgit cu toţii ca pe un fiu şi al cărui suflet priveşte acum spre noi, înduioşat că nu l-am uitat.

— Pe legea mea, spuse spătarul, lui îi este mai bine acum decât nouă! I se cuvine într-adevăr mulţumirea noastră!

Preotul Kordecki avea lacrimi în ochi, iar jupân Czarniecki zise:

— Cronicile pomenesc de alţii mai puţin însemnaţi ca el. Dacă Dumnezeu mă va ajuta să rămân în viaţă şi mă va întreba cineva care dintre noi a luptat asemenea vitejilor din timpuri străvechi, am să spun: Babinicz.

— Nu se numea Babinicz, răspunse preotul Kordecki.

— Cum nu se numea Babinicz?

— Eu îi cunosc demult adevăratul nume, mi l-a mărturisit la spovedanie. Abia când a plecat să sfărâme balimezul, mi-a spus: „Dacă voi pieri, să se afle cine sunt, fie că slava faptelor mele să-mi împodobească numele, ştergând vechile păcate.” S-a dus şi a murit, aşa că acum pot să vă spun şi domniilor voastre: era Kmicic!

— Faimosul Kmicic din Lituania?! strigă jupân Czarniecki, apucându-se de ciuf.

— Chiar aşa. Iată cum schimbă Dumnezeu inima omului!

— Pe legea mea! Acum nu mă mai mir că s-a încumetat la asemenea ispravă. Abia acum înţeleg de unde-i venea curajul cu care ne întrecea pe toţi! Kmicic, Kmicic! Vestitul Kmicic pe care-l cântă întreaga Lituanie!

— De-acum încolo o să-l cânte altfel nu numai Lituania, ci întreaga Republică.

— El ne-a prevenit cel dintâi împotriva lui Wrzeszczowicz.

— El ne-a sfătuit să închidem porţile şi să ne pregătim de apărare!

— Săgeata lui a doborît primul suedez.

— Şi câţi a răpus cu tunul! Pe de Fossis nu l-a omorât tot el?

— Dar balimezul?! Dacă nu ne temem de atacul de mâine, numai lui i-o datorăm!

— Fiecare dintre noi să-i pomenească numele cu cinste şi să-l laude cu orice prilej, ca să se facă dreptate, rosti preotul Kordecki, iar acum: Dumnezeu să-l odihnească!

— Fie-i ţărâna uşoară! îi răspunse corul glasurilor.

Jupân Czarniecki nu-şi reveni multă vreme, gândul i se întorcea mereu la Kmicic:

— Domniile voastre, spuse, cu toate că slujea ca un oştean de rând, avea ceva în el, de se vedea cât de colo că-i învăţat să poruncească. Mă şi miram câteodată că oamenii ascultau fără să vrea de acest tinerel… În fapt, el poruncea în turnul nostru şi îl ascultam şi eu. Dac-aş fi ştiut măcar că e Kmicic!

— Mă mir numai, se amestecă spătarul de Sieradz că suedezii nu s-au lăudat cu moartea lui.

Preotul Kordecki oftă:

— Gândesc că l-a sfârtecat pulberea pe loc!

— Aş lăsa să mi se taie o mână ca să trăiască el! strigă jupân Czarniecki. Hm, unul ca el să moară în acest chip…!

— Şi-a jertfit viaţa pentru noi! rosti preotul Kordecki.

— Mai mult ca sigur, răspunse spătarul, că dacă balimezul era tot acolo, nu mai aşteptam atât de liniştit ziua de mâine.

— Mâine Dumnezeu ne va da o nouă biruinţă! spuse preotul Kordecki, deoarece potopul nu poate să înece arca lui Noe!

Astfel vorbiră între ei, apoi plecară cu toţii, călugării la biserică, oştenii la o scurtă odihnă şi la locurile de strajă de la poartă şi de pe ziduri. Veghea era acum de prisos, căci şi în tabăra suedeză domnea liniştea netulburată. Vrăjmaşii se odihneau pesemne şi cugetau, pentru că se apropia şi pentru ei cea mai mare dintre sărbători.

Era o noapte frumoasă. Roiuri de stele spuzeau cerul, licărind în culori trandafirii şi albastre. Strălucirea lunii înverzea giulgiul de zăpadă, care se întindea între fortăreaţă şi tabăra duşmană. Vântul stătuse şi împrejur era

atâta linişte, cum nu mai fusese de la începutul împresurării.

La miezul nopţii, oştenii suedezi auziră pe coline tonurile blânde ale orgii, care se uniră, în curând cu glasurile oamenilor şi dangătele clopotelor mari şi mici. Nuntirea, curajul şi linişteа răsunau în acest cântec, iar îndoiala şi neputinţa strânseră şi mai mult inimile suedezilor.

Oştenii polonezi de sub conducerea lui Zbrożek şi Kaliński se apropiară de ziduri fără să mai ceară învoire. Nu fură lăsaţi să intre, de teama vreunei capcane la adăpostul nopţii, dar apărătorii le îngăduiră să stea lângă zidul de apărare. Veniră cu nemiluita. Unii îngenuncheau în zăpadă, alţii clătinau jalnic din cap, plângându-se de soarta lor, sau se băteau cu pumnii în piept, făgăduindu-şi să se îndrepte; toţi ascultau cu încântare şi lacrimi în ochi muzica şi cântecele zvonite după obiceiurile de demult.

În acest timp, străjerii de pe ziduri, care nu puteau să se ducă la biserică, vrând să se despăgubească pentru această pierdere, începură să cânte şi ei, şi curând colina răsună de la un capăt la altul al întăriturilor:

Lerui Ler Au venit la ieslea lui, Ca să cânte Domnului.

A doua zi după-amiază, bubuitul tunurilor acoperi din nou toate celelalte zgomote. Toate şanţurile se umplură de fum, pământul se cutremura din temelii; spre acoperişul bisericii zburau ca şi mai înainte ghiulele grele şi grenade, ţevi care împrăştiau o ploaie de plumb topit, torţe aprinse, frânghii cu şomoioage de cârpe. Nicicând mugetul tunurilor nu fusese atât de puternic, nicicând nu se prăvălise asupra mânăstirii asemenea val de foc şi de fier. Dar printre tunurile suedeze nu se mai afla balimezul în stare să sfărâme zidul şi să deschidă spărturile prin care să pătrundă năvălitorii.

Dealtfel, asediaţii se învăţaseră atât de mult cu focul tunurilor şi fiecare ştia atât de bine ce trebuie să facă, încât apărarea se desfăşura fără nici o poruncă, după tipicul obişnuit. La foc se răspundea cu foc, la ghiulele cu ghiulele,

dar mai bine ţintite, pentru că ochitorii mânăstirii erau mai liniştiţi.

Spre seară, Miller ieşi să vadă în strălucirile soarelui care apunea rezultatele tragerii şi privirea îi căzu pe turnul care se profila pe cerul albastru.

— Mânăstirea asta o să dureze în vecii vecilor! strigă cuprins de mânie.

— Amin! răspunse Zbrożek liniştit.

Seara, în cvartirul ghinărarului se adună iarăşi sfatul, mai mohorât decât de obicei. Miller începu să vorbească:

— Astăzi, asediul nostru n-a avut nici un rezultat, spuse. Pulberea se isprăveşte, jumătate din oameni au pierit, iar ceilalţi, descurajaţi, nu mai aşteaptă biruinţa, ci înfrângerea. Rezervele de hrană s-au dus şi ajutoare nu vom primi de nicăieri.

— Iar mânăstirea stă neclintită, ca în prima zi de asediu! adăugă Sadowski.

— Ce ne mai rămâne?

— Ruşinea…

— Am primit poruncă, spuse ghinărarul, să sfârşesc mai repede sau să ridic asediul şi să plec în Prusia.

— Ce ne mai rămâne?… repetă prinţul Heski.

Toate privirile se îndreptară spre Wrzeszczowicz care zise:

— Să ne păstrăm onoarea!

Un râs scurt, întrerupt, ca un scrâşnit de măsele, ieşi din gura lui Miller, căruia i se spunea Poliocertes.

— Jupân Wrzeszczowicz vrea să ne înveţe cum se învie morţii! rosti.

Wrzeszczowicz se prefăcu că nu aude.

— Numai cei care s-au prăpădit şi-au păstrat onoarea, spuse Sadowski.

Miller începu să-şi piardă cumpătul.

— Şi mânăstirea asta se află tot acolo!… Jasna Góra, coteţul ăsta de găini…?! Nu l-am cucerit…?! Noi suntem nevoiţi să părăsim lupta?… Visez oare sau e adevărat…?

— Mânăstirea asta, Jasna Góra, se află la locul ei, repetă prinţul Heski cuvânt cu cuvânt, iar noi vom părăsi lupta înfrânţi…!

Se aşternu o clipă de tăcere; se părea că ghinărarul şi cei din subordinea lui găsesc o plăcere sălbatică în a-şi vorbi de propria umilinţă şi ruşine.

Deodată, Wrzeszczowicz rosti încet şi apăsat:

— S-a întâmplat de multe ori, în orice război, ca o fortăreaţă împresurată să plătească răscumpărarea asediatorilor care încetau lupta ca învingători, fiindcă de obicei acela care plăteşte răscumpărarea se numeşte înfrânt.

Căpeteniile care ascultau la început cu nepăsare şi dispreţ cuvintele vorbitorului făcură linişte.

— Mânăstirea să plătească o sumă oarecare, vorbi Wrzeszczowicz mai departe, şi atunci oamenii nu vor mai spune că n-am fost în stare s-o cucerim; toţi vor gândi că n-am vrut.

— Numai să cadă şi ei la învoială?! se amestecă prinţul Heski.

— Îmi pun zălog viaţa mea, răspunse Weyhard, mai mult, onoarea mea de oştean!

— Se prea poate! consimţi Sadowski. Ne-am săturat noi de asediu, dar sunt sătui şi ei până peste cap. Luminăţia ta, ce gândeşti despre asta?

Miller se întoarse spre Wrzeszczowicz:

— Jupâne graf, am încercat destule şi mari necazuri, mai mari nici că se poate, dând ascultarea sfaturilor domniei tale, totuşi pentru acesta din urmă îţi mulţumesc şi-ţi rămân recunoscător;

Toate piepturile răsuflară uşurate. Într-adevăr, nu mai putea fi vorba decât să se retragă cu onoarea nepătată.

A doua zi, de sfântul Szczepan, căpeteniile se adunară în păr, ca să asculte răspunsul preotului Kordecki la scrisoarea lui Miller, pe care acesta o trimisese de dimineaţă, propunând răscumpărarea.

Fură siliţi să aştepte îndelung. Miller vroia să pară vesel, dar pe faţa lui se vedea cât de colo că se preface. Nici una dintre căpetenii nu mai putea sta locului. Inimile băteau neliniştite.

Prinţul Heski şi Sadowski stăteau la fereastră, vorbind în şoaptă.

— Domnia ta ce crezi, se vor învoi? întrebă primul.

— Toate arată că se vor învoi. Cine n-ar vrea să scape de asemenea înfricoşătoare primejdie cu preţul câtorva zeci de mii de taleri, mai ales că cei de, la mânăstire nu au ambiţiile şi onoarea oştenilor; cel puţin n-ar trebui să le aibă. Mă tem să nu fi cerut ghinărarul prea mult.

— Cât a cerut?

— Patruzeci de mii de taleri de la călugări şi douăzeci de mii de la şleahtici. Dar oricum, în cel mai rău caz se vor târgui.

— Pe legea mea, trebuie să ne arătăm îngăduitori! Dacă aş şti că n-au bani, aş fi în stare să-i împrumut eu, numai să nu plecăm cu ruşine de aici.

— Iar eu îţi spun domniei tale că, deşi de astă dată socotesc bun sfatul lui Wrzeszczowicz şi cred că vor plăti răscumpărarea, sunt atât de nerăbdător, încât aş prefera zece atacuri, în locul acestei aşteptări groaznice.

— Of, domnia ta ai dreptate, Wrzeczczowicz ăsta poate să ajungă… sus de tot…

— Fie şi în ştreang.

Greşeau amândoi. Pe graful Weyhard Wrzeszczowicz îl aştepta o soartă mult mai rea decât spânzurătoarea.

Dar bubuitul tunurilor le întrerupse vorbirea.

— Ce-i asta? Trag din fortăreaţă?! strigă Miller.

Şi, sărind ca opărit, ieşi afară.

Îl urmară cu toţii şi începură să asculte. Bubuiturile regulate se auzeau într-adevăr din fortăreaţă.

— Pentru Dumnezeu, ce poate să însemne asta?… Se bat oare între ei? se miră Miller. Nu pricep!

— Am să te lămuresc eu, luminăţia ta, zise Zbrożek, astăzi e sfântul Szczepan, ziua celor doi Zamoyski, tatăl şi fiul, şi trag în cinstea lor.

În fortăreaţă răsunară strigăte şi urale, urmate iarăşi de bubuituri.

— Nu se zgârcesc la pulbere! spuse Miller întunecat. Pentru noi e un nou semn.

Soarta nu-l cruţă nici de al doilea semn, şi mai dureros. Oştenii suedezi erau atât de abătuţi şi fără tragere de inimă, încât, la auzul bubuiturilor din fortăreaţă, pâlcurile care păzeau şanţurile mai înainte fugiră în neorânduială.

Miller văzu un polc întreg de puşcaşi smalandezi, de elită, care se adăpostiră înfricoşaţi aproape de cvartirul lui; auzi, de asemenea, căpeteniile care-şi spuneau:

— E timpul, e timpul să isprăvim!

Treptat, totul se linişti, rămase doar o stare sufletească apăsătoare. Ghinărarul însoţit de celelalte căpetenii, intră iarăşi înăuntru şi începură să aştepte cu nerăbdare; până şi chipul lui Wrzeszczowicz trăda neliniştea.

În sfârşit, în tindă răsună clinchetul pintenilor şi în încăpere îşi făcu apariţia un trâmbiţaş cu obrajii îmbujoraţi de ger şi cu mustăţile albite de chiciură.

— Răspuns de la mânăstire! spuse. Întinzând un pachet destul de mare, învelit într-o năframă colorată şi legat cu sfoară.

Lui Miller îi tremurau mâinile, aşa că nemaiavând răbdare să dezlege sfoara, o tăie cu jungherul. Căpeteniile îşi ţineau răsuflarea, privirile tuturor erau aţintite spre pachet.

Ghinărarul desfăcu năframa şi pe masă se risipiră bucăţi de azimă sfinţită.

Atunci păli şi, cu toate că nimeni nu mai avea nevoie de lămuriri în privinţa conţinutului, spuse:

— Azimă sfinţită…!

— Altceva nimic? întrebă un glas.

— Nimic! răspunse ghinărarul ca un ecou.

Urmă un răstimp de tăcere întreruptă doar de zgomotul răsuflărilor; din când în când, se auzeau scrâşnete şi zăngănit de spade.

— Jupâne Wrzeszczowicz! tună Miller în cele din urmă cu un glas care nu prevestea nimic bun.

— Nu mai e aici! răspunse o căpetenie.

Şi iarăşi se aşternu tăcerea.

În schimb, tabăra se frământă toată noaptea. Abia apucară să se stingă lucirile zilei, că începură să se audă porunci, tropotul pâlcurilor de călărime, paşii regulaţi ai pedestraşilor, nechezatul cailor, scârţâitul carelor, duruitul surd al tunurilor şi zăngănitul fierului lovit, clinchet de lanţuri, zgomot, larmă şi fierbere.

— Pregătesc oare un nou atac pentru mâine? se întrebau străjerii de la poartă.

Nu vedeau nimic, pentru că de cu seară cerul se acoperise de nori şi începuse să ningă din belşug.

Fulgii deşi ascundeau totul. Către ceasurile cinci de dimineaţă, toate zgomotele încetară, dar zăpada cădea tot mai deasă. Pe ziduri şi parapete alcătuia alte ziduri şi alte parapete albe. În curând linţoliul acoperi biserica şi mânăstirea, vrând parcă să le ascundă de privirile năvălitorilor, sale apere de ghiulelele de foc.

În cele din urmă, întunericul începu să se rărească şi răsună clopotul de utrenie, când oştenii care făceau de strajă la poarta dinspre miazăzi auziră sforăitul unui cal.

Înaintea porţii se afla un ţăran acoperit tot de zăpadă; înapoia lui se zărea pe drum o sanie mică de lemn, la care era înhămată o mârţoagă costelivă.

Ţăranul începu să se lovească peste braţe, să se mute de pe un picior pe altul şi să strige:

— Ei, oameni buni, deschideţi odată!

— Cine e? întrebară cei de pe întărituri.

— De-al vostru; sunt din Dzbów!… Am adus vânat sfinţilor părinţi.

— Cum de te-au lăsat suedezii?

— Care suedezi?
— Cei care înconjură mânăstirea.
— Ehei, nu mai e nici unul!
— Binecuvântat fie numele Domnului! Au plecat?
— Zăpada le-a şi acoperit urmele!

Grupuri de târgoveţi şi ţărani înnegriră pe drum; unii călare, alţii pe jos cu femeile; începură să strige cu toţii de departe:

— N-a mai rămas picior de suedez!
— Au plecat la Wieluń!
— Deschideţi porţile! Nu mai e nimeni în tabără!
— Au plecat suedezii! Au plecat suedezii! răsunară strigătele apărătorilor şi vestea se împrăştie ca fulgerul de-a lungul întăriturilor.

Oştenii alergară la clopote şi traseră de frânghii; dangătele tuturor parcă vesteau primejdia. Din chilii şi din biserică, din toate încăperile, ieşiră cu toţii afară.

Clopotele băteau întruna. Curtea se umplu de călugări, şleahtici, oşteni, neveste şi copii. Strigătele de bucurie se auzeau pretutindeni. Unii fugeau pe ziduri să vadă tabăra pustie, alţii izbucneau în hohote de râs sau suspinau.

Erau şi din aceia cărora încă nu le venea să creadă; ţăranii şi orăşenii din împrejurimi se adunau din ce în ce mai mulţi.

Veneau din oraşul Częstochowa, din satele din jur şi din pădurile apropiate, lărmuind veseli şi cântând. Veştile se încrucişau uneori; fiecare îi văzuse pe suedezii care plecau şi spuneau încotro se duceau.

După câteva ceasuri, oamenii roiau pe povârniş şi la poalele colinei. Porţile mânăstirii erau deschise la perete, ca înainte de împresurare; clopotele băteau fără încetare… şi glasurile izbânzii zburau în depărtări, răsunând în toată Republica.

Zăpada acoperea mereu urmele suedezilor.

La amiază, biserica gemea de lume, astfel că marea de capete semăna cu uliţele de la oraş, acoperite de piatră lângă piatră. Însuşi preotul Kordecki celebră slujba de

mulţumire, iar mulţimii i se părea aidoma unui heruvim în rantia-i albă. Îşi punea în cântecul sfânt tot sufletul care parcă se înălţa odată cu fumul cădelniţelor şi se împrăştia spre slava lui Dumnezeu.

Bubuitul tunurilor nu mai cutremura zidurile şi geamurile nu mai zăngăneau, nu mai acoperea oamenii cu praf, nu mai întrerupea rugăciunile şi nici cântul acesta de recunoştinţă pe care sfântul prior îl intona în evlavia şi plânsul tuturor:

Te Deum laudamus…!

Capitolul XX.

Kmicic şi cei trei Kiemliczi călăreau cu grăbire spre hotarul silezian. Înaintau cu multă prevedere, ca să nu întâlnească vreun podghiaz suedez. Cu toate că şireţii Kiemliczi aveau scrisori de „liberă trecere” de la Kuklinowski şi iscălite chiar de Miller, oştenii ca ei erau supuşi la tot felul de cercetări care puteau să se sfârşească rău pentru jupân Andrzej şi tovarăşii săi. De aceea, se grăbeau să treacă hotarul cât mai repede şi să se afunde în ţinuturile împăratului. Primejdia îi pândea şi în pământurile de la hotar, brăzdate în lung şi-n lat de cetele suedeze. Nu o dată roate întregi de raitieri năvăleau în Śląsk, ca să-i prindă pe cei care se strecurau la Jan Kazimierz. Cât timp stătuseră la Częstochowa şi se îndeletniciseră cu vânarea suedezilor, Kiemliczii avuseseră prilejul să cunoască toate împrejurimile, drumurile de la hotar, cărările şi trecerile bogate în vânat, aşa că se mişcau ca la ei acasă.

Pe drum, bătrânul Kiemlicz îi povesti lui jupân Andrzej ce se petrecea în Republică; acesta, închis atâta vreme în fortăreaţă, asculta cu lăcomie noutăţile, uitând de propria durere, fiindcă veştile erau cum nu se poate mai rele pentru suedezi şi vesteau sfârşitul apropiat al domniei lor în Polonia.

— Oştirea s-a săturat de norocul şi tovărăşia suedezilor, spuse bătrânul Kiemlicz. Cei care mai demult îi ameninţau pe hatmani, vrând să se alăture suedezilor, acum trimit

deputăţii şi se roagă de jupân Potocki să scape Republica de la ananghie, jurând să-şi dea viaţa alături de el. Câţiva polcovnici îi hărţuiau pe suedezi pe socoteala lor.

— Cine a început?

— Jupân Żegocki, starostele de Babimost, şi jupân Kulesza. Ei s-au ridicat cei dintâi în Wielkopolska şi le dau multă bătaie de cap suedezilor; pâlcuri mai mici sunt o mulţime în toată ţara, dar e greu de aflat numele conducătorilor care le tăinuiesc înadins, ca să-şi ferească familiile şi averea de răzbunarea suedezilor. Din oştire s-a ridicat mai întâi polcul condus de jupân Wojniłłowicz.

— Gabriel?… E rudă cu mine, deşi nu-l cunosc!

— E un oştean destoinic. El a zdrobit ceata lui Pracki, care-i slujea pe suedezi, împuşcând căpetenia; acum a plecat în munţii de dincolo de Cracovia, a nimicit o roată de suedezi, scăpându-i pe munteni de asuprirea cotropitorilor…

— Şi muntenii luptă împotriva suedezilor?

— Ei au început primii, dar, proştii au vrut să recucerească Cracovia cu securile, aşa că ghinărarul Duglas i-a împrăştiat numaidecât, fiindcă la şes nu se pricep să lupte. În schimb, din podghiazurile trimise în munţi să-i pedepsească, nu s-a mai întors nici un oştean. Jupân Wojniłłowicz i-a ajutat şi a pornit apoi spre Lubowla, la mareşal, unindu-se cu oastea acestuia.

— Aşadar mareşalul Lubomirski e împotriva suedezilor?

— S-au spus multe şi mărunte pe seama lui, dar când toată ţara a început să se ridice, s-a înverşunat şi el împotriva suedezilor. E un magnat puternic şi le-ar putea face mult rău. Numai el singur şi ar putea să se ia la harţă cu regele suedez. Lumea vorbeşte că până la primăvară nu va mai rămâne nici urmă de suedez în toată Republica…

— Să te-audă Dumnezeu!

— Cum va putea fi altfel, înălţimea ta, de vreme ce după împrejurarea Częstochowei s-au întors cu toţii împotriva lor. Oştirea se răzvrăteşte, şleahticii îi bat şi ei pe unde pot,

ţăranii se adună şi, pe deasupra, mai vin şi tătarii, vine hanul însuşi, care i-a înfrânt pe Chmielnicki şi pe cazaci, făgăduindu-le că-i va şterge de pe faţa pământului dacă nu vor porni asupra suedezilor.

— Dar şi suedezii au încă destui sprijinitori printre magnaţi şi şleahtici!

— Ţine cu ei doar cine n-are încotro, aşteptând prilejul să-i lase de izbelişte. Numai prinţul voievod de Wilno s-a lipit cu tot sufletul de ei, de aceea a şi păţit-o.

Kmicic aproape că-şi opri calul, ducându-şi mâna la şoldul rănit în care simţi o durere aprigă.

— Pentru Dumnezeu! strigă, înăbuşindu-şi geamătul. Spune-mi ce se întâmpla cu Radziwiłł? Se află şi acum tot la Kiejdany?

— Poartă a raiului! răspunse bătrânul. Ştiu şi eu ce vorbeşte toată lumea, dar numai Dumnezeu cunoaşte adevărul. Unii zic că prinţul voievod nu mai trăieşte, alţii însă cred că se mai apără şi acum împotriva lui jupân Sapieha, dar abia îşi mai trage sufletul. Pesemne că şi-au încercat puterile în Podlasie şi jupân Sapieha a ieşit învingător, fiindcă suedezii n-au putut să-l ajute pe prinţul voievod… Acum se zvoneşte că e la Tykocin, încercuit de jupân Sapieha, şi s-a zis cu el.

— Slavă Domnului! Cei vrednici triumfă asupra trădătorilor!… Slavă Domnului! Slavă Domnului!

Kiemlicz se uită pe sub sprâncene la Kmicic, neştiind ce să mai creadă. Întreaga Republică aflase că, dacă Radziwiłł îşi biruise propriile steaguri şi pe şleahticii care nu voiau stăpânirea suedeză, asta se întâmplase în mare măsură datorită lui Kmicic şi oamenilor lui.

Dar bătrânul nu-şi mărturisi acest gând polcovnicului său şi merseră mai departe în tăcere.

— Ce se petrece cu prinţul comis? întrebă, în sfârşit, jupân Andrzej.

— Despre el n-am auzit nimic, înălţimea ta, răspunse Kiemlicz. Poate că se află la Tykocin sau la elector. Acum e

război acolo şi regele suedez a plecat el însuşi în Prusia ducală. În acest timp, noi îl aşteptăm pe stăpânul nostru legiuit. Adu-l, Doamne, mai repede; numai să se arate şi toţi vor trece de partea lui, părăsindu-i pe suedezi.

— E chiar aşa?

— Înălţimea ta, eu ştiu numai ce mi-au spus oştenii care se aflau cu suedezii la Częstochowa. Sunt acolo vreo câteva mii de călăreţi sub conducerea lui jupân Zbrożek, jupân Kaliński şi a altor polcovnici. Îndrăznesc să susţin că nici unul nu slujeşte de bunăvoie, afară poate de tâlharii lui Kuklinowski, care voiau să-şi umple pungile cu comorile de la Jasna Góra. Toţi oştenii cinstiţi se văietau mereu şi-şi spuneau unul altuia: „Ne-am săturat de această slujbă jidovească! Numai să treacă regele nostru hotarul şi întoarcem săbiile împotriva suedezilor; câtă vreme nu e aici, ce să facem, unde să ne ducem?” Aşa se plângeau, iar cei din polcurile hatmanilor sunt şi mai îndârjiţi. Asta o ştiu sigur, fiindcă au trimis o deputăţie, la jupân Zbrożek şi s-au tot sfătuit în taină, noaptea, lucru de care Miller n-a ştiut nimic, deşi simţea că se unelteşte în jurul lui.

— Iar prinţul voievod de Wilno se află împresurat la Tykocin? întrebă jupân Andrzej.

Kiemlicz privi iarăşi neliniştit la Kmicic, gândind că-l cuprinde fierbinţeala, de vreme ce porunceşte să repete a doua oară vestea pe care i-o împărtăşise cu o cupă înainte; răspunse totuşi:

— E împresurat de jupân Sapieha.

— Judecata lui Dumnezeu nu dă greş! spuse Kmicic. El, care putea să-şi măsoare puterea cu a regilor!… N-a rămas nimeni alături de el?

— La Tykocin este acum o garnizoană suedeză, iar lângă prinţul voievod au mai rămas doar câţiva curteni de credinţă.

Sufletul lui Kmicic se umplu de bucurie. Se temea de răzbunarea înfricoşătorului magnat asupra Oleńkăi şi, deşi socotea că ameninţările lui aveau s-o apere pe jupâniţă, se

gândea mereu că pentru Oleńka şi cei din neamul Billewicz ar fi fost mai bine şi mai fără primejdie să stea în bârlogul leului, decât la Kiejdany; la bunul plac al prinţului care nu ierta pe nimeni. Acum însă, când acesta se prăbuşea, potrivnicii lui trebuiau să se ridice; acum, când nu mai avea nici o putere şi însemnătate, când mai stăpânea doar o mică cetate, în care-şi apăra viaţa şi avântul, nu mai putea să se gândească la răzbunare; braţul lui încetase să-i mai asuprească pe neprieteni.

— Slavă Domnului! Slavă Domnului! repetă Kmicic.

Era atât de preocupat de schimbarea sorţii lui Radziwiłł, de tot ce se petrecuse în timpul şederii lui la Częstochowa şi de locul în care putea să se afle aleasa inimii lui, încât îl întrebă pentru a treia oară pe Kiemlicz;

— Şi zici că prinţul e la pământ?

— La pământ, răspunse bătrânul. Înălţimea ta, nu cumva eşti bolnav?

— Mă cam ustură şoldul, dar nu-i nimic! răspunse Kmicic.

Şi iarăşi călăriră în tăcere. Caii osteniţi îşi încetiniră treptat goana, până când începură să meargă la pas. Mişcarea legănată îl adormi pe jupân Andrzej care era trudit de moarte; dormi multă vreme, clătinându-se în şa. Îl trezi lumina albă a zilei.

Privi cu mirare împrejur, deoarece la început crezu că tot ce se petrecuse în timpul nopţii fusese un vis; în sfârşit, întrebă:

— Voi sunteţi cei trei Kiemliczi? Venim de la Częstochowa?

— Întocmai, înălţimea ta!

— Şi unde ne aflăm?

— Ehe, în Śląsk. Aici nu ne mai ajung suedezii.

— Asta-i bine! spuse Kmicic cu mintea limpezită. Dar milostivul nostru rege unde se află?

— La Głogowa.

— Acolo mergem şi noi să-i facem închinăciune şi să-i oferim slujba noastră. Dar ascultă, bătrâne!

— Ascult, înălţimea ta!

Kmicic se adânci în gânduri şi un răstimp nu mai zise nimic. Se vede că plănuia ceva în minte, şovăia, chibzuia; în cele din urmă, încheie:

— Altfel nu poate fi!

— Ascult, înălţimea ta! repetă Kiemlicz.

— Să nu spuneţi cine sunt, nici regelui şi nici vreunuia dintre curteni!… Mă cheamă Babinicz şi venim de la Częstochowa. Despre Babinicz şi despre Kuklinowski puteţi să vorbiţi… Dar să nu-mi pomeniţi numele; în orbirea mea l-am slujit şi l-am ajutat pe prinţul voievod de Wilno, lucru de care trebuie să se fi auzit şi la curtea regelui. Dacă ar afla cine sunt, nu mi-ar mai da crezare şi m-ar socoti un trădător.

— Jupâne polcovnic, după tot ce-ai făcut la Częstochowa…

— Cine va depune mărturie că-i adevărat, câtă vreme mânăstirea e încercuită?

— Va fi cum porunceşti, înălţimea ta.

— Va veni şi timpul acela când adevărul va ieşi la suprafaţă, rosti Kmicic parcă pentru sine, dar mai întâi stăpânul nostru milostiv trebuie să se convingă singur… El va depune mărturie pentru mine la vremea potrivită!

Cu acestea, îşi întrerupse vorba. Între timp, se luminase de-a binelea. Bătrânul Kiemlicz începu să cânte rugăciunile de dimineaţă, ajutat de glasurile groase ale lui Kosma şi Damian. Înaintau destul de încet, pentru că geruia straşnic, iar pe de altă parte, erau opriţi mereu de trecători, care-i întrebau de noutăţi, doritori să ştie mai ales dacă Częstochowa se mai apăra. Kmicic le răspundea că se apără şi se va apăra până va birui, dar întrebările nu se mai isprăveau. Drumurile roiau de călători, pretutindeni hanurile erau tixite. Cei care trăiau pe pământurile de la hotarul Republicii îşi căutau adăpost înlăuntrul ţării, fugind de asuprirea suedezilor, alţii se furişau spre hotare după veşti. Nu o dată întâlniră şleahtici care, sătui de stăpânirea suedeză, se duceau, ca şi Kmicic, să-l slujească pe rege. Deseori vedeau şi alaiuri de magnaţi sau cete mai mici şi

mai mari de oşteni din acele polcuri care, de bunăvoie ori în puterea înţelegerii cu suedezii, trecuseră hotarul, cum se întâmplase cu oastea castelanului de Kiev. Veştile din ţară înviorase nădejdile acestor izgoniţi, şi mulţi se pregăteau să se întoarcă înarmaţi. Pretutindeni în Śląsk, mai ales în ţinuturile Racibórz şi Opole, era mare fierbere; olăcarii goneau cu scrisori la rege şi de la rege la castelanul de Kiev, la primat, la cancelarul Koryciński, la jupân Warszycki, castelanul Cracoviei, primul senator al Republicii care nu părăsise nici o clipă cauza lui Jan Kazimierz.

Aceşti magnaţi, în înţelegere cu regina, neclătinată în nenorocire, luau legătura între ei şi cu ţara, cu oamenii de seamă despre care ştiau că s-ar întoarce bucuroşi alături de stăpânul legiuit. Pe de altă parte, repezeau gonaci mareşalul coroanei, hatmanii, oastea şi şleahticii care se pregăteau să pună mâna pe arme.

Toate acestea se întâmplau în ajunul marelui război care izbucnise în câteva locuri. Suedezii înăbuşeau aceste răbufniri fie cu puterea armelor, fie cu securea călăului, dar focul, stins într-un loc, izbucnea îndată în altă parte. O furtună înfricoşătoare îi ameninţa pe năvălitorii scandinavi; pământul, deşi acoperit de zăpadă, începea să-i frigă la tălpi; ameninţările şi răzbunarea îi pândeau din toate părţile şi se speriau de propria umbră;

Umblau ca năuci. Cântecele de biruinţă de altădată le mureau pe buze şi se întrebau cuprinşi de mare uimire: „Să fie oare acelaşi popor care ieri îşi părăsea propriul stăpân şi se preda fără luptă?” Chiar aşa, magnaţi, şleahtici şi oşteni treceau de partea învingătorului, dând o pildă nemaipomenită în istorie; oraşele şi cetăţile îşi deschideau porţile; ţara era ocupată. Niciodată o cucerire nu costase mai puţină putere şi sânge. Până şi suedezii, mirându-se de uşurinţa cu care cotropiseră această Republică puternică, nu puteau să-şi ascundă dispreţul faţă de cei învinşi, care, la prima lucire a paloşului suedez, se depărtau de rege şi de ţară, numai ca să scape cu viaţă, să-şi păstreze averile sau

să le sporească în învălmăşeală; Tot ce-i spusese cândva Wrzeszczowicz lui Lisola, trimisul împăratului, repeta însuşi regele şi toţi ghinărarii suedezi: „Poporul acesta e lipsit de bărbăţie şi statornicie, nu respectă nici o rânduială, nu are credinţă şi dragoste de ţară, aşa că trebuie să piară!”

Uitau că polonezii mai aveau totuşi un simţământ puternic, a cărui expresie pământească era Jasna Góra.

Şi tocmai datorită acestui simţământ avea să renască.

Aşadar, bubuitul tunurilor, care răsuna la sfântul aşezământ, răsuna în acelaşi timp în toate inimile magnaţilor, ale şleahticilor, ale orăşenilor şi ale ţăranilor. Strigătul de groază se auzea din Carpaţi până la Marea Baltică şi uriaşul se trezea din amorţire.

— Parcă e alt popor! spuneau cu mirare ghinărari suedezi.

Şi cu toţii, de la Arfuid Wittemberg până la căpeteniile cetăţilor, trimiteau veşti pline de înfricoşare către Carol Gustav care se afla în pământurile prusiene.

Pământul le fugea de sub picioare; în locul vechilor prieteni, întâlneau pretutindeni numai duşmani; în locul spaimei, curajul sălbatic în stare de orice; în locul slăbiciunii, îndârjirea; în locul răbdării, răzbunarea.

În acest timp, în toată Republica trecea din mână în mână ordonanţa lui Jan Kazimierz, care, scoasă mai dinainte în Śląsk, nu stârnise vâlva cuvenită. Acum, dimpotrivă, putea fi văzută prin cetăţile încă neocupate. Oriunde oamenii nu simţeau pe grumaz apăsarea călcâiului suedez, şleahticii se adunau în grupuri şi se băteau cu pumnii în piept, ascultând cuvintele înălţătoare ale regelui izgonit care, arătând greşelile şi păcatele, poruncea tuturor să nu-şi piardă nădejdea şi să se ridice întru apărarea Republicii îngenuncheate.

„Cu toate că vrăjmaşul a pătruns adânc în ţară, scria Kazimierz, mai e încă vreme să recucerim ţinuturile şi oraşele cotropite, să-i întoarcem lui Dumnezeu slava ce i se cuvine, să răzbunăm cu sânge bisericile pângărite şi să reaşezăm vechile libertăţi şi drepturi în Republică. Numai

să se întoarcă virtutea vechilor poloni, observantia{39} şi dragostea înaintaşilor pentru cinstea şi credinţa faţă de domnul lor, cu care se lăuda înaintea altor popoare bunicul nostru Zygmunt I. Încă de atunci, fărădelegile au început să se schimbe în virtute. Aceia dintre voi pentru care Dumnezeu şi sfânta-i credinţă sunt bunul cel mai de preţ, ridicaţi cinstea şi credinţa voastră împotriva vrăjmaşului suedez. Nu mai aşteptaţi căpetenii şi voievozi sau poruncile scrise în legile Republicii, căci vrăjmaşul a amestecat toate aceste lucruri între cinstea şi credinţa voastră; ci unul lângă altul, al treilea lângă cei doi, al patrulea lângă cei trei, al cincilea lângă cei patru şi aşa per consequens fiecare cu slujitorii voştri, adunaţi-vă şi acolo unde dreptatea e de partea voastră, puneţi-vă împotrivă. Abia atunci alegeţi-vă conducătorul. O ceată uniţi-o cu alta şi făcând oştire, alegeţi căpetenia cunoscută şi aşteptaţi venirea noastră, nescăpând prilejul, dacă se nimereşte, să ştirbiţi pe vrăjmaş. Când vom afla de cinstea şi credinţa voastră pentru noi, vom veni îndată şi ne vom primejdui viaţa acolo unde întregirea ţării o va cere!”

Această ordonanţă se citea până şi în tabăra lui Carol Gustav sau în cetăţile păzite de garnizoane suedeze; pretutindeni unde se aflau steaguri polone. Şleahticii scăldau în lacrimi fiecare cuvânt al regelui, pârându-le rău de bunul stăpân, şi îşi jurau pe cruce, pe icoana Maicii Domnului şi pe scapularii să-i îndeplinească porunca. Şi, ca să-şi dovedească dragostea, cu înflăcărarea în inimi şi ochii înlăcrimaţi, nu mai aşteptau, încălecau pe cai şi se aruncau asupra suedezilor.

În acest fel, cetele suedeze mai mici începeau să se topească şi să piară văzând cu ochii. Aşa se întâmpla în Lituania şi Samogiţia. În Mazowsze, Wielkopolska şi Małopolska. Nu o dată şleahticii adunându-se la câte un vecin la botez, de ziua numelui, la nuntă sau la vreo petrecere, fără planuri de luptă, după ce băutura înfierbânta sângele. sfârşeau cheful căzând ca trăsnetul şi

nimicind garnizoana suedeză cea mai apropiată. După care, cântând şi strigând, înmulţindu-se pe drum cu cei care vroiau să li se alăture, porneau mai departe; se strângea astfel o mulţime lacomă de sânge, care se preschimba în ceată, începând să lupte pe socoteala proprie. Ţăranii iobagi şi slujitorii veneau cu duiumul la asemenea „petreceri”; alţii aduceau veşti despre suedezii răzleţiţi sau despre podghiazurile cartiruite fără prevedere prin sate. Şi numărul „petrecerilor” şi al „praznicelor” sporea de la o zi la alta. Veselia şi curajul, proprii poporului, se descărcau din plin la aceste jocuri sângeroase.

Deseori se îmbrăcau în haine de tătari, al căror nume îi umplea de spaimă pe suedezi, deoarece printre ei umblau tot felul de zvonuri ciudate despre sălbăticia şi vitejia înfricoşătoare a acestor fii ai stepelor de la Crâm cu care scandinavii nu se mai întâlniseră niciodată. Şi pentru că toată lumea ştia că hanul venea în ajutorul lui Jan Kazimierz cu o urdie de o sută de mii de luptători, iar şleahticii îşi făceau de cap, atacând garnizoanele, se isca o învălmăşeală cumplită.

În multe locuri, polcovnicii şi căpeteniile suedeze credeau într-adevăr că veniseră tătarii şi se retrăgeau degrabă spre fortăreţe mai mari sau spre tabere, împrăştiind pretutindeni ştirile înşelătoare şi spaima. În acest timp, aşezările care scăpau astfel de vrăjmaşi puteau să se înarmeze, gloatele întâmplătoare preschimbându-se în oşteni.

Mai primejdioase decât „petrecerile” şleahticilor şi decât tătarii erau pentru suedezi mişcările ţăranilor. Mai de mult, din primele zile ale încercuirii Częstochowei, norodul începuse să se frământe şi truditorii câmpului, liniştiţi şi răbdători până atunci, începuseră, ici şi colo, să se împotrivească, să pună mâna pe coase sau îmblăcie şi să dea ajutor şleahticilor. Ghinărarii suedezi mai pricepuţi priveau cu teamă la norii aceştia care puteau oricând să reverse un adevărat potop şi să-i înece pe năvălitori.

Socoteau că spaima este mijlocia cel mai potrivit pentru a înăbuşi în faşă primejdia. Carol Gustav se arăta încă blând şi cu vorbe mieroase ţinea lângă el steagurile polone care-l urmaseră în Prusia. De aceea, nu se zgârcea cu laudele faţă de stegarul Koniekpolski, căpetenie faimoasă de la Zbaraż. Acesta îl însoţea cu şase mii de călăreţi neîntrecuţi care, la prima ciocnire cu oştile vrăjmaşe ale electorului, băgase asemenea groază în prusieni, încât electorul, părăsind lupta, consimţise numaidecât să negocieze.

De asemenea, regele suedez trimitea scrisori către hatmani, magnaţi şi şleahtici, pline de bunăvoinţă, făgăduieli şi îndemnuri de a-i păstra credinţă. În acelaşi timp, poruncea ghinărarilor şi celorlalte căpetenii să treacă prin foc şi sabie orice împotrivire înăuntrul ţării, mai ales dacă era vorba de răzmeriţe ţărăneşti. Începea astfel cârmuirea cu mână de fier a oştenilor. Suedezii lepădau masca de prietenie. Paloşul, focul, jarul şi asuprirea luau locul bunăvoinţei prefăcute de odinioară. Din cetăţi porneau roate de călărime şi pedestraşi în urmărirea „petrecerilor”. Sate întregi erau făcute una cu pământul, conacele, bisericile şi casele parohiale – arse. Şleahticii prinşi erau daţi pe mâna călăilor, iar ţăranilor li se tăia mâna dreaptă, apoi erau lăsaţi să se ducă la casele lor.

Suedezii se arătau deosebit de aspri mai ales în Wielkopolska, provincie care, supunându-se înaintea celorlalte, se ridicase cea dintâi împotriva stăpânirii străine. Aici, căpetenia Stein poruncise o dată să se taie mâinile la trei sute de ţărani prinşi cu arma în mână. Prin târguri se înălţau mereu spânzurători de care atârnau în fiecare zi alţi osândiţi. La fel făcea Magnus de la Gardie în Lituania şi Samogiţia, unde şleahticii şi ţăranii puseseră mâna pe arme. Şi pentru că în învălmăşeală era greu să deosebească pe prieteni de duşmani, suedezii nu mai cruţau pe nimeni.

Dar vâlvătaia răzvrătirii, atâţată de sânge, în loc să se stingă, se lăţea din ce în ce mai mult; începea un război în care de amândouă părţile nu mai era vorba numai de

izbânzi, cetăţi şi oraşe sau de ţinuturi, ci de moarte şi viaţă. Cruzimile sporeau ura şi potrivnicii nu mai luptau între ei, ci se ucideau unii pe alţii fără milă.

Capitolul XXI.

Acest război de nimicire era abia la început când jupân Kmicic, împreună cu cei trei Kiemliczi, ajunse la Głogowa după o călătorie destul de anevoioasă, având în vedere sănătatea-i zdruncinată. Sosiră aici în timpul nopţii. Oraşul era înţesat de oşteni, magnaţi şi şleahtici, de slujitorii regelui şi ai magnaţilor, iar hanurile erau atât de tixite, încât bătrânul Kiemlicz izbuti cu mare greutate să găsească, o locuinţă pentru jupân Andrzej la un frânghier care trăia în afara oraşului.

Jupân Andrzej îşi petrecu ziua în durere şi fierbinţeală din pricina arsurii. Erau clipe când se gândea că va cădea la pat. Dar trupu-i de fier învinse. În noaptea care urmă îi fu mai bine, iar în zori se îmbrăcă şi plecă la biserică să-i mulţumească lui Dumnezeu pentru că scăpase ca prin minune.

Ningea, şi dimineaţa cenuşie de iarnă abia izbutea să împrăştie întunericul. Oraşul dormea încă, dar în biserică se vedeau lumânările aprinse la altar şi se auzea cântecul orgii. Preotul începuse slujba înaintea altarului, deşi era destul de puţină lume. Pe lângă laviţe îngenuncheau zece cincisprezece credincioşi cu feţele ascunse în palme, iar când ochii i se mai obişnuiră cu întunericul, jupân Andrzej zări înaintea scaunelor un om întins în formă de cruce pe covorul aşternut pe lespezi. Înapoia lui îngenuncheau doi flăcăiandri cu chipuri rumene de copii, aproape îngereşti. Făptura aceasta stătea nemişcată şi numai pieptul ridicat de suspine arăta că nu doarme şi se roagă fierbinte, cu tot sufletul. Kmicic se adânci şi el în rugăciune; după ce-i mulţumi lui Dumnezeu, privirile i se îndreptară fără să vrea spre bărbatul întins în formă de cruce şi nu se mai desprinseră de el. Suspinele, ca nişte gemete, care se auzeau în liniştea bisericii, îi cutremurau întruna pieptul. În

lucirile gălbui ale lumânărilor aprinse în faţa altarului şi lumina zilei care albea în geamurile ferestrelor, cel ce se ruga ieşea treptat din întuneric, devenind tot mai vizibil.

Jupân Andrzej ghici îndată, după veşminte, că trebuie să fie cineva de vază, deoarece toţi cei de faţă, laolaltă cu preotul, se uitau la el cu mult respect. Necunoscutul era îmbrăcat în catifea neagră căptuşită cu blană de sobol, doar pe umeri i se răsfrângea un guler de dantelă albă, sub care se zăreau verigile lanţului de aur; lângă el se afla pălăria neagră cu pene de aceeaşi culoare, iar unul din pajii îngenuncheaţi în spatele cavalerului îi ţinea mănuşile şi spada lăcuită în albastru. Kmicic nu putea să-i vadă faţa ascunsă de zbârciturile covorului şi de buclele perucii neobişnuit de bogate, împrăştiate în jurul capului.

Vrând să-i vadă chipul când necunoscutul avea să se ridice, jupân Andrzej se apropie de rândul de scaune. Slujba era spre sfârşit. Preotul intona Pater noster. Cei care voiau să ia parte la slujba următoare intrau pe uşa cea mare. Biserica se umplea cu încetul de oameni cu părul tuns scurt, îmbrăcaţi cu mantii, burci ostăşeşti, şube şi caftane de brocart. Începea să fie înghesuială. Atunci Kmicic îl înghionti cu cotul pe şleahticul de lângă el şi-i şopti:

— Mă rog de iertare, domnia ta, că te stingheresc în rugăciune, dar dorinţa de a afla e mai tare decât mine. Cine este?

Şi arătă din ochi spre necunoscutul întins în formă de cruce.

— Se vede că domnia ta vii de departe, de vreme ce nu-l cunoşti, răspunse şleahticul.

— Nici vorbă că viu de departe şi tocmai de aceea întreb, în nădejdea că am să nimeresc peste un om cu purtări alese, care n-o să întârzie să-mi răspundă.

— E regele.

— Pe viul Dumnezeu! strigă Kmicic.

În aceeaşi clipă, se ridică şi regele, fiindcă preotul tocmai începea să citească evanghelia.

Jupân Andrzej văzu o faţă suptă, galbenă şi străvezie ca ceara. Ochii regelui erau umezi, iar pleoapele înroşite. Parcă soarta întregii ţări se răsfrângea pe chipu-i ales, slăbit de durere, suferinţă şi griji. Nopţile de nesomn, împărţite între rugă şi îngrijorare, chinurile cumplite, pribegia, părăsirea, maiestatea umilită a acestui fiu, nepot şi strănepot de regi puternici, amărăciunea cu care-l dăruiseră din belşug proprii supuşi, nerecunoştinţa ţării pentru care era gata să-şi jertfească sângele şi viaţa, toate acestea se puteau citi ca într-o carte pe această faţă. Totuşi nu răsfrângea numai resemnarea dobândită prin credinţă şi rugăciune, nu numai măreţia regelui şi a unsului lui Dumnezeu, ci şi atâta bunătate nemărginită, încât era limpede că va fi de ajuns ca cei ce se lepădaseră de el, toţi vinovaţii, să întindă braţele spre acest părinte care-i va primi şi-i va ierta, uitând nedreptăţile îndurate.

La vederea lui, Kmicic îşi simţi inima strânsă de o gheară de fier. Sufletul înflăcărat al tânărului se umplu de o jale adâncă. Căinţa, mila şi respectul îi opriră răsuflarea în piept, vinovăţia îi încovoie genunchii şi începu să tremure din tot trupul; un simţământ necunoscut îi încolţea în inimă. Îl îndrăgi dintr-o dată pe acest rege îndurerat şi simţi că nu are nimic mai scump decât acest părinte şi stăpân, că e gata să-şi jertfească pentru el sângele, viaţa, să îndure toate chinurile iadului. Îi venea să se arunce la picioarele lui, să-i îmbrăţişeze genunchii şi să-i ceară iertare. Şleahticul şi zurbagiul cutezător muriră într-o clipă în el, născându-se în loc un sprijinitor înfocat al regelui.

— E stăpânul nostru, stăpânul nostru nefericit! îşi spunea, vrând parcă să se convingă singur de ce-i simţea inima şi îi vedeau ochii.

În acest timp, după evanghelie, Jan Kazimierz îngenunche din nou, îşi desfăcu braţele şi înălţându-şi privirile, se adânci în rugăciune. În cele din urmă preotul plecă,

oamenii începură să se mişte, dar regele continuă să stea în genunchi. Şleahticul pe care Kmicic îl întrebase de vorbă, îl înghionti la rându-i şi-l întrebă:

— Dar domnia ta cine eşti?

Kmicic nu înţelese întrebarea la început şi nu-i răspunse, inima şi gândurile îi erau prinse de rege.

— Dar domnia ta cine eşti? repetă şleahticul.

— Sunt un şleahtic, ca şi domnia ta! răspunse jupân Andrzej, parcă trezindu-se din somn.

— Cum te cheamă?

— Cum mă cheamă? Mă cheamă Babinicz şi sunt din Lituania, de lângă Witebsk.

— Eu sunt Lugowski, curtean al regelui!… Domnia ta rogute, vii tocmai din Lituania, de la Witebsk?

— Nu. Viu de la Częstochowa.

Jupân Lugowski mai că amuţi de uimire.

— Dacă-i aşa, fii binevenit, domnia ta, fii binevenit, pentru că ne aduci veşti noi! Milostivul nostru rege este tare îngrijorat, de trei zile n-am mai primit nici o ştire sigură. Cum asta? Din steagul lui Zbrożek, al lui Kaliński sau al lui Kuklinowski? De la Częstochowa?

— Nu de la Częstochowa, ci chiar de la mânăstire!

— Domnia ta glumeşti cumva? Ce-i acolo, ce se aude Jasna Góra se mai apără?

— Se apără şi se va mai apăra. Suedezii sunt gata să părăsească asediul!

— Pe legea mea, regele te va îmbrăca în aur! Zici că vii chiar de la mânăstire?… Cum de te-au lăsat suedezii să treci?

— Nu le-am cerut îngăduinţa, dar iartă-mă, domnia ta. Suntem în biserică şi nu pot să-ţi dau prea multe amănunte.

— Aşa-i, aşa-i, răspunse jupân Lugowski. Dumnezeu e milostiv!… Ne-ai căzut ca din cer!… Aşa-i, suntem în biserică şi nu se cuvine!… Aşteaptă, domnia ta. Regele se va ridica numaidecât şi va merge să ia gustarea de dimineaţă înainte de slujba cea mare… Azi e duminică… Haide,

domnia ta să aşteptăm la intrare, unde am să te înfăţişez regelui… Haide, haide, că n-avem timp de pierdut!

Spunând acestea, porni înainte cu Kmicic după el. Abia se opriră la uşă, că se arătară mai întâi cei doi paji, urmaţi încet de Jan Kazimierz.

— Măria ta! strigă Lugowski, sunt veşti de la Częstochowa!

Faţa de ceară a lui Jan Kazimierz se învioră dintr-o dată.

— Ce, unde, cine a venit? întrebă.

— Şleahticul acesta! Zice că vine chiar de la mânăstire.

— A căzut mânăstirea? exclamă regele.

Jupân Andrzej se prăbuşi cât era de lung la picioarele stăpânului.

Jan Kazimierz se aplecă şi-l ridică de braţ.

— Pe urmă, strigă, pe urmă!… Pentru Dumnezeu, ridică-te, domnia ta, şi spune o dată… Mânăstirea a fost cucerită?

Kmicic zvâcni în sus cu lacrimi în ochi şi strigă înflăcărat:

— N-a fost cucerită, măria ta, şi nici nu va fi! Suedezii sunt bătuţi! Tunul cel mare e sfărâmat! Printre ei bântuie spaima, foamea şi sărăcia! Se gândesc să se retragă!

— Slavă, slavă ţie, Regină a îngerilor şi a noastră! rosti regele.

Se întoarse apoi spre uşa bisericii, îşi scoase pălăria şi nu mai intră înăuntru, îngenunchind pe zăpadă afară. Îşi rezemă capul de rama de piatră a uşii şi se cufundă în tăcere. În curând, pieptul i se cutremură de suspine.

Înduioşarea puse stăpânire pe toţi cei de faţă. Jupân Andrzej mugea ca un zimbru.

După ce se rugă şi plânse îndestul, regele se ridică liniştit, cu faţa înseninată. Îl întrebă pe Kmicic cum îl cheamă, iar când acesta îşi spuse numele de împrumut, zise:

— Jupân Lugowski să te conducă numaidecât la locuinţa noastră. O să luăm gustarea de dimineaţă, ascultând veştile de la Jasna Góra.

Peste un sfert de ceas, Kmicic se afla în încăperea regelui în faţa unei adunări alese. Regele o aştepta pe regină să ia împreună fiertura de dimineaţă; într-adevăr, Maria

Ludovica intră în curând. Când o văzu, Jan Kazimierz strigă îndată:

— Częstochowa a rezistat! Suedezii se gândesc să ridice asediul! Uite-l pe jupân Babinicz care a venit de-acolo şi ne-a adus această ştire!

Ochii negri ai reginei se opriră cercetători pe faţa tânărului oştean şi, văzându-i sinceritatea, se luminară de bucurie. Kmicic, făcându-i o plecăciune adâncă, se uită la ea cu îndrăzneală, cum ştiu să privească doar adevărul şi virtutea.

— O, Doamne! rosti regina. Ne-ai luat o grea povară de pe inimă, domnia ta. Cu ajutorul lui Dumnezeu, să nădăjduim că norocul se va schimba. Vii drept de la Częstochowa?

— Nu de la Częstochowa, zice că vine chiar de la mânăstire, e unul dintre apărători! exclamă regele. Oaspete de aur!... Unde nu dă Dumnezeu să vie câte unul ca ăsta în fiecare zi! Dar să-l lăsăm să vorbească... Haide, frate, spune cum aţi luptat şi cum aţi ocrotit braţul Domnului?

— Într-adevăr, măriile voastre, nimic altceva decât grija lui Dumnezeu şi minunile Sfintei Fecioare, pe care le-am văzut cu ochii noştri în fiecare zi.

Jupân Kmicic se pregătea să povestească totul în amănunt, dar începură să se strângă şi alţi dregători. Veniră deci trimisul papei, apoi primatul Leszczyński, urmat de preotul Wydżga, un predicator cu gura de aur, care era cancelarul reginei, de episcopul de Warmia şi de încă un primat. După aceea intrară jupân Koryciński, cancelarul coroanei, şi franţuzul de Noyers, om de credinţă al reginei, apoi veniră pe rând şi alţi dregători care nu-şi părăsiseră stăpânul în nenorocire, preferând să împartă cu el pâinea amară a pribegiei, decât să-şi calce jurământul.

Regele era nerăbdător, aşa că se întrerupea mereu de la mâncare şi repeta:

— Domniile voastre, ascultaţi-l pe oaspetele de la Częstochowa... Ascultaţi-l, că ne aduce veşti bune!... De la Jasna Góra...!

Dregătorii se uitau cu luare-aminte la Kmicic care parcă stătea înaintea judecăţii. Jupân Andrzej însă, îndrăzneţ din fire şi învăţat cu mărimile, nu-şi pierdu cumpătul în faţa atâtor oameni de seamă şi, după ce se aşezară cu toţii, începu să istorisească despre împresurare.

În cuvintele lui se simţea adevărul, pentru că vorbea limpede şi apăsat, ca un oştean care văzuse şi trăise totul, luând parte la toate. Povesti despre preotul Kordecki ca despre un proroc sfânt, îi ridică în slăvi pe jupân Zamoyski şi pe jupân Czarniecki, lăudă pe ceilalţi călugări, nelăsând la o parte pe nimeni afară de sine; întreaga apărare a pus-o pe seama bunăvoinţei şi minunilor Sfintei Fecioare.

Regele şi dregătorii îl ascultau cu uimire.

Arhiepiscopul îşi înălţase ochii înlăcrimaţi spre cer, preotul Wydżga îi traducea repede solului papei, unii îşi luaseră capul în mâini, alţii se rugau sau se băteau în piept.

În sfârşit, când Kmicic ajunse la ultimele atacuri, când începu să povestească despre tunurile aduse de Miller de la Cracovia, despre balimezul căruia nu i se putea împotrivi nici un zid de apărare, ce să mai vorbim de cele de la Częstochowa, se aşternu o tăcere de mormânt şi toate privirile se aţintiră asupra lui.

Dar Kmicic se întrerupse pe neaşteptate şi începu să gâfâie; faţa i se îmbujora, îşi încruntă sprâncenele, înălţă capul şi spuse cu mândrie:

— Acum sunt nevoit să vorbesc despre mine, deşi aş vrea mai bine să tac… Dacă voi spune ceva care va semăna a laudă de sine, Dumnezeu mi-e martor că n-o fac pentru vreo răsplată; n-am nevoie, fiindcă pentru mine răsplata cea mai de preţ este să-mi vărs sângele pentru măria sa…

— Vorbeşte cu îndrăzneală, te credem! îl îndemnă regele. Ce-i cu balimezul acela…?

— Balimezul acela… eu, furişându-mă noaptea afară din fortăreaţă, l-am aruncat în aer cu pulbere!

— Pe viul Dumnezeu! se miră regele.

Apoi se înstăpâni tăcerea, toţi ascultătorii erau de-a dreptul uluiţi. Priveau cu toţii ca la o minune la voinicul care sta înaintea lor cu ochii scânteietori, cu rumeneala în obraji şi cu fruntea sus. Făptura lui arăta atâta vitejie sălbatică, încât se gândiră cu toţii că omul acela era în stare de asemenea faptă.

De aceea, după un răstimp, primatul rosti:

— Omul acesta nu minte!

— Cum ai izbutit? întrebă regele.

Kmicic povesti totul, în amănunt.

— Să vezi şi să nu crezi! spuse cancelarul Koryciński.

— Domniile voastre! rosti regele: N-am ştiut pe cine avem înaintea noastră. Nădăjduiesc că Republica n-a pierit, de vreme ce se nasc în ea asemenea viteji.

— Acesta poate spune despre sine: şi tractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinae!{40} zise preotul Wydżga, căruia-i plăcea oricând să citeze pe alţii.

— E aproape de necrezut! rosti iarăşi cancelarul. Jupâne cavaler, cum ai scăpat cu viaţă şi cum te-ai strecurat printre suedezi?

— Bubuitura m-a asurzit, răspunse Kmicic, şi abia a doua zi m-au găsit suedezii lângă valul de apărare, zăcând fără suflare. M-au judecat numaidecât şi Miller m-a osândit la moarte.

— Dar ai fugit?

— Un oarecare Kuklinowski m-a cerut lui Miller, ca să mă omoare el, fiindcă nutrea o ură cumplită împotriva mea…

— E un zurbagiu şi un tâlhar cunoscut, am auzit de el, îl întrerupse castelanul de Krzywin. Polcul lui se află cu Miller la Częstochowa, nu-i aşa?

— Acel Kuklinowski a venit mai înainte la mânăstire ca sol al lui Miller şi când l-am condus la poartă, m-a îndemnat la trădare. Drept răspuns, eu l-am pocnit cu pumnul în faţă şi i-am dat un picior în fund… De aceea era pornit împotriva mea.

— Văd că avem de-a face cu un şleahtic plămădit din foc şi pucioasă! strigă regele înveselit. Unuia ca ăsta nu e bine să-i ţii calea!… Aşadar Miller te-a dat lui Kuklinowski?

— Întocmai, măria ta!… M-a dus într-o şură părăsită cu câţiva oşteni… Acolo m-a atârnat de o grindă şi a început să mă chinuiască; mai întâi mi-au ars şoldul.

— Pentru Dumnezeu!

A fost însă chemat la Miller şi, în acest timp, au venit trei şleahtici, Kiemlicz îi cheamă, oşteni de-ai lui, care slujiseră mai înainte la mine. Aceştia au omorât străjile şi m-au dezlegat.

— Apoi aţi fugit! Acum pricepem! spuse regele.

— Nu, măria ta. L-am aşteptat pe Kuklinowski să se întoarcă. Când a venit, am poruncit să-l lege de aceeaşi grindă şi i-am plătit-o cu vârf şi îndesat.

Kmicic, aţâţat de amintirea celor întâmplate, roşi iarăşi şi-i luciră dinţii ca la lup.

Dar regele, care trecea uşor de la supărare la veselie, de la vorba aşezată la glumă, începu să bată cu palma în masă şi strigă râzând:

— Aşa-i trebuia! Bine i-ai făcut! Asemenea trădător a meritat-o din plin!

— L-am lăsat în viaţă, răspunse Kmicic, dar gândesc că a îngheţat până dimineaţa.

— E dintre cei cărora nu le place să rămână datori! De-am avea cât mai mulţi! se bucură regele. Şi-ai venit aici numai cu oştenii aceia? Cum zici că-i cheamă?

— Kiemlicz; tatăl şi doi feciori.

— Mater mea de domo Kiemlicz est {41} – spuse preotul cancelar al reginei, Wydzga.

— Pesemne că în neamul Kiemlicz sunt şi mari şi mici, răspunse Kmicic cu veselie. Ai mei nu numai că sunt mici, dar în fapt sunt nişte tâlhari adevăraţi; sunt oşteni îndemânatici şi-mi poartă credinţă.

În această vreme, cancelarul Koryciński, care tot şoptea ceva la urechea arhiepiscopului de Gniezno, spuse:

— Mulţi vin aici şi îndrugă verzi şi uscate, dornici de răsplată şi faimă. Uneori aduc veşti înşelătoare la îndemnurile vrăjmaşului.

Vorbele cancelarului stinseră dintr-o dată înflăcărarea celor de faţă. Faţa lui Kmicic se acoperi de purpură.

— Eu nu-ţi cunosc rangul domniei tale, răspunse, care bănuiesc că trebuie să fie destul de înalt… aşa că n-aş vrea să te jignesc, dar gândesc că nici un rang nu poate îndreptăţi un şleahtic să mă facă mincinos fără temei.

— Omule, vorbeşti cu marele cancelar al coroanei îl preveni jupân Lugowski.

Kmicic izbucni cu mânie:

— Aceluia care mă face mincinos, de-ar fi şi cancelar, tot am să-i spun: e mai lesne să faci pe altul mincinos, decât să-ţi pui viaţa în primejdie, e mai lesne să pecetluieşti cu ceară decât cu sânge!

Dar jupân Koryciński nu se supără deloc, răspunse doar:

— Nu te fac mincinos, jupâne cavaler, dar dacă-i adevărat ce-ai spus, atunci trebuie să ai şoldul ars.

— Haide cu mine alături şi am să ţi-l arăt! tună Kmicic.

— Nu e nevoie, zise regele, te credem şi aşa!

— Nu se poate, măria ta, strigă jupân Andrzej, acum eu sunt cel care te roagă din tot sufletul, fiindcă nu doresc ca vreunul dintre cei de faţă, oricât ar fi de suspus, să mă creadă mincinos. Măriile voastre, crudă-i răsplata chinurilor mele! Nu vreau altceva decât să mi se dea crezare; cei care nu mă cred n-au decât să-mi pipăie rănile.

— Noi avem încredere în domnia ta! spuse regele.

— Cuvintele lui nu s-au abătut nici cu o iotă de la adevăr, – adăugă Maria Ludovica. Eu mă pricep la oameni.

Dar Kmicic îşi împreună mâinile.

— Măriile voastre, mă rog de iertare, dar îngăduiţi să vie cineva cu mine în odaia vecină, pentru că altfel mi-ar fi greu să mai rămân aici bănuit de minciună.

— Vin eu, consimţi jupân Tyzenhauz, un tânăr curtean al regelui.

Spunând acestea, îl conduse pe Kmicic în altă odaie, spunându-i pe drum:

— Nu vin cu domnia ta pentru că nu ţi-aş da crezare, ci pentru că vreau să mai stăm de vorbă. Noi doi ne-am văzut pe undeva în Lituania… Nu-mi aduc aminte numele, fiindcă se prea poate să te fi văzut când eram nişte flăcăiandri amândoi.

Kmicic îşi întoarse faţa, ca să-şi ascundă tulburarea.

— Poate pe la vreo adunare. Răposatul tată-meu mă lua deseori cu el, ca să învăţ treburile obşteşti.

— E cu putinţă… Nici vorbă, chipul domniei tale îmi este cunoscut, deşi pe atunci n-aveai cicatricea asta. Vezi domnia ta, memoria fragilis est{42}, mi se pare că atunci te numeai altfel.

— Trecerea anilor tulbură amintirea, răspunse jupân Andrzej.

După care intrară într-o încăpere. În curând, jupân Tyzenhauz se întoarse înaintea regelui.

— E fript, măria ta, ca în frigare! spuse. Tot şoldul îi este ars!

Aşadar, când reveni şi Kmicic, regele se sculă, îi luă capul în mâini şi zise:

— Nu ne-am îndoit deloc că spui adevărul, iar meritul şi durerea ta nu vor fi uitate.

— Suntem datornicii domniei tale, adăugă regina, întinzându-i mâna.

Jupân Andrzej se lăsă într-un genunchi şi sărută cu respect mâna reginei care-l mângâie ca o mamă pe cap.

— Acum nu mai fi supărat pe cancelar, spuse iarăşi regele. La drept vorbind, pe aici au mai fost şi alţii, trădători sau mincinoşi, iar datoria cancelarului e să afle adevărul de publicis.

— Ce poate să însemne supărarea unui pârlit de şleahtic ca mine pentru un om atât de mare, răspunse jupân Andrzej. N-aş cuteza nici măcar să murmur împotriva

acestui vrednic senator care dă tuturor pildă de credinţă şi dragoste de ţară.

Cancelarul zâmbi cu bunăvoinţă şi-i întinse mâna.

— Ei, hai să ne împăcăm! Mi-ai cam zis-o cu ceara aia, dar află că şi cei din neamul Koryciński n-au pecetluit numai cu ceară, ci şi cu sânge…

Regele era tare mulţumit.

— Ne place grozav Babinicz ăsta, spuse către senator. Prea puţini ne-au plăcut atât de mult ca el… Acum nu-ţi mai dăm drumul de lângă noi şi, cu ajutorul lui Dumnezeu, ne vom întoarce împreună în ţara iubită.

— O, măria ta! strigă Kmicic cu înflăcărare, cu toate că am stat închis în fortăreaţă, am aflat de la şleahtici, de la oşteni, chiar de la cei care, slujind sub Zbrożek şi Kaliński, au împresurat Częstochowa, că aşteaptă cu toţii întoarcerea măriei tale. Numai să te arăţi, măria ta, şi în aceeaşi zi întreaga Lituanie, Polonia şi Rutenia vor veni ca un singur bărbat să-ţi stea alături. Vor veni şleahticii, vor veni până şi ţăranii să lupte lângă domnul lor. Oştile conduse de hatmani abia aşteaptă să se năpustească asupra suedezilor… La Częstochowa a venit o deputăţie de la polcurile hatmanilor, ca să-i asmuţă pe Zbrożek, Kaliński şi Kuklinowski împotriva suedezilor. Dacă vei trece astăzi hotarul, peste o lună nu va mai rămâne nici picior de suedez în Republică, dar vino, arată-te, măria ta, că suntem ca oile fără păstor…!

În timp ce vorbea, lui Kmicic îi scânteiau ochii; îl cuprinse asemenea înflăcărare, încât îngenunche în mijlocul sălii. Înflăcărarea lui o cuprinse până şi pe regină care, neînfricată din fire, îl îndemna demult pe rege să se întoarcă.

Aşa că, întorcându-se acum spre Jan Kazimierz, spuse apăsat şi cu hotărâre:

— Întregul popor vorbeşte prin gura acestui şleahtic…!

— Aşa-i, aşa-i, milostivă stăpână şi mamă a noastră!… strigă Kmicic.

Cancelarul Koryciński şi regele se mirară de unele din vorbele spuse de Kmicic.

— Suntem gata oricând, rosti regele, să ne jertfim sănătatea şi viaţa noastră, dar până acum am tot aşteptat îndreptarea supuşilor noştri.

— Îndreptarea s-a înfăptuit! spuse Maria Ludovica.

— Maiestas infracta malis!{43} rosti preotul Wydżga, privind-o cu admiraţie.

— Acestea sunt lucruri însemnate, se amestecă arhiepiscopul Leszczyński. Să fi venit oare cu adevărat solia la Częstochowa de la oştile hatmanilor?

— Ştiu asta de la oamenii mei, de la Kiemliczi! răspunse jupân Andrzej.

— Oştenii lui Zbrożek şi Kaliński vorbeau în gura mare, nepăsându-le de Miller şi de suedezi. Kiemliczii n-au stat închişi în fortăreaţă, având legături cu lumea dimprejur, cu oştenii şi şleahticii… Pot să-i aduc înaintea luminăţiilor voastre, ca să vă povestească singuri ce fierbere s-a iscat în toată ţara. Hatmanii s-au alăturat suedezilor de nevoie, pentru că duhul rău a întunecat mintea oştenilor care acum vor să se întoarcă la vechea slujbă. Suedezii îi bat pe şleahtici şi pe clerici, le jefuiesc avutul, hulesc împotriva slobozeniilor de altădată, aşa că nu e de mirare că toţi îşi încleştează pumnii şi vor să pună mâna pe sabie.

— Am primit şi noi solie de la oştire, spuse regele, au venit şi aici trimişi în taină, care ne-au vestit dorinţa oştenilor de a se întoarce la vechea slujbă…

— Se potriveşte cu ce spune cavalerul acesta, zise cancelarul. Iar dacă deputăţiile umblă de la un polc la altul, înseamnă că fructele s-au copt, că strădaniile noastre nu s-au irosit în zadar şi treaba e gata, aşa că a venit timpul…

— Dar Koniecpolski? întrebă regele, dar toţi ceilalţi care stau şi acum alături de cotropitor, îi privesc în ochi şi-l asigură de credinţa lor?

Tăcură cu toţii, iar regele se posomorî dintr-o dată; aşa cum soarele se ascunde după vreun nor şi mohoreala

acoperă tot pământul, tot aşa se întunecă şi chipul lui.

După un răstimp, începu să vorbească astfel:

— Dumnezeu vede ce-i în inima noastră şi ştie că suntem gata să pornim chiar astăzi; nu puterea suedezilor ne ţine în loc, ci firea schimbătoare a poporului nostru care, asemenea lui Proteus, îmbracă mereu alte forme. Putem să avem încredere că această întoarcere nu este înşelătoare? Putem să ne încredem în acest popor care ne-a părăsit nu demult şi cu inima uşoară s-a unit cu năvălitorul împotriva propriului rege, împotriva ţării şi a libertăţilor sale? Durerea ne strânge inima şi ne e ruşine pentru supuşii noştri! Când s-a mai pomenit în istorie asemenea pildă? Care stăpânitor a mai avut parte de astfel de trădare şi reavoinţă, care a mai fost părăsit în acest fel? Nu uitaţi, domniile voastre, că în propria oştire, printre aceia care aveau datoria să-şi verse sângele pentru noi – ne şi temem s-o spunem – nu mai eram siguri de viaţa noastră. Iar dacă am plecat din ţară, siliţi fiind să ne adăpostim aici, n-am făcut-o de frica vrăjmaşului suedez, ci ca să ne ferim supuşii, copiii noştri, de înspăimântătoarea faptă a uciderii de rege şi de părinte.

— Stăpâne milostiv! strigă Kmicic, poporul nostru s-a făcut vinovat de vini grele, a păcătuit, şi pe drept îl pedepseşte Dumnezeu, dar, pe rănile lui Christos, nu s-a aflat nimeni şi, cu ajutorul lui Dumnezeu, nici nu se va afla în vecii vecilor, unul care să cuteze a ridica mâna asupra persoanei sfinte a unsului lui Dumnezeu!

— Ţie nu-ţi vine să crezi, pentru că eşti prea cinstit, răspunse regele, dar noi avem scrisori şi dovezi. Radziwiłłii, de pildă, amar ne-au mai răsplătit pentru binefacerile pe care le-au cunoscut din partea noastră, cu toate acestea, pe Bogusław, deşi trădător, îl mustră conştiinţa şi nu numai că n-a vrut să se alăture braţului ucigaş dar a fost primul care ne-a vestit.

— Ce braţ ucigaş? strigă Kmicic uimit.

— Bogusław ne-a adus la cunoştinţă, spuse regele, că s-a găsit cineva care, pentru o sută de cervoneţi, s-a oferit să ne răpească şi, viu sau mort, să ne dea pe mâna suedezilor.

Toţi cei de faţă se înfiorară la aceste cuvinte ale regelui, iar jupân Kmicic abia fu în stare să bâlbâie întrebarea:

— Cine-i acela?… Cine-i acela…?

— Un oarecare Kmicic, răspunse regele.

Un val de sânge i se urcă la cap lui jupân Andrzej, i se făcu întuneric înaintea ochilor, se apucă de ciuf şi strigă cu glasul răguşit:

— E o minciună! Prinţul Bogusław minte ca un câine. Măria ta, stăpâne, nu te încrede în acest trădător, a făcut-o înadins, ca să-şi ruşineze vrăjmaşul şi să te înfricoşeze!… Ăsta e un trădător!… Kmicic n-ar fi îndrăznit aşa ceva…

Jupân Andrzej se răsuci deodată în loc. Puterile, slăbite de asediu, de explozia pulberii în ţeava balimezului şi de chinurile la care-l supusese Kuklinowski îl părăsiră cu totul şi se prăbuşi fără cunoştinţă la picioarele regelui.

Îl duseră în încăperea alăturată şi doftorul regelui încercă să-l readucă în simţiri. Dregătorii rămaşi lângă rege nu-şi puteau lămuri de ce vorbele acestuia făcuseră impresie atât de adâncă asupra tânărului şleahtic.

— Ori e atât de cinstit, încât fapta în sine l-a făcut să leşine, ori e vreo rudă de-a lui Kmicic, spuse castelanul de Cracovia.

— Va trebui să-i întrebăm, răspunse cavalerul Koryciński. În Lituania sunt toţi rude între ei, ca şi la noi, dealtminteri.

La acestea, jupân Tyzenhauz:

— Măria ta, nu vreau, Doamne fereşte, să spun nimic rău de acest şleahtic, dar… nu trebuie să ne încredem prea mult în el… Nu încape îndoială că a luptat la Częstochowa; are şoldul ars şi călugării n-ar fi făcut în nici un caz una ca asta, deoarece ei, ca slugi ale lui Dumnezeu, trebuie să se arate milostivi chiar faţă de prinşi şi de trădători, dar mă tot urmăreşte un gând şi nu-mi îngăduie să am deplină încredere în el… Eu l-am întâlnit cândva în Lituania… pe

când eram copil, la vreo adunare sau la vreo petrecere… nu-mi mai aduc aminte.

— Şi ce-i cu asta? întrebă regele.

— Dar mi se pare… că nu se numea Babinicz.

— Nu vorbi cu bănat! îl dojeni regele, eşti încă tânăr şi împrăştiat, poţi să încurci lucrurile cu uşurinţă. Fie că-l cheamă Babinicz, fie că nu, de ce să n-avem încredere în el? în vorbele lui se văd sinceritatea şi adevărul, are o inimă de aur. Nu ne-am mai încrede nici în noi, dacă n-am avea încredere în acest oştean care nu şi-a cruţat sângele pentru noi şi pentru ţară,

— El merită mai multă încredere decât scrisoarea prinţului Bogusław, spuse regina pe neaşteptate. Va rog să luaţi aminte că în această scrisoare s-ar putea să nu fie nici un cuvânt adevărat. Radziwiłłi de la Birże sunt prea interesaţi să ne descurajeze şi nu e greu de presupus că prinţul Bogusław a vrut să-şi înfunde vreun vrăjmaş şi să-şi lase o portiţă deschisă pentru orice schimbare.

— Dacă n-aş şti, spuse primatul, că din gura măriei tale iese numai adevărul, aş rămâne uimit de ascuţimea acestor cuvinte, vrednice de cel mai îndemânatic cârmuitor.

—.curasque gerens, animosque viriles…{44}. îl întrerupse încet preotul Wydżga.

Încurajată de aceste cuvinte, regina se ridică de pe scaun şi începu să vorbească astfel:

— Nu e vorba de Radziwiłłii de la Birże, deoarece aceştia, ca eretici, puteau să dea lesne ascultare zvonurilor vrăjmaşe; nici de scrisoarea prinţului Bogusław care poate că urmăreşte o răzbunare personală… Cel mai mult mă dor cuvintele deznădăjduite pe care regele, stăpânul şi soţul meu, le-a rostit împotriva acestui popor. Cine-l va mai cruţa, dacă propriul rege îl osândeşte? Iar dacă mă uit prin lume, zadarnic am să întreb unde se mai află un alt popor care să păstreze şi să sporească slava lui Dumnezeu după pilda celor din vechime… E greu să găsesc un alt popor cu sufletul atât de deschis; este oare vreo ţară în care să nu se

fi auzit despre asemenea pângăriri diavoleşti, nelegiuiri şi ură neînduplecată, de care sunt pline cronicile străine… Oamenii pricepuţi în istoria lumii să-mi arate şi mie un regat în care regii să moară de moarte liniştită. Aici n-ai să găseşti pumnale şi otravă, nici proteguitori, ca la englezi… E adevărat, stăpâne, poporul acesta are vini grele, a păcătuit prin samavolnicie şi uşurătate, dar unde-i poporul care nu greşeşte niciodată şi care îşi recunoaşte vinovăţia atât de repede, începând să se îndrepte? Iată că şi-au înţeles greşeala şi vin înaintea măriei tale, bătându-se în piept cu căinţă… gata să-şi verse sângele, să-şi jertfească viaţa şi averea pentru tine… Ai să-i respingi oare, nu-i vei ierta pe cei care se pocăiesc şi se îndreaptă, nu le vei arăta încredere?… Nu vei arăta iarăşi dragoste părintească acestor copii care au rătăcit drumul?… Încrede-te în ei, stăpâne, fiindcă iată că duc dorul stirpei Jagiełłonilor şi al stăpânirii tale… Du-te între ei… Eu, o femeie, nu mă tem de trădare, pentru că văd dragostea lor, părerea lor de rău pentru păcatele săvârşite şi mă gândesc la reîntregirea acestui regat la cârma căruia ai urmat după tatăl şi fratele tău. Nu pot să cred că Dumnezeu vrea să piardă această Republică în care sălăşluieşte lumina adevăratei credinţe. Pentru scurtă vreme, dreptatea dumnezeiască şi-a coborât pe pământ varga pedepsitoare nu spre pierzania acestor copii, pentru că în curând bunătatea cerescului stăpân şi părinte îi va alina în suferinţa lor. Dar tu, măria ta, nu le arăta dispreţ şi nu te teme să te încredinţezi pazei lor, pentru că numai în acest fel răul se poate schimba în bine, grijile în mângâiere şi înfrângerile în izbânzi.

Spunând acestea, regina se aşează, ochii îi scânteiau şi înflăcărarea îi umfla pieptul; toţi se uitau la ea cu admiraţie, iar preotul cancelar Wydżga începu să vorbească astfel;

Nulla sors longa est, dolors et voluptas Invicem cedunt.
Inia permutat brevis hora summis…{45}

Dar nu-l ascultă nimeni, deoarece înflăcărarea eroicei stăpâne se împărtăşise tuturor. Însuşi regele se ridică cu

obrajii împurpuraţi şi strigă:

— N-am pierdut încă regatul, de vreme ce avem asemenea regină!… Facă-se voia ei, căci a vorbit ca un proroc. Cu cât vom pleca mai repede şi vom ajunge în inter regna{46} cu atât va fi mai bine…!

La aceste cuvinte, primatul răspunse:

— Nu vreau să mă arăt împotriva dorinţei măriilor voastre, nu vreau să vă abat de la această întreprindere care poate fi într-adevăr primejdioasă, dar care de asemenea poate să aducă izbăvirea. Socotesc totuşi că n-ar fi rău să ne strângem încă o dată la Opole, unde vin cei mai mulţi senatori, şi să ascultăm părerile celor adunaţi, care nu pot decât să lumineze şi mai bine şi mai pe larg împrejurările.

— Atunci să mergem la Opole! strigă regele, iar după aceea, la drum, şi ce-o da Dumnezeu!

— Dumnezeu o să dea întoarcere fericită şi izbândă! zise regina.

— Amin! rosti primatul.

Capitolul XXII.

Jupân Andrzej se frământă în hanul său ca un râs rănit. Răzbunarea drăcească a lui Bogusław Radziwiłł îl adusese în pragul nebuniei. Nu era de ajuns că prinţul scăpase din mâinile lui, îi ucisese oamenii şi cât pe ce să-l omoare şi pe el, dar îl mai şi acoperise de ruşine. Nimeni din neamul lui şi, mai mult, nici un polonez nu mai păţise aşa ceva de când e lumea lume.

Erau clipe când Kmicic voia să renunţe la toate, la slava care-l aştepta, la slujba regelui, şi să zboare să se răzbune, pe acest magnat, pe care l-ar fi sfâşiat de viu.

Pe de altă parte însă, cu toată înverşunarea şi viforul inimii, îi trecea prin minte că răzbunarea nu va fugi atâta vreme cât prinţul trăia, iar cel mai bun prilej, singura cale de a-i dovedi minciuna şi a-i da în vileag învinuirea sfruntată, era tocmai slujba regelui, deoarece astfel putea să arate lumii nu numai că nu ridicase mâna asupra înaltului stăpân, dar şi că printre toţi şleahticii din Polonia şi

Lituania regele nu şi-ar fi putut găsi un slujitor mai credincios decât Kmicic.

Cu toate astea, scrâşnea din dinţi, fierbea asemenea apei în clocot şi-şi smulgea hainele de pe el; multă vreme nu fu în stare să se liniştească. Se bucura la gândul răzbunării, îl vedea iarăşi pe prinţ în mâinile sale; îşi jură pe amintirea părintelui său că trebuie să pună mâna pe el, de-ar fi să plătească asemenea faptă cu moartea în chinuri. Şi, cu toate că prinţul Bogusław era un magnat puternic, pe care nu numai răzbunarea unui şleahtic de rând, dar şi aceea a regelui putea să-l ajungă cu greutate, dacă i-ar fi cunoscut mai bine sufletu-i vijelios, n-ar mai fi dormit liniştit şi s-ar fi înfiorat la auzul acestui legământ.

Dar jupân Andrzej nu ştia că prinţul nu se mulţumise numai să-l acopere de ruşine şi să-i păteze bunul renume.

În acest timp, regele, care-l îndrăgise dintr-o dată pe tânărul viteaz, îl trimise în aceeaşi zi pe jupân Lugowski la el, iar în cea următoare îi porunci să-l însoţească la Opole; unde adunarea senatorilor avea să chibzuiască asupra întoarcerii regelui în ţară. Aveau într-adevăr destule lucruri de hotărât, întrucât mareşalul coroanei trimisese a doua scrisoare, vestind că în ţară toţi sunt gata de luptă şi îndemnându-l pe rege să se întoarcă cât mai repede. Pe de altă parte, se răspândi ştirea despre o înţelegere între şleahtici şi oşteni întru apărarea regelui şi a ţării, la care lumea se gândea de multă vreme, dar care, cum s-a arătat după aceea, avea să se încheie ceva mai târziu sub numele de Confederaţia de la Tyszowce.

Deocamdată toţi erau preocupaţi de aceste veşti şi îndată după slujbă se retraseră la sfat de taină; luă parte şi Kmicic, chemat de rege, ca unul care aducea veşti de la Częstochowa.

Începură deci să discute dacă regele trebuia să se întoarcă în ţară acum ori să amâne până când oştirea îi va părăsi pe suedezi nu numai cu vorba, ci şi cu fapta.

Jan Kazimierz puse capăt dezbaterilor spunând:

— Domniile voastre, nu mai chibzuiţi dacă e bine sau nu să ne întoarcem fiindcă ne-am şi sfătuit cu Dumnezeu şi Sfânta Fecioară. Prin urmare, vă aducem la cunoştinţă că vom pleca în aceste zile fără să mai ţinem seamă de cele ce-ar putea să ne întâmpine acolo… Aşa că domniile voastre gândiţi-vă mai bine, şi nu vă zgârciţi cu sfatul, cum să facem ca întoarcerea noastră să aibă loc mai cu folos şi mai fără primejdie.

Părerile erau împărţite. Unii ziceau să nu se încreadă prea mult în mareşalul coroanei, care se arătase şi altă dată şovăitor şi lipsit de credinţă, atunci când în loc să dea coroana în păstrarea împăratului, cum îi poruncise regele, o dusese la Lubowla.- Mai sunt, spunea, trufia şi ambiţiile acestui magnat şi nu se ştie ce va face atunci când îl va avea pe rege în castelul său, ce va cere în schimbul serviciilor lui; nu va pretinde oare să ia toată puterea în mâinile sale, ca să se afle deasupra tuturor şi să fie proteguitorul întregii ţări şi al regelui?

Aceştia erau de părere ca regele să aştepte ridicarea asediului şi să plece la Częstochowa, izvor al bunăvoinţei dumnezeieşti şi al renaşterii Republicii. Alţii însă aveau altă părere.

— Suedezii se află şi acum la Częstochowa şi, deşi cu ajutorul Celui de Sus n-o va cuceri, toate drumurile sunt păzite. Toate aşezările din împrejurimi sunt în mâinile suedezilor. Vrăjmaşul stă la Krzepice, Wieluń şi la Cracovia, iar de-a lungul hotarului sunt de asemenea împrăştiate forţe însemnate. În munţi, spre fruntariile maghiare, unde se află aşezată Lubowla, nu mai sunt alte oşti afară de ale mareşalului, şi suedezii n-au pătruns niciodată până acolo, lipsindu-le oamenii şi îndrăzneala. În plus, de la Lubowla se poate ajunge mai repede în Rutenia, necălcată încă de piciorul vrăjmaşului, Ia Lwów, care n-a încetat să păstreze credinţa regelui, şi la tătari; după cât se spune, aceştia ne vin în ajutor, aşteptând acolo hotărârea regelui.

— Quod attinet mareşalul, vorbi episcopul de Cracovia. Ambiţia lui va fi măgulită de faptul că va fi cel dintâi care-l va primi şi-l va ocroti pe rege în stărostia lui de la Spisz. Puterea va rămâne în mâinile regelui, mareşalul mulţumindu-se cu nădejdea acestor mari servicii aduse măriei tale; iar dacă va voi să-i întreacă pe toţi în credinţă, atunci fie că această credinţă a lui izvorăşte din ambiţie ori din dragostea de domn şi ţară, regele va avea numai de câştigat.

Părerea vrednicului şi încercatului episcop li se păru tuturor întemeiată; hotărârâră, prin urmare, ca regele să pornească prin munţi spre Lubowla, iar de acolo la Lwów sau în altă parte, după cum se vor arăta împrejurările.

Se puse în discuţie şi ziua plecării, dar voievodul de Łęczyca, abia întors de la împărat, la care fusese trimis să ceară ajutor, socoti că e mai bine să nu se hotărască o dată anume, lăsând aceasta la voia regelui, pentru că, altminteri, vestea s-ar fi împrăştiat şi duşmanul ar fi fost prevenit. Hotărârâră de aceea, numai că regele avea să plece cu trei sute de dragoni aleşi, sub conducerea lui jupân Tyzenhauz care, deşi tânăr, era socotit un mare războinic.

Şi mai însemnată fu a doua parte a dezbaterilor când consimţiră cu toţii că, după sosirea în ţară, întreaga putere şi conducerea războiului vor trece în mâinile regelui, căruia îi datorau ascultare în totul şleahticii, oştirea şi hatmanii. Se vorbi, de asemenea, despre viitor şi despre cauzele nenorocirilor care se revărsaseră pe neaşteptate, ca potopul, peste toată ţara. Însuşi, primatul, nu altcineva, dădu drept pricină neorânduiala, lipsa de ascultare şi nerespectarea puterii şi măreţiei regale.

Îl ascultară cu toţii într-o tăcere adâncă, deoarece fiecare înţelegea că e vorba de soarta Republicii şi de schimbările care puteau să-i întoarcă puterea de odinioară, schimbări la care se gândea demult regina înţeleaptă şi cu dragoste de ţară.

Cuvintele se rostogoleau ca tunetele din gura înaltului prelat al bisericii, iar sufletele ascultătorilor se deschideau spre adevăr, cum se deschid florile spre soare.

— Nu sunt împotriva slobozeniilor de altădată, spuse primatul, ci împotriva acelei samavolnicii care face ca ţara să se piardă cu propriile mâini… Adevăr grăiesc, în această Republică s-a uitat deosebirea dintre slobozenie şi samavolnicie şi iată cum destrăbălarea şi slobozenia neîngrădită au sfârşit în durere şi robie. Cetăţeni ai acestei Republici strălucitoare, cum de vi s-a întunecat într-atâta mintea, încât să socotiţi apărător al libertăţii numai pe acela care face gălăgie, întrerupe adunările Seimului şi se pune împotriva regelui, nu atunci când trebuie, ci atunci când acesta vrea să scape ţara? Prin vistieria noastră suflă vântul, oştenii neplătiţi îşi caută leafa în slujba vrăjmaşului şi până şi Seimul, singura temelie a Republicii, nu e în stare de nimic, pentru că un samavolnic, un cetăţean rău, poate strica totul pentru vreun interes de-al lui. Ce fel de libertate e aceea care îngăduie unuia să se împotrivească tuturor?… Asemenea libertate nu înseamnă oare robia tuturor? Unde am ajuns folosindu-ne de ea, care sunt acele fructa dulci pe care le-a dat?… Până şi un vrăjmaş atât de slab, asupra căruia înaintaşii noştri au biruit de atâtea ori, acum sicut fulgur ab occidente et paret usque ad orientem{47}. N-a încercat nimeni să-i pună stavilă, ereticii trădători l-au ajutat şi a cotropit totul, prigoneşte credinţa, ruşinează bisericile şi atunci când îi vorbiţi de slobozeniile voastre, vă arată paloşul!… Iată la ce au dus adunările voastre, dreptul vostru de veto, samavolnicia şi nerespectarea stăpânirii!… Regelui, apărătorul legiuit al ţării, i-aţi luat toată puterea şi pe urmă l-aţi învinovăţit că nu vă apără!… Nu v-a mai plăcut stăpânirea voastră, iar acum vă stăpâneşte vrăjmaşul… Cine, vă întreb, poate să ne scape din această cumpănă, cine să întoarcă vechea înflorire a Republicii, dacă nu acela care şi-a jertfit sănătatea şi odihna pe vremea când ţara era sfâşiată de războiul cu cazacii; care şi-a pus viaţa sfântă în

primejdie, cum n-a mai făcut nici unul dintre stăpânitorii timpurilor noastre; care la Zbórow, Beresteczko şi la Żwaniec a luptat ca un oştean de rând, îndurând trudă şi lipsuri nepotrivite cu rangul său… Lui dar să ne încredinţăm acum şi, asemeni vechilor romani, să-i dăm toată puterea, iar noi să chibzuim cum să scăpăm pe viitor ţara de vrăjmaşul dinăuntru, de destrăbălare, samavolnicie, neorânduială şi strâmbătate, cum să statornicim iarăşi respectul faţă de legi şi de rege…!

Astfel cuvântă primatul, iar amintirea nenorocirii şi a încercărilor din ultima vreme îi copleşi pe ascultători; nu se împotrivi nici unul, dându-şi seama cu toţii că dacă nu va fi întărită puterea regelui, Republica va trebui să piară. Începură deci să se sfătuiască între ei cum să ducă mai la îndeplinire propunerea primatului, iar regele şi regina ascultau bucuroşi, mai ales regina care trudea de multă vreme să aşeze buna rânduială în Republică.

Aşa că regele se întoarse la Głogowa vesel şi mulţumit; aici chemă în odaia lui câteva căpetenii de încredere, printre care şi pe Kmicic, şi le spuse:

— Ne grăbim şi ne arde pământul sub picioare, am vrea să plecăm fie şi mâine, de aceea v-am chemat pe domniile voastre, ca să spuneţi ce-i de făcut, sunteţi doar oameni încercaţi şi pricepuţi în ale războiului. E păcat să mai pierdem timpul, de vreme ce prezenţa voastră poate grăbi începerea luptelor.

Nici vorbă, întări jupân Lugowski, dacă asta e voia măriei tale, n-are rost să mai zăbovim. Cu cât mai repede, cu atât mai bine!

— Până când nu se află şi duşmanul nu-şi întăreşte paza, adăugă polcovnicul Wolf.

— Duşmanul e prevenit şi drumurile sunt păzite! spuse Kmicic.

— Cum aşa? întrebă regele.

— Stăpâne milostiv. Întoarcerea măriei tale nu e o noutate pentru suedezi! Aproape în fiecare zi se împrăştie vestea în

toată ţara că măria ta te afli pe drum ori în inter regna. De aceea, trebuie să fim foarte prevăzători şi să ne strecurăm prin cheile munţilor, fiindcă pe tracturile mari pândesc podghiazurile lui Duglas.

— Cea mai bună prevedere, spuse jupân Tyzenhauz privind la Kmicic, sunt cele trei sute de săbii şi, de vreme ce milostivul stăpân îmi încredinţează mie conducerea lor, nu i se va clinti nici un fir de păr, de-ar fi să calc în picioarele cailor podghiazurile lui Duglas.

— Domnia ta, aşa va fi, dacă ai să întâlneşti trei sute, să zicem şase sute sau chiar o mie de oameni, dar dacă vei nimeri în capcana întinsă de un pâlc mai-mare, ce se va întâmpla?

— Am spus trei sute, răspunse Tyzenhauz, pentru că aşa s-a hotărât. Dar dacă-s prea puţini oşteni, pot sa fac rost de cinci sute sau chiar de mai mulţi.

— Ferească Sfântul! Cu cât ceata e mai mare, cu atât se va afla mai repede! se împotrivi Kmicic.

— Ei, socot că mareşalul coroanei ne va ieşi în întâmpinare cu steagurile sale, se amestecă regele.

— Mareşalul nu va veni, pentru că nu va cunoaşte nici ziua şi nici ceasul plecării măriei tale, şi pe urmă, chiar dacă ar şti, s-ar putea să întârzie pe drum; e greu să prevezi totul.

— Vorbeşti ca un oştean adevărat, domnia ta! spuse regele. Se vede cât de colo că războiul nu-ţi este străin.

Kmicic zâmbi, aducându-şi aminte cum îl hărţuise pe Chowański. Cine se pricepea mai bine ca el la asemenea treburi! Cui trebuia să i se încredinţeze însoţirea regelui?

Dar se vede că jupân Tyzenhauz nu împărtăşea părerea regelui, fiindcă se încruntă şi-i spuse lui Kmicic:

— Aşteptăm de la domnia ta un sfat mai bun…

Kmicic simţi râca tânărului, aşa că-l ţintui cu privirea pe Tyzenhauz şi răspunse:

— Părerea mea e că o ceată mai mică poate să se furişeze mai lesne.

— Aşadar, cum va fi?

— Stăpâne milostiv, zise Kmicic. Măria ta vei face cum vei crede de cuviinţă, dar mie mintea-mi spune aşa: jupân Tyzenhauz să plece înainte cu dragonii, vestind înadins că-l conduce pe rege, ca să atragă vrăjmaşul asupra lui. Îl priveşte cum se va descurca şi ce va face ca să scape cu faţa curată. Noi însă, nu prea mulţi, vom porni împreună cu măria ta după o zi sau două; în timp ce luarea-aminte a vrăjmaşului va fi îndreptată în altă parte, gândesc că nu ne va fi prea greu să ne strecurăm până la Lubowla.

Regele începu să bată din palme.

— Dumnezeu ne-a trimis pe acest oştean! strigă. Nici Solomon nu ne-ar fi dat un sfat mai bun! Ne dăm votum pentru acest plan şi aşa vom face. Îl vor căuta pe rege printre dragoni, iar regele le va trece pe sub nas. Pe legea mea, nici că se poate mai bine!

— Măria ta, asta-i o glumă!… strigă Tyzenhauz.

— O glumă de oştean! răspunse regele. În sfârşit, fie, ce-o fi, nu renunţ la această părere!

Lui Kmicic îi scânteiară ochii de bucurie, văzând că planul lui era socotit mai bun, dar Tyzenhauz zvâcni în picioare.

— Stăpâne, milostiv! spuse, renunţ la conducerea dragonilor, să-i conducă altcineva!

— Şi pentru care pricină? întrebă regele.

— Măria ta, dacă ai să pleci fără apărare, la cheremul întâmplării şi al tuturor primejdiilor, n-am să fiu alături de tine, să te apăr şi să-mi dau viaţa de va fi nevoie.

— Îţi mulţumim pentru dorinţa domniei tale, răspunse Jan Kazimierz, dar fii liniştit, căci luându-ne după sfatul lui Babinicz, vom fi în siguranţă.

— Jupân… Babinicz, sau cum s-o fi numind, n-are decât să-şi ia toată răspunderea sfatului său! Poate că vrea cu tot dinadinsul ca măria ta să rătăceşti prin munţi fără nici o apărare… Îl iau martor pe Dumnezeu şi pe toţi cei de faţă că nu sunt de această părere!

Abia isprăvi, că şi Kmicic sări în picioare şi privindu-l pe Tyzenhauz în albul ochilor, întrebă:

— Domnia ta, ce înţelegi prin aceste vorbe?

Dar Tyzenhauz se mulţumi să-l măsoare cu semeţie de sus până jos:

— Nu cuteza să mă înfrunţi, domnia ta, că nu eşti în stare!

Kmicic îi răspunse cu fulgere în priviri:

— Nu se ştie cine-ar fi mai sus dacă…

— Dacă ce? întrebă Tyzenhauz, uitându-se aprig la el.

— I-am înfruntat eu pe alţii mai presus decât domnia ta!

Tyzenhaus izbucni în râs.

— Pe unde i-ai căutat, domnia ta?

— Tăcere! porunci regele încruntându-şi sprâncenele. N-avem nevoie de gâlceavă şi aici…!

Jan Kazimierz impunea atâta respect celor de faţă, încât cei doi tineri tăcură şi se simţiră încurcaţi, amintindu-şi că rostiseră cuvinte nesăbuite înaintea măriei sale.

Regele adăugă:

— Nimeni nu are dreptul să se socotească mai presus decât acest cavaler care a sfărâmat balimezul şi a scăpat din mâna suedezilor, chiar dacă părintele lui a fost un prăpădit de şleahtic, lucru cu neputinţă, fiindcă se ştie că pasărea se cunoaşte după pene, iar sângele omului după fapte. Lăsaţi ranchiuna. Aici, regele se întoarse spre Tyzenhauz. Dacă vrei, rămâi şi tu alături de noi. Nu se cuvine să nu-ţi îndeplinim asemenea dorinţă. Pe dragoni o să-i conducă Wolf sau Denhoff. Dar să rămână şi Babinicz; o să facem cum ne-a sfătuit el, asta-i voia noastră.

— Eu mă spăl pe mâini! spuse Tyzenhauz.

— Domniile voastre trebuie să păstraţi taina. Dragonii să plece chiar astăzi spre Racibórz… şi să răspândească vestea că şi noi ne aflăm printre ei!… Fiţi gata, pentru că nu se ştie când va veni ziua şi ceasul… Tyzenhauz, du-te şi spune-i porunca rotmistrului de dragoni.

Tyzenhauz ieşi, frângându-şi mâinile de supărare şi părere de rău, iar după el plecară şi ceilalţi.

În aceeaşi zi, vestea se împrăştie ca fulgerul prin toată Głogowa cum că regele Jan Kazimierz pornise spre hotarele

Republicii. Mulţi dintre senatori crezură că regele plecase cu adevărat. Gonaci repeziţi înadins duseră ştirea la Opole şi spre drumurile de la hotare.

Tyzenhauz, deşi declarase că se spală pe mâini, nu se lăsă cu una cu două. Ca om de încredere, putea să vie când vroia la rege, aşa că în aceeaşi zi, după plecarea dragonilor, se înfăţişă înaintea lui Jan Kazimierz, mai bine zis a măriilor lor, deoarece era de faţă şi Maria Ludovic.

— Am venit să ascult porunca, spuse. Când pornim?

— Poimâine în zorii zilei, răspunse regele.

— Vor fi mulţi oameni?

— Dintre oşteni ai să mergi tu, Babinicz şi Lugowski. Castelanul de Sandomierz va rămâne şi el cu noi; l-am rugat să ia cât mai puţini oameni, dar vreo zece-cincisprezece tot va lua; sigur că aceştia vor fi şi luptători de nădejde. Sfinţia sa, trimisul papei, doreşte de asemenea să vie cu noi; tovărăşia lui va spori însemnătatea cauzei noastre şi-i va ridica pe toţi credincioşii bisericii noastre. Nu pregetă să-şi pună în primejdie sfânta persoană. Tu ai grijă să nu fie mai mult de patruzeci de oameni, căci aşa ne-a sfătuit Babinicz.

— Stăpâne milostiv! spuse Tyzenhauz.

— Ce mai doreşti?

— Măria Ta, mă rog în genunchi. Poruncile s-au dat… Dragonii au plecat; noi o să pornim fără apărare şi orice podghiaz de câteva zeci de cai poate să ne prindă. Stăpâne milostiv, pleacă-ţi urechea la rugămintea slugii tale şi nu te încrede cu totul în acest şleahtic; Dumnezeu mă vede că-ţi vorbesc cu credinţă. E un om tare descurcăreţ, de vreme, ce a izbutit să se furişeze în inima măriei tale într-un timp atât de scurt şi să-ţi câştige bunăvoinţa, dar…

— Aşadar îl invidiezi? îl întrerupse regele.

— Nu-l invidiez, milostive stăpâne, nici măcar nu vreau să-l învinuiesc de trădare, dar sunt în stare să jur că nu se numeşte Babinicz. De ce-şi ascunde numele adevărat? De ce nu se grăbeşte să spună ce a făcut înainte de

împresurarea Częstochowei? De ce a stăruit atâta ca dragonii să plece înainte şi măria ta să rămâi fără pază?

Regele căzu pe gânduri, apoi îşi ţuguie buzele, cum avea obiceiul.

— Dacă ar fi vorba de vreo înţelegere cu suedezii, răspunse în sfârşit, ce mai înseamnă trei sute de dragoni! Ce putere şi ce apărare mai e şi asta?… Babinicz n-ar trebui decât să le dea de ştire suedezilor să împânzească drumurile cu câteva sute de pedestraşi, şi ne-ar prinde ca într-o plasă. Dar gândeşte-te şi tu dacă aici poate fi vorba de trădare. Mai întâi, s-ar cuveni să cunoască data plecării noastre şi apoi să aibă timp să-i vestească pe suedezi la Cracovia, or cum poate să facă una ca asta, de vreme ce noi pornim poimâine. Pe de altă parte, nu putea ghici că vom asculta sfatul lui, deoarece puteam să ne luăm după al tău sau după al altuia… La început se hotărâse doar că vom pleca însoţiţi de dragoni, aşa că dacă voia să se înţeleagă cu suedezii, plecarea fără ei i-ar fi încurcat planurile, pentru că ar fi fost silit să trimită alţi olăcari ca să-i înştiinţeze. Toate acestea sunt adevărate. Şi pe urmă, n-a vrut deloc să-şi impună părerea, cum zici tu, ci a spus şi el cum a crezut că-i mai bine, ca şi ceilalţi. O, nu, nu! În ochii acestui şleahtic se citeşte adevărul, iar şoldul ars dovedeşte că e gata să nu-i pese de chinuri.

— Măria sa are dreptate, spuse deodată regina. Toate acestea sunt adevărate, iar sfatul a fost şi este foarte bun.

Tyzenhauz ştia din experienţă că atunci când regina îşi spunea părerea, în zadar ar fi încercat cineva să mai schimbe lucrurile apelând la rege, atât de mult se încredea Jan Kazimierz în judecata şi înţelepciunea ei. Aşadar, tânărul nu mai dorea decât să-l convingă pe rege să ia unele măsuri de prevedere.

— Nu e de rangul meu, răspunse, să mă împotrivesc măriilor voastre. Dacă totuşi trebuie să pornim poimâine, e bine ca Babinicz să nu afle asta decât în ceasul plecării.

— Asta se poate! răspunse regele.

— Iar pe drum, am să fiu cu ochii pe el şi Doamne fereşte de vreo primejdie, că nu va scăpa viu din mâinile mele!

— Nu va fi nevoie, spuse regina. Ascultă, domnia ta, regele va fi apărat în drumul său de primejdii, de trădare şi de capcanele duşmanului nu de domnia ta sau de Babinicz, nu de dragoni şi nici de puterile pământene, ci de grija lui Dumnezeu, al cărui ochi este îndreptat mereu spre călăuzitorii popoarelor şi spre unşii lui. Ea îl va păzi, îl va feri şi-l va conduce cu noroc, iar la nevoie îi va trimite asemenea ajutor, la care nici nu vă gândiţi voi, cei ce vă încredeţi doar în puterea pământească.

— Prealuminată stăpână, răspunse Tyzenhauz, şi eu cred că fără vrerea Celui de Sus nu se poate clinti nici un fir de păr din capul nimănui, dar nu e un păcat să mă gândesc la rege şi să mă tem de trădători.

Maria Ludovica zâmbi cu bunăvoinţă.

— Dar prea te grăbeşti, domnia ta, să bănuieşti; aruncând astfel ruşinea asupra întregului popor în care, cum zicea Babinicz, nu s-a aflat nimeni care să ridice braţul asupra propriului rege… De aceea, să nu-ţi pară lucru de mirare că după atâta descurajare şi călcări de jurăminte şi credinţă, pe care le-am încercat alături de rege, eu îţi spun că n-ar cuteza nimeni să făptuiască asemenea nelegiuire, chiar dintre cei ce-i slujesc şi acum pe suedezi.

— Dar scrisoarea prinţului Bogusław, milostivă stăpână?

— Scrisoarea e înşelătoare! spuse regina cu hotărâre. Dacă se află vreun om în Republică în stare să-l trădeze pe rege, apoi acela nu poate fi decât prinţul comis, pentru că numai el ţine de acest popor doar cu numele.

— Pe scurt, nu-l mai bănui pe Babinicz, adăugă regele, pentru că socotim că te-ai înşelat şi în privinţa numelui. Am putea să-l cercetăm, dar cum să i-o spui?… Cum să-l întrebi netam-nesam: „Dacă nu te cheamă Babinicz, atunci cum te cheamă?” Asemenea întrebare poate să rănească de moarte un om cinstit, iar el, ne punem capul că-i cinstit.

— Stăpâne milostiv, n-aş vrea să, mă conving de cinstea lui cu astfel de preţ.

— Bine, bine! îţi suntem recunoscători pentru grijă. Ziua de mâine o vom petrece în rugăciuni şi căinţă iar poimâine la drum, la drum!

Tyzenhauz se retrase oftând şi în aceeaşi zi începu pregătirile în cea mai mare taină. Nici măcar dregătorii care aveau să-l întovărăşească pe rege nu fură înştiinţaţi cu toţii de data hotărâtă. Doar slujitorilor li se spuse că trebuie să aibă caii pregătiţi, pentru că vor pleca la Racibórz cu stăpânii lor în curând.

În ziua următoare, regele nu se arătă nicăieri, nici măcar la biserică, petrecându-şi tot timpul întins în formă de cruce în odaia lui, postind şi rugându-l pe Regele regilor să-i vină într-ajutor, nu pentru el ci pentru binele Republicii.

Maria Ludovica se rugă şi ea împreună cu ceilalţi.

După aceea, noaptea întări forţele celor trudiţi, iar când clopotul bisericii din Głogowa vesti utrenia încă pe întuneric, bătu ceasul despărţirii.

Capitolul XXIII.

Trecură prin Racibórz, oprindu-se numai atât cât să lase caii să răsufle. Nimeni nu-l recunoscu pe rege, grupul nu atrase prea mult luarea-aminte a nimănui, deoarece lumea era încă preocupată de trecerea dragonilor printre care, după părerea tuturor, se găsea şi stăpânitorul polonez.

Suita regelui număra în jur de cincizeci de oameni, fiindcă îl întovărăşeau câţiva dregători, cinci episcopi şi, printre alţii, şi trimisul papei, care nu stătuse în cumpănă să împartă cu ceilalţi greutăţile acestei întreprinderi primejdioase, între fruntariile împărăteşti nu întâmpinară nici o piedică. La Oderberg, nu departe de vărsarea Olszei în Odra, intrară în Moravia.

Ziua era înnorată şi cădea o zăpadă atât de deasă, încât drumul nu se vedea nici la zece paşi înainte. Dar regele era vesel şi încrezător, pentru că avusese loc o întâmplare pe care toţi o socotiseră de bun augur; istoricii acelor vremuri

aveau s-o treacă şi în cronici. Când regele plecase de la Głogowa, înaintea calului se ivise în zbor o păsărică albă şi începuse să se învârte în jurul lui, aci urcând în tării, aci coborând deasupra capului regesc şi ciripind cu bucurie. Îşi amintiseră cu toţii că atunci când regele plecase de la Varşovia înainte de venirea suedezilor, deasupra lui zburase o pasăre neagră.

Păsărică albă, ca mărime şi ca formă, semăna cu o rândunică, lucru de mirare, pentru că era în toiul iernii şi rândunicile nici nu se gândeau să se întoarcă. Se bucuraseră cu toţii, iar regele nu mai vorbise de altceva în zilele următoare, aşteptându-se la un viitor însorit. De asemenea, se văzu de la început cât de bun fusese sfatul lui Kmicic de a pleca neînsoţit de dragoni.

În Moravia se vorbea pretutindeni de trecerea regelui polonez. Unii spuneau că-l văzuseră cu ochii lor, în armură, cu paloşul în mână şi coroana pe cap. Se încrucişau tot felul de zvonuri despre puterea pe care o avea cu el, umflându-se peste măsură numărul dragonilor. Erau şi din aceia care văzuseră zeci de mii, şiraguri de oameni, cai, polcuri şi flamuri ce nu se mai sfârşeau.

— Nu încape îndoială, se spunea, că suedezii le vor ţine calea, dar nu se ştia dacă vor putea răzbi asemenea putere.

— Ei, îl întreba regele pe Tyzenhauz, n-a avut dreptate Babinicz?

— Încă n-am ajuns la Lubowla, stăpâne milostiv, îi răspundea tânărul magnat.

Babinicz, în schimb, era mulţumit de sine şi de călătorie, împreună cu cei trei Kiemliczi călărea de obicei înaintea grupului, cercetând drumul; în răstimpuri mergea alături de ceilalţi, povestindu-i regelui întâmplări de la asediul Częstochowei, pe care Jan Kazimierz nu se mai sătura să le asculte. Cu fiecare clipă regele îl îndrăgea tot mai mult pe acest tânăr vesel şi vioi care semăna cu un vultur. Stăpânitorul îşi petrecea vremea în rugăciuni sau în meditaţii cucernice despre viaţa de apoi, vorbind despre

războiul viitor sau despre ajutorul aşteptat de la împărat, în sfârşit, privind la jocurile cavalereşti cu care oştenii se străduiau să-şi scurteze timpul călătoriei. Fiindcă aşa era firea lui Jan Kazimierz; putea să treacă lesne de la vorba aşezată, aproape la uşurătate, de la o muncă anevoioasă, la petreceri pe care, atunci când avea prilejul, le trăia cu tot sufletul, ca şi când nu l-ar fi apăsat nici o grijă, nici un necaz.

Oştenii arătau fiecare ce ştia; tinerii Kiemlicz, Kosma şi Damian îl veseleau pe rege cu statura lor uriaşă şi stângace; frângeau potcoavele ca pe firul de trestie, iar stăpânul poruncea de fiecare dată să li se dea câte un taler, cu toate că pungile nu erau prea pline, fiindcă toţi banii, până şi podoabele şi inelele cu pecete ale reginei, se cheltuiseră pentru plata oştenilor.

Jupân Andrzej se făIea cu aruncarea baltagului pe care-l zvârlea în sus cu atâta putere, încât aproape nu se mai vedea, iar el dădea pinteni calului şi-l prindea din zbor. La această privelişte, regele mai că bătea din palme.

— L-am văzut, spunea – şi pe jupân Słuszka, fratele vicecancelăresei, aruncând baltagul, dar nu-l zvârlea nici pe jumătate atât de sus.

— La noi în Lituania e un obicei răspândit peste tot, răspundea jupân Andrzej. Aşa că tot aruncându-l din copilărie, ajungi cu timpul la o mare îndemânare.

— De unde ai cicatricea asta pe obraz? întrebă o dată regele, arătând spre semnul lui Kmicic. Cineva te-a crestat binişor cu sabia.

— Nu-i de la sabie, măria ta, ci de la un plumb. S-a tras în mine cu ţeava pistolului aproape lipită de obraz.

— Vreun vrăjmaş ori unul de-al nostru?

— De-al nostru, dar neprieten, pe care am să-l chem să-mi dea socoteală; nu se cade să vorbesc de asta până când nu mă voi răzbuna.

— Eşti chiar atât de neînduplecat?

— Nu sunt neînduplecat, măria ta, pentru că în creştetul capului am o crestătură şi mai adâncă de la sabie, din pricina căreia era cât pe ce să-mi dau duhul; mi-a făcut-o un om destoinic, şi de aceea nu-i port supărare.

Spunând acestea, Kmicic îşi scoase căciula şi-i arătă regelui semnul unei tăieturi adânci ale cărei margini albe se vedeau foarte bine.

— Nu mi-e ruşine de această rană, spuse, pentru că mi-a făcut-o un meşter cum nu se mai află altul în Republică.

— Cine-i acest meşter?

— Pan Wołodyjowski.

— Pentru Dumnezeu! Îl cunoaştem şi noi. A făcut adevărate minuni la Zbaraż. Iar după aceea am fost la nunta unui tovarăş de-al lui, Skrzetuski, care ne-a adus cel dintâi veşti din Zbarażul împresurat. Sunt cavaleri viteji! Mai era încă unul cu ei, pe care îl lăuda toată oştirea ca pe cel mai vrednic. Un şleahtic gras şi bun de glume, care ne-a făcut să râdem grozav.

— Cred că e jupân Zagłoba! spuse Kmicic, un bărbat nu numai viteaz, dar şi tare şiret.

— Nu ştii ce fac ei acum?

— Wołodyjowski era polcovnic de dragoni la prinţul voievod de Wilno.

Regele se posomorî.

— Şi împreună cu prinţul voievod îi slujeşte acum pe suedezi?

— El? Pe suedezi? Da' de unde, e alături de jupân Sapieha. L-am văzut cu ochii mei zvârlind buzduganul la picioarele prinţului când acesta a vestit trădarea.

— E un oştean vrednic! răspunse regele. Jupân Sapieha ne-a trimis veşti de la Tykocin, unde l-a încercuit pe prinţul voievod. Să-i dea Dumnezeu noroc! Dacă toţi ar fi ca el, vrăjmaşul suedez ar începe să regrete această campanie.

— Domnia ta ai fost şi la Kiejdany, la Radziwiłł?

Kmicic rămase uşor descumpănit şi începu să se joace cu baltagul.

— Am fost.

— Mai lasă baltagul! vorbi mai departe Tyzenhauz. Şi ce-ai căutat la curtea prinţului?

— Am fost musafir, răspunse Kmicic, pierzându-şi răbdarea, şi am mâncat pâinea prinţului până când mi s-a făcut lehamite.

— De ce nu te-ai dus odată cu ceilalţi oşteni la jupân Sapieha?

— Pentru că jurasem să plec la Częstochowa, lucru pe care domnia ta ai să-l înţelegi mai bine când am să-ţi spun că Ostra Brama fusese ocupată de septentrioni.

Jupân Tyzenhauz începu să clatine din cap şi să ţâţâie, atrăgând astfel luarea-aminte a regelui, apoi îl privi cercetător pe Kmicic.

Acesta însă, stârnit, se întoarse spre Tyzenhauz şi spuse;

— Domnia ta! Eu de ce nu te întreb unde ai fost şi ce-ai făcut?

— N-ai decât să mă întrebi, răspunse Tyzenhauz. N-am nimic de ascuns.

— Iar eu nu mă aflu înaintea judecăţii, iar dacă mă voi afla vreodată, nu domnia ta mă vei judeca. Aşa că, dă-mi pace, ca să nu-mi pierd răbdarea.

Spunând acestea, aruncă baltagul atât de sus, încât aproape că pieri din ochi, regele îl urmări cu privirea şi nu se mai gândi decât dacă Babinicz îl va prinde sau nu din zbor…

Babinicz împunse calul cu pintenii, se repezi înainte şi-l prinse.

În aceeaşi seară, Tyzenhauz îi spuse regelui:

— Măria ta, şleahticul ăsta îmi place din ce în ce mai puţin…!

— Iar nouă din ce în ce mai mult! spuse ţuguindu-şi buzele.

— Astăzi l-am auzit pe unul dintre oamenii lui zicându-i polcovnic, dar el l-a privit ameninţător şi celălalt a tăcut. Nu e lucru curat!

— Şi nouă ni se pare câteodată, răspunse regele, că nu vrea să spună totul, dar asta-i treaba lui.

— Nu, stăpâne milostiv! se împotrivi cu tărie Tyzenhauz, nu-i numai treaba lui, ci şi a noastră, a întregii Republici. Pentru că, dacă e vreun vânzător care pregăteşte pierzania sau robia măriei tale, odată cu măria ta vor pieri toţi cei ce ridică armele împotriva suedezilor, va pieri întreaga Republică pe care numai regele poate s-o mai scape.

— O să-l întrebăm chiar mâine.

— Deie Domnul să fiu un proroc mincinos, dar nu văd nimic bun în ochii lui. E prea iute, prea cutezător şi prea hotărât, iar oamenii aceştia sunt în stare de orice.

Regele se îngrijoră.

A doua zi, după ce porniră la drum, îi făcu semn lui Kmicic să se apropie.

— Unde ai fost polcovnic? îl întrebă regele pe neaşteptate.

Se aşternu tăcerea.

Kmicic se lupta cu el însuşi; ardea de dorinţa să descalece, să cadă la picioarele regelui şi să lepede povara care-l apăsa, să-i spună adevărul.

Dar se gândi cu groază ce volbură va stârni numele lui, mai ales după scrisoarea prinţului Bogusław Radziwiłł.

El, odinioară mâna dreaptă a prinţului voievod de Wilno, care sprijinise stăpânirea acestuia, ajutându-l să zdrobească steagurile răzvrătite şi rămânându-i alături în trădare; el, cel bănuit şi învinuit de cea mai cumplită nelegiuire, încercarea de a-l răpi pe rege, avea să izbutească oare să-l convingă pe Jan Kazimierz, pe episcopi şi pe senatori, că se îndreptase, recunoscuse şi îşi plătise greşelile cu sânge?… Cum va putea să-şi dovedească adevăratele simţăminte, ce argumenta putea să aducă afară de vorbe goale…?

Vinile de altădată îl urmăreau mereu neînduplecate, cum urmăresc câinii aţâţaţi fiara în bungetul pădurii.

De aceea, se hotărî să tacă.

În acelaşi timp, simţea o silă nespusă faţă de orice minciună. Putea oare să arunce praf în ochii acestui stăpân pe care-l iubea cu toată puterea sufletului, să-l înşele spunându-i lucruri născocite?

Simţea că nu e în stare de una ca asta.

Aşa că după un timp începu să vorbească astfel:

— Stăpâne milostiv! Poate că în curând va veni vremea când voi putea să-mi deschid sufletul înaintea măriei tale ca înaintea unui spoveditor… Aş vrea însă ca pentru mine, pentru credinţa şi dragostea mea faţă de rege să vorbească mai întâi faptele, nu vorbele goale. Am păcătuit, stăpâne, am păcătuit împotriva măriei tale şi a ţării, dar m-am căit prea puţin şi de aceea caut o slujbă în care să-mi pot găsi mai repede îndreptarea. La urma urmei, cine n-a păcătuit? Care-i acela care nu trebuie să se bată cu pumnii în piept, recunoscându-şi vina? Se prea poate să fi greşit mai mult decât alţii, dar mi-am revenit cel dintâi… Să nu mă întrebi, stăpâne milostiv, de nimic, până când slujba de acum nu te va convinge; să nu mă întrebi, fiindcă nu pot să-ţi spun nimic, ca să nu-mi închid singur drumul mântuirii; iau martor pe Dumnezeu şi pe Sfântă Fecioară că nu te mint şi sunt gata să-mi vărs ultima picătură de sânge pentru măria ta.

Ochii lui jupân Andrzej se umeziră, iar faţa-i era străluminată de atâta sinceritate şi părere de rău, încât îl apăsa mai mult decât cuvintele.

— Dumnezeu îmi cunoaşte vrerile mele, vorbi mai departe, şi va ţine seama de ele la judecată… Stăpâne milostiv, dacă nu ai încredere în mine, atunci alungă-mă, îndepărtează-mă de măria ta. Voi merge pe urmele măriei tale, ca în clipa de cumpănă să vin nechemat şi să-mi dau viaţa pentru a te scăpa. Atunci, stăpâne, ai să vezi că nu sunt un trădător, ci unul dintre acei rari slujitori pe care n-ai să-i afli nici măcar printre cei ce aruncă bănuielile asupra altora.

— Noi te credem şi acum, zise regele. Rămâi alături de noi, fiindcă trădarea nu vorbeşte aşa.

— Mulţumesc, măria-ta! spuse Kmicic.

Şi strunindu-şi calul, rămase printre cei din urmă.

Dar Tyzenhauz nu se mulţumi să-i împărtăşească numai regelui bănuielile sale, aşa că toţi începură să se uite pieziş la Kmicic. Discuţiile încetau, când se apropia, şi începeau şuşotelile. Îi urmăreau fiecare mişcare, cercetându-i fiecare vorbă. Jupân Andrzej îşi dădu seama curând şi începu să se simtă tot mai străin printre aceşti oameni.

Până şi regele, deşi avea încredere în el, nu se mai uita la el cu aceeaşi privire veselă de mai înainte. Aşa că tânărul îşi pierdu vioiciunea, se posomorî, jalea şi amărăciunea îi stăpâniră inima. La început, obişnuia să călărească printre cei din frunte, iar acum venea la câteva sute de paşi în urma grupului, cu capul plecat, năpădit de gânduri negre.

În sfârşit, înaintea călăreţilor albiră Carpaţii. Zăpada acoperea povârnişurile, norii greoi învăluiau crestele, iar în serile senine, culmile dinspre apus se înveşmântau în lumina şi străluceau orbitor până când se stingeau în întunericul care cuprindea tot pământul. Kmicic privea la aceste minuni ale firii, pe care nu le văzuse, şi, deşi apăsat de griji, uita de supărare cu ochii la ele.

În fiecare zi, culmile uriaşe creşteau tot mai mult, părând din ce în ce mai puternice. În cele din urmă, suita regelui ajunse, la ele şi îşi urmă drumul prin trecătorile care se deschideau ca nişte porţi înaintea lor.

— Hotarul trebuie să fie aproape, spuse regele mişcat.

Deodată le ieşi înainte un om într-un cărucean cu două roţi, la care era înhămat un cal. Oamenii regelui îl opriră îndată.

— Omule, întrebă Tyzenhauz, am ajuns în Polonia?

— Dincolo de stânca aia şi de pârâu e hotarul împărăţiei, iar voi vă aflaţi pe pământul regelui.

— Încotro e Żywiec?

— Mergeţi drept şi ajungeţi la drum.

Şi munteanul îşi şfichiui mârţoaga. Tyzenhauz se repezi la suita care se oprise nu departe.

— Stăpâne milostiv, strigă cu înflăcărare, ai ajuns în inter regna, fiindcă regatul măriei tale începe de la pârâul acela.

Regele nu răspunse nimic, făcu doar semn să i se oprească fugarul, descălecă şi căzu în genunchi, ridicându-şi ochii şi braţele spre cer.

La această privelişte, descălecară cu toţii şi-i urmară pilda; regele pribeag se întinse în formă de cruce pe zăpadă şi începu să sărute pământul acesta atât de drag şi atât de nerecunoscător, care-i refuzase adăpostul în clipele de nenorocire.

Se aşternu tăcerea, tulburată doar de suspinele celor ce se rugau.

Seara era geroasă, senină, culmile şi vârfurile brazilor apropiaţi luceau ca purpura, iar cele mai depărtate se îmbrăcau în umbre albăstrii; drumul pe care sta întins regele părea o panglică roşietic-aurie ce răsfrângea străluciri asupra regelui, a episcopilor şi a dregătorilor.

Pe creste se iscă vântul şi coborî spre văi, purtând pe aripi zăpada îngheţată. Aşa că brazii din apropiere începură să-şi plece vârfurile acoperite de promoroacă, să se încline înaintea stăpânului şi să foşnească de bucurie, cântând parcă acel cântec de demult:

— Bine-ai venit, stăpâne drag, bine-ai venit…!

Cobora amurgul, când alaiul regelui porni mai departe. Dincolo de trecătoare se întindea o vale largă, al cărei capăt se pierdea în depărtare. Lucirile zilei se stingeau împrejur, într-un singur loc cerul mai strălucea roşietic.

Regele începu Ave Maria, iar ceilalţi repetară după el vorbele cucernice.

Pământul de baştină, nevăzut de atâta vreme, munţii pe care-i învăluia noaptea, jarişte a cerului ce se stingea treptat, rugăciunile – toate acestea înălţau sărbătoreşte inimile şi minţile tuturor, aşa că după ce-şi făcură datoria faţă de ziditor, regele, dregătorii şi cavalerii călăriră în tăcere.

Apoi se lăsă întunericul, numai spre răsărit cerul se înroşea tot mai mult.

— Mergem spre jarişte a aceea, spuse regele. E de mirare că lumina stăruie şi acum.

Deodată, se apropie în galop Kmicic.

— Stăpâne milostiv, acolo e foc! strigă.

Se opriră cu toţii.

— Cum aşa? întrebă regele, parc-ar fi zorile…!

— E foc, măria ta! Nu mă înşel! repetă jupân Kmicic.

Într-adevăr, dintre toţi însoţitorii regelui el se pricepea cel mai bine la asemenea lucruri.

În cele din urmă, nu se mai îndoi nimeni, deoarece deasupra acelei văpăi parcă se rostogoliră nori purpurii, luminându-se şi întunecându-se în acelaşi timp.

— Te pomeneşti că arde Żywiec! strigă regele. Vrăjmaşul a pătruns până acolo.

Abia îşi sfârşi vorba, că la urechile privitorilor ajunse larmă de glasuri omeneşti, sforăitul cailor şi zece-cincisprezece făpturi întunecate se iviră înaintea grupului, – Staţi! Staţi! începu să strige Tyzenhauz.

Noii sosiţi se opriră, şovăind.

— Oameni buni, cine sunteţi? îi întrebară.

— Prieteni! răspunseră câteva glasuri. Prieteni! Abia am scăpat cu viaţa de la Żywiec; suedezii dau foc şi omoară oamenii!

— Staţi, ce tot vorbiţi?… Cum de-au ajuns acolo?

— Păi, boierule, l-au pândit pe regele nostru. Sunt o grămadă! Maica Domnului să-l aibă în pază!

Tyzenhauz îşi pierdu capul.

— Iată ce înseamnă să călătoreşti cu oameni puţini! strigă la Kmicic. De te-ar trăsni Dumnezeu pentru sfatul tău!

Jan Kazimierz începu să-i cerceteze pe fugari,

— Şi unde se află regele? întrebă.

— Regele s-a dus în munţi cu oştirea cea mare, a trecut prin Żywiec acum două zile, dar suedezii l-au ajuns din urmă şi s-au bătut pe undeva aproape de Śucha…

Nu ştim dacă au pus mâna pe el sau nu, dar astăzi, spre seară, s-au întors la Żywiec şi dau foc, omoară…

— Duceţi-vă cu Dumnezeu, oameni buni! spuse Jan Kazimierz.

Fugarii se făcură nevăzuţi.

— Iată ce s-ar fi întâmplat dacă mergeam şi noi cu dragonii! strigă Kmicic.

— Măria ta! întrebă episcopul Gębicki, duşmanul se află înaintea noastră… Ce trebuie să facem?

Făcură cu toţii cerc în jurul regelui, de parcă voiau să-l apere de primejdie cu trupurile lor, dar Jan Kazimierz privea la zarea de foc, care i se răsfrângea în priviri, şi tăcea; nimeni nu cuteza să propună nimic în această împrejurare trudnică.

— Când am părăsit ţara, pojarurile ne-au luminat drumul, rosti în sfârşit, iar acum la întoarcere se întâmpla la fel…

Şi iarăşi se înstăpâni tăcerea care dură mai mult ca înainte.

— Cine poate să ne dea vreun sfat? întrebă în cele din urmă episcopul Gębicki.

Deodată răsună glasul lui Tyzenhauz, încărcat de amărăciune şi batjocură.

— Acela care n-a şovăit să pună un primejdie viaţa regelui, îndemnându-l să plece fără prea mulţi însoţitori, acela să spună şi acum ce-i de făcut!

În aceeaşi clipă, un călăreţ ieşi înainte: era Kmicic.

— Prea bine! răspunse.

Şi ridicându-se în scări, strigă spre slujitorii care stăteau departe:

— Kiemliczi, după mine!

Spunând acestea, porni în galop urmat de trei călăreţi.

Un strigat de deznădejde se smulse din pieptul lui jupân Tyzenhauz.

— E o capcană! spuse, trădarea iese la iveală! Măria ta, scapă-ţi viaţa cât mai e vreme; curând vrăjmaşii vor închide trecătoarea! Scapă-ţi viaţa, măria ta! înapoi, înapoi!

— Să ne întoarcem, să ne întoarcem! strigară într-un glas episcopii şi dregătorii.

Dar Jan Kazimierz îşi pierdu răbdarea, ochii începură să-i împrăştie fulgere, scoase spada din teacă şi strigă

— Doamne fereşte! Să fugim pentru a doua, oara din ţara noastră. Întâmplă-se ce s-o întâmpla, ne-ajunge!

Şi îmboldi calul cu pintenii, ca să pornească înainte, dar solul papei puse mâna pe dârlogi.

— Măria ta, rosti liniştit, porţi în spinare soarta ţării şi a bisericii, aşa că nu-ţi este îngăduit să-ţi primejduieşti viaţa.

— Nu-ţi este îngăduit! repetară episcopii.

— În Śląsk nu ne mai întoarcem, aşa să ne ajute sfânta Cruce! răspunse Jan Kazimierz.

— Stăpâne milostiv, ascultă rugămintea supuşilor tăi! spuse castelanul de Sandomierz, împreunându-şi mâinile. Dacă nu vrei cu nici un preţ să te mai adăposteşti în pământurile împăratului, s-o luăm cel puţin pe alt drum, spre hotarul maghiar, sau să ne întoarcem prin trecătoare, ca să nu ni se taie calea. O să aşteptăm acolo. Dacă va sosi vrăjmaşul, vom putea scăpa cu ajutorul cailor, căci nu vor mai putea strânge laţul în jurul nostru.

— Fie şi aşa, consimţi regele mai blând. Nu putem respinge un sfat înţelept, dar nu mai pornim a doua oară în pribegie. Dacă nu ne putem strecura pe aici, ne vom strecura pe alt drum. Totuşi, credem că domniile voastre vă speriaţi degeaba. De vreme ce suedezii aceia ne-au căutat printre dragoni, cum spuneau oamenii din Żywiec, înseamnă că nu ştiu de noi, aşa că nu poate fi vorba de nici o trădare. Gândiţi-vă şi domniile voastre, că doar sunteţi oameni cu experienţă. Suedezii nu s-ar fi legat de dragoni, n-ar fi tras nici un plumb în ei dacă ar fi fost înştiinţaţi că noi venim în urma lor. Liniştiţi-vă, domniile voastre! Babinicz a plecat înainte cu oamenii lui şi nu se va întoarce fără veşti.

Spunând acestea, regele porni înapoi spre trecătoare, urmat de ceilalţi. Se opriră acolo unde munteanul le arătase

hotarul.

Se scurse un sfert de ceas, apoi o jumătate, un ceas.

— Domniile voastre, spuse deodată voievodul de Lęczyca, nu vi se pare că zarea de lumina se micşorează!

— Se stinge, se stinge văzând cu ochii, răspunseră câteva glasuri.

— E un semn bun! observă regele.

— Eu plec înainte cu vreo cincisprezece oameni, spuse Tyzenhauz. Ne oprim la câteva sute de paşi şi dacă vin suedezii, îi ţinem în loc până murim. În acest timp, veţi putea să vă gândiţi la scăparea regelui.

— Rămâi cu noi, nu-ţi îngăduim să pleci! se opuse regele.

La acestea, Tyzenhauz:

— Stăpâne milostiv, pe urmă o să porunceşti să mă împuşte, dar acum tot mă duc, pentru că e vorba de capul măriei tale.

Şi chemându-şi oştenii de nădejde, plecă.

Se opriră la celălalt capăt al trecătorii, spre vale şi aşteptară cu flintele pregătite, ascultând cu luare-aminte orice zgomot. Tăcerea dură multă vreme, până când le ajunse la ureche scârţâitul zăpezii călcate de copite.

— Vin! şopti unul dintre oşteni.

— Nu sunt decât câţiva oşteni, răspunse al doilea. Se întoarce jupân Babinicz.

În acest timp, cei care soseau se apropiară prin întuneric la câteva zeci de paşi.

— Werdo! întrebă Tyzenhauz.

— Prieteni, nu trageţi! răsună glasul lui jupân Kmicic. În aceeaşi clipă se ivi înaintea lui Tyzenhauz şi, nerecunoscându-l din pricina beznei, întrebă:

— Unde-i regele?

— Acolo, nu departe de trecătoare! răspunse Tyzenhauz liniştit.

— Cine vorbeşte, că nu-mi dau seama?

— Tyzenhauz! Dar domnia ta ce porţi pe şa?

Întrebă şi arătă o formă alungită, întinsă pe şa înaintea lui Kmicic.

Dar jupân Andrzej nu răspunse nimic şi trecu pe lângă el.

Ajungând la suita regelui, îl recunoscu de departe, deoarece dincolo de trecătoare era mai multă lumină, şi strigă:

— Stăpâne milostiv, drumul e slobod!

— Nu mai sunt suedezi la Żywiec?

— S-au retras spre Wadowice. Era o ceată de lefegii nemţi. Iată pe unul dintre ei, pe care măria ta poţi să-l cercetezi.

Şi jupân Andrzej zvârli din şa mogâldeaţa pe care o ţinea dinainte; un geamăt răsună în liniştea nopţii.

— Ce-i asta? întrebă regele mirat.,

— Un raitier!

— Pe viul Dumnezeu! Ai adus şi o limbă? Cum ai izbutit? Vorbeşte!

— Stăpâne milostiv! când lupul merge noaptea în urma turmei de oi, nu-i e prea greu să răpească vreuna, deşi la drept vorbind, nu e prima dată când fac aşa ceva.

Regele îşi duse mâinile la cap.

— Ce pui de oştean e Babinicz ăsta, bătu-l-ar ghiulelele! închipuiţi-vă, domniile voastre… Văd că având asemenea slujitori, putem să trecem şi prin mijlocul suedezilor!

Între timp, îl înconjurară cu toţii pe raitierul care nu se mai ridicase de jos.

— Cercetează-l, măria ta, zise Kmicic nu fără anume semeţie în glas, cu toate că nu ştiu dacă va fi în stare să răspundă, pentru că l-am cam strâns de gât, iar aici nu prea avem cu ce să-l încălzim la tălpi…

— Turnaţi-i horilcă în gură! porunci regele.

Leacul acesta ajută mai mult decât „încălzirea”, fiindcă raitierul îşi recăpătă curând forţele şi glasul. Jupân Kmicic îi puse vârful săbiei în gât şi-i porunci să spună tot adevărul.

Prinsul mărturisi că face parte din polcul condus de polcovnicul Irbehorn şi că primiseră ştire despre trecerea regelui cu dragonii, aşa că năvăliseră asupra lor aproape de

Śucha, dar întâmpinând o împotrivire îndârjită, fuseseră nevoiţi să se retragă la Żywiec, de unde plecaseră spre Wadowice şi Cracovia, fiindcă aşa aveau poruncă.

— În munţi nu mai sunt şi alte cete de suedezi? întrebă Kmicic în limba nemţească, apăsând mai tare gâtul raitierului.

— Poate că mai sunt şi altele, răspunse raitierul cu glasul întrerupt, pentru că ghinărarul Duglas a împrăştiat podghiazuri pretutindeni, dar se retrag toate, fiindcă ţăranii le atacă prin trecători.

— La Żywiec şi prin apropiere numai voi aţi fost?

— Numai noi.

— Şi cunoaşteţi că regele polonez a trecut pe aici?

— A trecut cu dragonii cu care ne-am ciocnit la Sucha, l-au văzut mai mulţi.

— De ce nu l-aţi urmărit?

— Ne-a fost frică de munteni.

Aici Kmicic vorbi iarăşi în polonă:

— Măria ta, drumul e liber şi loc de popas vom găsi la Żywiec, pentru că n-a ars decât o parte din aşezare.

Dar bănuitorul Tyzenhauz vorbea în acest timp cu castelanul de Wojnicz, spunându-i:

— Ori e un oştean mare şi curat ca lacrima, ori e un trădător grozav de iscusit… Ia aminte, domnia ta, că toate acestea pot fi prefăcute, prinderea raitierului şi mărturisirile lui. Iar dacă-i aşa? Dacă suedezii aşteaptă ascunşi la Żywiec? Dacă regele se duce acolo şi cade în capcana întinsă…?

— E mai bine să ne convingem, răspunse castelanul de Wojnicz.

Tyzenhauz se întoarse deci spre rege şi spuse cu voce tare:

— Stăpâne milostiv, îngăduie-mi să plec eu înainte la Żywiec şi să mă conving dacă-i adevărat ce spun cavalerul şi raitierul ăsta.

— Fie şi aşa! îngăduie-i, stăpâne, să plece! strigă Kmicic.

— Du-te, îl învoi regele, dar ne vom mişca şi noi înainte, pentru că e tare frig.

Jupân Tyzenhauz porni în goană, iar suita regelui porni încet în urma lui. Jan Kazimierz îşi recăpătă buna dispoziţie şi după o vreme îi spuse lui Kmicic:

— Cu tine putem să-i vânăm pe suedezi ca şi cu şoimul, pentru că te repezi de sus la ei!

— Aşa s-a şi întâmplat, răspunse jupân Andrzej. Dacă măria ta pofteşti să vânezi, şoimul e gata.

— Povesteşte cum l-ai prins.

— Nu-i prea greu, stăpâne milostiv! întotdeauna când polcul merge înainte, rămân în urmă destui oşteni; ăsta se târa la câteva sute de paşi. M-am apropiat de el, dar nu s-a ferit, gândind că e vreunul de-al lui, aşa că până să-şi dea seama bine, am şi pus mâna pe ei şi i-am astupat gura, ca să nu strige.

— Spuneai că nu-i prima dată. Ai mai făcut-o şi înainte?

Kmicic izbucni în râs.

— Oho, măria ta, de multe ori. Şi asta şi altele şi mai şi! Dacă măria ta porunceşti, pornesc iarăşi după ei, îi ajung din urmă, fiindcă au caii osteniţi, şi îţi mai aduc încă unul; mai mult, pot să le spun şi Kiemliczilor mei să facă la fel.

Un timp călăriră în tăcere. Deodată se auzi tropotul unui cal şi veni Tyzenhauz.

— Măria ta! spuse, drumul e liber şi locul de popas arvunit.

— Vedeţi, domniile voastre?! îi dojeni Jan Kazimierz; Nu v-am spus că vă îngrijoraţi degeaba… Să mergem deci, să mergem, pentru că avem nevoie de odihnă.

Porniră cu toţii în trap întins, sprinteni şi veseli, iar după un ceas, regele trudit dormea somn fără primejdie pe pământul ţării lui…

În aceeaşi seară, jupân Tyzenhauz se apropie de Kmicic.

— Te rog să mă ierţi, domnia ta, spuse. Dragostea de rege m-a făcut să te bănuiesc.

Dar Kmicic nu-i luă mâna.

— A, nu se poate! răspunse. M-ai numit trădător…

— Aş fi făcut şi mai mult, fiindcă ţi-aş fi trimis un plumb în cap, zise Tyzenhauz, dar acum m-am convins că eşti un om cinstit şi ţii la domnul nostru, aşa că ţi-am întins mâna. De vrei, o primeşti – de nu vrei, n-o primeşti… Totuşi aş fi bucuros să ne întoarcem amândoi în dragostea faţă de rege… Deşi nu mă tem nici de alt fel de întrecere.

— Aşa gândeşti domnia ta?… Hm, poate că ai dreptate, dar sunt cam supărat pe domnia ta.

— Ei, uită supărarea… Domnia ta eşti un oştean grozav. Hai să ne îmbrăţişăm, ca să nu ne culcăm duşmănindu-ne.

— Fie şi aşa! consimţi Kmicic.

Şi căzură unul în braţele celuilalt.

Capitolul XXIV.

Suita regelui ajunse noaptea târziu la Żywiec şi aproape că nu-i văzu nimeni în târgul înfricoşat de năvala polcului suedez. Regele nu se opri la cetăţuie, care fusese pustiită de suedezi mai înainte, în parte arsă, ci la casa parohială. Aici Kmicic răspândi vestea că solul împăratului vine din Śląsk şi se îndreaptă spre Cracovia.

A doua zi, o luară într-adevăr, spre Wadowice şi abia după o bucată bună de drum cotiră spre Śucha. De acolo aveau să meargă la Jordanów, trecând prin Krzeczonów, apoi la Nowy Targ. Dacă aflau că la Czorsztyn nu sunt podghiazuri suedeze, urmau să se ducă acolo, în caz contrar trebuind să se îndrepte spre hotarul maghiar, să-l treacă şi să ajungă astfel la Lubowla. Regele se aştepta ca marele mareşal al coroanei, care dispunea de forţe însemnate, cum aveau prea puţini principi domnitori, va curăţa drumurile şi-i va ieşi în întâmpinare. E adevărat că nu ştia pe unde vine regele şi asta putea să-i încurce planurile, dar printre munteni nu lipseau oamenii de credinţă, gata oricând să-i aducă vestea aşteptată. Nu era nevoie să le mai spună să păstreze taina, deoarece se duceau cu plăcere, când auzeau că e vorba de rege. Pentru că oamenii munţilor, deşi săraci şi pe jumătate sălbatici, ocupându-se prea puţin sau

deloc cu truda câmpului neroditor, trăind în schimb din creşterea vitelor, cucernici şi urând pe eretici, erau cu trup şi suflet alături de rege. Când se răspândise vestea despre căderea Cracoviei şi mai ales despre asedierea Częstochowei, unde se obişnuiseră să meargă în pelerinaj, ei se ridicaseră cei dintâi, puseseră mâna pe topoare şi securi şi coborâseră din munţi. Ghinărarul Duglas, un războinic priceput, dispunând de tunuri şi flinte, îi împrăştiase într-adevăr cu uşurinţă la şes, unde nu ştiau să se bată; în schimb, suedezii se arătau foarte grijulii când trebuiau să pornească spre locurile de baştină ale muntenilor, unde nu era chip să-i ia pe neaşteptate şi puteau fi învinşi fără greutate, Câteva cete, care se încumetaseră să intre adânc în creierii munţilor, pieriseră fără urmă.

Şi acum, vestea despre trecerea regelui cu oştirea făcuse vâlvă, deoarece se ridicau cu toţii, ca un singur bărbat, să-l apere şi să-l însoţească până la marginea lumii cu toporiştele lor. Jan Kazimierz putea, dacă ar fi spus cine este, să strângă într-o clipă în jurul lui mii de munteni pe jumătate sălbatici, dar se gândea pe drept cuvânt că în asemenea împrejurare vestea s-ar răspândi ca vântul prin împrejurimi şi suedezii ar putea trimite şi ei oştiri puternice în întâmpinarea lui, aşa că prefera să înainteze fără să fie cunoscut chiar de munteni.

Găseau pretutindeni călăuze sigure, cărora era de ajuns să le spună că se află înaintea unor episcopi şi magnaţi doritori să scape de suedezi, ca să-i slujească fără murmur. Îi îndrumau deci prin zăpadă, stâncăraie, creste şi trecători, pe „pârtii” cunoscute doar de ei, prin locuri atât de greu de străbătut, de credeai că nu poate trece nici pasărea în zbor.

Adesea regele şi dregătorii aveau norii la picioarele lor, iar dacă nu erau nori, privirea le zbura pe întinderea nemărginită, acoperită de zăpadă, care părea uriaşă, cât ţara întreagă; nu o dată intrau în văgăuni aproape întunecoase, chenăruite de streşini de zăpadă, prin care

numai fiarele îşi aveau vizuina. Ocoleau cu grijă locurile pe unde ar fi putut trece şi vrăjmaşul, o luau pe scurtături şi se întâmpla ca vreo aşezare la care se aşteptau să ajungă după o jumătate de zi, să se ivească deodată la picioarele lor, îmbiindu-i cu odihna şi bucuria ospeţiei, fie şi în colibe şi odăi afumate.

Regele era mereu voios, îi încuraja pe însoţitori să îndure greutăţile neobişnuite şi le spunea că, mergând pe asemenea drumuri, vor ajunge cu bine şi pe neaşteptate la Lubowla.

— Mareşalul habar nu are când o să-i cădem în cârcă! repeta întruna.

Iar trimisul papei răspundea:

— Ce înseamnă întoarcerea lui Xenofon faţă de călătoria noastră prin nori?

— Cu cât ne vom înălţa mai sus, cu atât mai jos va coborî norocul suedezilor, spunea regele.

Ajunseră astfel la Nowy Targ. Se părea că nu mai e nici o primejdie, dar muntenii susţineau că niscaiva oşti străine dau târcoale pe lângă Czorsztyn şi prin împrejurimi. Regele presupunea că sunt raitierii nemţi ai mareşalului coroanei, care avea două asemenea polcuri, sau că dragonii trimişi înainte de el au fost luaţi drept podghiazuri vrăjmaşe. Aşadar, când aflară că şi la Czorsztyn era garnizoana episcopului de Cracovia, sfetnicii regelui se împărţiră în două: unii voiau să meargă pe tractul cel mare până la Czorsztyn, iar de acolo să înainteze pe hotar până în ţinutul Spisz, în timp ce alţii erau de părere să cotească îndată spre pământurile maghiare, care pătrundeau ca un clin până aproape de Nowy Targ, şi să se furişeze peste vârfuri şi prin păsurile munţilor, slujindu-se peste tot de călăuze, deoarece numai acestea cunoşteau trecerile fără primejdie.

Învinse a doua părere, fiindcă astfel o întâlnire cu suedezii devenea cu neputinţă, iar pe de altă parte, regelui îi plăcea mai mult drumul acesta „vulturesc” prin prăpăstii, şi prin nori.

De la Nowy Targ se îndreptară deci spre apus şi miazăzi, lăsând la dreapta Biały Dunajec. La început străbătură întinderi largi, dar pe măsură ce înaintau, spinările muntoase începeau să se împreune şi văile se îngustau. Mergeau pe drumuri pe care caii se căţărau cu mare greutate. Uneori era nevoie să descalece şi să-i ducă de dârlogi, deşi nu o dată se împotriveau şi aşa, ciulind urechile şi întinzându-şi nările aburinde spre hăurile în adâncul cărora părea că pândeşte moartea.

Muntenii, învăţaţi cu prăpăstiile, socoteau adesea drept bune poteci pe care celor neobişnuiţi le vâjâiau urechile şi le venea ameţeală. În cele din urmă, intrară parcă într-o crăpătură stâncoasă, lungă, dreaptă şi atât de îngustă, încât abia de puteau călări unul lângă altul trei oameni.

Trecătoarea era aidoma unui coridor uriaş. Doi pereţi stâncoşi îl mărgineau de amândouă părţile. Din loc în loc, streşinile lor se desfăceau, alcătuind povârnişuri mai line, acoperite cu nămeţi şi înrămate de pădurea neagră.

Viscolul măturase zăpada din fundul trecătorii şi copitele cailor scrâşneau, izbindu-se de piatră. Acum însă nu bătea vântul şi domnea o tăcere atât de adâncă, încât parcă răsuna în urechi. Numai sus de tot, printre marginile împădurite, albăstrea o fâşie de cer, treceau în răstimpuri păsări negre, bătând din aripi şi croncănind.

Alaiul regal se opri să se odihnească. Caii năduşiţi răspândeau în jur trâmbe de aburi, iar oamenii erau obosiţi şi ei.

— Suntem în Polonia sau în Ungaria. întrebă după o clipă regele pe călăuză.

— Aici e tot Polonia.

— De ce n-am cotit mai de mult spre Ungaria?

— Pentru că nu se poate. Trecătoarea coteşte puţin mai încolo, apoi urmează o cădere de apă, dincolo de care poteca duce la drumul mare. Acolo întoarcem, mai trecem printr-o trecătoare şi abia după aceea vom ajunge în pământul maghiar.

— Dacă-i aşa, era mai bine s-o luăm pe tractul cel mare, spuse regele.

— Linişte!… răspunse deodată munteanul.

Şi apropiindu-se de peretele stâncos, îşi lipi urechea de el.

Rămaseră toţi cu privirile aţintite spre el: călăuza se schimbă la faţă şi spuse:

— Dincolo de cotitură se apropie nişte oşteni dinspre pârâu!… O, Doamne, nu cumva sunt suedezi?!

— Unde, cum, ce?… începură să-l întrebe din toate părţile. Nu se aude nimic…!

— Pentru că acolo e zăpadă. Pe rănile lui Christos! Sunt aproape de tot!… Se vor arăta numaidecât…!

— Poate că sunt oamenii mareşalului! spuse regele.

În aceeaşi clipă, Kmicic îşi îndemnă calul.

— Mă duc să văd! zise.

Kiemliczii porniră în urma lui, ca nişte copoi de vânătoare, dar abia se desprinseră de ceilalţi, că la vreo sută de paşi înainte, cotul trecătorii se înnegri de oameni şi cai.

Kmicic se uită şi… tresări înfricoşat.

Erau suedezii.

Ajunseseră atât de aproape, încât nu mai putea fi vorba de retragere, mai ales că suita regelui avea caii sleiţi. Nu mai era altceva de făcut decât să străpungă rândurile duşmane, să piară sau să cadă în robie. Regele pricepu într-o clipită cum stau lucrurile, aşa că puse mâna pe mânerul spadei!

— Acoperiţi-l pe rege şi înapoi! strigă Kmicic.

Tyzenhauz trecu repede înainte cu douăzeci de oameni, dar Kmicic, în loc să i se alăture, porni în trap mărunt asupra suedezilor.

Era îmbrăcat în straiele suedeze în care plecase de la mânăstire, aşa că vrăjmaşii nu-şi dădură seama cine era. Văzând un călăreţ suedez îndreptându-se spre ei, socotiră pesemne că alaiul regal era un podghiaz de-al lor, fiindcă nu grăbiră pasul; doar rotmistrul ieşi înaintea rândului din faţă.

— Cine sunteţi? întrebă în suedeză, uitându-se la chipul palid şi ameninţător al tânărului care se apropia.

Kmicic veni atât de aproape, încât mai că se atingeau cu genunchii, şi fără o vorbă îi descarcă pistolul în ureche.

Un strigăt de spaimă ţâşni din pieptul raitierilor, iar glasul lui jupân Andrzej răsună şi mai puternic:

— Loveşte!

Şi aşa cum stânca dezgrădinată se rostogoleşte în prăpastie, sfărâmând totul în cale, tot aşa se repezi Kmicic asupra rândului din faţă, ducând cu el moartea şi nimicirea. Tinerii Kiemliczi, ca doi urşi, săriră după el în învălmăşeală. Loviturile săbiilor izbite de platoşe şi coifuri răsunau ca bătaia ciocanelor, însoţită îndată de ţipete şi gemete.

Suedezii înspăimântaţi crezură la început că trei uriaşi se năpustiseră asupra lor în această trecătoare. Primele rânduri de câte trei se retraseră dinaintea straşnicului bărbat, iar când şirurile din urmă apărură la cotitură, mijlocul se frânse şi se învălmăşi. Caii începură să muşte şi să dea din picioare. Oştenii din spate nu puteau să tragă cu muschetele şi nici să-i ajute în vreun fel pe cei din frunte, care cădeau fără putinţă de apărare sub loviturile celor trei uriaşi. În zadar se apără şi împung, atacatorii le frâng săbiile, răsturnând oameni şi cai. Fugarul lui Kmicic, strunit cu putere, îşi ridica copitele peste capetele cailor suedezi, în timp ce călăreţul se vânzolea, tăia şi împungea mereu. Faţa-i era năclăită de sânge, ochii îi scăpărau scântei, nu se mai gândea decât că trebuie să-i oprească pe suedezi cu preţul vieţii lui. Gândul acesta îl înflăcăra, întreindu-i puterile şi mişcările începură să-i semene cu zvârcolirile râsului: sălbatice şi repezi ca fulgerul. Izbind neomeneşte cu sabia, despica oamenii, cum despică trăsnetul copacii tineri; tinerii Kiemliczi îl urmau de aproape, iar bătrânul, în spatele lor, împungea mereu cu spada printre cei doi fii şi o trăgea înapoi plină de sânge.

În acest timp, oamenii din jurul regelui începuseră să se frământe. Solul papei îi ţinea şi acum calul de dârlogi, ca la

Żywiec, iar de cealaltă parte episcopul de Cracovia făcea la fel şi trăgeau amândoi fugarul înapoi din toate puterile, dar regele îl înghiontea cu pintenii înainte, aşa că dzianetto se ridica în două picioare.

— Lăsaţi dârlogii!… poruncea regele. Pe legea mea, trebuie să trecem peste vrăjmaşi!

— Stăpâne, gândeşte-te la Republică! striga episcopul de Cracovia.

Regele nu putea să se smulgă din mâinile lor, mai ales că din faţă îi închidea drumul Tyzenhauz cu toţi oamenii lui. Nu pornise în ajutorul lui Kmicic, jertfindu-l din dorinţa de a-l scăpa pe rege.

— Pe chinurile lui Christos! striga şi el cu glasul deznădejdii, ceilalţi vor cădea repede!… Stăpâne milostiv, scapă-ţi viaţa cât mai e timp! Eu am să-i ţin în loc aici!

Dar îndârjirea regelui nu mai ţinea socoteală de nimeni şi de nimic. Jan Kazimierz îşi îmboldea calul cu şi mai multă putere şi, în loc să se retragă, se mişca înainte.

Iar timpul trecea şi fiecare clipă putea să aducă pierzarea.

— Vom muri pe pământul nostru!… Lăsaţi frâul!… strigă regele.

Din fericire, împotriva lui Kmicic şi a celor trei Kiemliczi, din pricina îngustimii locului, puteau să lupte doar câţiva oameni deodată; de aceea şi rezistaseră atâta vreme. Dar puterile începură să-i părăsească tot mai mult. De câteva ori rapierele suedeze atinseră trupul lui Kmicic şi sângele începu să se scurgă. Ceaţa îi întuneca vederea. Răsuflarea i se oprea în piept. Simţea apropierea morţii şi nu mai dorea decât să-şi vândă cât mai scump pielea. „încă unul măcar!” repeta în gând şi slobozea fierul în capul sau umărul celui mai apropiat raitier, apoi iarăşi se întorcea spre altul. După ce-şi reveniră din spaima de ia început, suedezii, ruşinaţi se vede că cei patru bărbaţi li se împotriviseră atâta vreme, atacară cu furie; Kmicic şi oamenii lui fură împinşi înapoi de greutatea oamenilor şi a cailor.

Fugarul lui Kmicic se prăbuşi deodată şi valul suedez îl acoperi pe călăreţ.

Kiemliczii se mai zvârcoliră un timp, asemenea înotătorilor care, văzând că se îneacă, se străduiesc să-şi ţină capul cât mai mult deasupra apei, dar căzură şi ei în curând…

Suedezii porniră cu vijelie asupra suitei regelui.

Dar Tyzenhauz se repezi cu oamenii lui spre ei şi se izbiră atât de năprasnic, încât răsunară munţii.

Nu mai încăpea îndoială că pentru rege şi însoţitorii lui avea să bată ceasul pieirii sau al robiei.

Jan Kazimierz, preferând pesemne să piară, scăpă de episcopii care-i ţineau calul de dârlogi şi porni repede după Tyzenhauz.

Deodată însă rămase stană de piatră.

Se întâmpla ceva nemaipomenit. Privitorilor li se părea că munţii vin în ajutorul regelui şi stăpânului legiuit.

Streşinile pereţilor stâncoşi prinseră viaţă, de parcă pământul se cutremura din temelii şi pădurea de sus voia să ia parte la luptă. Trunchiuri de copaci, sloiuri de gheaţă şi zăpadă întărită, pietre şi sfărâmături de stâncă începură să se rostogolească duruind peste şirurile strânse ale suedezilor; totodată, din amândouă părţile trecătorii răsună un urlet neomenesc.

Jos, printre oşteni, se iscă o învălmăşeală care întrecea orice închipuire. Suedezii credeau că munţii se prăvălesc asupra lor. Se auziră ţipete, gemetele luptătorilor striviţi, strigăte deznădăjduite de ajutor, nechezatul cailor, scrâşnetul şi bufniturile îngrozitoare ale pietroaielor care se izbeau de platoşe.

În cele din urmă, oamenii şi caii alcătuiră o masă învălmăşită, plină de gemete, deznădăjduită, înspăimântătoare.

Pietrele şi sfărâmăturile de stâncă îi zdrumicau fără încetare, rostogolindu-se peste oameni şi cai.

— Muntenii, muntenii! începură să strige însoţitorii regelui.

— Săriţi cu baltagele pe câinii ăştia! răsunară glasuri pe culmi.

Şi în aceeaşi clipă, pe streşinile stâncilor se iviră capete pletoase, acoperite de pălării rotunde de piele, apoi trupurile şi câteva sute de făpturi ciudate îşi dădură drumul în jos pe povârnişurile înzăpezite.

Bundele albe şi săine pe care le purtau pe umeri îi făceau să semene cu nişte înfricoşătoare păsări de pradă. Coborâră cât ai bate din palme; şuierul toporiştelor însoţea strigătele sălbatice şi gemetele suedezilor răpuşi. Regele vru să oprească măcelul; câţiva raitieri rămaşi în viaţă se aruncară în genunchi şi îşi întinseră braţele, cerşind îndurarea. Fără folos, deoarece nimic nu mai putea opri securile răzbunătoare; după un sfert de ceas nu mai rămăsese nici picior de suedez viu în trecătoare.

Muntenii mânjiţi de sânge se apropiară de alaiul regelui.

Trimisul papei privea cu uimire la aceşti oameni spătoşi, puternici, îmbrăcaţi în cojoace miţoase năclăite de sânge şi cu baltagele ridicate deasupra capetelor, pe care nu-i cunoştea.

La vederea episcopilor, muntenii se descoperiră. Mulţi îngenunchează în zăpadă.

Episcopul de Cracovia îşi înălţă spre cer faţa înlăcrimată.

— Iată ajutorul lui Dumnezeu care veghează asupra regelui.

Apoi se întoarse spre munteni şi le spuse:

— Oameni buni, de unde sunteţi?

— De pe aici! îi răspunseră glasuri din mulţime.

— Ştiţi oare cui i-aţi sărit într-ajutor?… Iată-l pe regele şi stăpânul vostru, pe el l-aţi scăpat!

La aceste cuvinte, mulţimea începu să strige: „Regele, regele! Isuse, Marie, regele!” Muntenii credincioşi începură să se îmbulzească spre rege. Îl înconjurară din toate părţile, plângând, îi sărutară picioarele, scările şi chiar copitele calului. Strigau şi suspinau, erau cuprinşi de asemenea

înflăcărare, încât episcopii, temându-se pentru rege, fură nevoiţi să-i domolească.

Regele sta în mijlocul poporului credincios, ca păstorul între oi, şi lacrimi mari, curate ca perlele, îi şiroiau pe obraji.

Dar chipul i se însenină de parcă în sufletul lui se petrecuse o schimbare şi un gând măreţ, trimis de cer, îi mijise în minte; făcu semn cu mâna că vrea să vorbească, iar când se înstăpâni tăcerea, spuse cu glasul ridicat, de-l auziră cu toţii.

— Doamne, care m-ai scăpat cu mâinile acestor oameni de jos, îţi jur pe chinurile şi moartea Fiului Tău că de acum înainte voi fi şi părintele lor!

— Amin! repetară episcopii.

Şi un răstimp domni o tăcere sărbătorească, apoi bucuria izbucni iarăşi. Începură să-i întrebe pe munteni cum de se aflau la trecătoare, cum de veniseră în ajutorul regelui la vremea potrivită.

Se arătă că prin împrejurimile Czorsztynului dădeau târcoale podghiazuri însemnate de suedezi care nu atacau cetatea, părând că aşteaptă sau caută pe cineva. Muntenii auziseră şi ei de bătălia dintre aceste podghiazuri şi nu ştiu ce oştire în care trebuia să se afle şi regele. Atunci hotărâseră să-i atragă pe vrăjmaşi într-o capcană şi le trimiseseră călăuze înşelătoare care-i aduseseră înadins în această trecătoare.

— Am văzut, spuseră muntenii, când cei patru viteji s-au năpustit asupra câinilor, am vrut să-i ajutăm, dar ne-a fost frică să nu-i speriem prea devreme.

Regele îşi luă capul în mâini.

— Sfântă Fecioară! tună. Căutaţi-l pe Babinicz! Măcar să-l înmormântăm cum se cuvine!… când te gândeşti că omul acesta, care şi-a vărsat cel dintâi sângele pentru noi, a fost bănuit de trădare!

— Am greşit, stăpâne milostiv! spuse Tyzenhauz.

— Căutaţi-l, căutaţi-l degrabă! îi îndemnă regele. Nu plecăm de aici până nu-l vedem şi nu ne luăm rămas bun de la el.

Oştenii şi muntenii alergară la locul unde începuse lupta şi în curând îl scoaseră pe jupân Andrzej de sub grămada de oameni şi cai. Faţa-i era palidă, împroşcată de sângele care-i îngheţase pe mustăţi, ţinea ochii închişi, iar platoşa era îndoită de loviturile paloşelor şi copitele cailor. Dar tocmai această platoşă îl apărase să nu fie zdrobit; oşteanului care-l purta i se păru că aude un geamăt uşor.

— Pentru Dumnezeu, trăieşte! strigă.

— Scoateţi-i platoşa! strigară alţii.

Îi tăiară îndată curelele.

Kmicic răsuflă adânc.

— Răsuflă, răsuflă! Trăieşte! repetară câteva glasuri.

O vreme zăcu nemişcat, apoi deschise ochii. Atunci, unul dintre oşteni îi turnă puţină horilcă pe gât, iar ceilalţi îl ridicară de umeri.

În aceeaşi clipă, sosi în galop şi, regele care auzise strigătul repetat din gură în gură.

Oştenii îl aduseră înaintea lui pe jupân Andrzej care se lăsa greu şi atârna fără vlagă în braţele lor. Cu toate acestea, la vederea regelui, îşi recapătă cunoştinţa pentru o clipă, un zâmbet aproape copilăresc îi înflori pe faţă, iar buzele-i palide şoptiră desluşit:

— Stăpânul şi regele meu trăieşte… e liber…

Şi lacrimile îi străluciră în ochi.

— Babinicz, Babinicz! Cum să te răsplătim?! strigă regele.

— Eu nu sunt Ba-bi-nicz, eu sunt Kmi-cic! şopti cavalerul. Spunând acestea, leşină din nou în braţele oştenilor.

Capitolul XXV.

Deoarece muntenii îi încredinţară că pe drumul dinspre Czorsztyn nu se mai afla nici o ceată de suedezi, suita regelui coti spre această cetate şi în curând ajunse la drumul mare pe care călătoria era mult mai uşoară şi mai puţin istovitoare. Călăreau în cântecele şi strigătele

muntenilor: „Vine regele, vine regele!” iar pe drum li se alăturau tot mai multe grupuri de poporeni înarmaţi cu îmblăcie, coase, furci şi flinte, astfel că Jan Kazimierz se afla în curând în fruntea unui pâlc însemnat de oameni, fără experienţă într-adevăr, dar gata ori când să meargă cu el fie şi asupra Cracoviei şi să-şi verse sângele pentru domnul lor. Aproape de Czorsztyn, regele era înconjurat de aproape o mie de munteni pe jumătate sălbatici.

Începură să vie şi şleahticii dinspre Nowy şi Stary Sacz. Aceştia aduseră vestea că în aceeaşi dimineaţă polcul polonez condus de Wojniłłowicz zdrobise aproape de Nowy Sacz un însemnat podghiaz suedez, cei mai mulţi vrăjmaşi pierind de sabie ori înecându-se în Kamienna şi Dunajec.

În curând se arătă că spuneau adevărul, deoarece pe drum se văzură flancurile desfăşurate, urmate de Wojniłłowicz care sosea cu un polc al voievodului de Bracław.

Regele îl întâmpină cu bucurie pe vechiul oştean, pe care-l cunoştea mai demult, şi în înflăcărarea tuturor porniră mai departe spre Spisz. Fură repeziţi în goană călăreţi, care să-l vestească pe mareşal de venirea regelui, ca să fie gata să-i iasă înainte.

Călătoriră apoi cu larmă şi veselie. Pe drum se uneau cu ei alte şi alte grupuri de oameni. Trimisul papei, care plecase prin Śląsk de teamă pentru viaţa proprie şi a regelui, iar la început teama lui crescuse şi mai mult, nu mai ştia de bucurie, fiindcă acum era sigur că viitorul avea să aducă biruinţa regelui şi în acelaşi timp a bisericii. Episcopii îi împărtăşeau bucuria, iar dregătorii mireni susţineau că tot poporul, de la Carpaţi până la Marea Baltică, va pune mâna pe arme, asemenea mulţimii care-i însoţea. Wojniłłowicz îi încredinţa că cei mai mulţi se ridicaseră la luptă.

Şi povestea ce se zvonea prin ţară, ce spaimă îi cuprinsese pe suedezi care nu mai cutează să scoată capul din întărituri în cete mici, cum părăsesc şi ard cetăţuile mai mici, adăpostindu-se în fortăreţele cele mari.

— Oştenii cu o mână se bat în piept, căindu-se, iar cu cealaltă încep să-i bată pe suedezi, spuse. Wilczkowski, porucinicul polcului de husari ai măriei tale, le-a mulţumit suedezilor pentru slujbă şi încă în aşa fel, încât a năvălit asupra polcovnicului Attenberg la Zakrzew şi a tăiat o groază de vrăjmaşi, lăsând prea puţini în viaţă… Cu ajutorul Celui de Sus, i-am răzbit la Nowy Sacz, obţinând o biruinţă deplină, fiindcă nu ştiu dacă a mai scăpat vreunul viu… Jupân Felicjan Kochowski m-a ajutat mult cu pedestrimea nawojezã şi. În acest fel şi-au primit răsplata pentru dragonii pe care i-au hărtănit cu două zile în urmă.

— Pentru care dragoni? întrebă regele.

— Cei pe care i-ai trimis măria ta mai înainte din Śląsk. Suedezii i-au atacat pe neaşteptate şi deşi n-au izbutit să-i împrăştie, fiindcă s-au apărat cu îndârjire, au vătămat pe mulţi dintre ei… cât pe ce să ne dăm duhul din pricina deznădejdii, gândind că şi măria ta te afli cu ei; ne temeam să nu ţi se întâmple ceva. Dumnezeu ţi-a dat gândul cel bun să trimiţi dragonii înainte. Suedezii i-au adulmecat numaidecât şi au împânzit toate drumurile.

— Auzi, Tyzenhauz? întrebă regele. O spune un oştean încercat.

— Aud, stăpâne milostiv, răspunse tânărul magnat.

Regele se întoarse spre Wojniłłowicz:

— Şi altceva? Ce mai e? Vorbeşte!

— N-am să ascund nimic din ce ştiu. În Wielkopolska luptă Żegocki şi Kulesza. Jupân Warszycki l-a izgonit pe Lindorm din castelul de la Piła, Danków se apără, Lanckorona e în mâinile noastre, iar în Podlasie jupân Sapieha creşte în putere la Tykocin. Suedezii slăbesc tot mai mult în cetate şi odată cu ei prinţul voievod de Wilno. Cât despre hatmani, aceştia au şi pornit de la Sandomierz în ţinutul Lublinului, arătând astfel limpede că au rupt înţelegerea cu vrăjmaşul. Cu ei se află şi voievodul de Czernichów, iar din aşezările dimprejur vin cu duiumul toţi cei în stare să ţină sabia în mâini. Se vorbeşte că acolo va lua fiinţă o înţelegere

împotriva suedezilor prin strădania lui jupân Sapieha şi a castelanului de Kiev.

— Castelanul de Kiev e şi el în ţinutul Lublinului?

— Întocmai, măria ta! Dar el, azi e aici, mâine dincolo… Şi eu trebuie să mă duc la el, dar nu ştiu unde să-l caut.

— Se va auzi de el, spuse regele, aşa că n-ai să ai nevoie să mai întrebi unde se află.

— Aşa gândesc şi eu stăpâne milostiv, răspunse Wojnił łowicz.

Tot vorbind astfel, scurtau drumul din ce în ce mult. Cerul se înseninase, astfel că nici o zdreanţă nor nu păta albastrul tăriei: zăpada scânteia în razele soarelui. Munţii de la Spisz se înălţau semeţi şi veseli înaintea călăreţilor şi firea întreagă părea să-i zâmbească stăpânului.

— Ţara noastră iubită! rosti regele, măcar dacă am putea să-ţi întoarcem liniştea înainte ca oasele noastre să odihnească în pământul tău!

Urcară pe o colină înaltă, de pe care vederea se deschidea până departe, pentru că de partea cealaltă se aşternea la poale o întindere uriaşă. Acolo în vale văzură mişcându-se în depărtare un furnicar omenesc.

— Sunt oştile mareşalului! strigă Wojnił łowicz.

— Dacă nu sunt cumva suedezi! zise regele.

— Nu sunt, milostive stăpân! Suedezii n-ar putea veni dinspre Ungaria. Văd şi steguleţele de la suliţele husarilor.

Într-adevăr, în curând, din depărtarea albăstruie, se ivi o pădure de suliţe, steguleţele colorate fluturau ca florile bătute de vânt; deasupra lor vârfurile de fier străluceau ca nişte flăcări. Soarele se răsfrângea în platoşe şi coifuri.

Mulţimea care-l întovărăşea pe rege scoase un chiot de bucurie, care se auzi în depărtare, deoarece masa de cai, călăreţi, steaguri, tuiuri şi steguleţe începu să înainteze mai repede; se vede că porniseră în galop, fiindcă polcurile se vedeau tot mai limpede şi creşteau văzând cu ochii neînchipuit de repede.

— Să rămânem pe această înălţime. O să-l aşteptăm aici pe mareşal! spuse regele.

Alaiul se opri: cei care veneau din faţă înaintau cu iuţeală tot mai mare.

Uneori dispăreau la cotiturile drumului sau după ridicăturile şi stâncile risipite în vale, dar se iveau iarăşi înaintea ochilor, asemenea unui şarpe cu pielea colorată, strălucitoare. Ajunseră, în sfârşit, la mai puţin de o jumătate de verstă de înălţime şi îşi încetiniră goana. Ochii puteau să-i cuprindă pe toţi acum şi să se bucure de vederea lor. În frunte venea steagul de husari al mareşalului, înarmat şi înţolit atât de bogat, încât orice rege s-ar fi putut mândri cu asemenea oşteni. În acest steag slujeau numai şleahtici munteni: flăcăi pe sprânceană, unul şi unul, în platoşe strălucitoare, bătute cu alamă, şi cu tăbliţe cu chipul Sfintei Fecioare de la Częstochowa la gât; pe cap purtau coifuri rotunde cu apărători pentru urechi şi cu creastă, la umeri aripi din pene de vultur, iar pe spate piei de tigru şi de leopard spre deosebire de căpetenii care aveau piei de lup, după obicei.

Pădurea de steguleţe verzi şi negre fluturau deasupra lor; înainte călărea porucinicul Wiktor, urmat de o capelă ienicerească cu clopoţei, tumbelechiuri, tobe şi fluiere, după care venea peretele de piepturi îmbrăcate în fier.

La această privelişte, inima regelui tresaltă de bucurie. Îndată după husari înainta călărimea uşoară, şi mai numeroasă, cu săbiile goale în mână şi cu arcurile la spate; apoi trei sotnii de seimeni, în mundire de culoarea macului înflorit, înarmaţi cu suliţe şi sâneţe; apoi două sute de dragoni în tunici roşii; apoi cetele de simbriaşi ale magnaţilor, care se aflau la Lubowla, slujitori gătiţi ca la nuntă, halebardieri, haiduci, paici, maghiari şi ieniceri care slujeau la curţile panilor.

Oştirea juca în culori de curcubeie şi se apropia lărmuind în nechezatul cailor, scrâşnetul armurilor, bubuitul tobelor, duruitul darabanelor, răpăitul tumbelechiurilor şi strigăte

uriaşe, din pricina cărora zăpada părea că va aluneca la vale pe pripoarele munţilor. În sfârşit, înapoia oştenilor se văzură carâte şi caleşti în care se aflau pesemne dregători mireni şi oameni ai bisericii.

Oştenii se aşezară pe două rânduri, de o parte şi de alta a drumului, iar printre ei se ivi pe un cal alb ca laptele însuşi mareşalul coroanei, Jerzy Lubomirski. Gonea ca vijelia pe uliţa deschisă între şireagurile de oşteni, urmat de doi rândaşi îmbrăcaţi în haine bogate. Ajungând la înălţime, sări de pe cal şi zvârlind frâul unuia dintre ei, porni să urce pe jos spre locul în care stătea regele.

Îşi scoase căciula şi, punând-o pe mânerul săbiei, înainta cu capul descoperit, sprijinindu-se de baltagul bătut în perle. Era înveşmântat în straie poloneze de luptă; trupul îi era acoperit de o platoşe argintată, bătută des cu pietre scumpe pe margine şi atât de bine lustruită, încât părea că duce soarele în piept; pe umărul stâng îi atârna mantia de culoare închisă, care da în vioriul purpurei, din catifea de Veneţia, prinsă la gât cu un şiret fixat de agrafe cu briliante presărate pe toată mantia; surguciul de la căciulă era de asemenea împodobit cu briliante; pietrele preţioase făceau ape-ape în jurul lui, strălucind de-ţi luau ochii.

Era un bărbat în puterea vârstei, cu o înfăţişare falnică. Pe capul tuns înalt avea un ciuf destul de rar, cărunţit, care-i cădea în smocuri pe frunte, iar mustaţa-i neagră ca pana corbului i se alungea în sfârcuri subţiri pe amândouă părţile gurii. Fruntea înaltă şi nasul roman sporeau frumuseţea chipului urâţit întrucâtva de obrajii prea bucălaţi şi ochii mici, înconjuraţi de cearcăne. Pe faţă i se citea statornicia, dar şi deşertăciunea unei trufii nemărginite. Se ghicea lesne că acest magnat voia ca ochii întregii ţări, chiar ai Europei, să fie îndreptaţi mereu asupra lui. Într-adevăr, aşa şi era.

Ori de câte ori Jerzy Lubomirski nu izbutea să ocupe locul de frunte, trebuind să împartă cu alţii slava şi meritele, mândria-i rănită era gata să se pună de-a curmezişul şi să

strice, să zădărnicească orice strădanie, chiar dacă era vorba de scăparea ţării.

Era o căpetenie norocoasă şi pricepută, dar şi aici îl întreceau mulţi, deoarece însuşirile lui, deşi ieşite din comun, nu erau pe potriva ambiţiilor şi a dorinţei de a fi cel dintâi. De aceea, era veşnic neliniştit; bănuiala şi invidia aveau să facă din el mai târziu un vrăjmaş al Republicii, mai primejdios decât Janusz Radziwiłł. Duhul necurat care sălăşluia în Janusz era în acelaşi timp şi măreţ, nu da înapoi înaintea nimănui şi de la nimic; Janusz voia coroana şi pentru ca jertfea cu bună ştiinţă oamenii şi nimicea ţara. Lubomirski ar fi primit-o şi el dacă şleahticii i-ar fi pus-o pe cap, dar având un suflet mărunt, nu cuteza să întindă mâna spre ea în văzul tuturor. Radziwiłł era unul dintre acei bărbaţi pe care înfrângerea îi împinge spre nelegiuiri, iar izbânda îi aşază în rândul semizeilor; Lubomirski era însă un mare zurbagiu, gata oricând să se arate împotriva mântuirii ţării din pricina trufiei rănite, neînălţând nimic în loc: nici măcar pe sine, căci nu îndrăznea şi nu ştia; Radziwiłł avea să moară mai vinovat, dar Lubomirski avea să facă mai mult rău.

Acum însă, când mergea spre rege îmbrăcat în aur, catifea şi pietre scumpe, mândria lui era satisfăcută pe deplin. Era cel dintâi dintre magnaţi care-l primea pe rege pe pământurile lui; într-un fel îl lua sub ocrotirea lui şi avea să-l conducă la tron, izgonind vrăjmaşul; regele şi întreaga ţară aşteptau totul de la el şi toţi ochii erau aţintiţi asupra lui. Aşadar, când se simţea măgulit în trufia lui, îi plăcea să-şi arate credinţa, fiind în stare de jertfe însemnate; pentru a-şi dovedi credinţa, era gata să întreacă măsura. Ajungând la jumătatea colinei, pe care sta regele, luă căciula de pe mânerul săbiei şi înclinându-se, începu să măture zăpada cu surguciul împodobit cu diamante.

Regele îşi îndemnă calul spre el şi îl opri, vrând să descalece. Văzând aceasta, mareşalul se repezi să-i ţină scara cu mâinile lui şi, în acelaşi timp, îşi smulse mantia de

pe umeri şi, urmând pilda unui curtean englez, o aşternu la picioarele regelui.

Înduioşat, regele îşi deschise braţele şi-l îmbrăţişă ca pe un frate.

Un răstimp, nici unul din ei nu fu în stare să rostească o vorbă, dar la această privelişte înălţătoare, izbucniră într-un singur glas oştirea, şleahticii, norodul, şi mii de căciuli zburară în văzduh; bubuiră toate muschetele, flintele şi sâneţele, iar de la Lubowla răspunseră tunurile, mugind gros, de se cutremurară munţii, stârnind ecourile care începură să alerge împrejur, răsfrânte de pereţii întunecaţi ai pădurilor, de stânci şi prăpăstii, ducând vestea până la crestele îndepărtate…

— Jupâne mareşal, spuse regele, domniei tale îţi vom datora mântuirea regatului.

— Stăpâne milostiv! răspunse Lubomirski, averea, viaţa şi sângele meu le pun la picioarele măriei tale!

— Vivat! Vivat Johannes Casimirus rex!… strigară cu toţii.

— Trăiască regele, părintele nostru! chiotiră muntenii. În acest timp, însoţitorii regelui făcură cerc în jurul mareşalului, dar el rămase alături de domnul său. După cuvintele de bun venit, regele încălecă din nou, iar mareşalul, vrând să se întreacă în dovezi de cinstire, luă calul de frâu şi-l conduse pe jos prin mijlocul oştenilor şi al strigătelor asurzitoare până la careta aurită la care erau înhămaţi opt cai bălani; regele urcă, însoţit de Widon, solul papei.

Episcopii şi dregătorii se aşezară în celelalte, apoi porniră încet spre Lubowla. Mareşalul călărea lângă fereastra caretei în care se afla regele, mândru şi mulţumit de sine, de parcă ar fi fost socotit părintele întregii ţări.

De amândouă părţile mergeau oşteni, cântând după cum urmează:

Taie la şvezi, taie, Hârşt! pe cuţitoaie.
Bate la şvezi, bate, Cu măciuca-n spate.
Groapa tu le-o sapă Şi trage-i în ţeapă.

Arde-i tot la moacă, Durerea să-i coacă.
Moaie-i pe şvezi, moaie, De piele-i jupoaie.
În coaste-i loveşte, Oastea le stârpeşte.
Îneacă-i, că-i bine.
De ai snagă-n tine.{48}

Din nefericire, în bucuria şi înflăcărarea tuturor, nu prevedea nimeni că mai târziu acelaşi cântec, schimbându-i pe suedezi în franţuzi, aveau să-l cânte tot oştenii lui Lubomirski, răzvrătiţi împotriva regelui şi stăpânului legiuit.

Mai era însă mult timp până atunci. La Lubowla bubuiau treascurile, fumul învăluia turnurile şi parapetele, iar clopotele băteau ca de foc. Curtea în care coborî regele, pridvorul şi scările castelului erau aşternute cu postav roşu. În vase aduse din Italia fumegau arome orientale. Cea mai mare parte din averea neamului Lubomirski: tacâmuri de aur şi argint, chilimuri, covoare, gobelinuri ţesute de mâinile meşterilor flamanzi, statui orologii, dulapuri împodobite cu pietre scumpe, măsuţe încrustate cu sidef şi chihlimbar, fusese, adusă din vreme la Lubowla ca să nu cadă pradă lăcomiei suedezilor; acum toate acestea erau aşternute, agăţate, şi luau ochii, preschimbând castelul într-o reşedinţă ca în basme. Mareşalul înfăţişa înadins această bogăţie, vrednică de un sultan, ca să-i arate regelui că, deşi se întorcea ca un pribeag, fără bani şi fără oştire, neavând aproape nici haine de schimb, era totuşi un stăpânitor puternic, de vreme ce avea slugi atât de avute şi tot pe atât de credincioase. Regele îi înţelese dorinţa şi inima i se umplu de recunoştinţă; îl îmbrăţişa mereu pe mareşal, îi lua capul în mâini şi-i mulţumea. Trimisul papei, deşi obişnuit cu belşugul, se mira cu voce tare de tot ce vedea; îi auziră cu toţii spunându-i grafului Apotyngen că până acum n-avea idee de puterea regelui polon şi, după credinţa lui, înfrângerile dinainte nu se datorau decât unei schimbări trecătoare a norocului care avea să se îndrepte în curând.

La ospăţul care urmă după odihnă, regele se aşează pe podină, iar mareşalul ţinu să-l slujească el neîngăduind nimănui să-l înlocuiască. În dreapta regelui luă loc solul papei, Widon, iar în stânga prelatul Leszczyński. Mai încolo, pe amândouă părţile se aşezară dregătorii mireni şi oamenii bisericii: episcopul de Cracovia, cel de Poznań, arhiepiscopul de Lwów, apoi cei de Łuck, Przemyśl şi Chelm, arhidiaconul de Cracovia; mai departe se aflau cei ce aveau în grijă peceţile coroanei şi voievozii; opt la număr, castelanii şi pisarii; dintre căpeteniile oştirii luau parte la ospăţ jupân Wojniłłowicz, jupân Wiktor, jupân Stabkowski şi jupân Baldwin Szurski care conducea călărimea uşoară a lui Lubomirski.

Altă sală era pregătită pentru şleahticii mai puţin însemnaţi, iar spătăria uriaşă, pentru oamenii de rând, fiindcă în ziua sosirii regelui trebuia să se veselească tot natul.

La toate mesele nu se vorbea decât de întoarcerea regelui şi de primejdiile grozave întâmpinate pe drum, din care numai mâna lui Dumnezeu îl scăpase. Însuşi Jan Kazimierz începu să povestească despre încăierarea din trecătoare, ridicându-l în slăvi pe cavalerul care oprise cel dintâi înaintarea suedezilor.

— Cum îi merge? îl întrebă pe mareşal.

— Doftorul stă lângă el şi răspunde de viaţa lui, dar l-au luat în grija lor şi jupâniţele şi nu cred că-i vor lăsa sufletul să zboare dintr-un trup atât de tânăr şi frumos! răspunse mareşalul vesel.

— Slavă Domnului! se bucura regele. L-am auzit rostind ceva ce n-avem să repetăm înaintea domniilor voastre, pentru că şi nouă ni se pare că n-am auzit bine sau că a aiurat; dacă se va arăta că-i adevărat, apoi ştiu că veţi avea de ce să vă miraţi.

— Numai să nu fie ceva care să te supere pe măria ta!

— Nici vorbă de aşa ceva! zise regele. Dimpotrivă, ne-am bucurat grozav, fiindcă se arată că până şi aceia pe care îi

socoteam pe bună dreptate cei mai mari vrăjmaşi ai noştri, sunt gata la nevoie să-şi verse sângele pentru noi.

— Stăpâne milostiv! se înfierbântă mareşalul, a venit vremea îndreptării, dar sub acest acoperiş, mărita ta, te afli printre oameni care n-au păcătuit niciodată împotriva măriei tale nici măcar cu gândul.

— Adevărat, adevărat! răspunse regele. Domnia ta, mareşale, în primul rând!

— Sunt sluga umilă a măriei tale!

La masă larma creştea tot mai mult. Urmară discuţii despre împrejurările politiceşti, despre ajutorul aşteptat în zadar din partea împăratului nemţesc, despre tătari şi viitorul război cu suedezii. Inimile tresăltară de bucurie când mareşalul spuse că solul pe care-l repezise înadins la han se întorsese cu câteva zile înainte cu vestea că patruzeci de mii de luptători, poate chiar o sută de mii, sunt gata să pornească după ce regele se va înţelege cu hanul la Lwów. Acelaşi sol îl înştiinţase că, de frica tătarilor, şi cazacii se întorceau sub ascultarea Republicii.

— Jupâne mareşal, îl măguli regele, te-ai gândit la toate mai bine decât noi!

Înălţă deodată cupa şi strigă:

— În sănătatea mareşalului coroanei, gazda şi prietenul nostru!

— Nu se poate, stăpâne milostiv! se împotrivi mareşalul. Nu putem să bem în sănătatea nimănui, înainte de a bea în sănătatea măriei tale!

Mâinile care duceau paharele la gură se opriră la jumătatea drumului, iar Lubomirski, bucuros, înfierbântat, făcu un semn majordomului.

Slujitorii care mişunau prin sală, se repeziră şi începură să toarne iarăşi licoarea de Malmazia, pe care o scoteau cu căni aurite dintr-un butoiaş de argint. Veselia spori şi mai mult şi toţi aşteptară închinarea mareşalului.

Majordomul aduse în acest timp două pocale de cristal veneţian, atât de măiestrit lucrate, încât puteau să treacă

drept a opta minune a lumii. Cristalul, înflorat şi lustruit poate ani întregi, împrăştia străluciri de diamante; montura fusese lucrată de meşteri italieni. Cupele care apărau sticla scumpă erau din aur sculptat în făpturi mărunte care înfăţişau intrarea triumfală a unei căpetenii la Capitol. Căpetenia se afla într-un car aurit şi înainta pe un drum aşternut cu perle. În urma lui veneau robii cu mâinile legate, un rege într-un turban cu smaragd, şi oştenii cu flamurile şi acvilele romane. Peste cincizeci de figuri erau săpate pe fiecare cupă, mici cât o alună, dar meşterite cu atâta grijă, încât se puteau vedea bine trăsăturile şi simţămintele fiecăreia, semeţia învingătorilor şi suferinţa celor înfrânţi. Cristalul era înţepenit în cupe cu fire de aur filigranate, subţiri ca firele de păr şi arcuite cu migală în frunze de viţă, ciorchini şi flori felurite. Voiurile de filigran se răsuceau în jurul cristalului, unindu-se sus într-un cerc care alcătuia rama pocalului, bătută cu pietre preţioase în şapte culori.

Majordomul îi dete un pocal regelui, iar pe cel de-al doilea îl întinse mareşalului; amândouă erau pline cu vin de Malmazia. Atunci se ridicară cu toţii de la locurile lor şi mareşalul ridică pocalul, strigând din toate puterile:

— Vivat Johannes Casimirus rex!

— Vivat, vivat, vivat!

În clipa aceea, tunurile bubuiră din nou, de se cutremurară pereţii castelului. Şleahticii care ospătau în a doua sală dădură buzna cu paharele pline; mareşalul voia să mai vorbească, dar nu mai era chip, fiindcă glasul îi era acoperit de strigătele: Vivat, vivat, vivat! care nu se mai sfârşeau.

Mareşalul fu cuprins de asemenea bucurie şi înflăcărare, încât ochii îi sticliră şi golindu-şi pocalul, răcni de-l auziră cu toţii:

— Ego ultimus…!

Spunând acestea, se lovi cu paharul în cap şi cioburile de cristal se împrăştiară în toate părţile pe podea, iar tâmpla

magnatului se umplu de sânge.

Se mirară cu toţii, iar regele spuse:

— Jupâne mareşal, nu ne pare rău de pahar, ci de capul domniei tale… Pentru noi preţuieşte foarte mult!

— Nu-mi pasă de comori şi giuvaeruri, strigă mareşalul, când am cinstea să te primesc pe măria ta în casă la mine. Vivat Johannes Casimirus rex!

Majordomul îi dădu altă cupă.

— Vivat, vivat, vivat! răsuna fără încetare.

Zuruitul sticlei sparte se amesteca mereu cu strigătele. Doar episcopii nu urmară pilda mareşalului, deoarece nu le-o îngăduia rangul bisericesc.

Trimisul papei, necunoscând obiceiul spargerii paharelor în cap, se plecă spre episcopul de Poznań, care şedea alături, şi-i zise:

— Pentru Dumnezeu, sunt de-a dreptul uluit… Vistieria vă e goală şi cu asemenea pocal se puteau pune pe picioare şi întreţine două polcuri!

— Aşa-i totdeauna la noi, răspunse episcopul de Poznań, clătinând din cap. Când înflăcărarea cuprinde inimile, nu se mai păstrează măsura.

Într-adevăr, înflăcărarea era din ce în ce mai mare. Spre sfârşitul ospăţului o zare de lumină pătrunse prin ferestrele castelului.

— Ce-i asta? întrebă regele.

— Stăpâne milostiv! Pofteşte la spectacol! îl îndemnă mareşalul.

Şi cu paşi şovăitori îl conduse pe rege la fereastră. O privelişte minunată li se înfăţişă ochilor. Curtea era luminată ca ziua. Câteva zeci de butoaie cu smoală aruncau străluciri galbene pe bătătura măturată de zăpadă şi aşternută cu crengi de brad. Din loc în loc, ardeau căldări cu rachiu, împrăştiind lumini albastre. În unele se adăugase sare, ca să lumineze roşu.

Începură jocurile. Mai întâi cavalerii retezară câteva capete de turci, apoi aruncară din goană suliţe prin inel şi

se întrecură în săbii; după aceea, câinii asmuţiţi sfâşiară un urs, iar un muntean vânjos ca Samson zvârli în sus o piatră de moară, prinzând-o din zbor. Petrecură în acest fel până la mijlocul nopţii.

Astfel îl primi pe rege mareşalul coroanei, deşi suedezii se aflau încă în ţară.

Capitolul XXVI.

În toiul ospeţelor şi în îmbulzeala dregătorilor, a şleahticilor şi a oştenilor care se adunau de pretutindeni, regele nu uită de sluga credincioasă care în trecătoarea munţilor oprise cu atâta cutezanţă paloşele suedezilor cu pieptul său, şi a doua zi îl vizită pe jupân Andrzej. Îl găsi cu judecata întreagă şi aproape vesel, deşi palid ca un mort, deoarece printr-o întâmplare fericită tânărul nu avea nici o rană primejdioasă; pierduse, în schimb, mult sânge.

La vederea regelui, Kmicic se ridică în capul oaselor şi, cu toate că regele stărui să se întindă în pat, nu vru să-l asculte.

— Stăpâne milostiv, spuse, peste câteva zile am să încalec şi, cu îngăduinţa măriei tale, am să te însoţesc mai departe, pentru că simt că n-am nimic.

— Trebuie să te fi vătămat îngrozitor… E nemaipomenit, să te arunci de unul singur asupra atâtor oşteni!

— Mi s-a întâmplat de multe ori, pentru că la o adică sabia şi hotărârea sunt lucrul de căpetenie!… Ei, stăpâne milostiv, semnele de pe trupul meu nu încap nici pe o piele de viţel. Asta-i norocul meu!

— Nu te mai plânge de noroc, dai buzna orbeşte în gura lupului şi aşa poţi fi rănit sau omorât cu uşurinţă. Lupţi de multă vreme? Unde te-ai bătut mai înainte?

O rumeneală fugară coloră chipul palid al lui Kmicic.

— Stăpâne milostiv! După ce toţi părăsiseră lupta, eu l-am hărţuit mai departe pe Chowański, de a trebuit să pună un preţ mare pe capul meu.

— Ascultă, zise deodată regele, în trecătoare ne-ai spus un lucru de mirare, dar am crezut că te-a doborât fierbinţeala

şi ţi s-a întunecat mintea. Acum susţii iarăşi că l-ai hărţuit pe Chowański. Cine eşti? E adevărat că nu eşti Babinicz? Cunoaştem doar cine l-a hărţuit pe Chowański!

Se aşternu o clipă de tăcere; în sfârşit, tânărul oştean îşi înălţă faţa slăbită şi răspunse:

— Aşa-i, stăpâne milostiv!… Nu aiurez, ci spun numai adevărul; eu l-am hărţuit pe Chowański şi de atunci numele meu a devenit cunoscut în toată Republica… Eu sunt Andrej Kmicic, stegarul de Orsza…

Kmicic închise ochii, îngălbenind tot mai mult, dar când văzu că regele tăcea mirat, vorbi astfel mai departe:

— Stăpâne milostiv, eu sunt acel blestemat, osândit pentru ucideri şi samavolnicie, de Dumnezeu şi de oameni, eu l-am slujit pe Radziwiłł şi împreună cu el m-am lepădat de măria ta şi de ţară. Dar acum, ciuruit de spade, călcat de copitele cailor şi fără putere, mă bat cu pumnii în piept, repet: „Mea culpa, mea culpa!” şi-ţi cerşesc părintească îndurare… Iartă-mă, stăpâne, pentru că eu singur am părăsit calea cea rea, blestemându-mi faptele de altădată.

Lacrimile începură să curgă şiroaie din ochii oşteanului care-i săruta mâna regelui. Jan Kazimierz nu şi-o retrase, dar se posomorî şi spuse:

— Acela care poartă coroana în această ţară se cuvine să fie gata să ierte pe oricine, aşadar şi pe tine, mai ales că la Jasna Góra şi în timpul călătoriei ne-ai slujit cu credinţă şi ţi-ai pus viaţa în primejdie.

— Iartă-mă, stăpâne milostiv!… Scurtează-mi chinurile!

— Suntem gata să-ţi iertăm greşelile, dar nu putem uita că, în ciuda virtuţilor acestui popor, neîntinate până acum de dorinţa de a ridica mâna asupra regelui, te-ai oferit prinţului Bogusław să ne răpeşti şi, viu sau mort să ne dai pe mâna suedezilor!

Cu toate că mai înainte Kmicic spusese că nu e în stare să se ridice din pat, zvâcni în picioare, luă crucea agăţată pe perete şi, cu văpaia în obraji şi ochii arzând de fierbinţeală, începu să vorbească repede:

— Jur pe mântuirea sufletului părintelui meu şi al mamei mele, pe rănile lui Christos, jur că nu-i adevărat!… Dacă sunt vinovat, Dumnezeu să mă pedepsească în clipa asta şi să mă ardă în foc veşnic! Stăpâne, dacă nu mă crezi, îmi rup legăturile şi-mi las să mi se scurgă sângele pe care mi l-au mai lăsat suedezii. Nu m-am oferit niciodată. Niciodată asemenea gând n-a încolţit în inima mea… Pentru toate împărăţiile din lume n-aş fi făcut una ca asta… Amin, pe crucea asta, Amin, Amin!

Şi începu să tremure din pricina aţâţării şi a fierbinţelii.

— Aşadar, prinţul a minţit? întrebă regele uimit. De ce oare?

— Aşa-i, măria ta, a minţit… Asta-i răzbunarea lui diavolească pentru ce i-am făcut.

— Da' ce i-ai făcut?

— L-am răpit din mijlocul curtenilor şi oştenilor lui şi am vrut să-l aduc legat la picioarele măriei tale.

Regele îşi trecu mâna peste frunte.

— Hm, hm!… se miră, te credem, dar nu pricepem. Cum aşa? L-ai slujit pe Janusz, dar l-ai răpit pe Bogusław, care era mai puţin vinovat, şi ai vrut să-l aduci legat înaintea noastră…?

Kmicic vru să răspundă, dar regele văzu cât era de palid şi istovit şi-i zise:

— Odihneşte-te şi pe urmă îmi spui totul de la capăt. Te credem, iată mâna noastră!

Kmicic o duse la buze şi o vreme stătu cu răsuflarea tăiată; se uita la chipul domnului cu o dragoste nemărginită, în cele din urmă, îşi adună puterile şi începu să vorbească:

— Am să povestesc totul de la capăt. Am luptat împotriva lui Chowański, dar i-am asuprit şi pe polonezi. În parte, am fost nevoit să nedreptăţesc oamenii, ca să iau ce-mi trebuia, în parte, am făcut-o din samavolnicie, pentru că sângele n-avea astâmpăr în mine… Însoţitorii mei erau şleahtici de neam, dar nu mai buni decât mine… Aşa că, ici tăiam un om, colo dam foc, dincolo goneam pe câte unul cu

harapnicul prin zăpadă… Şi aşa mi s-a dus buhul. Pe unde nu călcase vrăjmaşul, lumea mă chema la judecată şi pierdeam de fiecare dată fără să mă înfăţişez. Osândirile veneau una după alta, dar nu-mi păsa de ele; diavolul mă măgulea şi-mi şoptea să-l întrec pe jupân Laszcz care şi-a căptuşit mantaua cu actele de osândă, rămânând de pomină, el şi numele lui…

— Pentru că s-a căit şi a murit ca un creştin cucernic, îl întrerupse regele.

Kmicic se odihni puţin şi-şi urmă vorba:

— În acest timp, polcovnicul Billewicz – Billewiczii sunt un neam mare în Samogiţia – şi-a lepădat învelişul trecător şi s-a strămutat pe lumea cealaltă, lăsându-mi în scris un sat şi pe nepoata lui. Nu-mi pasă de sat, fiindcă tot luptându-mă cu vrăjmaşii, am pus mâna pe prăzi bogate şi nu numai că mi-am refăcut averea pustiită de năvălitori, dar am mai şi sporit-o. Şi la Częstochowa mai am ceva parale cu care aş putea cumpăra vreo două sate, ca să nu cer de pomană la nimeni… când ceata mi s-a împuţinat, am plecat să iernăm în părţile Laudei. Acolo am îndrăgit-o atât de mult pe fată, încât n-am mai ştiut pe ce lume mă aflu. Este atât de cinstită şi virtuoasă, încât faţă de ea mă ruşinam pentru faptele mele. Urând păcatul din naştere, m-a îndemnat stăruitor să părăsesc viaţa dinainte, să dreg stricăciunile şi să încep să trăiesc cinstit.

— Şi i-ai urmat sfatul?

— Da de unde, stăpâne milostiv! Am vrut, ce-i drept, Dumnezeu mi-e martor, am vrut!… Dar vechile păcate nu-i dau pace omului. Mai întâi mi-au cam vătămat oamenii la Upita, lucru pentru care am dat foc târgului…

— Pentru Dumnezeu! Asta înseamnă temniţa! se sperie regele.

— De-ar fi numai atât, milostive stăpâne! După aceea, şleahticii din Lauda mi-au căsăpit însoţitorii, oşteni vrednici, deşi zurbagii. Nu puteam să nu-i răzbun, aşa că am atacat în aceeaşi noapte aşezarea Butrymilor şi am pedepsit

uciderea cu focul şi sabia… M-au biruit însă, pentru că sunt o groază de sărăntoci. Am fost nevoit să mă ascund. Jupâniţa nici nu mai vroia să se uite la mine, fiindcă laudanienii erau părinţii şi ocrotitorii ei hotărâţi prin testament. Inima îmi da ghes spre ea, de-mi venea să-mi sparg capul de pereţi! Neputând să trăiesc fără ea, am strâns o nouă ceată şi am luat-o cu anasâna.

— Bătu-te-ar!… Nici tătarii nu fac altfel.

— E o purtare nevrednică, recunosc. Dar m-a pedepsit Dumnezeu prin braţul lui jupân Wołodyjowski, care, punându-se în fruntea şleahticilor, mi-a smuls fata, iar pe mine m-a tăiat, de era cât pe ce să-mi dau duhul. Ar fi fost de o sută de ori mai bine, pentru că n-aş mai fi intrat în cârdăşie cu Radziwiłł spre pierzania regelui şi a ţării. Dar cum putea să fie altfel? S-a iscat o nouă judecată… Temniţa, învinuiri grele. Nici eu nu mai ştiam ce să fac, când pe neaşteptate mi-a venit în ajutor voievodul de Wilno.

— El te-a ocrotit?

— Mi-a trimis împuternicire de chemare la oaste, luându-mă astfel sub oblăduirea lui; aşa am scăpat de judecată. M-am alăturat cu tot sufletul de voievod, socotindu-l singura portiţă de scăpare. Am înjghebat la repezeală un steag din bătăuşi cunoscuţi în toată Lituania. Unul mai bun nu se afla în toată oştirea… L-am adus la Kiejdany. Acolo Radziwiłł m-a primit ca un părinte, mi-a amintit de înrudirea noastră prin neamul Kiszka şi mi-a făgăduit să mă ocrotească. Îşi avea planurile lui… Îi trebuiau oameni dintr-o bucată, în stare de orice, iar eu, ca un prost, mi-am vârât gâtul în laţ. Înainte de a-şi da în vileag gândurile, mi-a poruncit să jur pe crucifix că nu-l voi părăsi niciodată. Socotind că-i vorba de războiul cu suedezii şi cu septentrionii, n-am şovăit nici o clipă şi am jurat.

Şi a urmat acel ospăţ înfricoşător, când s-a iscălit înţelegerea de la Kiejdany. Trădarea a ieşit la iveală. Ceilalţi polcovnici şi-au zvârlit buzduganele la picioarele

hatmanului, dar eu eram legat prin jurământ, ca un câine în lanţ, şi n-am putut să-l părăsesc…

— Parcă nouă nu ne-au jurat credinţă toţi aceia care pe urmă ne-au părăsit?… spuse regele cu tristeţe.

— Cu toate că nu aruncasem buzduganul de polcovnic, nu voiam nici eu să iau parte la trădare. Cât am mai suferit, stăpâne milostiv, numai unul Dumnezeu ştie! Mă zvârcoleam de durere, de parcă mă frigeau de viu, deoarece şi jupâniţa mea, deşi mă împăcasem cu ea după răpirea aceea, acum mă socotea un trădător şi mă dispreţuia ca pe o jivină scârboasă. Dar eu îi jurasem lui Radzwill că nu-l voi părăsi… Ea, stăpâne milostiv, cu toate că e femeie, are minte de bărbat şi n-o întrece nimeni în credinţă faţă de măria ta!

— Dumnezeu s-o binecuvânteze! zise regele. Iată pentru ce ţin şi eu la ea!

— Ea vroia să facă din mine un sprijinitor al regelui şi al ţării, dar când a văzut că strădania i se iroseşte în zadar, s-a încrâncenat împotriva mea şi pe cât mă avea de drag înainte, pe atât mă ura acum. În acest timp, Radziwiłł m-a chemat la el şi a încercat să mă convingă. Mi-a dovedit fără putinţă de tăgadă că a făcut bine şi că numai în acest fel putea să scape ţara care se ducea de râpă. Nu sunt în stare să repet toate argumenta lui, atât erau de măreţe; toate păreau că ţintesc numai binele Republicii. L-ar fi convins şi pe unul de o sută de ori mai înţelept, ce să mai vorbesc de mine, un oştean obişnuit! Atunci, măria ta, m-am legat şi mai mult de el, gândind că toţi sunt orbi şi păcătoşi, afară de el care-i cinstit şi vede adevărul. Aş fi sărit şi-n foc pentru el, aşa cum sunt în stare s-o fac acum pentru măria ta, pentru că eu nu ştiu să slujesc şi să îndrăgesc numai pe jumătate…

— Am văzut şi noi că aşa este! băgă de seamă Jan Kazimierz.

— A avut multe foloase de pe urma mea, zise Kmicic mohorât. Pot să spun că, dacă nu eram eu, nu mai erau nici

acele fructe otrăvite ale trădării, fiindcă l-ar fi luat în săbii propria oştire. La asta s-ar fi ajuns. Dragonii, pedestraşii maghiari şi steagurile uşoare îi şi luaseră în săbii pe scoţienii lui Radziwiłł, când am sărit eu cu oamenii mei şi i-am împrăştiat cât ai bate din palme. Mai rămâneau steagurile cartiruite prin alte părţi. Şi pe acelea le-am zdrobit. Numai jupân Wołodyjowski a scăpat din, temniţă şi, cu o hotărâre supraomenească, şi-a condus laudanienii în Podlasie, ca să se unească cu jupân Sapieha. Cei care scăpaseră cu viaţă se adunaseră în mare număr acolo, dar câţi oşteni de nădejde au pierit din pricina mea, numai Dumnezeu ştie. Mărturisesc totul ca la spovedanie… Jupân Wołodyjowski, în trecere prin Podlasie, m-a prins şi pe mine şi a vrut să mă împuşte. Abia am scăpat cu viaţă, ajutat de scrisorile găsite asupra mea, din care se vedea că atunci când era în temniţă şi prinţul vroia să-l omoare, eu l-am rugat stăruitor să-l lase în viaţă. M-a lăsat deci să plec, iar eu m-am întors la Radziwiłł şi l-am slujit mai departe. Dar amărăciunea începea să se strecoare în sufletul meu, eram scârbit de unele fapte ale prinţului, care nu avea nici credinţă, nici cinste, nici conştiinţă, iar de propriu-i cuvânt îi păsa tot atâta cât şi regelui suedez. Atunci am început să mă zburlesc la el. Lui Radziwiłł nu i-a plăcut cutezanţa mea şi, în cele din urmă, m-a trimis cu nişte scrisori…

— Spui lucruri de mare însemnătate pentru noi, zise regele, cel puţin acum ştim de la un martor la faţa locului, care pars magna fuit{49} cum s-au petrecut lucrurile…

— E adevărat că pars magna fui, răspunse Kmicic. Am plecat bucuros cu scrisorile, pentru că nu mai puteam sta locului. La Pilwiszki l-am întâlnit pe prinţul Bogusław. Am să mă străduiesc din toate puterile să mi-l dea Dumnezeu pe mână şi să mă răzbun pentru minciuna pe care a răspândit-o pe seama mea! Nu numai că nu m-am oferit să fac nimic, stăpâne milostiv, nu numai că asta e o minciună sfruntată, dar tocmai acolo mi s-au deschis ochii, văzând întreaga neruşinare a acestor eretici.

— Spune degrabă cum a fost, pentru că nouă ni s-a adus la cunoştinţă că prinţul Bogusław s-a arătat numai de nevoie de partea vărului său.

— El, stăpâne milostiv? El e şi mai rău decât Janusz! Păi, în mintea cui a încolţit trădarea mai întâi? N-a fost el acela care l-a ademenit pe prinţul hatman, arătându-i coroana? Dumnezeu să-l judece! Cel puţin Janusz se mai prefăcea. Îndreptăţindu-şi faptele cu bono publico, pe când Bogusław, luându-mă drept un nemernic, mi-a dezvăluit tot ce avea pe suflet. Mi-e şi frică să repet ce mi-a spus… „Republica noastră, zice, trebuie să se ducă dracului; seamănă cu o bucată de postav roşu. Noi nu numai că n-o să punem mâna s-o scăpăm, dimpotrivă, o să tragem şi noi de ea, ca să ne rămână cât mai mult şi nouă… Lituania, zice, trebuie să ne rămână nouă, iar după vărul Janusz o să-mi pun eu pe cap cuşma de mare prinţ, însurându-mă cu fiica lui”.

Regele îşi acoperi ochii cu mâinile.

— Chinuri ale lui Christos! exclamă. Radziwiłłii, Radziejowski, Opaliński… Cum să nu se întâmple ce s-a întâmplat!… Le trebuia coroană şi de aceea voiau să rupă ceea ce a unit Dumnezeu…

— Am rămas şi eu încremenit, măria ta! Mi-am turnat apă rece pe cap, ca să nu-mi pierd minţile. Sufletul mi s-a schimbat dintr-o dată, de parcă m-ar fi lovit trăsnetul. M-am înfricoşat de cele ce făcusem. Nu mai ştiam ce să fac. În Bogusław sau în mine să înfig jungherul?… Mugeam ca o fiară prinsă în capcană!… Nu mai vroiam să-i slujesc pe Radziwiłłi, ci să mă răzbun… Dumnezeu mi-a trimis gândul cel bun, m-am dus cu câţiva oameni la cvartirul prinţului Bogusław, l-am atras afară din târg, l-am răpit şi am vrut să-l duc plocon confederaţilor, ca să mă alătur lor şi să intru în slujba măriei tale cu preţul vieţii iui.

— Îţi iertăm totul! strigă regele, pentru că te-au înşelat, dar ştiu că le-ai plătit-o! Numai Kmicic putea să se încumete la asemenea faptă. Pentru asta îţi iertăm toate vinile din

toată inima, dar spune mai repede, că ard de nerăbdare; ţi-a scăpat?

— La prima oprire, mi-a smuls pistolul de la cingătoare… şi a tras în plină faţă… Iată cicatricea… Mi-a omorât oamenii şi a fugit… E un mare viteaz… nu tăgăduiesc, dar ne vom mai întâlni, de-aş şti că atunci îmi va bate ceasul din urmă…!

Kmicic începu să tragă de pătura cu care era învelit, dar regele îl întrerupse repede:

— Şi ca să se răzbune pe tine a născocit scrisoarea aceea?

— Întocmai. Rana mi s-a vindecat în pădure, dar sufletul mă durea şi mai rău. Nu mai puteam să mă duc la Wołodyjowski şi la confederaţi, fiindcă laudanienii m-ar fi făcut chisăliţă… Ştiind că prinţul hatman avea să pornească asupra lor, i-am prevenit să stea cu toţii laolaltă. Asta a fost prima faptă bună, fiindcă altminteri Radziwiłł i-ar fi nimicit pe rând: acum însă l-au biruit ei şi, după câte aud, l-au împresurat… Să le ajute Dumnezeu, iar pe el să-l pedepsească, Amin!

— Dacă nu s-a întâmplat până acum, o să se întâmple curând, zise regele. Şi pe urmă ce-ai făcut?

— Neputând să te slujesc alături de confederaţi, am hotărât să viu la măria ta şi să-mi plătesc vinile de altădată, prin credinţă statornică. Dar cum puteam veni? Cine l-ar fi primit pe Kmicic? Cine i-ar fi dat crezare, cine nu i-ar fi strigat în faţă că e un trădător? Mi-am luat deci numele de Babinicz şi, străbătând toată Republica, am ajuns la Częstochowa. Dacă am fost sau nu de mare folos acolo, să depună mărturie preotul Kordecki. Zi şi noapte nu mă gândeam decât să plătesc pagubele aduse ţării, să-mi vărs sângele pentru ea, să-mi recapăt faima şi bunul renume. Ce-a mai fost, ştii şi măria ta, pentru că ai fost de faţă. Dacă inima-ţi bună de părinte te îndeamnă, dacă foloasele aduse în noua slujbă au întrecut vechile păcate sau măcar le-au şters, primeşte-mă, stăpâne, în inima-ţi binevoitoare, pentru că toţi s-au lepădat de mine şi nimeni nu-mi poate mângâia

sufletul afară de măria ta… Numai tu, stăpâne, îmi cunoşti părerea de rău şi lacrimile mele!… sunt un blestemat care a trădat şi şi-a călcat jurământul, dar mi-e dragă ţara asta şi măria ta… şi Dumnezeu mă vede că vreau să vă slujesc pe amândoi!

Lacrimi amare şiroiră din ochii tânărului şi aproape că se înecă de plâns, iar regele, ca un adevărat părinte cu inimă largă, îi luă capul în mâini şi începu să-l sărute pe frunte şi să-l aline:

— Jedrek, ţinem la tine ca la copilul nostru… Ţi-am spus doar că ai păcătuit fără să vrei, dar câţi nu păcătuiesc cu bună ştiinţă?… Te iertăm din toată inima, fiindcă ţi-ai plătit greşelile. Linişteşte-te, Jedrek! Nu sunt puţini cei care s-ar făli bucuroşi cu meritele tale… Pe legea meu, noi te iertăm, iar ţara te va ierta şi ea, ba îţi rămânem şi datori! Haide, lasă plânsul!

— Dumnezeu să te răsplătească, măria ta, pentru bunăvoinţa pe care mi-o arăţi! rosti oşteanul printre lacrimi. Şi aşa, tot va trebui să sufăr pe lumea cealaltă pentru jurământul pe care i l-am făcut lui Radziwiłł; chiar dacă n-am ştiut pentru ce jur, jurământul rămâne jurământ.

— Dumnezeu nu te va osândi, răspunse regele, deoarece ar trebui să trimită în iad jumătate din Republică, adică pe toţi aceia care şi-au călcat jurământul de credinţă faţă de noi.

— Nădăjduiesc şi eu, stăpâne milostiv, că n-am să ajung în iad, mi-a făgăduit şi părintele Kordecki, dar nici el nu ştia dacă voi putea scăpa de purgatoriu. E greu să te tot frigă o sută de ani şi mai bine… Dar ce să-i faci? Multe îndură omul întărit de nădejdea mântuirii, iar rugăciunile ar putea şi ele să-mi scurteze chinurile.

— Să n-ai nici o grijă! îl linişti Jan Kazimierz. Îl vom convinge pe trimisul papei să citească o slujbă pentru tine… Cu asemenea apărător, nu vei fi nedreptăţit… Ai încredere în mila lui Dumnezeu!

Kmicic zâmbi printre lacrimi.

— Cu ajutorul lui Dumnezeu, zise, o să-mi recapăt puterile şi o să mai sting din viaţă câţiva suedezi. Meritele mele vor creşte astfel nu numai în cer, ci şi pe pământ, îndreptându-mi renumele.

— Nu te mai necăji, cât priveşte bunul tău renume, vom avea grijă să fii răsplătit cum se cuvine. Când se vor linişti vremurile, vom aduce la cunoştinţa tuturor meritele tale care nu sunt mici şi vor fi şi mai mari. O să poruncesc să se discute şi în adunarea Seimului, aşa că-ţi vei recăpăta cinstea şi toate drepturile.

— Stăpâne şi părinte milostiv, când se va aşeza liniştea ori chiar mai înainte, voi fi tras în judecată şi de asta nu mă poţi scăpa nici măria ta. Dar să nu mai vorbim!… N-am să mă las câtă vreme îmi va bate inima şi voi putea ţine sabia în mână… Ce fac însă cu jupâniţa? Oleńka o cheamă stăpâne milostiv! Ehei, multă vreme a trecut de când n-am mai văzut-o! Cât am mai suferit din pricina ei! Cu toate că uneori am vrut să mi-o smulg din mână şi m-am luptat cu dragostea aşa cum te lupţi cu un urs, degeaba mi-a fost truda, că tot n-am izbutit să scap de ea!

Jan Kazimierz râse cu bunăvoinţă.

— Cu ce te putem ajuta noi, bietul de tine?

— Păi, cine mai poate să mă ajute, dacă nu măria ta? E o regalistă înfocată şi n-o să-mi ierte niciodată isprăvile de la Kiejdany. Se va lăsa convinsă numai dacă măria ta ai să-mi dai mărturie că m-am schimbat şi m-am întors de bunăvoie în slujba măriei tale şi a ţării, pe scurt, că n-am venit atras de cine ştie ce răsplată, ci din proprie voinţă şi căinţă.

— Dacă este vorba numai de atâta lucru, o s-o rugăm şi noi, iar dacă-i de partea noastră, cum spui, rugămintea ne va fi ascultată. Numai să fie slobodă şi să nu fi păţit ceva, cum lesne se poate întâmpla în vreme de război…

— Îngerii o vor păzi

— Merită, într-adevăr. Iar ca să-ţi dea pace tribunalele, vei face astfel: vor începe curând chemările la oaste; de vreme ce ruşinea apasă încă asupra ta, cum zic ei, nu putem să-ţi

dăm împuternicire pe numele de Kmicic, dar îţi vom da pe numele de Babinicz; ai să înrolezi şi tu oşteni, lucru care nu poate fi decât în folosul ţării, că vedem că eşti luptător viforos şi cu experienţă. Ai să pleci la luptă sub conducerea castelanului de Kiev; vei avea astfel prilejul să te acoperi de faimă, deşi primejdiile nu vor lipsi. La nevoie, vei începe să-i hărţuieşti şi pe suedezi, cum l-ai hărţuit pe Chowański. Îndreptarea ta şi faptele bune au început de când te numeşti Babinicz… Păstrează dar acest nume şi judecăţile te vor lăsa în pace. Iar când vei străluci ca un soare, când se va vorbi în toată Republica de isprăvile tale, atunci poate să afle toată lumea cine-i viteazul. Oricine se va ruşina să tragă în judecată asemenea războinic… Între timp, unii vor pieri, pe alţii ai să-i îmbunezi… Multe documente se vor pierde, iar noi îţi făgăduim încă o dată că-ţi vom lăuda meritele şi vom stărui în adunarea Seimului să fii răsplătit, deoarece în ochii noştri o meriţi pe deplin de pe acum.

— Stăpâne milostiv!… Ce-am făcut eu, ca să merit atâta bunăvoinţă?

— Mai mult decât alţii care cred că li se cuvine de drept. Aşa că, fii fără grijă, sprijinitor drag, fiindcă socotesc că şi regalista va fi tot a ta şi, cu ajutorul Celui de Sus, îmi veţi spori în curând oamenii de credinţă…

Deşi bolnav, Kmicic se ridică repede din pat şi căzu cât era de lung la picioarele regelui.

— Pentru Dumnezeu, ce faci? strigă regele. Îţi curge sânge! Jedrek!… Hei, veniţi careva aici!

Intră în pripă însuşi mareşalul care-l căuta de multă vreme pe rege prin castel.

— Sfinte Jerzy, apărătorul meu, ce-mi văd ochii?! strigă, văzându-l pe rege ridicându-l cu mâinile lui pe jupân Kmicic.

— Asta e jupân Babinicz, cel mai iubit oştean al meu şi sluga cea mai credincioasă care mi-a scăpat viaţa ieri, spuse regele. Jupâne mareşal, ajută-mă să-l urcăm în pat.

Capitolul XXVII.

De la Lubowla, regele plecă spre Dukla, Krosno, Lańcut, şi Lwów, însoţit de mareşalul coroanei, mulţi episcopi, dregători şi senatori, precum şi de steagurile de curte şi simbriaşi. Aşa cum râul puternic, curgând prin ţară, adună toate apele mai mici, tot aşa şi alaiul regal creştea mereu, împreunându-se cu noile cete. Veneau alături de stăpânul legiuit magnaţi, şleahtici şi oşteni, de unul singur sau în grupuri, şi mulţimi întregi de ţărani înarmaţi, înverşunaţi de ură împotriva suedezilor.

Frământarea se lăţise pretutindeni şi rânduiala războiului începea să se simtă. Apărură ordonanţele de la Sącz: una a lui Konstanty Lubomirski, mareşalul ordinului cavalerilor, a doua a lui Jan Wielopolski, castelanul de Wojnicz. Amândouă chemau la arme pe toţi şleahticii din ţinutul Cracoviei. Acum ştiau cu toţii în jurul cui să se adune; cei care nu se înfăţişau aveau să sufere pedeapsa legii. Ordonanţa regelui îi puse în picioare până şi pe cei mai zăbavnici.

Dar nu mai era nevoie de ameninţări, deoarece înflăcărarea cuprinsese toate stările. Încălecau cu toţii, bătrâni şi flăcăiandri, femeile îşi dădeau podoabele şi veşmintele, unele vrând să pornească şi ele la luptă.

Prin fierării, ţiganii băteau ziua şi noaptea cu ciocanele, prefăcând în arme uneltele nevinovate ale plugarilor. Satele şi oraşele se goleau, fiindcă bărbaţii plecau la luptă. Din munţii silhui coborau întruna cete de oameni pe jumătate sălbatici. Forţele regelui creşteau cu fiecare clipă.

Îi ieşeau în întâmpinare preoţii cu crucea şi prapurii, rabinii în fruntea cahalului{50}; înaintarea lui semăna cu un marş triumfal. De pretutindeni soseau veşti îmbucurătoare, de parcă le aducea vântul.

Oamenii puneau mâna pe arme nu numai în aceste părţi ale ţării, care nu fuseseră cotropite de duşmani. Peste tot, în cele mai depărtate judeţe şi olaturi, prin oraşe, sate, aşezări şi prin pădurile neumblate îşi înălţa capul războiul înfricoşător al răzbunării. Cu cât mai jos căzuse poporul înainte, cu atât mai sus îşi înălţa capul acum, renăştea, se

schimba şi cuprins de însufleţire nu pregeta să-şi scormonească rănile ogoite, ca să-şi mântuiască sângele de sevele otrăvite.

Se vorbea, de asemenea, tot mai mult despre unirea şleahticilor şi a oştenilor, în fruntea cărora aveau, să stea bătrânul mare hatman, Rewera Potocki, şi hatmanul de câmp, Lanckoroński, voievodul rutean, şi jupân Ştefan Czarniecki, castelanul de Kiev, şi jupân Paweł Sapieha, voievodul de Witebsk, şi prinţul stolnic de Lituania, Michał Radziwiłł, stăpânitor puternic, doritor să şteargă pata cu care mânjise neamul Janusz, şi jupân Krzysztof Tyszkiewicz, voievodul de Czernihów, şi mulţi alţi senatori, dregători, oşteni şi şleahtici.

Scrisorile se încrucişau zilnic între aceştia şi mareşalul coroanei care nu voia ca asemenea unire să se facă fără el. Veştile erau tot mai sigure şi în cele din urmă se auzi că hatmanii, şi odată cu ei oştirea, îi părăsiseră pe suedezi şi alcătuiseră Confederaţia de la Tyszowce pentru apărarea regelui şi a ţării.

Regele ştia şi el mai demult de această unire, fiindcă împreună cu regina, deşi se aflau departe, osteniseră destul prin scrisori pentru înfăptuirea ei; neputând să ia parte el însuşi, Jan Kazimierz aştepta cu nerăbdare trimişii confederaţilor. Într-adevăr, înainte de a ajunge la Lwów, veniră la el jupân Służewski şi jupân Domaszewski, judele de Luków, aducându-i jurământul de credinţă din partea confederaţilor şi actul de înfiinţare spre iscălire.

Regele citi actul în adunarea episcopilor şi a senatorilor. Inimile tuturor se umplură de bucurie, sufletele înălţară rugă de mulţumire lui Dumnezeu, deoarece acea faimoasă confederaţie nu vestea numai trezirea, ci şi schimbarea acestui popor despre care năvălitorul putea să spună până nu demult că e lipsit de credinţă, de dragoste de ţară şi de conştiinţă, neavând nici o rânduială sau statornicie, nici una din acele virtuţi ce ţin unite popoarele.

Mărturia acestor virtuţi se afla acum înaintea regelui în actul înfiinţării confederaţiei şi în ordonanţa acesteia. Se vorbea în ea despre lipsa de credinţă a lui Carol Gustav, despre călcarea jurămintelor şi a făgăduielilor, despre cruzimile ghinărarilor şi ale oştenilor, pe care nu le făptuiau nici cele mai sălbatice noroade, despre pângărirea bisericilor, asuprire, lăcomie şi jafuri, despre vărsarea de sânge nevinovat, declarându-se război pe viaţă şi pe moarte, cotropitorilor scandinavi. Ordonanţa, ameninţătoare ca trâmbiţa unui arhanghel, chema la oaste nu numai pe oşteni, ci toate stările şi naţiile Republicii. „Toţi infames – glăsuia ordonanţa – banniti şi proscripti trebuie să se ridice la luptă" Cavalerii aveau să încalece, să-şi pună viaţa în primejdie şi din avutul lor să alcătuiască cete de pedestraşi, cei bogaţi mai multe, cei mai puţin avuţi mai puţine, fiecare după puterea şi averea lui.

„Deoarece în această ţară aeque bona şi mala{51} aparţin tuturor, la fel trebuie împărţite şi primejdiile. Oricine se socoteşte a fi şleahtic, statornicit în vreo aşezare sau nu, chiar dacă are mai mulţi copii, sunt obligaţi cu toţii să meargă la războiul împotriva vrăjmaşului Republicii. Căci şleahtici fiind cu toţii, mai presus ori mai prejos prin naştere, şi având dreptul lor, aceleaşi slujbe, ranguri şi binefaceri, să fim dară deopotrivă şi întru apărarea libertăţilor şi beneficiorum…"

Astfel înţelegea ordonanţa egalitatea şleahticilor. Regele, episcopii şi senatorii, care purtau de mult în inima lor gândul îndreptării Republicii, vedeau cu mirare că şi poporul era pregătit pentru acele schimbări, fiind gata să păşească pe drumuri noi, să lepede rugina şi putregaiul şi să înceapă altă viaţă.

„Prin aceasta, se scria, oricărui plebeiae conditionis îi deschidem calea spre benemerendi în Republică, arătându-i şi oferindu-i, după legământul de mai sus prilejul de a ajunge la faima, slujbele şi binefacerile de care gaudet{52} starea şleahticilor…"

Când se citi această parte, printre cei de faţă se înstăpâni o tăcere adâncă. Aceia care, alături de rege, doreau din tot sufletul să deschidă oamenilor din stările de jos calea spre drepturile şleahticilor, credeau că vor fi nevoiţi să sufere, să se zbată şi să înlăture multe piedici, că mulţi ani vor trebui să treacă înainte de a putea vorbi fără primejdie de asemenea lucruri. Când colo, şleahticii înşişi, atât de îndărătnici şi de înapoiaţi până atunci ori de câte ori venea vorba de drepturile lor, deschideau larg porţile mulţimii cenuşii a ţăranilor.

Prinţul primat se ridică, însufleţit parcă de duhul prorociei, şi spuse:

— Urmaşii vor pomeni în veac această confederaţie, pentru că aţi introdus acest punctum, iar dacă vreunul va socoti vremea noastră ca o decădere a vechilor virtuţi polone, ceilalţi se vor împotrivi, arătând spre voi.

Preotul Gębicki era bolnav, aşa că neputând vorbi, făcu doar semnul crucii asupra actului de înfiinţare şi a solilor.

— Parcă-l vedem pe vrăjmaş plecând cu ruşine din aceste locuri! spuse regele.

— Să dea Dumnezeu să se întâmple cât mai repede!… strigară amândoi trimişii.

— Domniile voastre veţi merge cu noi la Lwów, le spuse regele, unde vom întări înfiinţarea confederaţiei şi, cu acest prilej, nu vom întârzia să închegăm şi altă unire pe care n-o vor putea frânge nici puterile iadului.

Trimişii şi senatorii se uitară unii la alţii, parcă întrebându-se despre ce unire este vorba, dar regele tăcea, doar chipul îi împrăştia tot mai multă lumină; luă iarăşi actul în mână, îl citi a doua oară, zâmbi şi întrebă deodată:

— Au fost mulţi potrivnici?

— Stăpâne milostiv, răspunse jupân Domaszewski, confederaţia a luat fiinţă unanimitate la îndemnurile hatmanilor, ale voievodului de Witebsk şi ale lui jupân Czarniecki. Dintre şleahtici nu s-a împotrivit nici unul, atât

sunt de însufleţiţi de dragostea de ţară şi de rege şi de înverşunaţi contra suedezilor.

— Am hotărât dinainte, adăugă jupân Służewski, că nu va fi ca la adunarea Seimului, ci va hotărî pluralitas, astfel că nici un veto nu mai putea să strice lucrarea, iar potrivnicul ar fi fost luat îndată în săbii. Au spus cu toţii că trebuie să sfârşim cu liberum veto care înseamnă domnia unuia şi robia tuturor.

— Vorbele domniei tale sunt de aur! spuse preotul primat când Republica se va îndrepta, nu ne vom mai teme de nici un vrăjmaş.

— Voievodul de Witebsk unde se află? întrebă regele.

— În noaptea care a urmat iscălirii înţelegerii, a plecat, la oastea lui de la Tykocin, unde îl ţine împresurat pe prinţul voievod de Wilno, trădătorul. Până acum socot că a şi pus mâna pe el, viu sau mort.

— Era chiar atât de sigur că-l va înfrânge?

— Aşa cum ziua urmează nopţii. Vânzătorul a fost părăsit până şi de slugile cele mai credincioase. Doar o mână de suedezi se mai apără acolo şi nu pot primi ajutor de nicăieri. La Tyszowce jupân Sapieha a spus aşa: „Am vrut să mai întârzii o zi, fiindcă până seara aş fi sfârşit cu Radziwiłł!… Dar asta-i o treabă mai însemnată decât Radziwiłł, pentru că pe el îl pot prinde şi fără mine, e de ajuns un steag de oşteni.”

— Slavă Domnului! se bucură regele. Dar jupân Czarniecki unde este?

— S-au strâns atâţia şleahtici şi cavaleri de nădejde în jurul lui, încât într-o singură zi a pus pe picioare un steag întreg şi a pornit îndată asupra suedezilor. Pe unde poate fi acum, nu ştim.

— Şi hatmanii?

— Hatmanii aşteaptă cu nerăbdare poruncile măriei tale, chibzuiesc amândoi asupra războiului ce va să vie şi se înţeleg la Zamość cu starostele de Kaluża. În acest timp, polcurile vin zilnic la ei odată cu zăpada.

— Îi părăsesc cu toţii pe suedezi?

— Chiar aşa, stăpâne milostiv! Hatmanii au primit o deputăţie şi de la oştenii lui jupân Koniecpolski, care se află alături de Carol Gustav. Până şi aceştia ar fi bucuroşi să se întoarcă în slujba măriei tale, cu toate că regele suedez nu se arată zgârcit cu măgulirile şi făgăduielile de tot felul. Au spus că, deşi nu pot să recedere numaidecât, o vor face la cel dintâi prilej, deoarece li s-a scârbit cu atâtea ospeţe, măguliri, clipiri din ochi şi bătăi din palme. Abia mai pot răbda.

— De pretutindeni numai veşti bune. Îşi revin cu toţii, rosti regele. Slavă Sfintei Fecioare!… E cea mai fericită zi din viaţa noastră, iar a doua va fi atunci când cel din urmă vrăjmaş va fi izgonit din Republică.

Jupân Domaszewski lovi garda săbiei cu palma.

— Doamne fereşte de una ca asta! se împotrivi.

— Cum aşa? întrebă regele mirat.

— Adică cei din urmă nădrăgar să iasă din hotarele Republicii pe propriile picioare? Nu se poate, stăpâne milostiv! Păi, noi de ce mai purtăm sabia la şold?

— Bătu-te-ar să te bată, domnia ta! se veseli Jan Kazimierz. Ăsta zic şi eu curaj!

Dar jupân Służewski, vrând să nu rămână mai prejos de jupân Domaszewski, strigă:

— Pe legea mea, nu sunt de aceeaşi părere şi voi fi primul care voi spune veto. Nu ne vom mulţumi să-i gonim din ţară, ci îi vom urmări până acasă!

Primatul începu să clatine din cap şi să râdă cu bunăvoinţă.

— Ehei, şleahticii încalecă pe cai şi nu se mai opresc! Dumnezeu să vă binecuvânteze, dar luaţi-o mai domol! Vrăjmaşul n-a plecat încă!

— Vin! strigă regele. Vrem să bem cu confederaţii.

— Oamenii s-au schimbat şi norocul se va schimba şi el! rosti părintele Gębicki cu glasul slab.

— Vin! strigă regele. Vrem să bem cu confederaţii pentru această schimbare!

Se aduse vin, dar odată cu feciorii de casă intră şi camerdinerul regelui şi spuse:

— Stăpâne milostiv, a sosit jupân Krzysztoporski de la Częstochowa şi doreşte să se închine măriei tale.

În curând intră un şleahtic înalt şi slab care privea pe sub sprâncene ca un ţap. Făcu o plecăciune adâncă în faţa regelui, apoi se înclină cu semeţie înaintea dregătorilor şi zise:

— Lăudat fie numele Domnului!

— Acum şi în vecii vecilor, răspunse regele. Ce se aude pe acolo?

— E un ger grozav, măria ta, de-ţi îngheaţă răsuflarea.

— Pentru Dumnezeu, domnia ta, vorbeşte despre suedezi, nu despre frig! strigă Jan Kazimierz.

— Păi, ce să mai vorbesc de ei, stăpâne, dacă nu mai sunt la Częstochowa! răspunse de-a dreptul jupân Krzysztoporski.

— A ajuns şi la noi vestea asta, răspunse regele bucuros, dar numai din vorbele oamenilor, pe când domnia ta vii chiar de la mânăstire… Ai fost martor la faţa locului şi apărător?

— Întocmai, măria ta, am luat parte la apărare şi am fost martor la minunile Sfintei Fecioare…

— Fără margini e bunăvoinţa ei! zise regele, înălţându-şi ochii spre cer, numai s-o meritătm şi de acum încolo…

— Multe-am văzut la viaţa mea, dădu răspuns Krzysztoporski, dar astfel de minuni nu mi-a fost dat să mai văd. Preotul Kordecki înfăţişează totul amănunţit în scrisoarea asta.

Jan Kazimierz luă repede scrisoarea pe care i-o întindea Krzysztoporski şi începu să citească. În răstimpuri se întrerupea din citit şi începea să se roage, apoi iarăşi se întorcea la scrisoare. Pe faţă i se răsfrângeau simţăminte de

bucurie; în cele din urmă, îşi înălţă ochii spre Krzysztoporski:

— Preotul Kordecki ne scrie, spuse, că aţi pierdut un mare viteaz, un oarecare Babinicz, care a aruncat în aer balimezul suedez!

— S-a jertfit pentru noi toţi, stăpâne milostiv! Unii însă cred că trăieşte şi numai Dumnezeu ştie care-i adevărul; nefiind siguri de nimic, n-am încetat să-l plângem, deoarece, dacă n-ar fi fost isprava-i vitejească, ne-am fi descurcat tare greu…

— Dacă-i aşa nu-l mai plângeţi, fiindcă jupân Babinicz trăieşte şi se află la noi. El ne-a înştiinţat cel dintâi că suedezii, neputând înfrânge voinţa lui Dumnezeu, se gândesc să părăsească asediul… Iar după aceea, ne-a adus foloase atât de însemnate, încât nici noi nu ştim cum să-l răsplătim.

— Oho, ce-o să se mai bucure preotul Kordecki! strigă şleahticul cu bucurie, dar dacă jupân Babinicz trăieşte, înseamnă că se bucură de bunăvoinţa Maicii Domnului… Ce se va mai bucura părintele Kordecki! Ţinea la el mai mult decât ţine un tată la copilul lui! Măria ta o să-mi îngădui şi mie să-i dau bineţe lui jupân Babinicz, deoarece un asemenea viteaz nu se mai află în toată Republica!

Regele începu iarăşi să citească şi după o clipă exclamă:

— Ce auzim? După ce au ridicat împresurarea, au mai încercat încă o dată să cucerească mânăstirea?

— Odată plecat, Miller nu s-a mai arătat, dar Wrzeszczowicz s-a întors pe neaşteptate, crezând pesemne că va găsi porţile deschise. Aşa s-a şi întâmplat, dar ţăranii s-au aruncat asupra lui cu atâta îndârjire, încât a plecat cu coada-ntre picioare. De când e lumea lume nu s-a mai pomenit ca prostimea să lupte cu atâta avânt la câmp deschis împotriva călărimii. Pe urmă au venit jupân Czarniecki şi jupân Kulesza şi l-au nimicit.

Regele se întoarse spre senatori:

— Vedeţi, domniile voastre, cum se ridică aceşti sărmani plugari întru apărarea ţării şi a sfintei credinţe!

— E prea adevărat, milostive stăpân! întări Krzysztoporski. Toate satele din jurul Częstochowei sunt pustii, pentru că ţăranii au plecat cu coasele la luptă. Războiul s-a încins pretutindeni şi suedezii trebuie să se ţină laolaltă. Dacă ţăranii prind vreunul, îl chinuiesc atâta, încât ar fi fost mai bine pentru el să intre în iad dintr-o dată. Ce mai tura-vura, cine nu pune mâna pe arme în Republica noastră?! Câinii nu trebuiau să împresoare Częstochowa… De atunci a început să le ardă pământul sub picioare!

— De-acum încolo, cei care se împotrivesc cu braţul înarmat nu vor mai răbda asuprirea, răspunse regele, aşa să-mi ajute Dumnezeu şi Sfânta Cruce!

— Amin! adăugă primatul.

În acest timp, Krzysztoporski se lovi cu palma peste frunte:

— Gerul mi-a întunecat mentem, măria ta, zise. Am uitat să-ţi spun că voievodul de Poznań, mişelul, a murit pe neaşteptate.

Jupân Krzysztoporski, ruşinându-se pesemne că-l făcuse mişel pe un mare senator înaintea regelui şi a dregătorilor, adăugă încurcat:

— Am vrut să-l umilesc numai pe trădător, nu şi rangul lui.

Dar nimeni nu-i mai auzi vorbele, deoarece se uitau cu toţii la rege care spuse:

— Demult, încă de pe când trăia jupân Opaliński, l-am desemnat pe jupân Jan Leszczyński să fie voievod de Poznań. Să primească deci această însărcinare şi s-o ducă la îndeplinire cu mai multă vrednicie… Se vede că Dumnezeu a început judecata acelora care au dus ţara de râpă, pentru că se prea poate ca în această clipă să dea socoteală de faptele sale înaintea înaltului judecător şi prinţul voievod de Wilno…

Aici se întoarse spre episcopi şi senatori:

— E timpul să ne grăbim la război şi în această privinţă dorim să auzim părerea domniilor voastre.

Capitolul XXVIII.

În clipa în care regele spunea că voievodul de Wilno se află înaintea judecăţii lui Dumnezeu, vorbea ca un proroc, deoarece în acel timp întâmplările de la Tykocin luaseră sfârşit.

În ziua de 25 decembrie, jupân Sapieha, voievodul de Witebsk, era atât de sigur de căderea Tykocinului, încât plecă la Tyszowce lăsând conducerea luptei în seama lui jupân Oskierko. Porunci, în schimb, ca ultima năvală, care avea să urmeze curând, să nu aibă loc decât după venirea lui; adunându-i pe polcovnicii mai însemnaţi, le vorbi astfel:

— Mi-a ajuns la ureche că unii dintre şleahtici, după cucerirea castelului, vor să-l ia în săbii pe prinţul voievod de Wilno… Dacă cetatea va cădea în lipsa mea, lucru foarte cu putinţă, vă înştiinţez că nu îngădui nimănui să ridice braţul asupra lui. Primesc şi eu scrisori de la cine domniile voastre

nici măcar nu visaţi, ca punând mâna pe el, să nu-l las în viaţă… Dar nu vreau să dau ascultare acestor porunci, nu din compătimire, pentru că trădătorul nu o merită, ci pentru că eu nu am dreptul de a-i lua viaţa. Am să-l duc mai bine la judecata Seimului, ca să slujească drept pildă urmaşilor şi să se ştie că măreţia neamului şi rangurile nu pot răscumpăra asemenea trădare, nu pot feri pe nimeni de pedeapsa obştei.

Astfel glăsui voievodul, dar mai multă vreme, fiindcă, deşi de bună-credinţă, avea slăbiciunea de a se socoti un mare vorbitor şi îi plăcea să se desfăşoare întotdeauna mai mult decât era nevoie, ascultându-şi cu plăcere propriile cuvinte şi închizând ochii la întorsăturile mai izbutite.

— Atunci trebuie să-mi bag mâna în apă fiartă, răspunse jupân Zagłoba, fiindcă mă mănâncă grozav… Vreau să spun însă că dacă eu aş cădea în mâinile lui, Radziwiłł n-ar aştepta nici până la apusul soarelui, ca să-mi reteze capul. Ştie el prea bine din pricina cui l-au părăsit oştenii şi ştie şi cine l-a făcut să se certe cu suedezii… În schimb, eu nu pricep de ce trebuie să mă arăt mai îngăduitor cu el, decât s-ar arăta el cu mine?

— Pentru că eu sunt căpetenia, iar domnia ta trebuie să-mi dai ascultare! răspunse voievodul.

— E drept că trebuie să mă supun, dar uneori e bine să fie ascultat şi Zagłoba… Cutez să spun că dacă Radziwiłł mă asculta pe mine când l-am îndemnat să apere ţara, nu s-ar afla acum la Tykocin, ci pe câmpul de luptă, în fruntea tuturor oştilor lituaniene.

— Aşadar, domnia ta socoteşti că buzduganul nu se află în mâini bune?

— Asta nu mi se cuvine s-o spun, fiindcă eu ţi l-am încredinţat, luminăţia ta. Milostivul nostru stăpân, Johannes Casimirus, nu mai trebuie decât să întărească alegerea mea.

Voievodul zâmbi la aceste vorbe, pentru că ţinea la jupân Zagłoba şi la glumele lui.

— Frăţioare, zise, l-ai asuprit pe Radziwiłł, m-ai făcut hatman… şi toate acestea sunt meritele domniei tale. Îngăduie-mi acum să plec în linişte la Tyszowce, ca să poată şi Sapieha să-şi slujească ţara în vreun fel.

Jupân Zagłoba îşi puse mâinile în şolduri şi se gândi o clipă dacă să-i îngăduie sau nu, apoi clipi din ochi, încuviinţă din cap şi spuse aşezat:

— Du-te sănătos, luminăţia ta!

— Dumnezeu să te răsplătească pentru învoire! răspunse voievodul râzând.

Celelalte căpetenii râseră şi ele, iar Sapieha se pregăti de plecare. Caleaşca îl aştepta afară; îşi luă rămas bun de la toţi, dând fiecăruia poruncile de cuviinţă pentru timpul cât avea să lipsească, apoi se apropie de Wołodyjowski şi-i zise:

— În cazul cuceririi castelului, domnia ta vei răspunde de viaţa voievodului; eu îţi dau această însărcinare.

— La poruncă, nu se va clinti nici un fir de păr din capul lui! răspunse micul viteaz.

— Jupâne Michał, îi spuse Zagłoba după plecare voievodului, aş vrea să ştiu şi eu cine sunt aceia care stăruie pe lângă Sapieha al nostru ca să nu-l lase în viaţă pe Radziwiłł, dacă-l prinde!

— De unde să ştiu eu! răspunse cavalerul.

— Adică vrei să spui că ceea ce nu ţi se spune la ureche, nu-ţi şopteşte nici propria minte. E adevărat! Trebuie să fie niscaiva persoane sus-puse, de vreme ce pot să-i poruncească voievodului.

— Poate că e regele?!

— Regele? Dacă l-ar muşca un câine, regele l-ar ierta numaidecât şi pe deasupra ar spune să i se dea şi o halcă de slănină. Aşa-i inima lui!

— Nu vreau să mă pun în poară cu domnia ta, dar se vorbeşte că pe Radziejowski e grozav de supărat.

— Mai întâi că oricine poate să se supere, exemplum supărarea mea împotriva lui Radziwiłł, iar în al doilea rând, ce supărare mai e şi asta, de vreme ce; i-a luat băieţii sub

ocrotirea lui şi se poartă cu ei mai bine decât un părinte adevărat! El are o inimă de aur şi gândesc că mai degrabă regina vrea capul lui Radziwiłł. E o stăpână vrednică, nici vorbă, dar se poartă ca un bărbat şi află de la mine că atunci când o femeie se îndârjeşte împotriva ta, degeaba te ascunzi că şi în gaură de şarpe tot te găseşte.

Jupân Wołodyjowski oftă şi răspunse:

— Cum poate să se supere vreuna pe mine, când eu nu m-am luat de nici una până acum.

— Dar ai fi tare bucuros s-o faci, nu-i aşa? De aceea, cu toate că slujeşti la călărime, te tot caţeri ca un pedestraş pe zidurile Tykocinului pentru că socoteşti că acolo îl vei găsi nu numai pe Radziwiłł, ci şi pe Billewiczówna: Te ştie o lume întreagă, puişorule! Nu ţi-ai scos-o încă de la inimă?

— A fost o vreme când nu mă mai gândeam deloc la ea şi însuşi Kmicic, dacă ar fi fost aici, ar fi fost nevoit să recunoască şi el că m-am purtat ca un cavaler, nevrând să merg împotriva simţămintelor şi uitând de bobârnacul pe care l-am căpătat. Nu ascund însă că, dacă ea se află acum la Tykocin şi o voi scăpa a doua oară de asuprire, voi vedea în asta vrerea Providenţei. De Kmicic nu trebuie să mai ţin seamă, fiindcă nu-i sunt îndatorat cu nimic şi trag nădejde că, dacă a părăsit-o de bunăvoie, ea l-a şi uitat până acum, aşa că nu voi mai păţi ce-am păţit mai demult.

Tot vorbind astfel, ajunseră la cvartir, unde-i găsiră pe cei doi Skrzetuski, pe jupân Roch Kowalski şi pe arendaşul din Wąsosza.

Nu era nici o taină pentru nimeni de ce plecase voievodul de Witebsk la Tyszowce, astfel că oştenii se bucurară că va lua fiinţă asemenea unire întru apărarea ţării şi a credinţei.

— Alte vânturi bat acum în toată Republica, zise jupân Stanisław. Şi, slavă Domnului, bat împotriva suedezilor.

— De la Częstochowa s-au iscat, răspunse jupân Jan. Ieri s-a primit veste că mânăstirea rezistă şi respinge atacuri tot mai puternice… Maică Precestă, nu lăsa ca vrăjmaşul să-ţi pângărească lăcaşul!

Jupân Rzędzian oftă şi zise:

— Pe lângă ruşinarea lui Dumnezeu, câte comori ar încăpea pe mâna duşmanului! când mă gândesc la asta, îmi piere şi pofta de mâncare.

— Oştenii vor să dea năvală neapărat şi numai cu greu pot fi ţinuţi în frâu, spuse jupân Michał. Ieri, steagul lui Stankiewicz a pornit fără poruncă, zicând că după ce vom isprăvi cu trădătorul ăsta, vom sări în ajurul Częstochowei. Cum pomeneşte vreunul de Częstochowa, încep să scrâşnească din dinţi şi să pună mâna pe săbii.

— La drept vorbind, de ce stau atâtea steaguri aici, când şi jumătate ar fi de ajuns, zise jupân Zagłoba. Numai încăpăţânarea lui jupân Sapieha e de vină. Nu vrea să mă asculte, ca să arate că se descurcă şi f11ără sfatul meu, dar vedeţi şi voi că sunt prea mulţi oameni pentru asemenea cetăţuie şi nu fac decât să se împiedice unii de alţii; n-au loc toţi.

— Prin gura domniei tale vorbeşte experienţa războiului, ce mai vorbă! răspunse jupân Stanisław.

— Aha, deci am capul pe umeri, nu-i aşa?

— Unchiul are capul pe umeri! strigă deodată jupân Roch şi, zburlindu-şi mustăţile, începu să privească la cei de faţă, căutând parcă vreunul care nu era de aceeaşi părere.

— Dar nici voievodul nu face rău, răspunse Jan Skrzetuski, şi dacă ţine atâtea steaguri aici, apoi o face de teamă ca prinţul Bogusław să nu vie în ajutorul vărului său.

— Atunci să trimită măcar câteva roate de călărime uşoară, care să pustiască ţinuturile electorului, nu se lăsă Zagłoba, şi să strângă volintiri printre poporeni. M-aş duce cel dintâi să încerc berea prusienilor.

— Iarna berea nu-i bună de nimic, poate numai fiartă, zise jupân Michał.

— Atunci daţi-mi vin, horilcă sau mied, răspunse Zagłoba.

Ceilalţi se arătară şi ei dornici de băutură, aşa că arendaşul de la Wąsosza luă treaba asupra lui şi în curând câteva urcioare se aflau pe masă. Inimile se umplură de

bucurie la această privelişte şi cavalerii începură să bea, ridicând paharele cu sârg.

— Moarte nădrăgarilor, să nu ne mai mănânce pâinea aici! strigă Zagłoba. Să-şi roadă conurile lor de brad în Suedia!

— În sănătatea măriei sale regelui şi a reginei! ură Skrzetuski.

— Şi a acelora care le-au păstrat credinţă! adăugă Wołodyjowski.

— Aşadar, în sănătatea noastră!

— În sănătatea unchiului! răcni jupân Roch.

— Dumnezeu să te răsplătească! sunt al tău cu trup şi suflet, dar goleşte paharul până la fund… Zagłoba încă nu s-a ramolit de tot! Domniile voastre, fie ca să-l scoatem mai repede din vizuină pe bursucul ăsta şi să plecăm la Częstochowa!

— La Częstochowa! tună Roch, s-o ajutăm pe Sfânta Fecioară.

— La Częstochowa! strigară cu toţii.

— Să apărăm comorile de la Jasna Góra împotriva păgânilor! adăugă Rzędzian.

— Care se prefac a crede în Isus Christos, vrând să-şi ascundă neruşinarea, dar care, cum am mai spus, urlă la lună precum câinii, şi asta-i toată credinţa lor.

— Şi asemenea mişei ridică mâna asupra minunăţiilor de la Jasna Góra!

— Domnia ta, ai nimerit-o cum nu se poate mai bine când ai vorbit de credinţa lor, îi spuse Wołodyjowski lui Zagłoba, pentru că i-am auzit chiar eu urlând la lună. Mi-au spus pe urmă că sunt psalmi luterani, dar nu încape îndoială că astfel de psalmi cântă şi câinii.

— Cum aşa? întrebă jupân Roch. Se află printre ei asemenea nemernici?

— Toţi sunt aşa! răspunse jupân Zagłoba cu convingere.

— Şi regele lor tot aşa e?

— Regele-i mai rău decât toţi. A pornit războiul înadins, ca să poată huli împotriva adevăratei credinţe prin biserici.

La acestea, jupân Roch, cherchelit de-a binelea, se ridică şi spuse:

— Dacă-i aşa, domniile voastre, aşa cum mă vedeţi şi cum mă cheamă Kowalski, în prima bătălie mă voi repezi asupra regelui suedez! Oricât de mulţi l-ar înconjura, tot nu scapă de mine! Unul dintre noi trebuie să moară!… Îmi voi încrucişa suliţa cu el… N-aveţi decât să mă socotiţi un mare nătărău, dacă n-am s-o fac!

Spunând acestea, îşi făcu mâna pumn şi vru să izbească în masă. Ar fi spart paharele, urcioarele şi ar fi sfărâmat masa, dar jupân Zagłoba îl apucă de mână şi-i vorbi după cum urmează:

— Roch, aşează-te şi stai liniştit! Află că te vom socoti într-adevăr un mare nătărău dacă te vei încumeta la asemenea faptă nesăbuită; nu altfel. Pe urmă, nu pricep cum ai să-ţi încrucişezi suliţa cu el, de vreme ce nu slujeşti la husari!

— Atunci am să fac rost de slujitori şi cai şi am să intru în steagul cneazului Polubiński. O să mă ajute şi tata.

— Tata, Roch?

— Păi, cum altfel?

— N-are decât să te ajute, dar acum nu sparge paharele, că ţi le sparg eu mai întâi în cap. Despre ce vorbeam, domniile voastre?… Aha, despre Częstochowa… O să mă trăsnească Dumnezeu, dacă nu vom porni în ajutorul sfântului aşezământ… O să mă trăsnească, vă spun eu! Şi toate astea din pricina trădătorului Radziwiłł şi a fandoselilor lui Sapieha.

— Domnia ta, nu-i vorbi de rău pe voievod! E un stăpân vrednic! se împotrivi micul cavaler.

— Atunci de ce-l acoperă pe Radziwiłł cu toată mantia, când i-ar ajunge numai poalele? Aproape zece mii de oameni stau lângă cetăţuia asta nepricopsită, călărime şi pedestrime de mâna întâi. În curând o să lingă şi funinginea dinăuntrul coşurilor din preajmă, că pe cea de deasupra au înghiţit-o de mult.

— Nu se cuvine să ne amestecăm în treburile celor mai mari, datoria noastră e să ascultăm!

— Ţie nu ţi se cuvine, Jupâne Michał, dar mie da, pentru că pe mine jumătate din fosta oştire a lui Radziwiłł m-a ales căpetenie şi până acum l-aş fi fugărit pe Carol Gustav peste nouă mări şi ţări, dacă n-ar fi fost modestia-mi nefericită, din pricina căreia i-am dat buzduganul lui jupân Sapieha. Să mă slăbească cu tărăgănelile lui şi să aibă grijă să nu-i iau înapoi ce i-am dat.

— E, domnia ta, te-ai afumat şi faci pe grozavul, spuse Wołodyjowski.

— Aşa zici tu? Atunci ai să vezi! Astăzi încă mă voi duce printre oşteni şi voi striga: domniile voastre, cine vrea să meargă cu mine la Częstochowa nu trebuie să-şi mai tocească genunchii şi coatele de varul de la Tykocin, ci să vină după mine. Cei care m-au ales căpetenie, cei care mi-au dat puterea, crezând că tot ce voi face va fi spre binele ţării şi al credinţei, aceia să mă urmeze. E bine să-i pedepsim pe trădători, dar e şi mai bine s-o scăpăm de asuprirea şi jugul ereticilor pe Sfânta Fecioară, apărătoarea coroanei şi mama noastră.

Aici jupân Zagłoba, care se ameţise binişor, sări de la locul lui, urcă pe laviţă şi începu să strige, de parcă se găsea înaintea unei adunări:

— Domniile voastre! Toţi catolicii şi polonezii care ţin la Sfânta Fecioară să meargă cu mine în ajutorul Częstochowei.

— Eu merg! strigă Roch Kowalski, ridicându-se.

Zagłoba privi un răstimp la cei de faţă, dar văzând uimirea întipărită pe chipurile tăcute, coborî de pe laviţă şi spuse:

— Am să-l învăţ, eu minte pe Sapieha!… Nemernic să fiu, dacă până mâine nu plec la Częstochowa cu jumătate din oştenii de la Tykocin!

— Pentru Dumnezeu, vino-ţi în fire, tătucă! îl potoli Jan Skrzetuski.

— Nemernic să fiu, asta-i! repetă jupân Zagłoba.

Se temură cu toţii să n-o facă într-adevăr, pentru că era în stare. În multe steaguri oştenii începuseră să murmure împotriva tărăgănelii de la Tykocin, scrâşnind din dinţi când se gândeau la Częstochowa. Era prea destul să arunce o scânteie în această pulbere, ca să ia foc, cu atât mai mult, cu cât era vorba de Zagłoba, un om care se bucura de multă dragoste şi trecere. Cea mai mare parte din oştirea lui Sapieha era întocmită din oameni neobişnuiţi cu ascultarea şi înclinaţi să-şi facă de cap, iar aceştia l-ar fi urmat cu toţii pe jupân Zagłoba la Częstochowa.

Cei doi Skrzetuski intrară la idei, iar Wołodyjowski zise:

— Abia a izbutit voievodul să strângă cu mare trudă ceva oştire, abia s-a înjghebat o putere în stare să apere Republica noastră, că s-au şi găsit zurbagii care să dezbine steagurile şi să le îndemne iar la răzvrătire. Radziwiłł va plăti cum se cuvine asemenea sfat care aduce apa la moara lui. Domnia ta, cum de nu-ţi este ruşine să vorbeşti despre una ca asta?

— Nemernic să fiu, dacă n-am s-o fac! răspunse Zagłoba.

— Unchiul o va face! adăugă Roch Kowalski.

— Tăcere, căpăţână de cal! răcni la el jupân Michał.

Jupân Roch holbă ochii, închise gura şi luă poziţia de drepţi.

Atunci Wołodyjowski se întoarse spre jupân Zagłoba.

— Iar eu nemernic să fiu, zise, dacă vreunul din oamenii mei va pleca cu domnia ta. De vrei să răzvrăteşti oştirea, află că voi fi cel dintâi care-i va lovi pe volintirii domniei tale!

— Păgânule, turc neruşinat! i-o întoarse Zagłoba. Cum aşa? Îi vei ataca oare pe oştenii Sfintei Fecioare? Ai fi în stare? Prea bine! Te cunoaştem noi! Domniile voastre, credeţi că lui îi pasă de oştire şi de ascultare? Da' de unde! A mirosit-o pe Billewiczówna dincolo de zidurile Tykocinului. Pentru folosul tău şi samavolnicie nu şovăi să te lepezi de cea mai sfântă cauză! Ai vrea să te scălâmbăiezi, mutându-te de pe un picior pe altul înaintea jupâniţei, cum

nu! Dar nu se va alege nimic din planurile tale! Am să mă îngrijesc eu să ţi-o ia alţii mai buni înainte, fie şi Kmicic, pentru că nici el nu-i mai rău ca tine.

Wołodyjowski privi la cei de faţă, luându-i drept martori la nedreptatea care i se face. Apoi se încruntă şi toţi crezură că va răbufni cu mânie, dar pentru că nici el nu mai era cu totul treaz, îl apucă duioşia.

— Iată-mi răsplata, strigă, pentru că slujesc ţara de mic şi n-am lăsat o clipă sabia din mână! N-am nici casă, nici nevastă, nici copii, am rămas singur pe lume ca un cuc. Cei mai vrednici se gândesc la ei, pe când eu, afară de răni, n-am avut altă răsplată, iar acum mi se vorbeşte de foloasele mele şi aproape că sunt socotit trădător.

Spunând acestea, începu să verse lacrimi peste mustăcioara gălbioară, iar jupân Zagłoba se muie dintr-o dată şi deschizând braţele, strigă:

— Jupâne Michał! Te-am nedreptăţit rău de tot. Merit să fiu dat pe mâna călăului, pentru că am jignit astfel un prieten de nădejde!

Căzură unul în braţele celuilalt, începură să se sărute şi să se îmbrăţişeze, după care băură mai departe pentru împăcare, iar când jalea le zbură din inimi, Wołodyjowski spuse:

— Nu-i aşa că n-o să răzvrăteşti oştenii, n-o să mai bagi zâzanie între ei şi n-o să mai dai pildă rea?

— Nu, Jupâne Michał, n-am s-o fac, dar numai pentru tine!

— Iar dacă vom cuceri Tykocinul, cu ajutorul lui Dumnezeu, cui şi ce-i pasă ce caut eu înăuntrul zidurilor. Cine are dreptul să-şi bată joc de mine, ai?

Luat pe neaşteptate, jupân Zagłoba începu să-şi mişte sfârcul mustăţii şi-i răspunse:

— Nu. Jupâne Michał, ţin la tine ca la ochii din cap, dar pe Billewiczówna să ţi-o scoţi din inimă.

— Şi de ce, mă rog? întrebă Wołodyjowski uimit.

— E frumoasă, assentior{53} zise Zagłoba, dar e prea arătoasă şi nu vă potriviţi deloc. Doar dacă i-ai sta pe umăr

ca un cănăraş şi i-ai ciuguli dulceaţa de pe buze. Te-ar putea purta ca un şoim pe mănuşă, ca să te asmuţă asupra oricărui vrăjmaş, fiindcă deşi eşti prizărit la trup, eşti instar{54} de veninos ca şi tăunul.

— Iar începi, domnia ta? se miră Wołodyjowski.

— De vreme ce am început, îngăduie-mi să isprăvesc: o singură codană a fost făcută parcă pe măsura ta… Cum o cheamă oare? Cea cu care trebuia să se însoţească răposatul Podbipięta?

— Anusia Borzobohata-Krasieńska! strigă Jan Skrzetuski. Vechea dragoste a lui Michał…

— Era cât un bob de hrişcă, dar frumuşică, bat-o vina, ca o păpuşă, spuse jupân Zagłoba, lingându-se pe buze.

Jupân Michał începu să ofteze cu alean şi să repete iarăşi ce spunea ori de câte ori amintea cineva de Anusia:

— Ce s-o fi întâmplat cu ea, sărmana?… Ehei, dacă aş mai găsi-o!

— Nu i-ai mai da drumul din mână… Şi bine-ai face, jupâne Michał, deoarece, cum eşti tu cam iubăreţ, poate să te înhaţe vreo căpriţă şi să te prefacă în ţap. Pe legea mea, în viaţa mea n-am mai văzut un om atât de lacom de dragoste. Trebuia să te naşti cocoşel, să râcâi gunoaiele înaintea prispei şi să-ţi chemi moţatele.

— Anusia, Anusia! repeta Wołodyjowski cu înduioşare. Dumnezeu mi-ar trimite-o!… Dar poate că ea nici nu mai e pe lume, ori poate că s-a căsătorit şi are copii…

— De ce să se căsătorească! când am văzut-o, era cât o pitcoace şi, pe urmă, chiar dacă s-a mai împlinit, putea foarte bine să-şi păstreze nevinovăţia până acum. După unul ca jupân Longinus, nu cred să se fi bulguit la fitecine… Pe de altă parte, în aceste vremuri de război, cine se mai gândeşte la însurătoare.

Iar jupân Michał:

— Domnia ta n-ai cunoscut-o prea bine. De mirare, cât era de virtuoasă… Dar avea o fire care nu-i îngăduia să lase pe cineva să-i scape fără să-i străpungă inima… Aşa o făcuse

Dumnezeu. Nu dispreţuia nici oamenii din starea de jos, exemplum doftorul prinţesei Gryzelda, italianul care se îndrăgostise la toartă de ea. Te pomeneşti că s-a căsătorit cu el şi a dus-o peste mare…

— Nu vorbi prostii, Jupâne Michał! se împotrivi jupân Zagłoba nemulţumit. Doftor, doftor… Păi, o fiică de şleahtic putea să ia asemenea om?… Ţi-am mai spus o dată, nu e cu putinţă!

— Şi eu eram cam supărat pe ea, gândindu-mă că întrece măsura, de vreme ce suceşte capul la astfel de pârliţi.

— Eu îţi prezic că ai s-o mai întâlneşti, zise Zagłoba.

Vorbirea le fu întreruptă de intrarea lui jupân Tokarzewicz care slujise înainte în polcul lui Radziwiłł, iar după trădarea hatmanului îl părăsise odată cu ceilalţi şi acum era stegar în polcul lui Oskierko.

— Jupâne polcovnic, îi spuse lui Wołodyjowski, punem petarda.

— Jupân Oskierko e gata?

— E gata de la amiază şi nu mai vrea să aştepte, pentru că noaptea va fi întunecoasă.

— Prea bine! răspunse Wołodyjowski, mergem şi noi să vedem; dau poruncă oamenilor să aibă muschetele pregătite, ca să nu dea năvală din cetate. Petarda o va aşeza chiar jupân Oskierko?

— Întocmai… El însuşi… Îl vor urma o groază de volintiri.

— Merg şi eu! se bucură Wołodyjowski.

— Şi noi! strigară cei doi Skrzetuski!

— Păcat că nu mai văd pe întuneric, rosti jupân Zagłoba, că nu v-aş fi lăsat să vă duceţi singuri… Dar ce să-i faci, cum se întunecă, nu mai sunt în stare să încrucişez sabia cu cineva… Ziua, la lumina soarelui, îmi place să ies la luptă. Daţi-mi pe cei mai tari suedezi, dar la amiază!

— Mă duc şi eu, zise arendaşul de Wąsosza după o clipă de gândire. Când vor arunca porţile în aer, oştenii vor porni la atac, iar în castel trebuie să fie o mulţime de lucruri, podoabe şi alte avuţii.

Ieşiră cu toţii, fiindcă afară se lăsase întunericul; rămase doar jupân Zagłoba, care ascultă o vreme cum scârţâia zăpada sub picioarele celor plecaţi, apoi începu să ridice urcioarele pe rând şi să le cerceteze la lumina focului de pe vatră, vrând să vadă dacă mai rămăsese ceva în vreunul.

Ceilalţi se îndreptară spre castel prin bezna şi vântul care se iscase dinspre miazănoapte şi sufla tot mai puternic, şuiera, urla, viscolind zăpada.

— E o noapte cum nu se poate mai potrivită pentru aşezarea petardei, spuse Wołodyjowski.

— Dar şi pentru atacuri neaşteptate, răspunse Skrzetuski. Trebuie să fim cu ochii în patru şi puşcaşii să fie pregătiţi de luptă.

— De-ar da Dumnezeu, zise jupân Tokarzewicz, ca la Częstochowa să fie un viscol şi mai grozav. Oricum, apărătorilor le e mai cald la adăpostul zidurilor… Dar străjile suedeze ar îngheţa de frig… Lovi-i-ar…!

— Înfricoşătoare noapte! spuse jupân Stanisław. Domniile voastre, urlă de parcă ar da năvală tătarii prin văzduh.

— Ori parcă diavolii i-ar cânta requiem lui Radziwiłł, adăugă Wołodyjowski.

Capitolul XXIX.

La castel, după câteva zile, trădătorul cel mare privea la întunericul care se lăsa peste linţoliul de zăpadă şi asculta şuierul vijeliei.

Lumina vieţii i se stingea cu încetul. În aceeaşi zi, la amiază, mergea încă pe picioarele lui, privea de pe metereze la corturile şi adăposturile de lemn ale oştenilor lui Sapieha; două ceasuri mai târziu puterile îl părăsiseră şi îl aduseseră pe braţe înăuntru.

Faţă de vremea de la Kiejdany, când voia să ajungă la coroană, se schimbase de nerecunoscut. Părul din cap îi albise. În jurul ochilor se adânciseră cearcăne roşii, faţa i se umflase, părând şi mai mare; era faţa unui om pe jumătate mort, însemnată de pete vineţii şi înfiorătoare prin expresia de suferinţă cumplită.

Totuşi, deşi viaţa lui se putea număra cu ceasurile, trăise prea mult, mai mult decât credinţa în sine, în steaua-i norocoasă, mai mult decât speranţele şi planurile lui, decât propria decădere; când privea în adâncul acestei prăpăstii în care se rostogolise, nu-i venea să creadă. Aşteptările îi fuseseră înşelate de sprijinitori şi de curgerea întâmplărilor; planurile i se năruiseră. El, care nu se mulţumea să fie cel mai puternic magnat polonez, prinţ al statului roman, mare hatman şi voievod de Wilno, el pentru care întreaga Lituanie nu era pe măsura poftelor lui nesăţioase, era închis acum într-o cetăţuie strâmtă în care nu-l mai aştepta decât moartea sau robia. Privea mereu la uşă, întrebându-se care dintre aceste două zeiţe va intra cea dintâi să-i ia sufletul şi trupul şubrezit.

Din ţinuturile, judeţele şi stărostiile lui putea cândva să întocmească un regat; astăzi nu mai era stăpân nici măcar pe zidurile Tykocinului.

Doar cu câteva luni înainte negocia cu regii din ţările vecine, în timp ce astăzi un rotmistru suedez îi ascultă poruncile cu nerăbdare şi dispreţ, impunându-i voinţa lui.

Acum, când oştirea îl părăsise, când dintr-un magnat în stare să cutremure întreaga ţară, ajunsese un sărman fără putere, care avea el însuşi nevoie de sprijin, Carol Gustav îl dispreţuia. L-ar fi ridicat în slava cerului pe aliatul puternic, dar cerşetorului îi întorcea spatele cu mândrie.

Aşa cum tâlharul Kostka Napierski fusese asediat odinioară la Czorsztyn, tot aşa şi el, Radziwiłł, era împresurat acum în castelul de la Tykocin. Şi cine îl împresurase? Sapieha cel mai mare, vrăjmaş al său.

Când le va încăpea în mână, îl vor târî înaintea judecăţii, căci el era mai rău decât un tâlhar, era un trădător.

Îl părăsiseră cu toţii, rude şi prieteni. Oştenii îi încălcau proprietăţile, iar comorile şi bogăţiile se risipeau ca fumul; acel prinţ care cândva uimise curtea Franţei prin luxul orbitor, care poftea la ospeţe mii de şleahtici şi întreţinea zece mii de oşteni, îi îmbrăca şi-i hrănea, nu mai avea acum

nici măcar cu ce să-şi împrospăteze forţele slăbite; de necrezut, el, Radziwiłł, în ultimele clipe ale vieţii, aproape în ceasul morţii, era flămând!

Cei de la Tykocin duceau lipsă de hrană demult, căpetenia suedeză împărţea raţii foarte mici din merindele împuţinate, iar prinţul nu vroia să se roage de el.

Dacă cel puţin fierbinţeala care-i măcina puterile i-ar fi întunecat şi mintea! Dar nu! Pieptul i se ridica din ce în ce mai greu, răsuflarea se schimba în horcăit, picioarele umflate şi mâinile îi îngheţau, pe când mintea, cu toate clipele de rătăcire, cu toate vedeniile înfricoşătoare ce i se perindau pe dinaintea ochilor, îi rămânea limpede cea mai mare parte din timp. Prinţul îşi vedea prăbuşirea, sărăcirea şi înjosirea, fostul războinic biruitor îşi vedea înfrângerea şi suferinţele lui se puteau asemui numai cu păcatele-i uriaşe.

Deoarece, aşa cum eriniile îl chinuiau pe Oreste, tot aşa şi pe el îl mustra conştiinţa şi nu se afla nicăieri pe lume un templu în care să se ascundă de ea.

Se zbuciuma fără istov ziua şi noaptea, afară şi înăuntru; mândria nu putea să înfrângă mustrările cugetului şi nici să le înlăture. Cu cât mai adâncă era decăderea lui, cu atât se arătau mai îndârjite. Avea clipe când îşi sfâşia pieptul. În vreme ce vrăjmaşii încălecaseră ţara din toate părţile şi naţiile străine îi deplângeau soarta nefericită, durerea şi sângele vărsat, el, marele hatman de Lituania, în loc să pornească la bătălie şi să-şi jertfească ultima picătură de sânge, în loc să uimească lumea, ca Leonida{55} sau ca Temistocle{56} şi să-şi amaneteze cel din urmă contăş, ca Sapieha, se înhăitase cu unul dintre duşmani şi ridicase mâna-i pângăritoare împotriva propriei mame şi a propriului stăpân, năclăind-o în sângele scump de frate… El făptuise toate acestea, iar acum se afla ruşinat la capătul vieţii, aproape de clipa când avea să dea socoteală dincolo… Ce-l mai aştepta oare acolo?

Părul i se ridica vâlvoi în vârful capului, când se gândea la asta, când ridicase braţul înarmat asupra ţării, se credea

uriaş, pe lângă Republica nenorocită, dar acum se schimbaseră toate. Acum el se micşorase, iar Republica, ridicată din pulbere şi sânge, i se părea din ce în ce mai mare, hrănită de puteri tainice, plină de măreţie, sfântă, înfricoşătoare. Şi creştea mereu în ochii lui tot mai mult. Faţă de ea se simţea ca un firicel de praf, ca prinţ, ca hatman şi ca Radziwiłł. Nu putea să înţeleagă ce înseamnă asta. Talazuri necunoscute se înălţau în jurul lui, se rostogoleau cu zgomot mare, veneau din ce în ce mai aproape, se ridicau înfricoşătoare, iar el îşi dădea seama că trebuie să se înece, că o sută ca el s-ar fi înecat în acest potop de ape. De ce oare nu văzuse mai înainte această putere tainică, de ce pornise împotriva ei ca un nebun? Când i se rostogoleau prin minte astfel de gânduri, îl cuprindea spaima în faţa acestei mame, în faţa acestei Republici, ale cărei trăsături, atât de blajine cândva, nu le mai recunoştea.

Îşi pierdea cumpătul şi inima i se umplea de groază. Uneori credea că se află în altă ţară, în mijlocul altor oameni. Prin zidurile împresurate pătrundeau ştiri despre tot ce se petrecea în Republică, şi se petreceau lucruri ciudate şi înfiorătoare. Începuse războiul pe viaţă şi pe moarte împotriva suedezilor şi a trădătorilor, cu atât mai înfricoşător, cu cât nu-l prevăzuse nimeni. Republica începuse să pedepsească, îndeplinind parcă mânia dumnezeiască stârnită de nedreptăţile de tot felul.

Când se răspândise vestea asedierii Częstochowei, Radziwiłł, deşi calvin, se speriase de moarte şi spaima nu-i ieşise din suflet, pentru că atunci văzuse pentru prima oară talazurile acelea tainice care, înălţându-se, aveau să-i acopere pe suedezi şi pe el; abia atunci i se păruse că năvălirea suedezilor înseamnă ruşinarea celor sfinte şi pedeapsa avea să vie curând. Atunci parcă i se luase o legătură de pe ochi şi văzuse chipul schimbat al ţării, care nu mai arăta ca o mamă, ci ca o regină care pedepseşte.

Toţi aceia care îi rămăseseră credincioşi şi o slujiseră cu trup şi suflet se ridicaseră deasupra şi creşteau mereu, iar cei care păcătuiseră împotriva ei decădeau.

„Aşadar, nu-i este îngăduit nimănui, îşi spunea prinţul să se gândească la propria înălţare, nici la aceea a neamului său, fiecare trebuind să-şi jertfească viaţa, puterile şi dragostea pe altarul ei?”

Pentru el însă era prea târziu, pentru că nu mai avea ce jertfi, nu mai avea nici un viitor, afară de cel de dincolo de mormânt, la vederea căruia se cutremura.

Din clipa încercuirii Częstochowei, când un strigăt uriaş ţâşnise din pieptul ţării, când apăruse ca prin minune o forţă ciudată, necunoscută până atunci şi neînţeleasă, când se ridicase deodată în apărarea ei un braţ tainic, parcă de pe altă lume, în sufletul prinţului îşi făcuse loc o nouă îndoială, fiindcă nu mai putea să scape de gândul cumplit că Dumnezeu se afla alături de cauza şi credinţa celorlalţi.

Când îi treceau prin minte asemenea gânduri, se îndoia de propria credinţă şi atunci deznădejdea întrecea măsura propriilor păcate.

Şubrezimea trupului, decăderea sufletească, întunericul, nimicnicia – iată la ce ajunsese şi ce câştigase, slujindu-şi numai sieşi.

La început, după ce plecase de la Kiejdany în Podlasie, era plin de speranţe. Sapieha, căpetenie cu mult mai nepricepută, îl bătuse într-adevăr la câmp deschis, steagurile ce-i mai rămăseseră îl părăsiseră şi ele, dar se întărea la gândul că Bogusław avea să-i vie într-ajutor de pe o zi pe alta. Puiandrul de vultur din cuibul Radziwiłłilor va veni în zbor în fruntea cetelor prusiene luterane, care nu vor mai trece de partea papistaşilor, cum făcuseră steagurile lituaniene, şi atunci îl vor nimici amândoi pe Sapieha, îi vor sfărâma oştirea, îi vor sfărâma şi pe confederaţi şi se vor aşeza pe trupul Lituaniei, ca doi lei pe trupul căprioarei, îngrozindu-i numai cu răcnetele pe cei care ar fi vrut să le-o smulgă.

Dar timpul trecea şi forţele lui Janusz se topeau văzând cu ochii; până şi polcurile de lefegii străini se alăturau lui Sapieha; se scurgeau zile, săptămâni, luni, iar Bogusław nu mai sosea.

În cele din urmă, începuse asediul Tykocinului. Mâna de suedezi care rămăseseră lângă Janusz, se apăra cu vitejie; făptuind cruzimi înfricoşătoare, ştiau că nici dacă se vor preda nu vor scăpa de mâna răzbunătoare a lituanienilor. La începutul împresurării, prinţul trăgea nădejde că până la urmă însuşi regele suedez va veni în ajutorul lui, sau avea să-l trimită pe jupân Koniecpolski care se afla alături de Carol Gustav cu şase mii de călăreţi. Dar aşteptarea-i fusese zadarnică. Nimeni nu se mai gândea la el, nimeni nu venea să-l ajute.

— Bogusław, Bogusław! repeta prinţul, umblând prin încăperile de la Tykocin, dacă nu vrei să-l scapi pe vărul tău, scapă-l cel puţin pe Radziwiłł…!

În sfârşit, deznădăjduit, prinţul hotărâse să facă un pas care-i înjosea cumplit mândria lui; vroia să-l roage pe prinţul Michał de la Nieświeź să-i vie în ajutor.

Pe drum, scrisoarea căzuse în mâna oamenilor lui Sapieha, iar voievodul de Witebsk îi trimisese lui Janusz drept răspuns scrisoarea prinţului stolnic, pe care o primise cu o săptămână înainte.

Prinţul Janusz găsise o parte care glăsuia astfel: „Dacă luminăţia ta afli că vreau să viu în ajutorul rudei mele, prinţul voievod de Wilno, să nu crezi, fiindcă eu ţin numai cu aceia care-i păstrează credinţă ţării şi regelui, dorind să reaşeze libertăţile de altădată în această slăvită Republică. Eu nu voi încerca să apăr pe trădători de pedeapsa pe care o merită. Bogusław nu va veni nici el, deoarece, cum aud, electorul se gândeşte la el şi nu vrea să-şi împrăştie forţele, iar quod attinet pe Koniecpolski, acesta ar veni bucuros în peţit la văduva lui, aşa că-i convine ca prinţul voievod să dea ortul popii cât mai repede.”

Scrisoarea, adresată lui Sapieha, îi spulberase ultima speranţă nefericitului Janusz, aşa că acum nu-i mai rămânea decât să aştepte împlinirea sorţii.

Asediul se apropia de sfârşit.

Vestea plecării lui jupân Sapieha se răspândise îndată la castel, dar nădejdea că atacatorii aveau să înceteze lupta durase puţină vreme, fiindcă în polcurile de pedestraşi începuse o frământare neobişnuită. Cu toate acestea, urmară câteva zile destul de liniştite, pentru că aruncarea porţilor în aer cu ajutorul petardei dăduse greş. Sosi însă ziua de 31 decembrie, când numai noaptea putea să mai strice planurile atacatorilor, deoarece era limpede că pregăteau ceva împotriva cetăţii, dacă nu o năvală, cel puţin tunurile aveau să tragă iarăşi în zidurile şubrezite.

Ziua se apropia de sfârşit. Prinţul zăcea în încăperea aşa-zisă „din colţ”, în aripa apuseană a castelului. Pe vatra căminului uriaş ardeau buturugi de pin, aruncând luciri vioaie peste pereţii albi şi goi. Prinţul era întins pe spate pe o canapea turcească, trasă înadins la mijlocul odăii, ca să ajungă până la ea căldura flăcărilor. Mai aproape de cămin, în umbră, pajul dormea pe un covoraş, iar în jurul prinţului moţăiau pe scaune jupâneasa Jakimowicz, cândva supraveghetoarea jupâniţelor de la Kiejdany, al doilea paj, doftorul, care era şi astrologul voievodului, şi Charłamp.

Pentru că acesta nu-l părăsise, pe prinţ, cu toate că dintre oştenii de altădată nu mai rămăsese aproape nici unul. Amară era slujba lui, fiindcă, deşi inima şi sufletul bătrânului luptător se aflau în afara zidurilor Tykocinului, în tabăra lui Sapieha, continua să-i păstreze credinţă fostei căpetenii. Bietul oştean slăbise de foame şi neodihnă ca un schelet. Din toată faţa îi mai rămăseseră doar nasul, care părea şi mai mare, şi mustăţile ca nişte şomoioage. Era îmbrăcat în fier de sus până jos, avea platoşe, umărare şi coif cu apărători de zale care-i cădeau pe umeri. Cotierele de metal îi străluceau pe braţe, pentru că abia se întorsese de pe ziduri, unde fusese să vadă ce se petrece şi unde îşi

căuta moartea în fiecare zi. Acum aţipise şi el, istovit, cu toate că prinţul hârâia îngrozitor, de parcă începuse agonia, şi vântul urla şi şuiera pe afară.

Deodată, tremurături scurte începură să sculture trupul uriaş al lui Radziwiłł şi hârâiala încetă. Se treziră cu toţii şi se uitară cu luare-aminte mai întâi la ei, apoi unul la altul.

Prinţul rosti:

— Parcă mi s-a luat o povară de pe piept, mi-e mai uşor…

După aceea, întoarse capul puţin, începu să privească spre uşă şi spuse:

— Charłamp!

— Sluga luminăţiei tale.

— Ce vrea Stachowicz de la mine?

Bietului Charłamp începură să-i tremure genunchii, deoarece pe cât de neînfricat era în luptă, pe atât era de superstiţios, aşa că privi repede împrejur şi răspunse cu glasul înăbuşit:

— Stachowicz nu e aici. Luminăţia ta ai poruncit să-l împuşte la Kiejdany.

Prinţul închise ochii şi nu mai zise nimic.

Un răstimp se auzi numai urletul jalnic şi prelung al vijeliei.

— În viforniţa de afară se aud vaiere omeneşti, zise iarăşi prinţul, deschizând ochii. Nu eu i-am adus pe suedezi, ci Radziejowski.

Când văzu că nu-i răspunde nimeni, adăugă:

— El poartă vina cea mai mare, el e cel mai vinovat, el e cel mai vinovat.

Şi se mai linişti puţin, bucurându-se parcă la gândul că alţii erau mai vinovaţi decât el.

Curând însă alte gânduri trebuie să-i fi venit în minte, fiindcă faţa i se întunecă şi repetă de câteva ori:

— Isuse, Isuse, Isuse!

Şi iarăşi îl năpădi astmul şi începu să hârâie şi mai rău ca înainte.

În acest timp, de afară se auziră împuşcături de muschetă, la început rare, apoi din ce în ce mai dese, dar prin viscol şi urletul viforniţei nu răsunau prea tare, aşa că se putea crede că erau nişte ciocănituri care nu mai conteneau în poarta castelului.

— Se bat! spuse doftorul prinţului.

— Ca de obicei! răspunse Charłamp. Oamenii îngheaţă de frig şi vor să se bată, să se încălzească.

— E a şasea zi de când tot viscoleşte întruna, zise doftorul. Schimbări mari se vor petrece în acest regat, pentru că nu-i lucru obişnuit!

La acestea, Charłamp:

— Să dea Dumnezeu! N-o să fie mai rău decât acum!

Vorbirea le fu întreruptă de prinţ, căruia îi era iarăşi mai bine:

— Charłamp!

— Sluga luminăţiei tale.

— Mi se pare oare din pricina slăbiciunii sau Oskierko a încercat să arunce poarta în aer cu câteva zile în urmă?

— A încercat, luminăţia ta, dar suedezii au stins petarda, un plumb l-a atins pe Oskierko, iar oamenii lui Sapieha au fost respinşi.

— Dacă n-a fost vătămat rău, va încerca din nou… în cât suntem astăzi?

— E ultima zi din decembrie, luminăţia ta.

— Doamne, îndură-te de sufletul meu!… N-o să mai ajung până la Anul nou… Mi s-a prorocit mai demult că moartea îmi dă târcoale la cinci ani o dată.

— Dumnezeu e milostiv, luminăţia ta.

— Dumnezeu ţine cu jupân Sapieha, răspunse prinţul surd.

Deodată, începu să se uite împrejur şi spuse:

— Mă ia cu frig din pricina ei… N-o văd, dar simt că e aici.

— Cine, luminăţia ta?

— Moartea!

— În numele Tatălui, al Fiului şi al Duhului Sfânt!

Se aşternu o clipă de tăcere, se auzeau doar şoaptele rugăciunilor rostite de jupâneasa Jakimowicz.

— Spuneţi-mi, întrebă prinţul cu glas sugrumat, voi credeţi într-adevăr că afară de credinţa voastră nimeni nu mai poate fi mântuit?

— Greşelile pot fi iertate şi în ceasul morţii, răspunse Charłamp.

Ecourile împuşcăturilor deveneau din ce în ce mai dese. Bubuitul tunurilor începu să cutremure geamurile, care răspundeau de fiecare dată zuruind jalnic.

Prinţul ascultă o vreme liniştit, după care se ridică în capul oaselor, ochii începură să i se lărgească, pupilele să-i scânteieze. O clipă îşi ţinu capul în mâini, apoi strigă deodată, cuprins parcă de nebunie:

— Bogusław! Bogusław! Bogusław!

Charłamp fugi afară cu mintea rătăcită.

Castelul se cutremura din încheieturi de bubuitul tunurilor.

Deodată răsună strigătul câtorva mii de glasuri, după care ceva parcă izbi cu mare zgomot pereţii; reteveiele şi cărbunii din vatră se risipiră pe podea, iar Charłamp dădu buzna înapoi în sală.

— Oamenii lui Sapieha au aruncat poarta în aer! strigă. Suedezii au fugit în turn!… Vrăjmaşul e aproape, luminăţia ta…

Cuvintele îi muriră pe buze. Radziwiłł şedea pe canapea cu ochii ieşiţi din orbite, trăgea cu greu aerul pe gura deschisă, dinţii i se rânjiseră, zgâria cu mâinile canapeaua pe care şedea şi privind cu înfricoşare în fundul încăperii, striga sau mai degrabă horcăia între două răsuflări:

— Radziejowski… Nu eu… Ajutor!… Ce vreţi?! Luaţi-vă coroana!… Radziejowski… Radziejowski, oameni buni! Isuse, Isuse, Marie!

Apoi îl apucă un sughiţ îngrozitor, ochii îi ieşiră şi mai mult din găvane, se încordă, căzu pe spate şi rămase nemişcat.

— S-a stins! spuse doftorul.

— A chemat-o pe Maria, aţi auzit, cu toate că era calvin, zise jupâneasa Jakimowicz.

— Puneţi uscături pe foc! porunci Charłamp femeilor încremenite.

Se apropie de mort, îi închise pleoapele, apoi îşi scoase iconiţa de aur a Maicii Domnului, pe care o purta la gât, şi încrucişând mâinile lui Radziwiłł pe piept, i-o puse între degete.

Lumina focului cădea pe iconiţa care răsfrângea strălucirile pe chipul voievodului şi îl înveselea; niciodată nu păruse mai liniştit ca acum.

Charłamp se aşează alături şi, rezemându-şi coatele pe genunchi, îşi acoperi faţa cu mâinile.

Tăcerea era tulburată doar de zgomotul împuşcăturilor.

Deodată se întâmplă ceva înfricoşător. Mai întâi fulgeră o lumina orbitoare; părea că lumea întreagă luase foc şi, aproape în acelaşi timp, răsună o bubuitură năprasnică, de parcă se scufunda pământul cu castel cu tot. Pereţii se clătinară, tavanul crăpă cu un trosnet îngrozitor, toate ferestrele se prăbuşiră pe podea şi geamurile se sparseră în mii de cioburi. Prin găvanele ferestrelor pătrunseră valuri de zăpadă şi viscolul începu să urle spăimos prin colţurile încăperii.

Toţi oamenii care se aflau înăuntru căzură cu feţele la pământ, amuţiţi de groază.

Cel dintâi se ridică Charłamp şi se uită la trupul voievodului care zăcea liniştit în acelaşi loc, dar iconiţa de aur se aplecase puţin între degetele mortului.

Charłamp răsuflă adânc. Mai înainte era sigur că o ceată de diavoli intraseră în odaie să ia trupul prinţului.

— Cuvântul s-a întrupat! spuse. Cred că suedezii au aruncat turnul în aer, murind cu toţii.

Dar de afară nu se auzea nici un zgomot. Se vede că oştenii lui Sapieha se opriseră cuprinşi de admiraţie ori poate de teamă că toată cetatea e minată şi pulberea avea să se aprindă curând.

— Puneţi vreascuri pe foc! le spuse Charłamp pajilor.

Şi iarăşi strălucirile vâlvătăilor luminară încăperea. Împrejur domnea o linişte de moarte, doar focul sâsâia şi trosnea, vijelia urla şi zăpada pătrundea din ce în ce mai deasă prin ferestrele goale.

În cele din urmă, se auziră glasuri învălmăşite, apoi răsunară clinchetul pintenilor şi tropăiturile paşilor numeroşi; uşa se deschise la perete şi oştenii dădură buzna înăuntru.

Odaia se lumina de luciul săbiilor trase din teacă; luptătorii, purtând pe cap coifuri, căciuli şi calpace, se îmbulzeau pe uşă. Mulţi aveau felinare în mână şi le ţineau sus, înaintând cu mare grijă, deşi focul împrăştia şi aşa destulă lumină.

În sfârşit, din mulţime ieşi înainte micul cavaler, acoperit de sus până jos de o armură strălucitoare, şi strigă:

— Unde-i voievodul de Wilno?

— Aici! răspunse Charłamp, arătând spre trupul întins pe canapea.

Wołodyjowski se uită şi spuse:

— Nu mai trăieşte!

— A murit, a murit! Vestea trecu din gură în gură. Trădătorul a murit.

— Aşa-i, spuse Charłamp mohorât. Dar dacă-i veţi pângări trupul şi-l veţi ciopârţi cu săbiile, nu veţi face bine, pentru că înainte de a muri a rostit numele Sfintei Fecioare, iar acum ţine între degete icoana ei.

Aceste cuvinte făcură o impresie adâncă. Strigătele conteniră.

Oştenii începură să se apropie, să dea ocol canapelei şi să se uite la mort. Cei care aveau felinare îi luminau faţa, dar el zăcea uriaş, mohorât, cu măreţia de hatman şi răceala morţii pe chip.

Veniră pe rând oşteni şi căpetenii. Se apropiară deci Stankiewicz şi cei doi Skrzetuski, Horotkiewicz şi Jakub Kmicic, Oskierko şi jupân Zagłoba.

— E adevărat!… spuse jupân Zagłoba cu glas şoptit, de parcă se temea să nu-l trezească pe prinţ. Ţine în mână iconiţa Maicii Domnului, care-i răsfrânge lumina pe obraji…

Spunând acestea, îşi luă căciula de pe cap. Ceilalţi făcură şi ei la fel. Urmă o tăcere plină de respect, pe care o întrerupse Wołodyjowski.

— Of, acum se află în faţa judecăţii dumnezeieşti şi oamenii nu mai au nimic cu el!

Apoi se întoarse spre Charłamp:

— Dar tu, nefericitule, de ce ţi-ai părăsit ţara şi stăpânul pentru el?

— Lăsaţi-l în seama noastră!… se auziră câteva glasuri deodată.

Charłamp se ridică şi scoţând sabia, o zvârli pe jos.

— Sunt al vostru, n-aveţi decât să mă hăcuiţi! spuse. Nu l-am părăsit odată cu voi, atunci când era puternic ca un rege, iar pe urmă, când a sărăcit şi n-a mai rămas nimeni lângă el, mi s-a părut că nu se cuvine să mă lepăd şi eu de el. Ehei, nu m-am îngrăşat în slujba lui, de trei zile n-am mai pus nimic în gură şi-mi tremură picioarele… Dar sunt al vostru, tăiaţi-mă, pentru că recunosc că am ţinut la el…

Spunând acestea, se clătină şi ar fi căzut, dar Zagłoba deschise braţele, îl prinse şi-l sprijini, apoi începu să strige:

— Pe viul Dumnezeu! Daţi-i să mănânce şi să bea!

Toţi se simţiră înduioşaţi, aşa că-l luară de subsuori pe jupân Charłamp şi-l duseră afară. După care, oştenii începură şi ei să părăsească încăperea pe rând, închinându-se cu adâncă evlavie.

În drum spre cvartir, jupân Zagłoba cumpăni o vreme, se gândi, îşi drese glasul şi, în cele din urmă, trase de pulpana lui Wołodyjowski.

— Jupâne Michał! zise.

— Ce-i?

— Mi-a trecut înverşunarea împotriva lui Radziwiłł. Mortul e mort. Îl iert din toată inima că a vrut să-mi ia viaţa.

— Acum se află la judecata cerului! răspunse Wołodyjowski.

— Aşa-i, aşa-i!… 'Hm, dac-aş şti că-i ajută, i-aş plăti o slujbă, fiindcă mi se pare ca stă grozav de prost.

— Dumnezeu e milostiv!

— De milostiv, e milostiv, nici vorbă, dar nici el nu poate privi fără scârbă la eretici. Iar ăsta nu e numai eretic, ci şi trădător. Asta-i!

Jupân Zagłoba înălţă capul şi începu să privească spre cer.

— Mi-e frică, rosti după o clipă, să nu-mi cadă în cap vreunul dintre suedezii care s-au aruncat în aer, pentru că mai mult ca sigur că nu li s-a deschis poarta raiului!

— Flăcăi de nădejde! spuse jupân Michał cu admiraţie. Au vrut mai bine să piară, decât să se predea. Asemenea oşteni sunt puţini pe lume!

Apoi înaintară mai departe în tăcere. Deodată, jupân Michał se opri.

— Billewiczówna nu era la castel! zise.

— De unde ştii?

— I-am întrebat pe copiii de casă. Bogusław a luat-o la Taurogi.

— Vai de mine! se sperie Zagłoba. Asta e ca şi când ai lăsa capra în grija lupului. Dar nu te priveşte, pentru că ţie îţi este hărăzită cealaltă.

Capitolul XXX.

De la venirea regelui, Lwów devenise adevăratul oraş de scaun al Republicii. Odată cu regele sosiseră cei mai mulţi episcopi şi toţi acei senatori mireni care nu intraseră în slujba vrăjmaşului. De asemenea, lauda{57} scrise chemau la arme şleahticii din Rutenia şi din ţinuturile învecinate, care se înfăţişau în număr mare, cu atât mai uşor, cu cât suedezii nu ajunseseră până aici. Inimile creşteau de bucurie la vederea lor, deoarece, nu aminteau cu nimic de oştirea din Wielkopolska, ce se împotrivise atât de slab vrăjmaşului la Ujście. Dimpotrivă, aici se adunau şleahtici deprinşi cu lupta, crescuţi de copii pe cal şi pe câmpul de

bătaie, învăţaţi cu vărsarea de sânge şi pârjolul, care mânuiau sabia mai bine decât latina. Nu demult îi muştruluise cum nu se poate mai bine războiul cu Chmielnicki, ce durase şapte ani fără încetare, astfel că printre ei nu se afla nici unul care să nu fi luat parte la luptă de cel puţin atâtea ori câţi ani număra. Veneau cu duiumul la Lwów, din ce în ce mai mulţi. Unii din văgăunile munţilor Bieszczady, alţii de pe Prut, Nistru şi Siret; cei care trăiau în lunca Nistrului sau pe malul priporos al Bugului, cei pe care nu-i şterse de pe faţa pământului răzvrătirea ţăranilor la Siniucha sau cei care se statorniciseră la hotarul cu tătarii – toţi aceştia grăbeau acum spre Lwów, la chemarea stăpânului, ca să pornească de acolo asupra unui vrăjmaş pe care nu-l cunoşteau. Veneau în număr mare şleahticii din Wołynia şi din alte ţinuturi mai depărtate, atât de mare era ura care crescuse în toate piepturile la vestea că vrăjmaşul ridicase braţu-i profanator asupra Ocrotitoarei Republicii de la Częstochowa.

Cazacii nu mai cutezau să-i împiedice, fiindcă duioşia pătrunsese până şi în inimile cele mai înverşunate, iar pe de altă parte, erau siliţi de tătari să facă temenele înaintea regelui prin solii lor şi să-şi reînnoiască a suta oară jurământul de credinţă. O solie tătărască, primejdioasă pentru vrăjmaşii regelui, se afla la Lwów sub conducerea lui Subaghazi-bei, oferind Republicii în numele hanului un ajutor de o sută de mii de luptători din care patruzeci de mii puteau să pornească îndată la luptă de la Kamieniec.

Afară de solia tătarilor, se mai afla şi o deputăţie transilvană pentru continuarea negocierilor începute cu Rakoczi{58} în legătură cu moştenirea tronului; mai erau la Lwów trimisul împăratului şi reprezentantul papei care venise odată cu regele; zilnic soseau deputăţii de la oştile coroanei şi cele lituaniene, de la ţinuturi şi olaturi, cu declaraţii de credinţă faţă de rege şi dorinţa de a apăra până la ultima suflare ţara încălcată.

Norocul regelui sporea, Republica, îngenuncheată până nu demult, se ridica văzând cu ochii spre uimirea veacurilor şi a noroadelor. Sufletele oamenilor ardeau de dorinţa de a porni războiul, de a se răzbuna, şi în acelaşi timp se întăreau. Şi aşa cum primăvara ploaia caldă şi bogată topeşte zăpezile, tot aşa nădejdea spulbera acum toate îndoielile. Nu numai că vroiau izbânda, dar şi credeau în ea. Veşti care de care mai îmbucurătoare, deşi câteodată neadevărate, treceau din gură în gură. Se vorbea deseori de cetăţi cucerite sau despre bătălii în care polcuri necunoscute, conduse de căpetenii de care nu auzise nimeni până atunci, îi nimiciseră pe suedezi, despre gloatele înfricoşătoare ale ţăranilor care se ridicau ca stolurile de lăcuste împotriva vrăjmaşului. Numele lui Ştefan Czarniecki se auzea tot mai des pe buzele tuturor.

Ştirile conţineau nu o dată amănunte înşelătoare, dar luate laolaltă, răsfrângeau asemenea unei oglinzi cele ce se petreceau în ţară.

La Lwów, sărbătorile parcă nu se mai sfârşeau. Când venise regele, oraşul îl întâmpinase după cuviinţă: preoţii celor trei rituri, pârgarii, târgoveţii şi breslele. Prin pieţe şi pe uliţe, oriunde ţi-ai fi aruncat privirile, fluturau steaguri albe, albastre, purpurii, aurii. Lwówienii îşi înălţau cu mândrie leul de aur pe un câmp siniliu, aducându-şi aminte de năvălirile cazacilor şi ale tătarilor. La ivirea regelui, mulţimile începeau de fiecare dată să strige, iar acestea nu lipseau de nicăieri.

În zilele din urmă, populaţia oraşului se dublase. Afară de senatori şi episcopi, afară de şleahtici, veneau întruna ţăranii care auziseră că regele plănuieşte să le îmbunătăţească viaţa. Aşa că sumanele şi bundele se amestecau pretutindeni cu surtucurile târgoveţilor. Armenii întreprinzători cu feţe oacheşe îşi desfăcuseră tarabele cu mărfuri şi arme de tot felul, pe care şleahticii le cumpărau cu lăcomie.

Mai erau şi destui tătari care însoţeau solia, şi maghiari, şi moldoveni, şi austrieci, mulţime de poporeni şi de oşteni, de chipuri felurite şi straie ciudate, colorate; erau şi o groază de slujitori de pe la curţile magnaţilor; paici uriaşi, haiduci, ieniceri, cazaci înveşmântaţi în roşu şi scutieri în haine străine.

Pe uliţe, larma nu contenea nici o clipă, de dimineaţa până seara; treceau steaguri, din oştirea regulată, cete de şleahtici călări, platoşele şi săbiile scânteiau, se auzeau porunci, nechezat, de cai, duruitul tunurilor şi cântece pline de ameninţări şi blesteme împotriva suedezilor.

Iar clopotele din bisericile poloneze, rutene şi armeneşti băteau fără încetare, vestind tuturor că regele se află la Lwów şi că, dintre oraşele de scaun, Lwów îl primise cel dintâi pe regele pribeag, spre veşnica-i laudă.

I se închinau până la pământ oriunde se arăta; căciulile zburau în sus, iar strigătele de vivat cutremurau văzduhul; oamenii se descopereau şi înaintea caleştilor episcopilor care făceau semnul crucii asupra mulţimii; arătau cinstirea cuvenită senatorilor, respectându-i pentru credinţa lor faţă de rege şi ţară.

Tot oraşul fierbea. Noaptea se aprindeau prin pieţe grămezi de lemne, în jurul cărora poposeau, cu tot gerul, aceia care nu-şi aflaseră loc pe nicăieri.

Regele petrecea zile întregi sfătuindu-se cu senatorii. Se primeau solii străini, deputăţiile ţinuturilor şi ale oştenilor, chibzuiau cum să umple vistieria goală; se foloseau tot felul de mijloace, ca să stârnească războiul acolo unde nu începuse până atunci.

Olăcării grăbeau spre oraşele mai însemnate, în toate părţile Republicii, până hăt, în ţinuturile prusiene şi în Samogiţia; la Tyszowce, la hatmani, la jupân Sapieha care, după căderea Tykocinului, pornise cu oastea spre miazăzi, şi la marele stegar Koniecpolski, aflat şi acum alături de suedezi. Acolo unde era nevoie, se trimiteau ajutoare

băneşti, iar cei care se urneau mai greu erau îndemnaţi prin ordonanţe.

Regele recunoscu, consfinţi şi întări confederaţia de la Tyszowce, intrând şi el în această tovărăşie şi luând conducerea treburilor mai însemnate în mâinile-i neobosite; trudea de dimineaţa până noaptea târziu, jertfindu-şi odihna şi sănătatea pentru binele Republicii.

Nu ajunsese însă la capătul sforţărilor, deoarece hotărâse să încheie, în numele lui şi al stărilor, asemenea alianţă pe care să n-o poată înfrânge nici o putere pământească şi care să slujească în viitor la îndreptarea Republicii.

Acum sosise, în sfârşit, clipa potrivită.

De la senatori, taina ajunsese la şleahtici, iar de la aceştia la mulţimea fără număr, deoarece dis-de-dimineaţă se vorbea că în timpul slujbei se va întâmpla un lucru de mare însemnătate, iar regele va depune nu ştiu ce jurământ. Se vorbea despre îmbunătăţirea vieţii ţăranilor şi despre o alianţă cu cerul; alţii susţineau că se petrec lucruri nemaipomenite în istorie, dar curiozitatea era stârnită şi toată lumea era în aşteptare.

Ziua era geroasă, cu multă lumină, fulgi mici de zăpadă se zbenguiau prin văzduh, lucind ca nişte scântei. Pedestrimea regală de la Lwów şi din judeţul Żydaczów, în şube albastre tivite cu aur, şi jumătate din polcul maghiar se rânduiră în două şiruri lungi înaintea bisericii catolice, cu muschetele la picior; prin faţa lor, ca nişte păstori, umblau de, colo-colo căpeteniile cu bastoanele, însemne ale puterii, în mână. Printre rândurile de oşteni se scurgea ca un râu spre biserică mulţimea multicoloră, înainte mergeau şleahticii şi cavalerii, urmaţi de sfatul oraşului cu lanţuri aurite la gât şi cu lumânări în mână, condus de şoltuz{59} un doftor vestit în tot ţinutul, înveşmântat într-o mantie de catifea şi cu beretă pe cap; înapoia sfatului veneau târgoveţii, printre care se aflau mulţi armeni cu tichii verzi pe cap împodobite cu aur şi în halate largi orientale. Cu toate că ţineau de alt rit, luau şi ei parte, reprezentând starea negustorilor. După

târgoveţi se înşiruiau meşteşugurile, fiecare cu flamura lui, aşadar măcelarii, brutarii, cizmarii, aurarii, alămarii, lăcătuşii, armurierii, tăbăcarii, vinarii şi mulţi alţii; toţi erau aleşi pe sprânceană şi păşeau în urma flamurii pe care o ducea cel mai arătos dintre ei. Veneau apoi frăţiile de tot felul şi mulţimea pestriţă în surtuce de cânepă, cojoace, bunde, sumane, locuitori de la marginea oraşului şi ţărani. Erau lăsaţi să intre cu toţii, până când biserica se umplu de oameni din toate stările, bărbaţi şi femei.

În sfârşit, începură să sosească şi caleştile, dar ocoliră intrarea cea mare, deoarece regele, episcopii şi dregătorii intrau pe altă uşă, mai aproape de altar. Oştenii prezentau armele mereu: în cele din urmă, coborâră muschetele la picior şi începură să sufle în mâinile îngheţate, slobozind din piept trâmbe de aburi.

Regele veni împreună cu trimisul papei, Widon, apoi sosiră pe rând arhiepiscopul de Gniezno cu prinţul Czartoryski, episcopul de Cracovia, episcopul de Lwów. marele cancelar al coroanei şi mulţi alţi voievozi şi castelani. Toţi aceştia intrară pe uşiţa laterală, iar caleştile, curtenii, rândaşii şi ceilalţi slujitori care-i însoţiseră alcătuiau parcă o nouă suită de oşteni într-o latură a bisericii.

Slujba o celebră Widon, solul papei, înveşmântat în purpură, cu o mantie albă deasupra, presărată cu perle şi aur.

Regele avea să îngenuncheze pe o podişcă aşezată între altarul cel mare şi scaunele din faţă, înaintea căreia era întins un covor turcesc. Episcopii şi senatorii mireni ocupau scaunele canonicilor.

Lumina multicoloră care pătrundea pe fereastră, amestecată cu strălucirile lumânărilor de la altar, cădea pe chipurile senatorilor, ascunse în umbra stranelor canonicilor, pe bărbile albe, pe staturile impunătoare, pe lanţurile de aur şi veşmintele de catifea. Parcă era senatul roman, atâta măreţie împrăştiau aceşti bătrâni; ici-colo printre capetele ninse apărea faţa câte unui senator oştean

ori căpşorul bălai al vreunui fecior de magnat; toate privirile, sunt aţintite la altar, se roagă cu toţii; flăcăruile lumânărilor strălucesc şi se încovoaie; fumul cădelniţelor face ape-ape în lumină. De cealaltă parte a scaunelor, biserica geme de lume, flamurile lucesc în culori de curcubeie deasupra capetelor.

Regele Jan Kazimierz căzu cu faţa la pământ în formă de cruce şi se umili înaintea puterii dumnezeieşti. În sfârşit, solul papei luă din cutia de la altar un pocal şi, se apropie de podişca pe care îngenunchease regele. Acesta se ridică îndată cu chipul străluminat, glasul nunţiului papal răsună: Ecce Agnus Dei{60} şi regele primi împărtăşania.

O vreme se aşează iarăşi în genunchi, apoi se ridică şi-şi înălţă ochii şi braţele spre cer.

În biserică se înstăpâni o tăcere adâncă, de nu se mai auzeau nici răsuflările oamenilor. Înţeleseră cu toţii că sosise clipa cea mare şi regele avea să depună jurământul; toţi ascultau cu suflete reculese; regele întârzie un răstimp cu braţele ridicate, apoi vorbi astfel, cu glasul mişcat, dar limpede şi răsunător ca un dangăt de clopot.

— Maică a neamului dumnezeiesc şi Sfântă Fecioară! Eu, Jan Kazimierz, rege din mila Fiului tău, Regele regilor şi stăpânul meu, vin la picioarele tale şi fac această confederaţie: pe tine te aleg astăzi Ocrotitoare a mea şi Regină a regatului meu. Încredinţez pazei tale regatul meu şi pe mine, marele principat lituanian, Rutenia, ţinuturile prusiene, Mazowsze, Samogiţia, Letonia şi Czernihów, oştirea celor două popoare şi pe toţi ceilalţi. Îndură-te şi ajută-mi regatul în această clipă de restrişte împotriva vrăjmaşilor…

Regele căzu iarăşi în genunchi şi tăcu o vreme; în biserică domnea şi acum o linişte adâncă, aşa că se ridică şi vorbi mai departe:

— Şi pentru că, alături de poporul polonez, covârşit de binefacerile tale, am datoria de a te sluji cu înflăcărare, mă leg înaintea ta, în numele meu, al dregătorilor şi al

senatorilor, al şleahticilor şi al celorlalţi, înaintea Fiului tău, Isus Christos, mântuitorul nostru, să sporesc în toate ţinuturile regatului meu cinstirea şi slava ta. Făgăduiesc, de asemenea, că dacă prin mila Fiului tău voi dobândi biruinţa asupra suedezilor, mă voi strădui ca de acum înainte, în fiecare an şi în această zi, să se facă slujbe în toată ţara întru slava lui Dumnezeu şi a ta, Maică Precestă!

Aici se întrerupse iarăşi şi îngenunche. În biserică se iscară murmure, dar glasul regelui le acoperi numaidecât şi, cu toate că acum tremura de căinţă şi îndoioşare, răsuna şi mai limpede:

— Şi pentru că recunosc cu mare durere în inimă că nenorocirile de tot felul, pe care le-am îndurat cu toţii timp de şapte ani, pedeapsa dreaptă trimisă asupra regatului meu de Dumnezeu pentru gemetele ţăranilor asupriţi de oşteni, mai făgăduiesc că, după aşezarea păcii, mă voi strădui din răsputeri, împreună cu celelalte stări ale Republicii, ca truditorii câmpului să nu mai fie nedreptăţiţi de nici un fel de asuprire. De aceea, Maică milostivă, Regină şi Stăpână a mea, tu care m-ai îndemnat să fac acest bine, roagă-l pe Fiul tău să mă ajute în marea-i bunătate să împlinesc cele făgăduite.

Ascultau aceste vorbe ale regelui clerul, senatorii, şleahticii şi norodul de rând. În biserică răsunară hohote de plâns, ţăranii izbucniră cei dintâi în suspine, urmaţi îndată de ceilalţi. Îşi înălţau cu toţii braţele spre cer, iar glasurile sugrumate de plâns repetau: „Amin, Amin, Amin!” în semn că împărtăşeau simţămintele şi legământul regelui. Înflăcărarea cuprinse inimile şi se înfrăţiră cu toţii în această clipă în dragostea faţă de Republică şi de Ocrotitoarea ei. Apoi, o bucurie nemărginită se răsfrânse pe chipurile tuturor, deoarece în toată biserica nu se mai îndoia nimeni că Dumnezeu îi va pedepsi pe suedezi.

Când se isprăvi slujba, în răpăitul muschetelor şi bubuitul treascurilor, în mijlocul strigătelor „Izbândă, izbândă!

Trăiască!” regele plecă spre cetate, unde această unire cu puterile, cereşti fu iscălită odată cu cea de la Tyszowce.

Capitolul XXXI.

După acele zile de sărbătoare, veştile începură să sosească la Lwów asemenea unor păsări înaripate. Mai vechi ori proaspete, mai mult sau mai puţin îmbucurătoare – toate îmbărbătau inimile. Confederaţia de la Tyszowce se întindea ca pârjolul, câştigând noi sprijinitori. Şleahtici sau oameni de rând i se alăturau cu toţii. Oraşele dădeau care de povară, flinte şi pedestrime, evreii bani. Nimeni nu cuteza să se împotrivească ordonanţelor; încălecau până şi cei mai zăbovelnici. Se aduse la cunoştinţa tuturor şi ordonanţa lui Wittemberg, îndreptată împotriva confederaţiei. Focul şi sabia aveau să pedepsească pe aceia care treceau de partea tovărăşiei. Urmarea fu ca şi când cineva ar fi vrut să stingă focul, aruncând gaz peste el. Pentru a spori înverşunarea împotriva suedezilor, multe exemplare din acest manifest fură împrăştiate cu ştirea regelui la Lwów şi nu se cuvine să spunem ce făceau gloatele cu aceste hârtii, destul că vântul le purta pe uliţe grozav de ruşinate, iar şcolarii înfăţişau „încurcătura lui Wittemberg” în scene de vicleim, spre bucuria mulţimilor, cântând stihuri care începeau astfel:

Wittemberg, o, vai sărmane, Fugi degrabă peste mare Ca un iepuraş!

Căci de-ţi pică năsturaşii, Ai să-ţi pierzi pantalonaşii Fugi tot mintenaş!

Ca şi când ar fi vrut să împlinească vorbele cântecului; Wittemberg lăsă în locul lui la Cracovia pe vrednicul Wirtz şi plecă în grabă la Elbląg, unde regele suedez se afla împreună cu regina, petrecându-şi vremea în ospeţe şi bucurându-se în inima lui că ajunsese stăpânul unui regat atât de bogat.

La Lwów veniră ştiri şi despre căderea Tykocinului, care înveseliră oamenii. Lucru de mirare, dar zvonul se împrăştiase înainte de venirea vreunui sol. Părerile erau

împărţite doar în ceea ce priveşte soarta prinţului; nu se ştia sigur dacă voievodul de Wilno murise sau se afla în robie, se vorbea însă că jupân Sapieha, în fruntea unei oştiri însemnate, plecase din Podlasie în ţinutul Lublinului, spre a se uni cu hatmanii, şi sporea în putere cu fiecare zi tot mai mult.

În cele din urmă, veniră şi solii voievodului de Witebsk, în număr destul de mare, deoarece jupân Sapieha trimitea regelui nici mai mult, nici mai puţin decât un steag de călărime, dorind prin aceasta să arate cinstirea cuvenită stăpânului, să-l apere de primejdii şi, poate, să crească şi el în ochii acestuia.

Steagul era condus de tânărul polcovnic Wołodyjowski, veche cunoştinţă a regelui, aşa că Jan Kazimierz îi porunci să se înfăţişeze înaintea lui şi, luându-i capul în mâini, îi spuse:

— Fii binevenit, oştene plin de faimă! A trecut o groază de vreme de când nu te-am mai văzut. Credeam că la Beresteczko te-am văzut ultima oară, erai năclăit tot de sânge.

Jupân Michał făcu o plecăciune adâncă şi răspunse:

— Şi mai târziu la Varşovia, stăpâne milostiv, am fost şi eu la cetate împreună cu castelanul de Kiev.

— Slujeşti mereu? N-ai vrut să te bucuri de tihna casei tale?

— Măria ta, Republica a fost în nevoie şi în timpul războiului s-a prăpădit şi moşioara mea. Aşa că n-am nici un locşor unde să-mi pun capul pe căpătâi, dar nu-mi fac gânduri, fiindcă socotesc că datoria unui oştean este, înainte de toate, slujirea regelui şi a ţării.

— Deie Domnul să fie cât mai mulţi ca tine, cât mai mulţi… Vrăjmaşul nu şi-ar fi întins atâta stăpânirea. Cu ajutorul lui Dumnezeu, va veni şi ziua răsplăţii, dar acum spune ce-aţi făcut cu voievodul de Wilno?!

— Voievodul de Wilno se află la judecata lui Dumnezeu. A murit când am dat ultima năvală.

— Cum s-a întâmplat?

— Iată scrisoarea voievodului de Witebsk, spuse jupân Michał.

Regele luă scrisoarea şi începu să citească, dar se întrerupse îndată:

— Jupân Sapieha greşeşte, rosti, când scrie că rangul de mare hatman de Lituania vacat; nu vacat, deoarece îi dăm lui buzduganul.

— Un altul mai vrednic nu se află, răspunse jupân Michał, şi întreaga oştire îţi va arăta măriei tale recunoştinţă până la moarte pentru această faptă.

Regele zâmbi la auzul acestei mărturisiri, neprefăcute şi citi mai departe.

După o clipă, zise oftând:

— Radziwiłł ar fi putut să fie cea mai frumoasă perlă în această coroană vestită, dacă trufia şi deşertăciunile în care credea nu i-ar fi secătuit sufletul... Acum nu se mai poate face nimic! Necercetate sunt hotărârile Domnului!... Radziwiłł şi Opaliński... aproape în acelaşi timp... Doamne, judecă-i nu după păcatele lor, ci după milostenia ta.

Urmă un răstimp de tăcere, după care regele începu să citească din nou.

— Îi suntem recunoscători voievodului, spuse când isprăvi, că ne trimite un steag întreg la îndemână şi, cum scrie, pe cel mai viteaz cavaler. Aici însă nu e nici o primejdie, iar de asemenea oştire e nevoie pe câmpul de bătaie. Odihniţi-vă câteva zile, apoi o să plecaţi la jupân Czarniecki, căci nu ne îndoim că cea mai mare putere se va îndrepta asupra lui.

— Măria ta, ne-am odihnit destul la Tykocin, răspunse micul viteaz cu însufleţire, şi dacă n-ar trebui să dăm mâncare la cai, am putea porni numaidecât, pentru că alături de jupân Czarniecki ne aşteaptă mari bucurii!... E o mare fericire pentru noi să privim chipul măriei tale, dar inima ne dă ghes să pornim asupra suedezilor.

Regele se lumina. O bunătate părintească i se aşternu pe faţă şi rosti, privind cu mulţumire la făptura îndârjită a

micului cavaler:
— Oştene, tu ai zvârlit cel dintâi buzduganul de polcovnic la picioarele răposatului prinţ şi voievod de Wilno?
— N-am fost cel dintâi, măria ta, dar a fost prima oară, deie Domnul să fie şi ultima, când m-am răzvrătit împotriva mai-marilor mei.
Aici jupân Michał se poticni, apoi adăugă:
— Altfel nu s-a putut!
— Fireşte, consimţi regele, au fost clipe grele pentru cei ce înţeleg rostul datoriei ostăşeşti, dar şi ascultarea îşi are marginile ei, dincolo de care începe vina. Au rămas multe căpetenii alături de Radziwiłł?
— Dintre polcovnici, l-am găsit la Tykocin numai pe jupân Charłamp care nu l-a părăsit pe prinţ de la început, iar pe urmă n-a mai vrut să plece de lângă el, văzându-i prăbuşirea. Întârzia alături de Janusz numai din milă, fiindcă inima îl îndemna spre noi. Abia l-am pus pe picioare, asemenea foamete îndurau la castel, iar el îşi mai rupea şi de la gură, ca să-l hrănească pe prinţ. Acum a venit aici, la Lwów, să cerşească mila măriei tale şi odată cu el îţi cad şi eu la picioare, stăpâne milostiv, fiindcă este un slujitor credincios şi un bun oştean.
— Să vie la noi, zise regele.
— Măria ta, are să-ţi spună un lucru de mare însemnătate, pe care l-a auzit din gura lui Bogusław la Kiejdany şi care priveşte siguranţa şi viaţa măriei tale.
— Nu e oare vorba de Kmicic?
— Întocmai, stăpâne milostiv…!
— Tu l-ai cunoscut pe Kmicic?
— L-am cunoscut şi m-am bătut cu el, dar nu ştiu pe unde se află acum.
— Ce crezi despre el?
— Stăpâne milostiv, dacă s-a încumetat la asemenea faptă, e vrednic de cele mai îngrozitoare chinuri, fiindcă-i prăsila iadului.

— Bine, dar nu-i nimic adevărat, se împotrivi regele, totul a fost o născocire a lui Bogusław… Să trecem însă peste asta, spune ce ştii despre isprăvile mai vechi ale acestui om.

— A fost întotdeauna un mare oştean, neîntrecut în arta războiului. Nimeni n-ar fi în stare să-l hăituiască pe Chowański numai cu câteva sute de oameni, cum a făcut el; l-a chinuit pe vrăjmaş rău de tot. Mai mare minunea că nu i-au întins pielea pe tobă! Nici vorbă, Chowański ar fi fost tare mulţumit, dacă ar fi pus mâna pe prinţul voievod, dar bucuria lui n-ar fi cunoscut margini, dacă cineva i l-ar fi dăruit pe Kmicic… Ajunsese până acolo că mânca cu furculiţa lui Chowański, dormea pe covorul lui, se plimba în sania şi pe calul lui. Dar pe urmă s-a arătat trudnic şi pentru ai lui, şi-a făcut de cap, jurând să-şi căptuşească mantia cu osândirile, asemenea lui jupân Laszcz, iar la Kiejdany a întrecut măsura.

Jupân Wołodyjowski povesti în amănunt cele petrecute la Kiejdany.

Jan Kazimierz îl asculta cu luare-aminte, iar când jupân Michał istorisi cum fugise jupân Zagłoba mai întâi, apoi cum îşi scăpase tovarăşii din robia lui Radziwiłł, regele îşi puse mâinile în şold şi începu să râdă cu poftă.

— Vir incomparabilis, vir incomparabilis! repetă. A venit şi el cu tine?

— Se află la porunca măriei tale! răspunse Wołodyjowski.

— Şleahticul ăsta l-a întrecut şi pe Ulise! Pe el şi, pe jupânii Skrzetuski să-i aduci la masa noastră, la o clipă de veselie, iar acum spune ce mai ştii despre Kmicic!

— Abia din scrisorile pe care le-am găsit asupra lui Roch Kowalski am aflat că la Birże ne aştepta moartea. Prinţul ne-a urmărit şi s-a căznit să ne înconjure cu oastea, dar n-a izbutit. Am scăpat cu bine!… Ba l-am mai prins şi pe Kmicic, nu departe de Kiejdany, şi am dat poruncă să-l împuşte numaidecât.

— Oho! se miră regele. La voi în Lituania treaba se face repede!

— Dar jupân Zagłoba a poruncit să-l caute înainte prin buzunare, gândindu-se că va găsi niscaiva scrisori. A găsit într-adevăr scrisoarea hatmanului, din care am aflat că, dacă nu era Kmicic, nu ne mai duceau la Birże şi ne împuşcau la Kiejdany.

— Ei vezi! îl întrerupse regele.

— După aceea nu se mai cuvenea să-i luăm viaţa şi l-am lăsat slobod… Ce-a mai făcut pe urmă, nu ştiu, dar pe Radziwiłł tot nu l-a părăsit. Dumnezeu ştie ce fel de om e… Nu e prea uşor să-ţi faci o părere despre asemenea vifor. A rămas alături de Radziwiłł, apoi a plecat undeva… Ne-a prevenit că prinţul a plecat de la Kiejdany asupra noastră. Nu pot tăgădui că ne-a făcut un mare bine, pentru că dacă nu ne-ar fi prevenit, prinţul voievod de Wilno ne-ar fi atacat şi ne-ar fi nimicit steagurile unul câte unul… Nici eu nu mai ştiu ce să cred, milostive stăpâne… Dacă prinţul Bogusław a minţit…

— Se va arăta îndată, spuse regele.

Şi bătu din palme.

— Cheamă-l aici pe jupân Babinicz, îi porunci pajului care se ivi în prag.

Pajul plecă şi în curând uşa de la încăperea regelui se deschise şi intră jupân Andrzej. Wołodyjowski, nu-l recunoscu la început, deoarece tânărul cavaler arăta foarte schimbat şi palid; nu-şi revenise încă bine după lupta din trecătoare. Jupân Michał se uita nedumerit la el.

— Hm! spuse în sfârşit. Dacă n-ar fi slăbiciunea feţei şi numele pe care l-ai rostit măria ta, aş zice că e Kmicic!

Regele zâmbi şi răspunse:

— Tocmai ne povestea acest cavaler despre un mare tâlhar care purta acest nume, dar noi i-am dovedit negru pe alb că greşeşte şi nu ne îndoim că jupân Babinicz ne va sluji ca martor.

— Stăpâne milostiv, răspunse repede Babinicz, ajunge un singur cuvânt al măriei tale, ca să-l cureţe pe acest tâlhar de toate vinile, mai bine decât ar face-o jurămintele mele.

— Şi glasul e acelaşi, spuse micul polcovnic din ce în ce mai uimit, dar nu avea această cicatrice.

— Domnia ta, zise Kmicic, capul şleahticului e ca un răboj pe care se scrie mereu cu sabia… Aici se află şi crestătura domniei, tale, acum gândesc că mă recunoşti.

Spunând acestea, se aplecă şi arătă cu degetul o dungă albă care se întindea aproape de ciuf.

— E mâna mea! strigă Wołodyjowski. Ăsta e Kmicic!

— Iar noi îţi spunem că nu-l cunoşti pe Kmicic! Se amestecă regele.

— Cum aşa, stăpâne milostiv?

— Pentru că tu ai cunoscut un mare oştean, dar un samavolnic şi un tovarăş întru trădare al lui Radziwiłł… Iar aici se află acest Hector al Częstochowei, căruia Jasna Góra, după preotul Kordecki, îi datorează cel mai mult, aici se află apărătorul ţării şi slujitorul nostru de credinţă, care ne-a apărat cu pieptul lui şi ne-a scăpat viaţa în trecătoare, când suedezii ne încolţiseră ca o haită de lupi. Acesta e Kmicic cel de acum… Cunoaşte-l bine şi îndrăgeşte-l, că merită din plin!

Wołodyjowski începu să-şi mişte mustăcioara bălaie, neştiind ce să mai zică, iar regele adăugă:

— Şi mai află că nu i-a făgăduit nimic prinţului Bogusław. Dimpotrivă, el a fost cel dintâi care a vrut să se răzbune pentru uneltirile lui, căci l-a răpit şi a vrut să-l dea în mâinile noastre.

— Şi pe noi ne-a prevenit împotriva prinţului voievod de Wilno! strigă micul cavaler. Ce înger te-a schimbat, domnia ta?

— Îmbrăţişaţi-vă! îi îndemnă regele.

— Domnia ta, mi-ai plăcut de când te-am văzut! spuse jupân Kmicic.

Căzură unul în braţele celuilalt, în timp ce regele se uita la ei şi ţâţâia din buze de mulţumire. Kmicic îl strânse cu atâta inimă pe micul viteaz, încât îl ridică în sus ca pe un pisoi şi abia după un răstimp îl lăsă iarăşi pe picioare.

După care regele plecă la sfatul de fiecare zi, mai ales că şi cei doi hatmani ai coroanei veniseră la Lwów să întocmească oştirea şi s-o ducă lui jupân Czarniecki şi pâlcurilor confederate, care se mişcau prin ţară sub diferite căpetenii.

Cavalerii rămaseră singuri.

— Domnia ta, hai la cvartirul meu, îl pofti Wołodyjowski, ai să-i găseşti acolo pe cei doi Skrzetuski şi pe jupân Zagłoba care vor fi bucuroşi să audă ce mi-a spus regele. E şi jupân Charłamp cu ei.

Dar Kmicic se apropie de micul viteaz cu îngrijorarea pe faţă.

— Aţi găsit mulţi oameni alături de prinţul Radziwiłł? întrebă.

— Dintre polcovnici, numai Charłamp era cu el.

— Nu-mi pasă de oşteni, pentru Dumnezeu!… Dar femei?

— Acum ghicesc despre ce e vorbarăspunse micul cavaler, împurpurându-se, pe jupâniţa Billewicz a dus-o prinţul Bogusław la Taurogi.

Chipul lui Kmicic se schimbă deodată, mai întâi păli ca ceara, apoi roşi pentru a deveni iarăşi mai galben ca înainte. Nu mai era în stare să lege nici două vorbe, trăgea cu lăcomie aerul pe nări, de parcă i se îneca răsuflarea în piept. După aceea, îşi duse amândouă mâinile la tâmple şi, alergând ca un nebun prin încăpere, începu să repete:

— Vai de mine, vai de mine!

— Hai, domnia ta, Charłamp iţi va spune ce s-a întâmplat, fiindcă el a fost de faţă, spuse Wołodyjowski.

Capitolul XXXII.

După ce ieşiră de la rege, cei doi cavaleri porniră în tăcere. Wołodyjowski nu voia să vorbească, iar Kmicic nu putea, fiindcă durerea şi turbarea îi sfâşiau inima; îşi făceau loc prin mulţimea care se adunase în număr mare pe uliţe la vestea că prima ceată din tătarii făgăduiţi de han avea să intre în oraş, ca să se înfăţişeze înaintea măriei sale. Micul

viteaz mergea înainte, iar Kmicic se împleticea în urma lui cu calpacul pe ochi, îmbrâncind oamenii pe drum.

Abia când ieşiră la lărgime, jupân Michał îl apucă pe Kmicic de încheietura mâinii şi-i spuse:

— Stăpâneşte-te, domnia ta!… Cu deznădejdea nu faci nimic!

— Nu sunt deznădăjduit, răspunse Kmicic, dar am nevoie de sângele lui!

— Poţi să fii sigur că-l vei găsi printre vrăjmaşii Republicii!

— Cu atât mai bine! zise jupân Andrzej repede. Dar şi-n biserică de l-aş găsi…

— Pentru Dumnezeu, nu huli, domnia ta! se grăbi să-l întrerupă micul polcovnic.

— Trădătorul ăsta mă bagă în păcat!

Tăcură o vreme, după care Kmicic întrebă cel dintâi:

— Unde-i acum?

— Poate la Taurogi sau în altă parte. Charłamp o să ştie mai bine.

— Să mergem!

— Nu mai e departe. Oştenii sunt afară din oraş, dar noi stăm aici… şi cu noi e şi Charłamp.

Pe neaşteptate, Kmicic începu să răsufle greu, ca omul care urcă un povârniş nu prea lin.

— Sunt încă tare slăbit! şopti.

— Cu atât mai mult trebuie să te stăpâneşti, cu cât vei avea de-a face cu asemenea războinic.

— Am mai avut o dată şi iată cu ce m-am ales.

Kmicic îi arătă cicatricea de pe faţă.

— Domnia ta, spune-mi şi mie cum a fost, pentru că regele a amintit doar în treacăt.

Jupân Andrzej începu să povestească şi, cu toate că scrâşnea din măsele şi mai că da cu calpacul de pământ, gândurile i se îndreptară în altă parte şi se mai linişti.

— Ştiam că domnia ta eşti un om dintr-o bucată, zise micul viteaz, dar nu mă aşteptam să-l răpeşti pe Bogusław Radziwiłł din mijlocul oştenilor lui.

Ajunseră la cvartir. Cei doi Skrzetuski, jupân Zagłoba, arendaşul de la Wąsosza şi Charłamp tocmai prefirau nişte cojocele pe care le adusese un tătar să le vândă. Charłamp, care-l cunoştea cel mai bine pe Kmicic, îl recunoscu de la prima aruncătură de ochi şi strigă, scăpând cojocelul din mână:

— Isuse, Marie!

— Lăudat fie numele Domnului! exclamă arendaşul de la Wąsosza.

Dar înainte ca ceilalţi să-şi revină din uimire, Wołodyjowski spuse:

— Domniile voastre, vă înfăţişez pe acest Hector de la Częstochowa, slugă de credinţă a regelui, care şi-a vărsat sângele pentru ţară şi pentru rege.

Uimirea tuturor spori şi mai mult, iar vrednicul jupân Michał le povesti îndată cu mare însufleţire tot ce auzise de la rege despre meritele lui Kmicic, şi de la acesta despre răpirea prinţului Bogusław, isprăvind astfel:

— Aşadar, nu numai că nu e nimic adevărat din tot ce a spus prinţul pe socoteala acestui cavaler, ci dimpotrivă, Kmicic e cel mai înverşunat duşman al lui. De aceea a luat-o pe jupâniţă Billewicz de la Kiejdany, ca să se răzbune în vreun fel asupra lui.

— Iar nouă, cavalerul ăsta ne-a scăpat viaţa şi a prevenit steagurile confederaţiilor împotriva prinţului voievod, adăugă jupân Zagłoba. Faţă de asemenea merite, vechile păcate nu mai înseamnă nimic! Pe legea mea, jupâne Michał, bine că a venit cu tine! Slavă Domnului că steagul nostru se află în afara oraşului, pentru că laudanienii sunt grozav de porniţi împotriva lui şi l-ar fi luat în săbii înainte de a apuca să zică vreo vorbă.

— Domnia ta, ne bucurăm din toată inima şi te primim ca pe un frate şi viitor tovarăş! spuse Jan Skrzetuski.

Charłamp mai că se luă cu mâinile de păr.

— Unul ca ăsta nu se poticneşte niciodată! zise. De fiecare dată scapă cu faţa curată, iar pe deasupra se mai acoperă şi

de faimă!

— Nu v-am spus eu! strigă Zagłoba. Când l-am văzut la Kiejdany, am gândit numaidecât: iată un oştean în stare de orice! Vă aduceţi aminte că ne-am îmbrăţişat de la început? E adevărat că eu i-am stricat socotelile lui Radziwiłł, dar şi el a pus umărul. Dumnezeu mi-a trimis gândul cel bun şi nu v-am lăsat să-l împuşcaţi la Billewicze… Domniile voastre, nu se cuvine să ospeţim asemenea cavaler cu gâtlejurile uscate, o să ne creadă nişte prefăcuţi.

La aceste cuvinte, Rzędzian se descotorosi de tătarul cu cojocele şi, împreună cu feciorii de casă, puse la cale aducerea băuturii.

Dar jupân Kmicic voia să afle cât mai repede ce ştia Charłamp despre plecarea Oleńkăi.

— Domnia ta ai fost acolo? îl întrebă.

— Aproape că nu m-am mişcat de la Kiejdany, răspunse năsosul. Prinţul Bogusław a venit la prinţul voievod. Pentru cină s-a gătit de-ţi lua ochii şi se vedea cât de colo că jupâniţa Billewicz i-a căzut cu tronc, fiindcă mai că nu torcea de mulţumire, ca un cotoi când îl mângâi pe spinare. Dar cotoiul se spune că se roagă, pe când prinţul Bogusław, dacă se ruga, apoi o făcea numai spre slava diavolească. Şi ce se mai linguşea, ce-şi mai lingea buzele.

— Las-o baltă! îl întrerupse Wołodyjowski. Prea-l chinuieşti rău pe acest cavaler!

— Dimpotrivă! Vorbeşte, domnia ta, vorbeşte! se împotrivi Kmicic.

— A spus atunci la masă, îşi urmă vorba Charłamp, că nu-i nici o înjosire pentru un Radziwiłł dacă se însoţeşte cu o fiică de şleahtic. Mai mult, el însuşi preferă o şlahtiancă prinţeselor pe care i le-au peţit regii Franţei şi ale căror nume nu mi le-aduc aminte, fiindcă sunau tare ciudat, parcă-şi chema cineva câinii prin bungetul pădurii.

— Nici nu vrem să le auzim! îl grăbi Zagłoba.

— Se vede că spunea toate acestea, ca s-o câştige pe jupâniţă, iar noi, văzând ce se sfinţeşte, ne uitam unii la alţii

şi ne făceam cu ochiul, socotind că se întindea o capcană nevinovăţiei.

— Dar ea, ea…?! întrebă Kmicic nerăbdător.

— Ea, ca orice fată de neam mare şi cu purtări alese, nu arăta nici o mulţumire, nici nu se uita la el. Abia când prinţul Bogusław a început să vorbească despre domnia ta, şi-a aţintit privirile asupra lui. S-a întâmplat un lucru aproape de spaimă atunci când a spus că domnia ta te-ai oferit pentru nu ştiu cât ducaţi să-l răpeşti pe rege şi, viu sau mort, să-l dai pe mâna suedezilor. Am crezut cu toţii că biata jupâniţă o să-şi dea duhul, dar mânia împotriva domniei tale era atât de mare, încât a învins slăbiciunea femeiască. Şi când Bogusław a început să spună cu cătă scârbă a respins propunerea domniei tale, a început să-l admire şi să se uite la el cu recunoştinţă, iar după aceea, când a vrut s-o conducă de la masă, nu i-a mai refuzat braţul.

Kmicic îşi acoperi ochii cu mâinile.

— Loveşte, loveşte, cine crede-n Dumnezeu! repetă.

Deodată zvâcni în picioare.

— Rămâneţi sănătoşi, domniile voastre!

— Ce va să zică asta, încotro? întrebă Zagłoba aţinându-i calea.

— Regele o să-mi dea învoire şi am să plec să-l găsesc! se descarcă Kmicic.

— Pe rănile lui Christos, aşteaptă, domnia ta! Nici n-ai ascultat tot, iar de căutat ai destul timp. Cu cine pleci şi unde ai să-l găseşti?

Poate că jupân Andrzej nu l-ar fi ascultat, dar puterile îl părăsiră, era încă slăbit de pe urma rănilor, aşa că se lăsă să cadă pe laviţă şi, rezemându-se de perete, închise ochii.

Zagłoba îi întinse un pahar de vin, pe care îl apucă în grabă cu mâna tremurătoare şi, vărsând băutura pe barbă şi pe piept, îl dădu peste cap.

— Nu e încă nimic pierdut, spuse Jan Skrzetuski, dar e nevoie de multă prevedere când ai de-a face cu asemenea

magnat. O faptă nesăbuită poate să vă piardă pe amândoi, pe jupâniţă şi pe domnia ta.

— Ascultă-l pe Charłamp până la capăt! îl îndemna jupân Zagłoba.

Kmicic îşi încleşta dinţii.

— Ascult cu răbdare.

— Nu ştiu dacă jupâniţa a plecat de bunăvoie, continuă Charłamp fiindcă n-am fost de faţă: ştiu numai că spătarul de Rosienie s-a împotrivit, de aceea au încercat mai întâi să-l convingă, apoi l-au închis în spătărie, iar în cele din urmă l-au lăsat să plece la Billewicze. Jupâniţa nu se află pe mâini bune, de ce să ne ascundem după deget, pentru că se spune că tânărul prinţ e mai lacom decât un turc când e vorba de sexul frumos. Când îi place o femeie, poate să fie şi căsătorită, că lui nu-i pasă de nimic.

— Vai mie, vai mie! repetă Kmicic.

— Netrebnicul! strigă Zagłoba.

— Mă mir numai că prinţul voievod n-a pregetat să i-o dea lui Bogusław, rosti Skrzetuski.

— Păi nu mă prea pricep la treburi de-astea, răspunse Charłamp, aşa că repet şi eu ce spuneau căpeteniile, mai ales Ganchof care cunoştea toate arcana prinţului. Am auzit cu urechile mele când cineva a exclamat faţă cu el: „Tânărul nostru prinţ n-o să-i mai lase nimic lui Kmicic!” iar Ganchof a răspuns: „în plecarea asta e mai mult lucru politicesc decât dragoste. Prinţul Bogusław nu iartă pe nici una, dar dacă jupâniţa se va împotrivi, nu se va purta cu ea cum s-a purtat cu celelalte, pentru că s-ar stârni vâlvă, şi la Taurogi se află şi jupâneasa voievodului cu fiica ei, de care Bogusław trebuie să ţină seamă, având în vedere că vrea să-i ceară mâna tinerei prinţese… Îi va veni destul de greu să se prefacă cinstit, dar la Taurogi n-are încotro”.

— Domnia ta, gândesc că acum ţi s-a luat piatra de pe inimă! se bucură jupân Zagłoba. E limpede că pe jupâniţă n-o ameninţă nici o primejdie.

— Atunci de ce a luat-o cu el? răcni Kmicic.

— Bine faci că mă întrebi pe mine, răspunse Zagłoba, pentru că eu dau repede de rostul iţelor, oricât ar fi de încurcate, pe când alţii s-ar căzni degeaba cu anii. De ce s a luat-o cu el? Nu tăgăduiesc că i-a plăcut, dar a dus-o la Taurogi, ca să-i oprească astfel pe toţi cei din neamul Billewicz, care-i mare şi puternic, de la fapte vrăjmaşe împotriva lui Radziwiłł.

— Poate fi! întări Charłamp. Nu mai încape îndoială că la Taurogi va trebui să-şi înfrâneze poftele, fiindcă nu poate să forţeze lucrurile ad extrema.

— Unde se află acum?

— La Tykocin, prinţul voievod presupunea că trebuie să fie la Elbląg cu regele suedez căruia avea să-i ceară ajutor. Oricum, nu e la Taurogi, pentru că trimişii noştri nu l-au găsit acolo.

Aici Charłamp se întoarse spre Kmicic:

— Dacă domnia ta vrei să asculţi un oştean de rând, am să-ţi spun şi eu ce gândesc: dacă jupâniţa a suferit vreo întâmplare de năprasnă la Taurogi sau dacă prinţul a izbutit să-i câştige dragostea, domnia ta n-are nici un rost să te mai duci acolo; iar dacă nu, dacă Billewiczówna se află alături de prinţesă, cu care va pleca în Kurlandia, apoi un loc mai fără primejdie şi mai bun ca acolo n-ai să-i găseşti nici domnia ta în toată această Republică pustiită de vâlvătaia războiului.

— Dacă domnia ta eşti atât de curajos, pe cât se spune, şi cum cred şi eu, se amestecă Skrzetuski, mai întâi pune mâna pe Bogusław şi pe urmă vei dobândi tot ce vrei de la el.

— Unde-i acum? repetă Kmicic, întorcându-se spre Charłamp.

— Ţi-am mai spus o dată, răspunse năsosul, dar, domnia ta ai uitat din pricina supărării. Presupun că e la Elbląg şi nu va întârzia să pornească alături de Carol Gustav împotriva lui jupân Czarniecki.

— Aşa că domnia ta ai face mai bine să mergi cu noi la jupân Czarniecki, pentru că în acest fel ai putea să te întâlneşti destul de repede cu Bogusław, îl sfătui Wołodyjowski.

— Domniile voastre, vă mulţumesc pentru sfaturile binevoitoare! strigă Kmicic.

Şi se grăbi să-şi ia rămas bun de la toţi; nu încercară să-l oprească, ştiind că la supărare omului nu-i arde nici de vorbă, nici de băutură. În schimb, jupân Wołodyjowski spuse:

— Domnia, ta, am să te însoţesc până la palatul arhiepiscopului; eşti atât de tulburat, încât mi-e să nu leşini pe drum.

— Merg şi eu! i se alătură Jan Skrzetuski.

— Atunci să mergem cu toţii! adăugă Zagłoba.

Îşi încinseră săbiile, se îmbrăcară în bunde călduroase şi plecară. Pe uliţe era şi mai multă lume ca înainte. Întâlneau mereu cete de şleahtici înarmaţi, oşteni, slujitori de-ai magnaţilor ori de-ai şleahticilor, armeni, ovrei, moldoveni, ţărani ruteni din împrejurimile pârjolite de cele două năvăliri ale lui Chmielnicki.

Negustorii stau în faţa tarabelor, ferestrele caselor erau pline de capete curioase. Repetau cu toţii că tătarii sosiseră şi că în curând aveau să treacă prin oraş, ca să se înfăţişeze regelui. Toată lumea vroia să-i vadă, întrucât arareori avea prilejul să privească la nişte tătari care mergeau liniştiţi pe uliţele oraşului. Până acum îi văzuse altfel, de cele mai multe ori dincolo de zidurile de apărare, urdii nenumărate prădând şi arzând satele din împrejurimi şi casele din afara cetăţii. Acum veneau ca aliaţi împotriva suedezilor. De aceea, cavalerii îşi croiau drum cu greutate prin îmbulzeală. În fiecare clipă strigătele: „Iată-i, vin!” treceau de la o uliţă la alta şi mulţimea se bulucea de nu mai era chip să faci un pas.

— Ei, să ne oprim şi noi puţin! propuse Zagłoba. Jupâne Michał, o să ne aducem aminte de vremea când priveam din

faţă la împieliţaţii ăştia. Eu am fost şi rob la ei. Se spune că viitorul han seamănă cu mine ca două picături de apă… Dar la ce bun să mai amintesc de zburdălniciile de altădată!

— Vin! Vin! se auzi iarăşi.

— Dumnezeu a schimbat inimile acestor câini, vorbi mai departe jupân Zagłoba, şi în loc să pustiască ţinuturile rutene, vin în ajutorul nostru… E o adevărată minune! Pentru că, vă spun domniilor voastre, dacă mi s-ar ierta câte un păcat de fiecare păgân pe care braţul ăsta l-a trimis în iad, aş fi socotit sfânt şi ar trebui să ajunaţi înainte de ziua mea sau aş fi răpit la cer într-un car de foc.

— Îţi mai aduci aminte, domnia ta, cum a fost atunci când ne îndreptam spre Zbaraż, venind de la apa Waładynkăi dinspre Raszków…?

— Cum să nu?! când ai căzut în groapă şi eu i-am fugărit prin desişuri până la drumul mare. Când ne-am întors să te luăm, oştenii nu puteau să-şi revină din uimire, pentru că în fiecare hăţiş zăcea câte un tătar ucis.

Jupân Wołodyjowski ţinea minte că se întâmplase tocmai dimpotrivă, dar nu zise nimic; până să-i treacă mirarea, glasuri începură iarăşi să strige pentru a nu ştiu câta oară:

— Vin! Vin…!

Larma se înteţi, apoi conteni şi toate capetele se întoarseră spre partea din care aveau să vie tătarii. De departe se auziră într-adevăr sunete ascuţite şi mulţimea începu să se desfacă de la mijloc, înghesuindu-se spre pereţii caselor; la capătul uliţei se iviră primii călăreţi tătari.

— Ia te uită, au şi capelă, lucru nemaiîntâlnit la tătari.

— Vor şi ei să se înfăţişeze cât mai cu falâ, răspunse Jan Skrzetuski. Unele ciambuluri îşi au muzicanţii lor care le cântă când îşi aşează tabăra pentru mai multă vreme într-un loc. Ăştia trebuie să fie aleşi dintre cei mai buni!

Între timp, călăreţii se apropiară şi începură să treacă prin faţa privitorilor. În frunte, pe un cal bălţat, înainta un tătar oacheş, parcă afumat, care ţinea două fluiere în gură.

Dându-şi capul pe spate şi închizând ochii, îşi plimba degetele peste găurile fluierelor, scoţând sunete ascuţite şi atât de repezi, încât urechile abia aveau vreme să le prindă. După el veneau alţi doi cu nişte beţe în mână, la capătul cărora erau legate bucăţi mici de aramă şi pe care le mişcau cu îndârjire în sus şi în jos; urmau apoi câţiva care izbeau unul de altul talgere de alamă; unii băteau tobele, în vreme ce alţii cântau la teorbe căzăceşti. Cântau cu toţii, afară de fluieraş, mai degrabă urlau, în sunetele melodiei sălbatice, rânjindu-şi dinţii şi rostogolindu-şi ochii în cap. În urma tabulhanalei, care înainta printre orăşeni ca o arătare din basme, venea la pas, în rânduri de câte patru călăreţi, o roată de aproape patru sute de oameni.

Erau într-adevăr unul şi unul, trimişi în dar regelui polonez, ca un fel de zălog, în semn de mare cinstire din partea hanului. Îi conducea Akbah-Ulan, care se trăgea din tătarii dobrogeni, cei mai înverşunaţi în luptă, un războinic bătrân şi încercat, cu multă trecere în auluri{61} pentru vitejia şi asprimea lui. Acum călărea la mijloc, între tabulhana şi grosul oştenilor, îmbrăcat într-o şubă trandafirie de catifea, căptuşită cu blăni de jder cam roase, ieşită de soare şi prea strâmtă pe trupu-i puternic. La cingătoare avea înfipt buzduganul cu pene, asemenea cazacilor. Faţa roşie i se învineţise în bătaia vântului tăios şi se legăna în şaua înaltă, privind la răstimpuri în lături sau întorcându-şi capul spre tătari, de parcă nu era prea sigur dacă se vor putea stăpâni, la vederea mulţimii, a femeilor şi a copiilor, a prăvăliilor deschise şi a mărfurilor, să nu se repeadă cu strigăte sălbatice asupra acestor minunăţii.

Dar aceştia călăreau liniştiţi, ca nişte câini duşi de sfoară, care se tem de harapnic, şi numai după privirile piezişe şi lacome se putea ghici ce se întâmpla în sufletul acestor barbari. Mulţimea îi privea cu interes, deşi fără prea multă prietenie, atât de mare era îndârjirea împotriva paginilor prin aceste părţi ale Republicii. Din când în când, izbucneau

strigăte: „A hu! a hu!” ca la lupi. Erau însă şi dintre aceia care-şi făgăduiau mari foloase de pe urma lor.

— Suedezii se tem cumplit de tătari şi oştenii îşi povestesc lucruri de minune, care sporesc spaima, spuneau, uitându-se la tătari.

— Şi pe bună dreptate, răspundeau alţii. Raitierii lui Carolus nu sunt în stare să lupte cu tătarii, mai ales cu cei din Dobrogea, care uneori ţin piept până şi călărimii noastre. Raitierul n-apucă să-şi dea seama ce se petrece, că tătarul i-a şi pus laţul de gât.

— E păcat să chemi nişte fii de păgâni în ajutor! se auziră câteva glasuri.

— Păcat nepăcat, vor fi de mare folos!

— E o ceată pe cinste! spuse jupân Zagłoba.

Într-adevăr, tătarii aceia erau bine îmbrăcaţi, în cojoace albe, săine şi pestriţe, întoarse pe dos, arcurile negre şi săhăidacele pline cu săgeţi se legănau pe spinare şi fiecare avea sabie, lucru neobişnuit până şi în marile ciambuluri, deoarece săracii nu-şi puteau îngădui asemenea risipă, slujindu-se în lupta de aproape cu fălci de cal, legate la capătul ciomegelor. Dar, cum am mai spus, erau aleşi cu grijă, aşa că unii aveau chiar şi sâneţe păstrate în apărători de pâslă şi toţi călăreau pe cai buni, măruntaci într-adevăr, destul de slabi şi cu coama lungă, dar neîntrecuţi în iuţeală.

La mijloc păşeau patru cămile încărcate cu poveri; mulţimea presupunea că în aceste legături se găseau darurile pe care hanul le trimitea regelui, dar aici greşea, fiindcă hanul preferă să primească daruri, în loc să dea el; făgăduia într-adevăr ajutoare, dar nu pe degeaba.

De aceea, după ce trecură tătarii, jupân Zagłoba zise:

— Aceste auxilia ne vor costa destul de scump! Chipurile sunt aliaţii noştri, dar şi ei vor pustii ţara… După suedezi şi după ei nu va mai rămâne nici un acoperiş întreg în toată Republica.

— Nici vorbă, nu sunt o tovărăşie uşoară, întări Jan Skrzetuski. Doar îi cunoaştem mai de mult!

— Pe drum am aflat, spuse jupân Michał, că regele a încheiat o înţelegere care glăsuieşte că fiecare cinci sute de tătari vor avea câte o căpetenie de-a noastră, în mâna căruia se va afla puterea şi dreptul de pedeapsă. Altminteri, aceşti prieteni n-ar mai lăsa în urma lor decât cerul şi pământul!

— Şi ce-o să facă regele cu tătarii ăştia?

— Hanul i-a trimis regelui aproape ca pe un dar şi, cu toate că va ţine cont şi de părerea lor, poate să facă ce vrea cu ei. Socotesc că-i va trimite lui jupân Czarniecki odată cu noi.

— Ei, jupân Czarniecki va izbuti să-i ţină în frâu.

— Numai dacă va sta cu ei, altfel, când vor rămâne singuri, tot îşi vor face de cap. Nu se poate, gândesc că şi de astă dată regele va pune pe cineva mai mare peste ei…

— Care să-i conducă? Şi grăsanul ăsta de aga ce-o să mai facă?

— Dacă nu va avea de-a face cu un nătărău, îi va îndeplini poruncile.

— Rămâneţi cu bine, domniile voastre, rămâneţi sănătoşi! strigă Kmicic pe neaşteptate.

— Încotro aşa degrabă?

— Mă duc la rege şi-l rog în genunchi să-mi încredinţeze mie conducerea acestor oameni!

Capitolul XXXIII.

În aceeaşi zi, Akbah-Ulan se închină până la pământ înaintea regelui, înmânându-i totodată scrisorile hanului, în care acesta repeta făgăduiala de a purcede cu o urdie de o sută de mii de oameni împotriva suedezilor. Dacă i se plăteau patruzeci de mii de taleri, putea să pornească la primăvară, când avea să dea colţul ierbii fără de care, într-o ţară pustiită de război, ar fi fost greu să hrănească atâţia cai. Cât priveşte cele câteva sute de tătari, hanul îi trimitea ca o dovadă de dragoste „fratelui său prea iubit.” Cazacii, care se gândesc şi acum la nesupunere, vor avea astfel un semn neîndoielnic al acelei iubiri statornice, aşa că dacă la

urechile hanului va ajunge vestea răzvrătirii, mânia lui avea să se abată răzbunătoare asupra vinovaţilor.

Regele îl primi bine pe Akbah-Ulan şi, dăruindu-i un frumos dziannetto, îi spuse că-l va trimite în curând la jupân Czarniecki, deoarece dorea ca şi suedezii să se convingă că hanul ajuta Republica. Ochii tătarului se luminară când auzi că va sluji sub conducerea lui jupân Czarniecki, pentru că îl cunoştea de mult, din timpul războiului din Ucraina, şi îl admira laolaltă cu cei de seama lui.

Se bucură mai puţin când auzi începutul scrisorii, deoarece hanul îl ruga pe rege să pună podghiazul sub conducerea unei căpetenii care să cunoască bine ţara şi să-i oprească pe tătari, odată cu ei şi pe Akbah-Ulan, de la jefuirea şi asuprirea locuitorilor. Firește, Akbah-Ulan ar fi preferat să nu aibă pe nimeni deasupra lui, dar pentru că porunca hanului şi dorinţa regelui erau limpezi, se mulţumi să se ploconească încă o dată până la pământ, ascunzându-şi împotrivirea ori poate făgăduindu-şi în sinea lui că nu va fi cel care va face temenele, ci, dimpotrivă, acea căpetenie va fi nevoită să-şi plece grumazul.

După plecarea tătarului şi senatorilor, Kmicic, care se afla alături de rege în timpul primirii, căzu la picioarele stăpânului şi spuse:

— Stăpâne milostiv! Nu sunt vrednic de favorul pe care ţi-l cer, dar pentru mine e tot atât de însemnat ca viaţa mea. Încredinţează-mi, părinte milostiv, conducerea tătarilor şi îngăduie-mi să plec cu ei la luptă.

— Nu te refuzăm, răspunse mirat Jan Kazimierz, deoarece ne-ar fi greu să găsim o căpetenie mai potrivită pentru ei. E nevoie de un cavaler de mare curaj şi hotărât, care să ştie să-i strunească, fiindcă altminteri vor începe să-i pârjolească şi să-i omoare şi pe ai noştri. Nu ne învoim însă în ruptul capului să pleci mâine, înainte de a ţi se vindeca rănile căpătate de la suedezi.

— Măria ta, când voi simţi vântul câmpiei, îmi va trece slăbiciunea pe dată şi-mi voi recăpăta puterile, iar în ce-i

priveşte pe tătari, am să mă descurc eu, căci am să-i moi ca pe ceară.

— Dar de ce te grăbeşti aşa? Încotro vrei s-o apuci?

— Împotriva suedezilor, stăpâne milostiv!… Aici nu mai are rost să stau, pentru că am dobândit tot ce mi-am dorit – bunăvoinţa măriei tale, iertarea vechilor păcate… Mă duc la jupân Czarniecki împreună cu Wołodyjowski sau îl voi hărţui de unul singur pe vrăjmaş, ca altădată pe Chowański, şi gândesc că Dumnezeu mă va ajuta şi de acum înainte.

— Nu se poate, trebuie să mai fie vreo pricină care te îndeamnă să pleci!

— Măria ta, îmi dezvălui tot sufletul ca în faţa unui părinte… Prinţul Bogusław nu s-a mulţumit cu minciuna pe care a scornit-o pe socoteala mea, ci mi-a luat şi jupâniţa de la Kiejdany şi a dus-o la Taurogi, unde o ţine închisă ori şi mai rău, fiindcă vrea să-i piardă cinstea şi virtutea fecioriei… Stăpâne milostiv!… Mi se întunecă mintea, când mă gândesc în ce mâini se află sărmana… Pe chinurile Mântuitorului, rănile trupului mă dor mai puţin… Jupâniţa crede şi acum că eu i-am făgăduit acestui blestemat să ridic mâna asupra măriei tale… şi mă socoteşte drept cel mai mare mişel! Nu mai pot să îndur, stăpâne milostiv, nu mai pot, până când nu voi pune mâna pe el, până când nu voi smulge-o din ghearele lui… Stăpâne, dă-mi roata de tătari şi-ţi jur că nu-i voi folosi pentru treburile mele, ci voi mirui atâţia suedezi, încât să pot aşterne toată curtea cu capetele lor…

— Linişteşte-te! spuse regele.

— Măria ta, dacă ar fi trebuit să mă lepăd de slujbă pentru interesul meu şi să încetez a mai apăra regele şi Republica, m-aş fi ruşinat să cer asemenea lucru, dar acum una se împleteşte cu cealaltă. A venit timpul să ne războim cu suedezii? Nici eu nu voi face altceva… A venit timpul să-l urmărim pe trădător? Îl voi urmări în Letonia, în Kurlandia şi dacă se va ascunde la septentrioni sau la suedezi peste mare, mă voi duce şi acolo după el!

— Avem veste că Bogusław va pleca de la Elbląg împreună cu Carolus.

— Atunci am să le ies în întâmpinare!

— Cu ceata de tătari! Te vor înghiţi numaidecât.

— A vrut s-o facă şi Chowański, care avea optzeci de mii oameni, şi tot n-a izbutit.

— Toţi oştenii de nădejde se află alături de jupân Czarniecki, aşa că se vor năpusti ante omnia{62} asupra lui.

— Mă duc şi eu la jupân Czarniecki. Trebuie să i se dea ajutor degrabă.

— La jupân Czarniecki poţi să te duci, dar numai cu atâţia oameni n-o să ajungi până la Taurogi. Prinţul voievod a dat vrăjmaşului toate cetăţile din Samogiţia şi pretutindeni se află garnizoane suedeze, iar Taurogi ni se pare că e chiar la hotarul prusian, nu departe de Tylża.

— Chiar lângă hotarul cu Prusia electorului, dar în partea noastră, iar până la Tylża sunt vreo patru mile. De ce să n-ajung până acolo? Am să ajung şi nu numai că n-am să pierd oamenii, dar pe drum o să mi se alăture o mulţime de luptători. Măria ta, gândeşte-te că oriunde mă voi arăta, oamenii vor porni cu mic cu mare împotriva suedezilor. Voi fi cel dintâi care-i va aţâţa pe samogiţieni la răscoală, dacă n-a făcut-o altul înaintea mea. Acum, când toată ţara e în fierbere, se poate ajunge pretutindeni. Sunt obişnuit să mă descurc în asemenea împrejurări.

— Da, dar nu te gândeşti că tătarii pot să nu vrea să te urmeze atât de departe?

— Ehei, n-au decât să încerce să nu vrea, spuse Kmicic scrâşnind din dinţi la asemenea gând. Patru sute sau câţi sunt, poruncesc să-i spânzure pe toţi!… De copaci nu vom duce lipsă!… Numai să încerce să se răzvrătească…

— Jedrek! strigă regele ţâţâind din buze cu voioşie. Pe legea mea, un păstor mai bun pentru oiţele astea nu puteam găsi! Ia-le şi du-le unde-ţi va fi voia!

— Mulţumesc, stăpâne milostiv şi bunule părinte! rosti cavalerul, îmbrăţişând genunchii regelui.

— Când vrei să pleci? întrebă Jan Kazimierz.

— Mâine, măria ta!

— Poate că Akbah-Ulan nu va vroi, deoarece caii lor sunt osteniţi de drum!

— Atunci am să poruncesc să-l lege cu arcanul de şaua mea şi va merge pe jos, dacă-i pare rău de cal.

— Ni se pare că, în ce-l priveşte, nu vei avea greutăţi. Totuşi, pe cât se poate, poartă-te bine cu el. Iar acum… Jedrek… azi e târziu, dar mâine vrem să te vedem… Până atunci primeşte acest inel, să-i spui regalistei tale că-l ai de la rege, iar regele îi porunceşte să-l îndrăgească statornic pe apărătorul şi sluga-i credincioasă.

— Să dea Dumnezeu! răspunse tânărul cu lacrimi în ochi. Să dea Dumnezeu să nu mor decât în apărarea măriei tale!

Regele se retrase, pentru că era într-adevăr târziu, iar Kmicic se duse la cvartirul său să se pregătească de drum şi să cumpănească bine cu ce să înceapă şi unde să plece mai întâi.

Îi veniră în minte cuvintele lui Charłamp; dacă avea să se arate că prinţul Bogusław se află la Taurogi, era mai bine s-o lase acolo pe jupâniţă, fiindcă de la Taurogi, de lângă hotar, putea oricând să se adăpostească la Tylża sub oblăduirea electorului. Dealtfel, cu toate că suedezii îl părăsiseră la ananghie pe prinţul voievod de Wilno, era de aşteptat că vor arăta respectul cuvenit văduvei sale, aşa că dacă Oleńka rămânea în grija ei, n-avea să i se întâmple nimic rău. Iar dacă plecau în Kurlandia, cu atât mai bine.

— În Kurlandia nu pot să merg cu tătarii mei, îşi spuse Kmicic, fiindcă e altă ţară.

Se plimba de colo-colo, trudindu-şi mintea. Ceasurile treceau unul după altul, dar nici vorbă să se odihnească. Gândul campaniei îl înviora atât de mult, încât, deşi de dimineaţă era încă slăbit, acum simţea cum îi revin puterile şi era gata să încalece numaidecât.

Slujitorii isprăviră, în sfârşit, cu strânsul calabalâcului şi se pregăteau să plece la culcare, când deodată bătu cineva la uşă.

— Cine-i acolo? întrebă Kmicic.

După care spuse unui slujitor:

— Du-te şi vezi cine e!

Slujitorul plecă şi, după ce vorbi cu cineva dincolo de uşă, se întoarse curând:

— Un oştean doreşte să se vadă degrabă cu înălţimea ta. Zice că-l cheamă Soroka.

— Pentru Dumnezeu, lasă-l să intre! porunci Kmicic.

Şi nemaiaşteptând ca slujitorul să-i îndeplinească porunca, se repezi la uşă.

— Vino, Soroka, vino!

Oşteanul intră şi vru să cadă la picioarele polcovnicului său, fiindcă era mai degrabă prietenul şi slujitorul lui, pe cât de credincios, pe atât de legat de el, dar ascultarea ostăşească învinse aşa că luă poziţia de drepţi şi spuse:

— La porunca înălţimii tale!

— Fii binevenit, tovarăş drag, fii binevenit! îl întâmpină Kmicic repede. Credeam că te-au omorât la Częstochowa!

Şi-i strânse capul în mâini, apoi începu să-i scuture mâna, lucru pe care putea să-l facă fără să se înjosească, deoarece Soroka se trăgea dintr-o aşezare de şleahtici mărunţi.

Bătrânul vagmistru începu şi el să îmbrăţişeze genunchii stăpânului.

— De unde vii? întrebă Kmicic.

— De la Częstochowa, înălţimea ta.

— M-ai căutat şi acolo?

— Întocmai.

— Şi de la cine ai aflat că trăiesc?

— De la oamenii lui Kuklinowski. Preotul Kordecki a făcut o slujbă de mulţumire lui Dumnezeu. Pe urmă, când s-a auzit că jupân Babinicz l-a însoţit pe rege prin văgăunile munţilor, am ştiut îndată că numai înălţimea ta puteai să fii.

— Părintele Kordecki e sănătos?

— E sănătos, înălţimea ta, dar nu ştiu dacă nu se va ridica la cer în viaţă fiind, deoarece e un om sfânt.

— Sigur că aşa se va întâmpla. Unde ai aflat că am venit cu regele la Lwów?

— Mi-am zis aşa: de vreme ce înălţimea ta l-ai condus pe rege, trebuie să fii alături de el, mă temeam totuşi să nu fi plecat la luptă şi să nu vin prea târziu.

— Plec mâine cu tătarii!

— E cum nu se poate mai bine, pentru că eu ţi-am adus cele două pungi pline: cea care era la mine şi pe a înălţimii tale, afară de pietricelele strălucitoare smulse de la calpacele boierilor şi cele pe care înălţimea ta le-au luat atunci când am pus mâna pe vistieria lui Chowański.

— Ce vremuri bune erau când i-am luat vistieria, dar gândesc că, n-a mai rămas mare lucru, fiindcă o mână şi mai bine din acele pietre scumpe le-am lăsat preotului Kordecki.

— Nu ştiu câte sunt, dar tocmai părintele Kordecki mi-a spus că din ce-a rămas se pot cumpăra vreo două sate pe ales.

Spunând acestea, Soroka se apropie de masă şi se apucă să scoată pungile din sân.

— Pietricelele sunt în plosca asta de tinichea, adăugă punând alături de pungi o ploscă ostăşească pentru horilcă.

Jupân Kmicic scutură în pumn câţiva cervoneţi de aur şi-i întinse vagmistrului fără să-i mai numere:

— Sunt ai tăi! spuse.

— Mă închin până la pământ, înălţimea ta! Ehe, dac-aş fi avut pe drum măcar un ducat ca ăştia!

— Ce vrei să spui? întrebă cavalerul.

— Am flămânzit grozav. Acum rareori te cinsteşte cineva cu o bucată de pâine, pentru că se tem cu toţii, aşa că până la urmă abia mă ţineam pe picioare de foame.

— Pentru Dumnezeu, aveai doar atâta bănet asupra ta!

— N-am cutezat să iau fără învoirea înălţimii tale, spuse scurt vagmistrul.

— Ţine! îi întinse Kmicic încă o mână de cervoneţi.

După care porunci slujitorilor:

— Hai, împieliţaţilor! Daţi-i să mănânce numaidecât, că vă rup picioarele!

Slujitorii se repeziră să îndeplinească porunca şi în curând înaintea lui Soroka apăru o strachină uriaşă cu cârnaţi afumaţi şi o carafă cu horilcă.

Oşteanul îşi aţinti privirile lacome la mâncare, buzele şi mustăţile îi tremurau, dar nu îndrăznea să se aşeze la masă alături de polcovnic.

— Şezi şi mănâncă! îi porunci Kmicic.

Abia apucă să-şi isprăvească vorba, că Soroka începu să mestece cârnaţii uscaţi între fălcile-i puternice. Cei doi feciori de casă se uitau la el cu ochii holbaţi.

— Plecaţi de-aici! strigă Kmicic.

Flăcăiandrii ieşiră cât ai zice peşte; cavalerul umbla cu paşi repezi prin încăpere şi tăcea, lăsându-şi sluga credincioasă să-şi astâmpere foamea în tihnă. Iar Soroka, de câte ori îşi umplea paharul de horilcă, se uita cu coada ochiului la polcovnic, temându-se să nu-i vadă sprânceana încruntată, după care se întorcea cu faţa la perete şi dădea de duşcă băutura.

Kmicic umblă ce umblă, până când începu să vorbească de unul singur.

— Altfel nu se poate! mormăi. Trebuie să-l trimit acolo… Îi poruncesc să-i spună… Dar la ce bun! N-o să-i dea crezare!… N-o să citească scrisoarea, deoarece mă socoteşte un câine şi un trădător… Mai bine să nu apară înaintea ei, să vadă ce e şi să-mi dea de ştire ce se pe trece acolo.

Aici strigă pe neaşteptate.

— Soroka!

Oşteanul sări în picioare atât de repede, încât era cât pe ce să răstoarne masa, şi se încordă ca o strună.

— La poruncă!

— Tu eşti un om de credinţă şi ştii să te descurci la o adică. Ai să pleci la drum lung, dar n-ai să mai rabzi de foame.

— La poruncă!

— La Taurogi, lângă hotarul prusian. Jupâniţa Billewicz stă acolo… la prinţul Bogusław. Află dacă e şi el acolo… şi ai grijă de toate… Să nu te duci la ea, dar dacă o întâlneşti din întâmplare, să-i spui şi să juri că l-am călăuzit pe rege prin munţi şi că mă aflu alături de el. Sigur că n-o să te creadă, fiindcă prinţul m-a încondeiat cât a putut faţă de ea, născocind că aş vrea să ridic mâna asupra regelui, minciună vrednică de un mişel!

— La poruncă!

— Cum îţi spuneam, să nu-i faci silă, că şi aşa n-o să te creadă… Dar dacă se iveşte prilejul, spune-i tot ce ştii. Fii cu ochii în patru şi pleacă-ţi urechea la toate. Şi umblă cu fereală, că dacă prinţul e acolo şi te recunoaşte, el sau vreunul dintre curteni o să te tragă în ţeapă!

— La poruncă!

— L-aş fi trimis pe bătrânul Kiemlicz, dar e pe lumea cealaltă, l-au omorât suedezii în trecătoare, iar feciorii lui sunt prea proşti. Ei vor merge cu mine. Ai mai fost vreodată la Taurogi?

— Nu, înălţimea ta.

— Te duci întâi la Szczuczyn şi de acolo mergi pe hotarul prusian până hăt! la Tylża. Faţă în faţă, pe partea noastră, la vreo patru mile, se află Taurogi… Zăboveşti la Taurogi până când îţi dai seama cum stau lucrurile şi pe urmă te întorci. O să mă găseşti acolo unde am să fiu… Întrebi de tătari şi de jupân Babinicz. Acum du-te să dormi cu cei doi Kiemliczi!… Mâine, la drum!

După aceste cuvinte, Soroka plecă, iar jupân Kmicic nu se culcă multă vreme; într-un târziu oboseala îl învinse. Se aruncă pe pat şi se cufundă într-un somn adânc.

A doua zi se sculă înviorat şi mult mai în putere decât ieri. Toată curtea era în picioare şi începuse vânzoleala obişnuită. Kmicic se duse mai întâi la cancelarie să-şi ia

numirea şi scrisoarea care-i chezăşuia libertatea până la hotărârea judecăţii, apoi îl vizită pe Subaghazi-bei, maimarele soliei hanului la Lwów, cu care stătu de vorbă îndelung.

În timpul acestei convorbiri, jupân Andrzej băgă de două ori mâna în pungă. De aceea, la plecare, schimbară calpacele între ei, iar Subaghazi îi înmână un buzdugan cu pene verzi şi câţiva coţi de şnur de mătase tot verde.

Dăruit în acest fel, jupân Andrzej se întoarse la rege, care tocmai venise de la slujbă, aşa că tânărul căzu încă o dată la picioarele stăpânului, apoi, în tovărăşia celor doi Kiemlicz şi a slujitorilor, plecă afară din oraş, unde se afla Akbah-Ulan cu luptătorii lui.

La vederea lui, bătrânul tătar îşi duse mâna la frunte, la gură şi la piept, dar aflând cine este Kmicic şi de ce venise, se îmbufna dintr-o dată; faţa i se întunecă şi se uită la el cu trufie.

— De vreme ce regele te-a trimis să mă călăuzeşti, îi spuse lui Kmicic într-o ruteană stricată, o să-mi arăţi drumul, deşi socot că aş fi nimerit şi singur acolo unde trebuie, mai ales că tu eşti prea tânăr şi fără experienţă.

„Îmi spune de la început care va fi locul meu, se gândi Kmicic, dar cât se poate, mă voi purta cuviincios.”

Apoi rosti cu voce tare:

— Akbah-Ulan, regele mă trimite să-ţi fiu căpetenie, nu călăuză… Şi-ţi spun că ai face bine să nu te pui împotriva voinţei lui.

— Stăpânul tătarilor nu este regele, ci hanul! răspunse Akbah-Ulan.

— Akbah-Ulan, repetă Jupân Andrzej, hanul te-a dăruit regelui, ca şi cum i-ar fi dăruit un câine sau un şoim, de aceea nu-i nesocoti voia, căci s-ar putea să te lege cu frânghia de gât ca pe un câine.

— Allah! exclamă tătarul uluit.

— Ehei, nu mă scoate din sărite! răspunse Kmicic.

Ochii lui Akbah-Ulan se umplură de flăcări. Un răstimp nu fu în stare să scoată o vorbă, vinele gâtului i se umflară şi duse mâna la jungher.

— Kesim, kesim!{63} îngăimă cu glasul sugrumat de furie.

Dar nici jupân Andrzej, cu toate că îşi făgăduise să se poarte cuviincios, nu-şi mai putu stăpâni firea viforoasă, într-o clipită se răsuci în el, de parcă l-ar fi muşcat un şarpe veninos, îl înhaţă pe tătar de barba-i rară şi ridicându-i capul în sus, ca şi când i-ar fi arătat ceva în tavan, începu să vorbească printre dinţii încleştaţi:

— Ascultă, ţap bătrân! Ai vrea să nu mai ai pe nimeni deasupra ta, ca să arzi, să jefuieşti şi să căsăpeşti cât pofteşti, nu-i aşa!… Călăuză vrei să-ţi fiu, ai! Na călăuză, satură-te de călăuză!

Şi lipindu-l de perete, începu să-l lovească cu capul de colţul unei grinzi.

Când îi dădu drumul, tătarul rămase stană de piatră şi nu se mai gândi să pună mâna pe jungher. Kmicic, urmând îndemnul firii sale aprige, descoperise fără să vrea mijlocul cel mai potrivit pentru a convinge un oriental învăţat cu robia. Într-adevăr, în mintea tătarului, cu toată turbarea ce-l înăbuşea, fulgeră îndată gândul: cât de mare şi de puternic trebuie să fie acest cavaler care se poartă cu el, cu Akbah-Ulan, în acest fel, şi buzele-i însângerate repetară de trei ori:

— Viteaz! Viteaz! Viteaz!

În acest timp, jupân Kmicic îşi puse pe cap calpacul lui Subaghazi, scoase buzduganul cu pene pe care până atunci îl ţinuse înadins la spate, înfipt în cingătoare, şi spuse:

— Priveşte aici, robule, şi aici!

— Allah! rosti Ulan înfricoşat.

— Şi aici! adăugă Kmicic, scoţând şnurul din buzunar.

Dar Akbah-Ulan îngenunchease la picioarele lui şi bătea mătănii.

Un ceas mai târziu, tătarii înaintau într-un şir lung pe drumul care ducea de la Lwów spre Wiełkie Oczy, iar

Kmicic, călare pe o mândreţe de roib dăruit de rege, gonea ciambulul cum goneşte câinele ciobănesc oile. Akbah-Ulan se uita la tânărul cavaler cu spaimă şi admiraţie.

Tătarii, care se pricepeau la oşteni, ghiciseră de la prima aruncătură de ochi că sub această căpetenie nu vor duce lipsă de sânge şi de pradă, aşa că mergeau voioşi, cântând din gură şi din fluiere.

Lui Kmicic îi creştea inima când privea la aceste făpturi care, îmbrăcate în cojoace întoarse pe dos şi caftane din păr de cămilă, semănau cu sălbăticiunile pădurii. Valul de capete se legăna urmând mişcările cailor, iar el le număra şi se gândea ce-ar putea întreprinde cu asemenea putere.

„E o ceată de călăreţi cam ciudată, îşi spuse. Parcă aş conduce o haită de lupi, dar numai cu astfel de oameni pot să străbat toată Republica şi să calc în picioare ţinuturile prusiene. Să te ţii bine, prinţe Bogusław!”

Înclinat cum era spre lăudăroşenie, începură să i se îmbulzească în minte gânduri care de care mai trufaşe.

„Dumnezeu mi-a dat destulă dibăcie, cugetă. Ieri îi aveam numai pe cei doi Kiemliczi, iar astăzi mă urmează patru sute de călăreţi. Numai să încep danţul şi voi avea o mie sau două de asemenea blestemaţi de care nu s-ar ruşina nici vechii mei tovarăşi… Să te ţii bine, prinţe Bogusław!”

După o clipă iară, pentru a-şi linişti propria conştiinţă, adăugă: „în acest fel voi aduce foloase însemnate ţării şi regelui”.

Se umplu de voie bună. Se bucura nespus când vedea că şleahticii, evreii, ţăranii şi chiar cetele mai mari de şleahtici chemaţi la oaste nu-şi puteau stăpâni spaima când dădeau ochii pe neaşteptate cu ortacii lui. Dezgheţul umpluse văzduhul cu o ceaţă jilavă, aşa că de multe ori oamenii se apropiau nepăsători şi, pomenindu-se deodată în faţa ciambulului, strigau:

— Cuvântul s-a întrupat.

— Isuse, Marie, Sfinte Jozef!

— Tătarii, urdia!

Dar tătarii treceau liniştiţi pe lângă brişte şi care încărcate, herghelii de cai şi călători. Ehei, altfel ar fi stat lucrurile dacă ar fi avut învoirea căpeteniei, căci singuri nu cutezau să întreprindă nimic; la plecare îl văzuseră cu ochii lor pe însuşi Akbah-Ulan ţinându-i scara căpeteniei.

Oraşul Lwów pieri în depărtare înghiţit de ceţuri. Tătarii încetară cântecul şi ciambulul înainta încet printre aburii care ieşeau din caii năduşiţi. Deodată, dinapoia ciambulului se auzi tropot de cai în goană.

În curând îi ajunseră din urmă doi călăreţi. Unul dintre ei era jupân Wołodyjowski, iar celălalt arendaşul din Wąsosza. Amândoi trecură pe lângă tătari, îndreptându-se spre Kmicic.

— Staţi, staţi! strigă micul cavaler.

Kmicic îşi opri calul.

— Domnia ta eşti!

Wołodyjowski îşi struni calul cu putere, de se ridică pe picioarele din spate.

— Închinăciune! spuse. Scrisori de la rege! Una pentru domnia ta şi alta pentru voievodul de Witebsk.

— Eu mă duc la jupân Czarniecki, nu la jupân Sapieha.

— Citeşte mai întâi scrisoarea!

Kmicic rupse pecetea şi citi cele ce urmează: „Aflăm printr-un olăcar, venit de la voievodul de Witebsk, cum că acesta nu poate veni în Małopolska şi se întoarce din drum, plecând iarăşi spre Podlasie, din pricina prinţului Bogusław care nu rămâne alături de regele suedez, ci plănuieşte să pornească spre Tykocin şi să-l lovească pe jupân Sapieha. Şi pentru că voievodul a trebuit să aşeze în garnizoana magna pars din oştire, îţi poruncim să te duci cu ciambulul într-ajutorul lui. Iar dacă râvna ta va fi astfel mulţumită şi ea, îndemnul nostru de a te grăbi e de prisos. Vei da voievodului cealaltă scrisoare, în care îl încredinţăm pe jupân Babinicz, sluga noastră de nădejde, dragostei voievodului şi înainte de toate pazei lui Dumnezeu. Jan Kazimierz, rege”.

— Pe viul Dumnezeu! Iată o veste bună pentru mine! se bucură Kmicic. Nici nu ştiu cum să-i mulţumesc regelui şi domniei tale.

— M-am oferit singur să te ajung din urmă, răspunse micul viteaz. Şi asta am făcut-o din compătimire faţă de domnia ta, fiindcă ţi-am văzut durerea, şi ca scrisorile să ajungă unde trebuie fără zăbavă.

— Când a sosit olăcarul?

— Tocmai luam prânzul la rege, eu, cei doi Skrzetuski. Jupân Charłamp şi jupân Zagłoba. Domnia ta nu-ţi poţi închipui ce s-a mai dat în stambă jupân Zagłoba, ce-a mai povestit despre nătângia lui Sapieha şi meritele sale. E destul să-ţi spun că regele lăcrima de atâta râs, iar cei doi hatmani se ţineau mereu cu mâinile de burtă. Deodată, a intrat un slujitor cu o scrisoare şi regele s-a cam răstit ia el: „Dă-mi pace, zice, poate că e o veste proastă, nu-mi strica cheful!” Abia când a aflat că e de la jupân Sapieha, a început să citească. Era într-adevăr o veste proastă, fiindcă se adeverea ceea ce se vorbea mai de mult, cum că electorul îşi călcase toate jurămintele şi se unise cu regele suedez împotriva stăpânului legiuit.

— Iată încă un duşman, de parcă nu erau şi aşa destui! strigă Kmicic. Şi îşi împreună mâinile.

— Dumnezeule mare! Numai o săptămână să-mi îngăduie jupân Sapieha să calc Prusia electorului şi pe legea mea că toţi locuitorii mă vor pomeni, pe mine şi pe tătarii mei, câte zile-or avea!

— Se prea poate să ajungeţi şi acolo, răspunse jupân Michał, dar mai întâi trebuie să-l biruiţi pe Bogusław care a venit în Podlasie cu oşteni daţi de elector, ca urmare a trădării acestuia.

— Atunci o să ne întâlnim, fără îndoială, o să ne întâlnim acolo! spuse Kmicic cu ochii scânteietori. Domnia ta, dacă mi-ai fi adus numirea de voievod de Wilno, nu mi-ai fi făcut asemenea bucurie!

— Şi regele a spus îndată: „Iată o campanie pentru Jedrek, care-i va umple inima de bucurie.” A vrut să trimită numaidecât un slujitor după domnia ta, dar eu am zis: „Mă duc eu, că tot trebuie să-mi iau rămas bun de la el”.

Kmicic se aplecă în şa şi-l luă în braţe pe micul cavaler.

— Nici un frate n-ar fi făcut atâtea pentru mine câte ai făcut domnia ta! Deie Domnul să te pot răsplăti în vreun fel!

— Ei, doar am poruncit să te împuşte!

— Pentru că nici nu meritam altceva mai bun. Nu-i nimic! Să mor în prima bătălie, dacă nu ţin la domnia ta mai mult ca la oricare dintre cavaleri.

Şi se îmbrăţişară din nou, iar la despărţire Wołodyjowski zise:

— Ai grijă ce faci cu Bogusław, că nu-i uşor să-i vii de hac!

— Unul din noi va trebui să moară.

— Prea bine.

— Ei, dacă domnia ta, care eşti meşter între meşteri în mânuirea săbiei, mi-ai dezvălui tainele domniei tale! Dar acum n-avem vreme!… Nădăjduiesc că mă vor ajuta îngerii cerului şi-i voi vedea sângele curgând; numai să nu închid ochii pentru totdeauna înainte de a mă răzbuna.

— Să-ţi ajute Dumnezeu!… Drum bun!… Şi învaţă-i minte pe prusienii trădători! îi ură Wołodyjowski.

— Fiţi fără grijă. Le va ieşi pe nas credinţa lui Luther!

Jupân Wołodyjowski îi făcu un semn lui Rzędzian, care îi povestise între timp lui Akbah-Ulan isprăvile lui Kmicic în luptele cu Chowański, şi plecară amândoi înapoi la Lwów.

Iar Kmicic îşi întoarse ciambulul în loc, cum îşi întoarce chirigiul carul, şi porni drept spre miazănoapte.

Capitolul XXXIV.

Deşi tătarii, îndeosebi cei din Dobrogea, se pricepeau să ţină piept la câmp deschis călăreţilor înarmaţi, preferau să ucidă oameni fără apărare, să ia femei şi ţărani în robie şi, înainte de toate, să jefuiască. Aşa că acum, ciambulul pe care-l conducea Kmicic se plictisea de moarte. Stăpâniţi cu mână de fier, luptătorii sălbatici erau siliţi să se preschimbe

în mieluşei nevinovaţi, să-şi ţină cuţitele în teacă, iar iasca stinsă şi curelele în desagi. De aceea, la început începură să murmure.

Aproape de Tarnogród, zece-cincisprezece dintre ei rămaseră înadins în urmă, ca să sloboadă din arc „păsările roşii” la Chmielewsk şi să-şi facă de cap cu fetele. Dar jupân Kmicic, care o luase spre Tomaszów, se întoarse degrabă când văzu lumina şi porunci vinovaţilor să se spânzure unul pe altul. Akbah-Ulan era atât de înspăimântat, încât nu numai că nu se împotrivi deloc, dar îi şi îndemnă pe osândiţi să isprăvească treaba mai repede, fiindcă altfel „viteazul” avea să se mânie. După această întâmplare, „mieluşeii” se potoliră, strângând rândurile prin sate şi târguri, ca să nu mai cadă vreo bănuială asupra lor. Şi cu toate că osânda fusese foarte aspră, nu stârnise împotriva lui ura tătarilor, deoarece împieliţatul avea întotdeauna noroc; oştenii ţineau la el, deşi se temeau.

E adevărat că jupân Andrzej nu îngăduia să fie nedreptăţiţi, ţara era pustiită de năvălirea lui Chmielnicki şi Szeremet, aşa că făceau rost cu greutate de hrana pentru oameni şi cai, mai cu seamă acum înaintea strângerii recoltei. Cu toate acestea, totul trebuia adus la timp şi din belşug. La Krynica, unde sătenii se împotriviră, nevrând să dea nimic, jupân Andrzej porunci să-i biciuiască, iar pe ajutorul de staroste îl culcă la pământ cu o lovitură de baltag.

Fapta lui Kmicic câştigă inimile tătarilor care, ascultând bucuroşi ţipetele krynicenilor bătuţi, îşi spuneau unul altuia:

— Ehei, Kmitah al nostru e un şoim adevărat, nu-şi lasă mieluşeii de izbelişte!

În felul acesta, nu numai că nu slăbiră, dar se mai şi îngrăşară, oamenii şi caii. Bătrânul Ulan, căruia îi creştea burdihanul, privea la tânăr cu o admiraţie din ce în ce mai mare şi îşi lingea buzele.

— Dacă mi-ar da Allah un fecior, aş vrea să-i semene. Ştiu că atunci n-aş mai muri de foame la bătrâneţe în aul! repeta.

Iar Kmicic îl înghiontea din când în când cu pumnul în burtă şi-i spunea:

— Ascultă umflatule! Dacă suedezii n-o să-ţi spintece burdihanul, ai să bagi în el toate cămările!

— Unde sunt suedezii? Curelele putrezesc şi arcurile se usucă! răspundea Ulan care ducea dorul luptelor.

Într-adevăr, la început înaintaseră prin locuri în care piciorul suedez nu apucase să calce, iar pe unde treceau acum fuseseră cândva garnizoane suedeze, dar confederaţii le izgoniseră. Întâlneau, în schimb, pretutindeni grupuri mai mici şi mai mari de şleahtici înarmaţi care se îndreptau în toate părţile. Ori cete uriaşe de ţărani care le ţineau calea, înţelegând cu greu că au de-a face cu prieteni şi oameni de credinţă ai regelui polonez.

În sfârşit, ajunseră la Zamość. Tătarii se minunară la vederea puternicii fortăreţe, mai cu seamă când auziră că nu demult oprise întreaga putere a lui Chmielnicki.

Jupân Jan Zamoyski, în semn de mare bunăvoinţă, le îngădui să pătrundă în oraş. Intrară pe poarta Szczebrzeszyńska sau Poarta de cărămidă, cum i se mai zicea, întrucât celelalte două erau de piatră. Nici Kmicic nu se aştepta să vadă aşa ceva şi privea cu uimire la uliţele largi, cu case zidite în linie, după moda italiană, la clădirea impunătoare a colegiului canonicilor şi la internate, la cetate şi la ziduri, la tunurile uriaşe şi la toate cele de trebuinţă apărării. Aşa cum prea puţini magnaţi se puteau măsura cu nepotul marelui cancelar, tot aşa nu orice fortăreaţă putea sta alături de Zamość.

Încântarea tătarilor nu mai cunoscu margini când văzură partea armenească a oraşului. Nările lor adulmecau lacom mirosul de safian pe care-l pregăteau aici, în ateliere mari, oameni pricepuţi, veniţi de la Kaffa. Le râdeau ochii în cap văzând bacaliile, covoarele orientale şi cingătorile, săbiile

bătute cu pietre scumpe, jungherele, arcurile, felinarele turceşti şi tot felul de lucruri de preţ.

Paharnicul{64} coroanei îi plăcu şi el destul de mult lui Kmicic. Era un adevărat rege în cetatea lui, om în puterea vârstei, arătos, deşi cam slab, deoarece în prima tinereţe nu-şi prea înfrânase pornirile firii. Avea o slăbiciune neprefăcută pentru sexul frumos, iar sănătatea nu-i era chiar atât de zdruncinată, încât să-i piară voioşia de pe chip. Nu se căsătorise încă, deşi cele mai mari neamuri din Republică îi deschideau larg porţile, susţinând că nu găsea o jupâniţă îndeajuns de chipeşă. Avea s-o găsească în curând în făptura unei franţuzoaice care, îndrăgostită de altul, nu şovăise să-i dea mâna în schimbul bogăţiilor uriaşe, neputând prevedea că tânărul respins avea să împodobească mai târziu capul lui şi al ei cu coroana regală.

Stăpânul de la Zamość nu se deosebea printr-o minte prea ascuţită, avea în schimb atâta cât îi trebuia. Nu se străduia să ajungă la ranguri şi dregătorii, căci acestea veneau singure spre el, iar când prietenii îl dojeneau că n-are pic de ambiţie, răspundea:

— Nu-i adevărat că n-am ambiţie, numai că am mai multă decât aceia care se ploconesc tuturor. Ce-mi trebuie mie să tocesc pragurile de la curte? La Zamość sunt nu numai Jan Zamoyski, ci şi Sobiepan{65} Zamoyski.

De aceea îl numeau cu toţii Sobiepan, lucru de care era tare mulţumit. Cu toate că primise o creştere aleasă şi îşi petrecuse tinereţea călătorind prin ţări străine, îi plăcea mult să facă pe prostul. Spunea singur că e un şleahtic obişnuit şi poate că vorbea atâta de scurtimea „surtucului”, tocmai pentru că vroia ca ceilalţi să se împotrivească, sau ca să nu i se bage de seamă mărginirea minţii. Altminteri era un om cumsecade şi un fiu al Republicii mai credincios decât mulţi alţii.

Aşa cum polcovnicul îi plăcu lui Kmicic, tot aşa şi jupân Andrzej îi plăcu paharnicului care-l pofti la castel, fiindcă

vroia ca toţi să-i laude ospeţia.

Tânărul cavaler cunoscu la castel multe persoane însemnate, printre altele pe prinţesa Gryselda Wiśniowiecka, sora lui jupân Zamoyski şi văduva prinţului Jeremi, la vremea lui aproape cel mai mare stăpânitor din Republica polonă, care îşi pierduse avuţiile-i nemărginite în timpul năvălirii cazacilor, astfel că prinţesa se adăpostise la Zamość, trăind din bunăvoinţa fratelui.

Era o femeie frumoasă, plină de măreţie şi virtute, de care jupân Jan se temea ca de foc şi-i făcea toate voile. Nu era împrejurare în care să nu-i facă pe plac şi, când era vorba de lucruri însemnate, să nu-i ceară sfatul. Curtenii spuneau că la Zamość prinţesa conducea totul – armia, vistieria şi pe fratele ei, dar ea nu vroia să profite de această putere, îndurerată cum era de moartea soţului şi prea ocupată cu creşterea feciorului.

Fiul lui Jeremi tocmai se întorsese nu demult de la curtea din Viena şi se afla pentru scurtă vreme la Zamość. Era un flăcăiandru în primăvara vârstei, dar jupân Kmicic căuta zadarnic pe chipul lui semnele pe care se cuvenea să le poarte vlăstarul lui Wiśniowiecki.

Făptura tânărului prinţ era plină de dulceaţă; faţa-i era mare, bucălată, dar ochii puţin bulbucaţi priveau sfioşi; avea buzele groase, umede, asemenea oamenilor dedaţi cu plăcerile ospeţelor, iar părul lung şi negru ca pana corbului îi cădea pe umeri. De la tatăl său moştenise doar părul şi pielea oacheşe.

Cei care trăiau pe lângă el îl asigurară pe jupân Kmicic că tânărul prinţ era un suflet ales, o judecată ieşită din comun şi o ţinere de minte grozavă, datorită căreia poate vorbi aproape în toate limbile: doar o anume încetineală a trupului şi a minţii şi o lăcomie înnăscută la mâncare erau singurele părţi slabe ale acestui tânăr, altminteri cu multe însuşiri.

Într-adevăr, intrând în vorbă cu el, jupân Andrzej se convinse că prinţul avea nu numai o mare putere de

înţelegere şi o judecată pătrunzătoare, ci şi darul de a-şi apropia oamenii. Kmicic îl îndrăgi de la început, dar în acest simţământ era mai multă milă. Simţea că ar fi dat mult să-i întoarcă acestui orfan strălucirea unei vieţi la care avea dreptul prin naştere.

Se convinse însă pe când prânzeau că erau adevărate şi cele ce se spuneau despre lăcomia lui Michał{66}. Tânărul prinţ părea că nu se mai gândeşte la altceva decât să înfulece. Ochii bulbucaţi urmăreau cu nelinişte fiecare fel de bucate, iar când i se aducea tava, îşi trăgea pe taler purcoaie uriaşe şi înghiţea cu mare poftă, plescăind din buze, cum fac numai oamenii foarte lacomi. La această privelişte, faţa de marmură a prinţesei se acoperi de o tristeţe nespusă. Kmicic se simţi atât de stânjenit, încât îşi întoarse privirile şi se uită la jupân Sobiepan Zamoyski.

Dar starostele de Kaluza nu privea la prinţul Michał şi nici la oaspetele său. Jupân Kmicic îi urmări privirea şi după umărul prinţesei Gryzelda zări o adevărată minune pe care n-o băgase de seamă înainte.

Era un căpşor de fată, albă ca laptele, rumenă ca bujorul şi frumoasă ca o cadră. Cârlionţii mărunţei, care se răsuceau fără ajutorul fierului, îi împodobeau fruntea, iar ochii jucăuşi căutau spre căpeteniile care şedeau în rând cu starostele şi nu se fereau să se odihnească şi asupra lui; în cele din urmă, se opriră şi asupra lui jupân Kmicic şi-l priviră cu atâta stăruinţă ştrengărească, de parcă vroiau să-i pătrundă în adâncul inimii.

Dar Kmicic nu-şi pierdea cumpătul cu una cu două, aşa că îşi aţinti aproape sfidător privirile în ochişorii aceia, apoi îl înghionti pe jupân Szurski, porucinic în steagul de cuirasieri al starostelui, şi-l întrebă cu jumătate de glas:

— Cine-i pitulicea asta codată?

— Domnia ta, răspunse jupân Szurski cu asprime, nu vorbi cu bănat câtă vreme nu ştii despre cine vorbeşti… Nu e nici o pitulice, ci jupâniţa Anna Borzobohata-Krasieńska… De

acum încolo să binevoieşti să nu-i mai spui altfel, dacă nu vrei să-ţi pară rău de grubianitas{67} domniei tale!

— Poate că domnia ta nu ştii că pitulicea e o păsărică tare frumoasă, aşa că nu e vorba de nici o jignire, răspunse Kmicic râzând. Judecând după supărarea domniei tale, trebuie să fii îndrăgostit lulea!

— Păi, cine nu-i îndrăgostit dintre cei de faţă? mormăi Szurski repezit. Până şi starostelui i se scurg ochii după ea şi stă ca pe ghimpi.

— Hm, văd, văd prea bine!

— Ce poţi să vezi domnia ta!… El, eu, Grabowski, Stołagiewicz, Kanojadzki, Rubecki de la dragoni, Pieczynga – pe toţi ne-a dat gata… Şi cu domnia ta se va întâmpla la fel, dacă ai să stai mai multă vreme pe aici… Uneia ca ea îi ajung douăzeci şi patru de ceasuri!

— Ei, frăţioare, cu mine nu i-ar merge nici în patru luni!

— Cum aşa? întrebă jupân Szurski revoltat. Ce, domnia ta eşti de lemn?

— Nu, dar dacă-ţi fură cineva domniei tale ultimul taler din buzunar, nu-i aşa că n-ai de ce să te mai temi de hoţi…?

— Aşa mai merge! se domoli Szurski.

Jupân Kmicic se posomorî dintr-o dată, fiindcă îşi aduse aminte de propriile necazuri şi nu-i mai păsă că ochişorii negri se uitau tot mai stăruitor la el, întrebându-l parcă: Cum te cheamă şi de unde ai răsărit, tinere cavaler?

Iar Szurski murmură:

— Sfredeleşte, sfredeleşte!… Şi în mine a sfredelit tot aşa până a ajuns la inimă… Acum nici că-i pasă!

Kmicic se scutură din îngândurare.

— De ce naiba nu se însoară vreunul dintre domniile voastre cu ea?!

— Pentru că ne împiedicăm unul pe altul!

— E numai bună de măritiş, deşi, ce-i drept, para asta arată încă destul de crudă.

Szurski deschise ochii mari şi, aplecându-se la urechea lui Kmicic, îi spuse în mare taină:

— Lumea vorbeşte că are douăzeci şi cinci de ani bătuţi pe muche, pe legea mea! E la prinţesa Gryzelda dinainte de năvălirea cazacilor.

— Mare minune, nu i-aş fi dat mai mult de şaisprezece ani, optsprezece cel mult!

În acest timp, „împieliţata” ghici pesemne că era vorba de ea, pentru că îşi acoperi ochişorii arzători cu pleoapele şi se uită la jupân Kmicic dintr-o parte, întrebându-l mereu: Cine eşti, chipeş cavaler, şi de unde vii?

Fără să vrea, jupân Andrzej începu să-şi răsucească mustaţa.

După prânz îl luă de braţ starostele de Kaluza care, văzându-i purtarea aleasă, îl socotea un oaspete de seamă.

— Jupâne Babinicz, spuse, domnia ta parcă spuneai că eşti din Lituania?

— Întocmai, jupâne staroste.

— Spune-mi dar, cunoşti cumva neamul Podbipięta?

— De cunoscut, n-am cunoscut pe nici unul dintre ei, pentru că nu mai sunt în viaţă, cel puţin cei cu blazonul Rupe-glugă. Ultimul vlăstar a căzut la Zbaraż. A fost cel mai mare cavaler pe care l-a dat Lituania vreodată. Cine n-a auzit de ei!

— Am auzit şi eu, dar uite de ce te întreb; în grija sorei mele se află o jupâniţă care se numeşte Borzobohata-Krasieńska… Un neam ales!… A fost logodită cu acel Podbipięta care a murit la Zbaraż… E orfană, fără mamă şi fără tată, şi cu toate că sora mea ţine mult la ea, eu, care sunt ocrotitorul prinţesei, sunt şi al ei.

— Plăcută ocrotire! îl întrerupse Kmicic.

Starostele de Kaluza zâmbi, clipi din ochi şi se linse pe buze.

— Nu-i aşa? Marţipan, nu alta…!

Dar văzând că se trădează, îşi luă seama îndată.

— Vânzătorule! îl dojeni starostele jumătate în glumă jumătate în serios. Ai vrut să mă tragi de limbă, cât pe ce să mă dau de gol…!

— Cu ce? întrebă Kmicic, privindu-l în albul ochilor.

Sobiepan pricepu că oaspetele este mai iute la minte decât el şi schimbă vorba numaidecât.

— Acel Podbipięta, zise, a trecut pe numele ei nişte conace de prin părţile voastre. Nu-mi mai aduc aminte cum le zice, deoarece sunt nişte nume ciudate, parcă Bałtupie, Syruciany, Myszykiszki, într-un cuvânt, tot ce a avut. Pe legea mea că nu mai ţin minte… Cinci sau şase conace.

— Sunt moşii în lege, nu conace. Podbipieta era un om avut şi dacă jupâniţa ar intra în stăpânirea întregii averi, ar putea să-şi aibă curtea ei şi să-şi caute bărbat printre senatori.

— Ce vorbeşti? Ştii cumva pe unde sunt satele astea?

— Doar Lubowicze şi Szeputa, fiindcă se învecinează cu moşiile mele. Vreo două mile de pădure şi încă pe atâta de câmpie şi luncă.

— Unde se află?

— În ţinutul Witebsk.

— Ehei, tare departe! Nu merită osteneala atâta vreme cât ţara e cotropită de vrăjmaş.

— După ce-l vom izgoni pe vrăjmaş, vom ajunge şi la averile noastre. Dar cei din neamul Podbipięta au moşii şi prin alte părţi, iar în Samogiţia destul de însemnate. Ştiu bine, fiindcă am şi eu o sfoară de pământ acolo.

— Văd că nici cu averea domniei tale nu mi-e ruşine:

— Acum nu-mi aduce nimic, dar n-am nevoie de ce-i al altuia.

— Domnia ta, sfătuieşte-mă cum s-o căpătuiesc pe jupâniţă.

Kmicic izbucni în râs.

— În această privinţă îmi dau sfatul bucuros, mai degrabă decât în altele. Gândesc că cel mai bine ar fi să se ducă la jupân Sapieha. Dacă va pune umărul, ca voievod de Witebsk ce se află, aşadar cea mai însemnată persoană din Lituania, i-ar putea fi de mare folos.

— Fireşte, poate să înştiinţeze tribunalele că averea i-a fost lăsată Borzobohatei prin testament, zădărnicind astfel pretenţiile rudelor mai depărtate.

— Aşa-i, dar acum nu mai sunt tribunale, iar jupân Sapieha are şi el alte treburi pe cap.

— Am putea să trimitem fata sub oblăduirea lui. Având-o mereu înaintea ochilor, s-ar grăbi să facă ceva pentru ea.

Kmicic se uită cu uimire la staroste.

„Ce folos are el, de vrea să scape de ea?” se întrebă.

Iar starostele vorbi mai departe:

— Fără îndoială, nu se poate duce să stea în tabără, în cortul voievodului, dar ar putea rămâne cu fiicele lui.

„Nu pricep, îşi spuse Kmicic, vrea oare numai să se îngrijească de ea?”

— Toată greutatea e, cum s-o trimitem prin acele părţi acum, când timpurile sunt atât de tulburi… Ar fi nevoie de câteva sute de oameni, iar eu nu pot lăsa cetatea fără apărare. Dacă aş găsi pe cineva care s-o ducă fără primejdie… Domnia ta ai putea s-o faci, că şi aşa tot mergi la jupân Sapieha. Eu ţi-aş da scrisorile de trebuinţă… iar domnia ta mi-ai da cuvântul de cavaler că vei avea grijă să ajungă cu bine.

— Să i-o duc eu lui jupân Sapieha? se miră Kmicic.

— E o însărcinare chiar atât de neplăcută?… Pe drum s-ar putea să se înfiripe şi simţăminte mai delicate…

— Ehe! se împotrivi Kmicic, inima mea e arendată alteia şi, cu toate că nu primesc nimic în schimb, nu mă gândesc să-i schimb stăpâna.

— Cu atât mai bine, căci astfel ţi-o pot încredinţa cu toată liniştea.

Urmă o clipă de tăcere.

— Ei, ce zici, te-ai încumeta? întrebă starostele.

— Cu mine merg şi tătarii.

— Oamenii mei mi-au spus că tătarii se tem de domnia ta mai rău ca de foc. Ei, ce zici, te-ai încumeta?

— Hm, de ce nu, dacă prin aceasta aş putea să te îndatorez pe domnia ta… Numai că…

— Aha, te gândeşti că trebuie să ai învoirea prinţesei… O vei avea, pe Dumnezeul meu, pentru că, închipuie-ţi domnia ta, mă bănuieşte de…

Şi starostele începu să vorbească în şoaptă la urechea lui Kmicic, după care adăugă cu voce tare:

— A fost grozav de supărată pe mine din această pricină, aşa că am dat bir cu fugiţii; mai bine mă lupt cu suedezii la Zamość decât cu femeile. Va avea astfel cea mai bună dovadă că nu mă gândesc la nimic rău, de vreme ce vreau să trimit fata de aici. E adevărat că va fi tare uimită… O să vorbesc cu ea la cel dintâi prilej.

Spunând acestea, starostele se învârti pe călcâie şi plecă, iar Kmicic privi în urma lui şi murmură:

— Se vede că întinzi niscaiva capcane, jupâne staroste; cu toate că nu pricep ce scop poţi să ai, îţi văd foarte bine laţul, fiindcă eşti, un vânător tare neîndemânatic.

Starostele, în schimb, era foarte mulţumit de sine, deşi înţelegea prea bine că făcuse abia jumătate din treabă, iar cealaltă jumătate era atât de grea, încât îl cuprindeau îndoielile şi spaima numai când se gândea. Trebuia să capete învoirea prinţesei Gryzelda, de asprimea şi mintea pătrunzătoare a căreia starostele se temea cumplit.

Totuşi, odată început, vroia să ducă lucrul la bun sfârşit cât mai repede, aşa că a doua zi, dis-de-dimineaţă, după slujbă, după gustare şi după muştrul pedestraşilor nemţi, se îndreptă spre încăperile prinţesei.

O găsi singură, brodind odăjdii pentru colegiul canonicilor, în spatele ei, Anusia făcea ghem dintr-un scul de mătase întins pe două scaune; a doua jurubiţă, de culoare trandafirie, şi-o pusese la gât şi, mişcându-şi iute mânuţele, alerga în jurul scaunelor după firul care se desfăcea.

Starostelui i se luminară ochii la vederea ei, dar îşi luă repede o înfăţişare serioasă şi, dându-i bineţe prinţesei, începu ca din întâmplare:

— Jupân Babinicz, cel care a venit aici cu tătarii, e lituanian. E un om de seamă, cu creştere aleasă, şi un războinic înnăscut. L-ai văzut, soră dragă?

— Chiar tu l-ai adus la mine, răspunse nepăsătoare prinţesa Gryzelda. Are o faţă cinstită şi pare un bun oştean.

— L-am întrebat de moşiile acelea ale jupâniţei Borzobohata şi mi-a spus că e vorba de o avere egală cu cea a lui Radziwiłł.

— Să dea Dumnezeu! Viaţa de orfană şi bătrâneţea îi vor fi astfel mai uşoare, spuse jupâneasa.

— Este însă periculum ca să şi-o împartă rudele îndepărtate. Babinicz zice că voievodul de Witebsk, dacă ar vrea, s-ar putea ocupa de treaba asta. E un om vrednic şi se arată binevoitor faţă de noi, căruia aş fi în stare să-i încredinţez propria fiică. Ajunge să înştiinţeze tribunalul şi să vestească tuturor că o ia în grija lui. Babinicz mai spune însă că pentru asta jupâniţa Anna ar trebui să se ducă acolo.

— Unde, la jupân Sapieha?

— Sau la jupâniţele Sapieha; ca să aibă loc luarea în stăpânire pro forma trebuie să fie de faţă.

Voievodul născoci „luarea în stăpânire pro forma”, gândindu-se pe bună dreptate că prinţesa va lua drept adevărată această minciună.

Aceasta însă se gândi o clipă şi spuse:

— Cum poate să plece acum, când suedezii sunt pe toate drumurile?

— Am primit veste că şi-au luat tălpăşiţa din ţinutul Lublinului. Toată ţara din partea asta a Vistulei e liberă.

— Şi cine o va însoţi pe Hanka până la jupân Sapieha.

— Fie şi acelaşi Babinicz.

— Cu tătarii? Teme-te de Dumnezeu, frăţioare. Ştii doară că sunt oameni sălbateci şi necioplţi.

— Eu nu mă tem, se amestecă Anusia înclinându-se.

Dar prinţesa Gryzelda înţelese că fratele venise cu un plan pregătit dinainte, aşa că o trimise pe Anusia în altă

încăpere, apoi se uită cu priviri întrebătoare la staroste.

Jupân Zamoyski spuse parcă numai pentru el:

— Tătarii sunt morţi de frica lui Babinicz. Îi spânzură pentru orice abatere.

— Nu mă pot învoi la asemenea călătorie, răspunse prinţesa. Fata e virtuoasă, dar îi cam joacă ochii şi stârneşte lesne înflăcărarea oamenilor… Ştii prea bine. N-aş încredinţa-o niciodată unui tânăr necunoscut.

— Chiar atât de necunoscut nu este, căci toată lumea ştie că cei din neamul Babinicz sunt oameni de vază şi statornici! Starostele era cel dintâi care nu auzise în viaţa lui de acest nume. De altminteri, vorbi mai departe, ai putea să-i dai vreuna din femeile mai aşezate, s-o însoţească, păstrând astfel şi decorum. Pentru Babinicz răspund eu. Soră dragă, mi-a spus chiar el că are o logodnică prin părţile acelea, de care e grozav de îndrăgostit… Aşa că are alte gânduri, ca orice îndrăgostit. Lucrul de căpetenie este că asemenea prilej nu se nimereşte în toate zilele, iar averea jupâniţei se poate duce pe apa sâmbetei, lăsând-o fără un adăpost deasupra capului.

Prinţesa se opri din brodat, îşi înălţă capul şi îşi aţinti ochii pătrunzători la fratele ei.

— Ce folos ai tu, de vrei s-o trimiţi de aici?

— Ce folos? răspunse starostele coborându-şi privirea: Ce folos pot să am? Nici unul!

— Jane!… Tu te-ai vorbit cu Babinicz s-o năpăstuiţi?!

— Ia te uită! Pe legea mea, numai asta mai lipsea! O să-ţi dau să citeşti scrisoarea pe care vreau să i-o scriu lui jupân Sapieha şi, dacă doreşti, poţi să-i scrii şi tu una… Eu îţi făgăduiesc că nu mă voi mişca de la Zamość. În sfârşit, cercetează-l tu însuţi pe Babinicz şi roagă-l să primească această însărcinare. De vreme ce mă bănuieşti, nu vreau să ştiu de nimic.

— Atunci de ce stărui atâta să plece de la Zamość?

— Pentru că-i doresc binele şi e vorba de o mare avere. În sfârşit… recunosc! Aş vrea tare mult să plece de la Zamość. Mi s-a urât cu bănuielile tale şi nu-mi place să te văd mereu supărată pe mine şi privindu-mă cu asprime… Am crezut că, îngăduind plecarea jupâniţei, voi găsi cel mai bun argumentum împotriva bănuielilor. Pe legea mea, îmi ajunge, fiindcă nu mai sunt nici eu un şcolar leşinat care se furişează noaptea pe sub ferestre… Mai mult, căpeteniile oştenilor se aţâţă unii pe alţii din pricina ei şi încrucişează săbiile. Nu mai e nici o rânduială, nici o înţelegere şi nici slujba nu şi-o mai fac cum trebuie. Mi-ajunge! Dar de vreme ce mă tot sfredeleşti aşa cu privirile, fă cum crezi, iar pe Michał păzeşte-l singură, că asta e treaba ta, nu a mea.

— Pe Michał? se miră prinţesa.

— Eu nu spun că fata e vinovată… Nu-i face ochi dulci mai mult decât celorlalţi, dar dacă tu, soră dragă, nu-i vezi privirile săgetătoare şi poftele-i înflăcărate, atunci nici Cupidon, nu orbeşte mai mult decât dragostea de mamă.

Sprâncenele prinţesei se împreunară, iar obrajii îi păliră.

Starostele însă, văzând că nimerise în sfârşit unde trebuia, se lovi cu palmele peste genunchi şi îşi urmă vorba:

— Aşa-i, soră dragă, aşa-i!… Ce-mi pasă mie? Michał n-are decât să-i ţină sculul de mătase, să-i freamăte nările uitându-se la ea, să se îmbujoreze şi să se uite prin gaura cheii!… Ce mă priveşte pe mine!… La urma urmei… ştiu şi eu!… Averea nu-i de lepădat… iar neamul, da, e drept că se trage din şleahtici, dar nici eu nu mă sumeţesc mai presus de el. Vrei, bine! La ani, e adevărat, nu prea se potrivesc, dar nici asta nu-i treaba mea.

Starostele se ridică şi, înclinându-se înaintea sorei, se pregăti de plecare.

În acest timp, prinţesei îi năvălise sângele în obraz. Mândra jupâneasa nu vedea în toată Republica o partidă vrednică de un Wiśniowiecki, iar în străinătate poate numai printre marile prinţese austriece, astfel că vorbele fratelui o fripseră ca fierul încins.

— Jane! spuse, aşteaptă!

— Soră dragă, răspunse starostele de Kałuża, primo, am vrut să-ţi fac dovada că mă bănuieşti pe nedrept, iar secundo, că trebuie să supraveghezi pe altul. Faci cum crezi de cuviinţă, eu nu mai am nimic de spus.

Şi jupân Zamoyski se înclină şi ieşi.

Capitolul XXXV.

Starostele de Kaluza nu născocea întru totul când spunea sorei lui despre dragostea lui Michał pentru Anusia, deoarece tânărul prinţ o îndrăgise într-adevăr la fel ca toţi ceilalţi, dintre care nu lipseau nici pajii de la curte. Simţămintele lui nu erau însă prea viforoase şi întreprinzătoare, era vorba mai degrabă de o înflăcărare a minţii şi a simţurilor, decât de o pornire a inimii care, iubind, tinde la stăpânirea fiinţei îndrăgite. Prinţul Michał nu avea destulă energie pentru asemenea dorinţă.

Totuşi, prinţesa Gryzelda, visând la viitorul fericit al fiului, se sperie de-a binelea.

La început, o mirase învoirea neaşteptată a starostelui cu privire la plecarea Anusiei; dar acum nu se mai gândea la asta, atât de mult o preocupa primejdia care îi ameninţa feciorul. Discuţia cu Michał, care pălise şi tremurase în faţa ei, iar înainte de a recunoaşte ceva, începuse să verse lacrimi amare, îi întări convingerea că primejdia era într-adevăr destul de mare.

Cu toate acestea, nu-şi învinse dintr-o dată mustrările de conştiinţă şi abia când Anusia, care voia să vadă alte locuri şi alţi oameni, şi, poate, să zăpăcească pe tânărul cavaler, îi căzu la picioare, rugând-o să se învoiască, prinţesa nu mai avu puterea s-o refuze.

Anusia vărsa lacrimi bogate la gândul despărţirii de stăpâna şi mama ei, dar pentru şireata jupâniţă era limpede că rugând-o să plece, îndepărta orice bănuială în legătură cu vreun scop pe care l-ar fi avut zăpăcindu-l pe tânărul prinţ sau chiar pe staroste.

Prinţesa Gryzelda, vrând să se convingă dacă fratele ei nu se înţelesese cumva cu Kmicic, îi porunci acestuia din urmă să se înfăţişeze înaintea ei. Făgăduiala starostelui că nu se va mişca de la Zamość o linişti întrucâtva, vroia totuşi să-l cunoască mai de aproape pe omul care avea s-o conducă pe jupâniţă.

Întrevederea cu Kmicic îi spulberă şi ultimele îndoieli.

Ochii cenuşii ai tânărului şleahtic răsfrângeau atâta sinceritate şi adevăr, încât orice reţinere devenea de prisos. Mărturisi de la bun început că ţine la altcineva şi mintea şi inima nu-l îndeamnă spre farmecele altei jupâniţe. În cele din urmă, îşi dădu cuvântul de cavaler că o va apăra de orice primejdie, fie şi cu preţul vieţii lui.

— Până la jupân Sapieha o s-o conduc fără mare greutate, deoarece starostele spunea că vrăjmaşul s-a retras din ţinutul Lublinului… Dar după aceea nu mai vreau să ştiu de ea… Şi nu fiindcă aş pregeta să te slujesc pe luminăţia ta; pentru văduva celui mai mare războinic, fală a întregului popor, sunt gata oricând să-mi vărs sângele… Ci pentru că am acolo treburi grele, din care nu ştiu dacă voi scăpa cu faţa curată.

— Nici nu poate fi vorba de mai mult, răspunse prinţesa. Domnia ta trebuia doar să i-o încredinţezi lui jupân Sapieha, iar voievodul, gândindu-se la rugămintea mea, îi va purta mai departe de grijă.

Aici îi întinse mâna pe care cavalerul o duse la buze cu cel mai mare respect; la despărţire, prinţesa îi zise:

— Ai grijă, jupâne cavaler, ai grijă! Nu te bizui prea mult că vrăjmaşul a părăsit acele locuri.

Kmicic rămase mirat la auzul ultimelor cuvinte, dar nu mai avu timp să se gândească la ele, deoarece starostele îl luă îndată la întrebări:

— Ei, jupâne cavaler, spuse cu veselie, nu-i aşa că ai să ne răpeşti pe cea mai frumoasă jupâniţă de la Zamość?

— Întocmai, dar cu voia domniei tale, răspunse Kmicic.

— S-o păzeşti bine. E o bucăţică bună şi oricine e gata să ţi-o smulgă!

N-are decât să încerce! Ehei, i-am dat prinţesei cuvântul meu de cavaler şi pentru mine cuvântul e lucru sfânt!

— Ei, zic şi eu aşa, în glumă… Nu trebuie să te temi şi nici să iei cine ştie ce măsuri de prevedere.

— Te-aş ruga, domnia ta, să-mi dai o caleaşca închisă şi acoperită cu tablă.

— Îţi dau două!… Dar nădăjduiesc că nu vrei să pleci numaidecât?!

— Mă grăbesc, pe legea mea! Şi aşa am pierdut destulă vreme aici.

— Dacă-i aşa, trimite-ţi tătarii înainte la Krasnystaw. Eu am să reped un gonaci, ca să-i aştepte nutreţul pregătit acolo, iar domniei tale am să-ţi dau însoţitori dintre oştenii mei. Aici nu ţi se poate întâmpla nimic, fiindcă e olatul meu… Am să-ţi dau nişte dragoni nemţi de nădejde, oameni îndrăzneţi care cunosc bine drumul… Dealtfel, până la Krasnystaw drumul e fără ocolişuri.

— Şi eu de ce trebuie să mai rămân?

— Ca să stai mai multă vreme cu noi; domnia ta îmi eşti un oaspete drag şi aş fi tare bucuros să rămâi un an întreg la Zamość. Pe urmă, am trimis să aducă hergheliile de la Perespa, poate că o să-ţi alegi şi domnia ta vreun bahmet care, crede-mă, nu te va lăsa în drum la nevoie…!

Kmicic se uită cu luare-aminte în ochii starostelui, apoi, ca şi când atunci ar fi luat hotărârea, spuse:

— Mulţumesc de poftire şi am să rămân, iar tătarii am să-i trimit înainte.

Şi plecă îndată să dea poruncile de trebuinţă; îl luă de-o parte pe Akbah-Ulan şi-i zise:

— Akbah-Ulan, tu ai să pleci înainte cu oamenii la Krasnystaw, drumul e drept, nu coteşte nicăieri. Eu voi rămâne aici o zi şi voi veni după voi însoţit de oştenii starostelui. Acum deschide bine urechile şi ascultă ce-ţi spun: nu te duci până la Krasnystaw, ci te ascunzi în

pădurile care încep nu departe de Zamość în aşa fel, încât să nu ştie nimeni de voi; când vei auzi o împuşcătură pe drum, veniţi în goană la mine, că mi se pare că vor să mă tragă pe sfoară.

— Fie după voia ta! răspunse Akbah-Ulan, ducându-şi mâna la frunte, la gură şi la piept.

„Ţi-am ghicit planul, jupâne staroste! îşi spuse Kmicic. La Zamość ţi-e frică de soră, de aceea vrei s-o răpeşti pe jupâniţă şi s-o ascunzi pe undeva pe aproape, făcând din mine instrumentum poftelor tale; cine ştie dacă nu te gândeşti să-mi iei şi viaţa. Dar fii pe pace, ai nimerit peste unul mai vrednic ca tine… şi ai să cazi singur în propria plasă.”

Seara porucinicul Szurski ciocăni la uşa lui Kmicic. Oşteanul ştia şi el ori bănuia ceva şi, pentru că ţinea la Anusia, prefera ca jupâniţa să plece, decât să cadă în mâinile starostelui. Cu toate acestea, nu cuteza să vorbească deschis sau poate că nu era prea sigur; se prefăcu mirat, aşadar, că Kmicic se învoise să trimită tătarii înainte şi îi spuse că drumurile nu sunt chiar atât de fără primejdie cum se vorbeşte, deoarece pretutindeni mişună cetele înarmate în stare oricând să se dedea la tot felul de nelegiuiri.

Dar jupân Andrzej hotărî să se prefacă a nu pricepe nimic.

— Ce mi se poate întâmpla, întrebă, de vreme ce starostele de Kaluza îmi dă însoţitori dintre oştenii lui?

— Sunt nemţi!

— Nu sunt oameni prea siguri?

— În câinii ăştia nu poţi să ai încredere niciodată, domnia ta. Odată s-au înţeles pe drum şi au fugit la vrăjmaşi…

— Da, dar de partea asta a Vistulei nu sunt suedezi.

— Ba sunt la Lublin, nemernicii! Nu-i adevărat că au plecat. Iată de ce te sfătuiesc cu inima deschisă, nu-i trimite pe tătari înainte; cu cât ceata e mai mare, cu atât călătoria e mai fără primejdie.

— Păcat că domnia ta nu m-ai prevenit mai dinainte. Am o singură vorbă şi o dată ce-am dat porunca, nu pot s-o mai schimb.

Într-adevăr, tătarii porniră înainte a doua zi. Kmicic avea să plece spre seară, în aşa fel încât să poată înnopta la Krasnystaw. În acest timp, i se înmânară două scrisori pentru jupân Sapieha, una de la prinţesă şi alta de la staroste.

Kmicic avea mare poftă s-o deschidă pe cea din urmă, dar nu cutează să-şi ducă gândul la îndeplinire. Se mulţumi s-o privească în lumină şi se convinse că pe hârtia dinăuntru nu scria nimic. Această descoperire îi întări presupunerea că jupâniţa şi scrisorile aveau să-i fie luate pe drum.

Între timp, sosi herghelia de la Perespa şi starostele îi dărui tânărului cavaler o mândreţe de bahmet pe care acesta îl primi cu recunoştinţă, gândindu-se în sinea lui că va ajunge mai departe călărind în spinarea lui decât se aştepta starostele. Se gândi şi la tătarii lui care acum erau ascunşi în pădure şi începu să râdă. În răstimpuri se răzvrătea în lăuntrul lui şi îşi făgăduia să-i dea starostelui o bună învăţătură.

Sosi, în sfârşit, vremea prânzului care se scurse destul de mohorât. Anusia avea ochii roşii, căpeteniile tăceau mâlc, numai starostele era vesel şi poruncea să se toarne în paharele pe care Kmicic le golea unul după altul. Dar când veni vremea plecării, prea puţini îşi luară rămas bun de la cei care plecau, fiindcă starostele risipise căpeteniile, dându-le diferite însărcinări.

Anusia căzu la picioarele prinţesei şi multă vreme nu putură s-o ridice de jos, iar pe faţa prinţesei se întipărise neliniştea. Îşi făcea poate mustrări că îngăduise plecarea slugii credincioase în aceste vremuri pline de primejdii. Dar plânsul lui Michał care, cu mâinile la ochi, suspina ca un şcolar, întări şi mai mult convingerea mândrei jupânese că trebuia să pună capăt pornirilor flăcăului. În cele din urmă, se linişti de-a binelea la gândul că în familia lui Sapieha

avea să găsească ocrotirea şi, cu ajutorul voievodului, va putea să intre în stăpânirea acelei averi care să-i asigure restul zilelor.

— O încredinţez virtuţii, vitejiei şi cinstei domniei tale, îi spuse prinţesa încă o dată lui Kmicic. Ţine minte, mi-ai jurat să ajungă teafără la jupân Sapieha.

— Am s-o duc ca pe o sticlă de preţ, iar la nevoie voi avea grijă de ea ca de ochii din cap, mi-am dat cuvântul şi numai moartea mă va împiedica să nu mi-l ţiu, răspunse cavalerul.

Şi îi oferi braţul Anusiei, dar aceasta era supărată pe el, pentru că nu se uitase la ea, arătându-se nepăsător, aşa că îi întinse mâna cu mândrie, întorcându-şi privirea şi capul în altă parte.

Îi părea rău să plece şi o cuprindea frica, dar acum era prea târziu să mai dea înapoi.

Sosi clipa despărţirii; Anusia urcă în caretă, împreună cu bătrâna jupâniţă Suwalska, iar Kmicic pe cal, şi porniră. Doisprezece raitieri nemţi înconjurau caleaşca şi carul cu lucrurile Anusiei. Când, în cele din urmă, grilajul de fier de la poarta Varşoviei scrâşni după trecerea lor şi răsună duruitul roţilor pe podul coborât, Anusia izbucni în hohote de plâns.

Kmicic se aplecă spre caleaşca.

— Nu te teme, jupâniţă, n-am să te mănânc!

„Necioplitule” rosti Anusia în gând.

Merseră o vreme de-a lungul caselor ridicate în afara zidurilor drept spre Stary Zamość, după care ieşiră la câmp deschis, apoi intrară în pădurea care de o parte acoperea ţinutul deluros până hăt! la Bug şi dincolo de Bug, iar de cealaltă se prelungea, întreruptă de sate, până la Zawichost.

Se lăsase o noaptea senină şi luminoasă, tractul se vedea ca o panglică argintoasă; liniştea era întreruptă doar de uruitul caretei şi de tropotul cailor raitierilor.

„Tătarii mei trebuie să stea aici ca lupii prin desişuri”, gândi Kmicic, Deodată, ascultă cu luare-aminte.

— Ce-i asta? îl întrebă pe mai-marele raitierilor.

— Se aude tropot de copite!… Un călăreţ vine în goană după noi! răspunse acesta.

Abia sfârşi vorba, că îi ajunse un cazac pe calul înspumat, strigând:

— Jupâne Babinicz, Jupâne Babinicz! Scrisoare de la staroste!

Convoiul se opri. Cazacul îi întinse scrisoarea lui jupân Kmicic.

Acesta rupse pecetea şi, la lumina felinarului de pe capra caretei, citi cele ce urmează: „Domnia ta şi mult iubite Jupâne Babinicz! Îndată după plecarea jupâniţei Borzobohata-Krasieńska, am primit veste că suedezii nu numai că n-au plecat de la Lublin, dar plănuiesc să atace şi cetatea Zamość. În aceste împrejurări, călătoria nu mai e cu putinţă. Cântărind dar acele pericula care pot să ameninţe o femeie, dorim ca jupâniţa Borzobohata să se întoarcă la Zamość. O vor aduce înapoi aceiaşi raitieri, căci pe domnia ta, care te grăbeşti să mergi mai departe, nu vrem să te mai obosim în zadar. Aducându-ţi la cunoştinţă dorinţa noastră, te rugăm să binevoieşti a da raitierilor poruncile de cuviinţă”.

„A mai rămas un strop de cinste în el, de vreme ce nu vrea să-mi ia şi viaţa, mulţumindu-se doar să mă tragă pe sfoară, îşi spuse Kmicic. Se va arăta numaidecât dacă e vorba de o capcană sau nu.”

În acest timp, Anusia scoase capul pe fereastră.

— Ce s-a întâmplat? întrebă.

— Nimic, starostele de Kaluza mă roagă încă o dată să am grijă de domnia ta. Altceva nimic.

Apoi se întoarse spre vizitiu şi spre raitieri:

— La drum!

Dar mai-marele raitierilor îşi struni calul.

— Stai! strigă la vizitiu.

Apoi la Kmicic:

— Cum adică: „la drum”?

— Ce rost are să mai stăm în pădure? întrebă Kmicic, făcându-se că nu pricepe.

— Domnia ta ai primit o poruncă!

— Şi ce te priveşte pe domnia ta? Am primit, şi tocmai de aceea poruncesc: la drum!

— Stai! strigă căpetenia raitierilor.

— La drum! repetă Kmicic.

— Ce se petrece acolo? întrebă iarăşi Anusia.

— Nu facem un pas mai departe până când nu văd şi eu porunca! spuse raitierul hotărât.

— Porunca n-ai s-o vezi, pentru că nu ţie ţi-a fost trimisă!

— Dacă domnia ta nu vrei să-i dai ascultare, am s-o îndeplinesc eu… Du-te cu Dumnezeu la Krasnystaw şi vezi să nu capeţi şi câteva pentru drum, iar noi o luăm înapoi pe jupâniţă.

Jupân Kmicic nu voia decât să-l facă pe mai-marele raitierilor să arate că ştie care-i porunca; în acest fel nu mai era nici o îndoială că planul fusese pregătit dinainte.

— Du-te cu Dumnezeu! repetă neamţul ameninţător.

În aceeaşi clipă, raitierii scoaseră săbiile din teacă fără nici o poruncă.

— Aha, ăştia-mi sunteţi! Nu voiaţi s-o duceţi pe jupâniţă la Zamość, ci pe undeva prin apropiere, ca starostele să-şi poată da frâu liber poftelor. Aţi nimerit însă peste unul mai deştept ca voi!

Spunând acestea, trase cu pistolul în sus.

Adâncurile pădurii răsunară de ţipete înfricoşătoare, ca şi când împuşcătura ar fi trezit toate haitele de lupi care dormeau prin împrejurimi. Urletele se auzeau înainte, în spate, pe de lături însoţite de tropotul cailor, trosnetul vreascurilor frânte sub copite, şi pe drum înnegriră cete de călăreţi care se apropiau cu răcnete neomeneşti şi ţiuituri.

— Isuse, Marie, Sfinte Jozef! strigară femeile îngrozite.

În acest timp, tătarii se năpustiră ca un nor, dar Kmicic îi opri cu un strigăt repetat de trei ori, apoi se întoarse spre căpetenia înspăimântată şi începu să se laude:

— Ia aminte peste cine-ai dat… Starostele a vrut să-şi bată joc de mine, făcându-mă instrumentum lui orb… Iar ţie ţi-a încredinţat o treabă de codoşlâc pe care ai primit-o ca să câştigi bunăvoinţa stăpânului. Închină-te jupânului staroste din partea lui Babinicz şi spune-i că jupâniţa va ajunge nevătămată la jupân Sapieha.

Mercenarul îşi roti cu teamă privirea împrejur şi văzu feţele sălbatice care se uitau cu o lăcomie înfiorătoare la el şi la raitieri. Se vedea că aşteaptă doar un semn, ca să se arunce asupra lor şi să-i sfâşie în bucăţi.

— Domnia ta, faci cum vrei, deoarece cu forţa nu dobândim nimic, răspunse cu glasul tremurător, dar starostele se va răzbuna.

Kmicic izbucni în râs.

— N-are decât să se răzbune asupra ta, pentru că dacă nu te-ai fi trădat, dacă n-ai fi arătat că ştii dinainte porunca şi ne-ai fi lăsat să plecăm, nu m-aş fi convins că e vorba de o capcană şi ţi-aş fi dat fata la Krasnystaw. Mai spune-i starostelui să-şi aleagă codoşi mai iuţi la minte decât tine.

Tonul liniştit cu care vorbea Kmicic îl asigură pe neamţ că cel puţin deocamdată nici pe el, nici pe raitierii lui nu-i ameninţa moartea, aşa că răsuflă uşurat şi zise:

— Deci, ne întoarcem la Zamość cu mâna goală?

Iar Kmicic:

— Chiar cu mâna goală n-o să vă întoarceţi, pentru că o să vă dau o scrisoare pe care o s-o însemnez pe pielea voastră.

— Domnia ta…

— Luaţi-i! porunci Kmicic.

Şi el însuşi îşi înfipse mâna în grumazul căpeteniei.

În jurul caretei se iscă învălmăşeală. Urletele tătarilor acopereau strigătele de ajutor şi ţipetele înfricoşate care se smulgeau din pieptul femeilor.

Dar vânzoleala nu dură multă vreme, deoarece în curând raitierii zăceau legaţi unul lângă altul în mijlocul drumului.

Kmicic porunci tătarilor să-i altoiască pe toţi cu bice din vine de bou, nu prea rău însă, ca să se poată întoarce pe jos

până la Zamość. Aşadar, oştenii de rând primiră câte o sută de lovituri, iar căpetenia o sută cincizeci, cu toate rugăminţile şi implorările Anusiei care, neînţelegând ce se întâmpla în jurul ei, credea că a căzut în niscaiva mâini cumplite şi, împreunându-şi mâinile, cerşea cu lacrimi în ochi s-o lase în viaţă.

— Iartă-mă, cavalere!... Ce ţi-am făcut eu domniei tale?... Iartă-mă, iartă-mă!

— Tăcere, jupâniţă! tună Kmicic.

— Cu ce ţi-am greşit?

— Se prea poate să te fi înţeles cu ei...!

— Cum să mă fi înţeles? Doamne, ai milă de mine păcătoasa...!

— Domnia ta nu ştii că starostele s-a prefăcut doar că se învoieşte să pleci, ca să te despartă de prinţesă, să te răpească pe drum şi să-ţi batjocorească virtutea în vreo cetăţuie pustie?

— Isuse din Nazaret! strigă Anusia.

În acest strigăt era atâta adevăr şi neprefăcătorie, încât Kmicic spuse mai blând:

— Cum aşa? Deci domnia ta nu te-ai înţeles cu ei?... Hm, e cu putinţă!

Anusia îşi acoperi faţa cu mâinile, dar nu mai fu în stare să răspundă nimic, repeta doar întruna:

— Isuse, Marie! Isuse, Marie!

— Linişteşte-te, jupâniţă, rosti Kmicic şi mai blajin. Ai să ajungi cu bine la jupân Sapieha, fiindcă starostele n-a ţinut seamă cu cine are de-a face!... Uite, oamenii aceia pe care îi bat acum, trebuiau să te răpească... Îi las în viaţă, ca să-i povestească starostelui cât de uşor le-a mers.

— Aşadar, domnia ta, m-ai scăpat de ruşine?

— Întocmai, deşi nu ştiam dacă vei fi prea bucuroasă.

Anusia, în loc să-i răspundă sau să se împotrivească, îi apucă repede mâna şi o duse la buzele-i palide.

Jupân Andrzej se înfioră din cap până în picioare.

— Dă-mi pace, jupâniţă, pe legea mea, ce mai e şi asta!… strigă. Urcă în caleaşcă, domnia ta, că ai să-ţi uzi picioarele… Şi nu te teme!… Nici la sânul mamei n-ai fi mai fără primejdie…

— Acum merg cu domnia ta şi până la capătul lumii!

— Nu vorbi aşa, jupâniţă!

— Dumnezeu te va răsplăti că ai apărat nevinovăţia!

— E pentru prima oară când mi se întâmplă una ca asta! răspunse Kmicic.

Apoi murmură pentru sine: „Până acum am apărat-o mai mult de-o groază!”

Între timp, tătarii încetară să-i mai bată pe raitieri, aşa că jupân Andrzej le porunci să-i gonească goi şi însângeraţi pe drumul spre Zamość. Plecară vărsând lacrimi amare. Caii, armele şi veşmintele fură dăruite de Kmicic tătarilor săi, după care porniră degrabă înainte, pentru că era primejdios să mai întârzie.

Pe drum, tânărul cavaler nu se putu stăpâni să nu privească în caleaşcă, mai bine-zis în ochişorii vioi şi la obrăjorul minunat al jupâniţei. De fiecare dată o întreba dacă n-are nevoie de ceva, dacă se simte bine în caleaşcă şi n-o oboseşte mersul prea repede.

Iar ea îi răspundea recunoscătoare că nu se simţise niciodată atât de bine ca acum. Îi trecuse spaima. Inima i se umpluse de încredere în apărătorul ei. În sinea ei îşi spunea: „Nu e chiar atât de neîndemânatic şi necioplit pe cât credeam la început!” „Ehei, Oleńka, câte îndur eu pentru tine! îşi spuse Kmicic. Oare numai de nerecunoştinţa voi avea parte?… Dac-aş mai fi ca altădată… U-ha…!”

Aici îi veniră în minte vechii tovarăşi şi samavolniciile pe care şi le îngăduise alături de ei, aşa că, vrând să alunge ispita, începu să rostească „Veşnică odihnă” pentru sufletele lor.

Ajungând la Krasnystaw, Kmicic crezu că e mai bine să nu aştepte veşti de la Zamość şi porni îndată mai departe. Totuşi, la plecare, îi scrise şi trimise starostelui scrisoarea

care urmează: „Preamărite jupâne staroste, binevoitorul şi binefăcătorul meu!

Pe cine l-a făcut Dumnezeu mare pe lumea asta, aceluia i-a dat şi minte mai multă. Am cunoscut dintr-o dată că domnia ta ai vrut numai să mă pui la încercare, trimiţându-mi porunca s-o dau pe jupâniţă Borzobohata-Krasieńska; am priceput că nu poate fi altfel atunci când raitierii s-au trădat că ştiu porunca dinainte, cu toate că nu le-am arătat scrisoarea, căci domnia ta mă înştiinţezi că ai primit vestea după plecarea noastră. Aşadar, cum pe de o parte, îţi admir cu atât mai mult prevederea, tot aşa, pe de altă parte, pentru liniştirea ocrotitorului grijuliu, făgăduiesc din nou că nimic nu mă va abate de la îndeplinirea însărcinării care mi s-a dat. Dar cum oştenii aceia au înţeles, se vede, anapoda vrerea domniei tale şi s-au arătat tare necioplţi, ameninţându-mi chiar viaţa, gândesc că aş fi fost pe gândul domniei tale dacă aş fi poruncit să-i spânzure. Ceea ce n-am făcut şi mă rog de iertare, mulţumindu-mă să-i altoiesc cu vergile, pedeapsă pe care, dacă domnia ta o socoteşti prea mică, poţi s-o măreşti după cum ţi-e voia. Drept care, gândind că am dobândit astfel toată încrederea şi recunoştinţa domniei tale, mă iscălesc ca o slugă credincioasă şi binevoitoare a domniei tale, Babinicz”.

Dragonii, ajungând la Zamość noaptea târziu, nu îndrăzniră să se arate înaintea starostelui de Kaluza care află de cele petrecute din scrisoarea lui Kmicic, adusă a doua zi de la Krasnystaw de un cazac.

După ce o citi, starostele se închise trei zile în odaia lui, neprimind pe nimeni dintre curteni, afară de slujitorii care-i aduceau mâncarea. Fu auzit blestemând pe franţuzeşte, lucru pe care îl făcea numai atunci când era foarte mânios.

Totuşi, în cele din urmă, furtuna se potoli. A patra şi a cincea zi, starostele era încă tăcut, frământa ceva în sinea lui şi se trăgea de mustaţă. Abia după o săptămână îşi recapătă veselia şi, bând ceva mai mult la masă, începu

deodată să-şi răsucească mustaţa şi-i spuse prinţesei Gryzelda:

— Soră dragă, ştii că nu-mi lipseşte prevederea… Cu câteva zile în urmă l-am pus înadins la încercare pe şleahticul acela care a luat-o pe Anusia, şi pot să te asigur că o va duce cu bine la jupân Sapieha.

Se pare că, după vreo lună, starostele îşi îndreptă inima în altă parte, fiind convins că toate se întâmplaseră cu voia şi ştiinţa lui.

Capitolul XXXVI.

Ţinutul Lublinului în cea mai mare parte, iar Podlasie aproape în întregime se aflau în stăpânirea polonă, adică a confederaţilor şi a lui Sapieha. Deoarece regele suedez întârzia în pământurile prusiene, unde negocia cu electorul, suedezii nu se simţeau prea în largul lor faţă de răzvrătirea care creştea cu fiecare clipă; nu mai cutezau să iasă din oraşele şi cetăţile întărite şi cu atât mai puţin să treacă Vistula, dincolo de care forţele poloneze erau şi mai mari. În cele două ţinuturi se pregătea întocmirea unei oştiri însemnate şi disciplinate care să se poată măsura cu oastea regulată a suedezilor. Prin târguri se muştruluiau pedestraşi şi, pentru că ţăranii puneau mâna pe arme, nu era lipsă de oameni, trebuia doar ca aceste cete învălmăşite, deseori primejdioase chiar pentru polonezi, să fie strunite şi învăţate să lupte într-un cadru organizat.

Cu această treabă se îndeletniceau rotmiştrii olaturilor. Pe de altă parte, regele dăduse împuterniciri de chemare la oaste a oştenilor mai vârstnici şi încercaţi, aşa că înrolările aveau loc pretutindeni şi, cum prin acele părţi se găseau luptători destui, se alcătuiau steaguri de călărime de prima mână. Unele treceau Vistula să aţâţe războiul de cealaltă parte, altele se duceau la jupân Czarniecki şi la jupân Sapieha. Atât de mulţi oameni puseseră mâna pe arme, încât oastea lui Jan Kazimierz era de pe acum mai numeroasă decât cea suedeză.

Ţara care uimise nu demult întreaga Europă cu slăbiciunea ei, dădea acum dovada unei forţe de care n-o crezuseră în stare nu numai vrăjmaşii, ci nici propriul rege, nici măcar aceia cărora durerea şi deznădejdea le sfâşia inima cu câteva luni în urmă. Se găseau din belşug bani, înflăcărare, vitejie; până şi sufletele cele mai descurajate nutreau convingerea că nu există situaţie, cădere sau slăbiciune din care să nu se afle o cale de scăpare; acolo unde se nasc copii, curajul nu poate să moară, Kmicic mergea înainte fără piedici, adunând pe drum spiritele neliniştite care se alăturau ciambulului în nădejdea că împreună cu tătarii vor jefui şi ucide mai mult. Jupân Andrzej îi schimba pe dată în oşteni ascultători şi îndemânatici, fiindcă avea darul de a trezi spaima şi ascultarea celor din subordinea lui. Pe drum îl întâmpinau cu bucurie din pricina tătarilor. Vederea lor îi convingea pe toţi că hanul vine într-adevăr în ajutorul Republicii. Fiindcă se răspândise vestea că jupân Sapieha avea să primească drept auxilia patruzeci de mii de călăreţi tătari. Se spuneau adevărate minuni despre „modestia” acestor aliaţi care nu jefuiau pe drum şi nu ucideau pe nimeni. Căpeteniile îi dădeau drept pildă propriilor oşteni.

Jupân Sapieha se afla la Biała. Avea cu sine o oştire de aproape zece mii de oşteni regulaţi, pedestraşi şi călărime. Tot ce mai rămăsese din oştile lituaniene, împlinite cu noi luptători. Călărimea, îndeosebi unele steaguri, întrecea în vitejie şi îndemânare pe cea suedeză, dar pedestrimea nu era prea bine muştruluită şi ducea lipsă de flinte şi mai ales de pulbere. Nu aveau nici tunuri. Voievodul de Witebsk se gândea că va face rost de ele de la Tykocin, dar suedezii, aruncându-se în aer, stricaseră toate tunurile de la castel.

Afară de această oştire, în împrejurimile Białei se aflau vreo douăsprezece mii de şleahtici din Lituania, Mazowsze şi Podlasie, dar voievodul nu se aştepta la cine ştie ce foloase de pe urma lor, mai ales că mulţimea carelor de

povară îngreuia marşurile şi făcea din tabără o adunătură nu prea uşor de urnit.

Intrând în Biała, Kmicic se gândea la un singur lucru. La jupân Sapieha slujeau atâţia şleahtici din Lituania şi destule căpetenii ale lui Radziwiłł, cunoscuţi vechi; se temea deci că-l vor recunoaşte şi-l vor lua în săbii înainte de a apuca să strige: „Isuse, Marie!”. Numele lui era urât în toată Lituania şi în tabăra lui Sapieha, deoarece nu uitase nimeni că, slujindu-l pe Radziwiłł, nimicise steagurile care se răzvrătiseră împotriva hatmanului.

Dar jupân Andrzej se încuraja, spunându-şi că s-a schimbat foarte mult. Înainte de toate slăbise, iar pe faţă avea acum şi cicatricea de la plumbul tras de Bogusław; în sfârşit, purta barbă destul de lungă, răsucită la vârf după moda suedeză, şi pentru că îşi pieptăna mustăţile în sus, semăna mai mult cu vreun Erikson decât cu un şleahtic polonez.

„Numai să nu se işte zarvă împotriva mea la început, căci după prima bătălie mă vor judeca altfel”, se gândea Kmicic intrând în Biała.

Intră pe înserat, vesti de unde vine, spunând că aducea scrisori de la rege, şi-l rugă pe voievod să-l primească numaidecât.

Jupân Sapieha îl întâmpină cu bunăvoinţă, având în vedere recomandaţia călduroasă a regelui.

„Îţi trimitem pe cel mai credincios slujitor al nostru, scria regele, supranumit Hector al Częstochowei de la împresurarea sfântului lăcaş, care şi-a primejduit viaţa în trecătoarea munţilor pentru a ne apăra libertatea şi sănătatea noastră. Ai grijă mai ales să nu întâmpine vreo strâmbătate din partea oştenilor. Noi îi cunoaştem numele adevărat şi pricinile pentru care slujeşte sub unul de împrumut, nimeni nu trebuie să-l bănuiască de cine ştie ce uneltiri.”

— Şi nu se poate şti de ce porţi alt nume? întrebă voievodul.

— Sunt blestemat şi n-aş putea să înrolez oşteni cu numele adevărat… Regele mi-a dat împuternicirea de chemare la oaste şi pot să strâng oamenii numai dacă mă cheamă Babinicz.

— Ce nevoie mai ai de oşteni, de vreme ce îi ai pe tătari?

— Nu strică să am mai mulţi.

— Şi pentru ce eşti blestemat?

— Celui pe care-l slujesc şi a cărui ocrotire o cer, se cuvine să-i mărturisesc totul ca unui părinte. Adevăratul meu nume este Kmicic!

Voievodul se dădu înapoi câţiva paşi.

— Acela care i-a făgăduit lui Bogusław să-l răpească viu sau mort pe stăpânul nostru?

Kmicic povesti cu vioiciune cum se petrecuseră lucrurile, cum îi slujise pe Radziwiłłi din orbire, cum, auzind din gura lui Bogusław care erau adevăratele planuri ale prinţilor, îl răpise, atrăgându-şi răzbunarea neînduplecată a magnatului.

Voievodul îl crezu, fiindcă nu putea să nu-l creadă, mai ales că şi scrisorile regelui întăreau vorbele lui Kmicic. Voievodul se bucura atât de mult, încât l-ar fi strâns în braţe pe cel mai aprig vrăjmaş al său, iertându-i cele mai mari păcate. Bucuria i-o stârni următorul fragment din scrisoarea regelui: „Cu toate că buzduganul de mare hatman al Lituaniei, rămas fără stăpân după moartea voievodului de Wilno, poate fi înmânat urmaşului numai după hotărârea Seimului, în împrejurările neobişnuite de astăzi, nu mai aşteptăm împlinirea datinei şi ţi-l dăm domniei tale, supusul nostru drag, pentru binele Republicii şi faptele de pomină, nădăjduind cu drept cuvânt că Dumnezeu va aduce pacea şi, la viitoarea adunare a Seimului, nici un glas nu se va împotrivi voinţei noastre care va dobândi învoirea tuturor.”

Jupân Sapieha, cum se vorbea pe atunci în Republică, îşi arvunise contăşul şi vânduse cea din urmă linguriţă de argint, nu slujise ţara pentru foloase şi onoruri. Dar până şi omul cel mai puţin interesat se bucură când vede că

meritele îi sunt preţuite şi virtutea recunoscută. De aceea, pe chipul lui se răsfrângea o lumină neobişnuită.

Voinţa regelui împodobea neamul Sapieha cu o nouă cunună, lucru care nu lăsa nepăsător pe nici unul dintre „noii regi” de atunci; bine că mai erau şi din aceia care nu voiau să se ridice per nefas{68}, aşa că jupân Sapieha era în stare să facă acum orice pentru rege, fie că-i stătea, fie că nu-i stătea în putere.

— De vreme ce sunt hatman, îi spuse lui Kmicic, te afli la poruncile mele şi eu te voi ocroti. Aici se află o mulţime de şleahtici gata oricând să facă zarvă, de aceea nu te prea arăta până nu-i previn eu pe oşteni şi nu îndepărtez ocara pe care Bogusław a aruncat-o asupra ta.

Kmicic îi mulţumi din toată inima şi, la rândul lui, începu să vorbească de Anusia pe care o adusese la Biała. Hatmanul mai că începu să se mânie, dar fiindcă era voios, izbucni cu veselie:

— Pe legea mea, Sobiepan şi-a pierdut minţile. Stă cu sorăsa ca în sânul lui Avram, apăraţi de zidurile de la Zamość, şi crede că oricine poate să-şi sumeată pulpanele contăşului, să se întoarcă spre vatră şi să-şi încălzească spinarea. I-am cunoscut pe cei din neamul Podbipięta, fiindcă sunt rude cu cei din familia Brzostowski, iar aceştia cu mine. Averea e de mâna întâi, ce să mai vorbim, dar cu toate că războiul cu septentrionii s-a întrerupt, vrăjmaşul se află încă acolo. Unde să cauţi dreptate, la care judecăţi, la care tribunale? Cine să ia în primire averea şi să i-o dea jupâniţei? Şi-au pierdut minţile, asta e! Bogusław îmi stă în spinare, iar eu trebuie să fac pe vătăşelul şi să-mi bat capul cu muierile…

— Nu e o muiere, ci o vişină pârguită, răspunse Kmicic. La urma urmei mi-au poruncit s-o aduc, am adus-o, iar dacă mi se porunceşte s-o duc înapoi, o duc înapoi!

Hatmanul îl luă pe Kmicic de ureche şi-i spuse:

— Dar cine ştie, ştrengarule, cum au adus-o… Doamne fereşte de ceva rău; o să vorbească lumea că ocrotirea lui Sapieha i-a fost cu priinţă, iar eu nu voi mai şti pe unde să

scot cămaşa de ruşine. Ce-aţi făcut în timpul popasurilor? Spune repede, păgânule, nu cumva ai împrumutat obiceiurile tătarilor tăi?

— La popasuri?… răspunse Kmicic vesel. La popasuri am poruncit slujitorilor să-mi are pielea cu vergile, ca să alunge poftele necuviincioase care îşi au sălaşul sub piele şi care, confiteor{69}, mă înţepau ca tăunii.

— Păi, vezi… Fata-i frumoasă?

— Ei, o căpriţă, deşi e grozav de chipeşă şi lipicioasă foc!

— Uite păgânul!

— Dar e virtuoasă ca o călugăriţă, trebuie s-o recunosc. Cât despre priinţă, socot că mai degrabă ocrotirea lui jupân Zamoyski ar fi ieşit la iveală.

Aici Kmicic îi povesti cele ce se întâmplaseră. Abia atunci hatmanul începu să-l bată pe umăr şi să râdă.

— Ehei, eşti vulpe bătrână! Nu degeaba se spun atâtea despre Kmicic. Nu te teme! Jupân Jan nu e un om ranchiunos, e doar prietenul meu. Când o să-i treacă supărarea, o să râdă şi el şi o să te răsplătească.

— N-am nevoie! îl întrerupse Kmicic.

— E bine că ai ambiţie şi nu te uiţi la mila altora. Ajută-mă cu râvnă împotriva lui Bogusław şi nu te teme de vechile osândiri.

Jupân Sapieha rămase uluit când văzu faţa oşteanului, înainte cu o clipă veselă şi nepăsătoare. La auzul numelui lui Bogusław, Kmicic păli dintr-o dată şi faţa i se strâmbă ca gura unui câine rău când vrea să muşte.

— Să dea Dumnezeu ca trădătorul să se otrăvească înghiţind propriul scuipat! De mi-ar cădea în mână înainte de a-mi da duhul! rosti crunt.

— Nu mă mir de înverşunarea ta… Ai grijă numai ca mânia să nu-ţi slăbească prevederea, pentru că n-ai de-a face cu oricine. Bine că te-a trimis regele aici! Îl vei hărţui pe Bogusław, cum l-ai hărţuit altădată pe Chowański.

— Îl voi hărţui şi mai bine! răspunse Kmicic tot atât de mohorât.

Cu acestea, vorbirea luă sfârşit. Kmicic se duse să doarmă în cvartirul lui, fiindcă era trudit de drum.

În acest timp, printre oşteni se răspândi vestea că regele i-a trimis buzduganul de mare hatman căpeteniei sale iubite. Bucuria răbufni ca vâlvătaia printre miile de oameni.

Oştenii de elită şi căpeteniile din diferite steaguri se îndreptară cu mic cu mare spre cvartirul hatmanului. Târgul adormit se trezi din somn. Se aprinseseră focurile. Stegarii aduseră flamurile. Răsunară trâmbiţele, tobele duruiră, se auziră bubuituri de tun şi pocnetul muschetelor, iar jupân Sapieha dădu un ospăţ de pomina şi băură toată noaptea în sănătatea regelui, a hatmanului şi pentru viitoarea biruinţă asupra lui Bogusław.

Cum am spus, jupân Andrzej nu era de faţă la ospăţ.

Poate tocmai de aceea hatmanul aduse vorba la masă despre Bogusław şi, nespunând cine este căpetenia care venise cu tătarii şi-i dăduse buzduganul, pomeni despre răutatea prinţului.

— La amândoi Radziwiłłii, spuse, le plăcea să unelteaască, dar prinţul Bogusław l-a întrecut pe vărul răposat… Domniile voastre îl ţineţi minte cu toţii pe Kmicic sau cel puţin aţi auzit de el. Închipuiţi-vă că cele ce-a spus prinţul Bogusław pe seama lui, cum că i s-a oferit să ridice mâna asupra regelui şi stăpânului nostru, nu sunt adevărate!

— Totuşi, Kmicic l-a ajutat pe Janusz să zdrobească o groază de cavaleri.

— Aşa-i, l-a ajutat pe Janusz, dar în cele din urmă şi-a revenit şi revenindu-şi, nu numai că a părăsit lupta, dar cum ştiţi că era şi un om cutezător, l-a răpit şi pe Bogusław. Se pare că tânărul prinţ s-a aflat la strâmtoare şi abia a scăpat cu viaţă din mâinile lui Kmicic.

— Kmicic era un mare oştean, se auziră glasuri numeroase.

— Şi ca să se răzbune, prinţul a scornit pe seama lui o minciună atât de sfruntată, încât orice om se cutremură de scârbă.

— Nici diavolul n-ar fi născocit una mai bună!

— Aflaţi dar că am toate dovezile, negru pe alb, că nu e vorba decât de o răzbunare îndreptată împotriva lui Kmicic.

— Să ruşinezi astfel numele cuiva!… Numai Bogusław putea s-o facă!

— Să înjoseşti asemenea oştean!

— Am auzit, vorbi hatmanul mai departe, că Kmicic, văzând că nu mai are nimic de făcut aici, s-a furişat până la Częstochowa, unde a adus mari foloase, iar după aceea l-a apărat pe rege cu propria viaţă.

Auzind aceasta, aceiaşi oşteni care l-ar fi luat în săbii pe Kmicic cu o clipă înainte, începură să vorbească tot mai binevoitor despre el.

— Kmicic nu-i omul care să i-o ierte, unul ca el ridică mâna şi asupra lui Radziwiłł!

— Aruncând asemenea ocară asupra unuia dintre oşteni, prinţul comis i-a înjosit pe toţi ceilalţi!

— Kmicic a fost un samavolnic şi un nelegiuit, dar nu şi-ar fi ucis propriul părinte.

— Nici vorbă că se va răzbuna!

— Îl vom răzbuna noi mai întâi!

— De vreme ce măritul hatman pune mâna în foc pentru el, aşa trebuie să fie.

— Aşa a fost! întări hatmanul.

— În sănătatea hatmanului!

Nu mai lipsea mult, ca să bea şi în sănătatea lui Kmicic. Ce-i drept, se auziră şi destule glasuri împotrivă, mai ales printre foştii polcovnici ai lui Radziwiłł. Ascultându-i, hatmanul zise:

— Domniile voastre, mi-am adus aminte de Kmicic, pentru că Babinicz, trimisul regelui, îi seamănă leit. La început şi eu m-am înşelat.

Jupân Sapieha începu să privească în jur cu mai multă asprime şi vorbi astfel:

— Chiar dacă Kmicic ar veni într-adevăr aici, deoarece s-a îndreptat şi a apărat cu mult curaj sfântul lăcaş, ca hatman,

aş putea să-l iau sub ocrotirea mea. De aceea, să n-aud de nici o încăierare din pricina noului sosit. Nu uitaţi că a venit aici din partea regelui şi a hanului. Spun asta mai ales pentru rotmiştrii din oştirea şleahticilor, deoarece ascultarea lasă de dorit acolo.

Când jupân Sapieha vorbea în acest fel, tăceau cu toţii cu capul în pământ; doar jupân Zagłoba mai îndrăznea să mormăie pe sub mustăţi; asta se întâmplase însă mai demult. Tot aşa tăcură şi acum, dar când faţa hatmanului se lumina din nou, se bucurară şi ceilalţi. Paharele care se umpleau mereu împliniră măsura veseliei şi tot târgul răsună de bubuituri până dimineaţa; pereţii caselor se cutremurau din temelii, iar fumul tunurilor se înălţa deasupra lor ca după bătălie.

A doua zi, dis-de-dimineaţă, jupân Sapieha o trimise pe Anusia la Grodno cu jupân Kotczyc. La Grodno, de unde Chowański plecase demult, se afla familia voievodului.

Biata Anusia, căreia frumosul Babinicz îi cam răvăşise gândurile, se despărţi de el tare înduioşată, dar oşteanul se ţinu tare şi abia la plecare îi spuse:

— Dacă n-ar fi fost spiriduşul care mi s-a înfipt ca un spin în inimă, musai te-aş fi îndrăgit pe domnia ta.

Anusia se gândi în sinea ei că orice spin poate fi scos cu acul, fireşte, cu multă răbdare, dar pentru că se şi temea puţin de acest Babinicz, nu mai zise nimic, oftă încet şi plecă.

Capitolul XXXVII.

După plecarea Anusiei cu Kotczyc, tabăra lui Sapieha întârzie încă vreo săptămână la Biała. În acest timp, Kmicic şi tătarii lui statură la Rokitno, nu prea departe, trebuind să-şi lase caii osteniţi să se odihnească după drumul lung. La Biała veni şi stăpânul ei, prinţul stolnic Michał Kazimierz Radziwiłł magnat puternic din ramura de la Nieśwież, despre care se spunea că moştenise numai de la neamul Kiszka şaptezeci de târguri şi patru sute de sate. Acesta nu semăna deloc cu rudele sale de la Birże. Poate nu mai puţin

ambiţios, se deosebea prin credinţă, îşi iubea ţara cu înflăcărare, fiind un partizan al regelui, care se alăturase cu tot sufletul confederaţiei de la Tyszowce, sprijinind-o pe cât îi îngăduiau puterile. Proprietăţile-i uriaşe erau într-adevăr pustiite de ultimul război cu hiperboreenii, cu toate acestea, avea oaste destulă, aducându-i hatmanului ajutoare însemnate.

Dar nu numai numărul oştenilor săi putea să atârne greu în balanţa războiului, ci şi faptul că un Radziwiłł lupta împotriva altuia. În acest fel, năvălirea şi trădarea lui Bogusław apăreau în adevărata lumină, nemaifiind ascunse de întemeieri înşelătoare.

De aceea, jupân Sapieha era tare bucuros să-l aibă pe prinţul stolnic în tabăra lui. Acum nu se mai îndoia că-l va birui pe Bogusław, pentru că îl întrecea mult în putere. Avea însă obiceiul de a-şi pregăti îndelung planurile, cântărindu-le pe toate feţele şi chemându-şi căpeteniile la sfat.

La aceste sfaturi venea şi Kmicic. Ura atât de mult numele de Radziwiłł, încât, când îl văzu prima dată pe prinţul Michał, se cutremură de groază şi furie, dar acesta ştia să câştige oamenii fie şi numai cu chipul lui pe care frumuseţea şi dulceaţa făceau bună pereche. Pe de altă parte, însuşirile-i vrednice, zilele grele prin care trecuse nu demult, apărând ţara de Zoltareńko şi Srebrny, dragostea neprefăcută faţă de Republică şi rege – toate acestea făceau din el unul din cei mai virtuoşi cavaleri ai timpului său. Însăşi prezenţa lui în tabăra lui Sapieha, rivalul casei Radziwiłł, dovedea cât de bine ştia tânărul prinţ să-şi jertfească propriile interese pentru treburile obştei. Nici măcar viforosul jupân Andrzej nu se putu împotrivi acestui simţământ, cu toată scârba dintâi.

În cele din urmă, prinţul îl câştigă cu totul prin sfaturile lui.

Fiindcă era de părere să nu se mai piardă vremea, să se pornească împotriva lui Bogusław şi, neîncepând nici un fel de negocieri, să-l lovească numaidecât, să nu-l lase să

cucerească cetăţile, să răsufle şi să se odihnească, într-un cuvânt să-l bată cu propriile mijloace. Prinţul socotea că iuţeala campaniei va hotărî obţinerea unei izbânzi sigure.

— Nu se poate să nu se mişte şi Carol Gustav, aşadar trebuie să avem mâinile libere, ca să grăbim în ajutorul lui jupân Czarniecki.

Aceeaşi părere o împărtăşea şi Kmicic care, după câteva zile, se văzu nevoit să-şi stăpânească vechea aplecare spre samavolnicie, ca să nu pornească înainte fără poruncă.

Dar lui Sapieha îi plăcea să meargă la sigur, se temea de fiecare pas nesăbuit, aşa că hotărî să aştepte veşti mai precise.

Hatmanul îşi avea şi el motivele lui. Mult trâmbiţata campanie a lui Bogusław în Podlasie putea să fie doar un joc înşelător. Poate că era vorba de o prefăcătorie, de o întreprindere cu forţe neînsemnate în scopul de a împiedica unirea oştilor lui Sapieha cu cele ale coroanei. În această împrejurare, Bogusław se va retrage mereu, neprimind lupta nicăieri şi întârziind astfel lucrurile cât mai mult. În acest timp, Carol Gustav şi electorul îl vor ataca pe Czarniecki, îl vor birui cu puteri mai mari, vor porni asupra regelui şi vor înăbuşi în faşă mişcarea de apărare iscată de pilda înălţătoare a Częstochowei.

Sapieha era nu numai un conducător, ci se pricepea şi la treburile politiceşti. La adunările sfatului îşi înfăţişa cu iscusinţă întemeierile, aşa că, în sinea lui, până şi Kmicic se vedea nevoit să-i recunoască dreptatea. Înainte de toate, trebuia să se ştie adevărul. Dacă se arăta că năvala lui Bogusław e numai un joc, era de ajuns să lase câteva steaguri împotriva lui şi să pornească degrabă cu toată armia spre Czarniecki şi spre puterile vrăjmaşe cele mai de seamă. Hatmanul putea să se lipsească fără teamă de câteva steaguri ori chiar de mai multe, deoarece nu toate forţele lui se aflau în împrejurimile Białei. Tânărul jupân Krzysztof, căruia i se zicea Krzysztofek Sapieha, sta cu două steaguri de călărime uşoară şi un polc de pedestraşi la

Janów; Horotkiewicz zăbovea nu departe de Tykocin, având o jumătate de polc de dragoni bine muştruluiţi şi aproape cinci sute de volintiri, başca steagul petyhorean care purta numele voievodului. Iar la Białystok se afla pedestrimea regală.

Oştenii aceştia erau prea de ajuns pentru a se împotrivi lui Bogusław, dacă acesta n-ar fi avut mai mult de câteva sute de călăreţi.

Aşa că hatmanul prevăzător împrăştia gonaci în toate părţile şi aştepta veşti.

Sosiră, în sfârşit, şi veştile, căzând asemenea unor trăsnete; printr-o întâmplare neînţeleasă toate se aflară în aceeaşi seară.

La cetatea din Biała tocmai începuse sfatul, când intră căpetenia străjilor şi îi înmână hatmanului o scrisoare.

Voievodul abia apucă să-şi arunce ochii peste scrisoare, că se schimbă la faţă şi le spuse celor de faţă:

— Krzysztof Sapieha, ruda mea, a fost zdrobit cu totul la Janów de însuşi Bogusław. Abia a scăpat cu viaţă!

Urmă o clipă de tăcere pe care o întrerupse hatmanul.

— Scrisoarea e trimisă de la Brańsk, spuse, şi e scrisă în fugă şi în panică, de aceea nu spune nimic despre puterea lui Bogusław. Trebuie să fi fost destul de mare, de vreme ce două steaguri de călărime uşoară şi un polc de pedestraşi au fost nimicite!… Dar se prea poate ca prinţul Bogusław să-i fi atacat pe nepusă masă. Scrisoarea nu ne lămureşte…

— Jupâne hatman, spuse prinţul Michał, sunt sigur că Bogusław vrea să pună mâna pe tot ţinutul Podlasie, nădăjduind să-şi întărească stăpânirea prin negocieri după aceea sau să-i revină ca o feudă… Nu mai încape îndoială că a venit cu toată puterea pe care a putut s-o strângă.

— Presupunerile se cuvin sprijinite cu dovezi, domnia ta!

— N-am dovezi, dar îl cunosc pe Bogusław. Lui nu-i pasă de suedezi sau de brandenburghezi, el se gândeşte numai la sine… E un războinic priceput care se încrede în steaua-i norocoasă. Vrea să pună mâna pe un ţinut, să-l răzbune pe

Janusz şi să se acopere de faimă, iar pentru aceasta trebuie să aibă o putere corespunzătoare şi o are. De aceea, trebuie să-l lovim, altminteri ne va lovi el.

— Nimic nu se poate face fără binecuvântarea lui Dumnezeu, spuse Oskierko, care se află alături de noi!

— Mărite hatman, sări Kmicic. Avem nevoie de veşti. Lasă-mă să plec cu tătarii mei şi voi aduce veşti!

Oskierko, care ştia cine-i Babinicz, îl sprijini numaidecât.

— Pe legea mea, e o propunere grozavă! Asemenea cavaleri şi asemenea oşteni ne trebuie. Numai caii să fie odihniţi.

Oskierko se întrerupse, deoarece căpetenia străjilor intră din nou în încăpere.

— Mărite hatman, spuse, au venit doi oşteni din steagul lui Horotkiewicz, care vor să se înfăţişeze înălţimii tale.

— Slavă Domnului! se bucură jupân Sapieha, lovindu-se cu palma peste genunchi, acum vom avea şi veşti… Adu-i înăuntru!

După o clipă intrară doi petyhoreni jerpeliţi şi plini de noroi.

— De la Horotkiewicz? întrebă Sapieha.

— Întocmai.

— Unde se află acum?

— A murit, iar dacă n-a murit, nu ştim unde se află…

Voievodul se ridică în picioare, dar se aşeză la loc şi începu să-i cerceteze în linişte.

— Unde-i steagul?

— A fost nimicit de prinţul Bogusław.

— Au pierit mulţi?

— Ne-a măcelărit pe toţi, au mai rămas doar câţiva care au căzut în robie, ca şi noi. Unii spun că şi polcovnicul a scăpat, dar eu am văzut că era rănit. Noi am fugit după ce ne-au luat prinşi.

— Unde a năvălit asupra voastră?

— Lângă Tykocin.

— De ce nu v-aţi adăpostit înapoia zidurilor, dacă n-aveaţi putere destulă?

— Tykocinul a căzut.

Hatmanul îşi acoperi faţa cu mâinile.

— Bogusław are mulţi oşteni?

— Vreo patru mii de călăreţi, afară de pedestrime şi tunuri. Pedestraşii sunt bine înarmaţi. Călărimea a pornit cu noi înainte, dar am avut noroc şi-am scăpat.

— De unde aţi fugit?

— De la Drohiczyn.

Sapieha deschise ochii larg.

Domnia ta eşti ameţit de băutură. Cum putea Bogusław să ajungă la Drohiczyn? Când v-a nimicit?

— Acum două săptămâni.

— Şi a şi ajuns la Drohiczyn?

— Podghiazurile lui sunt acolo, dar el a rămas în urmă, pentru că au pus mâna pe convoiul condus de jupân Kotczyc.

— O însoţea pe jupâniţă Borzobohata! strigă Kmicic.

Şi se aşternu o tăcere mai lungă decât înainte. Nimeni nu voia să vorbească. Căpeteniile erau aproape năucite de izbânzile lui Bogusław. Se gândeau cu toţii că numai zăbava hatmanului era de vină, dar nimeni nu cuteza s-o spună de faţă cu el.

Dar Sapieha socotea că făcuse bine, dovedind multă înţelepciune. El îşi reveni cel dintâi, le îngădui oştenilor să plece, apoi zise:

— Toate acestea sunt întâmplări de război obişnuite, care nu trebuie să sperie pe nimeni. Domniile voastre, să nu credeţi că am suferit vreo înfrângere. Fireşte, nu trebuie să ne bucurăm de pierderea acelor steaguri… Dar paguba ţării ar fi fost de o sută de ori mai mare dacă Bogusław ne atrăgea degeaba într-un ţinut îndepărtat. Acum vine spre noi… Ca nişte gazde bune, să-i ieşim în întâmpinare.

Aici se întoarse spre polcovnici:

— După poruncile mele, toată lumea trebuie să fie gata de plecare.

— E gata, răspunse Oskierko, doar să punem cailor căpicele şi trâmbiţa să vestească încălecarea.

— Trâmbiţa să sune chiar astăzi. Pornim mâine în zori, fără să mai zăbovim… Jupân Babinicz se va repezi înainte cu tătarii şi ne va aduce vreo limbă de la vrăjmaş.

Abia apucă să-şi isprăvească vorba, că Kmicic se şi năpusti afară, iar după o clipă gonea în fruntea tătarilor spre Rokitno.

Jupân Sapieha nu mai întârzie nici el.

Întunericul nu se ridicase, când trâmbiţele sunară prelung, apoi călărimea şi pedestraşii ieşiră pe câmp, urmaţi de şiragul lung al carelor de povară. Primele străluciri ale zilei se răsfrânseră în ţevile muschetelor şi în vârfurile lucioase ale suliţelor.

Polcurile şi steagurile mergeau unul după altul în mare rânduială. Călăreţii îngânau rugăciunea de dimineaţă, iar caii sforăiau vioi în răcoarea dimineţii, făcându-i pe oşteni să nu se mai îndoiască de izbândă.

Inimile tuturor erau pline de încredere, deoarece cavalerii ştiau din experienţă că jupân Sapieha se gândeşte, judecă şi cumpăneşte pe toate părţile orice lucru, dar când începe ceva, nu se lasă până când nu isprăveşte; odată pornit la luptă, apoi se bate.

La Rokitno culcuşurile tătarilor se răciseră; plecaseră ieri cu noaptea în cap şi trebuiau să fie departe. Jupân Sapieha se miră că lumea nu prea ştia de ei, cu toate că pâlcul de câteva sute de oameni împreună cu volintirii nu putea să treacă neobservat.

Căpeteniile cu mai multă experienţă se bucurau că jupân Babinicz ştie să-şi conducă oştenii atât de bine.

— Se strecoară prin tufele de lozie şi sfâşie ca lupul, se spunea, ce-i al lui e pus de-o parte!

Iar jupân Oskierko care, cum am mai spus, ştia cine-i Babinicz, îi zise lui jupân Sapieha:

— Nu degeaba a pus Chowański un preţ atât de mare pe capul lui. Dumnezeu va hotărî a cui va fi izbânda, dar mai mult ea sigur că Bogusław se va umple de obidă în lupta cu noi.

— Păcat numai că pe Babinicz parcă l-a înghiţit pământul, răspunse hatmanul.

Într-adevăr, se scurseră trei zile fără nici o veste. Grosul oştirii lui Sapieha ajunse la Drohiczyn, trecu Bugul şi nu-l află pe vrăjmaş nici acolo. Hatmanul începu să se îngrijoreze. După dezvăluirile petyhorenilor, podghiazurile lui Bogusław ajunseseră până la Drohiozyn, dar se vede că Bogusław se hotărâse să se retragă. Dar ce putea să însemne această retragere? Aflase oare Bogusław că puterea lui Sapieha o întrecea pe a lui şi nu cuteza să se măsoare cu el, sau voia să-l atragă pe hatman departe spre miazănoapte, ca să-i uşureze regelui suedez atacul asupra lui Czarniecki şi a hatmanilor coroanei? Babinicz trebuia să fi prins vreo limbă până acum şi să dea de ştire hatmanului. Destăinuirile petyhorenilor cu privire la numărul oştenilor lui Bogusław puteau să fie înşelătoare, tocmai de aceea avea nevoie de veşti sigure.

Dar se mai scurseră încă cinci zile şi Babinicz nu dădea nici un semn de viaţă. Se împrimăvăra. Zilele deveneau tot mai calde, zăpezile se topeau. Întinderile se acopereau de apă şi clisa moale îngreuna mult înaintarea. Hatmanul trebui să lase cea mai mare parte din tunuri şi carele de povară la Drohiczyn şi să meargă mai departe cu călărimea. De aci tot felul de lipsuri şi murmure, mai ales printre şleahtici. La Brańsk nimeriră peste asemenea mocirle, că nici pedestrimea n-ar fi putut merge mai departe. Pe drum, hatmanul luă caii ţăranilor şi porunci puşcaşilor să încalece; alţii urcară în spatele călăreţilor din steagurile uşoare; hatmanul înţelese că nu mai putea da înapoi şi nu-i mai rămânea decât să înainteze cât mai repede.

Bogusław se retrăgea mereu. Îi întâlneau urmele mereu, sate arse, oameni spânzuraţi prin copaci. Şleahticii din

partea locului îi aduceau mereu ştiri lui jupân Sapieha, dar adevărul se pierdea ca de obicei printre veştile care se băteau cap în cap. Unul văzuse un steag şi jura că prinţul nu mai are şi altele; alţii văzuseră două, trei, o oştire uriaşă care se înşiruia pe o milă de drum. Pe scurt, trăncăneli de-ale oamenilor care nu cunoşteau meşteşugul războiului.

Ici şi colo, fuseseră văzuţi şi tătari, dar mai ales ştirile despre ei păreau de necrezut, deoarece se spunea că nu se aflau înapoia oştirii prinţului, ci înaintea ei. Jupân Sapieha răsufla cu mânie când vorbea cineva de Babinicz de faţă cu el şi îi spunea lui Oskierko:

— L-aţi lăudat prea mult. Am făcut rău că m-am lipsit de Wołodyjowski, căci dacă el ar fi fost aici, aş fi avut atâtea limbi câte aş fi vrut, pe când Babinicz e doar o vijelie ori poate şi mai rău. Cine ştie, poate că s-a alăturat într-adevăr lui Bogusław şi merge înaintea lui!

Oskierko nu mai ştia nici el ce să creadă. Între timp, se mai scurse încă o săptămână; oştirea ajunse la Białystok.

Era pe la amiază.

După două ceasuri, străjile dinainte dădură de ştire că se apropie o ceată de oşteni.

— Poate că e Babinicz! se bucură hatmanul. Am să-i arăt eu lui!

Dar nu era Babinicz. În tabără se iscase atâta zarvă după sosirea acelui pâlc, încât jupân Sapieha ieşi să vadă ce se petrece.

În acest timp, veneau în fugă oşteni din diferite steaguri strigând:

— De la Babinicz! Prinşi! O ceată întreagă!… A pus mâna pe o groază de oameni!

Hatmanul văzu într-adevăr câteva zeci de oameni pe cai costelivi şi păroşi. Înconjurau aproape trei sute de oşteni cu mâinile legate, bătându-i cu vergi din vine de bou. Prinşii înfăţişau o privelişte înfricoşătoare. Arătau mai degrabă ca nişte umbre omeneşti. Jerpeliţi, pe jumătate goi, atât de slabi, că le ieşeau oasele prin piele şi însângeraţi, înaintau mai mult morţi decât vii, nepăsători la toate, chiar la şuierul vinelor de bou, care le brăzdau pielea, şi la ţipetele sălbatice ale tătarilor.

— Cine sunt aceşti oameni? întrebă hatmanul.

— Sunt oşteni de-ai lui Bogusław! răspunse unul dintre volintirii lui Kmicic, care păzea prinşii împreună cu tătarii.

— Şi voi unde-aţi pus mâna pe atâţia inşi?

— Aproape jumătate au căzut pe drum din pricina oboselii.

Deodată, se apropie un tătar mai vârstnic, un fel de vagmistru, şi închinându-se înaintea lui jupân Sapieha, îi dădu scrisoarea lui Kmicic.

Hatmanul rupse în grabă pecetea şi citi cu voce tare: „Preamărite hatman!

Nu ţi-am trimis până acum nici o limbă, deoarece am mers înaintea şi nu în urma oştirii prinţului Bogusław şi am vrut să-ţi pun la îndemână o ceată mai mare…'

Hatmanul se întrerupse din citit.

— Asta e un diavol! spuse. În loc să se ţină pe urmele prinţului, s-a înşiruit înaintea lui!

— Bătu-l-ar ghiulelele!… adăugă jupân Oskierko cu jumătate de glas.

Hatmanul citi mai departe: „Cu toate că lucrul era cu primejdie. Întrucât podghiazurile umblau în toate părţile, am zdrobit două dintre ele şi, nelăsând pe nimeni în viaţă, am ajuns înainte; în acest fel l-am speriat grozav pe prinţ care a crezut că e împresurat şi va cădea în capcană…”

— Iată de ce s-a retras pe neaşteptate! exclamă hatmanul. E un diavol în carne şi oase!

Şi se apucă iar de citit cu şi mai multă luare-aminte „Neînţelegând ce i s-a întâmplat, prinţul şi-a pierdut capul

şi a început să trimită un podghiaz după altul. Iar noi le-am împuţinat cu sârg, astfel că nici unul nu s-a mai întors întreg. Mergând înainte, am luat tot proviantul, am stricat digurile şi podurile, astfel că au început să înainteze cu mare trudă, fără să doarmă şi fără să mănânce, nemaiştiind ce-i odihna nici ziua şi nici noaptea. Din tabără nu puteau să scoată capul, fiindcă tătarii îi prindeau pe cei nesăbuiţi, iar când se culcau, ortacii lui Akbah-Ulan urlau cumplit în tufărişul de lozie, făcându-i să creadă că o mare oştire venea asupra lor, aşa că trebuiau să stea de veghe toată noaptea. Prinţul e deznădăjduit şi nu ştie ce să mai facă şi încotro s-o mai apuce, de aceea trebuie să năvăleşti asupra lui până când nu-i trece spaima. Are şase mii de oşteni, dar a pierdut aproape o mie. Caii îi mor de osteneală. Călărimea e bună, pedestraşii la fel, dar cu ajutorul lui Dumnezeu se împuţinează pe zi ce trece; e destul să-i atace oştirea noastră ca să se împrăştie îndată. La Białystok am pus mâna pe caleştile prinţului, o parte din văsărie şi lucruri de preţ; am luat şi două tunuri, dar pe cele mai mari am fost nevoit să le arunc în apă. Prinţul trădător s-a îmbolnăvit de mânie şi abia mai poate sta pe cal, febris nu-l lasă deloc. Jupâniţa Borzobohata e în puterea lui, dar fiind bolnav, cinstea ei nu se află în primejdie. Aceste veşti, precum şi mărturisirile în legătură cu deznădejdea prinţului, le-am scos de la prinşi pe care tătarii i-au fript la tălpi; sunt gata să repete, dacă-i veţi arde iarăşi cu fierul încins. Drept care mă încredinţez cu umilinţă preamăritului hatman, rugându-mă de iertare de-am greşit cu ceva. Tătarii sunt flăcăi de treabă şi, văzând că au parte de pradă bogată, slujesc cu râvnă.”

— Luminăţia ta! spuse Oskierko. Gândesc că acum nu-ţi mai pare rău că nu-l ai pe Wołodyjowski aici, căci nici el nu l-ar fi întrecut pe acest diavol împieliţat.

— Sunt lucruri nemaipomenite! răspunse jupân Sapieha, ţinându-şi capul în mâini. Nu ne înşeală oare?

— E un om cu ambiţie! El cuteza să-i spună adevărul în faţă şi prinţului voievod de Wilno, nepăsându-i dacă-i era pe

plac ori ba. Foloseşte aceleaşi mijloace ca şi cu Chowański, numai că acesta avea de cincisprezece ori mai mulţi oşteni.

— Dacă-i adevărat, trebuie să dăm năvală cât mai repede, spuse Sapieha.

— Până când prinţul nu-şi dă seama de cele ce se întâmplă.

— Să pornim, pentru Dumnezeu! Babinicz strică digurile, aşa că o să-i ajungem!

În acest timp, prinşii pe care tătarii îi ţineau adunaţi înaintea hatmanului începură, văzându-l pe jupân Sapieha, să geamă, să plângă, să-şi arate nenorocirea şi să cerşească milă în limbi felurite. Printre ei se aflau suedezi, nemţi şi scoţieni dintre cei care rămăseseră alături de prinţ. Jupân Sapieha îi preluă din mâna tătarilor, porunci să le dea să mănânce şi să-i întrebe fără să-i chinuiască.

Mărturisirile lor adeveriră vorbele lui Kmicic. Drept urmare, toate oştile lui Sapieha porniră degrabă înainte.

Capitolul XXXVIII.

Următoarea veste de la Kmicic sosi de la Sokołka şi suna scurt: „Ca să înşele oştile noastre, prin ţul s-a pref ăcut c ă o ia spre Szczuczyn, unde a trimis numai un podghiaz. El a plecat cu grosul o ştirii spre Janów şi acolo s-a împreunat cu pedestra şii pe care i-a adus ca ajutor rotmistrul Kyritz: opt sute de oameni de n ădejde. De la noi se v ăd focurile prin ţului. La Janów se vor odihni o s ăpt ămân ă. Prin şii spun c ă e gata s ă primeasc ă lupta. Frigurile se ţin scai de el.”

După ce primi această ştire, jupân Sapieha, lăsând în urmă carele de povară şi tunurile, porni cu călărimea spre Sokołka şi, în cele din urmă, cele două oştiri se aflară faţă în faţă. Bătălia era de neînlăturat, deoarece unii nu mai puteau să fugă, iar ceilalţi să-i urmărească. Între timp, ca doi potrivnici care, după o goană îndelungată, trebuie să se ia la trântă, stăteau unul în faţa celuilalt, răsuflând adânc, şi se odihneau.

Când îl văzu pe Kmicic, hatmanul îl luă în braţe şi-i spuse:

— Mă supărasem pe tine, pentru că nu mi-ai trimis nici o ştire atâta vreme, dar văd că ai făcut mai mult decât mă

aşteptam şi dacă va da Dumnezeu şi vom învinge, meritul va fi al tău, nu al meu. L-ai urmărit pe Bogusław ca un înger păzitor.

Ochii lui Kmicic începură să scânteieze ameninţători.

— Dacă-i sunt înger păzitor, trebuie să fiu de faţă şi la moartea lui.

— Asta numai Dumnezeu va hotărî, rosti hatmanul serios, dar dacă vrei să-i dobândeşti binecuvântarea, urmăreşte-l pe vrăjmaşul ţării, nu pe al tău.

Kmicic se înclină în tăcere, dar se vedea că vorbele hatmanului nu făcuseră o impresie prea puternică asupra lui. Pe chip i se citea ura neînduplecată care părea cu atât mai cumplită, cu cât slăbise şi mai mult din pricina trudei. Mai înainte, pe faţă i se răsfrângeau numai curajul şi uşurătatea cutezătoare, dar acum devenise aspră şi îndârjită. Se ghicea lesne că dacă acest om jura să se răzbune pe cineva, apoi acela trebuia să se ferească, fie el şi Radziwiłł.

Se răzbunase într-adevăr cu vârf şi îndesat. Meritele lui în acest război erau uriaşe. Mergând înaintea lui Bogusław, îl încurcase, îi stricase socotelile, făcându-l să se creadă înconjurat şi silindu-l astfel să se retragă. Călărise zi şi noapte înaintea lui. Distrusese podghiazurile, arătându-se fără milă faţă de prinşi. La Siemiatycze şi la Boćki, la Orla şi lângă Bielsk atacase la adăpostul întunericului întreaga tabără.

La Wojszki, nu departe de Zabłudów, pe pământurile lui Radziwiłł, se abătuse ca un uragan asupra cvartirului prinţului, astfel că Bogusław, care tocmai se aşezase la masă, cât pe ce să-i cadă în mână şi numai datorită lui jupân Sakowicz, ajutorul cămăraşului de Oszmiana, scăpase cu viaţă. La Białystok Kmicic îi răpise caleştile şi argintăria, îi chinuise, descurajase şi înfometase oştirea. Pedestraşii nemţi şi raitierii suedezi, pe care Bogusław îi luase cu el, se întorceau în tabără aidoma unor schelete umblătoare, înnebuniţi, înfricoşaţi, nedormiţi. Urletele turbate ale

tătarilor şi ale volintirilor lui Kmicic răsunau înainte, pe de lături şi înapoia lor. Abia apucau să închidă ochii, că trebuiau să pună mâna pe arme. Din rău în mai rău.

Şleahticii mărunţi de prin acele locuri se uneau cu tătarii, din ură faţă de Radzwiłłii de la Birże ori de frica lui Kmicic care-i pedepsea fără milă pe cei ce se împotriveau. Puterea lui sporea, pe când a lui Bogusław se topea văzând cu ochii.

Pe deasupra, Bogusław era într-adevăr bolnav şi, cu toate că în inima acestui om grijile nu-şi făceau cuib niciodată pentru multă vreme, cu toate că astrologii, în care credea orbeşte, îi prevestiseră în ţinuturile prusiene, că lui nu i se va întâmpla nimic în această campanie, lovit în ambiţia lui de conducător, suferea grozav. El, al cărui nume era rostit cu admiraţie în Niderlandy, pe Rin şi în Franţa, era hărţuit zilnic în aceste păduri sălbatice de un vrăjmaş nevăzut şi învins fără luptă.

Îndârjirea urmăritorilor întrecuse măsura obişnuită a înverşunării războiului, aşa că Bogusław, cu ascuţimea minţii lui, înţelesese după câteva zile că îl urmărea vreun duşman al lui. Îi aflase cu uşurinţă numele: Babinicz, pentru că îl repetau toţi localnicii, dar numele îi era cu totul străin. Totuşi, voia să-l vadă la faţă şi pusese la cale zeci şi sute de capcane. Totdeauna în zadar! Babinicz ocolea de fiecare dată primejdia şi lovea acolo unde se aştepta mai puţin.

În cele din urmă, oştirile potrivnice ajunseră una în faţa alteia nu departe de Sokołka. Bogusław găsi într-adevăr acolo ajutoarele conduse de Kyritz care, neştiind mai înainte unde se află prinţul, plecase la Janów, unde avea să se hotărască soarta campaniei lui Bogusław.

Kmicic închisese toate drumurile care duceau de la Janów spre Sokołka, Korczyn, Kużnica şi Suchowola. Pădurile din jur, tufele de lozie şi desişurile erau împânzite de tătari. Scrisorile nu puteau trece, ca şi carele cu proviant, astfel că Bogusław se grăbea şi el să dea lupta înainte ca oştenii să ronţăie ultimul pesmet de la Janów.

Dar, ca un om cu mintea pătrunzătoare şi priceput în tragerea sforilor, hotărî să încerce mai întâi cu negocierile. Nu ştia că în asemenea treburi jupân Sapieha îl întrecea cu mult în îndemânare şi isteţime. La Sokołka veni aşadar în numele lui Bogusław jupân Sakowicz, ajutor de cămăraş şi staroste de Oszmiana, unul dintre curtenii de credinţă ai prinţului, aducând scrisori şi având împuternicirea de a încheia pace.

Jupân Sakowicz, om puternic, care mai târziu avea să ajungă senator, fiind mai întâi voievod de Smolensk şi ajutor de vistiernic al Marelui Principat, era acum unul dintre cavalerii cunoscuţi ai Lituaniei, vestit prin vitejia şi frumuseţea lui. De statură mijlocie, cu părul şi sprâncenele ca pana corbului, avea ochi albaştri cu privirea nespus de îndrăzneaţă, astfel că Bogusław spunea despre el că loveşte cu ea ca şi cu baltagul. Se purta după moda străină; hainele şi le adusese din călătoriile pe care le făcuse cu Bogusław. Vorbea aproape în toate limbile, iar în bătălie se arunca unde era vânzoleala mai mare, de aceea prietenii îl numiseră „zăltatul”.

Datorită forţei uriaşe şi iscusinţei, scăpa întotdeauna cu faţa curată. Lumea vorbea despre el că era în stare să apuce roţile din spate ale unei carâte în goană şi s-o oprească; de asemenea, putea să bea fără nici o măsură. Golea o oca de rachiu şi era treaz, ca şi când n-ar fi băut nimic. Aspru, trufaş şi arţăgos cu oamenii, se muia ca ceara în mâinile lui Bogusław. Ştia să se poarte şi, deşi în această privinţă se putea descurca şi la curtea regelui, în sufletul lui stăruia mereu o sălbăticie, care izbucnea din când în când ca vâlvătaia.

Era mai degrabă un tovarăş decât sluga prinţului Bogusław.

Bogusław, care nu ţinuse la nimeni cu adevărat în viaţa lui, avea o mare slăbiciune pentru acest om. Zgârcit din fire, cu Sakowicz se arăta destul de darnic. El îl ridicase la rangul de ajutor de cămăraş şi-i dăruise stărostia Oszmianei.

După fiecare bătălie, prima întrebare era: „Unde-i Sakowicz, a păţit ceva?” îi asculta sfatul de multe ori, iar în timpul luptelor îl întrebuinţa pentru negocieri, deoarece nu o dată cutezanţa şi obrăznicia starostelui de Oszmiana se vădiseră de mare folos.

Acum îl trimisese la Sapieha, deşi însărcinarea era tare grea. Mai întâi pentru că starostele putea fi lesne bănuit că venise numai să cerceteze oştile lui Sapieha, iar în al doilea rând, pentru că solul n-avea nimic de oferit, ci numai de cerut.

Din fericire, jupân Sakowicz nu-şi pierdea capul cu una cu două. Intră asemenea biruitorului care vine să-şi impună învinsului vrerile sale şi îşi repezi privirile albastre asupra lui jupân Sapieha.

Hatmanul, văzându-i semeţia, se mulţumi să zâmbească aproape cu milă. Oricine poate să facă impresie prin îndrăzneală şi neruşinare în faţa unor oameni de măsură obişnuită, dar hatmanul se afla cu mult deasupra lui jupân Sakowicz.

— Stăpânul meu, prinţ de Birże şi Dubinki, comis de Lituania şi mai-mare peste oştile înălţimii sale prinţul elector, spuse Sakowicz, îţi trimite închinăciune şi te întreabă de sănătate, luminăţia ta.

— Domnia ta, mulţumeşte-i prinţului din partea mea şi spune-i că m-ai aflat sănătos.

— Am şi o scrisoare pentru luminăţia ta.

Sapieha luă scrisoarea, o deschise cu destulă nepăsare, o citi şi zise:

— Ne pierdem vremea… Nu pricep ce vrea prinţul… Vă predaţi sau vreţi să vă încercaţi norocul?

Sakowicz se prefăcu uluit.

— Noi să ne predăm? Gândesc că prinţul îţi propune luminăţiei tale să te predai; cel puţin poruncile pe care le-am primit…

Sapieha îl întrerupse:

— Despre poruncile pe care le-ai primit domnia ta, o să vorbim mai pe urmă, Jupâne Sakowicz! Am gonit după voi aproape treizeci de mile, ca ogarul după iepure… Domnia ta ai mai pomenit ca iepurele să-i propună ogarului să se predea?

— Am primit ajutoare.

— Von Kyritz cu opt sute de oameni. Ceilalţi sunt atât de vlăguiţi, încât vor cădea înainte de începerea bătăliei. De aceea, spun şi eu ce repeta mereu Chmielnicki: „Vorbă de clacă!”

— Electorul va veni în ajutor cu toată puterea lui.

— Prea bine… Nu va trebui să-l caut departe, căci tocmai voiam să-l întreb cu ce drept îşi trimite oştenii în Republică, faţă de care are datoriile unui vasal?!

— Cu dreptul celui mai puternic.

— Poate că în Prusia există asemenea drepturi, dar la noi nu… În sfârşit, dacă sunteţi mai puternici, pregătiţi-vă de luptă!

— Luminăţia ta, prinţul te-ar fi atacat de mult, dacă n-ar fi vrut să cruţe sângele fraţilor săi.

— Să şi-l cruţe pe al lui!

— Prinţul este uimit de îndârjirea neamului Sapieha împotriva casei Radziwiłłilor, ca şi de faptul că luminăţia ta nu şovăi să sângerezi ţara numai dintr-o răzbunare personală.

— Ptiu! strigă Kmicic, care asculta înapoia hatmanului.

Jupân Sakowicz se ridică, se apropie de el şi îl pironi cu privirea.

Dar dăduse peste unul pe potriva lui, dacă nu chiar mai aprig, şi starostele află în ochii lui Kmicic un răspuns care-l făcu să-şi plece capul.

Hatmanul se încruntă.

— Aşează-te, jupâne Sakowicz, iar domnia ta nu ne încurca!

După care spuse:

— Cugetul vrea să spună adevărul, dar în gură se fărâmiţează şi afară iese minciuna. Acela care năvăleşte în ţară cu oaste străină, îl ceartă pe cel ce-i stă împotrivă. Dumnezeu aude, iar pisarul ceresc o trece pe răboj.

— Prinţul voievod de Wilno a murit din pricina vrăjmăşiei lui Sapieha împotriva Radziwiłłilor.

— Pe trădători îi urăsc, nu pe Radziwiłłi, şi cea mai bună dovadă este că prinţul stolnic Radziwiłł se află alături de mine… Acum spune, domnia ta, ce doreşti?

— Luminăţia ta, am să spun tot ce-mi stă pe inimă! acela urăşte care trimite ucigaşi pe ascuns…

Fu rândul lui jupân Sapieha să rămână uimit.

— Eu am trimis ucigaşi să-l omoare pe prinţul Bogusław?

Sakowicz îşi aţinti privirile înfricoşătoare la hatman şi rosti apăsat:

— Întocmai!

— Domnia ta, ţi-ai pierdut minţile?

— Deunăzi a fost prins un om aproape de Janów, un tâlhar, care a mai ridicat mâna o dată asupra prinţului. Chinurile îl vor face să spună cine l-a trimis…

Se aşternu o clipă de linişte şi jupân Sapieha îl auzi pe Kmicic care sta înapoia lui repetând de două ori:

— Vai mie, vai mie!

— Dumnezeu mă vede, răspunse hatmanul cu o linişte de adevărat senator, nu mă dezvinovăţesc înaintea domniei tale şi a prinţului Bogusław, căci nu voi mă veţi judeca. Iar domnia ta, în loc să tărăgănezi lucrurile, spune odată de ce ai venit şi care sunt condiţiile prinţului!

— Prinţul, stăpânul meu, l-a nimicit pe Horotkiewicz şi pe jupân Krzysztof Sapieha şi a recucerit Tykocinul, aşa că se socoteşte pe drept cuvânt biruitor şi în măsură să pretindă foloase însemnate. Scârbindu-se să verse sânge creştinesc, doreşte să plece în linişte spre ţinuturile prusiene, necerând altceva decât să-i fie îngăduit să-şi lase garnizoanele în cetăţi. Am luat şi o mulţime de prinşi, printre care se află căpetenii însemnate, fără s-o mai

socotim pe jupâniţa Borzobohata-Krasieńska pe care am trimis-o la Taurogi. Toţi aceştia ar putea fi schimbaţi cu prinşii voştri.

— Domnia ta nu te mai lăuda atâta cu biruinţele, pentru că oştenii mei, conduşi de jupân Babinicz, aci de faţă, v-au tot gonit cale de treizeci de mile… timp în care aţi pierdut de două ori mai mulţi oameni, decât căzuseră înainte în mâinile noastre; aţi pierdut carele cu proviant, tunuri, argintăria… Oştenii sunt istoviţi, mor de foame şi nu mai ştiţi încotro s-o apucaţi. Domnia ta ai văzut oştirea mea. Înadins n-am poruncit să-ţi lege ochii ca să-ţi dai seama dacă sunteţi în stare să vă măsuraţi cu noi. Cât priveşte jupâniţa aceea, nu se află în grija mea, ci în a lui jupân Zamoyski şi a prinţesei Gryzelda Wiśniowiecka. Cu ei se va socoti prinţul dacă-i va face vreo strâmbătate. Domnia ta, sfârşeşte ce mai ai de spus, dar vorbeşte cu rost, fiindcă, altminteri, îi poruncesc lui jupân Babinicz să pornească năvala.

În loc să răspundă, Sakowicz se întoarse spre Kmicic:

— Aşadar, domnia ta ne-ai tot sâcâit pe drum? Parcă ai fi fost învăţăcelul lui Kmicic în asemenea hărţuieli tâlhăreşti.

— Judecaţi după propria piele dacă am învăţat bine!

Hatmanul se încruntă din nou.

— Nu mai ai ce face aici, îi spuse lui Sakowicz, poţi să pleci.

— Luminăţia ta, dă-mi măcar o scrisoare pentru prinţ.

— Fie şi aşa. Aşteaptă, domnia ta, la Oskierko.

Auzind acestea, Oskierko îl conduse îndată pe jupân Sakowicz. Hatmanul dădu din mână în semn de rămas bun, după care se întoarse numaidecât spre jupân Andrzej.

— De ce ai spus „Vai mie!” când a venit vorba de omul pe care l-au prins? îl întrebă, privind cu asprime în ochii cavalerului. Nu cumva ura ţi-a înăbuşit conştiinţa într-atât, încât ai pus să-l omoare pe prinţul Bogusław?

— Pe Sfântă Fecioară pe care am apărat-o, nu! răspunse Kmicic. Nu vreau să-l apuc de gât cu mâinile altuia!

— Atunci de ce ai spus „Vai mie!” Îl cunoşti oare pe acest om?

— Îl cunosc, răspunse Kmicic, îngălbenind de mânie. L-am trimis la Taurogi pe când mă aflam la Lwów… Prinţul a dus-o la Taurogi pe jupâniţa Billewicz… Mi-e dragă această jupâniţă!… Trebuia să ne luăm… L-am trimis pe omul acesta să afle ce se întâmpla cu ea şi să-mi dea de ştire… În mâinile lui Bogusław…

— Linişteşte-te, spuse hatmanul, i-ai dat niscaiva scrisori?

— Nu… Ea n-ar fi vrut să le citească.

— De ce?

— Pentru că Bogusław i-a spus că m-am oferit să-l răpesc pe rege…

— Pricinile urii tale sunt însemnate… Recunosc…

— Aşa-i, luminăţia ta, aşa-i!

— Şi prinţul îl cunoaşte pe acest om?

— Îl cunoaşte. E vagmistrul Soroka. El mi-a ajutat să-l răpesc pe Bogusław…

— Înţeleg, zise hatmanul. Îl aşteaptă răzbunarea prinţului.

Un răstimp, se înstăpâni tăcerea.

— Prinţul a căzut în capcană, spuse hatmanul după o clipă, poate se va învoi să-l dea…

— Luminăţia ta! propuse Kmicic. Opreşte-l pe Sakowicz ca ostatic şi trimite-mă pe mine la prinţ. Poate că izbutesc să-l scap.

— Atât de mult ţii la el?

— E un vechi oştean şi slugă de credinţă… M-a purtat în braţe. M-a scăpat de nu ştiu câte ori de la moarte… M-ar pedepsi Dumnezeu, dacă l-aş părăsi la asemenea necaz.

Şi Kmicic începu să tremure de teamă şi jale, iar hatmanul spuse:

— Nu mă mai mir că oştenii te îndrăgesc, pentru că şi tu ţii la ei. Voi face tot ce stă în puterea mea. Am să-i scriu prinţului că-i dau pe oricine în loc, dacă-i dă drumul acestui oştean care-i nevinovat, întrucât a îndeplinit poruncile tale.

Kmicic se luă cu mâinile de cap.

— Mult îi mai pasă lui de prinşi, n-o să-l lase să plece nici pentru treizeci de inşi.

— Atunci n-o să ţi-l dea nici ţie, cine ştie dacă n-o să vrea să te omoare şi pe tine.

— Luminăţia ta… l-ar schimba cu un singur om: Sakowicz.

— Pe Sakowicz nu pot să-l opresc, e doar solul lui!

— Opreşte-l, luminăţia ta, şi-i duc, eu scrisoarea prinţului. Poate că izbutesc… Dumnezeu să-l păzească. Lepăd răzbunarea din inima mea, numai să-l lase slobod pe acest oştean…!

— Aşteaptă, spuse hatmanul. L-aş putea opri pe Sakowicz, iar prinţului am să-i scriu să-mi trimită scrisoare de liberă trecere în alb.

Hatmanul se apucă îndată de scris. După un sfert de ceas, un cazac duse în goană scrisoarea la Janów, iar spre seară se întoarse cu răspunsul lui Bogusław.

,La dorinţa luminăţiei tale, scria Bogus ław, î ţi trimit scrisoarea de liber ă trecere cu care orice trimis se poate întoarce f ăr ă primejdie. De şi m ă mir c ă-mi ceri acest lucru, având-l ca ostatic pe sluga şi prietenul meu, starostele de Oszmiana, la care ţin atât de mult, încât sunt în stare s ă-ţi slobod toate c ăpeteniile lumin ăţiei tale în schimbul lui. Este iar ăşi îndeob şte cunoscut c ă solii nu sunt b ătu ţi de nimeni şi pân ă şi t ătarii s ălbatici cu care lup ţi împotriva unei o ştiri cre ştine şti s-au înv ăţat s ă-i respecte. Drept care, punându-mi chez ăşie pentru siguran ţa trimisului cuvântul meu de prin ţ, m ă isc ălesc etc.”

În aceeaşi seară, Kmicic luă scrisoarea de liberă trecere, pe cei doi Kiemliczi şi plecă. Jupân Sakowicz rămase ca ostatic la Sokołka.

Capitolul XXXIX.

Era aproape miezul nopţii când jupân Andrzej ajunse la străjile prinţului; în toată tabăra lui Bogusław nu dormea nimeni. Bătălia putea să înceapă dintr-o clipă în alta, aşa că se pregăteau cu sârg. Oştile prinţului ocupau Janów, dominând drumul spre Sokołka, pe care-l păzeau tunurile

mânuite de oştenii pricepuţi ai electorului. Aveau doar trei guri de foc, dar pulbere şi ghiulele din belşug. De amândouă părţile târgului, printre lăstarii de mesteacăn, Bogusław poruncise să se sape şanţuri în care aşezase tunurile-orgă{70} şi pedestrimea. Călărimea ocupa târgul, tractul din spatele tunurilor şi locurile libere dintre şanţuri. Poziţia era destul de bună şi nişte oameni odihniţi puteau să se apere cu înverşunare multă vreme, dar numai cei opt sute de pedestraşi conduşi de Kyritz aveau puteri proaspete, iar ceilalţi abia se mai ţineau pe picioare. Pe de altă parte, urletele tătarilor se auziră la Suchowola spre miazănoapte, aşadar în spatele oştilor lui Bogusław, şi spaima se lăţise printre oşteni. Bogusław fusese nevoit să trimită într-acolo toată călărimea uşoară care, depărtându-se la vreo jumătate de milă, nu mai îndrăznea să se întoarcă, dar nici să înainteze, temându-se de o capcană în pădure.

Cu toate că frigurile şi fierbinţeala îl făceau să sufere mai mult ca oricând, Bogusław se îngrijea el însuşi de toate, iar pentru că se ţinea cu greutate pe cal, poruncise halebardierilor să-l poarte într-o lectică deschisă. Văzuse astfel drumul, mestecănişul şi tocmai se întorcea la Janów, când îl înştiinţară că se apropia trimisul voievodului.

Se aflau pe una din uliţele târgului. Bogusław nu-l putea recunoaşte pe Kmicic din pricina întunericului, precum şi pentru că jupân Andrzej, ca urmare a prevederii căpeteniei străjilor, de prisos dealtfel, avea capul acoperit cu un sac cu o singură tăietură în dreptul gurii.

Când Kmicic descălecă şi se opri alături, prinţul zări sacul şi porunci îndată să i-l scoată.

— Aici suntem la Janów, spuse, şi n-are rost să facem o taină din asta.

După care se întoarse spre jupân Andrzej:

— De la jupân Sapieha?

— Întocmai.

— Ce face jupân Sakowicz acolo?

— Se află în grija lui jupân Oskierko.

— De ce-aţi mai cerut scrisoare de liberă trecere, de vreme ce îl aveţi pe Sakowicz? Jupân Sapieha arată prea multă prevedere, dar să aibă grijă să nu întreacă măsura.

— Asta nu-i treaba mea! răspunse Kmicic.

— Văd că trimisul nu e prea harnic la vorbă.

— Am adus o scrisoare, iar despre treburile mele am să vorbesc în cvartirul luminăţiei tale.

— Sunt şi de-astea?

— O rugăminte pentru luminăţia ta.

— Voi fi bucuros să ţi-o îndeplinesc. Dar am şi eu o rugăminte. Încalecă! Te-aş pofti în lectică, dar nu prea e loc.

Porniră. Prinţul în lectică, iar Kmicic călare alături. Priveau pe întuneric unul la altul, neputând să-şi vadă feţele. În curând, cu toate blănurile care îl acopereau, începu să tremure şi să clănţăne din dinţi. Într-un târziu rosti:

— M-a lovit blestemata asta de boală… ehei, dacă n-aş fi fost bolnav, aş fi pus alte condiţii…

Kmicic nu răspunse nimic, numai cu ochii voia să străpungă întunericul în care capul şi faţa prinţului se iţeau nedesluşite. La auzul glasului lui Bogusław şi la vederea lui, necazurile de demult, ura nestinsă încă şi dorinţa de răzbunare îi renăscură în inimă, preschimbându-se într-o adevărată nebunie… Fără să vrea, mâna îi căuta sabia, care-i fusese luată, dar la cingătoare avea buzduganul de polcovnic cu măciulie de fier, aşa că diavolul începu să-i răvăşească gândurile şi să-i şoptească:Strigă-i în ureche cine eşti şi zdrobeşte-i capul… Noaptea e întunecoasă… ai să scapi… Kiemliczii sunt cu tine. În omul acesta omori un trădător, te răzbuni… O scapi pe Oleńka, pe Soroka… Loveşte-l, loveşte-l!”

Kmicic se apropie şi mai mult de lectică şi cu mâna tremurătoare începu să scoată buzduganul de la brâu. „Loveşte-l!… şoptea diavolul. Îţi vei sluji ţara…”

Kmicic scosese buzduganul şi-l strângea în mână, de parcă voia să-l sfărâme. „Unu, doi, trei…!” şopti diavolul.

Dar în aceeaşi clipă calul, fie că nimerise cu botul în coiful unui trabant, fie că se speriase, destul că îşi înfipse copitele în pământ şi se poticni; Kmicic strânse frâul. Între timp, lectica se depărtase la vreo cincisprezece paşi.

Oşteanului i se făcu părul măciucă în vârful capului.

— Sfântă Fecioară, opreşte-mi mâna! murmură printre dinţii încleştaţi. Maică Sfântă, ajută-mă! Am venit aici ca trimis al hatmanului şi vreau să ucid pe întuneric, ca un tâlhar… sunt şleahtic şi sluga ta… Nu mă duce în ispită!

— De ce rămâi în urmă, domnia ta? răsună glasul lui Bogusław întretăiat de friguri.

— Iată-mă!

— Auzi, domnia ta… cântă cocoşii… Trebuie să grăbim, pentru că sunt trudit şi am nevoie de odihnă.

Kmicic îşi înfipse buzduganul la brâu şi călări mai departe pe lângă lectică. Cu toate acestea, nu-şi găsea liniştea. Înţelegea prea bine că, numai păstrându-şi sângele rece şi stăpânindu-se, va izbuti să-l scape pe Soroka; prin urmare, se apucă să-şi pregătească vorbele pe care avea să i le spună prinţului, ca să-l convingă. Îşi jură să nu se gândească decât la Soroka şi să nu pomenească nimic despre ceilalţi, mai ales despre Oleńka Simţea cum îi urcă sângele în obraji la gândul că poate, prinţul va aminti de ea, spunându-i ceva ce jupân Andrzej n-ar fi fost în stare să asculte şi să îndure.

„Să nu se atingă de ea, îşi spuse în gând, să nu se atingă de ea, căci asta va însemna moartea lui şi a mea… Dacă nu-i ajunge ruşinea, să aibă milă de propria viaţă…”

Jupân Andrzej suferea cumplit, i se tăia răsuflarea, parcă îl strângea ura de gât şi se temea că atunci când va trebui să vorbească, nu va putea să scoată nici un cuvânt.

În această stare sufletească, începu să se roage.

După o clipă se simţi uşurat, se linişti de-a binelea şi cercul de fier care-i apăsa gâtul îşi slăbi strânsoarea.

În acest timp, sosiră la cvartirul prinţului. Trabanţii lăsară lectica jos; doi slujitori de la curte îl luară pe prinţ de

subsuori, iar el se întoarse spre Kmicic şi, clănţănind întruna din dinţi, zise:

— Hai cu mine… Criza va trece îndată… şi vom putea sta de vorbă.

În curând se aflau amândoi într-o încăpere în care mocneau pe vatră o grămadă de cărbuni şi era o căldură de nesuferit. Aici îl aşezară pe prinţ pe un pat de campanie, îl înveliră cu blănuri, şi aduseră lumină. După ce curtenii se depărtară, iar prinţul îşi lăsă capul pe spate, închise ochii şi rămase o vreme nemişcat.

În sfârşit, rosti:

— Numaidecât… să mă odihnesc puţin…

Kmicic se uită la el. Prinţul nu se schimbase prea mult, doar faţa i se alungise din pricina frigurilor. Îşi dăduse cu pomadă ca de obicei şi îşi colorase obrajii, dar tocmai de aceea, cum zăcea cu ochii închişi şi cu capul pe spate, semăna cu un mort sau cu un chip de ceară.

Jupân Andrzej stătea înaintea lui în lumina sfeşnicului. Pleoapele prinţului începură să se ridice leneşe; deodată se deschiseră cu totul şi parcă o flacără îi fulgeră pe faţă. Dar nu dură decât o clipă, după care închise iarăşi ochii.

— Dacă eşti vreun duh, nu mă tem de tine, zise, dar pieri dinainte-mi!

— Am venit cu o scrisoare de la hatman, răspunse Kmicic.

Bogusław se înfioră fără voie, vrând parcă să scape de vedenii, apoi privi la Kmicic şi răspunse:

— Nu te-am nimerit, domnia ta?

— Nu tocmai bine! dădu răspuns jupân Andrzej întunecat, arătându-i cicatricea cu mâna.

— E al doilea!… murmură prinţul ca pentru sine.

Şi adăugă cu voce tare:

— Unde-i scrisoarea?

— Iat-o! i-o întinse Kmicic.

Bogusław începu să citească, iar când isprăvi, lumini ciudate îi străluciră în ochi.

— Prea bine! exclamă, destul cu zăbava!… Mâine dăm bătălia… Şi mă bucur, fiindcă mâine nu voi avea friguri.

— Şi noi suntem la fel de bucuroşi, răspunse Kmicic.

Urmă o clipă de tăcere, în timpul căreia cei doi potrivnici neînduplecaţi se măsurară din ochi cu o luare-aminte înfricoşătoare.

Prinţul începu vorba cel dintâi:

— Acum sunt sigur că domnia ta m-ai necăjit atâta cu tătarii…?!

— Eu…

— Şi nu ţi-a fost frică să vii aici?

Kmicic nu zise nimic.

— Te-ai gândit poate la înrudirea noastră prin neamul Kiszka… Pentru că noi avem socoteli vechi de încheiat… Jupâne cavaler, aş putea porunci să te jupoaie de piele.

— Ai putea, luminăţia ta.

— Ai venit cu scrisoarea de liberă trecere, e adevărat… Acum înţeleg de ce a cerut-o jupân Sapieha… Dar ai vrut să-mi iei viaţa… Acolo se află Sakowicz ca ostatic, deşi… voievodul n-are dreptul să-l oprească, pe când eu îl am… vere…

— Am venit la luminăţia ta cu o rugăminte…

— Pofteşte şi spune! Poţi să fii sigur că pentru domnia, ta fac orice… Care ţi-e rugămintea?

— Aici se află prins un oştean dintre cei care m-au ajutat să te răpesc pe luminăţia ta. Poruncile le-am dat eu, iar el a ascultat ca un instrumentum orb. Te rog, luminăţia ta, să-i dai drumul acestui oştean.

Bogusław rămase un răstimp pe gânduri.

— Jupâne cavaler, spuse, stau şi mă întreb dacă vitejia îţi întrece neruşinarea.

— Luminăţia ta, eu nu ţi-l cer degeaba pe acest om,

— Ce-mi dai în schimb?

— Pe mine însumi.

— Ia te uită, aşa miles praeciosus{71} este?… Plăteşti cu dărnicie, n-am ce zice, dar vezi să-ţi ajungă banii, fiindcă

sunt sigur că mai vrei să cumperi şi pe altcineva de la mine…

Kmicic făcu un pas spre el şi păli atât de cumplit, încât prinţul se uită fără voie la uşă şi cu tot curajul său schimbă vorba.

— Jupân Sapieha nu se va învoi la asemenea schimb, zise. Aş fi bucuros să te am în mână dar mi-am dat cuvântul de prinţ, că nu ţi se va întâmpla nimic.

— Prin acel oştean îi voi scrie hatmanului că am rămas de bunăvoie.

— Iar el va pretinde să te trimit înapoi şi fără voia domniei tale. I-ai adus prea mari foloase… şi nu-i va da drumul nici lui Sakowicz pe care-l preţuiesc mai mult decât pe domnia ta…

— Atunci lasă-l slobod pe degeaba, iar eu îţi dau cuvântul de cavaler că mă voi înfăţişa unde vei porunci luminăţia ta.

— Mâine s-ar putea să pier, aşa că nu mai pot să vorbesc despre ce va fi poimâine…

— Te rog în genunchi, luminăţia ta! Pentru acest om eu sunt în stare să…

— Ei, ce eşti în stare să faci?

— Renunţ la răzbunare.

— Ei, jupâne Kmicic, de multe ori am vânat ursul numai cu suliţa şi nu de nevoie, ci pentru că mi-a plăcut s-o fac. Primejdiile mă bucură, fiindcă mă scapă de plictiseala vieţii. Aşa că lasă-mă să mă bucur de răzbunarea ta deşi trebuie să recunosc că eşti dintre urşii care-l caută singur pe vânător.

— Luminăţia ta, spuse Kmicic, deseori Dumnezeu iartă păcate oricât de mari pentru o faptă bună fără însemnătate. Nici unul din noi nu ştie când se va înfăţişa înaintea judecăţii lui Cristos…

— Destul! îl întrerupse prinţul. Cu toate că mă scutură frigurile, alcătuiesc şi eu psalmi, ca să am vreun merit înaintea lui Dumnezeu, iar dacă aş avea nevoie de un duhovnic, l-aş chema pe al meu… Domnia ta nu ştii să te

rogi cu umilinţă şi atunci te foloseşti de felurite tertipuri… Dacă-i aşa, îţi spun eu ce trebuie să faci: atacă-l mâine în timpul bătăliei pe jupân Sapieha, iar poimâine eu îl voi slobozi pe omul domniei tale, iertându-ţi toate păcatele. Trădează-l şi pe Sapieha, cum i-ai trădat pe Radziwiłłi…

— Luminăţia ta, ăsta-i ultimul cuvânt?… Te rog pe toţi sfinţii din cer…

— Nu! Diavolul pune stăpânire pe domnia ta, bine!… Şi te schimbi la faţă… Nu te apropia prea mult, căci cu toate că mi-e ruşine să-mi chem oamenii… uite colea! Domnia ta eşti prea pornit!

Spunând acestea, Bogusław îi arătă sub blana care-l acoperea ţeava pistolului şi începu să se uite la Kmicic cu ochi scânteietori.

— Luminăţia ta! strigă Kmicic, împreunându-şi într-adevăr mâinile ca pentru rugăciune, dar cu chipul schimonosit de mânie.

— Aci mă rogi, aci mă ameninţi!… se miră Bogusław. Îţi pleci grumazul, dar diavolul îşi rânjeşte dinţii la mine de sub guler… În ochi ţi se citeşte semeţia, dar scrâşneşti avan din măsele. Domnia ta, când te rogi de un Radziwiłł, apleacă-ţi fruntea până la picioarele lui!… Atinge podeaua cu capul şi abia atunci am să-ţi răspund…!

Faţa lui jupân Andrzej era albă ca varul, îşi trecu mâna peste fruntea năduşită, peste ochi, peste obraji şi răspunse cu glasul întretăiat, de parcă frigurile care-l scuturau pe prinţ îl cuprinseseră şi pe el.

— Dacă luminăţia ta îi dai drumul acestui oştean… eu… sunt… gata să-ţi cad la… picioare…

Ochii lui Bogusław sticliră de mulţumire. Umilise un duşman, încovoindu-i grumazul trufaş. O hrană mai potrivită pentru răzbunarea şi ura lui nici că se putea.

Iar Kmicic sta înaintea lui cu părul vâlvoi, tremurând din tot trupul. Faţa lui, care aducea cu un cap de erete chiar atunci când era liniştită, amintea acum şi mai mult de o

pasăre de pradă dezlănţuită. Nu se ştia dacă se va arunca la picioarele prinţului sau îl va înşfăca de gât…

Dar Bogusław spuse fără să-şi ia ochii de la el:

— Faţă de martori, în faţa tuturor!

Şi strigă spre uşă:

— Veniţi aici!

Prin uşa deschisă intrară vreo cincisprezece curteni, polonezi şi străini, urmaţi de polcovnici.

— Domniile voastre! le vesti prinţul. Jupân Kmicic, stegar de Orsza şi trimis al lui jupân Sapieha, are să-mi facă o rugăminte şi vrea să-i fiţi martori…!

Kmicic se clătină ca un om beat, gemu şi căzu la picioarele lui Bogusław.

Iar prinţul şi le întinse înadins, astfel că vârful cizmei de raitier atinse fruntea cavalerului.

Priveau cu toţii în tăcere, uimiţi de acest nume faimos, ca şi de faptul că cel care-l purta era acum solul voievodului Sapieha. Înţeleseră cu toţii că se întâmpla un lucru neobişnuit.

În acest timp, prinţul se ridică şi trecu fără o vorbă în încăperea vecină, făcând semn la doi curteni să-l urmeze.

Kmicic se ridică şi el. Pe faţă nu i se mai răsfrângea mânia, ci nepăsarea şi amorţeala. Se părea că nu-şi mai dă seama ce se petrece cu el, că-şi pierduse toată vlaga.

Se scurse o jumătate de ceas, apoi un ceas întreg. Afară se auzeau tropote de cai şi paşii măsuraţi ai oştenilor, dar el sta ca o stană de piatră.

Deodată, se deschise uşa de la tindă. Intră un polcovnic, un vechi cunoscut al lui Kmicic de la Birże, şi opt oşteni, patru cu muschete şi patru numai cu săbii.

— Jupâne polcovnic, ridică-te, domnia ta! îl rugă polcovnicul.

Kmicic se uită la el cu privirea rătăcită.

— Glowbicz!… rosti recunoscându-l.

— Am poruncă, răspunse Glowbicz, să-ţi leg mâinile şi să te scot din Janów. Mai pe urmă am să te dezleg, domnia ta,

şi ai să poţi pleca slobod… De aceea te rog să nu te împotriveşti…

— Leagă-mă! răspunse Kmicic.

Şi se lăsă legat fără împotrivire. Polcovnicul îl duse afară şi-l conduse pe jos prin Janów. După care mai merseră preţ de vreun ceas. Pe drum li se alăturară câţiva călăreţi. Kmicic îi auzi vorbind în limba polonă.

Deoarece polonezii care-l slujeau şi acum pe Bogusław cunoşteau cu toţii numele lui Kmicic şi erau dornici să afle ce se va întâmpla cu el. Trecură de mestecăniş şi ieşiră la câmp deschis, unde jupân Andrzej văzu un pâlc de călărime uşoară poloneză din steagurile lui Bogusław.

Şirul de oşteni închidea un medean pătrat pe care se aflau doi pedestraşi, ce ţineau caii cu hamurile pe ei, şi vreo cincisprezece oameni cu făclii.

La lumina lor, jupân Andrzej văzu o ţeapă proaspăt cioplită, proptită cu capătul gros într-un trunchi de copac.

Pe Kmicic îl trecură fiorii.

‚E pentru mine, se gândi, vrea să mă tragă în ţeapă cu caii… Îl jertfeşte pe Sakowicz pentru răzbunarea lui!”

Greşea însă, ţeapa era hotărâtă în primul rând pentru Soroka.

În strălucirea flăcăruilor pâlpâitoare, jupân Andrzej îl zări şi pe Soroka; oşteanul stătea pe un scăunel lângă copac, cu capul descoperit şi cu mâinile legate, păzit de patru oşteni. Un om, îmbrăcat într-un cojoc fără mâneci, îi ţinea la gură o cană cu horilcă, din care Soroka sorbea cu lăcomie. După ce bău, scuipă; deoarece tocmai atunci Kmicic fu împins între doi călăreţi în rândul din faţă, vagmistrul îl văzu, zvâcni de pe scăunel şi se încordă ca o strună.

Un răstimp priviră unul la altul. Soroka avea faţa destul de liniştită şi împăcată cu soarta, îşi mişca doar fălcile de parcă mesteca.

— Soroka!… gemu Kmicic.

— La poruncă! răspunse oşteanul.

Şi iarăşi se aşternu tăcerea. Ce puteau să-şi spună în asemenea clipe? Deodată, călăul care-i dăduse horilcă înainte, se apropie de el.

— Ei, bătrâne, spuse, e timpul.

— Atunci, trăgeţi-mă în ţeapă!

— Să nu-ţi fie frică.

Soroka nu se temea, dar când simţi pe umăr mâna călăului, începu să răsufle repede şi zise:

— Mai daţi-mi horilcă…

— Nu mai este!

Deodată, unul dintre oşteni ieşi din rând şi întinse plosca.

— Este, daţi-i să bea!

— Înapoi în rând! porunci Glowbicz.

Cu toate acestea, omul în cojocel duse plosca la gura lui Soroka, iar acesta bău pe săturate, după care oftă adânc.

— Iată, spuse, răsplata oşteanului pentru treizeci de ani de slujbă… Ei, dacă-i timpul, începeţi!

Se apropie şi al doilea călău şi începură să-l dezbrace.

Se înstăpâni o linişte de mormânt.

Făcliile tremurau în mâinile oamenilor care le ţineau. Nimeni nu se simţea în apele lui.

Printre şirurile care înconjurau medeanul se iscară murmure ce deveneau tot mai puternice. Oşteanul nu e călău, ucide el însuşi, dar nu-i place să privească la chinuirea altuia.

— Tăcere! tună Glowbicz.

Murmurul spori şi mai mult, se auziră vorbe ca: „diavolii!”, „trăsnetul”, „slujbă la păgâni…!”

Pe neaşteptate. Kmicic răcni, de parcă pe el îl trăgeau în ţeapă:

— Staţi!

Călăii se opriră fără voie. Toţi ochii se întoarseră spre Kmicic.

— Oşteni! strigă jupân Andrzej. Prinţul Bogusław e un trădător care şi-a vândut regele şi Republica! Sunteţi încercuiţi, şi mâine veţi fi spârcuiţi până la cel din urmă!

Slujiţi un trădător! Împotriva ţării slujiţi! Acela care vă părăsi slujba şi pe trădător va fi iertat de rege şi de hatman!… Alegeţi! Moartea şi ruşinea sau răsplata mâine! Veţi primi leafa şi câte un ducat de cap, chiar doi!… Alegeţi! Nu se cuvine ca voi, nişte oşteni vrednici, să slujiţi un trădător! Trăiască regele! Trăiască marele hatman de Lituania!

Murmurele se prefăcură în strigăte. Şirurile se învălmăşiră.

Mai multe glasuri răcniră:

— Trăiască regele!

— Trăiască regele! Trăiască marele hatman de Lituania!

— Ne-am săturat de slujba asta!

— Moarte trădătorului!

— Staţi, staţi! strigară alte glasuri.

— Mâine veţi muri acoperiţi de ruşine! mugi Kmicic.

— Tătarii sunt la Suchowola!

— Prinţul e un trădător!

— Luptăm împotriva regelui!

— Loveşte!

— Staţi!

— Hai la prinţ!

În învălmăşeală, o sabie reteză sfoara cu care erau legate mâinile lui Kmicic. Acesta sări îndată pe unul din caii care trebuiau să-l tragă în ţeapă pe Soroka, şi strigă:

— După mine! La hatman!

— Merg şi eu! ţipă Glowbicz. Trăiască regele!

— Trăiască! răspunseră cincizeci de glasuri şi cincizeci de săbii ieşiră din teacă în acelaşi timp.

— Urcaţi-l pe cal pe Soroka! porunci Kmicic.

Erau unii care voiau să se împotrivească, dar la vederea săbiilor scoase tăcură mâlc. Numai unul întoarse calul şi pieri curând din ochi. Făcliile se stinseră. Pe toţi îi învălui întunericul.

— După mine! răsună glasul lui Kmicic.

Şi ceata de oameni învălmăşiţi porni, întinzându-se apoi ca un şarpe lung pe drum.

După vreo jumătate de verstă, dădură peste străjile pedestraşilor care împânziseră în număr mare mestecănişul din stânga tractului.

— Cine-i? întrebară glasuri.

— Glowbicz cu podghiazul!

— Parola?

— Trâmbiţe!

— Puteţi trece!

Şi trecură fără să se grăbească prea mult, pornind uşor în trap întins.

— Soroka! rosti Kmicic.

— La poruncă! răspunse glasul vagmistrului de lângă el.

Kmicic nu mai spuse nimic, se mulţumi să întindă mâna, aşezând-o pe capul vagmistrului, de parcă voia să se convingă dacă e lângă el.

Oşteanul îi duse mâna la buze în tăcere.

Deodată, de cealaltă parte se auzi Glowbicz:

— Domnia ta, de mult voiam să fac ce fac acum.

— N-o să-ţi pară rău!

— Îţi voi purta recunoştinţă toată viaţa!

— Ascultă, Glowbicz, de ce v-a trimis prinţul pe voi şi nu vreun polc străin, ca să fie de faţă la împlinirea osândei?

— Pentru că voia să te ruşineze pe domnia ta înaintea polonezilor. Oştenii străini nu te cunosc.

— Eu nu trebuia să păţesc nimic?

— Aveam poruncă să-ţi tai legăturile. Dacă ai fi sărit în ajutorul lui Soroka, te-am fi dus înaintea prinţului, ca să-ţi primeşti pedeapsa.

— Aşadar a vrut să-l jertfească şi pe Sakowicz! murmură Kmicic.

În acest timp, la Janów, prinţul Bogusław, toropit de friguri şi de truda din timpul zilei, se culcase. Îl trezi din somn larma dinaintea casei şi ciocăniturile în uşă.

— Luminăţia ta, luminăţia ta! strigară câteva glasuri.

— Doarme, nu-l treziţi! răspunseră pajii.

Dar prinţul săltă în capul oaselor şi strigă:

— Lumină.

Se aduse lumină şi în acelaşi timp intră şi căpetenia străjilor.

— Luminăţia ta! spuse. Solul lui Sapieha a răzvrătit steagul lui Glowbicz şi l-a dus la hatman.

Se lăsă tăcerea.

— Să se bată tobele mari şi darabanele, porunci prinţul, în sfârşit. Oastea să fie pregătită!

Căpetenia oştilor ieşi, iar prinţul rămase singur. „Straşnic om!” îşi spuse.

Şi simţi că-l cuprind iarăşi frigurile.

Capitolul XL.

E lesne de închipuit uimirea lui jupân Sapieha când îl văzu pe Kmicic întorcându-se nevătămat şi aducând cu el câteva zeci de călăreţi şi pe bătrâna-i slugă. Jupân Andrzej trebui să povestească de două ori hatmanului şi lui jupân Oskierko ce se întâmplase, iar ei îl ascultară cu interes, bătând adesea din palme şi luându-şi capul în mâini.

— Ia aminte, zise hatmanul, cine întrece măsura în răzbunare, aceluia poate să-i scape prada ca o păsărică printre degete. Prinţul Bogusław a sărit peste cal, vrând să-i aibă pe polonezi martori ai ruşinii şi chinurilor tale, ca să te umilească şi mai mult. Dar să nu te lauzi prea mult cu asta, fiindcă ai izbândit cu vrerea lui Dumnezeu, deşi, la urma urmei, trebuie să ţi-o spun: şi el o fi un diavol, dar nici tu nu eşti mai prejos! Prinţul n-a făcut bine că te-a înjosit.

— Eu n-am să-l înjosesc şi n-am să întrec măsura în răzbunare!

— Iartă cum a iertat şi Christos, deşi Dumnezeu fiind, putea să-i nimicească pe jidovi cu un singur cuvânt.

Kmicic nu răspunse nimic, fiindcă n-avea timp de discuţii; n-avea nici măcar pentru odihnă. Cavalerul era trudit de moarte, cu toate acestea hotărâse să se întoarcă în aceeaşi noapte la tătarii săi care stăteau pitiţi în păduricile de

dincolo de Janów şi pe drumurile din spatele oştilor lui Bogusław. Dar oamenii de atunci dormeau destul de bine şi în şa. Prin urmare, jupân Andrzej dădu poruncă să i se pună şaua pe alt cal, făgăduindu-şi să moţăie în lege pe drum.

Înainte de plecare, veni la el Soroka şi se încordă ostăşeşte, ca la poruncă:

— Înălţimea ta! spuse.

— Ce-i bătrâne?

— Am venit să întreb când trebuie să plec?

— Unde?

— La Taurogi, Kmicic izbucni în râs.

— Nu mai pleci la Taurogi, ai să mergi cu mine.

— La poruncă! răspunse vagmistrul, străduindu-se să-şi ascundă mulţumirea.

Plecară, într-adevăr, împreună. Merseră vreme îndelungată, deoarece fură siliţi să ocolească prin pădure, ca să nu dea de Bogusław, în schimb, Kmicic şi Soroka se săturară de somn şi ajunseră fără nici o primejdie la tătari.

Akbah-Ulan se înfăţişă numaidecât înaintea lui Babinicz, dându-i socoteală de tot ce făcuse. Jupân Andrzej era mulţumit de el: toate pădurile fuseseră arse, iar digurile stricate; mai mult, apele primăverii se revărsaseră preschimbând câmpurile, luncile şi drumurile joase în smârcuri noroioase.

Bogusław nu mai avea de ales, trebuia să pornească lupta, să învingă sau să piară. Nu mai putea fi vorba de întoarcere.

— Bine, spuse Kmicic, are raitieri buni, dar sunt prea grei. Nu-i va putea folosi prin mocirla de acum.

După care se întoarse spre Akbah-Ulan:

— Ai slăbit! îi zise, înghiontindu-l cu pumnul în burtă, dar după bătălie îţi vei umple burdihanul cu ducaţii prinţului.

— Dumnezeu i-a făcut pe vrăjmaşi, ca bărbaţii viteji să aibă de la cine să ia pradă! răspunse tătarul serios.

— Călărimea lui Bogusław se află înaintea voastră?

— Sunt vreo câteva sute de cai buni, dar ieri le-au trimis un polc de pedestraşi şi s-au înconjurat cu şanţuri.
— Şi nu i-am putea ademeni afară?
— N-o să iasă.
— Am putea să-i ocolim, ca să ajungem la Janów?
— Stau chiar în drum.
— Trebuie să născocim ceva!
Kmicic începu să-şi mângâie ciuful cu mâna.
— Aţi încercat să vă apropiaţi de ei? cât de departe v-au gonit?
— Doar câteva sute de paşi… mai mult nu.
— Trebuie să născocim ceva! repetă Kmicic.
Dar în noaptea aceea nu mai născoci nimic. În schimb, a doua zi se apropie cu tătarii de tabăra care se afla între Suchowola şi Janów şi cunoscu că Akbah-Ulan cam umflase lucrurile, spunând că pedestraşii săpaseră adăposturi în această parte; nu erau decât nişte parapete foarte scunde. Se puteau apăra multă vreme înapoia lor, mai ales împotriva tătarilor care nu prea atacau din faţă, dar nici vorbă nu putea fi să reziste la un asediu.
„Dacă aş avea pedestrime, se gândi Kmicic, aş năvăli îndată asupra lor…”
Dar nu mai avea rost nici măcar să viseze la pedestrime, deoarece nici jupân Sapieha n-avea prea multă, iar pe de altă parte, nu mai avea când s-o aducă.
Kmicic se apropie atât de mult, încât pedestraşii lui Bogusław începură să tragă, dar lui nici că-i păsa, umbla printre plumbi, privea, cerceta, iar tătarii, deşi nu se simţeau în largul lor, trebuiau să-l urmeze. Apoi ieşi călărimea şi-l atacă dintr-o latură. Jupân Andrzej porni în goană înapoi şi după vreo trei mii de paşi se întoarse asupra urmăritorilor.
Dar şi aceştia fugiră îndată spre şanţuri. În zadar sloboziră tătarii în urma lor un nor de săgeţi. Un singur om se prăbuşi de pe cal, dar şi pe acela îl luară şi-l, duseră cu ei.

La întoarcere, în loc s-o apuce drept spre Suchowola, Kmicic o luă spre apus şi ajunse la Kamionka. Râul mocirlos se revărsase peste maluri, fiindcă primăvara era deosebit de bogată în apă. Kmicic privi la râu, aruncă în apă o mână de vreascuri uscate, ca să măsoare iuţeala sforului, şi-i spuse lui Ulan:

— Pe aici îi putem ocoli, ca să-i lovim din spate.

— Caii nu pot să înoate împotriva sforului.

— Curge încet. O să înoate. Aproape că stă pe loc.

— Caii o să îngheţe şi n-o să-i poată ţine pe oameni. E încă frig.

— Oamenii o să înoate, ţinându-se de cozile cailor. Voi, tătarii, vă pricepeţi la aşa ceva.

— Oamenii vor îngheţa.

— Se vor încălzi în luptă.

— Kiszmet!{72}

Înainte de a se lăsa întunericul, Kmicic porunci să se taie maldăre de răchită, stuf uscat şi trestie, pe care să le lege pe amândouă părţile cailor.

Când apăru luceafărul de seară, opt sute de cai intrară în apă şi începură să înoate. Kmicic, care se afla în frunte, îşi dădu repede seama că înaintau atât de încet, încât nici în două zile nu vor trece de şanţurile vrăjmaşe.

Porunci atunci să iasă toţi pe malul celălalt.

Nu era prea uşor, pentru că malul celălalt era oblu şi mlăştinos. Caii, deşi uşori, se scufundau până la burtă. Înaintau totuşi, ajutându-se unul pe altul.

Merseră aşa vreo şase sute de paşi.

Stelele arătau miezul nopţii. Deodată, dinspre miazăzi le ajunse la ureche pocnetul flintelor.

— Lupta a început! strigă Kmicic.

— O să ne înecăm! răspunse Akbah-Ulan.

— După mine!

Tătarii nu ştiau ce să facă. Văzură însă fugarul lui Kmicic ieşind din nămol; se vede că nimerise peste pământ tare.

Începea o limbă de nisip. Apa ajungea până la piepturile cailor, dar dedesubt fundul era destul de tare. Înaintară, aşadar, mai repede. Spre stânga văzură licărul focurilor îndepărtate.

— Sunt şanţurile! şopti Kmicic. Trecem de ele, ocolim!

Curând trecuseră într-adevăr de şanţuri. Atunci cotiră spre stânga şi intrară iarăşi în râu, ca să iasă în spatele şanţurilor.

Mai mult de o sută de cai rămaseră în nămolul de pe mal, doar oamenii ieşiră aproape toţi. Kmicic le porunci celor fără cai să încalece în spatele celorlalţi şi porniră spre şanţuri. Mai înainte lăsase două sute de volintiri care trebuiau să sâcâie vrăjmaşul din faţă, în timp ce el avea să le cadă în spate. Când se apropie, auzi împuşcături, la început rare, apoi tot mai dese.

— E bine! spuse. Atacă şi ceilalţi!

Şi porniră.

În întunericul nopţii se vedeau doar capetele oştenilor, mişcându-se după mersul cailor; săbiile nu zăngăneau şi nici armurile. Tătarii şi volintirii ştiau să se furişeze ca lupii.

Spre Janów, răpăitul flintelor se înteţea. Pesemne că jupân Sapieha ataca pe toată linia.

Dar şi în şanţurile spre care se îndrepta Kmicic răsunară strigăte. Cele câteva grămezi de lemne aprinse împrăştiau o lumină puternică. Jupân Andrzej văzu pedestraşii care trăgeau rar, privind înainte pe întinderea pe care călărimea se ciocnea cu volintirii.

Cei din şanţuri îl văzură şi pe el, dar pâlcul care se apropia fu întâmpinat cu strigăte uriaşe, în loc de împuşcături. Oştenii credeau că prinţul Bogusław le venea în ajutor.

Dar când noii sosiţi ajunseră la o sută de paşi de şanţuri, pedestraşii începură să se mişte îngrijoraţi de colo-colo; tot mai mulţi îşi duceau mâna streaşină la ochi şi priveau la oamenii care veneau spre ei.

Deodată, la cincisprezece paşi, un urlet înfricoşător cutremură văzduhul şi tot pâlcul porni ca un uragan, învălui

pedestrimea şi întreaga masă de oameni începu să se vânzolească spasmodic. Parcă un şarpe uriaş îşi înăbuşea victima.

În învălmăşeală răsunau strigăte sfâşietoare: Allah! Herr Jesus! Mein Gott!

Dinaintea şanţurilor răspunseră alte strigăte, fiindcă volintirii, deşi mai puţini, dându-şi seama că jupân Babinicz se afla în şanţuri, se repeziră cu şi mai multă înverşunare asupra călărimii. Între timp, cerul se limpezise şi, cum se întâmpla de obicei, primăvara, se porni pe neaşteptate o ploaie deasă. Bobotăile se stinseră şi lupta continuă pe întuneric.

Dar nu ţinu multă vreme. Atacaţi prin surprindere, pedestraşii lui Bogusław căzură înjunghiaţi, iar călărimea, în care se aflau mulţi polonezi, depuse armele. Cei o sută de dragoni străini fură ucişi până la unul. Când luna se ivi iarăşi dintre nori, nu mai lumina decât pe tătarii care-i omorau pe răniţi şi-i jefuiau.

Dar nici aceasta nu dură prea mult. Răsună ţiuitul ascuţit al unui fluier, iar tătarii şi volintirii încălecară ca un singur om.

— După mine! strigă Kmicic.

Şi-i conduse ca vijelia spre Janów.

Un sfert de ceas mai târziu, târgul lua foc în cele patru colţuri, iar după un ceas, marea de flăcări se întinsese peste tot. Deasupra vâlvătăilor ţâşneau spre cerul înroşit jerbe de scântei.

În acest fel, jupân Kmicic îl înştiinţa pe hatman că zdrobise spatele oştirii lui Bogusław. Roşu de sânge omenesc, îşi pregătea tătarii în mijlocul flăcărilor, ca să-i ducă mai departe.

Abia strânseră rândurile, când deodată, pe câmpul luminat ca ziua de pojar, văzură înaintea lor pâlcul de raitieri ai electorului.

Îi conducea un cavaler care putea fi văzut de departe, deoarece era acoperit de o armură argintie şi călărea un

cal alb.

— Bogusław! răcni Kmicic cu un glas neomenesc şi porni înainte cu toţi tătarii după el.

Se apropiau unii de alţii ca două talazuri gonite de vifor. Întinderea care-i despărţea era destul de mare şi caii celor doi potrivnici îşi luară vânt; alergau cu urechile ciulite, întinşi ca nişte ogari, aproape ştergând pământul cu burţile. De o parte, luptători uriaşi, apăraţi de platoşe strălucitoare, cu spadele ridicate în mâna dreaptă, de cealaltă, mulţimea cenuşie a tătarilor.

În cele din urmă, se izbiră pe câmpul luminat şi atunci se întâmplă un lucru înspăimântător. Lavina tătarilor se aşternu ca un lan bătut de vânt; raitierii uriaşi trecură peste ei şi goniră mai departe, de parcă oamenii şi caii aveau puterea trăsnetului şi aripile furtunii.

După un răstimp, se ridicară câteva zeci de tătari şi începură să-i urmărească. Peste luptătorii hanului se putea trece, dar nu puteau fi nimiciţi cu una cu două. De aceea, tot mai mulţi erau cei care porneau în urma raitierilor. Arcanele începură să şuiere prin văzduh.

În fruntea fugarilor se afla mereu călăreţul în alb iar Kmicic nu se vedea printre urmăritori.

Tătarii se întoarseră abia spre dimineaţă şi aproape fiecare aducea un raitier în arcan. Îl găsiră îndată pe Kmicic şi îl duseră fără simţire la jupân Sapieha.

Hatmanul stătu de veghe la căpătâiul lui. La amiază, jupân Andrzej deschise ochii.

— Unde-i Bogusław? fură primele cuvinte pe care le rosti.

— A fost nimicit cu desăvârşire… Dumnezeu i-a ajutat la început, aşa că a ieşit din păduricea de mesteceni şi s-a năpustit la câmp deschis asupra pedestraşilor lui jupân Oskierko, pierzând oamenii şi izbânda… Nu ştiu dacă a izbutit să scape cu vreo cinci sute de raitieri, căci tătarii tăi au prins o mulţime.

— Dar el?

— A scăpat.

Kmicic tăcu o vreme, apoi spuse:

— Încă nu sunt în stare să mă măsor cu el. M-a izbit cu spada în cap şi am căzut odată cu calul… Noroc că oţelul coifului nu s-a spart, dar am leşinat,

— Atunci s-ar cuveni să-ţi duci coiful la biserică!

— Îl vom urmări fie şi la capătul lumii! zise Kmicic.

La acestea, hatmanul:

— Uite ce veste am primit astăzi după bătălie.

Şi îi întinse o scrisoare.

Kmicic citi cu voce tare cele ce urmează: „Regele suedez a plecat de la Elbląg, se îndreaptă spre Zamość iar de acolo spre Lwów, asupra regelui. Vino, luminăţia ta, cu toate puterile în ajutorul stăpânului şi al ţării; pentru că singur n-am să fac faţă. Czarniecki.”

Se aşternu o clipă de tăcere.

— Tu ai să mergi cu noi sau vrei să pleci cu tătarii la Taurogi? întrebă hatmanul.

Kmicic închise ochii. Îşi aduse aminte de cuvintele preotului Kordecki şi de cele povestite de Wołodyjowski despre Skrzetuski şi răspunse:

— De treburile mele am să mă îngrijesc mai târziu! Vreau să lupt alături de ţară împotriva vrăjmaşului!

Hatmanul îi strânse capul în mâini.

— Mi-eşti ca şi un frate, spuse, şi pentru că sunt mai în vârstă, primeşte binecuvântarea mea…

SFÂRŞIT

{1} Cuvinte, vorbă (lat.).

{2} Friguri (lat.).

{3} Prusia – stat apărut prin unirea Brandenburgului, Prusiei ducale şi a posesiunilor de pe Rin sub domnia Hohenzollernilor. Creatorul Prusiei a fost electorul de

Brandenburg Fr. Wilhelm. Statul capătă numele de Prusia abia după încoronarea urmaşului său, Frederic I, ca rege al Prusiei în 1701. Teritoriul a crescut ulterior pe seama Poloniei împărţite din 1795 între Prusia, Austria şi Rusia. În 1871 Prusia a intrat în alcătuirea imperiului german. Pentru epoca în care se petrece acţiunea termenul potrivit este ţinuturile prusiene; pentru evitarea repetiţiilor am folosit însă şi Prusia, lucru pe care-l face şi Sienkiewicz.

{4} În probleme particulare (lat.).

{5} în lb. polonă sobota = sâmbăta, iar piątek = vineri; de aici aparenţa de zeflemea.

{6} Monedă din epoca respectivă.

{7} Puşti.

{8} Iniţial răspundea de grajdurile domnului; ulterior titlu onorific.

{9} Jan al III-lea Sobieski (1629-1696), staroste de Jawór, mare stegar al coroanei din 1656, hatman de câmp şi mare mareşal din 1665, mare hatman al coroanei din 1667, rege al Poloniei între 1674 – 1698. A învins în 1687 la Viena pe marele vizir Kara Mustafa, despresurând oraşul.

{10} Stanislaw Potocki (1579-1667), poreclit „Rewera”, pe rând voievod de Braclaw, Podole, Kiev şi Cracovia, hatman de câmp din 1652 şi mare hatman al coroanei din 1654.

{11} Mikolaj Potocki (1595-1651) – castelan al Cracoviei şi mare hatman al coroanei din anul 1616. A luptat cu turcii, tătarii şi suedezii. A vrut să înăbuşe prin forţă şi teroare răscoalele cazacilor şi ţăranilor din Ucraina.

{12} Loc liber (lat.).

{13} Niciodată (lat.).

{14} Onorurile schimbă obiceiurile, purtarea (lat.).

{15} Şi pe acestea trebuie să le facem, şi pe acestea nu trebuie să le uităm (lat.).

{16} Stanislaw Zółkiewski (1547-1620) – hatman de câmp al coroanei din 1538, mare hatman al coroanei din 1613,

mare cancelar al coroanei din 1617. A pierit la Cecora, nevrând să fugă învins de pe câmpul de bătaie.

{17} Tunuri de calibru mare cu ţeava scurtă şi neghintuită.

{18} în ce fel, cum (lat.).

{19} Această femeie (lat.).

{20} Zălog, ostatic (fr.).

{21} Groaznic de rostit şi de auzit (lat.).

{22} Poveri (lat.).

{23} Rotmistru, comandantul unei roate.

{24} în ceea ce priveşte (lat.).

{25} Władisław al IV-lea de Waza (1595-l 648) – rege al Poloniei din anul 1632; fiul lui Zygmunt al III-lea de Waza şi fratele mai mare al lui Jan Kazimierz. A purtat războaie cu Moscova şi a pregătit războiul cu suedezii. A organizat flota. Spre sfârşitul vieţii proiecta un război împotriva Turciei, la care nu s-a ajuns din pricina împotrivirii nobilimii.

{26} Ziua mâniei, ziua aceea (lat.).

{27} întreg pământul (lat.).

{28} Răspunzător de aprovizionare (lat.).

{29} Arată-te, fiindcă ne eşti mamă (Iat.).

{30} Tunuri de asediu de mare calibru.

{31} Corect wer da = cine-i acolo (germ.).

{32} Sus inima! (lat.).

{33} Iniţial răspundea de masa domnului; ulterior – titlu onorific.

{34} Vrând nevrând (lat.).

{35} Norocul îi ajută pe cei cutezători (lat.).

{36} Tatăl lui Ulise, personajul principal din Odiseea lui Homer

{37} Conducătorul Troiei, cetate cucerită de ahei prin introducerea, la sfatul lui Ulise, a unui cal de lemn plin cu soldaţi care au deschis porţile noaptea.

{38} Foarte supărător (lat.).

{39} Tradiţii (lat.).

{40} Dacă universul s-ar preface în dărâmături, ruinele lui m-ar lovi fără să mă tem (lat.).
{41} Mama mea e din neamul Kiemlicz (lat.).
{42} Memoria este fragilă (lat.).
{43} Suferinţele nu pot învinge măreţia! (lat.).
{44}.ducând grijile şi înălţând sufletele cutezătoare (lat.).
{45} Nici un destin nu e veşnic, durerea şi plăcerea se schimbă între ele, prăbuşitul se ridică într-o clipă (lat.).
{46} In regat (lat).
{47} Se iveşte şi se întinde ca fulgerul de la apus la răsărit (lat.).
{48} Acest cântec a fost cântat la Mątwy (nota ed. polone).
{49} A fost o parte însemnată (lat.).
{50} Comunitate evreiască (Ebr. sec. XIX).
{51} La fel, cele bune şi rele (lat.).
{52} Se bucură (lat.).
{53} Recunosc (lat.).
{54} Tot atât (lat.).
{55} Rege al Spartei (î.e.n.); a murit eroic la Termopile, luptând împotriva perşilor.
{56} General şi om de stat atenian.
{57} Porunci (lat.).
{58} Gheorghe Rakoczi (m. 1660) – prinţ de Transilvania; a dus o politică antiotomană. Plănuieşte împărţirea Republicii cu Carol Gustav şi organizează o campanie în Polonia, în 1657, dar e înfrânt.
{59} Un fel de primar.
{60} Iată mielul Domnului (lat.).
{61} Sate tătăreşti.
{62} înainte de toate (lat.).
{63} Moarte (tăt.).
{64} La început turna băutura în paharul domnului; ulterior – titlu onorific.
{65} Sobiepan – sieşi stăpân, propriul stăpân (lb. polonă).

{66} Michal Korybut Wiśniowiecki (1638-1673) – rege al Poloniei din anul 1669; fiul lui Jeremi Wiśniowiecki. Incapabil şi slab, el n-a putut să-i ţină în frâu pe marii magnaţi. În timpul lui s-a încheiat tratatul de la Buczacz (1672) favorabil turcilor.

{67} Grosolănie (lat.)

{68} Prin nelegiuire (lat.).

{69} Mărturisesc (lat.).

{70} Mai multe ţevi aşezate paralel

{71} Oştean de preţ, important (lat.).

{72} Facă-se voia lui Allah!